الشیخ زین العابدین
سوال وجواب
مسمّیٰ بہ
ذخیرۃ المعاد

اشتهار ضرور ملاحظه شود

مژده باد که دگر نسیم احکام دین بباغ امید وزید وغنچه خاطر شگفته گردانید یعنی کتاب
مستطاب لاجواب سوال وجواب مسمی بذخیرة المعاد حاوی جمیع مسائل شرعیه ضروریه مؤمنین در
عبادات ومعاملات تصنیف وفتاوی افضل المجتهدین جناب الشیخ زین العابدین الحائری
المازندرانی دام ظله العالی که این خاکسار احقر الحاج سید نواب جان عظیم آبادی در
سفر بکربلا وزیارت مدتی در کربلای معلی خدمت جناب شیخ مد ظله بسر برده بصد زحمت و مشقت
که صدها سوالات موافق ضرورت اهل هند خود مینمودم وجناب شیخ جواب می نوشتند تصنیف و ترتیب
وتمام کنانیده در هندوستان آورده که مقصود سر دیانت طبع آن سبب بزرگ بود برای ترویج دین مبین موافق
جناب شیخ باسلوب دلنشین بعظیم آباد پتنه در سنه ۱۲۹۶ هجری بچاپ رسانیده بود که از فضل خدا وتوجه وعنایات
مؤمنین ورفقه ساعی بزرگ تمام در قلیل ایام فروخت گردید باز نظر باینکه دینیم در هندوستان
بیبی و در کربلا خیلی طالب وخریدار اند دوباره درین سنه ۱۲۹۸ هجری بچاپ نمودم بخط نسخ ...
اهل کربلا وایمای جناب شیخ چراکه اهل عرب وعجم بخواندن خط نسخ مهارت بیشتر دارند بخلاف اهل هند
که بخواندن هر خطوط مهارت میدارند واین کتاب حالا از مرتبه اول بهتر چاپ شده است از چند وجه
اول آنکه کاغذ کلفت ومستحکم است دوم آنکه یک نسخه را از مطبوعه اول جناب شیخ باز نظر ثانی نموده
وتصحیح کرده با مهر ودستخط خود بدینجا فرستادند که از روی آن چاپ شد سوم بسیاری از مسائل جدیده دستخط
جناب شیخ دام ظله مع توجیه وجوابات چند مسائل اعتراضیه این کتاب که مردم در ان قیل وقال داشتند و
بنده توجیه وجواب آن را از جناب شیخ طلبیدم بطور ملحقات در آخر کتاب داخل نموده شد واین ملحقات
قریب صد سوالات است اکثری مستفسره حقیر واکثری مستفسره جناب جامع فضائل قدسی القاب
مولوی یوسف محمد صاحب ... ابن منشی جواد حسین مرحوم ومغفور رئیس مالک حسین گنج ضلع سارن
نور الله قبره وبعضی که در سر بیاض است مستفسره عالم وفاضل جامع المعقول والمنقول جناب مولوی سید کاظم علی
ساکن ... ابن مولانا ... جامع الفضائل جناب مولوی سید مظهر علی صاحب قبله فیض آبادی دام فضلهما واکثری مسائل
جناب جامع فضائل آثار هدایت شعار زبدة الفضلاء ملا قادر حسین صاحب پیش نماز دام فضله از مبئی دستخط

فہرست کتاب سوال و جواب ذخیرۃ المعاد مع ملحقات مسائل جدیدہ

تقریظ کتاب ذخیرة المعاد

عبارت تقریظ دلپذیر کہ مثل بہا و کہ نظیر حکیدہ خامہ اعجاز رقم بلاغت
شیم جناب مستطاب معلی القاب العالم العامل و الفاضل الکامل جامع المعقول و المنقول
حاوی الفروع و الاصول البحر الزاخر و الادیب الماہر نائب الامام و قدوة الانام کہ
محراب اقامہ جمعہ و جماعت از وجود ذیجود آن امام المسلمین مفخر و طریق عبادت
و طاعت خداوند واجب الاطاعت از نور ہدایت آن ہادی دین مبین منور
عمدة الحاج و نخبة الحجاج السید السند الامجد مولانا الحاج السید مہدی بن السید
لازالت شموس افاداته ساطعة و اقمار افاضاته لامعة

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی تجلی لعباده فی کتابه بل فی کل شیء و اراهم نفسه فی خطابه بل فی کل نور
و فیء، و الصلوة الغادیة الرائحة علی من انتجبه و انتخبه و انتقده و خصّه بالوحی و اتحفه
و اصطفاه من کل رهط و قوم و حی، و السلام علی آله الکرام الاطهار السادة القادة
الابرار حجج الجبار النقاة التقاة النفاة لتحریف الضالة الهداة من کل ضلال و غی
ما اضاء نهار و اسبل قطار فی الاقطار، و بعد فقد کان من اسعاده و امداده و ارفاده
لعباده ان جعل العلماء ورثة الانبیاء و نواب الاوصیاء و ابواب الائمة الاصفیاء فیهم تنقضی
العهود و تقام الحدود الذین هم رجال اذا الدنیا جبت اشرقت بهم و ان اجدبت یوما بهم
ینزل القطر و لما کان الشان الآن ان الرعیة صنفان مجتهد و مقلد و الفرض الاول الاخذ
عن الادلة التفصیلیة و الثانی یکفیه الاخذ عن الاول مع مراعاة الشرائط و الضوابط التی
سلالة السادات و صاحب الکرامات فی الزیارات و المجد فی الریاضات المتعلق بها
سبب الارضین و السموات حاج بیت الله الحرام و زائر مراقد ائمة الانام علیهم
السلام هذا ملخصا عارفا و لعنان العنایة نحو المستقیم بعد الشقة ثانیا ثانیا و

زبدة الاخوان وعمدة الخلان قلما یاتی بمثله الزمان السالک جناب الحاج السید نواب صاحب جان وقاه الله الملک المنان من شر الانس والجان وشکر سعیه واحسن سعیه جده وجهده وصرفه وکده وکدّه فی اجتلاب فتاوی المجتهدین فطلب وجلب مسائل ومسائل شیخنا العالم الراسخ شیخ المشائخ عمدة المجتهدین ملاذ المقلدین جناب الشیخ زین العابدین ادام الله وجوده الشریف وظله الوریف فمن جملة ما افرغ فی قالب الافادة من المقالات فی المقامات والوسائل هذه الجوابات والمسائل ولعمری انها لغنیمة باردة وتذکرة بالتاریخ ثابتة وافتی بها اللبیب والادیب ولادرمن کاس الکرام نصیب جعل الله امل املتها وعملتها و حملتها فانه جواد کریم رؤف رحیم وما کنت اجوز لنفسی ان اکون لمثله مقرضا لکن لا الحاحی فی الاقتراح احسبنا الله ونعم الوکیل

کتب هذه الاحرف اجی رحمة ربه الصمد

مهدی بن محمد عفا الله عنهما

ایضاً

عبارت خوش آئین ونزهت گنجینه که از قلم جواهر رقم جناب مستطاب معلی القاب سید سند فاضل متبحر العالم الکامل والامام العادل الحبر الدری والالوذعی اللوذعی امام الجمعة والجماعة الهادی الی طریق العبادة والطاعة نجل المصطفین مولانا السید اصغر حسین الصوری لازالت شموس افاداته وافاضاته طالعة تقریضا علی هذا الکتاب بر صفحه قرطاس مرتسم گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی فضل مداد العلماء علی دماء الشهداء وعرج بتائید الی السماء فضلا و ذلت لنعلمه صفوف الملائکة والاصفیاء وصلی الله علی سید الانبیاء محمد و السادات الاوصیاء وعترة ائمة الاتقیاء الذین یجب بسیرتهم الاقتدا اما بعد چون بفحوای ایکریمه ان تعدوا نعمة الله لا تحصوها مدد

وشمار نعمای کامله و آلای شامله منعم حقیقی اولاً در صحت وجود ظاهری لوازم
ماکولات و مشروبات و ملبوسات و مرکوبات و اثمار و انهار و حرکات اجرام
فلکیه و اهتزاز ریاح صرصریه و مشرقیه و تقاطر باران و دریاهای بوستان ثانیاً
در کینونت و بیبونت ذوات عالیه و نفوس قدسیه علمای کاملین و فقهای
متبحرین سیما در وجود فائض الجود ذات عالی صفات ملکی ملکات قدسی القاب
مبادی آداب سید الفقهاء الکرام سند الکملاء العظام افضل المجتهدین خاتم الفقهاء
فخر العلماء الاعلام آیة الله فی العالمین هادی دین مبین ناشر احکام شرع شریف
الملکات الملکیه صاحب القوة القدسیه الامام الهمام حجة الاسلام شمس الضحی
بدر الدجی فلک العلی علم الهدی عالم علوم ربانی عارف احکام سبحانی جناب
مولانا **الشیخ زین العابدین** الحائری المازندرانی کثر برکات
وشمائم تصنیفات آن شمس هدایت و فلک رشادت ظلمتکده عالم
جهان و جهانیان منور گشت کافه انام حلقه تقلید آن حضرت را در رقبه عقیدت
و اخلاص انداختن واجب و لازم می پندارند و زمره مؤمنین قلاده حسن عقیدت
آن جناب را بگردن ارادت و اختصاص و یقین فرض و لازم می شمارند
از بنیجا است که کتاب مستطاب **ذخیرة المعاد** بزبان سوال و جواب
جناب معزی الیه در احکام دینیه و معارف یقینیه که حاوی جمیع مسائل
طهارات و عبادات و معاملات و ابتاعات می باشد بلحاظ رغبت تام و
خواهش جمله انام سعی جمیل و کوشش بلیغ عمدة الاحباب نخبة الانجاب حسیب
الانساب و الاحساب فضائل اکتساب هدایت ایاب المتقی مجمع الکمالات المجاز
من المجتهدین للعتبات و بلده لکهنو باقامة الجمعة و الجماعات سلطان الخطبا
کهف المعتمرین فضائل عنوان وحید الزمان حاجی سید [illegible]
عظیم آبادی اسبغ الله علیه النعم و الایادی جانب طبع آن مائل و ظرف
انتشار آن شامل گشته عبارتش مربوط و مبسوط احقر العباد نیز برکسی

وصدور کتاب مطبوع پرلشست هرگاه جمله مجلدات آن از قالب طبع براعد شعبار
للعباد تمامی از انهاد بمعرض بیع وهبه درآمده حالیا چون درین زمان سنا دیشت
افتران بسبب کثرت مقلدین وفقدان مجلدات کتاب مبین اکثری از مؤمنین
محروم ماندند واز وجودش بهره نبردند درخواست طلب آن کتاب از اکناف
واطراف بلاد درسید که آثار تمنای انتشارش بر ناصیه تمنای مؤمنین ظاهر
گردید بناءً علیه ثانیاً طبع معلای جناب حاج ممدوح جهت طبع آن متوجه گشته
پس اهتمام بلیغ در حل لغات ومطالب بعض عبارات فرموده بحلیه حواشی و
کتابت خط نسخ آراسته وپیراسته نموده بار ثانی لباس طبع آن پوشانیده جلوه آرا
گردانیدند از انجا که نقاش نقش ثانی از اول به می کشد ومنقوش ثانی از منقوش اول
خوشتر می باشد بنابران کتاب موصوف بحسن وصورت درزیبای سیرت از مجال
اول رشک نگارستان چین وحیرت افزای عذار حور العین گردید توصیفش
از قوت ناطقه خارج وپای قلم در تنگنای ثنای آن عارج میباشد ثالثاً در سنوح
وحدوث ماده تاریخ طبع ثانی آن که بغتةً درعین تحریر این عبارت سنح بخاطر فاتر
درآمده ودر مصرع اخر این ابیات بسر آمد ابیات بین تحریر مطلب تقریظ
واشد از خواب چشم بیداری + خواستم سال طبع آن ناگه + گفت هاتف یمین
زبیداری + زادراه معادخواهد شد + گرزدی از دعجره برداری جهت ۱۲۹۸
سرور سینهٔ احباب وحضور خاطر اتراب بحسن تحریر درآورده شد بلاریب ومین
وبلا شک فی البین از قدرت بشر بیرون واز طاقت نظافرون سیما نعمت فیوض
غیر متناهیه خداوند منعام که از قطرات باران واز ستارگان آسمان غالبتر
می باشد انسان ضعیف البنیان نمی تواند که بمعرض بیان در آورد پس لابد
که بحکم ایروانی من ایرات شکرتم لازیدنکم لیشکر منعم بیهمال بجا آید ولیا
عن نسبه البیان ورطب اللسان باشیم ودائماً بحمد وسپاس مفضل ومنعام غیر
قلب وزبان باشیم هاانا الان نرجع الی مطلب الجنان ونشکر الله الملک المنان

نحمدك اللهم قد خصصتنا بهذه النعمة ونشكرك ربنا الذي فضلتنا بتلك الفضيلة
التي حصرت باداء شكرها السنة الشاكرين وحسرت عن ادراك كمالها ابصار
الحامدين عدد ما احصاها كتابك واحاط به خطابك ونسئلك ان تصلي على
عبدك ورسولك سيد المرسلين محمد وآله الطيبين الطاهرين وان تتم لنا
انعامك ومننك وان تجعلنا لك من الشاكرين والحامدين وبانعامك من
العارفين والذاكرين امين رب العالمين وكان ذلك يوم ولادة رسول
الثقلين سنة ثمان وتسعين بعد الالف والمائتين من هجرة سيد الحرمين امام الثقلين
صلى الله عليه وآله وسلم حرره الراجي الى رحمة ربه القوي ابو محمد المدعو بسيد
اصغر حسين بن امام علي الطوسي وصانه الله عن شر الغبي والغوي حين
عرضت له العلل والاسقام وغلبت عليه الافكار والآلام فيرجوا من المؤمنين
ان يسئلوا الله سبحانه بحرمته دفع مرضه وانه منجي الناس عن البلايا والهلكات
ومجيب لهم المسئولات والدعوات وهو ارحم الراحمين وشفيع المسلمين النبي
والحسنين سلام على المؤمنين والحمد لله رب العالمين

ایضاً

عبارت تقریظ دلنشین بلاغت آگین از فکر صائب جناب مستطاب مبادی آداب
افضل الفضلاء المتبحرین واکمل الکملاء الماهرین مجمع الفضائل ومنبع الفواضل جامع
العلوم العقلیه والنقلیه کاشف الرموز الاصولیه والفروعیه وحید الزمان فرید الدهر
المتحلی بکل زین المولوی السید کمال الدین حسین دام ظله الوریف
ووجوده الشریف

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی لا بدایة لابدیته ولا نهایة لازلیته والصلوة والسلام علی افضل رسله
وصفیه من بریته وخلیفته فی خلیقته وعترته الهادین لسبیل [illegible]
بسجیته وبعد فیقول العبد المفتقر الراجی الی رحمة ربه الغنی السید کمال الدین [illegible]

بن السید نظام الدین حسین بن السید شرف الدین حسین الرضوی الموهانی الکهنوی
الحمد لله بسلفه الصالحین وجعل له لسان صدق فی الآخرین انا من عرف ان لنا ربا
وان لذلک الرب رضاً وسخطاً لا یعرفان الا بالوحی والرسل والائمة هداة السبیل
ینبغی له ان یعرف ان لله عز وجل فی خلقه سفراء هم ولاة امر الله وخزنة حکمه وتراجمة
علمه والحجج البالغة علی من دون السماء ومن فوق الارض وهم ابواب الله وخلفاؤه
فی ارضه وبهم یحتج الله تبارک وتعالی علی خلقه وهم وسائط بینه وبین الله یاخذون
من الله ویعطون الخلق ویتعلمون من لدنه ویعلمون الناس ویعبرون عنه الی
خلقه وعباده ویدلونهم من عنده الی مصالحهم ومنافعهم وما به بقاءهم وفی
ترکه فسادهم وانه تعالی اخبر العباد بطرق الهدی وشرع لهم فیها المنار واخبرهم
کیف یسلکون وقال انی لغفار لمن آمن وتاب وعمل صالحاً ثم اهتدی ولا یقبل الا العمل
الصالح ولا یقبل الا الوفاء بالشروط والعهود ولا یتقبل الا من المتقین فهؤلاء السفراء
لهم الطاعة المفترضة لا یسع الناس الا معرفتهم ولا یعذر الناس بجهالتهم من
عرفهم کان مومناً ومن انکرهم کان کافراً ومن اتقی فیما امره ووفی بشرطه واستعمل
ما وصف فی عهده نال ما عنده واستکمل ولقی الله مومناً وان رسول الله صلی الله
علیه وآله وسلم کان خاتم السفراء من الانبیاء وحجة من الله علی خلقه فحین مضی
فالحجة هو القرآن وهو لکونه ذا وجوه لا یکون حجة الا بقیم ما قال فیه من شیء کان حقاً
ویجعله للخلق کافتهم ویخبر عنهم بحقهم وباطلهم ولا یترکهم فی حیرتهم وشکهم واختلافهم
وان زاد المؤمنون شیئاً ردهم وان نقصوا شیئاً اتمه لهم ویعرف الحلال والحرام و
یدعو الناس الی سبیل ربه وبه یقوم لله حجة علی خلقه وذالک القیم بعد رسول الله
صلی الله علیه وآله وسلم علی ابن ابیطالب علیه الصلوٰة والسلام ثم الائمة الاحد عشر
صلوات الله علیهم اجمعین ثم ثبت ذلک فی کل دهر وزمان لئلا یخلو ارض الله
من غیر حجة فان الله عز وجل اعظم من ان یترک الارض بغیر امام عادل ولولا ذلک
لما عرفنا الحق من الباطل قال علیؑ اللهم انک لا تخلی ارضک من حجة علی خلقک

ولو بقیت الارض بلا امام لساخت ماجت کما یموج البحر باهله ولو لم یبق فی الارض
الا رجلان لکان احدهما الحجة علی صاحبه لئلا تکون حجة علی الله احد ترکه بغیر حجة الله علیه ممن
یؤمن بالله ورسوله ویصدق رسوله فی جمیع ما انزل علیه فیجب علیه معرفة حق
الائمة علیهم السلام الذین هم امناء الله فی خلقه وحججه علی عباده وخلفاءه
فی بلاده والداعون الی الله والذابون عن حرم الله المطهرون من الذنوب المنزهون
عن العیوب المخصوصون بالعلم والموسومون بالحکم غیظ المنافقین وبوار الکافرین
معدن القدس ومعدن الرئاسة والذکی والزهادة والعلم والعبادة واعلام الدین
وارکان المسلمین ومعقل المؤمنین وکلمة التقوی وعلم الهدی والعروة الوثقی والحجة
علی اهل الدنیا ثم فی زمان الغیبة لا یدع الله الارض ایضا بغیر عالم یحلل حلال الله
ویحرم حرامه ویقیم حدوده ویذب عن دینه ویدعو الی سبیل ربه بالحکمة والموعظة
الحسنة والحجة البالغة وذلک العالم هو نائب الامام وحجة الله علی الانام واذا اختار
الله لامور عباده شرح صدره لذلک واودع قلبه ینابیع الحکمة والهمه الهاما واصطفاه
وزاده بسطة فی العلم وجمع فیه الفضائل المتفرقة فی غیره وحفظه عن الزیغ والزلل
والخطاء فی القول والعمل مبرءا عن ان یحکم بالهوی او یمیل الی الدنیا وایده بروحه
واتاه علمه واتاه فصل بیانه واستودعه سره وانتدبه لعظیم امره واحیی به مناهج سبله
وفرائضه وسننه وحدوده فیقوم بالعدل عند تحیر اهل الجهل واهل الجدل بالنور الساطع
والشفاء النافع بالحق الابلج والبیان من کل مخرج علی المنهج الذی مضی علیه الصادقون
فیجعله الله حیوة للانام ومصباح الظلام ومفتاح الکلام ودعامة الاسلام ووفقه
واتاه من لدنه علما وحکما مالم یؤته لغیره وَذٰلِکَ فَضْلُ اللّٰهِ یُؤْتِیْهِ مَنْ یَّشَآءُ وَهُوَ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیْمِ ویلهم الله المؤمنین معرفته ویلزم من وقف علیه ان یتبعه
فی الدین وریاسة المسلمین ولذلک بعد ما فرغت من تحصیل الکتب الدرسیة من
العلوم الدینیة والمعارف الیقینیة کنت اتأمل فی المذاهب المختلفة واعتراضاتها
فاورثت تلک اعضالا من الحیرة والشک فی التدبیر ورفع الامان عن الید بینه

رأيت العامة بين متعصب للتقليد لا يميز القريب من البعيد ومذبذب حائر عن الحق
السديد فاشتغلت بتحصيل كليات موازين التحقيق واسباب الاختلاف وضوابط التطبيق
وليس مرادي به نفي دعوى مخالفة احد الخصمين بالآخر ولا حمل كلام احدهما على مراد
الآخر ولا دعوى مطابقة اصول مذهب كل وفروعه على الواقع بل معرفة قدر انطباق
كل مذهب في الواقع بالكتاب والاحاديث من اوتي الحكمة وفصل الخطاب او الا انطباق
وقدر معرفة انحرافه عنها ومعرفة سبب الانحراف حتى يطمئن القلب لكنت اذا وصل
الى كتاب تصفحت عنه بالتعمق في ماخذها والتأمل في كيفيات اخذها ودرك
اغراض مدونيها ودرجات فهومهم وتعرف منشأ الاختلاف وموقع الالتباس
وموطن الخطاء والتمييز بين المتفق وغيره والمتيقن والمظنون بتوفيق الله سبحانه وعنايته
فلم يشف قلبي يطمئن بعد التنقيح والتعمق في الكلام فكنت اسأل الله من رحمته باوسعها
وبعظمته باعظمها ان يهديني الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب
عليهم ولا الضالين وان يشرفني بزيارة من خصصه الله تعالى من العلماء في هذا
الزمان للهداية وهو بالاهتداء حقيق وبالاقتداء يليق فان الارتقاء الى مدارج الفضائل
للطالبين بمرقاة تصانيف اسلاف الكاملين والاطلاع على غوامض الاسرار بتبيين العلماء
الكبار وصحبة العالم واتباعه دين يدان الله به وطاعته مكسبة للحسنات وممحاة
للسيئات وكنت من الاشتياق في هم كثير وضجر وكرب عسير اذ جاء البشير بالكتاب
الخطير فقمت لتعظيمه على الساق ونورت بكحل سواد سطوره الاحداق وفرحت بوروده
فرح اصحابي من سجن السعير وحصول الكنز الفقير من مواهب قديري لانه كتاب
كريم اعذب من التسنيم بها ولمطالب غالية ومسائل عالية بعبارات رائقة وبيانات
شائقة وتحقيقات انيقة وتدقيقات رشيقة معيار للاطلاع على الحقائق ميزان لاعلام
الدقائق جامع لمسائل الصلوة والقبلة وغير ذلك من الاحكام مطابق للشريعة
السهلة البيضاء والملة الحنيفية الغراء وهو فقه الله الاكبر وشرع الله الازهر و
برهان الله الاظهر يحل الاعضال من المسائل الشرعية ويحل به عقال الشبهات

من الدقائق الغريبة شفاء الصدور وجلاء الاذهان كشاف القرآن مثل نوره
كمشكوة فيها مصباح يشرق اشراقا انور من الاصباح زينة العباد وهاديا الى سبيل
الرشاد بل كاسمه فضيرة المعاد الذي انزاه قد اشتهر بين العلماء الكبار
كاشتهار الشمس على نصف النهار واهوى اليه افئدة الناس من وفاء الغنا
والبراعة فكبوا عليه بهوى مطواعة الطلباء للتحصيل والعلماء للتكميل ولما
كان هذا الكتاب المستطاب مفتاحا لاولي الالباب ومنهاجا للسالكين والرغاب
ولم يف الكتابة والطبع في المرة الاولى لرفع الحاجة من عرفاء الاصحاب الهم
تكثيره على وجه الانطباع مرة ثانية الرئيس المعظم والسيد المفخم المؤيد بالتوفيقات
الربانية والمعان بالتائيدات السبحانية القيم لوطا لمن اشاعة الطاعة واقامة
الجمعة والجماعة ذو الجود القريب والعزم البعيد والرأي السديد رفيع المكان جليل الشان
الحاج المولوي السيد نواب جان سلمه الله الرحمن عن حوادث الدوران
لتنفع به اولو الفضائل ولما وفقت بنور الهداية والتوفيق بالنظر اليه وجدته
بحيث لا يأتيه الباطل من خلفه ولا من بين يديه فشكرت الله تعالى على ما هداني
سواء الطريق وجعل التوفيق خير رفيق فشهدت بان ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَبِالْاٰخِرَةِ
هُمْ يُوقِنُونَ وَالَّذِينَ يَهْتَدُونَ بِهِ اُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَاُولٰئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ كيف لا وهو من مصنفات اعلم العلماء المتاخرين وافضل الفضلاء المتبحرين
قدوة العارفين امام المهتدين والمتقين مغيث الورى امين الشارع والنهي ثم الشرائع
والفضائل مخزن الحكم بلا ساحل شمس سماء الفقه والكمال قمر برج العظمة والجلالة الذكي
حجة علماء العالم المتبع لاتباع فضلاء العرب والعجم الدال على الهدى والنهي عن الغوى
والنقيب المفخم والهادي المنيع والبر التقي والوصي الزكي الهادي المهدي والشمس المضيئة
والسماء الظليلة الفائض فيضه كالانهار السائل من ملة البحار المخصوص بالعلم
والموصوف بالحلم وبقية الله بين خليقته وصفوته في بريته امام الدين ونظام المسلمين

وحاوي الدنيا وغرة المؤمنين مولانا ومقتدانا الشيخ زين العابدين ابقاه الله
على رؤوس المسترشدين الى يوم الدين الذي اوصافه اكثر من ان تحصى ومحاسنه ازيد من ان
تملى قد ضلت العقول وتاهت الحلوم وحارت الالباب وحسرت العيون وتصاغرت
العلماء وتحيرت الحكماء وتقاصرت الحلماء وحصرت الخطباء وجهلت الالباء وكلت
الشعراء وعجز الادباء وعييت البلغاء عن وصف شان من شانه وفضيلة من فضائله
واقر بالعجز والتقصير عن احاطة كمالاته من تحت السماء من اهل العقول وقصرت ايدي
من عد فضائله السنية من في الغبراء من الفحول وافضل زمانه فكيف ينبغي لمثلي الذي
لا بضاعة له في تلك الصناعة ولم يك اهلا لذلك ان يسلك تلك المسالك ولكن اصر
بعض الاصحاب على ان احلي كلامي ببيان نبذ من فضائله التي لا تعد وازين مقالي
بتبيين بعض شمائله التي لا ينتهي الى مداه اصرارا بليغا ولم يترك لي عذرا اعتذر به
ولو عذرا خفيفا فكتبت هذه السطور واتحفتها حضرة من خصصه الله بتلك
المناصب البهية والمناقب العلية كتحفة النملة الى سليمان وقطعة صدف الى البحر العمان فان
اهب عليه قبول القبول فهو غاية المامول ونهاية المسئول والمرجو عن منته الفائضة
على ارباب الفضل والكمال ونعمه الشاملة الى اصحاب العز والجلال ان لا يحرمني عن منتها
وينعم علي باعطاء مولفاته ويجيزني لاعلام طرق ارشاد السالكين سبيل السداد ورواية
ما يبلغ الي وما سيصل مما افاد ان شاء الله بعطوفته ورافته العامة اجازة كافية شافية
تامة فان السائل لا يرد وبعين رحمة الكرام ينظر اذا انجر الكلام الى هذا المقام فلنختمه
بالدعاء راجيا ان يجيبه خالق الارض والسماء اللهم كما شرفتني بهذا التاليف لا بحسن
والتصنيف لا تقن وفضلتني بهذه الفضيلة وخصصتني بهذه النعمة اجعلني من
انظار مصنفه واشياعه واتباعه ومن المستشهدين بين يديه طائعا غير
مكره في الصف الذي نعت اهله في كتابك فقلت صفا كانهم بنيان مرصوص
على طاعتك وطاعة رسولك وآله صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين امين
امين يا رب العالمين

فاسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون

الحمد للہ والمنۃ کہ کتاب دُر بے نظام از حضرت حجۃ الاسلام
مجتہد الانام فقیہ اہلبیت علیہم السلام عالم عامل ربانی جناب الشیخ
زین العابدین المازندرانی دام ظلہ العالی بطرز

سوال و جواب

مسمّٰی بہ

ذخیرۃ المعاد

حسب فرمایش جناب ہدایت مآب تقدس انتساب اشرف الحاج
والزائرین للائمۃ الطاہرین صلوات اللہ علیہم اجمعین علام
ہمام جناب الحاج السید نواب خان صاحب قبلہ اکرم عظیم آبادی صانہ اللہ
عن شر العادی بعد مقابلہ و تصحیح تمام بمقام لکھنؤ محلہ وزیر گنج

در مطبع اثنا عشری کہ باہتمام خاکپائے مومنین سید علی شاہد بطبع
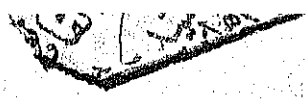
ایشان است شایسته نیست سوم آنکه بداند که شخصی که عمل قاضی اعتماد ایشان است کافی
در امور ایشان نیست که درین سه صورت لازم است اعاده. امر دوم
در تقلید است س معنی تقلید را بیان فرمایند ج معنی تقلید چنانچه
مفصلا در ابتدای زینة العباد ذکر نمودیم اخذ بقول غیر است بجهت عمل چه عمل
بکند و چه نکند بلی در عرف عام یا متشرعه عمل بقول غیر میباشد ولکن اللازم
هو العلم بالمسائل وتطبیق العمل علی المعلوم سواء وجب العمل اولا س تقلید
غیر اعلم جائز است یا نه ج بلی جائز است س در صورت تساوی دو مجتهد در
فقاهت اگر احدهما اعلم در غیر فقه یا اورع باشند تقلید اعلم ایشان لازم است
یا تخییر است بین ایشان ج اظهر در نزد احقر آنست که تقلید افقه و اعلم
و اورع هیچکدام لازم نیست هر چند با امکان تشخیص و عدم عسر و حرج در تشخیص
افقه و اعلم و اورع ارجح است بلکه ارجح تقلید ارجح ازین دو مجتهد میباشد هر چند
مرجحات مرقومه باشد بلکه با اوثقیت در فتوی اختیار اوثق در خصوص آن مسئله
نماید اگر اهل تشخیص اوثق در فتوی در آن مسئله باشد واگر جمع صفات ثلثه فی
یکی اکتفا نماید واگر یکی اعلم و دیگری اورع باشد اختیار اعلم نماید واگر یکی اعلم باشد
و دیگری اوثق در فتوی اختیار اوثق نماید س اگر شخصی دستش بمجتهد یا کتاب
یا ناقل موثق بر نرسد و عمل باحتیاط را هم نداند یا آنکه موجب عسر و حرج باشد
تکلیفش چه چیز است ج اگر قابلیت اجتهاد داشته باشد و اجتهاد ممکن باشد بدون
عسر و حرج اجتهاد واجب است والا احتیاط کند واگر هیچکدام ممکن نباشد فواجب است
که از آن بلد هجرت نماید و به بلد دیگر برود اگر هجرت ممکن باشد و عسر و مشقت
زیاد نداشته باشد والا اعتماد نماید بکسی که در نظر او وثوق داشته باشد که
او حکم الله است س در مسائل ضروریه تقلید لازم است یا نه ج
لازم نیست بجهت آنکه لزوم تقلید مشروط بچند شرط است که از جمله آنها
این است که حکم مسئله برای مکلف مشتبه باشد واگر قطعی یا ضروری باشد

تقلید مجتهد است **س** شخص غیر مجتهد عالم بموارد احتیاط بر او تقلید لازم
است یا نه **ج** تقلید لازم نیست بشرط آنکه علم بموارد احتیاط داشته باشد
بجهت آنکه صحت عمل چنانچه حاصل میشود باجتهاد یا بتقلید همچنین حاصل میشود
باحتیاط چنانچه سید مرحوم اعلی الله مقامه فرموده سه وایست بین السلاطین وا
یسلکها السالک الا الخائط + ولکن چون در بعضی از موارد ممکن نیست احتیاط
مثل اینکه امر دائر بشود میان واجب و حرام یا آنکه امر دائر بین دو حرام یا دو واجب
شود که ترک هر دو و جمع هر دو ممکن نباشد و چون التزام بان از برای غالب مردم
عسر و حرج است لهذا اقتصار شد باجتهاد یا تقلید علاوه آنکه غالبا تا شخص
فقیه کامل نشود تشخیص احتیاط را نمیتواند بکند پس تشخیص احتیاط نیز غالبا
برای غیر فقیه عسر و حرج است و اخبار باحتیاط حجت است از مجتهد بالنسبت
بمقلدش نه از مقلد بمقلد و نه از مجتهد بمجتهد و نه از مقلد بالنسبت
بمجتهد چنانچه در سوال دیگر نیز می آید اشاره باین مطلب حتی اینکه اگر دو عادل
شهادت دهند که این عمل بر طبق احتیاط است حجت بودن آن معلوم نیست مثل
اینکه دو عادل غیر مجتهد اخبار کنند که این حکم خداست که عدم حجیت بودن آن واضح است
والله العالم **س** نیت تقلید شرط صحت عمل است یا نه **ج** اگر مراد از نیت قصد
و عزم است بلی شرط است چنانچه در شرط صحت تقلید و حصول آن بیان نمودیم
که مقلد بعد از اطلاع بر رای مجتهد بنای عمل نیز باید داشته باشد و جازم باشد
پس اگر علم حاصل نموده و هنوز جزم بر تقلید ننموده تقلید حاصل نشده بلکه اگر با
تردید در تقلید عمل نماید عمل با تقلید نخواهد بود و اگر مراد نیت قربت است
لازم نیست **س** هرگاه دو مجتهد باشند که ترجیح فیما بین ایشان داده نشده
باشد در بعضی مسائل تقلید کند از او و در بعضی مسائل دیگر تقلید کند از دیگری
جائز است یا نه **ج** جائز است و این را تبعیض گویند و در عصر ما غالب مردم تقلید میکنند
از دو مجتهد یکی فتوی در عبادات و معاملات بالفعل داشته باشد اگر است

لهذا چاره در تبعیض تقلید یا ... جز این نیست خلاصه تبعیض در بعض
اعمال اگر واجب یا راجح نباشد جائز است بشرطیکه مستلزم تناقض و مخالفت نشود
تطهیر نشود و در رساله زینت العباد بیان این دو شرط و مثالش را ذکر کردیم س
اگر مقلد از کتاب مجتهد خود یا از کلام او یا از عبارت ناقل از مجتهد حکم الله را
طوری فهمیده و عمل نموده و بعد معلوم شد که خلاف واقع بوده آیا معذور است
یا آنکه قضا و اعاده لازم است ج معذور نیست در اعاده و قضا لازم است بلکه
اگر فهم خلاف و انکشاف آن از جهت اخبار عدلین و امارات شرعیه باشد بلی حق
نیز لزوم اعاده و قضا است هرچند عدم لزوم در این صورت خالی از قوت نیست
در غیر شرائط واقعیه و ارکان س شخصی تقلید نمود مجتهدی را و بعد حکم
مسئله را فراموش نموده و تقلید کرد دیگری را باعتقاد اینکه همان مجتهد خودش است
و این تقلید خلاف حکم مجتهدش بوده است و مدتی باین عمل نموده آیا بعد از فهمیدن
اعمال سابقه را اعاده و قضا نماید و عدول هم باو لازم است یا خیر ج تقلید
ثانی که مخالف با اول است تقلید نخواهد بود و حکم او حکم عبادت جاهل است
و عدول باول لازم است س رجوع از تقلید جائز است یا نه و آیا فرقی در
رجوع بعد از عمل و قبل از عمل هست یا نه ج رجوع از تقلید را جمعی از علماء
جائز ندانسته اند و نقل اجماع بر آن نموده اند هرچند خالی از مناقشه نیست
بلکه جواز رجوع در نهایت قوت میباشد چه قبل از عمل باشد و چه بعد از عمل
ولکن احتیاط شدید در ترک رجوع است خصوص بعد از عمل س اگر مجتهد
رجوع کند از قول سابق خود از عبادات و معاملات و همچنین از نجاسات
طهارات آیا رجوع او باعث بطلان تقلید سابق مقلدین میشود یا نه ج
باعث بطلان نمیشود بلکه مقلدین میتوانند که باثار تقلید سابق خود باقی بمانند
مگر در صورتیکه قطع کنند بخطای مجتهد که در اینوقت حکم او حکم مجتهد است در
قطع بخطای خود که باید عدول نماید س اگر شخص تقلید نمود مجتهدی را

در حالیکه جامع الشرائط بود و بعد از تقلید یا تبعیت مجتهد رجوع نموده یا فاسق یا کافر و یا
سنی یا مجنون یا خرف یا عامی شده که ملکهٔ اجتهاد از و زائل شده آیا رجوع لازم
است یا خیر ج بلی تقلیدش باطل و رجوع لازم است علی الاحوط هر چند بحسب قاعده
اینها مثل موت مجتهد میباشد نصوص در جنون و اغماء مجتهد که حال افاقه بعد
طاری شود لکن در خصوص فسق و کفر و جنون اطباقی البته رجوع نماید باحتیاط
شدید و همچنین در فرض رجوع مجتهد از رای سابق خود که در این فرض احتیاط لازم است
س بر رساله فقیه جامع الشرائط تعلیقه مقلد ظن بر صحت آن داشته باشد عمل باو
نماید یا نه ج بلی کافیست ظن بصحت رساله و یقین به نبودن غلط شرط نیست که غالباً
برای مؤلف کتاب نیز یقین بصحت ممکن نیست چه جای دیگران و در صورت ظهور خلاف
مظنه بعد از عمل اعاده آن لازم است س علم اجمالی بغلط رساله منافی ظن بصحت
است یا نه ج منافی نیست س مکلف قاصر در تقلید که اصلا بوجوب تقلید
ملتفت نشده یا مقصر در تقلید عملش صحیح است یا نه ج صحیح است در وقتیکه مطابق
رای مجتهدی باشد که تقلید او را بنا گذارده که با موافقت رای او قضا لازم نیست
در خارج وقت و نه اعاده در وقت و اگر با رای او مخالف باشد و با رای مجتهدی که
بنای تقلیدش را ندارد موافق باشد قضا لازم نیست چون وقت عمل گذشته و اعاده
لازم است چون وقتش نگذشته مگر آنکه بنای تقلید این مجتهد موافق را بگذارد
که در هر وقت هیچکدام لازم نیست یا آنکه آن مجتهد که عمل مقلد مخالف رای او شده با
بگوید که قضا نیز لازم است و تقلید او در قضا نیز بکند و بعضی میگویند که مقصر
نمیتواند قصد قربت نماید و این اشتباه است و جزم یا مراد قصد قربت شرط نیست
بلکه احتمال امر کافی است در قصد قربت پس در صحت عمل جاهل مطابق بودن با رای
یکی از مجتهدین هر چند که بنای تقلیدش نداشته باشد کافی میباشد در عبادات است
و معاملات ماضیه و اما بالنسبه بعبادتیکه حال ابتلای او است و همچنین
معامله که میخواهد بکند شرط است که مستند بکند صحتش را با رای مجتهدی که

بنای تقلید نشن دارد اللهم الا ان یقال بلزوم التقلید و شرطیته مطلقا فی الماضیة والآتیة والحالیة وفی القضاء والاعادة والصحة والبطلان مطلقا وهذا الاطلاق محل اشکال س در اخذ فتاوی مجتهد که یک عادل بیان کند عمل بان میتوان کرد یا نه ج بلی میتواند اگر در رجوع بمجتهد یا عدلین عسر و حرج باشد بشرط آنکه عادل بطور قطع اخبار کند هرچند ملا نباشد س تقلید در مسائلیکه بر سبیل ندرت اتفاق می افتد لازم است یا نه ج علم بمسائل نادرة البلوی لازم نیست لکن بعد از ابتلا بان علم بحکمش لازم است س لفظ خالی از رجحان نیست یا آنکه بعید نیست یا آنکه قوی است و نظر این از الفاظ فتوی است یا نه ج هر لفظیکه دال بر ترجیح مجتهد باشد آن فتوی است خواه بلفظ دوم نیست باشد یا بلفظ دیگر والفاظ مزبوره ظاهر در ترجیح میباشد ولکن اگر بگوید این قول خالی از وجه نیست ظهوری در فتوی ندارد و اما اگر بگوید وجه قوتی دارد و قوت در نظر ما ... در فتوی خواهش و میل است و شیخ استاد ما به بنده فرمودند که در ... الکلام و رساله نجاة العباد احوط تنها فتوی نیست در بزد و کتاب ... است ان لم یکن اقوی او هو احوط ان لم یکن اظهر ... این احوط فتوی ... و این اصطلاحی است از شیخ استاد نظیر اصطلاحیکه آقای مرحوم آقا سید ... اصطلاح العمل قرار داد که اگر احوط مسبوق بفتوی شد آن احتیاط ... و اگر لفظ احوط ابتدائاً مذکور شد آن فتوی میباشد و اینکه ... که احوط در کلام فقهاء فتوی نیست و بیان راه مطلب است س احتیاطیکه در کتب فقهاء نوشته است عمل بآن جائز است یا نه و اگر در احتیاط هم اختلاف باشد یا معلوم نباشد عمل بان جائز است یا نه ج عمل بآن احتیاط جائز است اگر آن کتاب جائز العمل باشد و با فرض اختلاف حکم اختلاف مجتهدین ... و اخبار باحتیاط در حق مقلد حجت است در صورتیکه از مجتهد باشد و از غیر مجتهد حجت نیست هرچند ده عادل باشند و گذشت که فهم احتیاط ...

به فتح صرو مادامیکه مشتمل بر هیئت منکره نباشد چون چهار رکعت نافله بیک سلام و هشت رکعت بدو سلام وغیر اینها و اشتراط شرط اول خوبست در تسامح ادله سنن و شرط ثانی واگر عدم اشتمال بر هیئت منکره باشد شیخ استاد و بعضی از مشایخ ذکر کرده اند و لکن محل مناقشه است بجهت اینکه بعد از تسامح میتوان تخصیص در عمومات النافلة مثنی مثنی داد بلی با این دو شرط رجوع بکتب در مستحبات و مکروهات ضرر ندارد بس شخص اگر اعتماد بر فهم خود نداشته باشد در فهمیدن عبادت مرسله پس باید نماید بفهم عادلی رجوع نماید اگر عسر و حرج باشد و الا بد و مادامیکه کتابی یا رساله را که اسناد دهند بمجتهدی جائز العمل باشد یا نه اخذ ان از کتب مشتمل بر احکام مشروط بچند شرط است اول آنکه خود بداند یا دو شاهد عادل خبر دهند که این کتاب از فلان مجتهد است و بمجرد شهرت اعتماد نکند بجهت آنکه بسا میشود که این شهرت مستند باخبار شخص غیر معتبر یا بی اصل باشد مگر آنکه اطمینان و وثوق بان شهرت باشد یا آنکه سبب علم عادی شود دوم اینکه کتاب بجهت فتوی درست شده باشد نه بجهت غرض دیگر سوم آنکه صاحب آن کتاب و مصنف آن رساله جامع الشرائط بوده باشد پس اگر معلوم شود که آن مجتهد در حین تالیف کتاب یا رساله فاسق بوده یا دیوانه بوده یا از مرتبه اجتهاد افتاده و لیاقت اجتهاد نداشته یا رجوع از مسائل آنها نموده در این صورت عمل بان کتاب نکند و اما اگر شک داشته باشد در عروض امور مزبوره پس اخذ بان ضرر ندارد که احتمال امور مزبوره نیز ضرر ندارد هرچند مظنون باشد بظن غیر معتبر و البته مضر است علم با مور مزبوره است و در شهادت عدل واحد با مور مزبوره اولی اجتناب است که این را هم بمنزله علم حساب نماید هرچند اقوی عدم ثبوت است خصوص در جائیکه مسبوق باجتماع شرائط بوده چهارم آنکه آن مجتهد باقی باشد بصفات مرقومه در حین اخذ مقلد بلی اگر تقلید نموده و بعد از ان عروض این عوارض شده پس حکمش گذشت که اینها جنس قاعده

شرط چهارم [illegible]

علم عادی یا [illegible]

شرط [illegible] مسبوق باجتماع شرائط [illegible]

مثل مرض موت میباشد ولکن احوط در جمیع صور اینها ترک تقلید و ترک اعتماد
برساله میباشد پنجم آنکه خالی از غلط باشد و غلطی که مضر به فتوی باشد نداشته
باشد و گذشت در سوال قبل که مظنه بعدم غلط کافی است ششم آنکه خود
مکلف از مجتهد بخط او آنرا شنیده باشد یا دو عادل دیگر بخط او آن خبر دهند
یا در رساله دیگر خلاف آن نباشد که اگر باشد از برای آن کتاب بیدا شود
اگر آن معارض عادل واحد باشد علی الاحوط اخذ نماید بانچه در آخر صادر شده
است و اگر تاریخ معلوم نباشد اخذ نماید بانچه اعتماد بان بیشتر است مثل آنکه
قول خود مجتهد اقوی است از کتاب او در بعضی از اوقات و کتاب بخط او اقوی است
از کتاب بخط غیر او و از قول عادل و قول عادل فهیم اقوی است از قول عادل
غیر فهیم و اعدل اقوی است از عادل و دو عادل اقوی است از یک عادل و اگر
تاریخ معلوم نباشد و اقوی نیز در میان نباشد اعتماد نماید بان تقلیدی که
در سابق داشته و اگر تقلیدی نداشته بوده باید توقف نماید سؤال اگر کسی تقلید
کرده بود که در مسئله نماز یا سایر مسئله با تقلید بوده و مدتی هم بر این
منوال گذشته است اخیراً در تقلید خود حال شک کرده که آن یقین
سابق مطابق واقع بوده یا نه یا آنکه اعتماد نموده بزید باعتقاد اینکه مجتهد است
یا عادل است بعد شک کرده که این اعتقاد بجا بوده یا نه یا اینکه اخذ از کسی
نموده باعتقاد اینکه این همان مجتهدی است که او را تقلید نموده و بعد شک کرده
که همان مجتهد بوده یا نه و یا اینکه اخذ از کتابی نموده باعتقاد اینکه کتاب فلان
مجتهد است بعد شک نموده و هکذا در این حال چه کند جواب اقوی اینست که آن
یقین سابق اگر بعد از فراغ از اعمال باشد این شک اعتبار ندارد هر چند [illegible]
باشد و اگر بالنسبة باعمالی باشد که از آن فارغ نشده باشد پس اقوی اینست که آن
یقین سابق بعد از عروض این شک اعتبار ندارد بالمره و حکم این شخص حکم کسی است که
بی تقلید است باید که دوباره تقلید کند از روی بصیرت [illegible]

چه فراموش نموده باشد چه بعد از آن که شک کند که این سبب صلاحیت داده در
اینکه سبب یقین باشد یا نه یا یقین کند که صلاحیت ندارد و حمل بر صحت در یقین و
اسباب یقین چنانچه از بعضی از فقهاء ما رضوان الله علیهم ظاهر میشود ضعیف است
مثل اینکه مدتی یقین کرده بود که این قطره در جامه خون است بعد شک کرده که این
خون بوده یا بقم یا آب انار مثلاً لازم نیست که دوباره بعد از عروض شک اجتناب
از آن نماید بلکه طاهر است **س** در سابق مذکور شد که تقلید عبارت است
از اخذ للعمل و عمل شرط نیست در حصول این معنی و فرموده اند در تقلید بحسب عرف
متشرعه بلکه عرف عام نیز عمل معتبر است بنا بر این تقلید در اصول دین چه معنی دارد
و تقلید در محرمات و مکروهات نیز چه معنی دارد **ج** مراد از عمل در هر مقام بحسب
خودش میباشد در محرمات و مکروهات عمل حاصل میشود به ترتیب آثار و التزام
ترک و در اصول دین به ظاهرا اعتقاد به آن و در معاملات به ترتیب آثار صحت و فساد
س اگر شک در موافقت و مخالفت رای مجتهد شود مقلد چه کند یا فرض
اینکه ممکن نشود که تحصیل علم به تطابق و تخالف نماید **ج** اگر شک در مخالفت و موافقت
در معاملات سابقه است بنا را بر صحت گذارد و همچنین در عبادات موقته
اگر در خارج وقت این شک کند قضا بر او لازم نیست بجهت اینکه مدار قضا بر صدق
فوت باشد و صدق فوت با شک در مطابقت و مخالفت معلوم نیست و اگر با بقاء
وقت و بعد از عمل شک کند بعضی توهم نموده اند که واجب نیست که اعاده نماید
بجهت اینکه حکم این نظیر حکم شک در معاملات سابقه میباشد که استیناف
آن لازم نیست بلکه محتمل است که حکم شک بعد از فراغ را در اینجا جاری نمائیم بنابر
آنکه تقلید را شرط صحت عمل بدانیم ولکن اقوی لزوم اعاده است در وقت بجهت
تحصیل یقین به فراغ و شک بعد از فراغ در اینجا جاری نیست بجهت آنکه یقین دارد
که تقلید نکرده و الان میخواهد بفهمد که عمل مطابق است تا صحیح باشد یا مخالف
تا باطل باشد چون تقلید را شرط صحت نمیدانیم بلکه مطابقت واقع را کافی میدانیم

بلکه با یقین به تقلید باز نباشد بود که شک در مطابقت و مخالفت داشته باشد

و سید استاد آقا سید ابراهیم قزوینی اعلی الله مقامه اعاده و قضا هر دو را واجب دانسته

اما اعاده نظر باینکه شغل ذمه یقینی برائت ذمه یقینی میخواهد و اما قضا بجهت صدق

عنوان نسیان به مامور به و بجهت اصالت فساد و باین دو اصل تخصیص فوت نیز کرده

اند و لیکن این قول در قضا ضعیف است بلی اگر کسی عمل را کرد و بعد از عمل شک کرد که آیا

تقلید داشت یا بی تقلید بود و تقلید را شرط صحت بدانیم لازم نیست که عمل را اعاده

نماید بلی بنا بر این که تقلید را شرط صحت عمل ندانستیم بخلاف منظور ما در سئوال

که منظور فهم مخالفت و موافقت است که حکم متفرع است بر نفس مخالفت و موافقت

والله العالم **س** آیا مدار در موافقت و مخالفت بر رای مجتهد حین عمل است یا

حین سوال و بعبارة اخری مدار بر رائی اول است یا رای اخیر و مراد از حین سوال

حین سوال از صحت و فساد عمل گذشته میباشد نه سوال از مجرد رای مجتهد در مسئله

ج مدار بر موافقت و مخالفت رای حین السوال میباشد نه حین العمل بلی اگر

در حین العمل مقتضای رای مجتهد بطلان عمل مقلد بوده و اعاده لازم نشد تا بعد

حین السوال رجوع از آن قول نموده و حکم بصحت نمود و اعاده ساقط است **س**

اگر عادلی خبر دهد از رای مجتهد یا خود مجتهد خبر دهد که مرا مرا این است یا خود شخص

یقین کند بحسب فهم خود از کتاب غیره که رای مجتهد این است بعد از عمل خطا ظاهر

ظاهر شود باز هم لازم است اعاده یا نه **ج** اگر بفهم خود از کتاب و غیره چیزی بفهمد

مخالف واقع شود اعاده و قضا لازم است بجهت آنکه معذور بوده نه مامور

مثل اینکه فراموش کرده رای مجتهد را و اعتقاد خطائی کرده و اگر عادل یا خود

مجتهد خبر دهد اعاده و قضا لازم نیست بجهت اینکه مامور با مر شرعی بوده

و امر شرعی ظاهری بحسب عرف و شرع منشاء سقوط اعاده و قضا میباشد مگر

در اخلال برکن یا شرط واقعی **س** اگر مجتهد اجتهاد کرده و مقلد هم عمل کرد و بعد

معلوم شود که مجتهد خطا در اجتهاد کرده نه در خبر دادن از رای خود عمل مقلد [illegible]

حالت چه صورت دارد ج از جواب وسؤال سابق معلوم شد که خطاء مجتهد هم موجب
و باعث وجوب اعاده و قضا نیست چه خطا در اخذ نموده باشد یا در ماخذ یا در دلیل
ماخذ در هر صورت قضا و اعاده ساقط است از مقلد انشاء الله مکرر جائیکه قطع
بخطا ظاهر شود س اگر مقلد قاطع شود بخطاء مجتهد در حکم یا در دلیل حکم آیا جائز است
که تقلید کند او را یا نه و همچنین اگر مظنه کند بخطاء مجتهد در حکم یا در دلیل حکم تقلید او
جائز است یا نه ج در صورت قطع مقلد باینکه مجتهد فلانی در فلان مسئله خطا
کرده تقلید او در این مسئله جائز نیست قطعا و در صورت قطع بخطا در دلیل یا
یا در استدلال با احتمال صحت اصل حکم جائز است تقلید و اما در صورت مظنه
بخطا چه در اصل حکم یا در دلیل حکم در هر دو صورت تقلید جائز است بجهت آنکه
قول مجتهد از برای مقلد حجت است مطلقا چه ظن مقلد در مسئله مطابق رای
مجتهد باشد و چه مخالف باشد و چه ظن در احد طرفین حاصل نشود یا نه پس اقسام
مسئله متعدد است اول آنست که مقلد قطع دارد بخطاء مجتهد در دلیل مسئله
نه در حکم مسئله اینوقت جائز است تقلید پس در صورت مظنه بخطاء مجتهد در دلیل
مسئله نه خطاء او در حکم بطریق اولی جائز است تقلید دوم آنست که مظنه دارد بحسب
فهم خود بر خطاء مجتهد در اصل حکم در این قسم هم جائز است تقلید پس در صورت قطع
بعدم خطاء مجتهد در حکم یا ظن بعدم خطاء او یا شک در خطاء او بطریق اولی جائز است
تقلید سوم آنست که مقلد یقین داشته باشد بخطاء مجتهد در حکم مسئله مخصوصه
مثلا اینوقت تقلید او در این مسئله جائز نیست چهارم آنست که مقلد یقین کند که
مجتهد خطا کرده نه در مسئله مخصوصه معینه بلکه در میان ده مسئله مخصوصه
پس اگر مقلد یقین کند که مجتهد خطا کرده در بعضی از این ده مسئله هر چند یکی باشد
باز جائز نیست تقلید در آن ده مسئله و همچنین اگر در بیست مسئله یا سی مسئله
یقین کند بخطاء مجتهد در بعض از آن باز جائز نیست تقلید و این قسم را شبهه محصوره
گویند و در حکم این قسم است اگر مقلد یقین کند که این مجتهد در اکثر مسائل طهارت

تا دیات خطا کرده بازجائز نیست تقلید یا آنکه یقین کند که این مجتهد در کثیری از
مسائل فقه خطا کرده من الطهارت الی الدیات بازجائز نیست تقلید خامس قطع بخطا
یا قلیل در قلیل است یا قلیل در کثیر است یا کثیر در کثیر است اول و سوم جائز نیست
و تقلید دوم جائز است چنانچه در پنجم می آید پنجم آنست که مقلد یقین کند بخطاء مجتهد
در یکی از مجموع مسائل طهارت تا دیات یا بعضا از مجموع اینها هر چند در بیست مسئله
باشد باز ضرر ندارد تقلید و این قسم را شبهه غیر محصوره گویند ششم آنست که
مقلد یقین نداشته باشد بخطاء مجتهد لکن دو نفر از اهل خبره شهادت قطعیه بدهند
که مجتهد خطا کرده بنحو قسم سوم وجوه آن کما هو هم در این دو قسم نیز میشود که
جائز نیست تقلید خصوص در موقعی که این دو نفر از اهل خبره اعلم از آن مجتهد باشند
بجهت اینکه فرض اینست که بینه عادله برای مقلد و مجتهد هر دو حجت است چنانکه
رای مجتهد برای مقلد حجت است پس علم شرعی حاصل میشود بخطاء مجتهد در حکم فرعی
شرعی بخطا مثل علم اعتقادی است بخطاء لااقل تعارض میکند در حق مقلد این
دلیل پس اگر تقلید غیر این مجتهد در سابق داشته اعتماد بهمان کند و اگر ابتدای تقلید است
اگر اعتماد برای مقلد در احد طرفین حاصل باشد اعتماد باعتماد خود نماید این که
مظنه داشته باشد که حق با مجتهدش میباشد نه با کسی که تخطیه آن مجتهد
میکند یا عکس این در قسم اول تقلید کند و در قسم ثانی ترک تقلید کند چنانچه اگر ظنا
باحد طرفین نداشته باشد بلکه متحیر شود و ترجیح احد طرفین ندهد ترک تقلید
نماید و توقف نماید و تقلید دیگری کند و لکن حق اینست که احکام فرعیه مثل موضوعات
نیست که لابد باید جائز باشد برای عامی تقلید شاهدین عادلین در احکام فرعیه
و قول عدلین در احکام فرعیه نیز باید حجت باشد و حال اینکه نه چنین است قول
عادل از این حیثیت که عادل است در احکام فرعیه لغو میباشد باقی ماند
اجتهاد عادل معلوم است که تعارض دو مجتهد متساوی یا اعلم و غیر اعلم در
جواز تقلید مجتهد غیر اعلم و تخطیه دو مجتهد یکدیگر را هر چند از دو نفر با

باعث این میشود که قول دیگری از حجیت برای مقلد بیفتد پس حق اینست که در این
قسم تقلید جائز است هرچند دو عادل خبر دهند بخطای مجتهد در اجتهادش
بلی اگر دو مجتهد عادل خبر دهند بخطای راوی در روایتش از امام این وقت جائز
نیست که مجتهد عمل بروایتش بکند بجهت اینکه سماع از امام و نحو آن مورد شهادت
میشود بخلاف اجتهاد پس دقت کن تا بفهمی بلی اگر دو عادل شهادت دهند که
مجتهد خطا در نوشتن این حکم کرده یا در اظهار این حکم نموده مثل اینکه خواست
بنویسد که نه چنین است خطا کرده کلمهٔ نه را ننوشته یا اینکه خواست بگوید
که نه گفت بلی این وقت تقلید جائز نیست مادامیکه خود مجتهد دوباره اظهار
همان فتوای سابق را که نوشته نکند والله العالم مسئله مراد از مجتهد
جامع الشرائط و کسی را که تقلید او بتوانند بکنند کدام است و چیست ج
آن کسی است که در او این چند چیز موجود باشد اول بلوغ پس صحیح نیست تقلید
صغیر از مجتهد هرچند مثل علامه باشد و هرچند دو دقیقه قبل از بلوغ بوده
باشد دوم عقل پس تقلید مجنون جائز نیست مادامیکه مجنون است چه
جنون او همیشه باشد یا بعض از اوقات بلی در حال افاقه که قطع بجنون حاصل شد یا
تقلید او ضرری ندارد سوم آنکه مسلم باشد پس صحیح نیست ابتداءً تقلید کافر
هرچند کفرش بسبب ارتداد باشد چهارم آنکه اثنا عشری باشد پس
صحیح نیست تقلید مخالف بجمیع اقسام ایشان هرچند واقفه که فرقه‌ای هستند از
شیعه که تا موسی بن جعفر قائلند باشند پنجم آنکه معلوم العدالة باشد
پس جائز نیست تقلید فاسق هرچند بدانیم که دروغ نمیگوید و تقصیر در مقدمات
اجتهاد نمیکند و اگر باعتقاد عدالت تقلید نمود و بعد خلاف آن ظاهر شد رجوع
نماید بمجتهد عادل در اعمال لاحقه و سابقه از جهت بطلان تقلید و لزوم قضا
و اعاده و اگر مجهول الحال را تقلید نموده و بعد معلوم شد که عادل بوده در
زمان تقلید باکی نیست و لکن مجتهد بر فرض فسق میتواند که عمل برأی خود بکند اگر القصیر

در مقدمات اجتهاد و استنباط نکند بلکه واجب است ششم آنکه مرد باشد نه زن
و نه کسیکه خنثی مشکل باشد یعنی زن بودن و مرد بودن آن معلوم نباشد هفتم آنکه
طاهر المولد باشد یعنی ولد الزنا نباشد از طرفین بلکه از یک طرف هم باشد علی الاحوط
هشتم آنکه مجتهد باشد باین معنی که ملکه ترجیح در استنباط مسائل داشته باشد
چه مطلق باشد چه متجزی هرچند احوط ترک تقلید متجزی میباشد سوال
وجوب فتوی بر مجتهد جامع الشرائط مشروط بشرطی هست یا نه بلکه هر کس از مجتهد
جامع الشرائط سوال کند واجب است که جواب بگوید یا نه جواب وجوب فتوی دادن
بر مجتهد در مسئله که سوال شود مشروط بچند شرط است اول آنست که در آن
مسئله بخصوصها رائی و اعتقادی داشته باشد که اگر در مسئله جاهل بحکم
آن مسئله باشد و حکم آن مسئله را نداند حتی راه احتیاط آن مسئله را نداند
یا بداند ولکن سوال از احتیاط نشود وجوب فتوی ثابت نیست و این در صورتی است
اگر علم به مسئله بالفعل نداشته باشد ولکن قادر باشد بتحصیل مقدمات تحصیل
علم بدون عسر و حرج اینوقت لازم است براو تحصیل علم بجمیع اسبابش و اگر خودش محتاج
شود در عمل نفس خود بمسئله و مقلد او نیز محتاج شود بحکم مسئله و وقت وسعت
علم بهر دو مسئله نداشته باشد مقدم بدارد علم بحکم مسئله متعلقه بخود را
دوم آنکه دست سائل در آن مسئله بخصوصها به مجتهد دیگر که لیاقت فتوی
داشته باشد نرسد یا مجتهد دیگر نباشد که اگر مجتهد دیگر باشد که احتمال لیاقت
فتوی داشته باشد واجب نیست بخصوص آن مجتهد جواب فتوی بلکه در اینوقت فتوی
واجب کفائی است مثل نماز میت و کافی نیست در وجوب فتوی قول سائل که من
اعتقاد باجتهاد کسی ندارم جز شما بلکه خود مجتهد عمل باعتقاد خود کند اگر اعتقاد
مجتهد خلاف اعتقاد سائل باشد لکن اولی و احسن اینست که مجتهد بعد از سوال
جواب مسئله را بدهد خصوص در جائیکه مجتهد جاهل باعتقاد سائل باشد و
هم نداند که مجتهد دیگر هست و خصوص در جائیکه سائل بگوید که دست بمجتهد دیگر

... سوم آنست که مقصود سائل از سؤال مجتهد اطلاع بر مذهب یا اغراض دیگر نباشد
بلکه مقصودش عمل باشد ولیکن اگر مجتهد قصد سائل را نداند و سائل بگوید که مقصودم
از این مسئله عمل است نه اغراض دیگر چون قصد از امور باطنه میباشد و معلوم
نمیشود غالبا و راه اثباتی برایش نیست پس لازم است که مجتهد تصدیقش بکند در
اظهار آن قصد بخلاف شرط دوم که تصدیقش واجب نیست چنانچه تصدیق قول
سائل در سایر شرائط لازم نیست چنانچه میآید چهارم آنست که در آن مسئله
احتیاط ممکن نباشد یا عسر و حرج داشته باشد پنجم آنست که در مسائل علم بحکم لازم
باشد که اگر لازم نباشد مثل صغیره و مثل مسائل حج و حیض در نزد تعلیم و مثل
مسائل مرافعه بنا بر عدم جواز مرافعه مقلد و مثل اعمال مستحبه و مکروهه و مباحه
در نزد عدم احتیاج مثل اینکه میداند که واجب نیست و حرام نیست و لیکن نمیداند
که مستحب است یا نه مکروه است یا نه بلی اگر احتمال حرمت و وجوب بدهد لازم
است که تحصیل علم بکند پس فتوی بر مجتهد نیز لازم میشود ششم آنست که از برای
مجتهد خوف مفسده در فتوی نباشد چه بر خود و چه بر احدی از مؤمنین که
اگر خوف ترتب مفسده باشد مثل حال تقیه لازم نیست بلکه حرام است بلی جائز
است در وقت فتوی بمذهب اهل خلاف چه برای اهل خلاف و چه برای غیر اهل
خلاف و با امکان سکوت از فتوی در حال تقیه واجب نیست فتوی بمذهب
اهل خلاف هر چند اولی است هفتم آنست که مجتهد بداند که تکلیف این سائل
رجوع باین مجتهد میباشد که اگر بداند تکلیفش نیست یا معلوم نباشد بر مجتهد
فتوی لازم نیست و قول سائل در وجود این شرائط معتبر نیست الا در شرط
سوم و توهم اعتبار قول سائل در جمله از این شرائط نظر بقاعده حمل قول مسلم
بر صحت ضعیف است نظر باینکه آن مثبت وجوب فتوی در حق مجتهد نیست
چنانچه اگر مسلمی از شخصی ادعاء و طلب حقی بکند و آن شخص عالم بصدق و کذب
او نباشد لازم نیست آن شخص را که طلب او را بدهد هر چند مراعات آن اولی

فائده ۱ مسئله ای تا بالغ ۱۲

فائده ۲ مسائل مرافعه از مسائل متعلقه امری مسائل مرافعه ... فقها ... ۱۲

فائده ۳ ... مسلم ... دانستن ۱۲

واحوط است هشتم آنست که فتوی معارض او اجب اهم نباشد مثل نجات دادن
سوزنده یا غرق شده که در آن وقت اشتغال بفتوی واجب نیست و اکتفا بشرط
سادس از شرط ثامن و عکس آن ممکن است و لاکن طور مسطور بهتر است و اگر
دو سائل یا بیشتر سوال کنند تدریجاً جواب از برای اول است و اگر دفعةً سوال
کنند و اهمی در ما بین نباشد مجتهد مخیر است در جواب سوال هر چند این دو
سائل نزاع کنند در تقدیم و تاخیر جواب خصوص در جائیکه زیادتی تاخیر در
جواب سوال دیگری لازم نیاید بلی احسن اینست که مجتهد در صورت نزاع
و زیادتی تاخیر رجوع بقرعه در تقدیم و تاخیر نماید س آیا لازم است بر
مقلد که بشناسد مذهب مجتهد خود را در معنی تقلید که اگر نشناسد و عمل
برأی او کند باطل باشد ج در صحت عمل مقلد لازم نیست شناختن معنی
تقلید را برای مجتهدش بلی لازم است در جاهای دیگر مثل مسئله باقی
بودن بر تقلید میت و مثل تقلید نمودن میت و مثل رجوع از تقلید مجتهد
به مجتهد دیگر س تحصیل علم نکردن و عمل جاهل چه صورت دارد ج
طلب علم واجب است بر هر کسی پس هر که ملتفت باشد و قادر بر تحصیل علم از
روی اجتهاد یا تقلید باشد و تحصیل نکند و احتیاط نیز نکند قطعاً گناه کار است
و اما اینکه گناه مسطور صغیره است یا کبیره یکی است یا بیشتر ذکر آن محل اهتمام
نیست بلی لازم نیست تمیز جزء از شرط و تمیز اینکه واجب اصلی است مثل قرائت حمد و سوره
یا واجب تبعی است مثل خم شدن جهت رکوع و سجود چنانچه لازم نیست تمیز
واجب از مندوب بلکه کافیست علم بمطلوبیت و محبوبیت آن چنانچه واجب
نیست که بداند و تمیز دهد مانع صحت را از مانع کمال بلکه همین قدر کافی
است که بداند که نباید آورد بلکه واجب نیست که بداند رد سلام در نماز
با متابعت امام واجب داخلی است یا خارجی بلی واجب است که هر کاری
که میکند مسائل آن را یاد بگیرد بلکه واجب است یاد بگیرد مسائلی را که در اثنا

عمل گاه میشود که محتاج الیه میشود مثل مسائل شك و سهو و اگر نادر الوقوع از برای غالب
ناس نباشد چنانچه لازم نیست تعلیم احکام حج و اعتکاف و مراد عدم لزوم آن اگر آنها را
بجا نمی آورد. اما عمل جاهل پس اگر مطابق و موافق رای مجتهدی است که تقلید او بجا
است و تکلیف این شخص جاهل رجوع باو میباشد صحیح میباشد چه از قبیل نماز و روزه
و حج باشد یا از قبیل بیع و شرا و اگر مخالف رای آن مجتهد است باطل است و اعاده آن
لازم است چه در وقت و چه بعد از وقت و اگر مطابقت و مخالفت معلوم نشد
باید سوال کند تا معلوم نماید و اگر سوال متعذر یا متعسر باشد احتیاط لازم است
که در معاملات عمل نماید بنحو یقین و در عبادات در وقت اعاده نماید و اما در خارج
وقت لزوم قضا ثابت نیست بلی احوط است پس یاد گرفتن مسائل شرط صحت عمل
نیست بلکه مدار صحت و فساد عمل مطابقت عمل برای مجتهد است بلکه اگر یقین کرد که
آن عمل که بجا میاورم بجهت تقلید است و بجا آورد و بعد معلوم شد که اشتباه
کرده بود و تقلید نکرده و مطابق رای مجتهد نبوده گناهکار نیست لکن عملش باطل
است و اگر غافل از تقلید یا فراموش کرده که تقلید کند عمل را بجا آورده و مطابق
رای مجتهد شد عملش صحیح است و گناهکار نیست و اگر ملتفت بتقلید بوده و لکن
تسامح نموده یا عمداً ترک تقلید نموده و عملش مطابق رای مجتهد شد عملش
نیز صحیح است و گناهکار از جهت عمل نیست بلی گناهکار است در ترک تقلید
پس وجوب تقلید وجوب شرطی نیست والله العالم (س) هرگاه وکیل
یا موکل یا وصی یا موصی مختلف باشند در اجتهاد یا تقلید اما عمل برای کدام
یك لازم است (ج) اما وکالت پس شرط صحت آن اینست که برای وکیل
جائز باشد مباشرت آن عمل پس اگر حرام باشد بر وکیل مباشرت آن جائز
نیست وکالت در آن عمل و در جائیکه جائز است مباشرت وکیل اگر قطع و اذن
کرد موکلش عمل را صحیح نمیداند که مباشر آن عمل شود و اگر شك دارد یا قطع بموافقت
دارد آن وقت میتواند که اعتماد بتقلید یا اجتهاد خود کند چنانچه اگر بداند که

محتاج الیه ای محتاج
الیه آن ۱۲
مراد از نادر الوقوع یعنی اتفاق کمتر
بوقوع آید ۱۲
یعنی برای مجتهدی که تقلید او جائز
است یعنی پس تقلید
نیست شرط برای صحت عمل
نیست ۱۲
و همچنین وصیت کننده ۱۲
مباشرت یعنی بجا آوردن
مباشرت آن عمل شود یعنی
عمل را بجا آورد ۱۲

موکل تقلید یا اجتهاد ندارد انوقت هم جائز است که وکیل عمل برای خود کند و در
صورت شك لازم نیست که مختصر از موافقت و مخالفت نماید واما وصی پس در
چیزهائیکه ذمه میت مشغول بآنها نیست از قبیل کفن و دفن و سائر چیزها
عمل میکند بموافق رای خود واما دران چیزهائی که ذمه میت مشغول است
مثل نماز و روزه و حج و دین و حقوق الناس پس ظاهر آنست که حکم آن حکم وکیل
میباشد بنابر اقوی پس اگر وصی سوره را لازم نمیداند و موصی سوره را لازم
میدانست نمیتواند وصی که استیجار صلوة بی سوره نماید و همچنین اگر صلوة
در سفر از موصی فوت شده و موصی اعتقادش اتمام آن صلوة بوده و وصی
اعتقادش قصر آن صلوة بوده نمیتواند که استیجار صلوة فائته قصر نماید مگر
در صورتیکه قطع داشته باشد بخطاء موصی خود در موضوع یا در حکم که انوقت
اقوی جواز آنست والله العالم واما وصی صغار بالنسبة بایشان یا ولی
بالنسبة بصغیر و مجنون پس بی اشکال ملاحظه رای خود میکند واما طفل
بعد از بلوغ باید ملاحظه رای خود کند در غیر افعال گذشته پس اگر وصی
تقلید کسی نمود که خمس فاضل مؤنه را واجب نمیدانست لهذا فاضل مؤنه
سال صبی را خمس نداده صبی بعد از بلوغ اگر فاضل مؤنه باقیست باید خمس را
بدهد اگر تقلید کسی بکند که خمس را لازم میداند پس حکم اختلاف تقلید
ولی و طفل مثل اختلاف تقلید شخص واحد است در دو مجتهد او در دو زمان
که در رای مخالف اند یا مجتهد واحد در دو زمان که رجوع از قول سابق خود نموده
بجهت اینکه فعل ولی و وصی مثل فعل طفل و صغیر میباشد واما آن
کسیکه بامر شارع برای میت نماز قضا باید بکند مثل پسر بزرگ اقوی آنست
که او مطلقا عمل برای خود میکند در صلوتیکه از پدر او فوت شده و
همچنین کسی که تبرعا از برای میت نماز میکند و همچنین کسیکه استیجار
صوم و صلوة میکند تبرعا نه از روی وکالت یا وصایت آن هم ملاحظه

رای خود نماید س اگر دو نفر معامله نمایند و بعد از معامله بحسب تقلید
یا اجتهاد مختلف شدند در حکم آن معامله یکی صحیح داند و دیگری فاسد این معامله
چه صورت دارد ج بعضے از علمائی ما اختیار کرده اند بطلان همچو معامله را
ولیکن اقوی در نظر این حقیر این است که هر یک مکلفند که بتقلید خود یا
اجتهاد خود عمل کنند نظیر اینکه مردی ادّعا کند که این زن زوجهٔ من است و زن
انکار کند یا عکس آن بر مرد لازم است که در فرض اول بحسب اقرار خود نفقه
و مادران زن را نکاح نکند و مهر او را بدهد و زن را حرام است که مهر را
بگیرد و تمکین دهد او را از جماع و پهلو خوابی و نحو آن و همچنین اگر کسی در حال
مرض مات هرچه داشت بغیر وارث خود مصالحه نموده بلاعوض چون صلح
بلاعوض صحیح است یا بعوض بسیار کمی و وارث تقلید کسی کند که این صلح را در
زیاده بر ثلث باطل بداند و غیر وارث تقلید کسے کند که این مصالحه را در زائد بر ثلث
صحیح بداند هر یک بتکلیف خود عمل میکنند مگر اینکه مرافعه کنند در پیش حاکم
شرع آنوقت هرچه حاکم شرع حکم کند همان متبع و مطاع است و رای کسیکه مخالف
حکم حاکم است باطل میشود و از فاضل نراقی صاحب مستند و مناهج ظاهر میشود
که تقلید در امثال این مقامات نافع نیست بلکه حکم حاکم باید باشد و این کلام در
دفع نزاع متخاصمین خوب است و اما بالنسبت به حلال و حرام متعلق بنفس
خود پس میزان تقلید است یا اجتهاد پس حکم حاکم مبطل تقلید یا اجتهاد است
و واضح است که حکم حاکم در این فرض مبطل تقلید و اجتهاد است یوم وقوع
المعامله لا فی خصوص یوم الحکم پس ضمان و نحو آن مترتب میشود هرچند
باذن شرعی خورده باشد و ما دام اما میکه مبطل نیامده است
عمل بتقلید یا اجتهاد خود بجا است والله العالم س در سابق ذکر شد که
تقلید اعلم و اورع هیچکدام لازم نیست لکن بیان نفرمودند که مراد از علمیت
چیست و اعلم کیست و همچنین اورع کیست و همچنین بیان نفرمودند که ما

ابتداء تقلید میتوان تقلید غیر اعلم را نمود یا نه و همچنین بیان نمود
تقلید اعلم بر فرض وجوب مشروط است بعلم بمخالفت یا مطلقا لازم است
مشروط است بعلم بوجود اعلم یا مطلقا لازم است پس لازم است که شخص تفحص نماید
اعلم در وقتی که نمیداند که اعلم در میان مجتهدین است یا نه یا لازم نیست که تفحص
کند و اگر تفحص کند و مظنه کند باعلم بودن یکی از مجتهدین آیا این ظن معتبر است
یا نه و بر فرض لزوم تقلید اورع اگر یکی اعلم باشد و دیگری اورع کدام را مقدم دارد
و اگر مظنه باعلم بودن یکی و قطع باورع بودن دیگری یا بعکس تقدیم کدام باید
نماید مراد از اعلم در جمیع مقام افقه میباشد و مراد از افقه در نظر حقیر
آنست که استادی او و دقت او در بیرون آوردن احکام شرعیه بیشتر باشد
بشرط اینکه در غالب مسائل در انظار مستقیم اجتهادش مطابق واقع باشد پس
اگر استادتر باشد ولکن کج سلیقه باشد او افقه نیست بخلاف اینکه در غالب
مسائل اصابت او بواقع بیشتر باشد هر چند دقیق تر و استادتر نباشد که او افقه
میباشد پس مراد از افقه آنست که استادتر و دقیق تر باشد و اکثر اصابة الواقع
باشد و استنباط او اقرب بواقع باشد و مراد از اورع پرهیزکارتر است
و تفصیل ورع در کتب احادیث و علم اخلاق مبین است و اجمالا واضح است
بر هر متدینی که اورع در این دین کیست چنانچه در میان اهل علم
واضح است که اعلم کیست بجهت آنکه بعد از آنکه دو مجتهد را در غالب مسائل
بر خورده اند و یکی از آنها را استادتر بفهمد بحسب جهات اربعه پس آن را اعلم میداند
ولکن انصاف اینست که غالبا تشخیص اعلم ممکن نیست بجهت اینکه شکی نیست
که علوم بسیار است بعضی مربوط بفقه هستند و بعضی نیستند آن بعضی که مربوط نیست
بسا میشود که باعث قوۀ ملکۀ آن مجتهد میگردد و آن بعضی که مربوط است
بسیار است و غالبا ندیدیم که دو نفر در مقدمات اجتهاد مختلف نباشند مثلا
بعضی در رجال کامل و بعضی در قواعد استدلال که علم اصول است مجتهد ا

بالجمله معاصرین از مجتهدین نیز بعضی در اصول مهارت دارند نه فقه و بعضی در فقه مهارت دارند نه اصول علاوه آنکه مختلف میباشند مجتهدین در قلت حفظ و کثرت حفظ و در رسیدن بکنه مطالب فقه و نرسیدن بآن و کثرت استنباط و قلت استنباط و سرعت انتقال و بطوء انتقال و مهارت در تکثیر استدلال و عدم آن و کثرت تتبع و قلت آن که کمتر از حد واجب نباشد و تفاوت در قوت ملکه و ضعف ملکه بحسب کیف و تفاوت در مقدار ملکه بالنسبت بابواب فقهیه از پنجاه دو کتاب یا کمتر یا بیشتر بحسب کم و مهارت در کثرت تفریع و قلت آن و دقت نظر و عدم آن و زیادتی ذهن و ذکی و کمی آن در زیادتی در س خواندن در پیش استاد و عدم آن و استقامت سلیقه و اعوجاج آن و زیادتی اطلاع بمسائل و قلت آن و همچنین زیادتی اطلاع بر مواقع اجماع و قلت آن و زیادتی کتب فقهیه و سائر اسباب استنباط و قلت آن و اموات از علماء با اینکه کتب ایشان در دست است و مصنفات ایشان را می بینیم نمیتوانیم که تشخیص اعلم ایشان بکنیم که اگر فرضا نذر کرده ایم که از برای اعلم و افقه اموات فاتحه بخوانیم یا تصدق بکنیم نمیتوانیم که تشخیص کنیم که شیخ طوسی است یا علامه است یا محقق اول است یا محقق ثانی است یا فاضل هندی است یا شهید اول اعلی الله مقامهم میباشد و اعلم احیاء اگر غالبا از علوم ایشان کما هو حقه اطلاع نداریم که چگونه میتوان تشخیص نمود و اشتهار بین عوام بکثرت زهد یا بکثرت سخا و بذل و حلم که منشاء اشتهار است در پیش ایشان مناط اعتبار نیست و این واضح است علاوه آنکه اجمالا ندیدیم که یک نفر صاحب فنون بطور کمال باشد اگر در فن اصول باشد و در فقه ناقص میباشد و هکذا خصوص با ملاحظه اختلاف حال مجتهد در حال فتوی با حال استنباط که اعلم باشد در وقت استنباط نه در حال فتوی چنانچه ظاهر از آنست که مدار بر اخیر است نه اول هر چند بعض مدار بر اعلمیت حال استنباط میدانند نه فتوی و در ابتداء تقلید لازم است

که یا اجتهاد کند و تقلید غیر اعلم بکند بحسب اجتهاد یقینی خود اگر قابل اجتهاد باشد
و یقین هم بکند که تقلید اعلم لازم نیست و یا آنکه تقلید اعلم بکند که تقلید اعلم لازم
نیست ولیکن اگر مجتهدی که اعلم بودن او معلوم نباشد بمردم بگوید که رای من
اینست که تقلید اعلم لازم نیست و مردم نیز تقلید او کنند در این مسئله یا آنکه
خود مردم بنفسه بدون پرسیدن تقلید غیر اعلم بکنند یا تقلید کسی بکنند که
معلوم نبوده باشد افقهیت و اعلمیت آن توهم نشود که ردع این مقلدین
لازم است بالاتفاق نظر بآنکه جمله از مسائل هست که در آنها اعتماد بتقلید
نباید کرد بجهت آنکه مستلزم دور میباشد مثل آنکه در اصل لزوم تقلید
اعتماد بتقلید کند یا آنکه در جواز عمل بقول میت اعتماد بر قول میت نماید
یا آنکه در جواز اعتماد بقول مجتهد نه اخباری اعتماد بقول مجتهد کند یا آنکه
در اعتماد بقول غیر اعلم اعتماد بقول غیر اعلم نماید پس در اعتماد بقول غیر اعلم
باید اعلم بگوید که تقلید اعلم لازم نیست یا خود اجتهاد نماید که تقلید اعلم
لازم نیست پس در امثال این مسائل باید مقلد اجتهاد نماید یا اخذ بمتیقن
و متفق علیه نماید و وجه بطلان این توهم آنست که عمل این شخص هرچند
بغیر بصیرت میباشد بحسب ظاهر ولکن چون عمل او برای کسی که تقلید اعلم را
لازم نمیداند مطابق واقع است ردع لازم نیست بلی ردع لازم میباشد
برای کسیکه عملش را باطل بداند و راه صحت هم برای تقلیدش احتمال
ندهد و تقلید اعلم مشروط بعلم بمخالفت نیست بجهت آنکه عمده دلیل
این قول عدم عموم و یا اطلاق دلیل دال بر حجیت قول مطلق مجتهد است پس
قول غیر اعلم دلیل بودن آن محل شک میباشد بخلاف قول اعلم که دلیل
و حجت بودن آن محل شک نیست و کافی است در علم حجیت بودن شک
در حجیت آن بلی با علم بموافقت غالباً ثمر ندارد بلی اگر دلیل لزوم تقلید اعلم
مقبوله عمر بن حنظله باشد در این وقت دلالت حدیث بر لزوم تقلید اعلم

بر فرض تسلیم مشروط بعلم بوجود اعلم در فرض مخالفت میباشد پس باید تقلید
اعلم در نزد قائلین بلزوم تقلید مشروط بچند شرط باشد اوّل آنکه احتمال وجود
اعلم را بدهد که اگر قاطع باشد بعدم وجود اعلم تقلید اعلم ساقط است دوم آنکه
در فحص از وجود اعلم یا غیر اعلم یا خود تقلید اعلم تعذر یا عسر و حرج نباشد
سوم آنکه احتمال وجود اعلم در بلد خود یا در بلاد متعارفه باشد والّا تقلید اعلم
لازم نیست پس فحص از اعلم در بلاد بعیده دوره لازم نیست چهارم آنکه علم بمخالفت
داشته باشد پس با علم بموافقت یا شک در آن تقلید غیر اعلم جائز است و این
شرط گذشت که مقتضای بعضی از ادله ایشان است پنجم آنکه اعلم صاحب رای باشد
پس اگر صاحب رای نباشد و در مسئله متوقف صرف باشد که فتوی باحد طرفین
بالمره ندهد تقلید اعلم در این فرض معقول نیست ششم آنکه رای اعلم و غیر اعلم
هر دو مخالف با احتیاط باشد که در این وقت تقلید اعلم لازم است و امّا اگر
رای اعلم مخالف با احتیاط باشد و رای غیر اعلم موافق احتیاط باشد لزوم
تقلید اعلم در این فرض نیست هفتم آنکه علم بوجود اعلم اجمالاً بنحو شبهه محصوره
یا علم تفصیلی داشته باشد چنانچه بمقتضای بعضی از ادله مثل مقبوله عمر بن
حنظله معلوم بالتفصیل را دلالت دارد و علم اجمالی بنحو شبهه محصوره چون
حجت است این هم مثل علم تفصیلی میباشد هشتم آنکه با امکان علم و عدم عسر
و حرج در تحصیل علم باعلمیت مقطوع مکلف باشد پس ظن باعلمیت کافی نیست
مگر بتعذر یا تعسر علم باعلمیت و در رساله نیز بعضی از شرائط ذکر شد و باید
مقدم بدارد اعلم را بر اورع هر چند اعلم مظنون باشد اعلم بودن آن و اورع
مقطوع باشد اورعیت آن بعد از آنکه ظن باعلم بودن از ظنون معتبره باشد
هر چند بجهت عسر و حرج باشد **مسئله** از برای مقلد هرگاه حکم است که تقلید
مجتهد جامع الشرائط نماید پس در عدالت میشود بشهرت قناعت کرد اگر چه
مفید ظن برای مکلف نباشد یا **خارج** ظن نوعی حاصل از شهرت بعد از آنکه

شهرت در عوام محض نباشد کافی است ان شاء الله و ظن بعضے مکلف شرط نیست علی الاقوی س تقلید مجتهد بلد جائز است یا نه ج اگر مجتهد جامع الشرائط و عادل باشد تقلیدش جائز است بلکه از داهی بهتر است س بقا بر تقلید میّت جائز است یا نه ج بلی جائز است س بقا بر تقلید میّت نزد آنقبله واجب است یا جائز است یا حرام ج جائز است و حرام نیست و بقاء نیز واجب نیست س مقلد در بقاء بر تقلید اجتهاد باید بکند یا تقلید اگر اجتهاد بکند قدرت بر آن ندارد و اگر تقلید بکند اگر تقلید مجتهدی که فوت شده نماید دور لازم می‌آید و اگر تقلید احیاء بکند تقلید کدام را اختیار کند با اختلاف ایشان جهت اینکه فرض این است که بعضے میگویند بقا واجب است و بعضے میگویند بقاء حرام است و بعضے میگویند مخیر میباشد در بقاء و رجوع ج بقا بر تقلید حکمش حکم اصل تقلید است چنانچه در اصل تقلید اجتهاد کرده که بعد از آنکه قدرت بر تحصیل مسائل فرعیه نداریم باید تقلید نمایم و در تقلید با اختلاف مجتهدین اعلم و اوثق را باید اختیار نمایم و با عدم اختلاف مخیر میباشیم حال نیز در خصوص بقاء اگر قدرت بر اجتهاد دارد اجتهاد نماید و هر چه اجتهادش اقتضاء کرده از حرمت بقاء یا وجوب بقاء یا تخییر همان حجت است و اگر قدرت ندارد در میان احیاء اگر اعلم و اوثق باشد آنرا اختیار کند و اگر مساوی باشد مجتهدین مختار است در اختیار هر یک که بخواهد س زید مثلاً مقلد مجتهد بیست که بقاء بر تقلید میّت را جائز میداند و اخذ مسائل را تقلید میداند نه عمل را در این صورت بعد از فوت این مجتهد زید میتواند که بدون تقلید مجتهد حی دیگر که او هم بقاء بر تقلید میّت را جائز بداند و اخذ مسائل یا عمل را تقلید بداند بر تقلید مجتهد اول که حالا میّت است باقی بماند یا خیر ج بقاء بر تقلید میّت بقول خود میّت دور است باید در وفات آن مجتهد بتقلید مجتهد حی دیگر بکند اگر آن مجتهد حی بقاء بر تقلید میّت را جائز بداند در این وقت جائز است باقی بودن و الا جائز نیست

مگر آنکه فرض شود که این مقلد خود مجتهد باشد در خصوص این مسئله بقا که درین
وقت جائز است بقاء بقول خودش نه بقول مجتهد اول فتامل جیداً لکن این فرض
را در مجتهد متجزی باید نمود والعلم عندالله س شخص مقلد مجتهدی باشد
و عسر و حرج در فتاوی آن مجتهد نیست و جهه نباشد حالا آن مقلد میتواند رجوع
بمجتهد دیگر نماید یا نه با فرض آنکه مجتهد اول رجوع را جائز نمیداند و مقلد درین مسئله
هم تقلید مجتهد اول را نماید آیا دراین فرض هم رجوع جائز است یا نه ج رجوع
از مسئله جائز است هرچند تقلید مجتهدی را کرده باشد که رجوع را جائز نداند
س هرگاه دو مقلد باشند که مجتهد یکی از آن دو غساله را نجس میداند و
دیگری طاهر میداند درین صورت اجتناب مقلد بطهارت از مقلد بنجاست واجب
است یا نه واین بر فرضیست که علم یا مظنه داشته باشد که مقلد قائل بنجاست
عمل باحتیاط نه میکند ج مجرد اختلاف در تقلید یا اجتهاد باعث فساد عمل ایشان
بالنسبت بدیگری نمیشود مگر وقتیکه رای یکی از این دو ادنی باشد و رای دیگر
اعلی و بداند اعلی که صاحب رای ادنی و عامل بآن درین عمل بخصوص احتیاط نکرده
و برای ادنی عمل نموده س بیان فرمایند که نزد آن قبله اخذ مسائل بقصد
تقلید تقلید است یا عمل بمسائل ج عمل شرط تقلید نیست بلکه حقیقت تقلید
اخذ مسئله است بجهت عمل چه عمل بکند یا نکند و در رساله این مسئله را بتفصیل
نوشته ام رجوع فرمایند س لو عمل المکلف جاهلاً بالاحکام الشرعیة واتفق
کون عمله مطابقاً للواقع بان وقع علی وفق ارادة الشارع اصحیح ام لا بل یجب علیه
القضاء وایضاً لو صح عمله اذا وقع علی وفق رای بعض المجتهدین دون بعض
فهل له ان یقلد ذلک البعض ویصح عمله لوقوعه علی وفق فتواه ام لا سواء
کان ذلک البعض فاضلاً او مفضولاً او مساویاً وبطور آخر لو عمل المکلف من
غیر اجتهاد ولا تقلید واتفق مطابقة عمله لآراء المجتهدین کلهم او بعضهم فهل
یصح عمله ام لا افتونا ج لو عمل المکلف عملاً واتفق مطابقة عمله للواقع ولما اراده

الشارع منه فانکان فی المعاملات وفیما لایحتاج الی قصد التقرب فلا خلاف
ولا اشکال فی صحة عمله انما الاشکال بل الخلاف فی العبادات والاقوی صحة لو اتفق
مطابقته عمله للاعلم الاحیاء کذالک بل لو اتفق مطابقة عمله لمن یرید تقلیده
وانکان غیر اعلم فیصح ایضاً بناء علی المختار من عدم لزوم تقلید الاعلم بل لو فات
وقت العمل وشک فی المطابقة وعدمها لا یجب القضاء علی الاقوی نعم فی کل الصور
المرقومة یکون اثماً ومستحقاً للعقاب بترک التعلیم لان طلب العلم فریضة علی کل مسلم
ومسلمة

باب الطهارة در تخلی

س پوشانیدن عورتین
در حال تخلی لازم است یا نه بینوا وتوجروا ج بلی لازم است پوشانیدن
لون وبشرهٔ عورتین نه حجم آنرا از ناظر محترم که لیاقت تمیز داشته باشد هر چند
دیوانه یا کم عقل باشد مگر زن نسبت بشوهرش و کنیز نسبت بمالکش که تماماً
مال آن شخص باشد و آزاد نشده باشد و بشوهر نداده باشد و فرج او را
برای کسی تحلیل نکرده باشد و در عدهٔ کسی نباشد و همچنین جائز است از او
کنیز نسبت بکسی که تزویج او یا تحلیل بشده باو والعلم عندالله س ستر
عورت زنان بر زنان دیگر لازم است یا نه بینوا وتوجروا ج لازم است ستر
عورت زن بالنسبت بزنان حتی بی بی نسبت بکنیز خود و کنیز نسبت ببی بی
س وجوب ستر با علم عادی بوجود ناظر محترم ثابت است یا نه ج لازم
نیست ستر عورت در جائیکه ناظر محترم نباشد ویا اینکه تاریک باشد که ظلمت
مانع وحاجب از دیدن بشود ویا اینکه حائل ومانع باشد ویا آنکه نظر کننده
باشد ولکن نگاه نکند وهمچنین اگر احتمال بدهد که نظر کننده باشد ولکن
نداند که نظر میکند یا نه پس واجب نیست پوشانیدن عورتین در صورت مظنه
بوجود ناظر محترم واما اگر یقین بوجود ناظر داشته باشد ولکن نداند که
محترم است یا نه اینجا نیز اقوی عدم لزوم ستر است لکن احتیاط شدید در
ستر است تا آنکه یقین نماید که ناظر محترم نیست نظیر اینکه در سال مشتبه را

نمود تا یقین بداند که حال خود شان ست هرچند درین هم مناقشه میباشد
بلی احتیاط همین ست که ذکر شد و در اصل براءت اینها و نظائر اینها از تمتعات و نظر
باجنبیات را عنوان نموده‌ایم و تفصیل استدلال در اینجا است که هر جا یکه ترتب حکم
موقوف بواسطه باشد باید که وجود واسطه مطلق باشد س اگر بداند وجود
نظر کننده را ولکن نداند که نظر میکند از روی عمد یا نه آیا درین صورت نیز ستر
لازم است یا نه ج ستر لازم است مگر آنکه مطمئن باشد که نظر نمیکند و ظاهر منظوق
اشتراط وجوب ستر است بسه شرط اول وجود رویت کننده دوم تلبس او بصفت
رویت سوم محترم بودن آن حیث قال ره والستر للعورة فرض ملتزم
فرارها عن کل ناظر محترم و تفصیل احکام نظر در نکاح ذکر خواهد شد انشاء الله
س استقبال و استدبار در حق بیمار یا سوار و پهلو افتاده کدام است ج
برجوع باهل عرف مشخص میشود س تخلی در مساوی و مبطون بحسب
استقبال و استدبار چه طور است ج اگر تخلی بحسب طبع و اختیار نماید حرام
است استقبال و استدبار و اگر بی اختیار خارج شود ضرر ندارد س روی
بقبله یا پشت بقبله در حال تخلی نشستن حرام است یا نه و فرق مابین بناء
و صحرا میباشد یا نه ج بلی هر دو حرام است و فرق ما بین بناء و صحرا نیست
چنانچه سید سند در منظومه فرموده است ره و صل عن القبلة فی التخلی
مقدما لوجهة المصلی فلا تقابلها و لا تستدبر والنهی للحظر هنا فی الاظهر
و یستوی البناء و الصحراء فلا یوادی لقبلة البناء س مراد از مقادیم
بدن در استقبال چه چیز است ج مراد از آن شکم و سینه و کمر و زانو وغیره
میباشد س مراد از عورتین که ستر آن واجب ست در حال تخلی از مرد
و زن لازم است ج عورت بالنسبت بزنان در حال تخلی و جیز میباشد
که آن قبل و دبر میباشد و بالنسبت بمردان قبل و دبر و بیضتان است پس
پوشانیدن آنها در حال تخلی لازم و واجب ست و احوط پوشانیدن از ناف

تا زانو است و احوط از آن پوشانیدن از ناف تا نصف ساق میباشد س ستر در حال
تخلی از ممیز لازم است یا نه و مراد از طفل غیر ممیز کدام است ج بلی ستر از ممیز لازم است و طفل را که فرق میان
عورت نکند ممیز نیست اگر چه بسا میشود که فرق میان انگشت و عورت نمیکند مع
ذلک غیر ممیز است لکن احوط آنست که اکتفا باین قدر از تمیز نمایند س اگر
شخصی ناچار شود باستقبال یا استدبار کدام را مقدم بدارد ج استدبار مقدم
است بنا بر اقوی و سید اعلی الله مقامه در منظومه اختیار تخییر نموده است
و گفته شعر وفی اضطرار جوازا خیرا * وقیل بل علیه ان یستدبرا س
اگر شخصی دائر شود امرش میان ناظر محترم یا قبله کدام را اختیار نماید ج
استقبال قبله را مقدم دارد علی الاقوی چنانچه در منظومه است شعر
وان تعارض نظر فقدما * سترا علیها اخذا بالالزما س در جائیکه قبله
مشتبه شود در حال تخلی چه نماید ج اگر تحصیل علم ممکن باشد پس تحصیل علم
نماید در تعیین قبله هر چند بسوال باشد والا اکتفا نمودن بمظنه خالی از قوت نیست
هر چند خالی از مناقشه نیست و اگر تحصیل علم یا مظنه ممکن نشود یا متعسر باشد
تکلیف باجتناب ساقط است پس بهر جهت که خواهد توجه کند و بعد از اختیار
تخلیه بیک جانب عدول بجانب مقابل آن جائز است و همچنین عدول بجای
دیگر هر چند باستیعاب جمیع جوانب باشد چه در یک تخلیه یا اوقات متعدده
و بعضی از افاضل عصر عدول بجانب مقابل را جائز دانسته اند نه بجانب دیگر
بلی احوط عدم عدول است مطلقا چه در تخلیه واحده یا متعدده س
اگر علم اجمالی بنحو شبهه محصوره ببعضی از جهات قبله داشته باشد چه نماید ج از همه
آن جهات مشتبه اجتناب نماید و بعضی از افاضل عصر فرموده اند که اگر اشتباه
در متقابلین است بی شبهه از هر دو احتراز نماید و اگر اشتباه در هر دو
جهت متصل بهم باشد چون جنوب و مغرب لازم است که با امکان تعلم
بسؤال و غیر آن تمیز دهد و با عدم امکان علم اکتفا بمظنه نماید والا [illegible]

ومن ثلثة لاد و نها قول نمی ۱ س استبراء در حق زنان میباشد یا نه ج
استبراء در حق زنان نمی باشد و رطوبة مشتبه از ایشان پاک است علی الاقوی
س غسالهٔ آب استنجاء خواه از بول یا از غائط هر دو پاک است یا نه ج
هر دو پاک است علی الاقوی بشرط آنکه تعدی فاحش نکند و بشرط آنکه متغیر
بنجاست نشود بطعم و بوی و رنگ و بشرط آنکه مخلوط بنجاست خارجه نشود
و بشرط آنکه از موضع متعارف اصلی یا عارضی بیرون آید س در حال
استنجاء اگر دست را از مخرج غائط جدا کند لازم است که دست را طاهر
کند و بعد مشغول استنجاء شود یا نه ج لازم نیست هر چند مثل جدا
کردن و دوباره مشغول شدن مادامیکه اعراض نکرده است طول بکشد
مگر آنکه طول زیاده بکشد که در عرف اعراض حساب شود س از تعدی
فاحش در ازاله و نجاست مخرج چه چیز مراد است ج این است که گفته شود
عرفا که نجاست بول و غائط از جای دیگر شسته میشود و از غسل لها غساله
استنجاء نیست و از اسم استنجاء بیرون برد مثل اینکه نجاست بران او بر
س آب استنجاء در صورتیکه نجاست از مخرج بول و غائط تعدی کرده باشد
[illegible] است یا نه ج اگر تعدی فاحش نکرده باشد نجس نیست و اگر تعدی فا
کرده باشد نجس است در نزد قائلین بنجاست غساله و همچنین در شرائط
سابقه که یاد رائی قائلین بنجاست مطلق غساله میباشد س استنجا
غائط سبق ید بمخرج باعث نجاست آب استنجاء میشود یا نه ج سبق ید
باعث نجاست آب استنجا نیست اگر سبق ید بقصد استنجاء باشد و طول زیاد
نکشیده باشد پس اگر دست رسانده باشد بقصد استنجاء و لکن بعد
پشیمان شده باشد از شستن و طول بکشد و بعد باز نجاست دست
رسانده باشد آن آب استنجاء نجس خواهد بود و چون فاضل هندی عدم
سبق ید را شرط دانسته مطلقا و فرمود که باید مقارن باشد دست [illegible]

وکل جسم قالع مثل الحجر ان اذهبا العین وان لم یبق الا الاثر ولکن مهما امکن ازاله
اجزاء صغار و رطوبات نماید و آنها را پاک نماید س استنجاء بورقی که در آن
یا اسماء ائمه و اسمای محترمه نوشته باشد جائز است یا نه ج جائز نیست س
استنجاء باشیائی که محترمه اند چون نان و آب نیسان که بر آن دعا خوانده شده باشد یا
حرام است یا نه ج حرام است در اول و احتیاط اولی است در ثانی و مثل آنست
آب زمزم و فرات که قصد تبرک میداشته و همچنین است خاک تربت
یکی از ائمه را شسته باشد س اگر شخصی بعد از استبراء رطوبتی به بیند و نداند
که بول است یا چیز دیگر پاک است یا نه ج بلی پاک است س اگر شخصی مذی
یا ودی از وی خارج شود و نداند که با آن بول هم است یا نه چه نماید ج پاک است
و ناقض وضو هم نیست اگرچه استبراء هم نکرده باشد بجهت آنکه استبراء در بلل
مشتبه بکار می‌آید و اینجا شک در اصل خروج دارد نه شک در خارج بلکه
اگر مظنه خروج بول بکند باشد بکند این ظن هم معتبر نیست س اگر شخصی
بعد از وضو رطوبت مشتبه ببیند ناقض وضو هست یا نه ج اگر استبراء
کرده باشد ناقض نیست والا ناقض وضو میباشد و غسل نیز میباشد
س دستی که در آن انگشتری باشد که منقوش باشد در آن اسماء الله و
کلمات محترمه آیا استنجاء با آن دست جائز است یا نه ج اگر خوف تلویث نجاست
باشد جائز نیست س اگر استنجاء نماید باشیائی محترمه و چیزهائی که نباید
استعمال کرد آیا طهارت حاصل است یا نه ج اقوی حصول طهارت و زوال
نجاست است از مخرج در غیر سرگین و استخوان و آب مضاف علی الاحوط س
اگر کسی شک کند در طهارت حدثی یا خبثی بعد از طول زمان چه حکم دارد
ج باید تطهیر نماید چه از حدث و چه از خبث بنا بر اقوی س اگر شخصی
بلل مشتبه به بیند بعد از وضو و غسل و شک دارد که استبراء بول کرده
است یا نه چه نماید ج اقوی آنست که غسل است و ناقض وضو و غسل

میباشد بشرط آنکه زیاده طول نکشد که علم باستبراء از بول بجهة طول حاصل
شود و بشرط آنکه کثیر الشک یا وسواس نباشد و از بعضی ظاهر میشود که شرط دیگر
دارد که اگر فعل آن مشروط بطهارت مثل نماز و نحو آن نه شد باشد بلکه در
رسالهٔ زینت العباد گفتیم که از محل عرفی که بیت الخلا باشد بیرون آمده باشد
و شک در شستن مخرج یا استبراء نماید عدم اعتبار شک خالی از وجه نیست
عملاً بتقدیم الظاهر علی الاصل هٰهنا ولکن اقوی عدم اشتراط باین شرط است
اگر در نماز داخل شده باشد و رطوبت مشتبه به بیند نماز را باطل میداند
بجهت آنکه احتراز از مطهر بلل مشتبه نکرده است و تقدیم ظاهر بر اصل خلاف
قاعده است باید ثابت شود بدلیل معتبر و در اینجا ثابت نیست س
اگر در استنجاء شک نماید خلط آب را بنجاست یا آنکه شک نماید در تعدی زیاده
از متعارف یا شک در تغیر آن نماید در چنین صورت آب استنجاء پاک است بنابر
ج اعتبار بشک او نیست و بنا بر عدم خلط و عدم تعدی فاحش و عدم
تغییر گذارد بلی اگر شک در اصل استنجا نماید و کثیر الشک نباشد بنا را بر نکردن
بگذارد تا یقین حاصل شود چنانچه اشاره بآن شده است س اگر در آبی
شک نماید که آن آبی است که بآن استنجاء نموده است یا نه چه نماید ج بنا را
بر عدم استنجاء بآن آب گذارد بلی هرگاه بداند که بآن آب ازالهٔ نجاست نموده و نداند
که ازالهٔ بول و غائط از مخرج بوده که تا آب استنجاء حساب شود و پاک باشد یا
اینجا را بنا بر این بگذارد که آب استنجا است هر چند احتیاط بالاتر این است
و بهتر آنست که احکام نجس را بر این آب جاری سازد و آنرا نجس بداند خصوصا
در وقتیکه احتمال شستن نجاست غیر بول و غائط نیز برود مثل منی و خون
س در استنجاء با آب قلیل هرگاه محل را بآب برساند غسالهٔ آن پاک است
یا نه ج بعضی از فقهاء شرط کرده اند در طهارت آب استنجاء بلکه در مطلق
شستن چیزی وارد آب بر محل نجس نه ورود نجس و نه توارد آب و محل نجس که

بهم رسیده یکدیگر باشد چنانچه در شرط تطهیر گرمیاید انشاء الله مناقشه
در آن خواهد آمد که حقیر جائز میدانم ورود ثوب نجس را بیکر در مثل طشت
ونحو آن باشد برای شستن ولیکن مراعات احتیاط مهما امکن نیکو است سنت است
آب را وارد بر محل استنجا نمایند نه اینکه محل نجس را در آب قلیل بگذارند پس اگر
در کنار آب قلیل یا کثیر بخواهد از دست خود استنجا نماید از یکدست آب بگیرد
و از دست چپ استنجاء نماید باید آب را بعد از آنکه در کف خود کرده از زیر محل
استنجاء نرساند بلکه بریزد بمحل استنجاء از بالا مسئله هرگاه انگشتری که در آن
اسماء محترمه چون اسم الله و اسم انبیاء و ائمه علیهم السلام نقش داشته باشد
و هم چنین مهر و تسبیح در بیت الخلا بیفتد اخراج آن بر کسی که انداخته باشد
لازم است یا نه و نشستن در آن بیت الخلاء بجهت تخلی جائز است یا نه
ج واجب است اخراج آنها و تعجیل در اخراج هر چند احتیاج بصرف مال
شود و حرام است نشستن در آن بیت الخلاء بجهت تخلی قبل از اخراج
و واجب است اخراج آن بر کسی که انداخته باشد و اگر امتناع نماید لازم است
بر حاکم شرع و عدول مؤمنین اجبار او و اگر محتاج بصرف مال شود و امتناع
نماید حاکم شرع از مال او بدهد و بذمه او استیجار نماید و اگر خصوص آن
تربت سید الشهداء ع و نحو آن را نتوانند بیرون آورند همه آن بیت الخلاء را واجب
است که پاک کنند و بدریا یا نهر و مثل آن بریزند بلکه اگر اخراج تربت و نحو آن
محتاج بخرج زیاد شود که ضرر زیاد داشته باشد واجب است که مسلمین اعتنا
نمایند هرگاه یقین کنند بافتادن آن و بمجرد قول لازم نیست عمل نمایند خصوصا
عادل باشد مگر آنکه دو عادل خبر دهند و اگر این هم ممکن نشود یا آنکه مستهلک شود
یا عسر و حرج باشد در این وقت ساقط است ولکن بهتر آنست که آن بیت الخلاء را
استعمال ننمایند و سر آنرا ببندند و همچنین است اگر اشیاء محترمه در چاه بیفتد
بهتر آنست که آب آن چاه را در تطهیر نجاسات استعمال نکنند مسئله [illegible]

در تفلّی در زمین مشرفه کربلای معلی واینکه معروف است از مقدس اردبیلی
اعلی الله مقامه کراهت تفلّی در زمین کربلا حتّی اینکه تفلّی نمی نمود در جائیکه
از غیر خاک کربلا بوده و در خارج کربلا خالی مینمود واین خبر صحت داشته باشد
صحت این خبر معلوم نیست اگرچه از زهد و ورعی که ایشان داشتند امثال
این کارها بعید نیست ولکن با تمکن و عدم عسر و حرج هرگاه تفلّی در ارض
کربلا ننمایند بهتر است بلکه سائر نجاسات از خون و منی در کربلا نریزند بلکه
[illegible] و کافر را در کربلا راه ندهند بلکه آب دهن وآب دماغ انداختن در کربلا
مناسب نیست خصوص در صحن مبارک حضرت که مطاف [illegible] بدانکه خانهٔ حضرت بهشت
محل قبور اخیار است و تف انداختن در این مذموم است بلکه اگر انشاء الله خداوند
قدرت عطا کند در همه کوچهای کربلا چراغ روشن میکنم و همچنین باید در آن صحن
روشن کنند در جمیع شبها که محل عبور و تردد زوار و مجاورین است که در [illegible]
محرم مبارک میرفتند و اول شبها از محرم مبارک بر میکردند با ایشان بد نکنند بلکه
خانهٔ شما کربلا بلکه اراضی کربلا را یهود و نصاری و سائر مخالفین [illegible]
ارض کربلا بمنزله کعبه بلکه بالاتر از کعبه میباشد چنانچه در حدیث است از
امام بحق ناطق جعفر بن محمد الصادق علیه السلام که آن جناب فرمودند
که زمین مکه گفت که کیست مثل من وحال آنکه خداوند جل وعلا بنا فرموده
بیت الله را بر پشت من و میایند مردم از راه دور و دراز بطواف من و خداوند مرا حرم
خود نموده خطاب رسید که قرار گیر که نیست نسبت فضیلت تو بالنسبت بفضیلتی
که زمین کربلا را عطا کردم مگر بمنزله سوزنی که در دریا فرو برند و از آب دریا تر
شود و هرگاه اگر تربت کربلا نبودی ترا فضیلت نمیدادم و هرگاه نبود کسیکه
در کربلا مدفون است هر آینه ترا خلق نمیکردم وخانه را که تو بآن فخر نمودی
پس قرار گیر و متواضع و ذلیل و خوار باش برای زمین کربلا و تکبر و عار نداشته
باش برای زمین کربلا والا ترا میسوزانم و میاندازم در آتش جهنم [illegible]

سجاد علی بن الحسین علیهما السلام مرویست که خداوند عالم زمین کربلا را حرم خود
گردانید پیش از آنکه مکه را حرم خود گرداند به بیست و چهار هزار سال و خداوند عالم
پاک و پاکیزه قرار داد زمین کربلا را و چنین بود پیش از خلقت بلکه در حدیث است
که خلقت زمین کربلا نیز پیش از خلقت مکه شد به بیست و چهار هزار سال و خلق
و همیشه نیز چنین است و گردانید خداوند عالم زمین کربلا را بهترین زمینهای بهشت
و در آنجا روشنی میدهد از برای اهل بهشت مثل ستارهٔ درخشان و ایضا مرویست
از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام که خداوند عالم فضیلت داد بعضی از زمینها
و آبها را بر بعضی دیگر پس بعضی از آنها فخر کردند و تکبر ورزیدند و هیچ زمینی و آبی
نبوده مگر اینکه معاقب شدند بجهت ترک تواضع برای خدا حتی آنکه خداوند عالم
مسلط کرد بر کعبه مشرکین را و داخل کرد در آب زمزم آب شور را پس مزه اش فاسد
گردید و بدرستیکه زمین کربلا و آب فرات اول زمین و اول آبی هستند که
خداوند عالم مقدس و با برکت قرار داد و بآن اذن تکلم داد پس زمین کربلا گفته
است که من زمین مقدس و مبارک هستم و شفا را خداوند در تربت و آب من قرار
داده و فخری نیست مرا بلکه ذلیل ام و فروتنی دارم برای خداوندی که این مرتبه را
بمن داده و فخر نمیکنم بر چیزی که پست تر از من است و شکر میکنم خداوند را
پس اکرام کرد خدا آنرا باینکه آنرا مدفن حضرت امام حسین علیه السلام و اصحابش
قرار داد پس هر که تواضع کند برای خدا بلند میکند خدا او را و هر که تکبر کند خدا
او را ذلیل و خوار میکند پس بهتر آنست که تخلی در جهت و کوزه و ظروف آن که از
تربت کربلا ساخته باشند نمایند و همچنین استعمال ابریقی که در کربلا
بسازند از خاک کربلا بجهت استنجاء و همچنین بخاک کربلا نیز استنجا ننمایند
هر چند حرام نیست بجهت آنکه حرمت استعمال مخصوص تربتی میباشد که بقصد
احترام و تبرک و شفاء برداشته اند از قبیل مهر و تسبیح و تربت شفا بلی بسا میشود
که بدون قصد احترام محترم میشود با آنکه بقصد احترام برنداشته اند مثل

اینکه خاک کربلا را یا ابریق کربلا را نقل بعجم نمایند مادامیکه در کربلا است
محترم نیست همین که بعجم برده اند محترم میشود پس استعمال در بیت الخلاء استنجاء
بآن مشکل است هرچند جواز استعمال در خصوص ابریق خالی از قوت نیست فصل
آداب مستحبه و مکروهات تخلی و بیت الخلاء را بیان فرمایند بدانکه اما آداب
مطلوبه و مستحسنه آن بسیار است اول تحصیل مکان خلوت از برای تخلی که
هیچکس او را نه بیند یا آنکه بسیار دور شود یا داخل بیت الخلاء شود چنانکه
پیغمبر صلی الله علیه و آله هرگز دیده نشد در حال بول و غائط دوم آنکه موضع
مناسبی اختیار نماید چه در بول و چه در غائط که بول ترشح نماید بسبب اختیار
مکان بلندی یا اختیار مکانیکه خاک نرم داشته باشد سوم آنکه در وقت
نشستن یا داخل شدن در بیت الخلاء پای چپ را مقدم بدارد و در وقت
حرکت کردن و بیرون آمدن از بیت الخلاء پای راست را مقدم بدارد عکس
مسجد و این سنت در بیت الخلاء که در خانها باشد معلوم است و اگر در صحرا
و مثل آن باشد چون بجای نشستن رسد پای چپ را پیش از پای راست
بگذارد و چون برخیزد پای راست را پیشتر بردارد چهارم بسم الله الرحمن
الرحیم بگوید در وقت کشف عورت یا بسم الله فقط بگوید تا آنکه شیطان چشم
برهم نهد و نظر بعورت او نکند پنجم تکیه نمودن بپای چپ و گشاده نمودن
پای راست در وقت نشستن ششم آب را بسمت دست راست گذاشتن
هرچند استنجاء بدست چپ نماید هفتم پوشانیدن سر در وقت قضاء حاجت
که سر برهنه نباشد هشتم عبا و مثل آن بر سر کشیدن مثل کسیکه شرم نماید
و حیا کند نهم آنکه مستحب است در وقت داخل شدن در بیت الخلاء این دعا
بخوانند که بسم الله اللهم اعوذ بک من الخبیث المخبث الرجس النجس الشیطان
و بعد بگوید الحمد لله الحافظ المؤدی دهم آنکه مستحب است که در وقت اخراج
غائط بگوید الحمد لله الذی اطعمنیه طیبا فی عافیة و اخرجه خبیثا فی عافیة

و بعضی از شیوخ ... است و اشر به سوی یازدهم آنکه وقتیکه از طهارت بغائط
فارغ شد بگوید اللهم اذهب عنی الاذی و جنبنی الحرام دوازدهم آنکه در وقت دیدن آب
استنجا و توجه باو بگوید الحمد لله الذی جعل الماء طهورا و لم یجعله نجسا سیزدهم
آنکه مستحب ست که وقتیکه از محل استنجا برخواست دست راست بر شکم مالد
چهاردهم آنکه در وقت مالیدن دست بگوید الحمد لله الذی اماط عنی الاذی
و هنئنی طعامی و عافانی من البلوی پانزدهم آنکه در وقت بیرون آمدن یا
بعد از آن بگوید الحمد لله الذی عرفنی لذته و ابقی فی جسدی قوته و اخرج عنی
اذاه یا لها نعمة یا لها نعمة یا لها نعمة لا یقدر القادرون قدرها و خواندن این دعا
نیز مناسب ست در وقت بول یا تغیر طعام بشراب یا فصد حجامت نماید پس در
دعای دوم بجای طعمینه طیبا فی عافیة بگوید اشربنیه طیبا و در دعای پنجم
بگوید و هنانی شرابی شانزدهم استبراء نمودن بنحویکه گذشت هفدهم سنن
تنحنح کردن در حال استبراء هیجدهم آنکه تنحنح و همهمه و سرفه نماید یا آنکه علامتی
قرار بدهد تا آنکه دیگری داخل بیت الخلاء نشود نوزدهم آنکه مخرج غائط را
چنان بشوید که در وقت دست کشیدن و دست مالیدن در محل استنجاء صوت
و زبریت و درشتی ظاهر شود بیستم آنکه اگر در استنجاء بسنگ و نحو آن محتاج شود
باستعمال زیاده بر سه قطعه مستحب است که زائد را طاق قرار دهد نه
جفت پس اگر بطاق پاک شد مستحب نیز بعمل آمد و هرگاه در جفت پاک شد مثلا
چهار یا شش پنج یا هفت برساند بیست و یکم آنکه اقتصار نماید در استنجاء بغیر
آب بر زمین و نباتات بجهت آنکه بعضی منع کرده اند اما استعمال آجر و سفال که
آنکه ملبس بگل و خاک باشد بیست و دوم آنکه سه قطعه باشد نه اینکه یک
قطعه سه گوشه دار باشد بیست و سوم آنکه بهتر است که سنگ استنجا را بر
موضع طاهر بگذارد نه بر موضع نجاست بجهت آنکه باعث انتشار نجاست نشود
و بهتر آنست که دور دهد سنگ را بموضع نجاست تا اینکه هر جزئی از سنگ

جزئی از نجاست را ببرد و مرور ندهد آنرا تا آنکه باعث نقل نجاست و تعدّی
آن بشود بلکه بعضی گفته اند که سنگ استنجا نیز مدوّر باشد و بسته و بیحرکت
در صد تا اینکه بجائی دیگر را نجس نماید بیست و چهارم آنکه هر یک از سه قطعه را
بتمام مخرج استنجا برساند نه آنکه هر سنگ را بیک طرف قسمت نماید و علامه علیه الرحمه
ذکر کرده است که استنجاء بسنگ را باین طور کند که سنگ اول را به پیش روی
جانب راست مخرج بگذارد و بسیم نماید از صفحه جانب راست مخرج تا آخر صفحه
جانب چپ مخرج تا اول جانب راست مخرج تا اینکه برساند بآن موضعی که اول شروع
نموده و سنگ دوم بعکس سنگ اول استعمال کند و بمالد و سنگ سوم را بمالد
بهر دو صفحه و وسط هر دو صفحه بیست و پنجم نظر و تدبّر و تفکّر نمودن و ملاحظه
قدرت پروردگار کردن در کیفیت خروج و راحت شدن خود تا آنکه بشکر
پروردگار قیام و اقدام نماید و ملاحظه نماید خباثت و تعفّن آنرا تا دیگر تکبّر
ننماید و حریص نشود در اکل و شرب و جمع دنیا که عاقبتش چنین باشد با آن
لذّت و طراوت و طعم و مزه چنانچه در حدیث است از حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام که علّت مبتلا شدن فرزند آدم بغائط این است که تکبّر نکند و
اختیار کند ذلّت بار غائط کشیدن خود را ملاحظه نماید چنانچه از حضرت
امیر المؤمنین علیه السلام است که فرمود بنده نیست مگر آنکه فرشته موکّل
اوست که سر او را بزیر میاندازد در بیت الخلا که نظر کند بغائط خود پس
فرشته میگوید که این عاقبت خورشهائی است که این همه همّت نمودی
در خوردن آن پس فکر کن که از کجا اخذ نمودی و عاقبت بکجا رسید پس سزاوار است
که بنده در این حال بگوید اللهم ارزقنی الحلال و جنّبنی الحرام بیست و ششم
آنکه مخرج غائط را پیش از مخرج بول بشوید بیست و هفتم آنکه استنجاء بدست چپ
نماید بیست و هشتم آنکه مخرج بول را سه دفعه بشوید در غیر بول شیرخوار که
غذا خوار نشده باشد هر چند یک مرتبه کفایت میکند با عدم تعدّی و انتشار

برای استنجای بول یکمرتبه و برای استنجاء غائط دو مرتبه پیش از داخل کردن دست را در میان ظرف سرگشاده چهل و دوم آنکه احتیاط نماید بدست نشاید محل غائط در جائی که ازاله عین موقوف بدست مالیدن نباشد چهل وسوم آنکه استعمال آبی نماید که اطمینان بطهارت و پاکی او باشد بلکه استنجاء نکند بآبیکه بوگرفته باشد بغیر نجاست و همچنین استعمال سنگی نماید که اطمینان بطهارت آن داشته باشد و اطمینان بر بکارت سنگ نیز باشد و همچنین اطمینان بر نبودن آن از محترمات نیز داشته باشد چهل و چهارم آنکه از برای بیت الخلاء لباس علیحده درست کند و بپوشد اگر عسر و حرج و مشقت نداشته باشد چون توهم میشود که آن لباس نجس شود هرچند بر نشستن مکس باشد بر لباس بعد از آنکه نشسته باشد بر بالای بول وغیر آن از نجاسات چهل و پنجم آنکه استنجاء را مقدم بدارد بر تیمم و وضوء و بعضی واجب دانسته‌اند و قول بوجوب تقدیم ضعیفست و تاخیر نیز جائز است هرچند تقدیم اولی میباشد چهل و ششم آنکه در نزد قضای حاجت از ملکین حافظین اعمال عهد و پیمان بگیرد که کاری نمیکنم و حرفی نمیزنم تا از بیت الخلا بیرون بیایم چنانچه در حدیث است از امام جعفر صادق علیه السلام که امیر المؤمنین علیه السلام هر وقت بقضای حاجت میرفتند و در بیت الخلا می‌ایستادند التفات میفرمودند بملکین بیمین و یسار میفرمودند امیطا عنی فلکما الله علی ان لا احدث حدثا و لا احدث بلسانی شیئا حتی اخرج الیکما چهل و هفتم آنکه بهتر آنست که توجه به بیت المقدس نیز ننمایند در حال تخلی چون اول قبله بوده لا احترام مطلوبست بلکه توجه بمرقد حضرت رسول و پیغمبران و ائمه هدی صلوات الله علیهم و هر بقعهٔ متبرکه از علماء و امام زاده‌ها ننماید و امّا مکروهات بیت الخلاء پس آن نیز بسیار است اول داشتن قرآن باخود تماما یا بعضا بلکه هرچیزیکه اسم خداوند در آن نوشته باشد یا نقش باشد مثل انگشتر

سنگ ... بکارت سنگ ... استعمال آن در استنجا ...

... ملاقات ...

وخواندن بلکه داشتن هر محترمی از محترمات اینها نیز چون تربت سید الشهداء یا اسماء الهیه مثل انگشتر عقیق وخواندن بلکه مکروه است دخول در بیت الخلاء با اینها دوّم داشتن درهم ودینار سفید که در کیسه نباشد بلکه هر حالیکه محفوظ نباشد نیز چنین است سوّم تخلّی در بالای قبر مؤمن اثنا عشری بشرط آنکه از قبور محترمه چون قبور انبیاء وائمه هدی وعلماء وصلحا نباشد چنانچه گذشت وبسا میشود که موجب کفر میشود چهارم خوردن وآشامیدن چنانچه روایت است که حسین بن علی روحی لها الفداء داخل بیت الخلاء شد ند لقمه نانی دیدند کوفتند دادند بغلام وفرمودند که بعد از خروج از بیت الخلاء مرا متذکر سازند بایت لقمه پس حضرت بعد از خروج طلبیدند آن لقمه را غلام عرض کرد که ای سید ومولائی من خوردم آن لقمه را حضرت فرمود که تو را آزاد کردم جهت خاطر رضائی خدا مردی پرسید که چرا آزاد کردید فرمود شنیدم از جدّم رسول الله صلّی الله علیه وآله که هر کس لقمه بر بیند بیرون رازکرد و غبار پاک نماید یا بشوید آنرا بس بخورد قرار میگیرد در شکمش مگر آنکه خدا او را از آتش جهنم آزاد کند وخوش نداشتم که بنده که خدا آزادش نموده از آتش جهنم آن بنده را بقید بندگی نگاه داشته باشم وجهت همین خبر میتوان گفت که مکروه است که اهل فضل وصلاح را کسی خادم خود قرار دهد پنجم مسواک کردن در حال تخلّی که موجب تعفّن دهن میشود ششم تخلّی در جائیکه موجب لعن خود یا والدینش میشود مثل نشستن در شارع عام ودر کوچها ودر دریخانهها ومثل کنار چشمه وچاه آب ونهر ومحل تردّد ناس ومحل نزول قافله ودر زیر سایه درخت که محل نشستن مردم باشد وسر پلها ومکان جمع شدن مردم برای معاملات یا برای استراحت هفتم نشستن در زیر درخت میوه ده که با میوه باشد هر چند بهتر آنست که اجتناب نماید از نشستن زیر درخت میوه ده هر چند خالی از میوه باشد

میدهد که شرم می‌آید مرا که دران حالت ترا ذکر کنم خداوند فرمود که ذکر من در
همه احوال نیکو است ضرر ندارد حمد خدا نمودن و صلوات بر پیغمبر و آل او فرستادن
در نزد ذکر اسم آنحضرت و همچنین حمد بعد از عطسه خود یا دیگری ورد ما کردن
بر عطسه کننده بگفتن یرحمک الله و همچنین قرأت آیة الکرسی و حکایت اذان
و در حکایت اذان میتوان بدل نماید حی علی الصلوٰة را بقول لا حول و لا قوة الا
بالله و یا ذکر دیگر و میتواند که تبدیل نه نماید باعتبار آنکه افضل در اذان است
پانزدهم بول کردن در حمام که باعث فقر و پریشانی است شانزدهم طول مکث
در بیت الخلاء که باعث بواسیر میشود هفدهم آنکه بول بسمت هوا کند مانند
از بلندی مثل پشت بام بول کند و از ناودان و یا بجای جاری شود ضرر دارد
هیجدهم بول کردن در زمین سخت و جائیکه تشویش نجاست [illegible] هر چند در
بیت الخلاء باشد بدانکه مکروه است حبس بول و غائط نمودن در وقت اقتضا
خروج و با خوف ضرر حرام است چنانچه گاهی حبس بول واجب میشود مثل
آنکه وقت تنگ است و شخص با وضو میباشد که اگر بول و غائط نماید دوباره
وضو بسازد وقت صلوٰة میگذرد که در چنین وقت حبس واجب میباشد
گاهی حبس بول مستحب است بجهت فوت شدن مستحبی که اهم از این است
مثل نماز جماعت پس بالذات حبس بول و غائط مکروه میباشد و مستحب است
که بول کند در هفت مواقع اول وقتیکه اراده نماز داشته باشد دوم وقتیکه
اراده خواب داشته باشد سوم بعد از خروج منی چهارم پیش از جماع پنجم
پیش از سوار شدن بر حیوان اگر پیاده شدن مشکل باشد ششم پیش از سوار
شدن در کشتی اگر خروج مشکل باشد هفتم وقتی که طبیعت اقتضا اخراج
حدث بول یا غائط نماید و سزاوار است در رستن بیت الخلاء در خانه
چنانچه سزاوار است که بنای بیت الخلاء را در پنهانترین مکان خانه قرار
دهند فصل احکام مخلیٰ سر و پای آنکه یعنی از احکام [illegible]

بیان فرمایند ﷺ آنچه مستفاد میشود از اخبار اهل البیت علیهم السلام
بنحو اختصار آنست که سزاوار است ملاحظه چند چیز در خانه و داخل [illegible]
دران اول آنکه خانه وسعت داشته باشد حتی آنکه شخصی که خانه اش تنگ بود
فرمود که این خانه را بفروش و خانه وسیع بخر عرض کرد که این خانه پدرم بنا
و یادگاری از و میباشد حضرت فرمود که پدرت احمق بود دوم آنکه بام منزل از
چهار سمت محجر باشد چهار ذرع یا دو ذرع و یک وجب از چهار جانب که اگر کسی
بخواهد بر بامی که محجر نباشد و یا وچیزی برسد ملامت نکند مگر نفس خود را
سوم آنکه بلندتر از هفت ذرع یا هشت ذرع نباشد که اگر زیاده باشد ملکی
ندا کنند که کجا میروی ای فاسق ترین فاسقها و در بعضی از روایت وارد است
که فرشته میگوید که کجا میروی ای فاسق و هر چه زیاده از هشت ذرع بود
شیاطین و جن مسکن میکنند و دران زیادتی آیة الکرسی بنویسند تا رفع
جن و شیاطین شود و در بعضی از روایات استحباب دور دادن آیة الکرسی ظاهر
میشود که در گرداگرد دیوار خانه بنویسید و در سمت قبله شاید بهتر باشد و در
حدیث است از حضرت امام محمد باقر روحی له الفداء که شخصی در خدمت آن
بزرگوار شکایت کرد از جن و گفت که ما را جن از منزلهای ما بیرون کرده‌اند
حضرت فرمود که سقف خانها هفت ذرع قرار دهید و کبوتر را در اطراف خانه
نگاه دارید بعد ازین مکروهی از جن بایشان نرسید و از حضرت امام جعفر
صادق روحی له الفداء روایت است که فرمود بنای خانه را تا هفت ذرع
بکن که زیاده بر هفت مسکن شیطان است بدرستیکه در آسمان و زمین
نیستند بلکه در هوا ساکنند و از بعضی از علما ظاهر میشود که بلند نمودن خانه
اگر از ریا و سمعه باشد حرام والا مکروه است مگر آنکه ضرورت داعی شود
به بلند نمودن مثل مکه معظمه و بلاد گرمسیر چون عراق عرب چهارم نوشتن
آیة الکرسی در سر ذرع هشتم بطور دائره یا سمت قبله یا هر سمتی که خواهند پنجم

نکشیدن تصویر صور حیوان را در دیوارها و سقف خانه و در خانهٔ که سگ
یا صورت انسان یا حیوان یا ظرفی که دران بول کنند باشد ملائکه داخل نشوند
و کشیدن نقش صور گل و لاله و میوه و درخت ضرر ندارد چنانچه ضرر ندارد
نقش صورت حیوان را بر فرش و نحو آن که بر روی آن راه روند و کراهتش
از برای زنها کمتر است چنانچه اگر تام الخلقة نباشند که سر نداشته باشد مثلا
و یا آنکه رویش را بپوشند کراهتش کمتر میشود بلکه اگر صورت حیوان مجسمه باشد
که خود صورت و نقش سایه دار باشد مثل آنکه از گل یا موم یا کاغذ و غیر آن
بسازند نه آنکه بر روی کاغذ نقش کنند و تام الخلقة باشد پس حرام است ششم
ساختن خانه و گچ کاری کردن آن بدون حاجت مکروه است و در حدیث
است از حضرت رسول صلی الله علیه و آله که هر کس زیاده بر کفاف بنائی کند
برای مباهات و تفاخر بر همسایگان و مؤمنان خداوند عالم آن خانه را تا
زمین هفتم آتش کند شعله دار و طوق گردنش گرداند پس مقرر دو زخش
افکند مگر آنکه توبه کند و هر کس زکوة مال ندهد یا مالی از حرام کسب کند
خدا ایشان را آب و گل را مسلط کند تا بناهائی زیاد کند از دین ببرد و برا
وبال شود و ایضا از امام جعفر صادق روحی له الفداء منقول است که هر
بنائی که زیاده از کفاف باشد وبال صاحب خودش میباشد در روز قیامت
هفتم آنکه سفید کاری کردن و نحو آن بدون قصد ریا و سمعه مکروه است
و بجهت ریا و سمعه را بعضی حرام دانسته اند هشتم کشتن گوسفند یا چاق
در زمان بنا کردن خانه و اطعام نمودن گوشتش را بفقراء و گفتن اللهم
ادحر عنی مردة الجن و الانس و الشیاطین و بارک لی فی بنائی در وقت بنا
نمودن خانه که انشاء الله مرزوق گردد بمال زیرا که از رسول خدا مرویست
که هر کس بناء مسکنی نماید پس گوسفندی چاق بکشد و گوشتش را بفقراء
اطعام کند و دعای مزبور را بخواند عطا کرده شود آنچه را که سوال کرده

واما اداب دیگر پس آن نیز چند چیز است اوّل انکه در تاریکی بی شمع و چراغ
داخل خانه نشود بلکه با روشنائی داخل شود دوّم انکه تنها خواب ننماید در
خانه زیرا که در حدیث است که سه کس ملعون است تنها خواب کننده و تنها
خورنده و تنها سفر رونده و مرویست که اگر کسی تنها بخوابد شیطان براو دست یابد
و با تنهائی یار باشد سوّم انکه در وقت داخل شدن سلام کند اگرچه در خانه کسی
نباشد و سلام را باین نحو بگوید که السّلام علیکم من عند ربّنا و رحمة الله و برکاته
و در بعضی از روایات وارد است که اگر از برای او اهلی نباشد بگوید السّلام علینا من
ربّنا چهارم انکه قل هو الله احد را بخواند زمان داخل شدن در خانه که فقر را برطرف
میکند پنجم درها را ببندد ششم انکه وقتی که میخواهد از خانه بخانه دیگر برود یا
انکه از طاقی بطاق دیگر برود اگر زمستان است در روز جمعه یا شب جمعه قرار
دهد و اگر تابستان است در روز پنجشنبه یا شب جمعه یا روز جمعه قرار دهد هفتم
انکه در طاق بی در و بی پرده مسقّف غیر محجّر نخوابد هشتم انکه ظرفها را سر باز
نگذارد زیرا که از حضرت صادق روحی له الفداء منقول است که سر ظرفهای آب و
طعام را ببندید و در خانه ها را به بندید که شیطان در بسته و ظرف سر بسته را
نمی کشاید و از همین بزرگوار نیز منقول است که ظرفهای خود را بی سرپوش نگذارد
که ظرفی را که سرش را نپوشانید شیطان در و آب دهن میاندازد و از انچه
در ان است هرچه میخواهد بر میدارد نهم انکه چراغ را در وقت خواب خاموش کند
زیرا که از حضرت صادق علیه السّلام منقول است که موش آتش را در خانه
شما میاندازد دهم آتش را در وقت خواب دور نماید یازدهم انکه بدون حاجت
فرشهای زیاد و پشتیهای زیاد نداشته باشد که حضرت امام جعفر صادق علیه السّلام
اظهار کرد بفراشی که در خانه مردی بوده فرمودند که یك فراش برای صاحب خانه و یك
فراش برای اهلش اند و یك فراش برای مهمان و یك فراش دیگر برای شیطان است
دوازدهم انکه ظرفها را بشوید که رفع فقر مینماید و باعث زیادتی رزق است

اهل یعنی صاحب خانه تنها نباشد و خانه خالی باشد ۱۲
طاقها یعنی حجره ها ۱۲
مسقف یعنی سقف دار ۱۲
سرباز یعنی سر گشاده ۱۲

سیزدهم آنکه نزدیک بغروب چراغ روشن نماید که رفع فقر میکند چهاردهم تار عنکبوت را از خانه دور نماید که رفع میشود فقر ولیکن مناسب است که مرد دور نماید نه زن زیراکه آمدن غنا و رفتن فقر از جانب مرد بهتر است وحضرت رسول صلی الله علیه وآله فرموده که خانهٔ شیطان در خانه های شما جائی است که عنکبوت می تند و دستمال چرب نیز در خانه نگذارید که هر دو ماوائی شیطان است بنابر آن دستمال دست که متعارف است بعد از صرف طعام و دست شستن حاضر میکنند بشویند اگر چرب شود بلکه از سفرهٔ طعام را نیز بشویند اگر چرب شود پانزدهم آنکه زباله جمع شده جاروب را از خانه بیرون برد که ماندن آن در شب مکروه است و همچنین مکروه است ماندن زباله در درِ خانه و پشت در و مستحب است اخراج زیراکه شیطان در آنجا منزل میکند و آن خانهٔ شیاطین است بلکه در خبر است که از نزدیک خانهٔ خود هم منع کن و در قرب خانهٔ خود نگذار شانزدهم آنکه جاروب نماید خانه و در خانه را که نفع فقر مینماید هفدهم آنکه از حضرت امام جعفر صادق روحی له الفداء منقول است که خروس سفید دوست من و دوست هر مؤمن است و خروس سفید افرق یعنی آنکه تاجش دو پاره باشد خانهٔ صاحب خود و هفت خانهٔ حوالی آن را حراست کند هیجدهم آنکه از آن بزرگوار است که یک بال فشاندن کبوتر خال دار بهتر است از هفت خروس سفید افرق و خانهٔ که کبوتر در آن باشد از فرود آمدن ایمن باشد و جن از آن خانه دفع شوند و اهل آن خانه را از اینشان آفت نرسد بلکه در حدیث است که پر زدن کبوتر میراند و دور میکند شیاطین را و مرویست که کبوتر پابر در خانه نگاه دارید که قاتلان امام حسین علیه السلام را لعن کنند نوزدهم آنکه در حدیث است که هر کس مرغی خواهد نگاه دارد در خانه نرشان را نگاه دارد که نرشان ذکر و تسبیح خدا بیشتر از همه چیز کنند و دوستدار اهلبیت علیهم السلام میباشند نرشان را بعضی کبوتر صحرائی گویند بستم آنکه درخانه نباید نگاه داشت که صاحب خانه را نفرین کند بیست و یکم آنکه طاقچ

ف ۱ — تار عنکبوت ۱۲
ف ۲ — دستمال چرب یعنی ... ۱۲
ف ۳ — زباله یعنی خاشاک ۱۲
ف ۴ — خبر یعنی حدیث ۱۲
ف ۵ — پابر یعنی پاموزه ۱۲
ف ۶ — ... ۱۲

درخانه نگاه ندارند وشاید سبب این باشد که طاؤس سبب دخول شیطان به بهشت وخروج آدم از بهشت وخالی بودن بهشت از آدم گردید بسبب او ودوم آنکه در وقت بیرون رفتن از خانه در سفر یا حضر بگوید بسم الله آمنت بالله وتوکلت علی الله ماشاء الله ولاحول ولاقوة الا بالله که از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است که ملائکه شیاطین را منع کنند ومیگویند که راهی باین مرد ندارید وحال آنکه نام خدا برده وایمان یاد آورده وتوکل باو نموده وماشاء الله تا آخر گفت یا آنکه بگوید بسم الله حسبی الله توکلت علی الله اللهم انی اسئلك خیر اموری کلها واعوذ بك من خزی الدنیا وعذاب الاخرة که اگر این کلمات را بگوید کفایت کند خداوند امور دنیا وآخرت او را یا آنکه بگوید کلماتی را که حضرت امام جعفر صادق ع در وقت بیرون رفتن از خانه میگفت بسفر اللهم بك خرجت ولك اسلمت وبك آمنت وعلیك توکلت اللهم بارك لی فی یومی هذا وارزقنی فوزه وفتحه ونصره وطهوره وهداه وبرکته واصرف عنی شره وشر ما فیه بسم الله وبالله والله اکبر والحمد لله رب العالمین اللهم انی قد خرجت فبارك لی فی خروجی وانفعنی به واین کلمات نیز در وقت دخول خانه مستحب است پس بجای خرجت دخلت بگوید وبجای بارك لی فی خروجی وخرلی بگوید یا آنکه وقت خروج بخواند دعائی را که موسی بن جعفر علیهما السلام میخواندند بسم الله الرحمن الرحیم خرجت بحول الله وقوته لا بحول منی ولا قوتی بل بحولك وقوتك یا رب متعرضا لرزقك فأتنی به فی عافیة یا آنکه بخواند کلماتی را که امام محمد باقر روحی له الفداء میخواندند بسم الله خرجت وعلی الله توکلت لاحول ولا قوة الا بالله واز رسول خدا مرویست که هرکه در وقت بیرون رفتن از خانه بگوید بسم الله دو ملك گویند که هدایت یافتی واگر بگوید لاحول ولا قوة الا بالله دو ملك بگویند نگاه داشته شدی واگر بگوید توکلت علی الله دو ملك بگویند کفایت کرده شده پس شیطان بگوید که چگونه راهی داشته باشم به بنده که هدایت ووقایت وکفایت یافته شده باشد واز حضرت امام محمد باقر علیه السلام منقول است که هرکه در وقت

حضرت عیسی سفر در

حکایت بعضی کلمه و اعتقاد

بیرون آمدن از در خانه این دعا بخواند خداوند عالم گناهانش را بیامرزد و توبه
اش قبول کند و کارهایش را بسازد و از بدی‌ها و شرور نگاه دارد و دعا این است
اعوذ بما عاذت به ملائکة الله و رسله من شر هذا الیوم الجدید الذی اذا غابت
شمسه لم یعد و من شر نفسی و من شر غیری و شر الشیاطین و من شر من نصب
لاولیاء الله و من شر الجن و الانس و من شر السباع و الهوام و من شر رکوب المحارم
کلها اجیر نفسی بالله من کل سوء سنت ۲۳ سوم آنکه در وقت بیرون رفتن ده مرتبه قل هو الله
بخواند که در حفظ و حمایت خدا میباشد تا آنکه بمنزل خود برگردد سنت ۲۴ چهارم
آنکه در وقت داخل شدن در خانه در چهرهٔ خود بسم الله بگوید که باعث طرد
شیطان میشود و موجب انس ملائکه و نزول برکت میشود و گذشت که حضرت
امام جعفر صادق علیه السلام دعای سوم که مرقوم شد در وقت دخول خانه
و خروج خانه هر دو میخواندند سنت ۲۵ پنجم آنکه مستحب است از برای کسیکه داخل
خانه میشود آنکه بنشیند در هر مکانیکه صاحب خانه گوید بدرستیکه صاحب خانه اعرف
بعورة بیت خود از غیر خود سنت ۲۶ ششم آنکه تحت الحنک بسته از خانه بیرون
رود که در حدیث معتبر از حضرت صادق علیه السلام منقول است که ضامنم
برای کسیکه تحت الحنک بسته از خانه بیرون رود آنکه بسلامت بخانه برگردد
و عموم این حدیث شامل سفر و حضر هر دو میباشد و مجلسی اعلی الله مقامه
نیز در آداب خروج از خانه ذکر کرده هر چند این آداب بلکه آداب بعد ظهور سفر
دارد لیکن تسامح در سنن هر چند بحسب دلالت حدیث باشد باعث جواز حکم
باستحباب میشود سنت ۲۷ هفتم آنکه در شب اگر از خانه بیرون رود بعد از گذشتن
پاس خواب باشد چنانچه در بعضی از روایات است یا بعد از ثلث از لیل باشد
بجهت آنکه در حدیث است از حضرت رسول که اول شب از خانه بیرون مروید
که خدا را خلقی چند است که در اینوقت پهن میشود در زمین و آنچه میخواهند
میکنند و ایضاً از همان بزرگوار منقول است که چهارپایان و اطفال تان را و

یاران خود را محافظت نمائید بعد از آفتاب غروب رفتن تا وقت خفتن کرده زیرا
مابین شیاطین بر ایشان مستولی میشوند بست هشتم آنکه اگر بیرون رود
از خانه بجهت حاجت پس روز بیرون رود که در شب حاجت بر آورده نمیشود
بست و نهم آنکه خانه را سمت قبله قرار دهد و خیر المجالس ما استقبل القبلة هم فی الجمله
شاهد است اگر مراد محل جلوس باشد نه خود جلوس امّا آیه واجعلوا بیوتکم قبلة که در
سورهٔ یونس میباشد نیز محتمل است که مراد این باشد که خانه را سمت قبله بسازند
ولکن در تفسیر ندیدم و مخفی نماند که الی الآن بحدیث معتبری برنخوردم که در
خانه از سمت قبله بگذارد یا از سمت مشرق ولکن بحسب اعتبار عقلی در خانه اگر
رو بقبله کند در دخول خوب است ولکن در خروج پشت بقبله میشود مگر اینکه
برای خانه دو در قرار دهد که دخول بقبله و خروج نیز بسمت قبله شود امّا
آیهٔ واجعلوا بیوتکم قبلة دخلی بمطلب ما ندارد بجهت آنکه کلام در باب بیت است
نه خود بیت علاوه آنکه بعضی تصریح کرده اند که مراد این است که نماز در خانه کنید
فالمراد من القبلة المسجد قیل لما دخل موسی علیه السّلام مصراً بعد ما اهلک الله
فرعون امروا باتخاذ مساجد یذکر فیها اسم الله تعالی وان یجعلوا مساجد بیوتهم
نحو القبلة ای الکعبة وکانت قبلتهم الی الکعبة وقیل انّ فرعون امر بتخریب مساجد
بنی اسرائیل ومنعهم من الصّلوة فامروا ان یتخذوا مساجد فی بیوتهم یصلّون فیها
خوفا من فرعون وذلک قوله واجعلوا بیوتکم قبلة ای صلّوا فی بیوتکم لتامنوا
من الخوف وقیل معناه اجعلوا بیوتکم یقابل بعضها بعضا سی ام آنکه مستحب است که
در خانهٔ خود مکانی را معیّن کند که در آن نماز کند و آن مکان مسجد او حساب
شود که در وقت احتضار نقل بآن مکان شود **در وضوء غسل**
نیت وضو را چه وقت باید نمود مقارنت شستن رو و در وقت شستن دست
یا مضمضه و استنشاق نه در وقت مسواک و بخواندن از مقدمات خارجه
قصد وجوب و ندب در وضو لازم است یا آنکه قصد قربت کافی است

فقط قربت مطلقه کافی است س اگر در وضو قصد رفع یکی از احداث خاصه
را نماید مثل اینکه بگوید وضو میسازم بجهت رفع حدث بولی یا نومی به تنهایی آیا وضویش
صحیح است یا نه ج بلی صحیح است و رفع حدث نیز میشود بالمرة مادامی که قصد نفی
و بدعت نداشته باشد س قصد رفع حدث و مباح بودن نماز لازم است
یا نه ج لازم نیست بلکه قربت مطلقه در جمیع عبادات کافی است چنانچه در منظومه
فرموده است والوجه والانا یعتبر بعضهم شرطا ولیس ذان شرط عندنا س
اگر در نیت وضو قصد سرد شدن یا گرم شدن را داشته باشد ضرر به وضو دارد
یا نه ج اگر قصد وضویش بالاصالة و قصد گرم شدن و مانند آن تابع باشد ضرر ندارد
و اگر عکس این صورت باشد که وضو تابع باشد صحیح نیست زیرا که قصد قربت باید
بالاصالة باشد نه تابع س اگر شخصی وضوی تجدیدی ساخته و بعد معلوم شود
که وضو نداشته است آیا وضوی ثانی صحیح است و اکتفا به همان وضو میتوان
نماید یا نه ج بلی وضویش صحیح است بنا بر اقوی اگر چه قصد رفع حدث یا نیت وضو
نداشت هر چند احوط آنست که اکتفا به این وضو نماید س اگر زن وضو بسازد
بقصد اینکه بنماید محل وضویش را به نامحرم آیا وضویش صحیح است یا نه
اگر این قصد را در اصل نیت وضو داشته باشد وضویش باطل است و اگر بعد قصد
نماید چنانچه داشته باشد چون بالاذن است این بجهت وضو مثلا این زمان
وضویش صحیح است س اگر زن وضو بسازد در مکانی که میداند نامحرم
محل وضویش را می بیند آیا وضویش در چنین مکانی صحیح است یا نه ج
اقوی صحت است سیما در مرد چون بر مرد لازم نیست ستر بدن خود از نامحرم
بخلاف زن که ستر بر او لازم است و احوط ترک است س حد شستن رو را
عرضا و طولا و همچنین شستن دستها را بیان فرمایند ج حد شستن رو
بحسب طول از رستنگاه موی سر است تا آخر ذقن و بحسب عرض آنچه را که فرا
گیرد انگشت ابهام و میانین بالنسبت بمتعارف مردم از جمیع صورت

وحد شستن هر دو دست از مرفق است تا سر انگشتان **س** شستن دو سفیدی
که در دو طرف پیشانی میباشد که آنرا نزغتان می نامند لازم است یا نه **ج** لازم
نیست **س** شستن موی ابرو و ریش لازم است یا نه **ج** شستن موی ابرو
و ریشیکه از حد صورت تجاوز نکرده باشد لازم است واما آنچه از حد صورت تجاوز
کرده باشد طولاً و عرضاً شستن آن لازم نیست **س** در دو دست شستن
از اعلا و همچنین ریختن آب از اعلا هم لازم است یا نه **ج** شستن از اعلی لازم است
در دست و رو هر دو بطوریکه بگویند که از بالا به پائین شست اگرچه بالای سمت
دیگر را هنوز نشسته باشد واما ریختن آب بر اعلایش مستحب است نه واجب
س در اثنای شستن دست و رو و همچنین در مسح نمودن اگر آن عضو
یا بعد آن نجس میشود چه طور وضو را تمام نماید واگر ازاله نجاست مزیل موالات
باشد وضو را باید از سر بگیرد یا نه **ج** پیش از شستن هر عضوی و هر جزئی
از عضو باید آن عضو یا آن جزء پاک باشد و بیک شستن اکتفا نکند در
رفع خبث و حدث واگرچنانچه ازاله نجاست مزیل موالات بوده باشد اعادهٔ
وضو لازم است والا اعاده لازم نیست وهو العالم **س** اگر وضو گیرنده جوراب
یا غیر آن در پا پوشیده باشد و بعد از شستن وجه و یدین بجهت مسح که میخواهد
آنرا از پا بیرون آورد و مسح پا نماید آیا موالات باقی میماند یا نه **ج** اگر مراد از
موالات متابعت عرفیه باشد پس آن مختلف میشود باعتبار تنگی جوراب و غیر
آن واگر باعتبار بقاء رطوبت و خشک شدن آن باشد پس آن هم مختلف میشود
وجواب در فرض سوال بقاء موالات است بهر دو معنی والله العالم **س**
اگر در اثنای وضو آب تازه از دست وضو گیرنده دیگر بر دست این وضو
گیرنده بریزد باعث بطلان وضوء این وضوء گیرنده میشود یا آن آب خارج
وارد را العفو فرض کند و وضو بش محکوم بصحت است **ج** اگر بعد از اتمام
پس آن آب را با دست بمالد بجهت تحصیل زیادتی یقین تا آب وضو ...

واگر قبل از اتمام غسل دست بیرون آن آب را آب وضو حساب کند وبآن شستن را
تمام نماید وهمچنین است حکم در آب باران ولیکن مهما امکن طوری کند که بعد از
شستن دست چپ آب تازه بکف دستش نریزد فراراً عن المسح بالماء الجدید واگر
اتفاقاً ریخت علاج بشر آنست که احتیاطاً دست خود را بر تمام مالد تا آب تازه در شستن
استعمال شود واز آب وضو محسوب گردد تا مسح بآب تازه محسوب نیاید والله العالم
س آب غساله وضوء یا غسل رافع خبث وحدث است یا نه ج آب مستعمل
در وضو که از غساله وضوء جمع شود بی اشکال رافع هر یک از خبث وحدث اکبر
واصغر میباشد وهمچنین است آب مجتمع از غساله غسل نیز بنا بر اقوی لکن
احتیاط در ترک رفع حدث است مطلقاً بآب غسلی که رافع حدث باشد س
در بین وضوء کاری وشغلی کردن مزیل موالات است یا نه ج مزیل موالات بمعنی
جفاف اعضاء مضر بوضوء است نه مطلق موالات علی الاقوی بمعنی متابعت عرفیه
س رسانیدن آب زیر ابرو وسبیل وریش که بسیار انبوه وکثیف نباشد که
بعض جلد قلیلی نمایان باشد لازم است یا نه ج اگر بدقت نمایان شود که بدون
دقت نمیتوان دید لازم نیست والا لازم است س کسیکه ذمه اش مشغول
باشد بقضای نماز واجب وبنای خواندن آنرا نداشته باشد قبل از وقت
بخواهد وضوء بسازد برای نماز یومیه چه نیت کند ج مخیر است در قصد
وجوب وقربت محض وشرط نیست که در نیت واجب غیری اراده غیر وترتب
غیر که باید اولاً قصد نماز داشته باشد وثانیاً نماز نیز بکند ودر نیت قربت اگر یکی
از غایات مستحبه را قصد نماید مثل قصد کون بر طهارت وغیرها ضرر ندارد
س وضوئی که برای عبادات مندوبه بسازند یا بجهت بقاء بر طهارت وغیره
که بقصد استحباب بسازد برای نماز واجب کفایت میکند یا نه ج بلی کفایت
میکند س اگر در زیر ناخن چرک باشد ازاله آن از برای وضوء کردن
لازم است یا نه ج اگر چرک در زیر ناخن مانع از رسیدن آب نباشد یا

مانع باشد ولیکن زیر ناخن از بواطن حساب شود از اله لازم نیست والا لازم است بلی زیاده دقت نماید که منجر بوسواس شود مسئله شستن و مسح نمودن ناخن زائد که از حد انگشتان دست و پا خارج شده باشد لازم است یا نه و حد خارج شدن درازی ناخن از قدر متعارف چیست ج ناخن اگر از مقابل گوشت سر انگشت نگذشته باشد بی شک لازم است که بشوید و همچنین اگر گذشته ولیکن زیاده از حد نگذشته باشد و اگر تجاوز نماید از حد بتجاوز فاحش ظاهراً لازم باشد چنانچه یکی از انگشتان تجاوز نماید بتجاوز فاحش والعلم عند الله و اما ناخن پا پس اگر از گوشت انگشت نگذشته باشد ضرر ندارد و اگر گذشته باشد بتجاوز فاحش لازم است که ناخن را بگیرد تا مسح نمود با پشت پا آید نه مسح ناخن پا مسئله اگر در تحقق آب در اعضای وضوء آب با علی و یا اسفل برسد و بوسط نرسد آبی که در موضع اسفل است استعمال آن برای نمودن مقام و بالا ترازات و تحت آن بتنهائی یا باشتراک آب دیگر جائز است یا نه ج بلی جائز است که آب وضوئیکه از اول عضو بالائی سرازیر و متشعب میشود آنرا بگیرد و صرف در بالا ترازات نماید و نگذارد که آن آب بریزد و محتاج بآب دیگر شود لقوله علیه السلام انّ لله ملكاً يكتب سرف الماء في الوضوء مسئله اگر چنانکه آب بر عضوی از اعضای وضو بریزد بقصد شستن و آن آب بدون امرار بدست جریان بیاید بموضع دیگر یا شسته شدن آن عضو بهمین جریان عمل آمده یا نه ج بلی شستن آن قدر از عضو بعمل آمده مسئله وقت وضو گرفتن اگر اعضای وضو از آب تر باشد اول آنرا خشک کردن لازم است یا نه ج در موضع غسل خشک کردن نمیخواهد و موضع مسح اگر بنحوی تر باشد که رطوبت ماسح غالب بر رطوبت ممسوح باشد ضرر ندارد و الا خشکش بکنند والله العالم مسئله جریان آب وضوء بر اعضا لازم است یا نه ج بلی لازم است هر چند باعانت دست یا بنحو دیگر باشد بنحویکه بگویند عرفاً عضو را شست نه اینکه بگویند مسح نموده مسئله موالات در اجزای وضوء و همچنین

مسح لازم است یا نه و مراد از موالات کدام است ج بلی موالات لازم است و مراد
از موالات شستن پی در پی بنحوی که عضو سابق بر عضوی که آنرا میشوید تماماً
خشک نشود پس کافی است در موالات باینکه شروع نماید به غسل یا مسح عضو لاحق
در زمانیکه رطوبت در بعضی از عضو سابق باقی مانده باشد س اگر در اثنای وضوء
یا مسح چیزی در موضع غسل و مسح به بیند و نداند که مانع است یا نه چه نماید
ج لازم است که ازاله نماید آنرا پس اگر موالات باقی است اعادهٔ آن جزء و ما بعد آنرا
نماید و اگر موالات باقی نیست اعادهٔ اصل وضوء نماید س آیا لازم است که
تجسس نماید در موضع غسل یا مسح از وضوء باینکه آیا مانع از وصول آب است یا نه
ج اقوی عدم لزوم تجسس است بجهت تحصیل یقین یا مظنه بعدم مانع هر چند احوط
تحصیل یقین است با امکان و تحصیل مظنه است با عدم امکان آن س اگر بعد از
وضوء مانعی در اعضای وضوء به بیند و نداند که قبل از وضوء بوده یا نه و یا اینکه میداند
که قبل از وضوء بوده و لکن نداند که مانع بوده یا نه در اینصورت چه نماید ج اقوی
اینست که در هر دو صورت اعتنا به آن ننماید و حکم بعدم مانعیت نماید مگر اینکه
یقین داشته باشد که در پیش بوده و یقین هم داشته باشد که مانع بوده در اینوقت
لازم است اعادهٔ وضوء س وضوء واجب فی نفسه است یا لغیره و بر فرض ثانی
بیان مواضعیکه وضوء از برای آن واجب است بفرمایند ج وضوء واجب فی نفسه
نیست چنانچه در منظومه فرموده لا یجب الوضوء الا ان یجب * مشروطه فاذا
یکن ندبا ندب * و از برای سه چیز واجب است اول از برای نماز واجب غیر نماز
میت که وضوء در آن لازم نیست بلکه جنب و حائض هم میتوانند بعمل آورند دوم
از برای طواف واجب که در ضمن حج و عمره باشد نه طوافی که به تنهائی بعمل آورند سوم
از برای مس کتابت قرآن هرگاه لازم شود به نذر و نحو آن و همچنین است گرفتن
آن از دست کافر یا پاک نمودن آن از نجاست یا جمع نمودن متفرقات آن از زیر
قلمها اگر محتاج شوند این مواضع بمس خط آن چنانچه در منظومه است ه

[حاشیه:]
۱ جمیعاً ای همه ۱۲
۲ تغسیل یعنی ای شستن ۱۲
۳ بعضی موالات ای عضو بعد ۱۲
۴ فی نفسه یعنی خاص برای ذات
وضوی که باید ۱۲
۵ لغیره یعنی برای غیر یا برای چیز دیگر ۱۲
۶ [illegible] ۱۲

ولا یجوز مس المصحف للمحدث بشیء من بدنه ودر حکم آن است اسماء الله واسماء
انبیا و ائمه معصومین بنا بر احتیاط س وضو چنانچه واجب میشود از برای نماز آیا از برای نماز احتیاط
و سجده سهو و همچنین اجزای فراموش شده در نماز هم واجب میشود یا نه ج نماز احتیاط
و اجزاء فراموش شده احکام اینها احکام نفس صلوة است در وجوب وضوء و همچنین سجده
سهو هر چند در اخبار خلاف است س مقدار واجب از مسح سر و پاها را بیان فرمایند
ج در مسح بهر مسح مقدم سر باید برطوبت دست از آب وضو بقدر مسمی و در منظومه
فرموده اند ه یجزی المسمی فیه مطلقا و ان دون اصبع کان علی الاذکن و اما
مسح هر دو پا پس از سر انگشتان است تا قبه قدمین و احوط مسح تا کردن پا است در
طول و اما در عرض پس مسمی کافی است در آن بنا بر اقوی س مراد از مقدم سر کدام است
حد آنرا طولا و عرضا بیان فرمایند ج آنچه در اخبار وارد شده است موضع مسح
مقدم سر است و مقدم مقابل موخر است و دو جانب راس هم مقابل مقدم است
پس متیقن از آن این است که از قبه راس از سمت جبهه تا رستنگاه موضع مسح باشد
که بقدر ربع سر میباشد چون در بعض اخبار لفظ ناصیه وارد شده است و آن عبارت
است از مقدار یک سفیدی دو جانب راس با و احاطه کرده است پس موضع مسح را
ناصیه قرار دهد بهتر است و در منظومه است ه وخص مسح الراس بالمقدم
وان اخذت بالنواصی تسلم س مراد از کعبین کدام است ج مراد از کعبین و
بلندی پشت پا است علی الاقوی س در مسح اگر رطوبت کف دست خشک شد
جائز است گرفتن آب از اعضای وضوء و از فاضل ریش و ابرو و مژکان و ترتیب
در آنها هست یا نه ج بلی جائز است گرفتن آب از مذکورات و اقوی آنست که ترتیب
نیست بلکه تخییر است بجهت آنکه مقصود مسح از نداوت وضو که در آنها باشد و در
مستحبات وضو میاید که ذکر لحیه مقدم است بر ابرو و مژکان بلکه در بعض از
احادیث تصریح بترتیب شده که اگر لحیه ندارد از ابرو و مژه بگیرد والله العالم
س اگر موها مقدم سر دراز باشد مسح بران جائز است یا نه و بر فرض جواز مقدم

پس طول مسح نماید و چه قدر از درازی مضر است ج اگر مسح نماید بر موی که روئیده
نشده است در مقدم سر بلکه از جائی دیگر روئیده و جمع شده در مقدم سر مسح
جائز نیست و اگر روئیده شده در مقدم راس و از حد مقدم بیرون نرفت و از حد
متعارف خود هم بیرون نرفت مسح بر او جائز است و اگر از حد متعارف خود بیرون
رفت و دراز شد ولکن از حد مقدم راس بیرون نرفت جائز است مسح بر قدر زائد
از حد متعارف چنانچه جائز است مسح بر اصل حد متعارف و مسح بر اصل مقدار متعارف
بهتر است از مسح بر قدر زاید از مقدار خلاصه کلام آنست که شعر مقدم راس که
موضع مسح است عوض بشره مقدم راس میباشد که مکلف مخیر است که مسح بر بشره
نماید یا بر شعر در بشره مقدم راس بشرطیکه در مقدم راس روئیده شود نه اینکه
جائی دیگر روئیده شود و به حد مقدم راس برسد و بشرطیکه بعد از روئیدن در حد
مقدم راس تجاوز نکند از حد مقدم راس که اگر تجاوز کند مسح بر مقدار متجاوز
از حد مقدم جائز نیست و حکم زن حکم مرد میباشد بنا بر اقوی بلی مستحب موکد است
برای زنان در خصوص نماز صبح برداشتن خمار و مقنعه در مسح سر و همچنین در
نماز مغرب برداشتن چیزی که سر خود را با آن پوشند و تاکد استحباب در آن کمتر است
بخلاف سائر نمازها که اگر زن انگشت خود را در زیر مقنعه داخل کند و مسح نماید
کافی است و حکمت آن شاید سهولت مسح باشد چنانچه می آید ولکن حکمت اختصاص بر دو نماز
معلوم نشد والله العالم س اگر رطوبت کف دست در وضو بخشکد مسح از پشت
دست جائز است یا نه ج اگر بجهت ناخوشی یا غیر آن از آنرا از باطن نتواند مسح نماید
مسح نماید از پشت دست بلکه اگر دست بریده باشد مسح نماید بر باقیمانده از زند
و ذراع و بازو و اگر رطوبت کف دست در وضو بخشکد نقل نماید رطوبت پشت
دست را بباطن دست یا اخذ نماید از مواضع وضو و اگر نقل رطوبت یا اخذ رطوبت
ممکن نباشد اعاده وضو نماید پس مسح به پشت دست جائز نیست در حال اختیار
و اقوی جواز است در حال اضطرار و در منظومه فرموده ص واحتط [illegible]

فی التساع و وقدّم الظّهر علی الذّراع س اگر عضو از حرارت و باد بخشکد موالات
زائل میشود یا نه ج اگر خشک شدن از باد زیاد و حرارت باشد که خارج از متعارف
باشد موالات زائل نمیشود س شستن گوشت زائد که در موضع وضو یا غسل
روئیده باشد لازم است یا نه ج بلی لازم است شستن آن در وضو و همچنین در غسل
س از یک دست میتوان مسح سر و هر دو پا نمود یا نه ج بلی جائز است ولکن احوط
آن است که مسح سر و پای راست را بدست راست نماید و مسح پای چپ را بدست
چپ نماید س هر دو پا را یک دفعه میتوان مسح کرد یا نه ج بلی میتوان مسح کرد بنا بر
قولی که خالی از قوت نیست ولکن ترتیب در پا را نیز ملاحظه کردن احوط است
س بهر یک از انگشتهای پا را میتوان مسح نمود یا آنکه مسح مختص با نگشت بهام
است ج جائز است مسح بهر یک از انگشتهای پای اگر چه انگشت کوچک باشد بشرط
آنکه از پشت پا خارج نشود س خشک بودن مواضع مسح لازم است یا نه ج
البته لازم است آن است که تری موضع مسح زاید بر تری دست نباشد بلکه تری
ماسح باید غالب باشد که مسح بآن تری ماسح بعمل آید س مسح پا از کف دست
و باطن انگشتان دست هر دو یا به یکی از هر دو جائز است یا نه ج جائز است اگر چه
از یک انگشت هم باشد بقدر مسمّی هو العالم س هرگاه ممکن نشود کفش پا و نحو
آن را از پا بیرون آورد بر روی آن میتوان مسح نمود یا نه ج در حال عدم تمکن جائز است
علی الاقوی و همچنین در حال تقیّه و همچنین در سفر در حال خوف از رفتن قافله
یا در سرمای زیاد که خوف ضرر باشد در جمیع این صور جائز است مسح بر کفش و جوراب
و چارق و نحو آن س اگر بجهت معالجه مرض دوائی چون زفت و کتیرا و نحو آن
بر سر چسبانده که چند روز متصلاً باید باشد مسح بر روی آن میتوان نمود
یا نه و اگر در مواضع مسح و غسل باشد چه نماید ج مسح بر روی آن بکشد ضرر ندارد
و همچنین در وضو و غسل ترتیبی مسح بر روی آن میکند و بعد از بر طرف شدن
مذکور احوط اعادهٔ وضو و غسل است از برای نمازهائی بعد و نمازهائی گذشته اش

صحیح است هو العالم س اباحت آب وضو و فضائی که دران وضو میسازند و دست را بجهت شستن و مسح نمودن حرکت میدهد شرط است یا نه ج بلی شرط است که آب وضو مباح باشد در هر حال و همچنین فضائیکه دران وضو میسازد و با انحصار مکان بآن وضو باطل است و همچنین با عدم انحصار بالنسبت مسح و امّا بالنسبت بر شستن پس شرطیت آن معلوم نیست بلی احوط اشتراط اباحت فضا میباشد در مسح و غسل غسل بضم العین س اباحت مکان مثل زمین و فرش و همچنین کفش شرط است یا نه ج احوط شرطیت اباحت مکان است حتّی در کفش و اقوی عدم اشتراط در غسل و مسح بلی در خصوص مسح اگر مسح پا بر روی کفش نماید اگر مسح و غسل مستلزم حرکت کفش شود که تصرف تازه در کفش شود که در چنین مقامی حکم بطلان وضو قوی است و در منظومه فرموده است ه و فی المکان کونه مباحا ، فان یکن غصبا فلا افساحا ، س اگر ملبوس و محمول مثل کیسهٔ پول و چاقوی در جیب وضو گیرنده باشد که غصب باشد ضرر بصحت وضو دارد یا نه ج احوط اشتراط اباحت ملبوس و محمولست پس اگر با لباس غصبی و محمول غصبی وضو بسازد ضرر ندارد علی الاقوی مگر آنکه حرکت وضوئی مستلزم حرکت در مغصوب شود که تصرف جدید در غصب باشد که درینصورت بطلان قوی است س اگر خانه و طراده و خیمه و کشتی مغصوب باشد وضو دران صحیح است یا نه ج احوط اشتراط اباحت تمام خیمه و خانه و کشتی و طراده و هر جائیکه دران وضو میگیرد حتّا آنکه اگر نشسته از خانه و خیطی از خیمه و میخی از کشتی و طراده و همچنین نعل اسبی که بر روی آن اسب وضو میگیرد اگر غصب باشد احوط اجتناب است و همچنین است حمام حتّی مزبله و تون حمامی که دران وضو میگیرد یا غسل مینماید که باید مباح باشد نه غصب علی الاحوط و همچنین ظرف آب اگر از آن ظرف آب بریزد برای وضو یا آنکه وضوی ارتماسی نماید دران ظرف پس وضویش باطل است علی الاحوط و همچنین شرط است مباح بودن محل ریختن آب وضو و قطرات آن چنانچه

۱ فضا اینجا ما بین زمین و آسمان است از جهات ۱۲
۲ انحصار یعنی منحصر بودن ۱۲
۳ محمول یعنی با خود برداشتنی ۱۲
۴ ملبوس یعنی پوشیدنی و اشیاء [illegible] ۱۲
۵ طراده قسمی کشتی است ۱۲
۶ مزبله یعنی جای خاکروبه [illegible]
[illegible]
۷ تون بضم تاء گلخن مثل گلخن حمام [illegible] ۱۲
۸ [illegible] عبارت از [illegible] ۱۲
۹ ارتماسی یعنی آب را [illegible] ۱۲

کما قال السید ره فی المنظومه شعر وحکم ما فی فضة او فی ذهب * حکم مباح فی اناء
مغتصب * س اگر مشتبه شود آب مباح و پاک به آب مغصوب و نجس چه نماید در
وضو و غسل ج اگر تمیز مغصوب و نجس ممکن نباشد اجتناب از همه لازم است و
متعین است تیمم س اگر آب پاک مشتبه شود بمضاف یا با آب استنجاء چه نماید ج
باید دو وضو بگیرد و اگر احدهما تلف شود بدیگری وضوء بسازد و تیمم نیز بکند بنابر
اقوی س اگر شخص جاهل به غصبیت آب یا مکان یا ظرف وضوء بسازد وضو
صحیح است یا نه ج صحیح است اگر جاهل باصل غصب باشد و همچنین اگر عالم بغصبیت
بوده و لکن هنگام وضو فراموش کرده باشد وضویش صحیح است علی الاقوی ولکن
قیمت آب و اجرت ظرف و مکان اگر قیمت و اجرت داشته باشد بر ذمه وضوگیرنده
تعلق میگیرد س اگر شخص بعد از تمامیت غسلات وضو و قبل از مسح مطلع بغصبیت
آب شود به تری آن میتواند مسح نماید یا نه ج اقوی در اینصورت جواز مسح بهمان
رطوبت باقیه است اگرچه مالک راضی نباشد و لکن احوط عدم اکتفا باین وضوء
میباشد خصوصاً در صورتیکه فرض شود که مالک میتواند برطوبت باقیه از پشت
و محل وضو منتفع شود هو العالم س شخص اگر عالم بموضوع که غصبیت است
باشد و جاهل باشد بحکم آن که حرمت است وضویش چه صورت دارد ج اگر
جهل بحکم معذور بوده مثل فراموشی که معذور است ضرر ندارد و قول است بحکم
بصحت وضوء و اما اگر تقصیر کرده باشد در علم بحرام بودن غصب پس معذور نیست
و در اینوقت وضویش باطل است س اگر شخص دستش بسیار بزرگ باشد یا
رویش بسیار کوچک یا بالعکس چه نماید ج باید رجوع کند بکسیکه دست او مطابق
رویش باشد در اصل تحدید نه در مقدار مغسول بجهت آنکه در مثل این فرض
اگر رجوع بمتعارف ناس نماید در مقدار مغسول بیاد میشود که کسیکه رویش
بسیار کوچک باشد باید تمام سر و گردنش را بشوید چنانچه اگر رویش بسیار بزرگ
باشد قدری از رویش را باید نشوید س باطن چشم و بینی و محل چین شدن

دو لب شستن آنها لازم است یا نه و همچنین زیر موی ابرو و ریش و نحو اینها لازم است

یا نه ج واجب نیست شستن باطن چشم و بینی و نحو آن مگر مقداری را که محتاج باشد

حاصل شدن علم بشستن ظاهر بآنکه بشوید قدری از باطن را که در این وقت شستن

باطن نیز لازم است چنانچه واجب میشود شستن بالاتر از ابتدای روییدن موی

سر و زیر زنخ و بیشتر از پهنه دو انگشت میان و بزرگ فرا میگیرد تا آنکه علم حاصل شود

بآنکه تمام روی را شسته است و یقین کند که مقدار ذره از آن باقی نمانده که اگر یک

ذره از روی شسته نشود وضو باطل است و پوست روی که در میان موی

نمایان باشد واجب است شستن آن چه در ابرو و چه در غیر آن بلی شستن آن

در زیر موی انبوه لازم نیست زیرا که ظاهر موی انبوه بدل شده است از بشره

بحیثیتی که بشره از بواطن محسوب است و حکم باطن را دارد و اگر پوشیدن موی مثل

پوشیدن شارب باشد ظاهر لب را اعتباری بآن نیست و همچنین اگر پوشیدن

آن در جمیع احوال نباشد بلکه در بعض احوال باشد پس اعتباری بآن نیز نیست پس مدار

بر جمیع احوال یا غالب احوال است نه آنکه مدار بر خصوص حال وضو باشد س

اگر شک کند که موی روی احاطه کرده است بروی یا نه شستن زیر آن

لازم است یا نه ج بلی لازم است که آب را برساند بزیر موی مگر در صورتی که

سابق احاطه کرده بود که در این صورت لازم نیست س اگر زن ریش را آورد حکم

آن در وضو چیست ج جماعتی از فقهای امامیه تصریح نموده اند که اگر زن ریش

در آورد حکم ریش آن حکم ریش مرد است که واجب است که بشوید آن را بطوری که

مرد میشوید و همچنین ریش کسی که معلوم نیست که زن است یا مرد و لیکن دلیل

واضحی ندارد مگر عموم قوله علیه السلام کلما احاط به الشعر فلیس للعباد ان یطلبوه

ولا یخلو من مناقشة و احتیاط بشستن شعر و بشره هر دو بهتر است س اگر باطن

ظاهر گردد مثل کسی که لبش را ببرند که باطن لب و دندان نمایان شود یا پوست

رو ریش کنده شود یا آنکه ریش را تراشیده و موی باقی نگذاشته آیا واجب است

این بواطن مذکوره را بشوید یا نه ج واجب است در این وقت که بشوید آنچه را که ظاهر شده
است و مدار در ظاهر و باطن بر حال وضوء است چنانچه هرگاه ظاهر باطن شود واجب
نیست شستن آن پس اگر شک کند در عضوی از اعضای وضوء که آیا ظاهر است
یا باطن چه نماید ج اگر پیدا است که ظاهر بود ولکن حالا شک کند که ظاهر است یا
باطن لازم است که بشوید چنانچه اگر پیدا است که از باطن است و بعد شک کرد که آیا
ظاهر شده یا نه واجب نیست شستن آن و اگر بالمره نمیداند که ظاهر است یا از باطن
باید آنرا بشوید تا یقین بوضوء حاصل کند پس چیزهائیکه در روی از بسیاری
چاقی یا پیری بهم میرسد و همچنین جائی کودی آبله از ظاهر است یا از باطن
ج ظاهر آنست که از ظاهر است که باید آنرا بشوید و اگر چیزی در آن کودی باشد
که نگذارد آب برسد باید آب را بزیر آن برساند یا بیرون بیاورد و همچنین
کودی زخم داغ نخود و ترکیده دست و پا که دیده شود از ظاهر حساب میشود و واجب
شستن آن پس خالی که متعارف است میان زنان که در گوشه لب و
زنخدان میکوبند باین نحو که آن موضع از بدن خود را بسوزن میکوبند و کود
میکنند و بعد از آن پر میکنند آنرا بچیز سیاه از قبیل نیل و غیره آیا رسانیدن آب
وضوء در زیر آنها لازم است یا نه ج ظاهر اینست که مواضع سوزن از باطن باشد
پس واجب نیست رسانیدن آب بزیر نیل تا برسد بجائی که از سوزن سوراخ شد
و امّا حجره در پای حنا نیل و نحو آن بعد از ازالة عین حنا و نیل پس قطعاً مانع
رسیدن آب نیست و امّا مثل وسمه و خطاط که در میان ابرو میکنند از جهت
سیاه شدن ابرو واجب است آنرا بکنند یا این قدر آب بریزند تا یقین کنند که
آب بزیر وسمه و خطاط رسیده بشرط آنکه آبیکه از برای وضوء بریزند آن
آب مضاف نشود پس آب هائی که در صحراها و چشمها و نهرها که غالباً در کنار
آنها محل بار انداختن قافله و زوّار میباشد که غالباً صاحبان آنها معلوم
نیستند آیا وضوی از آن صحیح است یا نه و در بعض از جاها صاحبان آن معلوم

بدون اذن از صاحب میشود وضوء ساخت یا نه ج آبهائی که مذکور شد
که مردم در کنار آنها منزل میکنند حاجت باذن مالک نیست بشرط آنکه وضو گیرنده
غاصب نباشد و مالک تصریح بمنع نمیکند بلکه اگر مالک در واقع دیوانه و سفیه یا
صغیر باشد نیز ضرر ندارد س نواقض وضوء را بیان فرمایند ج نواقض و باطل کنندهٔ
وضوء ده چیز است اول و دوم خروج بول و غائط بشرط آنکه از موضع معتاد بوده
باشد سوم خواب بشرط آنکه فرا گیرد چشم و گوش و دل را بحیثیتی که معطل نماید حواس را
یعنی آنکه ذائقه مثلاً نفهمد ما بین ترشی و شیرینی را چهارم بیهوشی و مستی
و هر چیزی که غالب شود بر عقل چه از خوف و وحشت باشد و یا از خوشحالی زیاد
پس هر مزیل عقلی مبطل وضوء است پنجم و ششم و هفتم مس میت و حیض و نفاس
که باعث وضوء و غسل هر دو میشود هشتم استحاضه قلیله و همچنین متوسطه
در غیر از صبح و استحاضه کثیره برای عصر و عشاء زیرا که کثیره برای ظهر و مغرب
و صبح و متوسطه برای صبح موجب وضو و غسل هر دو خواهد بود نهم بلل مشتبه
ببول در زمانیکه استبراء نکرده باشد دهم خروج ریح از محل معتاد چه با صدا و چه
بی صدا لیکن باید از معده باشد نه جای دیگر س خروج غذا قبل از هضم از
موضع معتاد که اسم و صفت غائط بر آن صدق نکند مبطل وضوء است یا نه
ج اگر چنانچه ملوث بغائط نباشد باطل نمیشود و نظیر آن قی نمودن و غذا از معده
بیرون آوردن است که باعث وضوء نمیشود س خروج آب و مال الدود و کرم معده
و شیاف و حقنه آن موجب وضوء میشود یا نه ج اگر خارج شود بحیثیتی که آلوده
بغائط نباشد مبطل وضوء نخواهد بود س پینکی باعث وضوء میشود یا نه
و آن چه حالتست که بعضی از اجلاء میگویند که اگر شخص در آن خوابی هم ببیند
مبطل وضوء نخواهد بود ج پینکی باعث وضوء نیست اگر چه شخص در آن خوابی هم
ببیند و آن حالت بین النوم و الیقظه میباشد و این حالتی است معروف و تقریباً
بیداری و خواب حالی هستند معروف و حاجت به بیان ندارند س خروج در

غائط و بول و ریح از موضع معتاد که فرموده‌اند آیا مناط معتاد خود مکلف است یا آنکه
معتاد غالب ناس باید باشد ج مناط در معتاد معتاد خود مکلف است اگر چه معتاد
غالب مردم نباشد س خروج ریح از فرج زن یا ذکر مرد باعث وضو میشود یا نه ج
خیر نمیشود مگر آنکه متعارف و معتاد شده باشد علی الاحوط س شیئی که از مخرج بول
یا غائط خارج شود آیا ناقض و موجب وضو است یا نه ج غیر بول و غائط هر چه از آن دو مخرج
بیرون آید ناقض و موجب وضو نیست مگر اینکه مخلوط به بول یا غائط باشد والله العالم
س آیا مظنه کافی است در نواقض یا آنکه علم شرط است ج مظنه به نواقض معتبر
نیست اگر چه از خبر یک عادل حاصل شود و اما از قول دو عادل اگر چه مظنه حاصل نشود
پس معتبر است زیرا که خبر دو عادل حجت است س مراد از مذی و وذی و ودی
چیست و آیا خروج آنها موجب وضو میشود یا نه ج مذی چیزی است که بعد
ملاعبت یا هیجان شهوت می‌آید و وذی بالذال آبی است که خارج میشود
بعد از خروج منی و اما ودی بدال مهمله آن چیزی است که خارج میشود بعد از
بول و هیچکدام اینها ناقض وضو و باعث آن نیستند علی الاقوی س اگر
در جزئی از اجزاء وضو قصد ریاء نماید اعادهٔ همان جزء کافی است یا باید
آنکه اعادهٔ تمام وضو نماید ج اگر در اول وضو قصد ریاء داشته باشد اعادهٔ
تمام وضو لازم است و اگر در اثنای مسح یا غسل جزء قصد ریا نماید یا در کیفیت
وضو از شرائط لازمه مثل شستن از بالا و همچنین اگر قصد ریا نماید در
کیفیت افعال وضو در غیر شرائط لازمه مثل اینکه در مسح یا ابتدا یا عجله نماید بقصد
ریا یا آنکه تمام پشت پا را مسح نماید بقصد ریا و همچنین در تکرار غسل وضو
علی الاحوط بلکه اقوی نیز اعاده اصل وضو است و اعادهٔ آن جزء کافی نمی‌آید
هر چند موالات باقی باشد چون تحقیق اینست که ریاء در عمل واحد مبطل آن
عمل است و در اثنای وضو سابق را باطل نموده مثل حدث در اثنای وضو
یا بول در اثنای وضو و عموم قوله من اشرکنی فی عمل لا اقبله [illegible]

بلی قصد ریا در خارج از وضوء مثل مسواک و دعا خواندن و مضمضه و استنشاق
ضرر ندارد س اگر قصد منافی وضوء نماید نه از جهت ریا اعاده وضو لازم است یا نه
ج اگر موالات باقی است اعادهٔ همان جزء نماید والّا اعاده نماید تمام وضو را س
کسی که سلس البول باشد که متصل بولش میچکد آیا لازم است بر او که از برای هر نماز
وضوء بسازد یا نه ج احوط آنست که از برای هر نماز وضو بسازد هر چند تا قادر
باشد و تعجیل نماید در مشغول شدن بر نماز و همچنین لازم است که حفظ نماید
خود را مثل کیسه و نحو آن که بول تجاوز از آن ننماید و امّا تبدیل کیسه لازم نیست
هر چند احوط است و در این وضوء قصد رفع حدث نماید و اکتفا بیک وضوء
خالی از قوّة نیست بشرط آنکه باختیار بول نکند و نواقض دیگر عمل نیاورد برای سایر
غایات مثل مس کتابت قرآن بهمین وضوء اکتفا کند و هر وقت که خوب شد از این
ناخوشی وضوئی دیگر بسازد بلکه اگر حالت تخفیفی حاصل شود که در آن وقت ریزش
بول قطع شود در آن حالت وضوئی دیگر بسازد و بهتر آنست که کیسه بقدر ساتر
عورت نباشد و سلس الریح والبطون نیز همین حکم دارد س هرگاه از برای
سلس بول فی الجمله انقطاعی حاصل شود در زمانی لازم است در آن وقت نماز کند
یا نه ج بلی لازم است بجا آوردن نماز در آن وقت پس اگر اقل واجب نماز ممکن شود در
حال انقطاع یک نماز بکند بلکه احوط آن است که ترک مستحبات کند بلکه اکتفا
کند بقصر در موضع تخییر بلکه اگر بتواند که خود را حفظ فرماید از ریزش بول که
نشستن در نماز یا خوابیدن یا بایماء و اشاره برکوع و سجود اختیار آن نماید
بعد از آن احتیاطاً نماز دیگر بکند با رکوع و سجود و ابن ادریس اعلی الله مقامه
فرموده که اقتصار کنند در نماز در هر رکعت اوّل بحمد تنها بدون سوره و در دو
رکعت دیگر یک دفعه سبحان الله والحمد لله ولا اله الّا الله والله اکبر و اگر
باین قدر هم مهلت ندهد اکتفا کند به تسبیح مزبور در جمیع رکعات یک دفعه
و اگر باین قدر هم مهلت ندهد اقتصار کند به کمتر از عدد تسبیح مزبور بلکه بقدر

که کافیست یک تسبیح در حال قیام و یک تسبیح در رکوع و یک تسبیح در سجود و اقتصا
کند در هر دو تشهد بخواندن ذکر شهادتین و صلوة بر محمد و آل محمد و از بعضی احادیث
ظاهر میشود که شخصی که آزار شکم روی داشته باشد و در اثنای نماز چیزی از او
خارج شود که وضویش باطل شود نمازش باطل نمیشود بلکه وضو بگیرد و نماز را تمام
کند از همانجا که قطع نموده و بعضی ملحق نموده اند سلس البول را که هر جا که بول خارج
شود وضو بسازد و از همانجا تمام کند و لکن احوط آنست که اگر زمان تخفیف و انقطاع
بول وسعت داشته باشد نماز را نیز اعاده نماید و در حکم سلس البول است مبطون
و سلس الریح و تفصیل آن را در رساله کبیره زینة العباد ذکر نموده ایم **مسئله** هرگاه
یکی از مواضع وضوء نجس باشد و شخص وضو بسازد و لکن نداند که تطهیر کرده وضو
ساخت یا تطهیر نکرده وضو ساخت وضویش صحیح است یا نه و قطرات آب از
که با اطراف لباس و غیره چکیده نجس است یا نه **ج** اگر علم دارد که تطهیر نشده
پس وضویش باطل و هر جا که علم دارد که رطوبت موضع وضو بآن رسیده لازم است
که بشوید و اما اگر نمیداند و احتمال تطهیر میدهد و این شک نیز بعد از وضو عارض شده
پس موضع نجس و هرچه رطوبت موضع نجس بآن رسیده نیز او را بشوید عملاً
بالاستصحاب و لکن وضویش صحیح است چون شک بعد از فراغ است و اعتبار ندارد
والله العالم **مسئله** اگر شخص یقین در وضوء و حدث هر دو داشته باشد و شک
در تقدّم و تأخّر داشته باشد چه نماید **ج** این شک اگر قبل از نماز است پس
محدث است باید وضو بسازد چنانچه در منظومه فرموده ~ فان یکن یعلم کلا
منهما ~ مشتبهاً علیه ما تقدّما ~ فهو علی الاظهر مثل المحدث ~ الّا اذا عیّن وقت
و اگر در اثنای عمل باشد مثل اینکه در اثنای نماز ظهر مثلاً این شک را نماید قطع
نماز نموده وضوء ساخته عمل را از سر گیرد هر چند اتمام نماز و اعاده شاید
بهتر باشد چنانچه در نظیر این مسئله می‌آید و قول سیدنا اعلی الله مقامه که فرموده
الّا اذا عیّن وقت الحدث ~ اشاره باین است که این حکم در مجهول التاریخ مبا

و در جائیکه تاریخ حدث معلوم باشد و تاریخ تطهیر از حدث معلوم نباشد یا عکس
تا آخر بکر بطهارت میباید و این عمل منافات ندارد است که احراز طهارت بآن میتوان نمود و اطلاق
خبر که در یقین بطهارت و حدث شک در حدث میباشد یا اطلاق فتاوی شامل معلوم التاریخ
نیز میشود هر گاه اطلاق معتبر نبوده قاعده رجوع بضد حالت سابقه بود مثل توارد متطهر
و نجس و اگر این شک بعد از نماز باشد عمل گذشته آن صحیح است و از برای نماز بعد وضو
بسازد و در منظومه اشاره فرموده ٥ والشک فی الطهر اذا کان فعل مشروطه
غیر مخل بالعمل س اگر یقین بحدث داشته باشد و شک در وضوء و طهارت آیا محدث
است یا متطهر ج بلی محدث است و سید فرموده ٥ وفی احتمال الطهر بعد مانع لا
یسقط الفرض بلا مدافع پس لازم است طهارت اگر این شک قبل از شروع به عمل مشروط
بطهارت باشد و اگر این شک در اثنای عمل باشد پس باید قطع عمل نماید و وضوء بسازد و عمل
را از سر گیرد نظر بحدیثی که وارد شده لیکن چون دلالت حدیث محل تامل است احوط
آنست که این نماز را اتمام نماید و بعد اعاده آن نماید متطهراً هر چند اتمام عمل بدون
حاجت باعاده قوی میباشد مثل شک بعد از فراغ بلی از برای عمل بعد وضوء بسازد
والله العالم س اگر یقین بطهارة نماید و شک در حدث متطهر است یا نه ج متطهر است
و سید نیز فرموده است ٥ و موقن طهارة قد شک فی مبطلها یمضی بلا توقف
و اعتبار شک مزبور نماید چه این شک قبل از عمل باشد یا در اثنای عمل یا بعد از
فراغ چه بالنسبت با آن عمل باشد که فراغت از آن حاصل شد یا نسبت بعمل غیر این عمل
باشد بلکه بدون قصد احتیاط یا تجدید وضوی ثانی مشروع نیست س در اثنا
نماز شک در استنجائی یا در تطهیر اعضاء یا شرائط دیگر نماید چه نماید ج اعاده نماید
هر چند عدم اعتبار شک مزبور خالی از قوت نیست زیرا که میتوان این شک را شک بعد
از تجاوز محل قرار دهیم بالنسبت باعمال سابقه لکن اتمام نماز و اعاده بی شبهه میباشد
س ظن نزدیک بعلم در وقوع ناقض و همچنین در نجاست که از قرائن قویه حاصل
شود معتبر است یا نه ج اعتبار ندارد بلی مضائقه از ترتیب آثار آن نداریم اگر منجر بوسواس

نشود والا ترکش بهتر است س هرگاه شخصی وضوء بگیرد و مسح را فراموش نموده
داخل نماز شود و در بین نماز بیادش آمده و هنوز در محل وضوء رطوبت باقی است آیا
بآن رطوبت مسح نماید چنین وضوء صحیح و نمازش نیز صحیح است یا نه ج شکی در بطلان
نماز نیست و اما وضوء پس اگر موالات باقی است بهمان رطوبت باقیه مسح نماید والا وضوء
نیز باطل است س از ظرف آب را به موضع وضوء ریختن جائز است یا نه ج بلی جائز است
س اگر شخص یقین بدخول وقت نموده وضوء بسازد به نیت وجوب و بعد معلوم
شود که وقت داخل نشده بود آیا با این وضوء میتواند نماز بجا بیاورد یا نه ج بلی ضرر
ندارد س اجیر خاص در وسعت وقت بدون اذن مستاجر میتواند وضوء بسازد
یا نه و همچنین در محل تقیه اگر بخلاف تقیه وضوء بسازد وضوءش صحیح است یا نه ج
اگر منافی حق مستاجر باشد وضوءش صحیح نیست و مثل اجیر خاص است کنیز و غلام
که وضوء بسازند بدون اذن مالک و همچنین اگر در محل تقیه بنحوی وضوء بسازد
که منافی تقیه نباشد ضرر ندارد والا ضرر دارد و همچنین وضوی اجیری که اجیر خاص
نباشد چون شرط صحت وضوء آنست که منافی تقیه و حق غیر نباشد و اما اجیر خاص
و کنیز و بنده پس اقوی اشتراط اذن است مگر آنکه اذن شاهد حال حاصل باشد که
از افعال مولی و مستاجر قطع نماید براضی بودن ایشان در وضوء یا غسل یا تیمم یا
نحو آن س اگر شخص در اثنای وضوء مرتد شود و در اثنای وضوء نیز مسلمان شود
وضوی او صحیح است یا نه ج وضوی او صحیح است چونکه توبه مرتد ملی بلکه فطری نیز
قبول است نسبت بطهارت و نجاست ولکن صحت وضوی مشروط است بباقی
بودن موالات و رطوبت باقیه در محل وضوء بعد از ارتداد هر چند جسمش نجس
ولیک بعد از آن که مسلمان شد دور نیست که رطوبت باقیه نیز بتبعیت مثل عرق و نحو آن
پاک شود پس جائز است بآن مسح نماید هر چند احتیاط اولی است و اما اگر اعضاء سابقه
بالمره خشک شود و بعد از خشک شدن مسلمان شود وضوء را اتمام نماید وضوءش
صحیح نیست و همچنین وضوءش باطل است اگر در اثنای وضوء مسلمان نشود تا آنکه

وضوء را تمام نماید س اگر کسی چیزی در وضوء یا غسل یا تیمم بر خود لازم نموده
بنذر و نحو آن مثل آنکه نذر کند که رو بقبله وضوء بسازد اگر عمدًا ترک کند وضوء یش یا
صحیح است یا نه ج وضوء یش صحیح است ولیکن گناه کار است کفاره باید بدهد بلکه اگر
وضوء را بکیفیت خاصه نذر نموده که برای عبادت معینه مشروطه مثل نماز ظهر یا
عصر بجا آورد و عمدًا خلاف آن نموده و بخلاف نذر وضوء ساخته در آن عبادت
داخل شده آن عبادت نیز صحیح است هر چند گناه کار است و باید توبه کند و کفاره
نذر نیز بدهد و اگر سهوًا خلاف نذر نموده یا آنکه اضطرارًا مرتکب آن شده گناه ندا
و وضوء یش صحیح است و کفاره هم ندارد س عدول از وضوء کل تمامی بترتیبی
یا بعکس در اثنای وضوء جائز است یا نه ج عدول در هر دو صورت جائز است
خواه قبل از شروع خواه بعد از شروع باشد و حاجت بتجدید نیت نیست س
عدول از وضوی مستحبه بواجب جائز است یا نه ج عدول از واجب بمندوب
و عکس آن نیز جائز است پس عدول مطلقًا جائز است چه هر دو واجب یا
وجه هر دو مستحب چه مختلف س عدول از وضوی نذری بوضوی دیگر
جائز است یا نه ج عدول از وضوی که بنذر لازم شده باشد بوضوی دیگر که
بنذر و شبیه آن لازم شده باشد جائز نیست و در سؤالات سابقه صورت عدول
بوده نه عدول حقیقی چون مقصود فقط مشترک بوده مثل وضوء ارتماسی و ترتیبی
و اگر در صورت جائز نبودن عدول عدول نماید وضوء باطل است و از هیچ یک
محسوب نیست س در اجزاء و شرائط وضوء مظنه کفایت میکند یا نه ج
مظنه در اجزاء و شرائط وضوء حکم شک است و اعتبار بآن نیست و آنچه معتبر
است یقین است پس اگر در اثنای شستن دست یا مسح مظنه بشستن مرفق
نماید اعتبار ندارد پس باید برگردد و بشوید چنانچه اگر مظنه نماید بشستن مرفق
یا شک داشته باشد بطریق اولی باید برگردد و بشوید و ملاحظه ترتیب وضوء را
تمام نماید س اگر شخص نتواند تمیز واجبات و مستحبات داخلیه و خارجیه

در وضو و تیمم و غسل چنانچه در حق اغلب عوام چنین است نیت را چه طور نماید
ج نیت را بقصد واقع نماید باین نحو که بگوید مثلاً وضو میسازم قربة الی الله
دیگر متعرض وضوی کامل که مشتمل بر واجبات و مستحبات است نشود و اگر
قصد وضوی کامل نماید و در اثنای وضو پشیمان شود یا آنکه فراموش نماید
و یا آنکه نتوانست وضوی کامل بجای آورد و وضوی ناقص کرد یعنی مستحبات است بجای
آورد ضرر ندارد س اگر وضو بگیرد بقصد تجدید و بعد معلوم شد که وضو نداشته
آیا باین وضو میتواند نماز بجا آورد یا نه ج بلی وضویش صحیح است و رافع حدث است
بلکه اگر اعتقاد داشت باینکه جنب است یا حائض و وضو گرفت و بعد معلوم شد که
جنب و حائض نیست اقوی این نیست که باآن وضو میتواند که نماز بجا آورد چنانچه اشاره
بآن شده است س هرگاه وقت تنگ باشد یا آنکه مسافر بترسد از رفتن قافله
داشته باشد جائز است مسح بر چارق و یا چکمه و نحو آن نماید که اگر چارق را باز نماید
وقت میگذرد و یا آنکه از قافله باز میماند و بر فرض جواز آیا تخفیف و کم نمودن چیزها
که بر روی چارق بسته لازم است یا نه ج در موارد سوال اقوی جواز مسح بر چکمه
و چارق میباشد و تخفیف چیزهائیکه بر روی چارق بسته است لازم نیست نظیر
جبیره چنانچه میآید و همچنین باین جهت میتوان مسح بر جوراب و عمامه و یا کلاه
که بر سر است نماید هر چند تیمم نمودن یا وضو ساختن با مسح بر عمامه و کلاه و یا
موارد مرقومه با امکان بهتر است س در وضوی اضطراری مثل وضوئی که
مذکور در سوال سابق و وضوی جبیره و تقیه نیت رفع حدث توان نمود یا نه ج
اقوی در وضوی اضطراری غیر مستحاضه و سلس و نحو آن نیت رفع حدث میتوان
نمود چرا که وضوی اضطراری از جبیره و تقیه مثل تیمم نیست که بعد از رفع ضرورت
باطل شود پس بعد از رفع تقیه و نحو آن دوباره وضو ساختن لازم نیست اگر
بخواهد احتیاط نماید پیش وضو را بشکند و وضوی دیگر بسازد س در وضو
روی و دست را اگر چنید که تا آب بشوید این نحو که بمواضعی که آب نرسیده اتباع

از کف دست بریزد جائز است یا نه و در وضوی ارتماسی ارتماس کل اعضای وضو یا بعض از مواضع عضوی جائز است یا نه ج جائز است که ده کف آب بعضو واحد برود و هر موضع از عضوی را یکیف از آب بشوید و جائز نیست که از برای همه عضو اقتصار بیک کف آب نماید اگر آب یک کف واحد کافی باشد بلی اسراف در آب وضو خوب نیست و بقدری که صدق کند که شسته است اقتصار کند و ارتماس در همه اعضا جائز است و در کشف الغطاء فرموده ولو غسل بالرمس قاصدا به الادخال او الاخراج او مع القول به او التلفیق من تلک الاحوال او بعضها لزمه قصد البدأة بالاعلی کما یؤذن به وضوء المطر وربما یقال بانه لا یعقل الترتیب بغیر النیة فیما عدا الاخراج و یعتبر ذلک فی الغسلة الثانیة علی الاقوی الی ان قال فلو غسل العضو دفعة من غیر نیة تقدیم الاعلی بطل انتهی و بعضی بین فرق کذا رده اند در جواز مسح بارتماس وقت میان قصد وضوء در حال رمس و بعد از رمس در حال الاخراج در دو صورت اول مسح جائز نیست و در صورت ثالثه جائز است و اشتراط ترتیب الاعلی فالاعلی در وضوی ارتماسی قصد و غیر قصد هر دو محل تامل است چنانچه در عدم جواز مسح بآن مطلقا یا مسح بآن در حال قصد وضو بخروج تا مل است خصوصا اگر قصد وضو بکمث ید در عضو در آب باشد بس اولی اینست که در وضوی ارتماسی قصد وضو را بخروج ید از آب نماید الا آنکه از مرفق تا زند قصد ارتماس کند و از زند تا آخر اصابع را بغیر ارتماس بشوید تا آنکه مسح باب جدید نشود و اگر تمام عضو را ارتماس نموده دو باره بجهت زیادتی یقین دو کف دست را بهم بمالد که آن قطرات بعد ارتماس از آب وضو حساب شود و باین مسح نماید و توهم مسح بآب جدید را باین دو دفعه دست مالیدن بجهت زیادتی یقین رفع نماید بس اگر در وضوء مراعاة الاعلی فالاعلی را بنمود باین نحو که بعض دست و روی را باین نحو بشوید که بعض از موضع روی و دست از رستنگاه موی و از مرفق تا وسط بشوید و تا آخر آن بعض بشوید بیرون

باقی مواضع روی و دستها را رعایت الاعلی فالاعلی بشوید و بعضی از مواضع را تا
مذکوره تا وسط بشوید پس از آن سافل هر موضع عالی را یا سافل آن بعض عالی
که نشسته بود تا آخر بشوید جایز است یا نه ج با جایز است به شرط آنکه مرادش از اعلی
در خطی میباشد که مسامت و هم سمت خط اعلی باشد چه آنکه و همچنین تا
تا آخر سمت سافل یا آنکه قطعه قطعه بشوید با ملاحظهٔ الاعلی فالاعلی س اگر
کسی در وضوء بقاعدهٔ متعارف یقین در وضوء نکند و آب بریزد تا یقین حاصل
شود آیا زیادتی آب از جهت مسح ضرر دارد یا نه ج آن آب زاید بر متعارف را از وضوء
محسوب نماید بمالیدن و تحصیل زیادتی یقین و بآن مسح نماید ضرر ندارد س
هرگاه محل وضوء نجس بود و شخص میداند که تطهیر کرده و لیکن نمیداند که پیش از
وضوء تطهیر کرده تا وضوئش صحیح باشد یا بعد از وضوء تطهیر کرده است چه حکم دارد
ج وضوئش صحیح و بدنش نیز طاهر است س حقیقت وضوء و طریقهٔ وضوء
را بیان فرمایند ج وضوء دو شستن و دو مسح کردن است که مراد از آن شستن
روی و دستها و مسح سر و پاها میباشد و طریقه اش این است که مقارن نیت اول
رو را بشوید از رستنگاه موی پیشانی تا آخر زنخ در طول و در عرض آنچه فرا گیرد انگشت
مهین و میانین بالنسبت بمتعارف از مردم بعد از آن دست راست را بشوید از
مرفق تا سر انگشتان بعد از آن دست چپ را بشوید بنحو مذکور و اگر مانع از وصول آب
داشته باشد مثل انگشتر و غیر آن آن را حرکت دهد و باید در شستن رو و دست
ابتدا از اعلی نماید و مراعات الاعلی فالاعلی را از دست ندهد بعد از آن مسح مقدم
سر نماید بقدر مسمی برطوبت باطن دست از آب وضوء نه از خارج بباطن کف دست
یا باطن انگشتان در حال اختیار و بعد از آن مسح هر دو پا را نماید از سر انگشتان تا قبه
قدمین و احوط مسح کردن تا گردن پا در طول است و در عرض مسمی کافیست و اگر
ابتداء مسح از انگشت کوچک پا نماید باید بنحوی نماید که خط مسح از پشت پا نگذرد
و در مسح پا ترتیب نیست باین معنی که اول پای راست را مسح کند بعد از آن پای چپ را

بلکه عکس این نیز جائز است هر چند احوط ملاحظهٔ ترتیب است در مسح پا نیز
و همچنین لازم نیست مسح سر بدست راست و مسح پای راست بدست راست و مسح
پای چپ بدست چپ ولکن احتیاط خوب است و اگر خواهد هر دو پا را بیک دفعه مسح نماید
و زن در حکم مرد میباشد والله العالم س الماء المأذون للوضوء او الغسل بالاذن
الصریح او الفحوائی او شاهد الحال مختص بواجبات الوضوء مثلا ام یشمل المستحبات منه
ایضا کالمضمضة والاستنشاق وغیرهما بل استعماله زیادة علی المعتاد فی قدر الوضوء مثلا
جائز ام لا ج هو علی ما یقتضیه الاذن اطلاقا او تعمیما و تقییدا و مع الاهمال ینصرف
الاذن الی المتعارف والمتعارف دخول المستحبات المرقومة والله العالم س یجوز التداخل
فی الوضوء الواجب والمستحب ام لا ج الوضوء عمل واحد و تداخله من حیث اسبابه من البول
والغائط جائز و من حیث غایاته الواجبة او المستحبة ایضا جائز س لو کان
عضو من اعضاء الوضوء نجسا و مضی علیه ایام ثم شك فی تطهیره ما حکمه و کیف حکم
اعمال السابقة ج اما اعمال السابقة فصحیحة ولکن ینبغی بل یجب تطهیر العضو عند التذکر
والله العالم س وضوء التهیؤ هل هو عبارة عما اتی به قبل الوقت بلا فاصلة
بقصد الدخول فی الصلوة و بنیته و ما اتی به قبل الوقت مع الفصل یسیرا او کثیرا
بهذا القصد ثم انه هل یجوز الدخول فی الصلوة بهذا الوضوء ام لا او یجوز فی الاول
دون الثانی ثم لو توضأ قبل الوقت بزعم انه لا یوجد الماء فی الوقت او ان الهواء بارد
لا یقدر علی الوضوء او انه کان فی السفر و یرید ان یقیم الصلوة بمجرد النزول مع
الرفقة فهل هذه الافراد داخلة فی التهیؤ و یجوز به الدخول فی الصلوة الواجبة ام لا
ج المراد بوضوء التهیؤ الوضوء قبل الوقت بیسیر علی الاقوی کما ان الاقوی مشروعیته
لقوله علیه السلام ما وقر الصلوة من اخر الوضوء حتی یدخل الوقت فالمیزان فی الاتقا
ما یحصل به التوقیر والاولی فی الموارد المشکوکة الاندراج فی التوقیر ان یتوضأ
بقصد الکون علی الطهارة ولا باس بالصلوة به و کل وضوء مستحب کوضوء الحائض
والزیادة و نحوهما مما یرفع الحدث س وضوء مستحب بدان فرمایند ج

اذن بر سه قسم است اذن صریح و اذن فحوائی و اذن شاهد حال ۱۲

یا آنکه یکی را بابکی دیگر کردن ۱۲

[illegible] ۱۲

[illegible] ۱۲

یعنی آن ای مبادی ۱۲

[illegible] ۱۲

وضوء مستحب

بدانکه وضو مستحب بسیار است اول وضوء بجهت بودن بر طهارت کردائم الوضوء باشد که
باعث طول عمر میشود بلکه منقول است از حضرت رسول صلی الله علیه و آله که خداوند عالم
فرموده که هر که محدث[1] شود و وضوء نگیرد بر خود جفا کرده است و هر که وضوء
بگیرد و دو رکعت نماز نکند بر خود جفا کرده و هر که محدث شود و وضو بگیرد و دو رکعت
نماز کند و بخواند مرا و اجابت او نکنیم در چیزی که سوال کرده از امر دین و دنیای
خود پس بتحقیق که من که پروردگار او هستم بر او جفا کرده ام و من هرگز خداوند
جفا کار نیستم بلکه منقول است که اگر قادر باشد که در شب و روز همیشه با طهارت
باشید این عمل را بکنید بدرستیکه اگر با طهارت بمیرد گویا شهید مرده باشید دوم وضو
بجهت سجده تلاوت قرآن سوم وضو بجهت جمیع اعمال حج غیر طواف واجب و نماز آن
که وضوء برای این دو واجب است چهارم وضوء بجهت اذانی که پیش از طلوع فجر مستحب
گفتن آن پنجم وضوء بجهت سجده شکر ششم وضوء گرفتن پیش از وقت بجهت آنکه
مهیا شود که نماز را در وقت بخواند و تهیه برای خصوص اول وقت شرط نیست
هفتم وضو بجهت نماز میت هشتم وضو بجهت کفن پوشیدن میت برای کسی که
میت را غسل داده باشد و هنوز غسل نکرده باشد نهم وضوء بجهت داخل کردن
میت را در قبر دهم وضوء بجهت خواندن قرآن یازدهم وضوء بجهت حمل[2] قرآن دوازدهم
وضوء بجهت تعقیب نماز سیزدهم وضو بجهت زیارات ائمه علیهم السلام چهاردهم
وضوء بجهت دخول در روضات ائمه علیهم السلام هرچند قصد زیارت نداشته باشد
پانزدهم وضو بجهت زیارت اهل قبور شانزدهم وضوء بجهت دخول در مساجد
هفدهم وضوء مسافر بجهت دخول بخانه خود نزد عیال خود هیجدهم وضوء بجهت
کتابت قرآن نوزدهم وضوء بجهت خواستن حوائج که قبل از آنکه پی حاجت برود
وضوء بسازد و بعد مشغول بحاجت خواستن بشود هرچند از خداوند باشد
و در حدیث است که امیر المؤمنین روحی له الفداء فرمودند بابی ذره[3] هر وقت
نازل شود بتو امر عظیم در دین یا دنیا پس وضوء بساز و دست خود را بلند کن

[1] محدث شود یعنی بی وضو شود ١٢

[2] حمل یعنی با خود داشتن ١٢

[3] نسبه اشاره بحضرت اقدس ١٢

و بگو یا الله هفت مرتبه که حاجت تو برآورده میشود بیستم وضوء بجهت مسّ نمودن
سگ و مصافحهٔ مجوسی بیست و یکم وضوء بجهت جاری شدن خون بسبب خلال کردن
دندان بشرط اینکه باعث تنفر طبع نشود و اگر باعث تنفر طبع هم نشود باز مستحب
است و دوم وضوء بجهت فراموش کردن استنجاء پیشتر از وضوء کرده بر نوقت بلکه در هر
وقت که وضوء را مقدم بدارد بر استنجاء خواه عمداً خواه سهواً و خواه جهلاً مستحب است
اعادهٔ وضوء نماید و بعضی اعادهٔ وضوء را بعد از استنجاء واجب دانسته اند و آن ضعیف
است هرچند اعادهٔ وضوء احوط است و باین جهت حکم باستحباب شده بیست و سوم
وضوء بجهت قی کردن خواه تعمّدی در آن قی کردن باشد یا نه که اعادهٔ وضوء مستحب است
بیست و چهارم وضوء بجهت خون دماغ خواه بی نفرت یا با نفرت باشد بیست و پنجم
وضوء بجهت دروغ گفتن خصوص دروغ بر خدا و رسول و ائمه علیهم السلام بیست و ششم وضوء بجهت ظلم
کردن بیست و هفتم وضوء بسبب بوسیدن زن بشهوت بیست و هشتم وضوء بجهت دست
نمودن بفرج زن بیست و نهم وضوء بجهت دست نمودن بباطن دبر خود سی ام وضوء
بجهت خروج مذی که از روی شهوت باشد سی و یکم وضوء بجهت خواندن شعر
باطل مثل هجو و مثل آن بلکه بجهت خواندن زیاده بر چهار بیت از شعر باطل و شعر
مثل هجو و مذمت کسی که مستحق مذمت نباشد و همچنین مدح نمودن کسی که
مستحق مدح نباشد و یا آنکه دروغ باشد و قصد مبالغه نباشد و یا آنکه مشتمل بر
ترغیب تحریص مردم بامر حرام باشد و یا آنکه از لغو و هرزه باشد سی و دوم وضوء
محتلم بجهت جماع پیشتر از غسل سی و سوم وضوء بجهت خواب که خوابیدن با وضوء
برای او عبادت حساب میشود و کسیکه با وضوء بخوابد در شب گویا مثل این است
که احیا کرده باشد آن شب را سی و چهارم وضوء بجهت خوردن و آشامیدن جنب
و حائض پیشتر از غسل سی و پنجم وضوء بجهت جماع کردن از برای کسیکه غسل میت
داده باشد سی و ششم وضوء بجهت ذکر کردن حائض در جای نماز خود بقدر زمان
نماز چنانچه میاید انشاء الله سی و هفتم وضوء بجهت جماع زن حامله بجهت آنکه

استنجاء ای طاهر کردن مخرج بول و غائط ۱۲

دماغ ای بینی ۱۲

فرزندی که متولد شود بخیل و بی فهم نباشد سی و هشتم وضوء بجهت خندیدن در
نمازی که مشتمل باشد بر رکوع و سجود سی و نهم وضوء بجهت غیبت کردن برادر مومن
چهلم وضوء بجهت اغسال مستحبه که مستحب است وضو بسازد خواه پیش از غسل باشد
یا بعد از آن چهل و یکم وضوء بجهت چیز خوردن پیش از آن و بعد از آن چهل و دوم
وضوء بجهت غضب کردن که مستحب است بعد از آن وضوء بسازد چهل و سوم وضوء
بجهت ترک اسم خدا در وضوی اول چهل و چهارم وضوء بجهت داخل شدن زن
بر داماد که برای هر دو مستحب است که با وضو باشند چهل و پنجم وضوء بجهت عود
بجماع بعد از جماع اول چهل و ششم وضوء بجهت رفع عذر از وضوء اضطراری مثل وضوء
جبیره و تقیه که بعد از رفع عذر اعاده وضوء مستحب است چهل و هفتم وضوء بجهت
تجدید خواه قطع بصحت وضوء اول داشته باشد یا نه و خواه بوضوء اول نماز کرده باشد
یا نه و خواه فاصله بین وضوءها بسیار شده باشد یا نه چهل و هشتم وضوء احتیاطی
هرگاه بعد از فراغ از وضوء شک نماید که در وضوء او خللی واقع شده یا نه چهل و نهم
وضوء ... بجهت مجلس قضاء بلکه در مطلق مجالس خوب چون مجالس تدریس علم
و مجالس تعزیت پنجاهم وضوء جنبی که بخواهد غسل دهد میت را که مستحب است شخص
اگر بخواهد غسل بدهد میت را وضوء بسازد و بعد میت را غسل دهد پنجاه و یکم
وضوء شخصی که بخواهد جماع کند با کنیزی بعد از آنکه جماع کرده بود با کنیز دیگر و غسل
نکرده بود که قبل از جماع دوم مستحب است که غسل نماید پنجاه و دوم وضوء بجهت
بلل مشتبه در خروج بول بعد از استبراء پنجاه و سوم وضوء بجهت ... کردن
قرآن و امثال آن پنجاه و چهارم وضوء بجهت مس کتابت قرآن در مائی که واجب
نشود مس کتابت و الا واجب میشود فصل موارد دیگر در کتب علماء ...
خصوص از علامه که در آن موارد وضوء باید گرفت بجهت تسامح در ادله سنن ...
است در این موارد ترک وضوء نمایم یا وضوء بگیریم پس مواردی که ترک وضوء را
بیان فرمایند موارد آن بسیار است مثل وضوء بجهت خوردن چیزی که ...

ومثل خوردن گوشت شتر ومثل خوردن شیر ومثل دست کردن مطلق کافر وبجهت تراشیدن موی یا کندن مو وهمچنین بریدن آن وبجهت گرفتن ناخن وگرفتن شارب وبجهت کشتن کیک وشپش وپشه ومگس وبجهت قرقر شکم وبجهت دست کردن تو زن یا بدن آن وبجهت خارج شدن چرك وآب دهن وآب بینی وبجهت خواندن شعر اگرچه حق باشد یا آنکه کمتر از چهار بیت باشد یا آنکه زیاد نباشد وبجهت انما هو چیزی که خارج شود از دبر وقبل وبجهت ودی ومذی وباز کردن سوراخ ذکر ومس نمودن باطن آن که در اکثر این موارد ترك وضوء بهتر است پس چنانچه وضوی مستحب را بیان فرمودند سزاوار آنکه مستحبات متعلقه بوضوها نیز بیان فرمایند مستحبات وضوء بسیار است اول گذاشتن ظرفی که از آن وضو گیرد بر جانب راست اگر ظرف سرگشاده باشد که از کف بتوان آب از آن برداشت پس استحباب در ظرف سرتنك چون ابریق ونحو آن ثابت نیست بلکه مستحب است که ظرف سرتنك را در جانب چپ بگذارند چنانچه ظرف سرگشاده را هرگاه در پیش رو بگذارند وبدست راست از آن وضوء بگیرند بد نیست چنانچه در حدیث است وشرط نیست درین مستحب وضوء گیرنده معتاد بکار کردن از دست راست باشد ویا آنکه دست راستش شل باشد دوم شستن دو دست را تا بند آن پیش از آنکه داخل نماید در ظرف سرگشاده سوم شستن دست برای بول وخواب یك مرتبه وبرای غائط دو مرتبه وهرگاه جمع شوند اینها جائز است تداخل باین معنی که کفایت مقام نماید شستن دو دفعه وبعضی گفته اند اگر ظرف سرتنك ویا آنکه از آب کر وچشمه وجاری وضو گیرد شستن دست سنت نیست ونیز گفته اند که شستن دست برای وضوء از غیر بول وغائط ونوم استحباب ندارد ولکن حق آنست که شستن دست مستحب است مطلقا حتی در وضوی تجدیدی وحتی در سائر نواقض مثل جنون وبادی که شکننده وضوء است حتی در وضوء شکر بداند که دستش پاك است وآلوده بنجاست نیست وتوهم نجاست در آن نبود بلکه جائز است که درین شستن قصد قربت نماید

چهارم نشستن رو بقبله در حال وضوء پنجم آغاز کردن ببسم الله که در حدیث است که اگر
بسم الله بگوید همه بدن او پاک میشود و اگر نگوید همان موضع وضو پاک میشود و اگر
در ابتدای وضو گفتن بسم الله را فراموش کند در اثنای آن بگوید و همچنین هر گاه
عمداً ترک نماید در اثنای وضوء بگوید ششم دعا خواند بعد از حاضر نمودن آب وضوء
و آن دعا این است الحمد لله الذی جعل الماء طهوراً ولم یجعله نجساً هفتم خواندن
بسم الله وبالله اللهم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطهرین را پیش از رسانیدن
دست به آب بلکه همین دعا کافی از گفتن بسم الله نیز میباشد هشتم گرفتن آب بدست
راست و مسح کردن بدست راست حتی آنکه در شستن دست راست نیز آب را از دست
راست بگیرد و بدست چپ بریزد و دست راست را بشوید الی مسح کردن پای چپ
بدست چپ بهتر است نهم ریختن آب بموضع وضوء نه فرو بردن آن در آب دهم
مضمضه نمودن و آن ریختن آب است در دهن و حرکت دادن که بجمیع اطراف
دهن برسد و ترک مبالغه در حرکت نماید در روزه یازدهم آنکه مضمضه را
سه دفعه نماید دوازدهم آنکه سه مضمضه را از سه کف آب نماید و اگر چنانچه هر سه
بیک کف آب نماید ضرر ندارد و مستحب عمل آمده است سیزدهم آنکه انگشت ابهام
و شهادت را در دهن بگرداند و بمالد چهاردهم آنکه آب مضمضه را بریزد و نخورد
پانزدهم استنشاق و آن آب را از دماغ بالا کشیدن است و مبالغه نماید تا آنکه
آب بجمیع خیشوم برسد در غیر روزه شانزدهم آنکه سه مرتبه استنشاق نماید
هفدهم آنکه به سه کف استنشاق نماید نه بیک کف هر چند بیک کف نیز ضرر ندارد
چنانچه در مضمضه گذشت هیجدهم داخل کردن انگشت در سوراخ بینی بجهت ازاله
چرک و کثافت درون بینی نوزدهم اخراج نمودن آب بینی را بنفس خود بعد از
استنشاق که اگر آب خود بخارج شود این مستحب بعمل نیامده است بیستم آنکه استنشاق
بعد از تمامیت مضمضه باشد نه بنحو مداخلت که یک دفعه استنشاق نماید
و مضمضه نماید یک دفعه و بعد از آن استنشاق نماید بیست و یکم ابتدا به مضمضه نماید

نه باستنشاق هرچند عکسش نیز جایز است بدعت دوم اینکه هر یکی از دست چپ و راست را دو دفعه بشوید که یک دفعه تماما را بقصد وجوب بشوید و بعد دفعه دیگر بقصد استحباب و تا شستن اول تمام نشود شستن ثانی که مستحب است بعمل نمی آید و قدر آبی که در اثنای شستن اول بموضع برسد از غسله اول محسوب است هرچند او بقصد استحباب ریخته باشد و مسح برطوبت غسله ثانیه حتی در دست چپ از آب وضوء محسوب است و مسح با آب جدید نخواهد بود بلی اگر در دفعه ثالث بشوید مسح باب تازه خواهد بود و این شستن نیز حرام و بدعت است اگر بقصد مطلوبیة بجا آورد و دانستی که استحباب مذکور ثابت است حتی در دست چپ و مسح با آب جدید نخواهد بود هرچند بعضی از علماء منکر استحباب غسله ثانیه شده اند و بنابر قول ایشان مسح با آب جدید خواهد بود و اگر بخواهد احتیاط نماید دوباره دست بمالد از باب تحصیل زیادتی یقین تا آنکه آب وضوء محسوب شود نه آنکه ترک این مستحب نماید و این استحباب در مسح ثابت نیست بلکه تکرار در مسح با قصد مطلوبیت بدعت و حرام است و هرگاه بقصد احتیاط تکرار در مسح نماید بجهت حصول یقین بسبب ضرر ندارد مثل تکرار شستن در وضوی سه دفعه و چهار دفعه بدعت است و سوم مسح سر و پا را از بالا به پایین بکشد نه از پایین به بالا بدعت است و چهارم آنکه مسح سر کمتر از سر انگشت نباشد در عرض و طول در موضع مسح که ربع مقدم سر باشد بدعت است و پنجم آنکه مسح هر دو پا را بجمیع کف نماید بدعت است و ششم آنکه شستن رو بدست راست تنها باشد نه بدست چپ و نه بهر دو بدعت است و هفتم آنکه نیت وضوء را بدل کند بدون ضم لسان بدعت است و هشتم آنکه در جمیع افعال وضوء حضور قلب داشته باشد بنحویکه آثار خوف از او ظاهر باشد چنانچه از حضرت سید سجاد منقول است که آن بزرگوار رنگ مبارکش در وقت وضوء تغییر می یافت بدعت است و نهم آنکه در حال وضوء مشغول بذکر خدا و صلوات بر رسول خدا و ائمه علیهم السلام باشد چنانچه بعضی از علماء ذکر کرده اند سوم آنکه زن در شستن دست ابتدا به شکم مرفق نماید و مرد ابتدا به پشت مرفق نماید و بعضی گفته اند که مرد در شستن اول ابتدا به پشت مرفق نماید و در شستن دوم ابتدا به شکم مرفق نماید و زن

بعکس این و رعایت این بد نیست سنی و یکم آنکه آب را در وقت شستن از بالا بریزد زیرا که
آنچه لازم است شستن از بالا است نه ریختن آب از بالا بلی ریختن آب از بالا مستحب است
سنی و دوم آنکه چشم را در حال وضوء باز نماید سنی و سوم آنکه آب وضوء را در درون چشم
برساند که تا آتش جهنم را نبیند سنی و چهارم آنکه آب وضوء را یک مُد و آب غسل را
یک صاع قرار دهد نه زیاده و نه کم و صاع چهار مُد میباشد و مُد چنانچه مجلسی اوّل
اعلی الله مقامه در حدیقة المتقین ضبط نموده است عبارت است از یک صد و پنجاه
و سه مثقال و نیم و ربع مثقال صیرفی و بعضی آب استنجا را نیز از مُد حساب کرده اند و آن
مشکل است خصوص در استنجای غائط بلی مضائقه از ادخال استنجاء بول نمیباشد
سنی و پنجم خواندن سورهٔ انا انزلناه که در حدیث است کسی که بخواند سورهٔ انا انزلنا
را در وضوء خارج میشود از گناه مثل بچهٔ تازه از مادر متولد شود و بعضی علما فرموده اند
سورهٔ قدر را سه مرتبه در اوّل و وسط و آخر بخوانند و از بعضی ظاهر میشود سه مرتبه
بعد از فارغ شدن مستحب است تا آنکه او را از ذاکرین بنویسند سنی و ششم آنکه از
برای زن مستحب است که در حال وضوء بی مقنعه باشد و مقنعه را بگیرد خصوصاً
در وضوء نماز صبح و مغرب که بی معجر باشد تا مسح را بطور خوب بجا آورد و حاجت بآنکه
دست در زیر مقنعه برد و مسح در زیر مقنعه نماید نباشد سنی و هفتم دست ما لیدن را
در جائیکه موقوف نباشد وصول آب به مالیدن دست سنی و هشتم رساندن آب را
بزیر چیزی که آب بزیر آن میرسد مثل انگشتر فراخ و نحو آن جهت زیادتی یقین سنی
و نهم آنکه اگر خواهد پاهای خودش را بشوید بهتر آنست که پیش از وضوء بشوید و اگر
فراموش کند اندک زمانی صبر کند که از مسح بگذرد تا آنکه شبیه بغسل نشود چهلم
خواندن آیة الکرسی بعد از فارغ شدن از وضوء تا آنکه ثواب عبادت چهل سال باو
داده شود و چهل درجه برای او بلند شود و چهل حوریه برای او تزویج شود
چهل و یکم آنکه بعد از اتمام وضوء بگوید سبحانک اللهمّ وبحمدک اشهد ان لا اله الّا
انت استغفرک واتوب الیک واشهد انّ محمّداً صلی الله علیه وآله عبدک ورسولک

واشهد انّ علیاً ولیک وخلیفتک بعد نبیّک علی خلقک وانّ اولیائه اولیاؤک و دشمنه
وانّ اولاده خلفائک واوصیائه اوصیائک ودر حدیث است که رسول خدا فرمود که هر که
وضوء گرفت وشست روی خود را میریزد گناهان روی او وبعد از آن که شست دو
دست خود را تا مرفق میریزد گناهان دو دست او ووقتی که مسح کرد سر خود را میریزد
گناهان سر او وهرگاه مسح نماید دو پای خود را یا بشوید بجهت تقیه ریخته میشود گناهان
دو پای او واگر در اوّل وضوء بگوید بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ پاک میشود همه اعضای او
از گناه وهرگاه بخواند در آخر وضوء یا غسل جنابت دعای مذکور را می ریزد گناهان او
چنانکه برگ از درخت میریزد وخلق میکند خداوند بعدد هر قطره از قطرات وضوء یا غسل
ملکی را که تسبیح کند خدا را وتقدیس وتهلیل او نماید وتکبیر او کند وصلواة بر محمد وآل
او فرستد وثواب آن برای آن وضوء گیرنده باشد پس خداوند متعال امر نماید بنوشتن
وضوء وغسل در ورقی پس مهر زده میشود بمهرهای پروردگار پس از آن بالا برده
میشود ونهاده میشود در زیر عرش در مکانی که نمیرسد باو دست دزدها وضرر آنها
ونمیتوانند دست کشند او را دشمنان تا آنکه باو رد شود چهل ودوم هرگاه در حال مسح
خشک شد رطوبت دست مقدم بدارد اخذ رطوبت ریش وابرو وغیره را بر اخذ رطوبت از
جاهای دیگر ولکن آنچه در حدیث وارد است این است فان لم یکن بقی فی یدک من نداوة
وضوئک شیء فخذ ما بقی منه فی لحیتک وامسح به راسک ورجلیک وان لم یکن لک لحیة
فخذ من حاجبیک واشفار عینیک وبعضی از فقهاء ما احتیاط فرموده اند در لحیه که از
لحیه مالاقی بردارد واز متجاوز از ذقن برندارد واکثر فقهاء هم مانند لحیه تا چهار انگشت
بردارد واز زیاده بر ندارد واطلاق حدیث زیاده بر این را نیز شامل است چهل وسوم
آنکه آب را متفرق سازد در وقت ریختن بر دو دست که منتشر شود ویکجا نریزد
چهل وچهارم آنکه در وقتیکه در هوائی سرد خواب آلوده باشد آب را بروی بزند بقوت
ولکن استحباب این عمل ثابت نیست بلکه کراهت آن اقوی است چهل وپنجم مسواک کردن
قبل از وضوء ومستحب است مضمضه کردن بعد از مسواک وظاهرا کافی باشد

متجاوز از ذقن باشد

مضمضه وضوء از برای مضمضه مسواک بلی اگر فراموش کرد مسواک کردن قبل از وضوء
را مسواک کند بعد از وضوء و سه مرتبه بعد از مسواک مضمضه نماید چهل و ششم شستن
ریشی که خارج شده باشد از حد روی چهل و هفتم پاک نمودن محل وضوء را از چرک و
کثافت پیش از وضوء چهل و هشتم آنکه افعال وضوء را پیهم بجا بیاورد و فاصله نکند
ما بین افعال وضوء چهل و نهم خواندن دعاء در نزد افعال وضوء باین نحو که در وقت
مضمضه بگوید اللّهمّ لقّنی حجّتی یوم القاک واطلق لسانی بذکرک وشکرک و هنگام
استنشاق بگوید اللّهمّ لا تحرّم علیّ ریح الجنّة واجعلنی ممّن یشمّ ریحها وروحها وریحانها
وطیبها و در وقت شستن روی بگوید اللّهمّ بیّض وجهی یوم تسودّ فیه الوجوه ولا
تسوّد وجهی یوم تبیضّ فیه الوجوه و در وقت شستن دست راست بگوید اللّهمّ
اعطنی کتابی بیمینی والخلد فی الجنان بیساری وحاسبنی حسابا یسیرا و در شستن دست
چپ بگوید اللّهمّ لا تعطنی کتابی بشمالی ولا تجعلها مغلولة الی عنقی واعوذ بک من
مقطّعات النّیران و در مسح سر بگوید اللّهمّ غشّنی برحمتک وبرکاتک وعفوک
و در مسح پا بگوید اللّهمّ ثبّت قدمیّ علی الصّراط یوم تزلّ فیه الاقدام واجعل سعیی فیما
یرضیک عنّی یا ذا الجلال والاکرام واگر در وقت مسح هر دو پا این دعاء بخواند بهتر است
و چون از دعا فارغ شود بگوید الحمد لله ربّ العالمین و بهتر آنست که بگوید اشهد
ان لا اله الّا الله اللّهمّ اجعلنی من المتطهّرین والحمد لله ربّ العالمین اللّهمّ انّی اسئلک
تمام الوضوء وتمام الصّلوة وتمام رضوانک والجنّة که در حدیث است که حضرت
امیر المؤمنین علیه السّلام وضوء ساختند و این دعاها را خواندند پس نظر کردند
به محمّد حنفیّه و فرمودند ای محمّد حنفیّه هر که وضوء بسازد مثل وضوء من و بگوید
مثل گفتن من حقتعالی بیافریند از هر قطره فرشتهائی که تقدیس و تسبیح و تکبیر الهی
کنند تا روز قیامت و ثواب آنرا بجهت آن بنده قرار دهند پس مکروهات وضوء
را نیز بیان فرمایند ح امّا مکروهها وضوء پس آن نیز سی است اوّل طلب یاری
از غیر نمودن در وضوء گرفتن و امّا آب از چاه کشیدن و یا گرم نمودن و نحو آن

ضرر ندارد هرچند از کشش بهتر است دوم وضوء بآبی که بر آفتاب گرم شود بشرط آنکه
در ظرف باشد و بشرط آنکه آن ظرف از ظروفی باشد که چکش و نحو آن متاثر شود مثل
مس و برنج و آهن که چکش گیر میباشد نه مثل ظرف سفالی و نحو آن و بشرط آنکه گرمی
آن باقی باشد نه آنکه سرد شده باشد هرچند از مطلق گرم شده بآفتاب چه در ظرف
و چه در غیر آن از حوض و نحو آن بلکه از مطلق گرم شده بآفتاب اگرچه بحرارت آفتاب
باشد نه بتابش آن اجتناب اولی است بلی از گرم شده بحرارت آفتاب در بلاد
عربستان اجتناب از آن غالباً مشکل است سوم وضوء از آبی که از غساله غسل واجب
جمع شده باشد و اما غساله از اغتسال مستحبه پس کراهتش معلوم نیست چهارم وضوء
بآبی که متعفن شده باشد بغیر نجاست پنجم وضوء از آب چاه پیش از نزح مقدرات
جائیکه متغیر بنجاست نشده باشد ششم وضوء از آب قلیلی که در آن مار و عقرب و
چلپاسه افتاده باشد هفتم وضوء از آبیکه دست حائض متهمه بقلت احتراز از نجا
بآن رسیده باشد بلکه مطلقاً بلکه هر کسیکه کم احتراز از نجاست کند اگر دستش بآبی
برسد اولی آنست که از آن آب وضو نسازد هشتم وضوء از آبی که دست مخالفین
و یا ولد الزنا بآن رسیده باشد نهم وضوء از آب نیم خورده گربه و موش و اسپ
و قاطر و حیوان نجاست خوار و مرده خوار بلکه از سؤر حیوان حرام گوشت دهم
وضوء گرفتن در مسجد از حدثی که در خارج واقع شده باشد بلکه اگر از خواب و نحو
باشد که در مسجد واقع شده باشد وضو ساختن در مسجد ضرر ندارد بلکه بهتر است
و این کراهت در صحن مسجد و حوضهائیکه در مسجد برای وضوء ساخته اند ثابت نیست
بلی بعید نیست حکم بالحاق مشاهد مشرفه بلکه هر مکان شریفی را بمسجد یازدهم خشک
نمودن آب وضوء را بدامن و آستین و نحو آن بلکه مطلق خشک کردن چه باتش یا
یا بآفتاب که در حدیث است که هر که خشک کند باستعمال آب وضوء را یک حسنه برای او
می نویسند و اگر باستعمال خشک نکند تا آنکه خودش خشک شود سی حسنه برایش
میشود اگرچه از این حدیث ظاهر میشود که خشک کردن موجب نقص ثواب است دگر

معلوم نشد ولکن چون دأب مخالفین است ترکش بهتر است وحکم بکراهت اولی
دوازدهم وضوء در مکانی که استنجاء در آن نموده بلکه اجتناب از هر مکانی که [illegible]
مرجح و اولی است سیزدهم وضوء از ظرفی که نقره کوب و طلا کوب باشد یا آنکه در آن صورت
حیوان نقش کرده باشند چهاردهم تکاندن آب وضوء را بعد از وضوء پانزدهم وضوء
ساختن بجوار تماس که وضوء را مرتماسی ترکش اولی است شانزدهم دقت زیاد کردن در
افعال وضوء زیرا که مقدمهٔ وسواس است وبعد از بلوغ بحدّ وسواس حرام است بلکه
وضوء ساختن بطور سهل وآسانی میباشد هفدهم تخلیل در موی انبوه وغیر آن
از جائی که غسل بشره ساقط باشد هیجدهم اسراف در آب وضوء نمودن زیرا که ملکی مینو
آنرا اجتناب خیر در حدیث است ان لله ملکا یکتب سرف الماء فی الوضوء

در احکام جبیره

س اگر موضع جبیره یا موی روغن آلوده باشد ضرر دارد یا نه وضع
بران جائز است یا نه واگر روغن وچربی خفیف بر موضع وضوء یا غسل باشد مانع
از وصول آب به بشره هست یا نه ج مدار ضرر در هر دو مسئله بر این است که روغن
وچربی مانع از تاثیر مسح در ممسوح شود ومانع از وصول آب باشد در مغسول
والا ضرری معلوم نیست والله العالم س مسح بر جبیره نجس صحیح است یا نه ج
کهنه پاکی بالای نجس بگذارد که نازک نباشد که خوف سرایت رطوبت بشود ومسح بر
کهنه پاک نماید واگر کهنه پاک نباشد ونجاست جبیره سرایت بکند یا حائل نشود وتیمم هم ممکن
نیست بلکه بحکم او حکم فاقد الطهورین میباشد واگر نجاست سرایت نکند وحائل نباشد
مثلا بینکه بی جرم باشد وقادر بر تطهیر نباشد وجوب تیمم اقوی است بلکه بر طبق احتیاط
است س اگر جراحتی یا دملی یا ورمی داشته باشد که رسانیدن آب بآن ضرر
داشته باشد شستن اطراف آن در وضوء وغسل کفایت میکند یا گذاشتن جبیره
بران ومسح بران لازم است یا بلا جبیره بران مسح نماید ج شستن اطراف کفایت نمیکند هم
در بعض نصوص اکتفا بآن شده بلکه اگر مسح خود زخم ودمل ضرر نداشته باشد بر خود
زخم مسح نماید بنا بر احتیاط والا کهنه طاهری بالای زخم قرار دهد ومسح نماید با وجود

ازان موضع که قبل از جبیره لازم بود بلی اگر جبیره در موضع غسل باشد مسح تمام آن
لازم است س مسح میان خیوطی که بآن جبیره را می بندند که مسح بران غالباً متعسّر
ویا متعذّر دارد لازم است یا نه ج خیر لازم نیست مگر در موضعی که تعسّر یا تعذّر نداشته باشد
س در مسح جبیره لازم است که بکف دست باشد یا آنکه به پشت دست نیز کفایت میکند
ج اگر جبیره در موضع مسح باشد لازم است که مسح آن بکف دست و با رطوبت آن باشد
واگر جبیره در موضع شستن باشد لازم نیست که بکف دست باشد علی الاقوی س
در مسح بر جبیره رطوبت دست کافی است یا آنکه باید بآب شوید ج اگر جبیره در موضع مسح
است پس کافی است تری دست و رطوبت آن واگر جبیره در موضع غسل باشد
پس لازم است که مسح آن بآب نماید و رطوبت دست کفایت نمی نماید س اگر جبیره در
موضع غسل مسح بر بشره ممکن باشد لازم است مسح بران یا آنکه مسح بر جبیره کفایت میکند
ج کافی است مسح بر جبیره از مسح بر بشره هر چند ممکن باشد مسح بر بشره چنانکه
س کهنه که آلوده بدوا می نمایند بروی زخم در وقتی که میگذارند …
دوا و مرهم حکم آنها حکم جبیره است یا نه ج بلی حکم آنها در جواز مسح بر آنها حکم
جبیره میباشد لکن مختصر است جواز مسح بهمان موضع دوا و کهنه و پیش از آن پس چیزی
از موضع صحیح را مسح ننماید الا اینکه موقوف باشد تحقق جبیره و کهنه و دوا در موضع
صحیح که اینوقت جائز است مسح آن موضع صحیح س اگر دمل یا زخم مکشوف باشد
و مسح بران ممکن باشد مسح آن لازم است یا آنکه تکلیفش عمل بجبیره است ج بفرض
عدم تعذّر و تعسّر مسح بر آن لازم است واگر مسح بران متعذّر یا متعسّر داشته باشد
یا آنکه کهنه نجس باشد کهنه پاکی بران گذاشته مسح بران کهنه نماید واگر وضع کهنه
و مسح بران متعذّر و یا متعسّر باشد اکتفا نماید بشستن اطراف آن واگر این هم
ممکن نباشد پس تکلیفش تیمم است س اگر جبیره بستن … استیعاب
… اگر فوق عضو صحیح ما حول جرح را مثلاً آیا در اینصورت غسل ما حول جرح کفایت
میکند یا آنکه … یا اینطور مقدم است ج غسل ما حول جرح کافی نیست بلکه

لازم است جبیره و در سؤال سابق گذشت که اگر تحقق جبیره موقوف باشد بشکستن موضع
صحیح پس جائز است من باب المقدمه س اگر زخم را بخیاط غصبی دوخته باشد بجهت
ممکن نشدن خیاط حلال و یا آنکه عمداً دانسته که این خیاط غصبی است و یا آنکه فراموش
نموده‌اند و یا آنکه مجبور بوده‌اند بدوختن زخم بخیاط غصبی و یا آنکه علاج زخم منحصر
شده بدوختن بخیاط مغصوب و یا آنکه خیاطه که بآن زخم را دوخته‌اند قابل بیرون
آوردن نباشد بجهت آنکه از قابلیت مالیت افتاده باشد و یا آنکه بیرون آوردن آن
باعث خوف هلاک صاحب زخم یا نقص عضو یا مرض شدید یا زشتی شود آیا جائز است
که برای این جبیره مسح نماید و با این جبیره نماز کند یا نه ج در جمیع اقسام هفت گانه واجب
نیست اخراج خیاطه بلکه باید مثل یا قیمت یا تفاوت قیمت را بدهد اگر فرض شود
که بعد از بیرون آوردن قیمتی داشته ولکن ناقص شده باشد قیمتش که باید نقصان
قیمت را بدهد و اگر بعد از در آوردن خیاطه از برای آن اصلا قیمتی نباشد پس
باید در مثلی مثلش را بدهد و در قیمتی قیمت را پس جائز است در اقسام مذکوره
هفت گانه مسح بر آن جبیره و نماز کردن با آن خیاطه هو العالم س هرگاه
تخته غصبی جبیره نماید و یا آنکه انگشتر غصبی در دست داشته باشد که ممکن نشود
بیرون آوردن آن چه نماید ج مثل خیاطه مذکوره است در هنگام ضرورت تخته
غصبی و انگشتری که ممکن نباشد بیرون آوردن آن ولکن در جمیع صور ضرور
بهتر آنست که اگر در محل تیمم نباشد سه کار کند تیمم نماید و جبیره نیز کند و وضو هم
بسازد و اقتصار کند بشستن ما بقی از اعضاء در وضوء چنانچه میاید ان شاء الله
س در جبیره تخفیف دادن کهنه و نحو آن لازم است یا نه ج لازم نیست تخفیف
دادن چیزهائیکه بر روی جبیره بسته است س آیا فرقی هست میان
مسح بر جبیره اعضائی که شستن آن لازم است و میان مسح بر جبیره در اعضائی
که مسح آن لازم است ج فرق است میان دو مسح از چند جهت اول آنکه وجوب
مسح بر جبیره در مواضع شستن عوض شستن بشره محسوب میشود بخلاف

مسح بر جبیره در مواضع مسح که عوض مسح بر بشره است دوم آنکه در مسح بر جبیره در مواضع مسح لازم
که بباطن کف یا انگشتان باشد نه ظاهر کف و پشت آن بخلاف مسح بر جبیره در موضع شستن که
لازم نیست بکف یا انگشتان بلکه کافی است هر چیزی که مسح بآن حاصل شود سوم آنکه در
مسح بر جبیره در مواضع مسح کافی است مسمی مثل خود مسح بر سر و پا چنانچه گذشت بخلاف مواضع
شستن که استیعاب مسح لازم است و مسمی کافی نیست مگر در حال تعذر و تعسر از استیعاب
چنانچه اشاره شد چهارم آنکه در مسح بر جبیره موضع مسح بهتر آنست که آب جاری نشود که شبیه
بشستن شود بخلاف مسح بر جبیره اعضای شستن که بهتر آنست که جاری نماید که شبیه
بشستن شود پنجم آنکه در مسح بر جبیره در موضع مسح باید که از آب جدید نباشد بخلاف
مواضع شستن ششم آنکه رطوبت در جبیره مواضع مسح را باید خشک نماید که مخلوط برطوبت
دست نشود که اگر مخلوط شود مسح بآن رطوبت جائز نیست چنانچه گذشت بخلاف ظاهر
در جبیره مواضع شستن که ضرر رطوبت بلکه آب ضرر ندارد هفتم آنکه ابتدای باعلا در
مواضع مسح بر جبیره موضع شستن لازم است بخلاف مواضع مسح که ابتدا باعلا لازم
نیست **س** چنانچه فرق مابین مسح بر جبیره در مواضع شستن با مسح بر جبیره را
در مواضع مسح بیان فرمودند حکم مشترک را نیز بیان فرمایند **ج** شریک است این هر دو
مسح در بسیاری از چیزها اول آنکه اکتفا برطوبت دست میتوان نمود در مسح در موضع
شستن چنانچه اکتفا میتوان نمود در مسح بر جبیره در موضع مسح دوم اکتفا میتوان
نمود در مسح سر و پا بشستن چنانچه اکتفا میتوان نمود در مسح جبیره در موضع شستن
بشستن آن هرچند به فرو بردن در آب باشد سوم آنکه واجب است قصد مسح نمود
در مسح بر جبیره در موضع شستن هرچند مسح نماید که شبیه بغسل باشد چنانچه
قصد مسح نمودن در مسح بر جبیره در موضع مسح مثل مسح خود سر و پا چهارم آنکه شرط
در مسح بر جبیره در موضع غسل اینکه ممسوح بحال خود باقی بماند و ماسح مرور بر آن کند
نه آنکه هر دو باهم مرور کنند یا ممسوح مرور بر ماسح نماید چنانچه شرط است در مسح بر
جبیره در موضع مسح مثل خود مسح سر و پاها پنجم آنکه شرط نیست در مسح بر جبیره

موضع غسل جبیره در موضع مسح اینکه فرو گیرد مسح میان خیاطه ها و ریسمانها و جاهائی که غالباً ممکن نیست یا دشوار است مسح نمودن آن چنانچه فرو گرفتن مسح بر جبیره موضع شستن با تعذر یا تعسر نیز چنین است و اشاره بغالب این امور شده است والله العالم

س هرگاه شخص را جبیره های متعدده در عضو واحد باشد همه را میتواند که یک جبیره قرار دهد یا نه ج اگر خوف ضرر در شستن ما بین جبیره ها نباشد و ممکن باشد جبیره متعدده حرام است که همه را یک جبیره قرار دهد بلکه واجب است تعدد جبیره تا آنکه میان جبیره ها شسته شود

در اغسال واجبه

س غسلهائی واجب را بیان فرمایند ج اغسال واجبه شش است اوّل جنابت دوّم حیض سوّم استحاضه کثیره و متوسطه چهارم نفاس پنجم مس میت ششم غسل میت چنانچه مذکور است ع الغسل فرض من جنابة و من مس الميت فخلاف قد وهن و من دم الحائض او نفساء و ثالث من استحاضة النساء تغسيلك الميت فرض ملتزم و ان يكن سقطاً اذا ما الحق ثم

در غسل جنابت

س جنابت بچند چیز حاصل میشود ج بدو چیز اوّل بیرون آمدن منی چه مرد باشد چه زن خواه در خواب باشد یا بیداری دوّم جماع و آن محقق میشود بدخول حشفه در فرج زن یا دبر مرد بلکه دخول در فرج حیوان و دبر حیوان نیز موجب غسل میشود هر چند احوط در دبر مرد و حیوان آنست که غسل را شکسته وضو بسازد و بآن غسل نماز کند س اگر از بسیاری جماع منی بصورت خون بیاید غسل واجب است یا نه ج بلی غسل واجب است بعد از علم بمنی بودن آن س جنابت خنثی بچه چیز محقق میشود ج جنابت خنثی نیز بیکی از آن دو چیز مزبور است اگر معلوم باشد که خنثی انثی است یا خنثی ذکور نه خنثی مشکل س جنابت در خنثی مشکل بچه طور است ج آمدن منی از مسلکین که آن سوراخ ذکر و فرج بوده باشد یا یکی از این دو سوراخ با اعتیاد اگر اعتیاد مخرج شرط بوده باشد و اگر شرط ندانیم فرج از ذکر او [illegible] و مسلک کافی است و همچنین بیرون آمدن [illegible]

بشهوانی یا از فکر آن به تنهائی باعث جنابت نیست اگر اعتیاد شرط باشد و همچنین بیرون
آمدن منی از سوراخ مفتوح نیز باعث جنابت نمی شود با عدم اعتیاد اگر اعتیاد را شرط
بدانیم والا اینها هم والاقوی یکفی مطلق الخروج مع العلم بانه منی لکن اعتیاد بر فرض اعتبار آن
شرط حکم بودن حدث جنابت است واما نجس بودن آن پس مشروط بخروج از مخرج
معتاد نیست بجهت آنکه میان حدثیه و خبثیه تلازم نیست والله العالم س زنان
هم محتلم میشوند مثل مردان یا نه ج بلی زنان هم مثل مردانند در حکم باحتلام آنها و در وجوب
غسل بعد از انزال ولکن غالبا منی زن از فرج بیرون نمی آید مگر اینکه شهوت زیاد و منی
زیاد داشته باشد که بیرون بریزد در خواب و در خبر است که این مطلب را بزنها
مگوئید و بآنها یاد ندهید که بسا باشد که خود را بزنا و نحو آن جنب میکنند و غسل
میکنند اگر با ایشان بگویند که چرا غسل می کنید میگویند که محتلم شده ایم و این مسئله
عذر خود قرار میدهند س اگر حشفه بریده باشد و بقدر حشفه داخل نماید
موجب غسل است یا نه ج بلی ادخال بقدر حشفه موجب غسل است س اگر منی
از غیر مخرج معتاد بیاید لازم است غسل یا نه ج موجب غسل است بنا بر اقوی س
با مظنه بظن قوی حکم باحتلام میشود یا نه ج محکوم باحتلام نیست لکن احوط حکم
باحتلام است بلکه هر وقت که احتلام جنابت بدهد بهتر آنست که غسل نماید
بقصد قربت و بعد از آن نقض نماید و وضو بسازد و نماز کند و شکستن
وضوء لازم نیست بلکه لازم آن است که نماز را با وضوء بعمل آرد و قصدا
باین غسل نکند و شکستن غسل بجهت احتیاط است از جهت آنکه وضوء
ساختن با غسل جنابت بدعت است و شاید این غسل جنابت باشد س
اگر شخص آلت خود را به پیچد بدست مال حریر و بغیر آن که مماست
حاصل نشود و در زمان جماع و هم چنین مماست حاصل نشود
بجهت کشادگی فرج یا باریکی آلت آیا غسل واجب است یا نه
ج لزوم غسل خالی از قوت نیست و از ابو حنیفه نقل شده که جماع

در فرج محارم بالفجر جائز است س بمحض حرکت کردن منی بدون آنکه خارج شود از حشفه موجب غسل است یا نه ج موجب غسل نمیشود مگر بعد از خروج از حشفه س اگر بیرون آید منی مرد از زن بعد از غسل آیا موجب غسل است یا نه ج نباید موجب غسل نیست س هرگاه شخص رطوبتی در جامه خود ببیند و یقین کند که منی چه نماید ج لازم است که غسل نماید س هرگاه شخص منی در جامه مختص بخود ش ببیند و یقین نماید که این منی از خود شان است تکلیفش نسبت بنمازهای کرده چیست ج غسل میکند وجوباً و اعاده می نماید هر نمازی را که یقین کرده است که در حالت مزبوره بجا آورده است و احتیاط آنست که هر نمازی را که احتمال دهد که با جنابت بعمل آورده اعاده یا قضا نماید س اگر کسی شک کند در خروج منی یا خواب ببیند که محتلم شد و بعد از بیدار شدن اثری نه بیند غسل بر او واجب است یا نه ج اقوی عدم لزوم غسل است هر چند اگر احتمال خروج منی بدهد هر چند نقدی نزره باشد و احوط در هیچ وقت اتیان به غسل و نقض نمودن آن بحدث است و وضو گرفتن از برای نماز س نیت غسل را در چه وقت نماید ج در غسل ترتیبی مقارن نماید نیت را به شستن سر کردن و در غسل ارتماسی نیت را مقارن فرو بردن همه اعضاء بآب نماید بلی اگر جمع نماید در نیت بمعنی اخطار ببال میان نیت در حال فرو بردن اول عضو را بآب و میان نیت در حال فرو گرفتن آب تمام عضو را باین معنی که در هر دو نیت نماید بهتر است لیکن چون نیت چنانچه گذشت داعی میباشد و ... حاجت جمع مزبور نیست اگرچه احوط است س طریقه غسل جنابت را بیان فرمایند و آیا فرقی هست در طریقه غسل جنابت و سائر اغسال واجبه و اغسال مستحبه یا نه و آیا فرقی هست در میان غسل مرد و غسل زن یا خنثی ج غسل جنابت و سائر اغسال واجبه و اغسال مستحبه چه مرد باشد چه زن بدو نحو است یکی ترتیبی دیگر ارتماسی اما ترتیبی ... که باید تمام عضو پاک باشد یا هر عضو را که میشوید قبل از غسل پاک باشد اگرچه احوط

محارم یعنی مادر و خواهر و عمه و غیره ۱۲

اعاده ای دوباره بجا آوردن در وقت قضا ای بجا آوردن بعد از وقت ۱۲

اتیان ای آوردن ۱۲

اخطار ای بدل ... یعنی خطور ... ببال یعنی دل ۱۲

داعی ای اماده کنی ۱۲

حاصل ... یعنی ... ۱۲

جمع ای جمع کردن نیست ۱۲

یعنی یا نه ۱۲

ارتماس غوطه زدن ...

آنست که تمام عضو را اوّل پاك نماید مقارنِ نیت، اوّل سر و گردن را بشوید و قدرے از بدن را من باب المقدمه بعد از ان جانب راست را بشوید و قدرے از جانب چپ را من باب المقدمه بعد از ان جانب چپ را و قدرے از جانب راست را من باب المقدمه و نصف ناف و نصف عورتین را بلکه بیشتر از نصف من باب المقدمه بکدام ازین هر دو جانب تمام آنها را بشوید و اگر به نیت هر یك یعنی سر و گردن و جانب راست و جانب چپ زیر آب رفته باشد کفایت میکند همچنین اگر بر سر آب بریزد و جانب راست و جانب چپ یا هر دو را یا بعض آنرا در آب فرو برد یا عکس این نماید کفایت میکند امّا ارتماسی آن بعد از پاك بودن تمام عضو به نیت غسل در زیر آب رفتن است بنحویکه آب جمیع بدن را فرو گیرد و حصول غسل ارتماس در همین وقت است و اگر تا سینه مثلا در زیر آب باشد با بدن پاك و به نیت غسل در زیر آب رود کفایت میکند بلکه اگر مثل ماهی تمام بدن در زیر آب باشد و به نیت غسل خود را حرکت دهد کافیست **س** غسل ترتیبی و ارتماسی کدام افضل است **ج** ترتیبی افضل است چنانچه سیّد مرحوم در منظومه فرموده **ع** رتبه ان شئت وان شئت ارتمس والفضل فی الترتیب فالفضل التمس × پس افضل ترتیبی است و الارتماس انّما شرع للتخفیف علی الناس فثواب الترتیب اکثر بل الترتیب جعل اصلا بالنسبة الی الارتماس **س** حصول و تحقق غسل ارتماسی در چه وقت است **ج** حصول غسل ارتماسی در وقتی است که آب جمیع بدن را فرو گیرد نه آنکه غسل بتدریج و کم کم حاصل میشود چنانچه بعضے از افاضل فرموده اند **س** غسل ارتماسی تدریجی الحصول است باین معنی که اوّل آن اوّل رسیدن جزء از بدن است بآب و اخر آن رسیدن اخر جزو از بدن است بآب یا آنکه آنی الحصول است باینکه تحقق آن به رسیدن اخر جزء از بدن است بآب و دانستن این معنی که غسل تدریجی الحصول است یا آنی الحصول واجب است بر مکلّف یا نه **ج** از سوال سابق معلوم شد که غسل آنی الحصول است و حاجت باعاده نیست و دانستن این معنی

کند بر حجاب الحصول یا الی الحصول است بر مکلف لازم نیست پس هر گاه نداند واجب بودن
آن را و غسل کند غسلش صحیح است س‍ل در غسل ارتماسی بعد از فرو رفتن با آنکه
شک نماید در فرو رفتن آب بجمیع بدن و یا آنکه بجهت کوری یا ظلمت یقین برسیدن
آب بجمیع بدن نکند بلکه مظنه نماید کافی است یا نه ج در صورت شک بفرو رفتن بنا را
بر عدم فرو رفتن بگذارد و اعادهٔ آن لازم است و همچنین در صورت ظلمت و کوری
اگر تحصیل یقین نتواند نماید مگر آنکه عسر و حرج باشد و یا آنکه وقت تنگ باشد پس اکتفا بمظنه نماید
س‍ل در غسل ترتیبی ناف و عورتین را ملحق بکدام جانب نماید و اگر جداگانه بشوید جایز
است یا نه ج احوط در غسل ترتیبی آنست که قدری از بدن را در وقت شستن سر
با ناف و عورتین بشوید و همچنین قدری از جانب چپ را در زمان شستن جانب راست
بشوید و همچنین قدری از جانب راست را در زمان شستن جانب چپ بشوید
با ناف و عورتین [illegible] است نصف آنرا بلکه زیاده را ملحق نماید بجانب
راست که در زمان شستن آن بشوید آنرا و نصف دیگر بلکه زیاده را در زمان شستن
جانب چپ بشوید و اگر در هر دو جانب تمام آنها را بشوید بهتر خواهد بود و دلیلی
در شستن آن نداریم س‍ل موالات در غسل ترتیبی میباشد یا نه ج موالات
در غسل ترتیبی نیست کما قال السید اعلی الله مقامه ه ولیس فی الترتیب موالاة
فیجوز الاتصال والانفصال مگر در غسل مستحاضه که منقطع نشده باشد لازم است
موالات و همچنین آنکه خوف بیرون آمدن نماید و مثل آنست سلس و مبطون بنابر
احوط س‍ل در غسل ترتیبی اگر بعضی از اجزای را بغیر ترتیب بشوید مثل اینکه
سر و گردن را بشوید و بعضی دیگر را چون جانب راست و چپ را در آب فرو برد [illegible]
بقصد غسل ترتیبی جایز است یا نه ج بلی جایز است س‍ل شستن از اعلی
در غسل ترتیبی شرط است یا آنکه جایز است شستن اسفل قبل از اعلی ج ابتدا از اعلی
شرط نیست بلکه شستن از اسفل نیز جایز است کما قال السید المرحوم ه و [illegible]
فیما کان ابتدا من الاسفل [illegible] مثل نزول [illegible] س‍ل جریان در غسل ترتیبی

شرط است یا نه ج بلی جریان شرط است چنانچه در منظومه فرموده است ثم ترتب ذالک غیر معتبر * وهکذا الامرار ان جری فی ممر س اگر کسی بقصد غسل ترتیبی سر و کردن داشت و بعد طرف راست و طرف چپ را در آب فرو برد دفعة واحدة بدن آنکه ترتیب در عضو قرار دهد آیا صحیح مثل سابق صحیح است یا نه و بر فرض بطلان اگر در شب ماه رمضان جنابت غسل اکتفا نماید موجب قضا و کفاره هست یا نه و فرقی بین عالم و جاهل هست یا نه ج شکی نیست در بطلان غسل مزبور و همچنین لازم است بر چنین شخص قضا روزه و کفاره چون در اول صبح جنابت نموده و فرقی بین عالم و جاهل در بطلان غسل و قضا نیست بلی در جهت کفاره فرق میکند و تفصیل آن در کفارات صوم بیان میشود س در اعتبار ترتیب فرقی میان عالم و جاهل و ناسی میباشد یا نه ج خیر فرقی نیست س شستن موهائی نازله در بدن لازم است یا نه ج لازم نیست س اگر جزئی مشکوک باشد که آیا ظاهر بدن است یا باطن آن در غسل و غسل لازم است یا نه ج عدم لزوم شستن آن در رفع خبث خالی از قوة نیست در جائیکه حالت سابقه معلوم نیست لاصالة عدم تاثیر النجاسة نیز یا در جائیکه حالت سابقه معلوم بوده که از باطن است واما در جائیکه معلوم بوده که از ظاهر است لازم است شستن آن واما در رفع حدث پس اگر حالت سابقه معلوم باشد بنا بر حالت سابقه بگذارد واگر حالت سابقه معلوم نباشد شستن آن لازم است ولو من باب المقدمة لاصالة بقاء الحدث وعدم حصول الطهارة اگرچه شستن آن مطلقا فی الغسل بفتح الغین وبضم الغین موافق احتیاط میباشد س اگر دو نفر یقین کنند که یکی از ایشان جنب است ولکن اشتباه شد در میان ایشان چه نمایند ج هر یک عمل باصول نمایند در حق خود با بعض که از ایشان حکم بطهارت مینمایند و لازم نیست بر ایشان غسل بلکه احکام طهارت در حق یکدیگر نیز میتوانند جاری نمایند مگر اینکه حکم بطهارت دیگری مستلزم بطلان عمل خود شود مثل آنکه احدهما اقتدا به دیگری نماید پس نماز اقتدا کننده باطل است نه امام و مثل آن

احد هما دیگری را برد و شخص خود سوار کند و بمسجد برود که در هر یک وقت حرام است زیرا که یا خود جنب است و یا آنکه جنب را داخل مسجد نموده است و مثل اینکه هر دو را اجیر نمایند برای قراءت سوره عزایم و یا آنکه منضما اجیر نمایند برای جاروب کردن مسجد چون درین جا ها یقین تفصیلی یا یقین اجمالی بالنسبت بمکلف بر است و یقین اجمالی در حق دو مکلف معتبر نیست مگر آنکه باعث یقین تفصیلی شود بخلاف یقین اجمالی بالنسبت بیک مکلف بلکه معتبر است **مس** غسل واجب لنفسه میباشد یا واجب لغیره **ج** غسل واجب لغیره میباشد و موارد یکه غسل از برای آن واجب میشود در مبحث وضوء گذشت و گاهی غسل واجب میشود بجهت نذر و عهد و نحو آن **مس** اگر کسی شک در وقت غسل کند و یا شک کند که وقت بقدر غسل و ادای نماز باشد یا نه و یا بخیال وقت بقصد قربت غسل کند و بعد معلوم شود که وقت آنقدر نداشت و یا بگمان عدم دخول وقت قربة الی الله غسل کند و بعد معلوم شد که وقت بود در جمیع صور غسل صحیح است یا نه و با این غسال میتواند نماز خواند یا نه **ج** اقوی صحت غسل است در جمیع صور مسطوره لکن در صورت خوف بقائی وقت هر چند بقدر یک رکعت باشد واجب است که ترک غسل نماید و تیمم کند ولکن احوط در جمیع صور مرقومه اعاده غسل است خصوصا که غسل را بقصد همین نماز که در بقائی وقت آن شاک میباشد نماید **مس** قبل از وقت فریضه نیت وجوب در غسل و وضوء چه صورت دارد و آیا فرق بین استقرار قضا بر ذمه و علم آن و اراده اتیان قضا و عدمش هست یا نه **ج** اگر نماز قضاء از خود یا از غیر خود در ذمه بنحو وجوب دارد نیت وجوب در غسل و وضوء قبل از وقت ضرر ندارد چه اراده کردن نماز قضاء داشته باشد یا نداشته باشد **مس** هرگاه شخص هنگام جماع منی را بیرون بریزد چه با زن خود و چه با کنیز خود این عمل را بکند حرام خواهد بود یا نه و غسلی که کرده غسل جنابت حرام است یا نه **ج** عزل منی از منقطعه و کنیز جائز است و در هر حال غسل جنابت حرام نخواهد بود **مس** جنب

از حمام یا آب گرم میتوان غسل کند یا نه ج در میان آب گرم تمام بدن را فرو برده و قصد
غسل کند بیرون بیاید س در موضع غسل یا وضوء آبله باشد و یا پوست کنده
بر روی پوست باشد و یا مثل خار در بدن فرو رفته باشد که بعض آن ظاهر باشد
چه باید کرد ج آنچه را که یقین دارد که از ظاهر است لازم است شستن آن و همچنین
آنچه را که مقطوع باشد از بواطن است لازم نیست شستن آن و آنچه مشکوک است
در ظاهر یا باطن بودن آن پس حالت سابقه آنرا ملاحظه نماید که اگر ظاهر بوده و
حال شک نموده پس باید بشوید چنانچه اگر سابقاً باطن بوده و حال شک نموده نباید
بشوید و اگر بالمرّه نداند که از ظاهر است یا باطن باید آنرا بشوید تا یقین بوصول
آب بجمیع بدن نماید و امّا مواضع سوزن و خار ظاهر آنست که از بواطن باشد
چنانچه زیر آبله و پوست کهنه مادامیکه پوست نیفتاده باشد نیز از بواطن است
و امّا جائی آبله بعد از پوست انداختن از ظواهر است که شستن آن لازم است و اگر
چیزی در آن کودی باشد باید آب را بزیر آن برساند خلاصه کلام آنچه در آبله
و نحو آن متصوّر است چند صورت است یکی آنکه زخم آبله هنوز باقی است و پوست
آن نیفتاده است و این قسم پوست را حائل نداند و زیر آن از بواطن است و
بهمان شستن ظاهر اکتفاء نماید و یک قسم آنست که زیر آبله پوسته جدید پیدا شده
و این پوست مرده را بمالیدن دست و نحو آن بدون تعذر و تعسّر رفع میشود
این زمان آن پوست را حائل دانسته زمان وضوء و غسل آنرا رفع نماید و یک قسم
آنست که وسط آبله مثلاً سوراخ شده بحیثیتی که میتوان آب را بزیر آن برساند ولکن هر
پوست موجب الم اطراف پوست میشود و در این قسم نیز آن قدری که ممکن است رسانیدن
آب لازم است رساندن آب وضوء و غسل را بآنجا و اما کهنه هائی که به بدن آدمی
چسپیده پس اگر مراد از آن کهنهائی کوچک باشد که شبیه شپشه مرغ است که ببدن
انسان می چسپد و غالباً متعسّر است کندن آن پس موضع گزیده و دندان آن
مثل موضع سوزن و خار است که بهمان شستن ظاهر اکتفا مینماید و امّا غیر موضع

دندان از مواضعیکه جسم آن ملصق است پس باید آنقدر آب بریزد که قطع بوصول آب
به بشره نماید بلی هرگاه فرض شود که جمیع بدن آن حیوان مثل موضع دندان آن حیوان
ملصق وچسپیده به بدن انسان میشود چنانچه مسموع شده پس بشستن ظاهر
آن اکتفا نماید ولو بجبیره باشد والله العالم س شخصی میداند که متمکن از
غسل جنابت نیست مع ذلک خود را جنب میکند آیا معصیت کرده است یا نه واگر
نداند که زوجه متمکن نیست از غسل چه صورت دارد ج جائز است که خود را جنب
کند ومعصیت ندارد وهمچنین در حق زوجه هردو تیمم نمایند بلکه اگر خاک هم
نداشته باشد جائز است واحوط ترک است خصوص در رمضان س اگر حدث
اصغر در بین غسل صادر شود چه حکم دارد وآیا فرقی هست میان غسل واجب وسنت
یا نه ج اقوی عدم بطلان غسل است خصوص در غسل مستحب وبهتر در این صورت
عدول از غسل ترتیبی است بارتماسی واگر عدول نکند بهتر آنست که تمام کند
ودوباره نیز غسل کند ووضوء هم بسازد ودر رساله این حکم مفصلاً مذکور است
س غسل سنت از وضوئی سنت مجزی است یا نه ج هیچ غسلی مجزی از
هیچ وضوء نیست الا غسل جنابت که مجزی از وضوء است س حائض ونفسا
ومستحاضه ومس کننده میت وضوء را قبل از غسل باید بگیرد یا بعد از آن ج
مخیر است وبهتر آنست که قبل از غسل وضوء را بعمل آورد س اگر تا کمر یا سینه
در آب باشد غسل ارتماسی صحیح است یا نه ودر صورت صحت حرکت دادن اعضاء
که قبل از نیت غسل در آب است بعد از فرو بردن سر در آب لازم است برای اینکه
آب تازه بآن برسد یا نه ج حرکت دادن یا ضرور است در صورتیکه ایستاده باشد
وخروج از آب شرط نیست در صحت غسل ومثل ماهی در آب شنا ورکنان غسل
جائز وصحیح است وسید در منظومه فرموده شعر ولا ارتماس هو فی الدائم
ولیس للخروج وجه منتظم * فلو نواه بعد ان قد غمره * صح اذا حرك كل البشرة * وتمامه
حرکت از جهت احتیاط یا از جهت وصول آب بزیر قدمین وتمام بشره میباشد والا

لزومش محل اشکال است س اگر محرم باحرام عمره یا حج یا صائم بصوم واجب که افطارش
اختیاراً جائز نباشد غسل ارتماسی بکند صحیح است غسل او یا نه ج در صورت عمد و علم
و اختیار باطل است در صورتیکه در وقت فرو رفتن در آب قصد غسل نماید و در صورت
اضطرار یا نسیان صحیح است و همچنین در صورتیکه میخواهد سر از آب بیرون آورد هرگاه
قصد غسل نماید ضرر ندارد س در غسل ارتماسی تقدیم عضوی بر عضوی لازم است
یا نه و بر فرض لزوم آیا ابتدا بفرو رفتن در آب از سر بکنند آیا جائز است یا نه ج تقدیم عضوی
بخصوصه در غسل ارتماسی لازم نیست بلکه لازم این است که مجموع بدن را در یک زمان
عرفی آب فرو گیرد س در غسل ارتماسی تخلیل لحیه و انگشتر و ما لیدن ناخن اگر چرک
داشته باشد و غیر آن از هر چیزیکه حائل بشره بدن باشد بعد از بیرون آوردن سر و بعض
بدن جائز است یا نه ج تخلیل مذکور مشکل است در غسل ترتیبی است اما در غسل ارتماسی لازم
است که در یک زمان عرفی آب بمجموع بدن برسد پس باید که بعد از تخلیل لحیه و ازاله چرک
و نحو آن قصد غسل کند در حالتیکه میخواهد غسل ارتماسی بکند خواه مجموع بدنش در زیر آب
باشد یا خارج از آب س هرگاه شخص پیش از وجود سبب وجوب غسل غسل نموده
بقصد وجوب مثل اینکه پیش از وقت غسل کرده بقصد واجب یا بعد از دخول وقت اعاده
غسل لازم است یا اینکه بهمان غسل اکتفا نموده میتواند نماز بجا بیاورد ج اقوی آنست
که قصد واجب در مسئله فوق ضرر ندارد خواه عالم باشد یا جاهل بحکم باشد یا شاک
بوقت هر چند احوط اعاده غسل و نماز است اگر بجا آورده باشد نماز را والله العالم
س جبیره و مرهم در اینجا مضر غسل و وضو باشد یا نه ج هرگاه مانع از وصول
آب نشود ضرر ندارد س هرگاه شخص بعد از غسل واجب ملتفت شود که بدنش
نجس بود قبل از غسل و آنرا ازاله نکرده بطوریکه یقین بزوال آن حاصل شود یا اینکه شک
کند که زائل کردم یا نه یا ظن بعدم ازاله داشته باشد و لکن فراموش نموده غسل
کرده یا اینکه یقین بعدم ازاله قبل از غسل نماید و لکن بعد از غسل در جسم نبیند یا
اینکه نجاست را بعد از غسل مشاهده کند و نداند که بعد از غسل حادث شده یا

پیش یا در وسط غسل عارض شده یا ظن بلحوق نجاست در قبل و میان غسل داشته باشد
چه حکم دارد ج در صورت یقین بعدم ازاله غسل باطل است و باقی در صور متقدمه غسل
صحیح است ولکن شستن موضع نجس و چیزیکه بآن ملاقات کرده است برطوبت لازم است
وظن بلحوق نجاست در میان غسل و میان وضوء اعتبار ندارد س در غسل مطلقا
رسانیدن آب بزیر مویها و مو لازم است یا نه ج بلی لازم است و اشکال خواه در غسل ترتیبی
وخواه ارتماسی و اشکال در وجوب شستن خود مو میباشد واقوی آنست که غسل مو
لازم نیست س شرائط غسل را بیان فرمایید ج غسل در شرائط و احکام غالبا مثل
وضوء میباشد بنحویکه از آن معلوم شد بلی موالات در غیر ارتماسی و ابتدا از اعلی
در غسل لازم نیست چنانچه در سؤال سابق گذشت س اباحت مکان و اباحت
آب و مطلق بودن آب در غسل نیز شرط است یا نه ج بلی شرط است چنانچه حکم آن و حکم جبیره
حکم مغصوب در حال انحصار و حکم بودن آب در ظروف طلا و نقره در بطلان غسل در بحث
وضو گذشت و حاجت باعاده آن بجهت تفصیل نیست س اگر کسی در غسل ترتیبی
هنگام شستن جانب راست شک کند در شستن سر یا اینکه شک در شستن جانب
راست کند در حین شستن جانب چپ چه نماید ج اقوی عدم اعتناء بشک مزبور است
هرچند احوط اعتنا بشک مزبور و اتیان بمشکوک فیه میباشد س شخصی اگر بعد از
غسل جنابت رطوبت مشتبه به بیند چه نماید ج اگر استبراء ببول و بول کرده باشد
آن رطوبت پاک است و ناقض هم نخواهد بود و اعاده غسل لازم نیست بلی اگر بعد از
جنابت بول کرده و استبراء ببول نکرده و رطوبت مشتبه به بیند لازم است وضوء نه
اعاده غسل س اگر استبراء کرده و بول نکرده و غسل نمود و بعد از غسل رطوبت مشتبه
به بیند یا در حین بول شک نماید که منی یا بول هست یا نه یا بعد از بول شک نماید
آیا غسلش صحیح است یا نه ج غسل و اعمال سابقه آن صحیح است و اعاده آن غسل
برای اعمال آتیه لازم بلکه احوط آنست که جنب اگر استبراء ببول نکرده و غسل کرده
اعاده غسل نماید بجهت بول چه رطوبت مشتبه به بیند چه نه بیند س نیت

غسل جنابت با عدم التفات اشتغال ذمه بغیر آن از اغسال واجبه چون حیض و نفاس
و استحاضه و مس میت و نذر و شبه آن کفایت میکند یا نه ج بلی کفایت میکند و نیت
بالتفات بغیر غسل جنابت نیست و کافی است از غسلهای دیگر بلی اگر اول قصد غسل جنابت
نکند اکتفا بهمان غسل نکند باید غسل جنابت هم بکند هر چند اکتفا بآن غسل از غسل
جنابت خالی از قوت نیست س تداخل در اغسال واجبه یا مندوبه بیک غسل
کفایت میکند از هر دو یا نه ج تداخل جائز است حتی در واجب با مندوب با تعیین
غسل و بدون آن و بهتر آنست که نیت همه اغسال را نماید بلی اگر نیت مستحب نماید
کافی از واجب نخواهد بود پس نیت غسل واجب کفایت از واجب و مستحب هر دو میکند
و اما در صورت عدم تعیین سبب غسل و انواع در صورت اجتماع پس اگر غایت مشترکه
بین واجب و ندب را قصد نمود آن غسل صحیح است و با عدم تعرض تعیین بر صحت وجه
غسل خالی از قوت نیست پس تعیین سبب در اغسال لازم نیست و اگر غسل واجب
باشد کفایت میکند نیت رفع حدث و مباح بودن نماز بلی علامه اعلی الله مقامه
در کتاب تذکره در بحث اغسال مستحبه فرمودند که واجب است نیت سبب و تعیین
آن در اغسال مستحبه و هرگاه بدون تعیین غسل نماید غسلش باطل است و لکن این
کلام ضعیف است بلی اگر وجوب غسل بسبب نذر یا عهد باشد لازم است تعیین و نیت
آن از جهت وفاء بنذر و بدون تعیین در این صورت نیز غسلش صحیح است س در
صورت اجتماع اغسال مندوبه یا واجبه غسل مستحب را میتواند مقدم بدارد یا نه
ج جائز است تقدیم غسل مستحب بر غسل واجب و لکن بهتر آنست که اول غسل
واجب را بعمل آورد و غسل مستحب را مقدم ندارد چنانچه در اغسال واجبه که جمع شوند اگر
میان آنها غسل جنابت باشد غسل جنابت را مقدم بدارد بر سائر اغسال س
نیت خلاف در غسل مثل آنکه در غسل جنابت قصد حیض نماید و یا در غسل زیارت
قصد غسل جمعه نماید چه صورت دارد آیا غسلش باطل است یا نه ج اگر نیت خلاف
در صورت مسئول از روی عمد باشد و قصد بدعت و تشریع نداشته باشد

غسلش صحیح است و این نیت لغو است چنانچه ضرر ندارد اگر نیت خلاف را از روی جهل و نادانی
کرده باشد مثل اینکه گمان کرده که حیض و استحاضه یکی میباشد و همچنین اگر از جهت غلط باشد
مثل اینکه خواست نیت غسل جنابت نماید نیت غسل حیض نمود یا آنکه خواست بگوید غسل زیارت
میکنم غلطاً گفت غسل جمعه میکنم ضرر ندارد و اما اگر قصد خلاف از جهت جهل بموضوع
بود و مثل اشتباه در موضوع مثل اینکه خیال نمود که حائض است و یا آنکه گمان کرد که امروز
جمعه است قصد غسل جمعه نمود و بعد معلوم شد که جمعه نبود پس اگر آن غسلی که
قصدش نمود مشروع و جائز نبوده است یا وقت مشروع بودن آن نرسیده باشد
مثل اینکه چهارشنبه یا شنبه قصد غسل جمعه نمود یا مرد قصد غسل حیض نمود پس آن
غسل باطل است و اگر آن غسلی را که کرده بود جائز بود پس این غسل خود صحیح است بلکه
کافی از غسل فراموش شده نیز میباشد بشرط آنکه آن غسل فراموش شده مندوب این
غسل را به نیت غسل واجب بعمل آورده باشد یا آنکه هر دو واجب یا هر دو مستحب باشد
بلی اگر غسل فراموش شده واجب و آن غسلی که بعمل آورده مندوب باشد اکتفاء باین غسل مشکل
است چنانچه اشاره بآن شده است **س** در زیر ناودان و باران غسل میتوان
نمود یا نه **ج** جائز است غسل در زیر باران و ناودان باین نحو که اول بایستد در باران
یا ناودان و سر را بشوید با کردن نیت غسل و بعد از آن طرف راست را بشوید و
بعد از آن پهلوی چپ را و بعضی گفته‌اند که لازم نیست ترتیب همینکه آب تمام بدن رسید
باشد صحیح است چنانکه در محل است ولکن اقتصار باول اولی میباشد **س** شخص
اگر به حمام برود و مقصودش دادن پول حمامی نباشد و یا آنکه پول قلب یا حرام بدهد
غسلش صحیح است یا نه **ج** غسلش باطل است مگر آنکه اعلام کند حمامی را بقصد خود
اگر راضی شد غسلش صحیح است و الا فلا بلی اگر این قصد بعد از غسل نماید ضرر ندارد
س با لنگ غصبی غسل صحیح است یا نه **ج** غسل باطل است با لنگ غصبی چه ترتیبی
باشد چه ارتماسی بلی اگر طوری نماید که تصرف در لنگ نشود مثل اینکه در غسل ارتماسی
بعد از فرو رفتن در آب لنگ را از خود دور کند و قصد غسل نماید و در ترتیبی طوری نماید

که در زمان شستن هر یک از عضوی تصرف در مغصوب نشود اگر چه بریختن آب و حرکت دادن
آن باشد مثل اینکه زمان شستن سر سر کردن را تأخیر نماید و بشوید ولی مثل اینکه لنگ را آب
تر نشود و در شستن جانب راست لنگ را جانب چپ بیندازد و در زمان شستن جانب
چپ لنگ را بجانب راست اندازد که آب بلنگ مغصوب نرسد بین صحیح است س هرگاه
شخص به هیزم مغصوب آب مباح خود را گرم نماید غسل با آن آب چه صورت دارد ج
اگر در حال گرمی غسل کرد و قیمت هیزم را بصاحبش داد یا آنکه از صاحبش اذن گرفت یا آنکه
صاحبش را راضی کرد غسلش صحیح است و اگر قیمتش را نداده و صاحب هیزم هم اذن نداده
بر غسل کردن اقوی صحت غسل است هر چند احوط ترک غسل است بجهت احتمال اینکه
شریک شده باشد صاحب آب با صاحب هیزم هر چند این احتمال بسیار ضعیف است
و اگر در حالت سردی آن بعد از گرم شدن غسل نماید ضرر ندارد و لازم است قیمت هیزم
را بدهد س اگر کسی غسل کرده و سبب جنابت هم از وی حاصل شده و نداند که
کدام مقدم است چه نماید ج لازم است که غسل نماید خصوص در صورتیکه زمان جنابت
را بداند و زمان غسل را نداند س هرگاه شخص شک کند در اصل وطی یا دخول
حشفه غسل لازم است یا نه ج واجب نیست غسل هر چند مظنه بدخول مقدار حشفه
و یا ظن باصل وطی داشته باشد ولکن احوط غسل است اگر چه با آن غسل نماز نباید بکند
بلکه آن غسل را بشکند و وضوء بسازد و مثل مظنه است اخبار زن بدخول مگر
آنکه یقین کند و اگر زن متدینه و یا عدالت باشد بیرا احتیاط بغسل و نقض غسل و وضوء
گرفتن اولی است و معتبر علم است نه ظن و نه اخبار عدل واحد والله العالم س دخول
بر خنثی موجب غسل میشود یا نه ج اگر دخول در قبل خنثی نماید موجب غسل نیست
بجهت آنکه احتمال دارد که آن سوراخ بکر داخل نمود که فرج زن نباشد بلی اگر در دبرش
دخول نماید هر دو جنب میشوند س هرگاه شخص وطی نماید خنثی مشکل را و خنثی
[illegible] غسل لازم است یا نه ج هرگاه وطی در قبل خنثی نماید
و خنثی دخول نماید زنی را غسل بر خنثی لازم است نه بر آن مرد و نه بر آن زن س

هرگاه دو خنثی بیکدیگر دخول نمایند غسل لازم میشود یا نه ج بر هیچکدام غسل واجب نیست
اگر دخول کنند هر یك دیگری را در قبل به تنهائی یا دبر تنهائی اما اگر دخول کنند در قبل و دبر
جمیعًا پس غسل واجب میشود س عدول از غسل ترتیبی بارتماسی و عکس آن جائز
است یا نه و بر فرض جواز تجدید نیت نیز لازم است یا نه ج عدول از غسل ترتیبی بارتماسی
و عکس آن جایز نیست و اما اگر ارتماسی دفعی باشد یا با ارتماسی ترتیبی جائز است و حاجت بتجدید نیت
نیست بجهت اینکه این عدول مصطلح نیست بلکه اعراض از سبب میباشد بجهت
سببیت دیگر س هرگاه دماغ یا گوش کسی را بریده باشند و بعد بلا فاصله متصل نمایند
و بخیه زنند که جوش بخورد و بهم بپیوندد در غسل و وضو چه نماید و آن جزء نجس است
یا نه ج البته از شهید ثانی و غیره اعلی الله مقامهم بر میآید اینکه آن جزء نجس است
و پاك نمیشود بنابرین در غسل و وضو نیز اشکال است بلکه در نمازش نیز اشکال است
بجهت آنکه با میته نجس نماز میکند و لکن حق آنست که آن جزء بتبعیت پاك میشود و با آنکه
تعلق روح از مطهرات است چنانچه جنین در رحم قبل از تعلق روح میته و نجس است
و بعد از تعلق روح پاك میشود و این اشکال بعد از جدا شدن و انفصال بتمامه میباشد
و اگر قطع تمام نشود بلکه آویخته باشد و بعد متصل شود پس ضرر ندارد س غسل
نمودن از آب حوض مسجد و مدرسه و صحن شریف جائز است یا نه ج جائز است
بشرط آنکه از اصل وقف باشد و بشرط آنکه واقف حین الوقف شرط از منع غسل نکرده
باشد و بشرط آنکه ضرر بوقف نداشته باشد و اگر در نهر و حوض مسجد باشد باید که غسالۀ
بآلات و زینت مسجد نرسد و بشرط آنکه غسل باعث نفرت موقوف علیهم نشود که اگر موجب
نفرت شود جائز نیست و باید که در مسجد الحرام و مسجد النبی نباشد و در سائر مساجد
موجب مکث در مسجد نشود مثل اینکه غسل ارتماسی نماید س غسل کردن یا وضو
گرفتن از آبی که از برای تشنگان سبیل میکنند مثل آب شفاخانه ها که در سر کوچه ها
و راه های زوّار و عابرین سبیل میباشد جائز است یا نه ج غسل و وضو
صحیح است مادامیکه منافات بغرض سبیل کننده نداشته باشد و با منع صحیح نباشد

وظهور اختصاص نیز نباشد و معارض باهم نیز نباشد مثل اینکه تشنه نباشد که از آن
بیاشامد و رفع تشنگی نماید زیرا که مقصود در اینها مثلاً مرقومه مطلق انتفاع میباشد
هر چند بوضوء و غسل و سیراب شدن و طبخ نمودن و قلیان را آب تازه نمودن و غیر آن
باشد بلی عمدهٔ مقصود رفع تشنگی است ولیکن قید و شرط نخواهد بود مثل اینکه
عمدهٔ مقصود از وقف مسجد نماز است و کاری که منافی با کردن نماز نباشد ضرر ندارد
بلی اگر علم باختصاص سبیل از برای تشنگان باشد یا آنکه امر دائر شود بین سیراب شدن تشنه
و انتفاع بوضوء و غسل ظاهر این است که در این وقت وضوء و غسل صحیح نباشد سؤال آیا
غسل جنابت یا غسل حیض و نفاس زن با شوهر است و همچنین چیزهائیکه موقوف
باشد غسل بر آن مثل گرم کردن آب و ظرف و اجرت و غیر آن بر شوهر واجب است یا نه جواب
بعضی از علماء لازم دانسته و این احوط است هر چند عدم وجوب خالی از قوت نیست و آب
وضوء لکن مشروط است باینکه ناشزه نباشد و منقطعه نیز نباشد والله العالم
سؤال چیزهائیکه ارتکاب آن بر جنب حرام میباشد بیان فرمایند جواب محرمات بر
جنب هشت چیز است اول بجا آوردن نماز چه واجب چه مستحب مگر نماز میت و هم
چیزی که در حکم نماز است چون تشهد فراموش شده و اجزای منسیه و سجدهٔ
سهو بنا بر احتیاط دوم طواف چه واجب و چه مندوب سوم داخل شدن در مسجد
مدینه و مکه چهارم درنگ کردن در سائر مساجد و عبور و دخول بقصد عبور
از دری بدر دیگر هر چند بخط مستقیم نرود ضرر ندارد و چه مسجد خراب شده باشد
یا نه بجهت آنکه مسجد همیشه مسجد است هر چند خراب شود مگر در ارض مفتوح عنوة
و مساجد خانه نیز همین حکم دارد بلکه مساجد ملعونه که در کوفه نباشد بجهت شادی
بقتل سید الشهداء روحی له الفداء نیز همین حکم دارد چنانچه بعضی از علمای
تصریح کرده بحرمت مکث در آن مساجد والحاق مساجد ملعونه بسیار ضعیف است
بنا بر اشتراط قربت در حصول مسجدیت پنجم مس کتابت قرآن بنحوی که در وضوء گذشت
و مس اسماء الله و اسماء چهارده معصوم علیهم السلام هر چند دلیل واضح ندارد

واما نوشتن قرآن پس حرام نیست هرچند شیخ بهائی علیه الرحمة حرام دانسته ولکن خلاف
مشهور و ضعیف است بلکه مکروه است ششم خواندن سورهٔ عزایم چه تمام سوره باشد
و چه بعض حتی بسم الله گفتن و بعضی قائل شده اند که حرمت مختص است بزمانیکه
شروع نماید بقصد اتمام که اگر بدون قصد اتمام باشد پس حرام نیست و این قول ضعیف است
هفتم روزه گرفتن و تفصیل آن میآید در کتاب صوم انشاء الله تعالی هشتم چیزی در مسجد
گذاشتن اگرچه بر داخل نشود و حرام نیست داخل شدن در مسجد بجهت بیرون آوردن
چیزی و برداشتن چیزی بشرط آنکه در مسجدین نباشد و باعث مکث در سائر مساجد
نشود و همچنین حرام نیست انداختن چیزی در مسجد و حرام نیست غلطانیدن جنب
چیزی را در مسجد و یا آویختن چیزی را در آن و تیر زدن کبوتر و غیر آن را در هوای مسجد
یا زمین بلکه انداختن آب بینی و دهن نیز حرام نیست هرچند اجتناب از همه اینها اقوی و اولی است
واما دالان مسجد و حوض و باغچه و صحن مسجد و حجرات و منار پس مسجد نیست مگر
آنکه علم حاصل شود به بودن آن از جزء مسجد واما مشاهد مشرفه پس بهتر آنست که
جنب داخل آنها نشود بلکه در رواق و صحن نیز داخل نشود مسئله شخص جنب و زن
حائض دعائی که مشتمل بر آیه از سورهٔ عزائم باشد چون دعای کمیل که مشتمل است
بر آیهٔ افمن کان مؤمنا کمن کان فاسقا از سورهٔ حم سجده است و همچنین شعری که
اقتباس آیه از سورهٔ سجده نموده باشند چنانچه بحر العلوم طاب ثراه در منظومه
در فضیلت صلوة میفرماید ـــه بها الی الله العباد تقترب * وذاک قول الله
فاسجد واقترب * آیا میتوانند بخوانند یا نه ج اما شعر منظومه چون فقرهٔ اسجد
مذکور در قرآن با واو است نه با فاء پس خواندن آن ضرر ندارد واما دعای کمیل
پس فقرهٔ مذکوره را نخوانند و باقی فقرات را بخوانند یا فقرهٔ مذکوره را فصل بهیئه
کنند یا آنکه در تلفظ در اول تغییر بدهند والله العالم مسئله اگر صبی و مجنون
وطی نمایند یا آنکه موطوئه واقع شوند حرام است بر ایشان دخول در مسجد
است منع آنها از دخول یا آنکه غسل ایشان در حال صغر و جنون باعث رفع منع

بابنہ ج وجوب غسل بر اینہا بعد از بلوغ و عقل است ولکن باید منع نمایند اینہارا از دخول در مساجد و مس مصحف و سائر چیزہا کہ حرام است بر جنب و غسل در حال صغر ہم باعث رفع منع نمی‌شود بلی اقوی آنست کہ اگر صبی ممیز جنب شود و غسل نماید غسل او رافع حدث جنابت میشود ہرچند بہتر آنست کہ اعادہ نماید س مرید الجماع ثانیا ہل یستحب لہ الغسل خاصۃ او الوضوء کما فی دفع الکراہۃ وما التکلیف لمریدہ بعد الاحتلام ج کما روی ان اعادۃ الجماع للمجنب من دون الغسل یوجب جنون الولد کما روی فی المحتلم ایضا فالمخلص لازالۃ الکراہۃ لیس الا الغسل والوضوء یوجب خفۃ الکراہۃ لا رفعہا او لا مو فی الکراہۃ سہل واللہ العالم س الدسومۃ فی محل الوضوء والغسل اصلیۃ کما فی الراس او عارضیۃ ہل ہی مانعۃ من الغسل ام لا ج لا تمنع من الغسل والوضوء ولا من التطہیر علی الاقوی س الغاسل للجنابۃ او سائر الاغسال الواجبۃ یقف علی ارض نجسۃ طاہرۃ ویغتسل ترتیبا فاذا اراد غسل قدمیہ فیطہرہما ویغسلہما یجوز غسلہ ہکذا ام لا ج الاقوی الجواز کما مر انفا س فی خصوص الغسل الارتماسی قال بعض انہ لا یکفی فیہ الدفعۃ العرفیۃ ویظہر من اخر المعتبر الدفعۃ الحقیقیۃ فما رایکم ج ان ہذا اشتباہ من المستفتی بل اذا لکل قائلون بکفایۃ العرفیۃ فی الارتماس ولا یعقل اشتراط الدفعۃ الحقیقیۃ بل الظن ان مقصود الفقیہ من التعبیر المذکور الاشارۃ الی ان الغسل لیس تدریجی الحصول حتی یکتفی فیہ بالدفعۃ العرفیۃ بل ہو آنی الحصول فلا یحصل الا بعد حصول کمال الارتماس ولا یحصل الا فی ذلک الآن ولو کان الارتماس بالتدریج من الصبح الی الغروب فلا یحصل الا بعد حصول تمام ارتماس البدن فتامل جیدا فانہ دقیق س مستحبات غسل را بیان فرمایند ج مستحبات غسل بسیار است اول استبراء بشرط آنکہ جنابت بانزال باشد نہ جماع تنہا و کیفیت استبراء در وضو گذشت اگر استبراء ببول نماید دوم گفتن بسم اللہ نزد غسل سوم شستن دستہا سہ مرتبہ تا مرفق یا نصف ذراع تا بند دست پیش از دخول دست در ظرف چہ اگر کثیر باشد چہ کم بلکہ در آب کثیر چہارم مضمضہ پنجم استنشاق بطوری کہ در وضو گذشت

١ اعادہ نماید یعنی صبی بعد از بلوغ بسبب حالت صغر غسل جنابت کردہ باشد ١٢
٢ یعنی اگر غسل کردہ باشد در حالت صغر و بعد بلوغ باز غسل جنابت نماید ١٢
٣ دسومت یعنی چربی ١٢
٤ ارتماس یعنی غوطہ زدن
٥ اگر استبراء ببول کردہ باشد جنابت بانزال حاصل شدہ باشد یعنی بعد از انزال استبراء ببول کردہ باشد مستحب است
٦ تا بند دست ١٢

ششم نیت هنگام شستن دستها یا در زمان مضمضہ یا استنشاق و اعادۂ آن نزد
شستن سر بہتر است ہفتم کذرانیدن نیت را بقلب بدون امداد بلسان مگر آنکہ شود
بدون اعانت بزبان نیت نماید ہشتم مالیدن بدن بدست جہت کمال اطمینان
برسیدن آب بجمیع بدن نہم تخلیل یعنی رسانیدن آب در مواضع کہ محتاج باشد مانند
چین زیر پستان و انگشت کشاده دہم تعجیل در تمام نمودن غسل یازدہم یک صاع بودن
آب غسل و آن تخمیناً یک من تبریزی با علاوه میباشد و تا یک من و نیم ہم محتمل است
و ششصد و چہارده مثقال و ربع مثقال صیرفی کافی میباشد با ملاحظه قدما
غسل دوازدہم حضور قلب در غسل کہ غسل نیز عبادت پروردگار است سیزدہم
خواندن این دعا نزد غسل اَللّٰهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِي وَزَكِّ عَمَلِي وَتَقَبَّلْ مِنِّي سَعْيِي وَاجْعَلْ
مَا عِنْدَكَ خَيْراً لِي اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ یا آنکہ بگوید اَللّٰهُمَّ
طَهِّرْ قَلْبِي وَاشْرَحْ لِي صَدْرِي وَاَجْرِ عَلَى لِسَانِي مِدْحَتَكَ وَالثَّنَاءَ عَلَيْكَ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ
لِي طَهُوراً وَشِفَاءً وَنُوراً اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ و خواندن این دعا بعد از غسل نیز
خوب است چہاردہم پوشاندن عورت اگرچہ در آب باشد و وجوب پوشاندن آن زمانی است
کہ ناظر محترم باشد و اگر غسل نمود بدون ستر عورت هر چند بد است و نحو آن باشد
غسلش صحیح است اگرچہ معصیت نموده پانزدہم شانہ کردن موی خفیف کہ از توابع
بدن است شانزدہم باز نمودن گیسوئی بافتہ ہفدہم شستن سر را بدست راست
ہیجدہم شستن سر را سہ مرتبہ و سائر اعضا را دو مرتبہ نوزدہم مسواک کردن پیش
از غسل و بعد از غسل بستم اختیار کردن غسل ترتیبی برارتماسی بست و یکم اختیار
آب و مکان خالی از شبہہ بست و دوم غسل در آب فرات بلکہ در شط فرات بہتر است
از غسل با آب فرات بہ تنہائی بست و سوم ابتدا با اعلی نمودن در غسل هر چند واجب
نیست چنانچہ گذشت **پس** مکروہات جنب نیز بیان شود پس مکروہات آن نیز
بسیار است اول خواب پیش از غسل دوم خضاب ریش یا دست و یا و یا سر و یا
و یا و سمہ و نحو آن و ہمچنین مکروه است از برای خضاب کرده جنب شدن

مادامیکه خضاب تمام رنگ خود را نداده باشد یا بعد از شستن کراهتی ندارد هر چند اثر
رنگ باقی باشد سوم اکل و شرب زیرا که موجب فقر و برص است و بهتر آنست که وضو نماید
یا آنکه دست را بشوید و مضمضه و استنشاق نماید چنانچه سابقاً در وضو بیان
شد کراهت آن از برای وضو از ابن عقیل چهارم خوابیدن پنجم خواندن قرآن هر چند کم باشد
و از هفت آیة تا هفتاد آیه هر چه بالا رود کراهت آن نیز زیاد میشود بلکه کراهت قرائت
بالنسبة بهر محترمی چون دعا و زیارت و اسماء الله و اسماء انبیا و ائمه علیهم السلام نیز
است ششم دخول جنب در امکنه محترمه از قبور انبیا و علماء و شهدا و مجالس تعزیت و علم
و نزد محتضر که محضر ملائکه است و داخل شدن در قبر میت جهت دفن هفتم رسانیدن
دست باشیاء محترمه غیر مس قرآن که حرمت آن گذشت پیوست نمودن جلد و حاشیه
و غلاف قرآن و بر داشتن قرآن مکروه است هشتم نوشتن قرآن بلکه نام هر محترم
مکروه است از برای جنب هر کار محترمی چون نماز میت و غسل دادن میت و سجدهٔ
شکر و سجدهٔ تلاوت قرآن و اما حجامت و ذبح گوسفند و مانند آن اگر چه ذبح گوسفند
قربانی نکردن بهتر است نهم نوره کشیدن پیش از غسل دهم روغن مالیدن به بدن یازدهم
غسل ارتماسی نمودن در آب ایستاده چه کر باشد یا کمتر از آن چه جاری باشد یا غیر آن بلکه
غیر غسل جنابت نیز در آب ایستاده یا ارتماس مکروه است دوازدهم استعانت بغیر در غسل
جنابت بلکه در مطلق غسل والله العالم در غسل حیض و احکام حائض

در غسل حیض و احکام حائض

حائض پس خون حیض بچند چیز شناخته میشود و علامات و صفات
آن چیست در غالب اوقات تیرگی رنگ و غلظت و جهیدن و گرمی و سوزاندن فرج هنگام
بیرون آمدن و گاهی خلاف اینها هم میشود پس عادت وقتیه و عددیه چیز است و قسم
متحقق میشود حیض متحقق میشود بدیدن خون دو دفعه در دو ماه پی هم که مساوی باشد
از حیثیت عدد و زمان که در هر اول ماهی مثلاً پنج روز خون ببیند که در این زمان
صاحب عادت عددیه و وقتیه خواهد بود پس اگر در اول ماهی پنج روز ببیند و در اول
ماه دیگر هفت روز مثلا این زن صاحب عادت وقتیه خواهد بود نه عددیه و اگر در

اوّل ماه مثلاً پنج روز ببیند و در آخر ماه نیز پنج روز ببیند این زن صاحب عادت
عدد تنها است نه وقتیه س هرگاه عادت زن قرار گرفت و بعد تغییر یافت که دو دفعه
خون دیده مثلاً هر کدام یک از این دو عادت معتبر است ج عادت دوم معتبر است چنانچه
مصرح به بعضی از اجلاء علماء میباشد و هم چنین اگر غیر عادت اولی و ثانیه دو بار دو
دفعه مثلاً هم خون ببیند عادت سوّمی معتبر است و هکذا هر چند ظاهر بعضی از فقها
بلکه ظاهر بعضی از علماء این است که عادت اولی معتبر است س ابتدای بلوغ زنان چه
است ج بعد از تمام شدن نه سال و پیدا شدن موی درشت در پشت زهار است
س یاس در زنان و یائسه شدن ایشان بچه قدر از سن حاصل میشود ج
در غیر قرشیه به تمام شدن پنجاه سال است و در قرشیه به تمام شدن شصت سال است
بنا بر مشهور س زن اگر شک در بلوغ داشته باشد و خون ببیند تکلیفش چیست
ج همین علامت بلوغ است اگر ممکن باشد که خون حیض باشد والّا استحاضه است
س اگر شک در یاس داشته باشد و خون ببیند چه نماید ج محکوم بحیض است
خصوصاً اگر بصفت حیض باشد س اگر چیزی از زن خارج شود و شک نماید که خون
است یا نه چه نماید ج تا علم بخون بودن آن بهم نرساند پاک است مثل بول و مذی و
بنا است س هرگاه زن خونی در جامه خود ببیند و نداند که از رحم او آمده یا از
جای دیگر چه نماید ج آن خون نجس است و لکن غسل برای او نیست س اگر خون
مشتبه شود بخون نفاس مثل اینکه چیزی بیرون آید از فرج و شک کند که انسان است
یا مبدأ انسان یا غیر آن حکم بحیض میشود یا نه ج محکوم بحیض است خصوصاً اگر در
ایام عادت حیض باشد س هرگاه خون خارج مشتبه شود بخون بکارت یا این
که نداند خون بکارت است یا حیض چه نماید ج باید امتحان کند باین نحو که پنبه بردارد
و قدری صبر نماید پس پنبه را بیرون آورد اگر پنبه طوق دار بیرون آمد خون بکارت باشد
والّا خون حیض است و با امکان احتیاط اگر ترک احتیاط نماید و نماز کند نمازش باطل
است احتیاطاً اگر چه بعد معلوم شود که خون حیض نبوده بلکه اگر ترک احتیاط از روی غفلت

قبل از تمام شدن ایام عادت باید غسل کند یا آنکه منتظر گذاشتن ایام عادة خود
بود ج اگر خون قطع شود بالمره بحیثیتی که بعد از استبراء بگذاشتن پنبه در فرج خون
چیزی ظاهر نشود در این صورت واجب است که غسل کند و اگر بعد از استبراء بطریقیکه گفته
شد کما قال فی المنظومة و کلما لاح رجوع الطهر * لحائض فانها تستبری س
هرگاه زنی خون دید سه روز و هفت روز بعد قطع شده و در روز دهم باز دید و قطع شد
چه نماید ج تماما حیض است یا ایامی که خون قطع شده بود س هرگاه سه روز
خون دید و قطع شد باز در روز دهم و یازدهم خون دید چه نماید ج ذات العادة بقدر
عادتش را حیض قرار دهد و باقی را استحاضه و غیر ذات العادة ده روز را حیض قرار
دهد و باقی را استحاضه س هرگاه بین دو خون که محکوم بحیض است ده روز فاصله
شود چه نماید ج هر دو خون حیض است چه فاصله میان حیضتین باستحاضه باشد
یا هیچ خونی نبیند س صاحب عادة وقتیه اگر خون ببیند که بصفت حیض نباشد
حکم بحیض نماید یا نه ج صاحب عادة وقتیه بمجرد دیدن خون در وقت عادت ترک
عبادت نماید اگرچه بصفت حیض نباشد و اگرچه یک روز یا دو روز پیش از عادة هم
ببیند مگر آنکه یقین کند که حیض نیست س هرگاه در ظهر مثلا خون دید
تا ظهر روز چهارم در این ایام چه نماید ج کفایت میکند تلفیق در بودن حائض
بودن و احوط عمل باحتیاط است در این فرض و در هر سه روزی که بتلفیق حاصل
شود بلی اگر در روز چهارم تا شب خون باقی باشد احتیاط مرقوم ساقط است س
صاحب عادة عددیه بمجرد دیدن خون خود را حائض بداند یا آنکه لازم است
که جمع بین تروک حائض و عمل مستحاضه نماید و اگر خونش بصفت حیض نباشد
چه کند ج اقوی آنست که صاحب عادة عددیه ترک عبادت نماید تا سه روز اگر مستمر
شد خونش تا سه روز پس معلوم میشود که حیض است و الا قضا میکند صوم
و صلوة را و لازم نیست جمع نمودن بین افعال استحاضه و تروک حائض بلکه شرعا
خود را حائض بداند هرچند خونش بصفت حیض نباشد علی الاقوی س ضعیفه

هرگاه وقت و عدد عادت خود هر دو را فراموش نماید و بعد رؤیت دم[۱] از ده روز بگذرد عمل حیض می نماید یا آنکه جمع خواهد کرد در تروک حائض و عمل مستحاضه و یا آنکه عمل بروایت میکند که هفت روز عمل حیض نموده غسل میکند و باقی را مستحاضه قرار میدهد جمع لازم نیست و اظهر و اقوی عمل بروایت است اگر تمیزی در خونش نباشد و اگر تمیزی در خونش باشد پس هر چه بصفت حیض باشد آنرا حیض قرار دهد بشرط آنکه کمتر از سه روز[۳] و زیاده بر ده روز نباشد و آنچه بصفت استحاضه است عمل باستحاضه میکند و اگر تمیز ممکن نباشد مثل اینکه همه یک رنگ باشند یا آنکه کمتر از سه روز و زیاده بر ده روز باشد زمان این عمل بروایت نماید که در سوال مسطور شد مسئله[۳] ضعیفه مبتدئه و مضطربه که عادتش هنوز مستقر نشده باشد چه نماید بعد از رویت دم جواب اگر تمیز در خونش باشد که بصفت حیض باشد عمل بحیض نماید با شرائط آن چنانچه گذشت و اگر بصفت استحاضه باشد عمل بآن نماید و اگر تمیز نباشد یا آنکه ممکن نباشد تمیز رجوع بعدد و وقت عادت خویشان خود یا بعدد عادت خویشان نماید و عمل کند و اگر عادت خویشان مختلف باشد عمل بعادت غالب آنها نماید و اگر ممکن نباشد که خبر از ایشان بگیرد اگر خون مستمر باشد تا یک ماه مخیر است در اینکه سه روز در ماهی و ده روز در ماه دیگر یا در ماهی شش روز یا هفت روز را حیض قرار دهد و اگر خونش تجاوز از ده نمود و مستمر نشده تا یک ماه باز مخیر است مابین سه و هفت روز و میتواند ده روز را حیض قرار دهد مگر آنکه یقین کند که حیضش بده روز نمیرسد پس در اینصورت هر قدر ری را که یقین بحیض ندارد حیض قرار دهد و اگر این را هم نداند اگر هفت روز را قرار دهد احوط است چنانچه مبتدئه هم اگر هفت روز قرار دهد بهتر است و باقی را استحاضه مسئله اگر وقت عادت با تمیز معارضه نماید یا نه جواب که ضعیفه عادیه عدد دید خونش تجاوز از عدد ایام عادتش نمود لکن در زمان عادت بصفت استحاضه بود و در غیر ایام عادت خونش بصفت حیض بود چه نماید جواب اگر ممکن نباشد حیض بودن جمیع اقوی تقدیم عادت وقت است بر تمیز پس آنچه را که در وقت دیده حیض قرار دهد اگر

[۱] رویت یعنی دیدن ۱۲

[۳] یعنی کمتر از سه روز و زیاده بر ده روز نباشد ۱۲

بهر صورت حیض نباشد واما در صورتیکه امکان حیضیت جمیع مثل اینکه زیاده از ده نباشد مثلا پس
همه را حیض قرار دهد س ضعیفه هرگاه سه روز خون دید غیر مستمر و قطع شد و بعد
روز دید مستمرا چه نماید ج خون دوم حیض است و اول استحاضه اگرچه خون اول در زمان حیضش
باشد س صاحب عادة وقتیه وعددیه هرگاه ده روز پیش از عادت خون دید وازده
چه میکند ج ایام عادتش را حیض قرار دهد و باقی را استحاضه خصوصا اگر دیگر ایام عادتش خون
به صفت حیض باشد و اگر صفتش مخالف باشد حکمش در سابق گذشت س ضعیفه خون
از زمان عادتش گذشت و بده نرسید حکمش چیست ج بمجرد رویت خون هرگاه خون را
حائض بداند باکی ندارد هرچند احوط جمع نمودن بین تروک حائض و افعال استحاضه است
پس باید صبر نماید تا ده روز پس اگر خونش در ده ایستاد پس آن همه حیض است و اگر از ده گذشت
پس از ماسبق معلوم شد که ایام عادتش حیض و باقی استحاضه است س هرگاه ما بین دو
خونی که هردو خون صفت حیض دارند ده روز فاصله شود بخونی که صفت استحاضه را
چه نماید ج آن دو دم محکوم بحیض است و آن ده روز محکوم باستحاضه است س هرگاه
ضعیفه عدد را بداند و زمان را فراموش نماید که در چه وقت از ماه بود تکلیفش چیست
ج عدد را در اول ماه حیض قرار دهد بنا بر احوط و در باقی عمل استحاضه نماید س
هرگاه ضعیفه احتمال پاک شدن را بدهد واجب است غسل نماید یا آنکه صبر کند تا یقین
بنقاء و پاکی حاصل شود ج ضعیفه همین که احتمال نقاء در خود بدهد واجب است که
استبراء نماید و اختبار نماید تا خاطر جمع شود و استبراء باین کیفیت است که پنبه داخل فرج
نماید و قدری صبر و تامل کند پنبه را بیرون آورد پس اگر پنبه آلوده بخون باشد پاک نیست
و اگر آلوده بخون نباشد پاک است و واجب است که غسل کند مگر آنکه یقین داشته باشد
که خون عود میکند س اگر در زمان پاکی شک در عود خون داشته باشد چه کند ج واجب است
که غسل کند و عبادت خود را بعمل آورد خصوصا اگر ظن بعدم عود خون پیش از ده روز
داشته باشد که واجب است غسل کند و عبادت کند س اگر ظن بعود خون پیش از
ده روز داشته باشد تکلیفش چیست ج احوط در صورت مفروضه آنست که غسل کند

حیض مدار بر اعتقاد سابق است یا نه ج مدار بر واقع است پس اعتبار نماید آنچه را که
در واقع بوده پس اگر وطی نمود زن را با اعتقاد امر و بعد معلوم شد که حیض بوده و آزاد بوده
باید کفاره وطی آزاد را بدهد و هم چنین است صورت عکس و اگر وطی نمود با اعتقاد یکه آخر
حیض است بعد معلوم شد که اول آن بوده یا عکس عمل نماید بآنچه در زمان وطی بوده الا
س شخص عاجز از کفاره چه نماید ج عاجز از کفاره باید انتظار وسعت بکشد که در
زمان وسعت بدهد و استغفار نیز نماید که در بعضی از اخبار است که استغفار بدل است
از کفاره هرچند استغفار و توبه مسقط کفاره نمیباشد علی الاحوط س اگر ضعیفه
از حیض پاک شود و غسل نکرده باشد وطی آن جائز است یا نه ج بلی جائز است با کراهت
و اگر تغسیل فرج نماید باعث تقلیل در کراهت میشود س هرگاه ضعیفه جنب
شود و غسل جنابت در حال حیض از وی صحیح است یا نه ج خیر صحیح نیست تا آنکه پاک شود و
بعد از پاکی یک غسل به نیت هر دو مینماید چنانچه در سوال از تداخل اغسال گذشت
س وضوء پیش از غسل حیض شرط صحت غسل حیض است یا آنکه میتواند بعد از
غسل وضوء بسازد ج شرط نیست در صحت غسل حیض و غیر آن از اغسال تقدم وضوء
بلکه بی وضوء هم صحیح است بلی اتیان به صلوة نمی تواند نماید مگر بعد از غسل و وضوء
جمیعاً لیکن پیش از غسل افضل است بلکه احوط است چنانچه گذشت س هرگاه ضعیفه
درک نماید اول وقت را متطهره و بعد حائض شود قضای نماز بر او واجب است یا نه ج
اگر درک نماید ضعیفه از اول وقت نماز بقدر ادای اقل واجب از نماز را بحسب حال خود
از کندی و تندی و بحسب قصر و تمام با اجتماع شرائط از طهارت و غیر آن و بجا نیاورده
باشد نماز را پس واجب است بر او قضای آن و اما اگر درک کند از اول وقت بقدر
کمتر از اقل واجب پس بر او قضای نماز واجب نیست هرچند در نماز چهار رکعتی سه
رکعت را درک کند و در سه رکعتی دو رکعت را و در دو رکعتی یک رکعت را درک
کند س اگر ضعیفه حائض درک کند از آخر وقت بقدر یک رکعت که اگر غسل نماید
و وضوء بسازد بقدر یک رکعت میتواند اتیان بصلوة نماید و مع ذلک نماز را بجا

١ واقع ای حقیقت ١٢
٢ وسعت ای مقدرت ١٢
٣ تغسیل یعنی شستن ١٢
٤ تقلیل یعنی کم ١٢
٥ تداخل یعنی با یکدیگر داخل کردن ١٢
٦ متطهره یعنی در حالت طهارت ١٢
٧ قصر و اتمام ای نماز قصر و تمام ١٢

بیاورد قضا بر او لازم است یا نه ج بلی لازم است قضا و همچنین واجب است در صورت
مسئله کند بر او باشد که نتواند نماید ادای آن را مگر با تیمم هر چند با تیمم باشد در صورتیکه
تیمم بجهت عذری از اعذار باشد مثل عدم قدرت بر استعمال آب و خوف ضرر و نحو آن نه بجهت
ضیق وقت و اگر تیمم بجهت ضیق وقت باشد نه بجهت نبودن آب مثلا قوی است عدم لزوم
ادا و قضا است هر چند احوط لزوم اداء و با عدم اداء احوط لزوم قضاء میباشد والله العالم
س هرگاه ضعیفه پیش از دخول وقت طهارت گرفته و جمیع شرایط جمع بود که وقت
داخل شده و آنقدر گذشته که میتوانست نماز را بقدر اقل واجب بجا بیاورد و اهمال نمود
بجا نیاورد در چنین صورت قضا لازم است یا نه ج حکم بوجوب قضاء مشکل است اگر چه
در این صورت نیز لزوم قضا احوط میباشد س طلاق حائض جائز است یا نه
ج حرام است طلاق و صحیح نیست بشرطهائی که میاید انشاء الله تعالی س
اعمال مستحبه حائض را اشاره فرمایند ج بدانکه مستحب است که حائض وقت نماز
کهنه نجس را بردارد و وضوء بسازد بقصد ذکر خدا و در جای پاکی بنشیند و اگر
مکان معینی برای نماز دارد در آنجا روی بقبله بنشیند بقدر نماز ذکر و تسبیح
و حمد خداوند نماید و اگر تسبیحات اربعه بخواند بهتر است و استغفار نیز خوب است و قرائت
قرآن نیز ضرر ندارد در خصوص این حال و اگر نواقض وضو صادر شود وضوء مستحب
و بهتر آنست که موالات قراءت و سائر شرائط کمال نماز را در ذکر خود بجا آورد و منافیات
نماز را از تکلم و خنده و نحو آن را ترک نماید و تیمم بدل از وضو در وقت نبودن آب یا ممکن نبودن استعمال
آب نیز مشروع است و نشستن رو بقبله شرط کمال است و الا بهر سمت جائز است
نشستن بقدر نماز و ذکر خود است والله العالم س ضعیفه در حال حیض میتواند
که غسل جمعه یا توبه و غیر آن نماید یا نه ج بلی میتواند ضعیفه در حال حیض غسل
جمعه یا توبه یا غسل احرام و یا غسل شبهای رمضان و همچنین سائر اغسال مستحبه را
بجا آورد چنانچه میتواند که وضوء بجهت ذکر در وقت نماز و یا [illegible] یا بجهت تلاوت
قرآن و زیارت اهل قبور وضوء بگیرد بلی غسال واجبه را چون غسل جنابت و غسل

مس میت و قرآن را در این حالت نمیتواند بجا آورد **در غسل استحاضه**

و احکام آن سؤال حقیقت استحاضه و علامات آن را بیان فرمایند ج

خون استحاضه در غالب اوقات زرد رنگ و فاسد و رقیق و صاف میباشد و بسستی

و سنگینی خارج میشود بدون سوزش بر عکس خون حیض و بسا هست که بصفات

خون حیض هم میشود چنانچه در حیض گذشت سؤال از برای خون استحاضه در جانب

قلت و کثرت حدی هست یا نه و همچنین معتبر است فصل اقل طهر مابین دو خون

استحاضه یا استحاضه و خون دیگر از حیض و نفاس یا نه و آیا سن را مدخل هست

در تحقق استحاضه یا نه ج از برای خون استحاضه در جانب قلت و کثرت حدی نیست

چنانچه در بحث حیض اشاره بآن شده و همچنین معتبر نیست فصل اقل ایام طهر بین

افراد آن و خون دیگر پس در هر مات که خون خارج شود از زن که محکوم بحیض و نفاس

نباشد و خون قروح و جروح نباشد محکوم باستحاضه است و همچنین از برای خون

استحاضه سن مخصوصی معتبر نیست پس در کمتر از نه سال و بیشتر از پنجاه سال یا شصت

سال ممکن است که خارج شود و اگر خارج شود قبل از بلوغ پس احکام آن را بعد از بلوغ

از برای شروط طهارة رعایت نماید مثل جنابت قبل از بلوغ و لکن در بارهٔ غیر خود مثل

خون عدم عفو کمتر از درهم بعضی از آن و کشیدن مقدار معینی از آب چاه در ریختن

آن در چاه پس فرقی مابین پیش از بلوغ و بعد از بلوغ نیست سؤال خون استحاضه

مطلقاً حدث و ناقض وضوء میباشد یا نه و آیا مختلف میشود بکمی و زیادتی ایام و اختلاف

اوصاف یا نه ج بلی خون استحاضه مطلقاً حدث و ناقض طهارت میباشد هرچند

بمقدار ذره باشد و استمرار خروج شرط نیست و همین که خون از باطن خارج شود

محکوم باستحاضه است و بسبب کمی و زیادتی و اختلاف اوصاف مختلف نمیشود حکم

آن بلی حکم آن بسبب اختلاف در کمیت یعنی در مقدار خون بحسب قلت و کثرت

و وسطیت مختلف میشود بمراتب ثلاثه که احکام آن مذکور میشود ان شاء الله سؤال

هرگاه خون استحاضه از مجرای آن که راه و عرق مسمی بعاذل میباشد خارج شود

وبفضای فرج باقی بماند بقسمی که بیرون آوردن آن با نکشت ونحو آن ممکن باشد حکم بحدث
استحاضه میشود یا نه ج بلی کافی است بعد از خروج ولو بمقدار ذرّه باشد وجود خون در باطن
بنحوی که توان بیرون آورد واگر بیرون نیاید بالمرّه هرچند در باطن موجود باشد پس هیچ اثری
بران مترتب نمیشود س اقسام استحاضه را بیان فرمایند ج خون استحاضه بحسب عادتی که زنان
دارند که پنبه را بقدر متعارف بر میدارند و بر روی خرقه میگذارند و مطابق فرج میدارند
و بر فرج می بندند پس اگر مانعی از نفوذ خون نداشته باشد و بقدر متعارف که نه بسیار
طول دهد و نه زود بگیرد بر سه قسم است قلیله و کثیره و متوسطه س هریک از اقسام
ثلثه را بیان فرمایند ج قلیله آنست که خون بر پنبه برسد و پنبه را سوراخ نکند و فرو
رود و متوسطه آنست که خون پنبه را سوراخ کند و فرو رود و کثیره آنست که خون پنبه را
سوراخ کند و از پنبه بگذرد و به کهنه برسد س هرگاه ضعیفه خون از رحمش خارج
شود و نداند که کدام قسم از اقسام ثلثه مذکوره است چه نماید ج لازم است که اختبار
کند پس اگر بعد از اختبار معلوم شد که از چه قسم از خون است بمهمات عمل نماید واگر معلوم
نشد و ممکن هم نباشد تحصیل علم پس اگر ابتدای دیدن خون باشد استحاضه قلیله [illegible]
واگر ابتدای دیدن خون نباشد عمل بحالت سابقه نماید س احکام هریک از اقسام
ثلثه را بیان فرمایند ج امّا استحاضه قلیله پس در صورت رسیدن خون به پنبه و هنگام
اتصال خروج خون واجب است اینکه پنبه را عوض نماید وظاهر فرج را بلکه قدری از
باطن آنرا نیز بنا بر احتیاط بشوید وظاهر فرج آنست که هنگام نشستن زن بر دو قدم
ظاهر میشود و از برای هر نمازی از نمازهای واجب وضوء بسازد وهمچنین واجب است
که در حال وضوء و نماز فرج خود را محکم ببندد و بعد از وضوء بلا فاصله نماز را بجا آورد
واز برای هریک از دو رکعت نافله هم یک وضوء بسازد س از برای صلوة احتیاط
واجزای منسیه وضوی علیحده میخواهد یا نه ج نماز احتیاط هرشکوک واجزای
منسیه مثل تشهد وسلام و سجدهای منسیه و سجدهٔ سهو حاجت بوضوی علیحده
ندارد وامّا متوسطه پس واجب است آنکه عمل نماید آنچه را که در قلیله ذکر شد و علاوه

برای یک غسل برای نماز صبح بجا آورد اگر پیش از نماز صبح متوسطه شود و اگر بعد از نماز صبح متوسطه شود یک غسل برای نماز ظهر و عصر احتیاطاً نه وجوباً بجا آورد و اگر بعد از ظهر و عصر متوسطه بشد از برای نماز مغرب و عشاء یک غسل مینماید و اما کثیره پس بجا آورد آنچه در کثیره قلیله بیان شد و سه غسل باید هم بجا آورد یکی از برای نماز صبح و یکی برای نماز ظهر و عصر و یکی بجهت مغرب و عشا و جائز نیست که مستحاضه کثیره زیاده از دو نماز را بیک غسل بجا آورد اگرچه جائز است که از برای هر نماز یک غسل بکند این در صورتی است که میان دو نماز فاصله عرفیه نشود و اگر فاصله عرفیه شود پس واجب است از برای هر نماز یک غسل نماید **مس** هرگاه صاحب استحاضه کثیره و متوسطه خونش بعد از نماز قطع شود چه نماید از برای نماز بعد **ج** از برای نماز بعد غسل پاکی مینماید **مس** هرگاه در هنگام غسل یا وضوء خون استحاضه نیامد باز هم چنین تعجیل در صلوة لازم است یا نه **ج** در صورت مفروضه تاخیر نماز با آن غسل یا وضوء ضرر ندارد **مس** هرگاه ضعیفه قطع نماید یا آرام گرفتن خون استحاضه‌اش در زمانی آیا انتظار آن زمان لازم است یا آنکه میتواند قبل از آن زمان غسل کند و نمازش را بجا آورد **ج** در صورت قطع یا انقطاع و آرام گرفتن خون در زمانی که گنجایش طهارت و صلوة را دارد واجب است انتظار آن زمان با امکان در نزد بعضی و لکن اقوی عدم وجوب انتظار است **مس** هرگاه ضعیفه بعد از طهارت و صلوة خونش سست شود و آرام بگیرد اعاده طهارت و صلوة در این صورت لازم است یا نه **ج** هرگاه زمان عدم خروج دم وسعت اعاده طهارت و صلوة یا احدهما را داشته باشد اعاده نماید **مس** هرگاه خون ضعیفه در اثنای نماز قطع شود قطع نماز نماید یا نه **ج** با علم بوسعت وقت قطع کند نماز را و اعاده طهارت و نماز نماید هرچند احوط آنست که تمام نماید نماز را و بعد اعاده طهارت و نماز نماید **مس** هرگاه ضعیفه بعد از غسل و پیش از نماز خونش قطع شود بهمان غسل میتواند نماز بکند یا نه **ج** بهمان غسل اکتفا نکند بلکه غسل رفع استحاضه باید بکند و بعد نماز بکند **مس** هرگاه خونش قطع شود در زمانی که وسعت اعاده نداشته باشد چه نماید **ج** هرگاه وقت وسعت تیمم

داشته باشد دو تیمم نماید یکی برای وضوء و دیگری برای غسل و بغسل اول بدون
دو تیمم در بول اکتفا نه نماید احتیاطاً س هرگاه شک در وسعت وقت داشته
باشد تکلیفش چیست ج در صورت شک اکتفاء بهمان غسل نماید اگرچه احتمال بدهد
که در باطن رحم نیز خون قطع شده بلی اگر بعد معلوم شد که در باطن رحم خون قطع نشده
بود اعادهٔ طهارت نماید بلکه احتیاطاً اعادهٔ نماز نیز نماید هو العالم س هرگاه ضعیفه را
استحاضه متوسطه رو دهد در شب پیش از نماز مغرب و عشا چه نماید ج در صورت
مفروضه غسل از برای نماز صبح لازم است بلی هرگاه بعد از نماز صبح خون متوسطه بند بیاید
و قطع شود از برای نماز ظهر غسل احوط است س هرگاه مستحاضه کثیره پیش از هر نماز
خونش قطع شود و باز به بیند تکلیفش چیست ج در هر شبانه روزی پنج غسل بر او لازم
میشود اگر زمان قطع وسعت اعادهٔ غسل را داشته باشد س اگر در بین غسل حدث
اصغر صادر شود اعادهٔ غسل لازم است یا نه ج اقوی صحت غسل است خصوصاً اگر بغیر
اختیار باشد پس میتواند اکتفاء بهمان غسل با اتمام آن نماید و باید که وضوء بسازد
هرچند در سابق وضوء گرفته باشد و احوط اعادهٔ وضوء و غسل هر دو میباشد س
هرگاه حدث اصغر در بین غسل استحاضه صادر شود چه نماید ج اگر همان حدث
یا پست تر از آن باشد مثل اینکه متوسطه عارض شود در اثنای غسل کثیره اعادهٔ آن
لازم نیست اگر تقصیر در حفظ خود از خون نکرده باشد و همچنین تقصیر در تعجیل باتمام
غسل و تقصیر در شروع بنماز نکرده باشد و اگر غیر آن حدث عارض شود و بالاتر از آن
باشد در حکم مثل آنکه در اثنائی متوسطه کثیره شود یا آنکه مس میت نماید و یا جنابت
اتفاق افتد اکتفا بآن غسل ننماید و از برای آن حدث غسل دیگر نماید س هرگاه قلیله
در بین نماز صبح متوسطه شود چه نماید ج باید غسل و اعادهٔ نماز نماید س مقاربت
و جماع با زن مستحاضه جائز است یا نه ج هرگاه مستحاضه غسل کند و وضو بسازد
و خون خود را بشوید جائز است مقاربت با او س از برای قطع خون استحاضه
باقسام ثلاثه آن غسل واجب است یا نه ج تفصیل آن را در رساله زینة العباد ذکر کرده‌ام

و معلوم است که از برای قطع خون استحاضه قلیله غسل لازم نیست بلی وضوء انقطاع ضروری
است و در دو قسم دیگر غسل انقطاع واجب است مسئله ضعیفه مستحاضه و هم چنین حائض
و نفساء و مس کننده میت وضوء را قبل از غسل باید بگیرد یا بعد از آن ج مخیر است و بهتر
آنست که قبل از غسل وضوء را بعمل آورد مسئله مستحاضه هرگاه قادر بر آب نشود چند تیمم
باید بکند ج قلیله پنج تیمم مینماید و مستحاضه متوسطه شش تیمم که یکی از آن بدل غسل صبح
باشد و کثیره هشت تیمم که سه تیمم بدل از غسل و پنج بدل از وضوء و هرگاه قادر بر یکی از غسل
یا وضوء باشد از برای دیگر تیمم نماید مسئله وطی ضعیفه مستحاضه قبل از عمل استحاضه
جائز است یا نه ج بدانکه جائز است بر شوهر و آقا جماع زن و کنیز مستحاضه هرچند عمل
مستحاضه را بجا نیاورده باشد ولکن زن معصیت میکند در ترک عمل استحاضه و در
جواز جماع مرد حاجت نیست بغسل و وضوء و شستن فرج هرچند احوط است بلکه جائز
است برای مستحاضه قرائت قرآن هرچند سورهٔ عزائم باشد و دخول در مساجد و مکث
در آن و دخول خانهٔ کعبه و امّا دست گذاشتن بر خط مصحف پس جائز نیست مطلقا هرچند
قلیله باشد و همچنین غیر قلیله مادامیکه وضوء و غسل را بعمل نیاورده باشد و اگر هر دو
را بعمل آورده باشد پس جائز است مسئله حدث استحاضه چون احداث دیگر است و یا
با آنکه تفاوت دارد ج خون استحاضه چون بول و غائط و سائر احداث میباشد هرچند
در وقت نماز نباشد بلکه قبل از نماز باشد و بعضی خون استحاضه را مثل سائر احداث
ندانسته اند بلکه گفته اند که زن مستحاضه وقت نماز ملاحظه خود نماید پس اگر در وقت
قلیله است غسل بر او لازم نیست اکتفا بوضوء نماید و نماز کند هرچند پیش از آن کثیره
باشد و این قول ضعیف است مسئله ضعیفه مستحاضه میتواند اکتفا نماید بوضوئی که
از برای نماز واجب ساخته بود در نماز نافله یا نه و اگر از برای نافلهٔ شب وضو بسازد
بیک وضوء اکتفا میشود یا آنکه از برای هر دو رکعت باید یک وضوء بسازد ج اقوی آنست
که جائز است بیک وضوء جمع کند میان نماز واجب و نافلهٔ آن و احوط آنست که از برای
هر دو رکعت از نافلهٔ شب یا روز وضوء بسازد بلکه برای شفع وضو بسازد و برای وتر

نیز وضو بسازد اگرچه جائز است جمع نمودن میان نماز شب و نافله صبح و نماز صبح با یک غسل
چنانچه جائز است اکتفاء بیک غسل برای طواف و رکعتین طواف چه متوسطه باشد
چه کثیره و غسل را بیشتر از نماز صبح بجا بیاورد چنانچه جائز است که نماز شب را بجا نیاورد
تنها بجا بیاورد و غسل را تا اخیر اندازد برائی نماز صبح هرچند اکتفاء نمودن بهمان
نوافل بوضوئی نماز واجب خالی از قوت نیست بجهت قوت احتمال اینکه مستحاضه بعد از
اعمال لازمه بمنزله طاهر میباشد پس میتواند اکتفا نماید بوضوئی نماز واجب برای نماز
احتیاط و اجزائی فراموش شده و سجده سهو و غیر آن

در غسل نفاس

س خون نفاس در چه وقت متحقق میشود ج متحقق میشود نفاس بدیدن خون
بعد از وضع طفل یا سقط آن اگرچه علقه یا مضغه باشد و قطع شود خون در ده
روز یا کمتر از آن اگرچه بقدر لحظه باشد و هرگاه شک در ولادت داشته باشد
پس نفاس نیست و فحص در تشخیص نیز لازم نیست س خون قبل از ولادت چه
حکم دارد ج اگر خون قبل از تولد سه روز متوالی باشد و بین این خون و خون
نفاس ده روز که اقل ایام طهر است فاصله باشد حیض است و با فقد یکی از این دو
شرط حیض نخواهد بود س از برای دم نفاس حدی هست یا نه ج از برای نفاس
در جانب قلت حدی نیست پس محکوم است بنفاس اگرچه یک لحظه باشد چنانچه گذشت
و اما در جانب کثرت پس حد آن علی الاصح تا ده روز است اگرچه اولی رعایت احتیاط
است تا هیجده روز بجمع کردن احکام استحاضه و نفاس در زاید از ده س هرگاه
ضعیفه دو طفل بزاید یا آنکه اعضای طفل متفرقه بیرون آید زمان نفاس آن
چه وقت است ج از برای هر طفل بلکه هر عضو طفل واحد نفاس علیحده میباشد
هرچند تداخل نیز میشود که نفاس هر دو باشد اگر در بین عشره طفل اول یا خروج
عضو اول طفل ثانی یا عضو ثانی خارج شود و اگر تولد طفل دوم یا عضو دوم بعد از
ده روز طفل اول یا عضو اول باشد یازده روز مختص بثانی میباشد و هکذا
پس ممکن است که زن سه طفل بزاید هر کدام بفاصله ده روز نفاس او سی روز باشد

زیرا که اقل طهر میان دو نفاس معتبر نیست مسئله هرگاه تولد طفل طول بکشد و بعض از او بیرون آید و خون با طفل خارج شود حکم بنفاس خون بعد از ولادت است یا آنکه آن خون نیز محکوم بنفاس است جواب خونی که با طفل خارج میشود محکوم بنفاس است علی الاقوی ولکن ابتداء نفاس از اول است وعدد ایامش تا تولد شدن تمام طفل است وهمچنین در طفل متعدد وعضا متفرقه طفل واحد که ابتدای نفاسش از اول است وعدد ایامش تا تمام وضع حمل و خروج تمام اعضا میباشد هرچند تولد طفل طول انجامیده باشد مسئله هرگاه ضعیفه بعد از زمان تولد طفل خون دید و پاک شد و دیگر ندید تا روز دهم و در روز دهم خون دید و پاک شد چه حکم دارد جواب تمام ده روز نفاس است بلی هرگاه ضعیفه بعد از تولد خون ندید تا روز دهم و در روز دهم یک لحظه دید مثلا همان یک لحظه حکم نفاس است وازینجا معلوم شد که هرگاه در زمان تولد خون ندید تا پنج روز و در روز پنجم خون دید تا روز دهم قطع شد همین پنج روز بعد نفاس است مسئله هرگاه ضعیفه بعد از تولد خون دید و خونش از ده تجاوز نمود چه نماید جواب ضعیفه بعد از تولد تمام طفل تا ده روز هر وقت خونش منقطع شود نفاسش همان است واگر از ده تجاوز نماید خونش پس اگر عادت در حیض ندارد ده روز را نفاس قرار دهد واگر عادة در حیض دارد عادتش را نفاس گیرد و زاید بر عادتش را استحاضه واحوط آنست که در زائد از عادت جمع کند بین تروک نفاس و اعمال مستحاضه واحوط از آن قضا کردن نماز بعد از عادتش است تا ده روز مسئله هرگاه خون نفاس قبل از ده روز قطع شد وضعیفه غسل کرد و روزه گرفت و در بین ده روز خون دید چه نماید جواب متعین است از برای بودن روزه چه صاحب عادت باشد و قبل انقضای عادتش باشد یا غیر ذات العادة تا بلی اگر ذات العادة بعد از عادتش باشد احوط اتمام صوم و قضاء آنست وهمچنین است حکم نمازش مسئله هرگاه زنی عادتش در حیض هفت روز باشد مثلا بعد از تولد طفل خون ندید تا هشتم و روز هشتم خون به بیند و از ده روز بگذرد حکمش چیست جواب در صورت مفروضه از برای او نفاسی نخواهد بود علی الاقوی اگرچه احوط آنست که

اینچه را که در نفاس باید ترک کند او ترک نماید و اینچه عمل مستحاضه است عمل نماید و این
روز را روزه بگیرد و بعد قضاء روزه اش را بگیرد احتیاطاً مسئله هرگاه ضعیفه را
عادت که عادتش هفت روز بوده مثلاً در روز اول خون دید و قطع شد و از زمان
عادتش که هفت روز بود گذشت بعد در روز هشتم دید و از ده تجاوز نمود چه نماید جواب
نفاسش همان روز اول است و باقی را استحاضه قرار دهد اگر چه احوط آنست که این ایام
را عمل باحتیاط نماید که جمع بین تروک نفساء و عمل مستحاضه نماید مسئله هرگاه ضعیفه را
عادت نبوده در روز هفتم خون ببیند و از ده بگذرد یا آنکه روز اول را خون دید
و قطع شد و باز روز هفتم خون دید و از ده گذشت چه حکم دارد جواب در صورت اول همان
روز هفتم نفاس است و در صورت ثانیه تا هفتم را نفاس قرار دهد و باقی را استحاضه و در
جمیع احوال مزبوره لازم است بر نفساء استبراء با احتمال انقطاع جهت حصول علم بقطع خون
از باطن رحم مسئله اگر خون مشتبه بنفاس شود مثل اینکه چیزی خارج شود از ضعیفه
و شک کند که انسان است یا مبدء انسان یا غیر آن چه نماید جواب اگر بشهادت و غیر آن
معلوم نشود آن خون محکوم بحیض میشود با تحقق شرائط حیض خصوصاً اگر در ایام عادت
باشد و الا محکوم بحیض نیز نمیشود مسئله احکام نفساء را بیان فرمایند جواب احکام آن با احکام
حائض یکی است در جمیع آنچه ذکر شد در حق حائض یعنی لازم است بر او استظهار در وقت
انقطاع صوری تا معلوم شود که در باطن رحم اثری باقی است یا نه و همچنین واجب است
غسل از برای انقطاع حقیقی و آنچه را که وقتش باقی است اداء بجا آورد و آنچه در ایام نفاس
از روزه از او فوت شده قضاء نماید و حرام است مقاربت او و مس کتابت قرآن و
همچنین اسماء الله علی الاحوط و غیر آن از عبادات و قرائت سور عزائم و مکث در مساجد
و دخول و عبور در مسجدین شریفین و بنیست طلاق دادن او و مکروه است وطی او
بعد از انقطاع نفاس قبل از غسل و همچنین مکروه است تمتع بردن از بین ناف و
زانوی آن و خضاب و تلاوت قرآن و مستحب است که در وقت نماز وضوء بسازد و
مشغول بذکر شود مثل حائض چنانچه تفصیل هر یک از احکام واجبه و مندوبه و محرمه

احکام نفاس

تمام بدن است پس مس آن جزء غسل لازم نمیشود س هرگاه در عضوی که تمام شود اغسال
ثلثه آن عضو و یا آنکه میت را دو غسل داده باشند و یک غسل آن باقی باشد کسی مس آن نماید
غسل واجب است یا نه ج بلی در هر دو صورت غسل واجب می شود بسبب مس س
هرگاه میت را غسل اضطراری دهند مثل اینکه سدر و کافور بهم نرسد و تنها اغسال
ثلثه را بقراح تنها دهند مس چنین میت در هنگام موجب غسل میشود یا نه ج اقوی عدم
وجوب غسل مس است درین صورت و صورت نبودن آب مگر بقدر یک غسل یا دو غسل
و همچنین سایر صور غسل اضطراری نیز هر چند احوط غسل نمودن است خصوص هرگاه
عوض غسل متعذر شده تیمم نیز داده شود س هرگاه میت را عوض اغسال ثلثه
تیمم دهند بجهت نبودن آب یا خوف استعمال آب مثل اینکه صاحب آبله باشد یا آنکه سوخته
باشد که استعمال آب صورت تلاشی بدنش شود بعد از تیمم مس آن موجب غسل میشود
یا نه ج اقوی وجوب غسل است بمس آن چنانچه نسبت بمشهور نیز داده اند والله العالم
س هرگاه غسل دهد میت را کافری در حال اضطرار چنانچه جواز آن در غسل میت
بیان فرموده اند یا مسلم از اهل خلاف غسل دهد میت را مس آن میت بعد از غسل
موجب غسل میشود یا نه ج در صورت غسل دادن کافر میت را مس آن موجب غسل [illegible]
و همچنین غسل دادن اهل خلاف میت را علی الاقوی چه آن میت از اهل خلاف باشد و
اهل خلاف را نیز لازم بیاید یا آنکه از اهل خلاف نباشد و چه آنکه غسل بطور اهل خلاف
داده شود یا بطور حق س هرگاه مس نماید باطن شخص بباطن میت و یا ظاهر شخص
بباطن میت مثل مس ظاهر بظاهر است که موجب غسل است و یا آنکه غسل مس لازم نمیشود
ج لازم میشود غسل مس و فرق نیست در وجوب غسل مس بباطن یا بظاهر یا اختلاف
اقوی لزوم غسل مس است هرگاه مس نماید جزوی را که حیوة حلول نکرده باشد هر آینه
هر چند جزء باشد که آن نیز صاحب حیوة نباشد خصوص در مثل ناخن و موی و غیرها
س هرگاه شخص شک نماید در اصل مس و یا کسی خبر دهد او را بوقوع مس مطلقا
غسل لازم میشود یا نه ج لازم نیست غسل هر چند مظنه نماید و اگر چه خبر دهنده [illegible]

و یا عادل باشد بلی اگر عدلین شهادت دهند بمس غسل واجب میشود هرچند احوط لزوم غسل
است در جمیع صور مزبوره س هرگاه مس نماید و شک نماید که این مس موجب غسل
است یا نه جهت اشتباه در حال میت که شهید است یا غیر شهید و یا آنکه مرده است یا نه
یا آنکه مس ببدن میت شده است یا بشی دیگر مثلاً غسل نماید یا نه ج در جمیع صور
مسطوره غسل لازم نیست چنانچه لازم نیست غسل هرگاه موت یا سردی در میان
افراد محصوره و غیر محصوره مشتبه شود یا آنکه مس در حال سردی تمام بدن نباشد س
هرگاه مس در حال صغر یا بیهوشی یا دیوانگی حاصل شود غسل لازم میشود یا نه ج
بلی لازم است غسل بعد از کمال و عدم لزوم غسل بر صبی غیر ممیز مخصوص هرگاه خارج
شود از فرج مادر میت خالی از قوت نیست هرچند احوط وجوب غسل مس میت است بر
صغیر بعد از بلوغ والله العالم س هرگاه بعضی از اجزای انسان خشک شود مثل
بفلج و هوای آن مس آن عضو موجب غسل میشود نسبت بصاحب عضو و غیر صاحب عضو
یا نه ج مس آن عضو موجب غسل نمیشود بر دیگری و بر صاحب عضو نیز نظیر حمل که با
حمل و حاصل در هر یک نسبت بدیگری قبل از انفصال حدث مس نشده بلکه بقای
مس است از چیزی که هنوز منفصل نشده بلی هرگاه بریده شود و منفصل شود
بعد از انفصال حاصل شود غسل لازم است پس هرگاه بریده شود و منفصل نشود
غسل لازم نمیشود چه مس کننده صاحب عضو باشد یا غیر آن س طفل هرگاه ناف
ببرند هنوز در پست جدا نشده مستلزم غسل است یا نه و هرگاه بعد از مردن جدا شود
لازم است غسل آن و دفن آن با طفل یا نه ج احوط آنست که غسل نمایند بعد از مس آن
ناف چنانچه احوط آنست که دفن نمایند آن ناف بریده را و لکن غسل آن بریده جدا شده
لازم نیست والله العالم س هرگاه شخص جماع نماید بزن مرده خود غسل مس میت
لازم میشود یا نه و بر میت غسل جنابت نیز واجب است یا نه ج هرگاه جماع بعد از سرد
شدن و قبل از غسل باشد واجب است بر جماع کننده دو غسل یکی مس میت و دیگری
جنابت چنانچه واجب بر میت نیز دو غسل است احتیاطاً و لکن با تداخل یک غسل

کافی است در هر دو و اگر قبل از سرد شدن باشد بر جماع کننده همان غسل جنابت واجب است و بر میّت هم یک غسل بنا بر تداخل غسل میت و غسل جنابت که تداخلش در خصوص غسل میّت مسلّم نیست والله العالم س اگر کسی دست بر محتضر گذاشته و هنوز دست بر نداشته که محتضر بمیرد غسل لازم است یا نه ج بلی غسل لازم است س هرگاه دو نفر توأم که بهم تا کمر چسبیده باشند و احدهما بمیرد بر دیگری غسل مسّ میّت لازم میشود یا نه و همچنین هرگاه دیگری مس نماید او را غسل باید نماید یا نه ج احتیاط در مسئله واضح است و لزوم غسل بر احدهما یا بر دیگری محل اشکال است س در مس مقتول بحد و قصاص رسیده که هرگاه پیش از اجرای حد غسل نموده باشد غسل لازم میشود یا نه ج اقوی عدم لزوم غسل است و احوط غسل نمودن است س مسّ میّت در حال خشکی باعث شستن دست میشود یا نه ج اقوی آنست که در حال خشکی مس سبب وجوب شستن نمیشود هر چند شستن احوط است س مسّ میّت ناقض وضو میشود یا نه ج بلی ناقض است علی الاقوی س هرگاه در اثنای صلوة مسّ میّت حاصل شود چه نماید ج اقوی وجوب غسل و بطلان صلوة است س هرگاه تعدد مس حاصل شود یک غسل کافیست یا نه ج کافیست یک غسل تعدد مس در یک میّت فرض شود یا در میّت متعدد س هرگاه در اثنای غسل مسّ میّت مسّ میّت نماید غسلش باطل میشود یا نه ج بلی این غسل باطل و لازم است اعاده غسل و اعادهٔ وضو نیز لازم است هرگاه قبل از غسل وضو گرفته باشد س محدث بحدث مسّ میّت میتواند تلاوت عزائم نماید یا نه ج بلی میتواند قرائت سورهٔ عزائم نماید و داخل در مسجد شود و روزه بدارد و حکم این حدث اکبر حدث اصغر میباشد الا اینکه در رفع این حدث اکتفاء بوضو نمیتوان کرد و باید غسل نماید و وجوب این غسل چون سائر اغسال از برای غیر است که صلوة و نحو آن باشد و بنفسه واجب نمیباشد س وجه وجوب غسل میّت و مسّ آن چه چیز است ج علم بحکمت واقعیه احکام نزد صاحب شریعت و امنای او میباشد و لکن در خصوص محل سوال روایتی از حضرت امام رضا علیه السلام وارد است که فرمودند که وجه وجوب غسل میّت و مسّ آن اینست که چون روح بیرون رود

بیشتر از آفات در بدن آدمی ماند پس غسل میدهند میت را بجهت آنکه نظیف و پاک شود و غسل
مس میت مینمایند بجهت آنکه غسل کننده رسیده است از آفت او و برطرف شود و گویا که مراد این است که
در بدن میت بجهت خروج روح سمیتی و زهریتها حاصل میشود که غسل رافع آن میشود
و نیز در علل الشرایع حدیثی از آن بزرگوار مرویست که فرمودند وجه عدم غسل بر اهل شهادت
غیر از شهادت الطیبه و سبب آن است که اینها مصاحب بودند و موی کرده شدند
و اینها همه پاک میباشند چه از مرده و چه از زنده و این علت را اگر وصفی بر غالب بدانیم باید که
وجوب غسل را دائر مدار نجاست بدانیم و این تمام نیست زیرا که جسد سایر معصومین از آفات نیز
خالیست و غسل واجب نیست و بدن معصوم طاهر است و مع ذلک غسل واجب است

در احکام مریض و میت و فضیلت مریض شدن

بس بدانکه برخی از اخبار وارده در فضیلت آن مخبر شدند و بعضی از آداب بیان کنند
و اختصار را بیان فرمایند جمله از اخبار را در رساله زینة العباد ذکر نمودیم و بعضی
از آن را بیان مینمائیم بدانکه اخبار در فضیلت و ثواب ناخوشی و صبر بر آن بسیار است و
منقول است از اهلبیت عصمت و طهارت علیهم الصلوة والسلام که خداوند عالم هرگاه
در مقام مهربانی به بنده باشد هدیه و تحفه میدهد با یکی از سه چیز را یا درد
یا تب و یا درد چشم و در حدیث دیگر است که تب یک شب کفاره گناه صغیره و کبیره را یا آنکه در حدیثی است
که تا بنده مؤمن بیمار است ملائکه گناه برای او نمی نویسند و در حالت ناخوشی
هر عملی از اعمال خیر که در حال صحت می نمود از برای او می نویسند در حال مرضش هر چند
بجا نیاورده و منقول است که تب یک شب برابر است با عبادت هفتاد سال راوی عرض
نمود که هرگاه عمرش به هفتاد نرسیده باشد این ثواب از برای چه میشود فرمود نوشته
میشود بجهت پدر و مادرش راوی عرض کرد که هرگاه آنها هم نرسیده باشند فرمود
که بجهت خویشان او نوشته میشود باز راوی عرض کرد که هرگاه آنها هم نرسیده باشند
فرمود که بجهت همسایه ها نوشته میشود و گویا این سؤال از راوی بجهت این باشد که ثواب
عبادت البته کفاره گناهان است و بسا میشود که عمرش کم است این سؤال کرد

گناهان او را که محو میشود فرموده که پس مرض و درد او مرض و با اینکه مرا بیماری حدیث قدسی عبادت
هفتاد ساله ثواب عبادت میشود که ... کم است ولکن این سوال مراد ندارد والله اعلم
و منقول است که بنده را در نزد خدا منزلتی است که نمیرسد بآن مگر بیکی از دو خصلت یا
تلف شدن مال یا بیماری در بدن بلکه منقول است که کسیکه یک شب تب کند و آنرا
قبول کند و راضی باشد و شکایت بکسی نکند عبادت شصت ساله در نامه اعمال او
می نویسند و شکایت آنست که بگوید بدردی مبتلا شده ام که هیچکس بآن مبتلا نشده
و اگر بگوید که دیشب بیدار بودم و تب داشتم و درد دارم این شکایت نیست بلکه بعضی
اخبار روا داشته است که شکوه بسوی مؤمن شکوه بخدا است و شکوه بغیر مؤمن شکوه از
خدا است پس شکوه بسوی مؤمن ضرر ندارد خصوصا اگر مقصود از اظهار شکایت التماس دعا
باشد و منقول است که بیداری یک شب بجهت ناخوشی بهتر است از عبادت یک ساله بلکه
منقول است که ناله مؤمن تسبیح و فریاد او لا اله الا الله گفتن است و خوابیدن او عبادت است
و پهلو به پهلو شدن او جهاد است در راه خدا که میریزد گناهان او مثل برگ
درخت و راوی میگوید که با حضرت امام جعفر صادق علیه السلام بعیادت بعضی
از دوستان رفتیم پس دیدیم که آن مرد آه آه میکشید من با او گفتم که ذکر خدا کن و از ...
مطلب حضرت فرمود که آه اسمی است از اسمای خدا ... کسی که آه گفت یاری از خدا خواسته
و از آن بزرگوار منقول است که فرمود که خداوند عالم میفرماید که هر بنده را که
مبتلا نمایم ... و او پوشاند آن بلا را از عیادت کنندگان تا سه روز
پس بدل میکنم گوشت و پوست و خون او را بگوشت و پوست و خون بهتر از اول پس
اگر باقی گذارم باقی میماند در حالتیکه گناه نداشته باشد و اگر بمیرانم میمیرانم او را
بسوی رحمت و رضوان خود و از آن بزرگوار منقول است که ناخوشی طفل کفاره
گناهان پدر و مادرش میباشد و در حدیث است که خداوند عالم وحی نمود بسوی داود
علی نبینا و آله و علیه السلام که ای داود بسا میشود که ناخوش میکنم بنده خود را پس
قبول میکنم نماز و روزه اش را و ... صدای ناخوشی در وقتی که بخواند مرا

کرده تا ری که بجهة برنا است پیش من از نماز نماز گذاران واما فضیلت و ثواب عیادت مریض
و برآوردن حاجت او وسعی نمودن در حاجت او بسیار است اما مجملا آنکه در حدیث است که
خداوند عالم ملامت میکند بنده را در روز قیامت و میفرماید که ای بنده چه سبب شد
ترا که عیادت نکردی مرا وقتیکه ناخوش شدم وآب ندادی وقتیکه تشنه بودم وآب و
وطعام ندادی وقتیکه گرسنه بودم پس عرض میکند که خداوندا تو منزهی از ناخوشی و
تشنگی و گرسنگی خداوند مهربان میفرماید که برادر مؤمن تو ناخوش شد قسم بعزت و
جلال خود که اگر عیادت او میکردی و یا آب و یا طعام باو میدادی مرا نزد او مییافتی
و نیز که متکفل حاجت تو میشدم و حاجت ترا بر می آوردم بجهت کرامت بنده مؤمن منم
خداوند بخشنده رحیم و منقول است از حضرت رسول صلی الله علیه و آله که هرکه
زیارت کند و عیادت نماید برادر مؤمن خود را در راه خدا ندا میکند او را منادی
از آسمان که پاکیزه شدی و پاکیزه است رفتن و محل رفتار تو بتحقیق که جا گرفتی در بهشت
و هرکه عیادت کند بیماری را برای او نوشته میشود بهر گامی تا اینکه بمنزلش برگردد هفتاد
هزار هزار ملک که زیارت کنند او را در قبر او و استغفار میکنند برای او تا روز
قیامت و نیز از آن حضرت منقول است که هرکه سعی کند در حاجت ناخوشی بیرون آید
از گناه مانند روزی که از مادر متولد شده چه آن حاجت را برآورد و چه برنیاورد
و مردی از انصار عرض کرد که پدر و مادرم فدای تو باد ای رسول خدا اگر آن ناخوش
از عیال و اهلبیت او باشد آیا ثوابش بزرگتر نیست در وقتیکه سعی نماید در حاجت
اهل بیتش حضرت فرمود که بلی بلکه سزاوار است که خدمت نماید ناخوش را در یک
شب و روز که اگر چنین کند مبعوث شود با ابراهیم خلیل و میگذرد از صراط مثل
برق و نیز سزاوار است از برای مریض آنست که خبر کند برادران مؤمن خود را به
ناخوشی خود تا اینکه عیادت کنند او را و ایشان بثواب برسند بسبب عیادت
بیمار و بیمار نیز بثواب برسد زیرا که سبب ثواب برادر مؤمن شده است و نیز سزاوار است
ناخوش را که اذن بدهد مردم را بعیادت تا اینکه داخل شوند برای جهت اینکه هیچ

از چیز برای بدن و اذیت باطلست چون فرار از ناخوشی های مهلکه چون وبا و طاعون و فرار از شیر درنده و مار و عقرب و غیر آن چنانچه از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام منقول است که راوی عرض کرد که طاعون در بلدی میافتد و من از آن بلد میروم در یه بادیه دیگر آیا بیرون روم آن بلد عرض کرد که در ده میافتد از آن ده بیرون روم فرمودند بلی عرض کرد که در خانه میافتد من از آن خانه بیرون روم فرمودند بلی راوی عرض کرد که با رسیده است که نهی فرموده حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله از فرار از وبا و طاعون حضرت فرمود که نهی رسول صلی الله علیه و آله منحصر بود بطائفه که در سرحد مسلمانان در مقابل دشمن دین بودند و فرار میکردند و فرار نمینمایند و نیز از حضرت سید سجاد صلوات الله علیه سؤال نمودند که آیا بیزار شویم از قومی که مبتلا شده اند بطاعون چون آنکه مذنب شده اند حضرت فرمود که هرگاه عاصی باشند از و بیزار شو بیچه مبتلا بطاعون باشند یا نه و اگر مطیع باشند خداوند جل شانه را بر طاعون پاک میکند گناهان ایشان را بدرستیکه خداوند بطاعون عذاب میکند قومی را و رحم میکند بطاعون قوم دیگر را و خداوند توانا میباشد نسبت به چنین چیزی که میخواهد آیا نمی بیند که خداوند عطا فرموده بآفتاب روشنی را به بندگان و باعث رسیدن میوه ها و قوت مردم از گندم و جو قرار داده و عذاب میکند بآفتاب قومی را که مبتلا میکند ایشانرا بحرارت آن در قیامت بسبب گناه ایشان و در دنیا بسبب بدی اعمال ایشان بلی در دو روایت وارد است که اگر طاعون در اهل مسجد بیفتد سزاوار نیست که فرار نمایند از آن مسجد و بعید نیست شمول این حدیث مر عتبات و مشاهد مشرفه را بلکه هر مکان شریفی را بعید نیست که فرار از اینها نیز سزاوار نباشد ششم آنکه مریض توبه کند و وصیت نماید بواجبات از صوم و صلوة و خمس و زکوة و مظالم و حقوق مردم زیرا که در اخبار وارد است که وصیت حق است بر هر مسلم بلکه وارد است که هیچ ناخوش نیست مگر اینکه در وقت مردنش گوش او را شنوا و چشم او را بینا می نماید و عطا مینماید عقل و را باو تا اینکه وصیت نماید و این حالت را راحة الموت می نامند و دادن این حالت را از باب اتمام حجت است که اطاعت نماید و وصیت کند و یا آنکه مخالفت نماید

و ترک وصیت کند و نیز مستحب است وصیت بقرابتی از برای خویشان و فقرای از
ایشان و غیر ایشان ششم آنکه امام ثواب بعد از سه روز هر که مریض را باخبر شود
تا در حق او دعا نمایند هفتم آنکه اذن دهد که مریض را عیادت کنند چنانچه مذکور شد
هشتم آنکه عیادت کنندگان بنشینند نزد ناخوش و لکن طول ندهند در نشستن مگر
بمیل مریض و نشستن در نزد مریض و احوال پرسیدن از شرط عیادت نیست بلکه همین
بخدمت ناخوش رفتن کافیست چه بنشینند و چه نه نشینند بلکه پرسیدن احوال نیز شرط
نیست دهم آنکه عیادت کننده دست خود را بگذارد بر ناخوش و یا بازوی او را
بگیرد و دعا کند یازدهم آنکه عیادت کننده ببرد با خود بوی خوشی یا میوه و غیره
که باعث انس و راحت ناخوش باشد دوازدهم آنکه عیادت کننده چیزی در پیش
بیمار نخورد تا موجب حبط ثواب عیادتش شود سیزدهم آنکه دعا کند عیادت
کننده بهر لفظیکه باشد و نیکوتر گفتن این لفظ است که اللهم اشفه بشفائک
وداوه بدوائک و عافه من بلائک و سزاوار است که عیادت کننده در شب نیز
عیادت نماید و این مکروه نیست بلکه مستحب است مثل عیادت در صبح چنانچه
از حدیث سابق ثوابش معلوم شد چهاردهم آنکه بخوانند بر بیمار سوره فاتحة الکتاب
را هفتاد مرتبه یا چهل مرتبه یا هفت مرتبه و اقلا یک مرتبه زیرا که در حدیثست
که فاتحه باعث شفای هر مرضی میباشد مگر اجل حتمی بلکه روایت شده که اگر
خوانده شود فاتحه بر مرده و زنده شود عجب نیست و کسیکه حمد باعث شفای او نشود
هیچ چیز باعث شفای او نمیشود و سزاوار آنست که بعد از خواندن فاتحه بیماری او را
نجات دهد

اما امور متعلقه به بیماران

چند چیز است اول آنکه مریض باید حسن ظن بخداوند منان داشته باشد بلکه از
بعضی اخبار وجوب حسن ظن مستفاد میشود در خصوص حالت نزع و بعضی بوجوب
آن قائلند در جمیع احوال و این احوط است هر چند استحباب اقوی میباشد و در بعضی
از اخبار صحیح ثابت است که حسن ظن به پروردگار واجب است دوم آنکه قیمت بهشت

محتضر را در شهر آن مرده اند در دم مرگ رو بقبله نمودن محتضر بنحوی که کف پاها مو او بسمت قبله باشد بطوری که اگر بنشیند روی بقبله باشد و این وجوب خالی از قوت نیست بلکه احوط است هر چند اقوی آنست که مستحب است و هرگاه رو بقبله نمودن ممکن نباشد بهمه جهات بهر سمت بخوابانند و اگر این نیز ممکن نشود به پهلوی چپ بخوابانند و اگر در جای تنگ بوده باشد چون محمل و نحو آن روی بقبله بنشانند و اگر ممکن نباشد و یا آنکه مشقت زیاد داشته باشد مثل اینکه بر حیوانی سوار باشد یا آنکه در کشتی و نحو آن باشد پس ساقط است و فرقی نیست در وجوب استقبال و یا استحباب میان آنکه محتضر صغیر باشد یا کبیر مرد باشد یا زن و بشرط آنکه محتضر مسلم باشد و یا در حکم اسلام باشد و باید این امر قبل از مردن باشد نه بعد از آن و باید که باذن اولیاء میت باشد و یا خود اولیا این امر را بجای آورند و هرگاه قبله مشتبه شود عمل بمظنه نمایند هر چند ضعیف باشد و اگر مظنه نباشد و همه جهت مساوی باشد ساقط میشود سوم تلقین نمودن محتضر است بشهادتین و اقرار بائمه اثنا عشر علیهم السلام و سائر اعتقادات حقه مؤمنین بطوری که بفهمد و همچنین تلقین کلمات فرج و دعای عدیله مناسب است زیرا که از حضرت صادق علیه السلام منقول است که هیچکس نیست مگر اینکه شیطان در وقت مردن از شیاطین را موکل میکرداند براو که امر ایشان اینست که در دین خود تا روحش مفارقت نماید و اگر مؤمن کامل باشد شیطان نمیتواند براو دست یابد پس تلقین ایشان بکنید بکلمات فرج و اقرار بخدا و رسول و ائمه یک یک تا از سخن گفتن باز ماند و نیکوتر آنست که تلقین کنند محتضر را بدعای یا من یقبل الیسیر و یعفو عن الکثیر اقبل منی الیسیر واعف عنی الکثیر یا بدعای اللهم ارحمنی فانک رحیم متذکر سازد که بخواند چهارم خواندن قرآن نزد او خصوص یس و والصافات و آیة الکرسی تا هم فیها خالدون علی الاصح و سورهٔ احزاب و آیه سخره که آیات ربکم الله الذی خلق السموات و بعض آیه از آخر سورهٔ بقره پنجم آنکه هرگاه دشوار باشد جان کندن نقل نمایند او را

بجا آورد که همیشه در آنجا نماز میکرد تا آسان شود بر او جان کندن بشرطیکه نقل موجب
اذیت محتضر نشود ششم آنکه بعد از مفارقت روح چشم و دهانش را بهم آورند تا باز
نماند و کریه المنظر نشود هفتم آنکه دستهایش را به پهلو بکشند تا آسان شود غسل دادن
او هشتم آنکه بپوشانند میت را بچادر و قطیفه و نحو آن تا نظر مردم بر او نیفتد و از بودن
بیش از مدت نمایند نهم آنکه اگر در شب مرده باشد چراغ در نزد او روشن کنند در مکانی
که در آن مکان مرده است از جهت اکرام او دهم آنکه خبر کنند مومنین را تا آنکه حاضر
شوند در تشییع جنازه اش یازدهم آنکه چون یقین نمایند بمردنش تعجیل نمایند در دفنش
که اگر در شب بمیرد منتظر روز نشوند و اگر در روز مرده باشد منتظر شب نشوند مگر آنکه
بجهت انتظار مکان یا زمان خوب یا انتظار مومنین در تشییع یا آنکه هنوز یقین بمردنش
نموده باشند و یا آنکه حامله است و بچه در شکمش زنده است که باید تأخیر در دفن
شود تا آنکه شکمش را از جانب چپ بشکافند و بچه را بیرون آورند و شکمش را بدوزند
خلاصه اینکه تعجیل در دفن مطلوبست و از اکرام و اجلال او محسوب میشود دوازدهم
آنکه مشغول بذکر لا اله الا الله و دعا و صلوة و قرآن شود کسی که نزد محتضر حاضر باشد
خصوصا سوره مبارکه یس زیرا که از حضرت صادق علیه السلام منقولست که کسیکه
بخواند سوره یس را در روز و در آن روز بمیرد داخل میکند خداوند او را در بهشت و حاضر
میشوند در غسلش سی هزار ملک که طلب آمرزش کنند از برای او و مشایعت نمایند
تا قبرش با استغفار برای او و وقتیکه میت را داخل لحد گردانند در میان قبرش داخل میشوند
و عبادت میکنند خدا را و ثواب عبادت ایشان برای میت میباشد و وسعت داده
شود قبرش بقدر یکه چشم کار کند و از فشار قبر ایمن شود و حضرت رسول صلی الله
علیه و آله و سلم بحضرت امیر المومنین علیه السلام فرمودند که ای علی تلاوت کن
سوره یس را که در آن ده برکت میباشد گرسنه اگر بخواند سیر شود و تشنه اگر بخواند سیراب
شود و برهنه اگر بخواند پوشیده شود و عزب اگر بخواند متزوج شود و ترسناک اگر
بخواند ایمن شود و ناخوش نمیخواند مگر اینکه شفا داده میشود و محبوس نمیخواند

مگر اینکه از حبس خارج میشود و نمیخواند مسافری مگر اینکه اعانت کرده میشود در سفر و نمیخواند
از آن کسی که چیزی از او گم شده باشد مگر اینکه گم شده او را خدا باو بر میگرداند و نمیخواند این
سوره را قرضداری مگر اینکه قرضش داده میشود و نمیخواند نزد مرده مگر اینکه
تخفیف داده میشود در آن ساعت و منقولست از حضرت رسول صلی الله علیه و آله
که هر کس در سکرات موت بخواند سورهٔ یس را یا در نزد او خوانده شود بیاید ملک رضوان
خازن بهشت بیاید شربتی از شراب بهشتی سیراب دهد او را در حالتی که او در فراش خود
خوابیده باشد پس میمیرد سیراب و مبعوث میشود سیراب و احتیاج ندارد بحوض
از حوضهای پیغمبران و ایضا منقولست که هر که در وقت نزول ملک موت
در نزد او خوانده شود یا سورهٔ یس نازل میشود بعدد هر حرفی از حروف او ده ملک
که صف زنند همه ایشان در مقابلش و طلب رحمت کنند برای او و استغفار میکنند برای
او و حاضر میشوند در غسل او و مشایعت میکنند جنازهٔ او را و طلب رحمت میکنند
برای او و در دفنش نیز حاضر میشوند و ایضا در حدیث است که قرائت سورهٔ یس در
مقابر باعث تخفیف عذاب ایشان میشود و از برای خواننده بعدد جمیع اموات آن مقابر
حسنات نوشته میشود سیزدهم مکروه است گذاشتن آهن بلکه غیر آهن نیز مثل چیزی
هر گاه سنگین باشد بر شکم محتضر چهاردهم آنکه مکروه است حاضر شدن جنب و حائض
در نزد او پانزدهم مکروه است تنها گذاشتن میت را زیرا که باعث میشود
که شیطان با او بازی مینماید و در بدن او داخل میشود چنانچه مسموع شد که بعضی
[illegible] را مرده دیدند و شانزدهم مکروه است حرف زدن بسیار
نزد محتضر هفدهم مکروه است گریه کردن بسیار در نزد محتضر هیجدهم مکروه است
دست بر بدن میت گذاشتن چنانچه از حضرت صادق علیه السلام منقولست
که در حال احتضار دست بر بدن میت مگذارید و اگر دست و پا حرکت دهد
مانعش نشوید چنانچه جاهلان میکنند بلکه منقولست که فرزندی از حضرت
صادق علیه السلام محتضر بود و حضرت صلوات الله علیه در کنارش نشسته بود

هر که نزد بیمار او میرفت منع میکرد و میفرمود که دست بر او مگذارید که در این حال در
نهایت ناتوانی است و هر که دست بر او بگذارد چنان است که او را کشته است نوزدهم
مکروه است واگذاشتن زنها را بر دور مرده نزد محتضر بجهت خوف آنکه صداها بگریه و زاری
بلند نمایند و یا آنکه خود را بر بالای محتضر اندازند که باعث بدحالی میت میشود بیستم
مکروه است حاضر شدن مرده شو و عمله موتی و اشیائی که باعث خوف محتضر و یا
اهل و عیال اش بشود **در بیان توبه** پس یکی از آداب محتضر توبه نمودن از ذنوب
است و رجاء و آنکه حقیقت توبه را نیز بیان فرمایند که آیا توبه مرکب است از اظهار لفظ
صیغه توبه و ندامت هر دو یا آنکه مجرد ندامت است و آیا اظهار لفظ کاشف است
یا نه حقیقت توبه ندامت است و از امور قلبیه است و لفظ را مدخلیتی در
توبه واقعاً نیست بلکه لفظ بی ندامت قلبیه توبه نیست و تفصیل توبه را فقها
و اهل کلام بیان نموده اند و عن علی علیه السلام سمع قائلاً یقول استغفر الله تعالی
شانه قال صلوات الله علیه ثکلتك امك اتدری ما الاستغفار ان الاستغفار
درجة العلیین و هو اسم واقع علی ستة معان اولها الندم علی ما مضی الثانی
العزم علی ترك العود الیه ابداً الثالث ان تؤدی الی المخلوقین حقوقهم حتی تلقی
الله سبحانه و جل شانه لیس علیك تبعة الرابع ان تعمد الی فریضة ضیعتها
فتؤدی حقها الخامس ان تعمد اللحم الذی نبت علی السحت فتذیبه بالاحزان حتی
یلصق الجلد بالعظام و ینشاء بینهما لحم جدید السادس ان تذیق الجسم الم الطاعة
کما اذقته حلاوة المعصیة انتهی و هو ایضاً محمول علی التوبة الکاملة یعنی از جناب
علی علیه السلام مرویست که شنید آن حضرت از شخصی که میگفت استغفر الله
تعالی شانه آنحضرت فرمود مادرت در عزایت بنشیند آیا میدانی که استغفار
چه چیز است بتحقیق که استغفار درجه علیین است و آن اسمی است مشتمل
شش معانی که اول آن ندامت است بر گناهان کرده دوم اراده ترك آنست تا
سوم ادای حقوق مردم است قبل از موت پس اگر حق الناس ادا کرده باشی بر تو گناهی

نیست چهارم عزم داشتن برادای واجباتی که ضایع کرده یعنی بجا نیاورده آنرا پنجم
اراده داشتن براینکه گداخته کنی درهم و غم گوشت خود را که از حرام پرورده تا آنکه پوست
با استخوان ملصق شود و گوشت دیگر از حلال پیدا شود ششم آنکه ذائقه بچشانی جسم
خود را از غم و الم طاعت چنانکه ذائقه چشاندی آنرا از شیرینی معصیت انتهی اینست
معنی توبه کامله س اگر کسی در ایام جوانی زنا کرده باشد و بعد از آن از قبیح فعل متنبه
شده توبه کند آیا توبهٔ او قبول است یا نه ج بلی اگر توبه کرده باشد و فی الواقع ندامت
و پشیمانی داشته باشد و عزم جزم داشته باشد که دیگر الی الابد مرتکب این معصیت
نشود توبه اش قبول است ان شاء الله تعالی

در غسل میت

س ثواب غسل میت را بیان فرمایند ج ثواب غسل دادن میت بسیار و اجر غسل دهنده
بیشمار است حتی آنکه در خبر است که خداوند عالم میفرماید که هر کس به میت غسل
دهد میشویم آن شخص را از گناه مثل روزی که از مادر متولد شده باشد و در
خبر دیگر است که بعدد هر موئی که در بدن میت است ثواب آزادی بنده در نامهٔ
عمل او نوشته میشود و بلند میشود از برای او صد درجه و لکن شرط است این
ثوابها باینکه امانت ورزد و بپوشد عیبی را که در بدن میت می بیند و مستور
نماید عیبش را که اگر خیانت نماید و اظهار کند عیبش را ثوابش باطل میشود
و خداوند او را رسوا میکند در دنیا و آخرت س غسل میت در چه وقت لازم
میشود ج بعد از سرد شدن علی الاحوط و قبل از سرد شدن غسل دادن بعد هم شاید
اقوی اینست که شرط نیست س وجوب غسل میت عموم دارد نسبت بهر
میتی یا آنکه اختصاص دارد بمیتی که مسلم اثنا عشری باشد و مسلم مخالف در حکم
غیر مسلم است یا نه ج وجوب غسل مختص است بمؤمن اثنا عشری پس کسی که حکم بکفر
شده چون غالی و ناصبی و مرتد و خارجی غسلش لازم نیست و بچه مسلم در حکم
مسلم است چنانچه اولاد کافر در حکم کافر است و اما ولد الزنا پس در حکم اسلام است
و طفل اسیر که بی پدر و مادر بلکه بی جد و جده اسیر شده باشد نیز در حکم اسلام

کننده است در اسلام هرگاه اسیر کننده مسلم باشد و همچنین است طفل گم شده
که در دار الاسلام پیدا شود یا آنکه در دار الکفر پیدا شود بشرط آنکه احتمال تولد از مسلم
برود و کافری هم نیز ادعا نماید که این طفل از من است و همچنین است مرده هرگاه او را
در دار الاسلام ببیند و همچنین در دار الکفر نیز بشرط احتمال اینکه این مرده مسلم باشد
خصوص هرگاه علامت اسلام مثل ختنه و نحو آن در آن مرده باشد هرچند وجوب
غسل و نماز و دفن خالی از اشکال نیست و علامت اسلام هم موجب یقین نمیشود
بجهت آنکه بعضی از کفار نیز ختنه مینمایند و اما اطفال این حکم اسلام را دارند
مادامیکه نمرده‌اند و همین که مردند در حکم کفارند مگر اینکه تقیه باشد که غسل دادن
بهمان طریقی است که اموات خود شان را غسل میدهند (س) قطعه جدا شده
از حی و همچنین مبان از میت غسلش لازم است یا نه و اگر تمام استخوانات میت
یافت شود بی گوشت غسل آن لازم است یا نه (ج) قطعه مبانه اگر در آن گوشت و
استخوان هر دو باشد پس اگر از میت است غسل لازم است خصوص در مثل سینه
و اما اگر از حی باشد غسل لازم نیست هرچند احوط است خصوص در مثل سینه
جدا شده از زنده و اما مثل دست و نحو آن پس عدم لزوم غسل قوی است هرچند
احوط غسل دادن است و اما دندان بی گوشت و یا با گوشت پس غسل آن لازم نیست
چنانچه لازم نیست غسل دادن گوشت تنها و یا استخوان تنها هرچند جدا شده از
میت باشد و احوط در مبان از میت غسل است و اما تمام استخوانات میت پس
غسل آن واجب است (س) طفل سقط شده غسل آن واجب است یا نه (ج)
اگر طفل سقط شده خلقتش تمام باشد که چهار ماهه باشد غسلش لازم است
و کمتر از چهار ماهه غسل لازم نیست بلکه آنرا با خون در کهنه پیچیده و دفن
نمایند و طفل تام الخلقه چنانچه غسلش لازم بود کفن و حنوط و دفن نیز لازم است
(س) آیا شرط است که غسل دهنده میت مثل میت باشد در ذکوریت
و انوثیت یا نه و بر فرض لزوم مماثلت آیا کافر ذمی میتواند مسلم را غسل بدهد و کم

مانندهای چند از نصاری و زنهای مسلمان که خویشان و زنان میّت نیستند حضرت فرمودند
که مردان نصرانی غسل میکنند بنصاری و بعد از آن غسل میدهند میّت را بجهت اضطرار و
همچنین سوال کردند از زن مسلمه که بمیرد و با او نباشد زن مسلمان یا مرد
مسلمی که خویشان و زنان آن زن باشد حضرت جواب فرمودند که غسل میکنند زنی از اهل
و بعد از آن غسل میدهد آن زن را و از حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله روایت شد که جمعی
نزد آن حضرت آمدند و عرض نمودند که زنی مرده و با او محرمی نیست حضرت فرمودند
که چه کار کردید عرض کردند که آب ریختیم بر او حضرت فرمودند که آیا نیافتید زنی از اهل
کتاب که آن زن را غسل دهد عرض کردند که نه فرمودند که چرا تیمم ندادید آن زن را و
این مشهور راست هرچند بعضی از علما عمل باین حدیث نکرده اند و اگر عمل باین حدیث
ضرر ندارد ولکن بهتر آنست که نیت غسل را مسلم کند اگر مسلم حاضر باشد و نگذارد که دست
کافر بآب و بدن میّت در حال رطوبت برسد و اگر بعد از آن ممکن شود غسل مسلمان غسل را
اعاده کنند و اگر میّت اثنا عشری باشد و مخالف اهل حق مثل میّت ... باشد هم
وقت آن مخالف میتواند که میّت اثنا عشری را غسل بدهد و حاجت بغسل از نو
آن مخالف پیش از غسل آن میّت نیست (مسئله) کسی که سوخته باشد و یا آنکه آبله داشته
باشد بنحوی که استعمال آب موجب تلاشی و باعث پاشیدن گوشت و یا پوست آن شود
برای غسل آن تیمم نماید (مسئله) سقوط غسل بی اشکال است بلکه سه تیمم دهند عوض سه غسل
بلکه احتیاطاً یک تیمم دیگر هم عوض هر سه غسل بدهند (مسئله) کسی که لازم شد کشتن شرعاً
بسبب حد یا قصاص غسل آن قبل از اجرای حد است یا بعد از آن (مسئله) کسی که لازم شود شرعاً
کشتن او بسبب قصاص یا سنگسار نمودن بسبب حد زنا مثلاً ساقط است غسل او
بعد از کشتن او بجهت آنکه واجب است که غسل میّت را مقدم بدارند بر کشتن او و باید
بنحوی که باذن امام یا نائب خاص یا عام غسل کنند و اول غسل بآب سدر نماید دوم غسل با
کافور سوم بآب خالص غسل نماید و پیش از این اغسال وضو بسازد و حنوط نماید
مثل حنوط میّت که کافور بمالد به پیشانی و دو کف و دو زانو و دو انگشت بزرگ

پا و بعد از آن کفن بپوشد مثل کفن میت بسه پارچه و بعد از آن حد بر او جاری کنند و اگر
قصاص کنند لفافه را نپوشد بلکه بعد از قصاص و بعد از آنکه سر او را ببدنش ملحق کردند
آنوقت لفافه را بپوشانند و یا آنکه لفافه را بپوشانند و موضع قصاص را باقی بگذارند
و چون این غسل میت مقدم شده است دیگر بعد از کشته شدن حاجت بغسل میت
نیست بلکه غسل میت بعد از این غسل بدعت و حرام است و بدن او بسبب موت نجس
نمیشود بلکه غسل مس میت از کسی که دست ببدن این میت کرده است ساقط است و حدث
اصغر مثل بول و نوم ضرر باین غسل ندارد و اعادهٔ غسل لازم نیست بلکه اگر غسل جنابت
و حیض و نحو آن برو لازم بود بهمین غسل اکتفا مینماید علی الاقوی چنانچه اکتفاء
بغسل میت از غسل جنابت و نحو آن میشود و لکن احوط آنست که آن غسل را پیش از
این غسل یا بعد از این غسل بجا آورد و لکن احکام مذکوره مشروط بچند شرط است
اول آنکه این غسل را بجا آورده باشد پس اگر ترک نموده باشد چه عمداً و چه سهواً یا جهلاً
باید بعد از حد غسل داده شود دوم اینکه بعد از این غسل و قبل از اجراء حد یا قصاص
بجهتی و نحو آن نمرده باشد بلکه بسبب حد قصاص مزبور کشته شود سوم آنکه بهمان سببی
که از برای آن غسل نموده کشته شود نه مطلقا پس هرگاه غسل کرد بسبب قصاص دو نفر
و بعد از غسل یکی از دو نفر عفو کرد و دیگری عفو نکرد و قصاص کرد بآن غسل اکتفا
نمیشود خصوص هرگاه دو سبب مختلف باشند مثل اینکه غسل کرد بجهت کشته شدن
بقصاص و کشته نشده و بحد سنگسار کشته شده چهارم اینکه این غسل را بامر حاکم
بعمل آورده باشد نه اینکه خود بجا آورده باشد پنجم آنکه کشتن بسبب قصاص یا حد
باشد نه مطلق حد چون حد لواط و نحو آن هر چند اقوی عدم اشتراط دو شرط اخیر
میباشد پس مراد از شهیدی که غسل میت از و ساقط است چه کس است
و کسانیکه بناخوشی زحیر مرده باشند و یا در طلب علم مرده باشند و یا بجهت حفظ
اموال خود کشته شوند چنانچه روایت هم وارد شده است که اینها شهیدانند یا
حکم شاملِ اینها هم میشود یا نه و شرائط سقوط غسل از شهید را تا بیان فرمایند

غسل شهید

ج مراد از شهید آن است که در جهاد حق در راه خدا کشته شود بر چنین شهیدی غسل بلکه کفن لازم نیست و امّا اخباری که وارد شده است که کسیکه بطاعون یا شکم روی بمیرد یا در طلب علم مرده باشد و یا آنکه غرق شده باشد و یا در وضع حمل مرده باشد و سایر این موارد شهید مرده است پس مراد این است که ثواب شهید را دارد نه آنکه حقیقةً حکم شهید را دارد حتی در سقوط غسل و کفن و غیر آن و امّا شرائط سقوط غسل از شهید چند چیز است اوّل آنکه از لشکر اسلام مصاب شود و از لشکر اسلام باشد پس اگر در معرکه حاضر شد بجهت تماشا یا کار دیگر پس اگر و نه شمارند او را از لشکر اسلام حکم شهید بر او جاری نمی شود و شهید در معرکه کشته شود دوم آنکه بسبب جهاد کشته شود نه آنکه بناخوشی و مرض خدائی بمیرد بلی اگر در حال جهاد بسبب جهاد در زیر پای سپاهان پامال شود یا آنکه از اسب بیفتد و بمیرد و یا آنکه مسلمی او را خطاءً بکشد یا بنحو دیگر کشته شود چون پیاده افتادن و غیر آن این حکم شهید را دارد سوم آنکه مسلم یا در حکم مسلم باشد چون طفل و یا کسیکه جهاد بر او لازم نشده باشد چون دیوانه و زن و مرد پیر و طفل که همراه باشند و کشته شوند حکم شهید را دارند و امّا کافر که همراه باشد و کشته شود شهید نیست اگرچه معین مسلم باشد و همچنین مخالفین که در همراه مسلم باشند و کشته شوند چهارم آنکه جهاد شرعی باذن امام یا نائب خاص امام باشد بلی اگر هجوم آورند کفار بر مسلمین بجهت کشتن و غارت نمودن بنحویکه خوفی بر بیضه اسلام باشد باین معنی که خوف این باشد که اسلام و اهل اسلام منقرض و یا ذلیل شوند در این وقت مجاهدت باذن امام و نائب خاص او نیست و شرط نیست حضور ایشان و اگر هجوم آورده شوند مخالفین از مسلمین بر مؤمنین از شیعیان اثنا عشری بجهت تسلط بر بلاد ایشان یا بجهت ابطال دین ایشان پس حق آنست که کشتگان در معرکه از طائفه حقه در حکم شهید میباشند در سقوط غسل و کفن مثل هجوم آوردن مشرکین بر مسلمین بلکه اگر فرقه از مؤمنین ظلم و تعدّی نمایند بر فرقه دیگر از مؤمنین و بر سر ایشان هجوم آورند و فرقه مظلومین شهید شوند جاری نمودن حکم شهید بر ایشان خالی از قوّت نیست پنجم آنکه شهادت او در جنگ گاه باشد و در جنگ گاه بمیرد نه آنکه از جنگ گاه نقل

بلی بسا میشود که من باب الفقه مستدعی تزیین بالنسبت بغسل دهنده یا ناظرین دیگر
میشود س غسل دادن بنده بی اذن مولی واجیر خاص بی اذن مستاجر صحیح است یا نه
ج غسل دادن بی اذن جائز نیست و غسل باطل است س هرگاه میت را بی اذن اولیا
غسل دهند چه صورت دارد ج با امکان رخصت ولی هرگاه بی رخصت غسل دهند
غسلش باطل است س هرگاه میت صغیر داشته باشد و اذن از حاکم شرع بجهت غسل
ممکن نباشد چه باید کرد هم بجهت غسل وهم بجهت نماز تفصیل آنرا بیان فرمایند ج اذن
میت که بر صغار وصی باشد استیذان کنند واگر وصی نباشد یا نائب باشد حاکم
شرع یا ماذون از حاکم شرع واگر این هر سه نباشد عدول مؤمنین واگر این هم نباشد
اگر تاخیر غسل ودفن تا استیذان موجب خوف بر میت باشد در این هنگام اذن ساقط
است والله العالم س هرگاه مجنون ویا صبی غسل دهند میت را آن غسل صحیح است
یا نه ج غسل مجنون باطل است وشرط است که غسل دهنده عاقل باشد واما صبی
اگر غیر ممیز است غسلش باطل است بلکه جماعتی بلوغ را شرط دانسته اند واین احوط است
هرچند اقوی صحت غسل ممیز میباشد بلکه باعث سقوط از دیگران نیز میباشد خصوص
در جائیکه یقین حاصل شود که با نیت صحیح وطریق صحیح بجا آورده باشد بلکه اگر ندانیم
حمل بر صحت مینمائیم بنابر اقوی مثل مکلفین س کیفیت غسل میت را بیان فرمایند
ج واجب است غسل دادن میت سه غسل اول باب سدر دوم باب کافور سوم
باب قراح یعنی خالص وواجب است ترتیب میان سه غسل بنحو مذکور بلکه واجب است
مراعات ترتیب بین اعضاء مثل غسل جنابت که هرگاه اخلال بهر یک از این دو ترتیب
نماید بدون تلافی غسل باطل است چه عمدا باشد یا سهوا ویا جهلا وواجب است نیت
قربت علی الاقوی وواجب است مقارنت آن بشروع در شستن سر وهم چنین واجب است
جاری نمودن آب بنحوی که شستن بگویند نه مسح کردن ومضاف نبودن آب بسبب سدر یا غیر آن
و پاک بودن آب وسدر ومباح بودن آب وسدر ومکانیکه در آن غسل میدهند میت را وهم چنین
مباح بودن تخته وظرفی که با آنها غسل میدهند میت بنحویکه در وضو وغسل گذشت پس اگر هر یک از آنها غصبی باشد

باطل است مگر وقتیکه جاهل باشد بغصبی بودن آن که در چنین وقت غسل صحیح است و قیمت
آب سدر و کافور و اجرت تخته و ظروف و نیز مکان غسل را باید داد س در هر یک از
غسل نیت واجب است یا یک نیت در هر سه غسل کافیست ج اقوی کفایت یک نیت است
در هر سه غسل هرچند بهتر آنست که متعرض جزئیه نشود بلکه بهتر آنست که در هر سه
غسل نیت علیحده نماید و لکن نیکوتر آنست که متعرض استقلال از اغسال نشود مثلا
در غسل سدر چنین نیت کند که غسل میدهم این میت را از جهت واجب بودن آن قربة الی الله
و همچنین در غسل کافور و آب خالص و اگر بگوید غسل میدهم این میت را با آب سدر
و کافور و آب خالص قربة الی الله کافی است س تعدد غسال بالنسبت بغسلات
ثلاث میت باین معنی که هر غسلی را یک نفر مباشر شود جائز است یا نه و بر فرض جواز
در عضو واحد و غسل واحد نیز تعدد جائز است یا نه و در صورت تعدد نیت
کدام یک از اینها نمایند ج بلی جائز است تعدد بالنسبت بسه غسل و یک غسل
بلکه یک عضو و لکن بهتر آنست که غسل دهنده یک نفر باشد و در فرض تعدد
مباشرت نیت مختص بکسی است که غسل مستند باو میشود پس اگر به هیئت اجتماع
مستند شود همه نیت کنند و اگر همه بوجه استقلال مستند شود درین وقت
جائز است اکتفا به یک نیت از هر یک از اینها و درین وقت اکتفاء بیکی میتوان نمود
هرچند در دیگری شرائط صحت غسل نباشد مثل اینکه عاقل نباشد بلی بهتر آن است
که در صورت تعدد همه نیت کنند و احوط آنست که کسیکه آب میریزد و کسیکه
میت را میگرداند هر دو نیت کنند مگر اینکه معلوم شود که غسل دهنده کدام
است س هرگاه غسال نیت غسل را بجهت مزد گرفتن و نحو آن قرار دهد غسل
باطل است یا نه ج بلی اگر نیت را بجهت ریا و یا شنوانیدن مردم یا بجهت مزد گرفتن
و نحو آن قرار دهد باطل است و اگر پول گرفتن متعارف باشد و آن شخص غسل دهنده
پول را مقصود و منظور خود قرار ندهد و اگر قرار بدهد مزد را در چیزهای
دیگر قرار دهد که مدخلیت و ربطی بغسل نداشته باشد س آیا واجب است

تطهیر بدن میت از نجاسات خارجه پیش از غسل یا زاده (مسئله) بلی شرط است بجهت
غسل تطهیر و ازالهٔ نجاست از بدن میت مثل بول و خون و سائر نجاسات پس
هرگاه پیش از ازالهٔ نجاست بدن میت را غسل دهد غسلش باطل است چه عمداً چه
سهواً یا جهلاً چه در حال اختیار و چه در حال اضطرار و بهتر آنست که نجاست
بالتمام از عضوی و بدن میت زائل نمایند و بعد شروع در غسل نمایند هرچند اقوی
آنست که شرط نیست ازالهٔ نجاست از جمیع اعضاء از برای شروع در غسل بلکه غیر
شرط است زوال نجاست هر عضو بالنسبت بغسل آن عضو است و بهتر آنست
که خشک نمایند بدن میت را بعد از ازالهٔ نجاست و پیش از غسل بجهت ازالهٔ غساله
و قطرات باقیه هرچند اقوی اینست که لازم نیست خشک نمودن و ازالهٔ نمودن
قطرات و همچنین است هرگاه خارج شود از میت نجاست چه در اثنا یا بعد از غسل
بلی لازم نیست اعادهٔ غسل هرچند در اثنای غسل خارج شود و هرچند موجب
غسل یا وضوء باشد مثل بول و حیض و منی و استحاضه بلی بهتر آنست که غسل را
اعاده نمایند خصوص اگر در اثنای غسل باشد و در اثنای غسل بآب خالص بوده
باشد و اعادهٔ وضو لازم نیست هرگاه میت را پیش از غسل وضوء داده باشند
و هرگاه بدن میت بعد از گذاشتن در قبر نجس شود باز واجب است ازالهٔ آن
مگر با عدم تمکن و یا مشقت بسیار که متحمل آن نتوان شد عادةً و یا آنکه سبب هتک
حرمت و نبش قبر شود که ساقط است و مخفی نماند که اسباب غسل چون منی و
جماع و حیض و استحاضه هرچند سبب وجوب غسل در حق میت نمی شود لکن
غسل دادن برای اینها ضرر ندارد هرگاه بعد از غسل میت حاصل شود (مسئله)
جائز است میت را غسل ارتماسی دادن یا نه بلی بافرض جواز طریق غسلهای ثلاثه
در کر و جاری بچه طور میباشد (مسئله) جائز است غسل دادن میت را بغسل ارتماسی
در کر و جاری و چشمه اگرچه کر نباشد باین طور که قدری سدر داخل نمایند
و غسل سدر دهند و بعد سدر را بردارند و کافور داخلش نمایند و بعد...

نمایند و در آب خالص غسل دهند و در چاه و دریا و نحو آن طوری بزایند که
در غسل سدر و کافور سدر و کافور بماند و در غسل با آب خالص هیچ نماند
و ترتیب در اعضا ساقط است لکن احوط ترک این نحو از غسل است در هیچ حال
است مسئله هرگاه آب بقدر کفایت یک غسل یا دو غسل داشته باشد چه نماید
ج اتیان بیک غسل نماید اگر زیاده بر این نباشد و اتیان بدو غسل نماید در صورت
کفایت دو غسل ولکن واجب است ملاحظه ترتیب پس آن آب را صرف نماید در غسل
با آب سدر در فرض اوّل و با آب سدر و کافور در فرض ثانی و از برای فایت اگر یکی
باشد یک تیمم دهند و اگر فایت دو غسل باشد دو تیمم دهند بلکه احتیاطاً سه تیمم بدهند
عوض هر سه چنانچه میاید هرچند بعضی گفته اند که یک تیمم کافی است و اگر سدر
ممکن نباشد و کافور ممکن باشد و آب غسل هم نباشد مگر بمقدار یک غسل صرف
نمایند آن آب را در عوض غسل سدر بنا بر اقوی و برای غسل کافور و آب خالص هر
دو تیمم دهند بلکه تیمم دیگر عوض هر سه غسل بدهند احتیاطاً و اگر سدر و کافور
هیچکدام نباشد و آب بقدر سه غسل باشد غسل اوّل را عوض غسل سدر و
غسل دوم را عوض غسل کافور و سوم را عوض قراح بجهت ملاحظه ترتیب و اگر
آب بقدر دو غسل باشد صرف نمایند آب را عوض سدر و کافور و برای قراح
تیمم دهند و اگر آب غسل بمقداری باشد که یک غسل را کفایت کند و بعض از غسل
دیگر را نیز کفایت کند نه تمام آنرا ظاهر این است که استعمال آن آب در بعض غسل
واجب نیست بلکه تیمم نماید هرچند استعمال آب در بعض یک غسل یا تیمم عوض آن
نیز ضرر ندارد و هرگاه آب هیچ ممکن نباشد سه تیمم دهند نه یک تیمم عوض هر سه
بلکه احتیاطاً تیمم دیگر دهند عوض هر سه و اگر آب غسل نباشد مگر بمقدار یک
غسل و از سدر و کافور ممکن نشود مگر برای یک عضو صرف نمایند آن آب را
در عوض غسل سدر بهمان سدر کم و از برای غسل کافور و قراح تیمم بدهند
مسئله هرگاه آب یافت شود بعد از تیمم دادن و همچنین هرگاه سدر و کافور

ممکن شود بعد از آنکه غسل داده باشند باب خالص عوض سدر و کافور آیا اعاده غسل لازم است یا نه ج اگر تمکن از آب و سدر و کافور قبل از دفن باشد اعاده غسل احوط میباشد و اگر بعد از دفن باشد اقوی عدم لزوم اعاده است بلی هرگاه اتفاق افتاد که میت بعد از دفن ظاهر شد و بیرون آمد احوط اعاده غسل میباشد هر چند اقوی عدم لزوم اعاده است و هرگاه بعد از تیمم نماز کرده بودند بعد از اعاده غسل نماز را نیز اعاده کنند س هرگاه غسل دهنده میت یکی از اغسال ثلثه را فراموش نماید و بعد از دفن کردن میت بخاطرش بیاید که غسلی را فراموش نموده آیا لازم است نبش قبر و تکمیل غسل یا نه ج در فراموشی غسل بالمره تقویت کردیم جواز نبش را و هم چنین در فراموشی یک غسل خصوص قراح را جواز نبش با بقاء صورت میت و عدم مثله قوی میباشد والله العالم س کیفیت تیمم بدل از غسل میت را بیان فرمایند ج واجب است آنکه سه تیمم دهند عوض سه غسل بهمان ترتیب غسل که در تیمم اول قصد عوض سدر نمایند و در دوم قصد کافور و در سوم قصد قراح بلکه بهتر آنست که یک تیمم دیگر دهند عوض هر سه غسل چنانچه تفصیل آن در سوال سابق مذکور شد و لازم است که تیمم دهنده دست خود را بخاک زند نه دست میت و بعد از آن دست خود را به پیشانی میت بکشد و بعد از آن به پشت دست راست و بعد از آن به پشت دست چپ بهتر آنست که تیمم بدو ضرب نماید یکی برای پیشانی و یکی برای دو دست و بهتر آنست که خود در حال زدن دست روی بقبله باشد چنانچه بهتر آنست که در حال مسح کشیدن پیشانی و دو دست میت روی بقبله باشد مثل غسل و اگر محل تیمم تر باشد خشک نمایند و مسح نمایند س هرگاه سدر و کافور بسیار کم باشد که نگویند که غسل باب سدر و کافور داده آیا واجب است که باین حال داخل آب نمایند یا نه ج احوط داخل نمودن در آب است اگر چه بسیار کم باشد س آیا لازم است در غسل میت بسدر و کافور مخلوط نمودن هر یک از سدر و کافور با آب بنحوی که آب باقی بماند بر اطلاق یا لازم است که مخلوط بنحوی باشد که آب از اسم اطلاق خارج شود بسوی اضافه ج اقوی وجوب خلط است بنحوی که صدق نماید بر آن آب سدر و کافور و بدون ذهاب اطلاق از آن س

آیا شرط است در سدر تازگی و باقی بودن بویش یا نه ج شرط نیست س آیا تقدیری
از برای سدر و کافور شده که وزنش بقدر باشد یا نه ج امّا در خصوص وزن تحدید
سدر دلیل معتبری ندیدیم ولیکن اگر بقدر یک رطل عراقی که شصت وهشت مثقال وربع
مثقال صرّافی باشد بلکه اگر یک رطل ونیم باشد چنانچه بعضی تحدید کرده اند ضرری ندارد
بشرط آنکه مضاف نشود ولکن اقوی عدم اعتبار وزن است بلکه کفایت میکند آنقدری که
متحقق شود بآن مسمّی غسل بماء سدر وهمچنین است کافور خواه نیم مثقال باشد یا
کمتر یا زیاده س آداب مستحبه ومکروهه ومحرّمه غسل میّت را بیان فرمایند
ج آداب مستحبه غسل میّت چند چیز است اوّل آنکه در وقت کندن پیراهن میّت
را به پهلو نگردانند بلکه بهمان حالتی که به پشت خوابیده پیراهن او را از طرف پا
بیرون آورند نه از طرف سر هرچند محتاج باشند به پاره نمودن ولکن در پاره نمودن
احوط آنست که اذن از وارث عاقل بالغ بگیرند وهمچنین از طلبکار هرگاه طلبکار داشته
باشد ویا از کسیکه وصیّت کرده که باو بدهند وبهتر آنست که همین جامه را ساتر
عورت میّت قرار دهند در حال غسل دوّم انگشتان ومفاصل او را بمالند ونرم نمایند
سوم آنکه در وقت غسل دادن میّت را رو بقبله نمایند مثل حالت جان دادن و
احتضار وبعضی واجب دانسته اند وآن ضعیف است چنانچه گذشت بلی بهتر آنست
که در همه احوال میّت را رو بقبله بگذارند چهارم آنکه میّت را وضوء دهند قبل از غسل
یا بعد از غسل بدون مضمضه واستنشاق بانیّت رفع حدث یا مباح بودن کفن
ودفن ونماز ویا کامل شدن اینها نماید هرچند لازم نیست که متعرض آنها شود
وبرای وضو دست میّت را بشوید وسر وپای میّت را مسح نماید واحوط ترک
این مستحب است پنجم آنکه حین غسل دادن میّت گودالی علیحده بکنند که غساله
در آن گودال بریزد ششم آنکه حائلی بین میّت وآسمان قرار دهند که هنگام غسل
چه از سقف وچه از خیمه ونحو آن باشد هفتم آنکه غسل دهنده در پهلوی میّت
بایستد بلکه در جانب راست میّت بایستد هشتم آنکه غسل دهنده میّت [illegible]

غسل دو دست خود را تا مرفق بشوید نهم آنکه غسل دهنده عورتین میت را پیش
از غسل بدست چپ خود باشنان و سدر بشوید یا کف سدر بشوید یا باشنان بتنهائی
بشوید سه مرتبه یا زیادتر بلکه سه مرتبه یا زیاده با آب کافور و آب خالص نیز بشوید و در
هر سه غسل دو دست میت را از سر انگشتان تا نصف ذراع نیز بشوید بلکه بهتر آنست
که در غسل اول با آب سدر و در غسل دوم با آب کافور و در سوم با آب خالص بشوید و نیز
در ابتدا نمودن بدو دست یا بعورتین چنانچه بعضی ذکر نموده اند ولکن اقوی آنست که
ابتدا نماید بدو دست و بعد از آن فرج را بشوید دهم آنکه آب سدر را بهم زنند تا کف کند
و بکف آن و خطمی سر میت را بشوید پیش از غسل و مبالغه نمایند در شستن لکن بنحویکه بسوراخ
دماغ و گوشها آب نرود و اگر سدر نباشد از خطمی و نحو آن بشوید یازدهم آنکه در هر یك
از اغسال ثلثه سه نوبت هر یك از سر و جانب راست و جانب چپ را بشوید دوازدهم
آنکه در غسل اول و دوم بنرمی و آهستگی دست بر شکم میت گذارد و بکشد مگر آنکه میت
زن آبستن باشد و خوف سقط طفل باشد سیزدهم آنکه میت را بر روی بلندی
یا تخته در حال غسل جا دهند که جانب پایش پست باشد که غساله از او باسانی جدا
شود و میت آلوده بخاك و گل و نحو آن نشود و بهتر آنست که تخته از ساج باشد و بعضی
گفته اند که ساج تخته ایست دراز و چهار گوشه که از درخت بزرگیست که در هند
روئیده میشود و بعضی گفته اند که شاید آبنوس اصلی باشد که از هند آورند
چهاردهم آنکه خشك کنند بدن میت را بعد از سه غسل بثوب نظیفی از قبیل
قطیفه و نحو آن که کفنش زود پوسیده نشود پانزدهم آنکه دست خود را بکیسه
یا خرقه به پیچد در هنگام ازاله نجاست از بدن میت و آن خرقه و کیسه را در
وقت غسل دادن ببندد بلکه اگر حاجت شود در رسانیدن آب غسل به اعضای
میت به بردن دست و رسانیدن آب بعورت و جائز نباشد دست کردن او
این وقت لازم است پیچیدن خرقه بدست بجهت رسانیدن آب غسل بعورت
بلکه بعضی گفته اند که مستحب است که در حال غسل دادن میت خرقه داشته با

مثل حالت ازالهٔ نجاست شانزدهم آنکه غسل دهنده در حال غسل ذکر خدا
نماید و طلب آمرزش میت از خدا نماید بهر لفظیکه خواهد چه فارسی و چه ترکی
و بهتر آنست که در وقت غسل دادن همیشه بگوید ربِّ عفوکَ عفوکَ بضم واو و یا
بفتح آن و هر دو خوب است یا بگوید اَللّٰهُمَّ هذا بدن عبدک المؤمن و قد اخرجت
روحه منه و فرقت بینهما فعفوک عفوک خصوص در وقت برگردانیدن میت
جهت شستن که در حدیث است که کسی که این کلمات را در آن وقت بگوید خدا از
عقاب بیامرزد همه گناهان غسل دهنده را یا گناه یک ساله او را مگر گناهان کبیره
را و احتمال دارد که معنی حدیث و مراد امام علیه السلام این باشد که خداوند بیامرزد
همه گناهان میت را یا گناهان یک ساله او را بواسطهٔ این کلمات که غسل دهنده میگوید
مگر گناهان کبیره هفدهم آنکه وقتیکه شستن بکمر میت برسد آب را زیاد بریزد هیجدهم
آنکه قطع آب نکند تا آنکه بیک آب تمام شود نوزدهم آنکه یکی بشوید و یکی آب بریزد
بستم آنکه بنرمی و آهستگی بشوید میت را بیست و یکم آنکه در حال غسل دست ببدن میت
بمالد تا اینکه آب بهمه اعضای میت برسد هرگاه خوف ساقط شدن چیزی
از میت نباشد بیست و دوم آنکه بپوشاند عورت میت را در حال غسل چه حرام
باشد نظر بعورت میت از برای غسل دهنده و چه حرام نباشد بیست و سوم
آنکه بشوید غسل دهنده سه مرتبه هر دو دست خود را تا مرفق بعد از غسل سدر
و کافور بلکه عقب هر غسل بلکه تا دوش سه مرتبه بشوید بیست و چهارم آنکه
آب غسل بقدر ششصد مثقال باشد چنانچه حضرت رسول وصیت نمود بحضرت امیر
المؤمنین علیه السلام که به ششصد مثقال غسل دهد او را بیست و پنجم آنکه بپوشاند
هر عیبی که در میت به بیند و بمردم خبر ندهد تا آنکه خداوند کریم گناهان او را
بیامرزد چنانچه از صادق منقول شده باشد بیست و ششم آنکه غسل میت را در
حالتی که میت برهنه باشد و عورتین او پوشیده باشد بدهد نه آنکه میت را
با جامه غسل دهد هر چند آنهم جائز است بیست و هفتم آنکه در هر سه غسل

شروع از جانب راست سر میت نماید **و اما مکروهات**
و آن نیز چند چیز است اول نشانیدن در حال غسل دوم قرار دادن میت را
میان دو پای خود سوم تراشیدن سر میت و یا تراشیدن موی پشت زهار و چهارم
کندن موی زیر بغل و پنجم گرفتن شارب میت و یا بریدن و تراشیدن موی میت
از هر جا که باشد ششم گرفتن ناخن میت اگرچه بلند شده باشد و اگر ناخن و موی و مثل
آن از میت جدا شود باید در میان کفن بگذارند و با میت دفن نمایند چنانچه در حدیث
وارد است بلکه در حدیث است که دندانی از حضرت باقر روحی فداه کنده شد آنحضرت
آن دندان را در دست گرفت و فرمود الحمد لله و بحضرت صادق علیه السلام داد
و فرمود که چون مرا دفن کنی این دندان را با من دفن نما هفتم شانه کردن موی
میت هشتم پاک کردن چرک زیر ناخنها او را با خلال بلکه سزاوار آنست که ازاله
چرک زیر ناخنها را با چوب نرم نمایند بلکه اگر به پنبه چوب را درکش کنند و بعد ازاله
ازاله چرک نمایند بهتر است نهم غسل دادن از آبی که به آتش گرم شده باشد
مگر در حال زیادتی سرمای که بگرم کردن آب محتاج شوند بلکه مکروه است بآب
گرم غسل دادن هرچند بغیر آتش گرم شده باشد که بدن میت بآب گرم سست
میشود و هرچه باعث سخت شدن بدن میت میشود بهتر است از سست شدن
دهم کام زدن بر میت در حال غسل و در غیر غسل نیز یازدهم ریختن آب غسل
در بیت الخلاء و چاه کهنه باشد و یا آنکه تازه کنده باشند بلکه بهتر آنست که غساله
میت را جاری نسازند در بالوعه خانه که معد از برای آب باران و مثل آن باشد
خصوص وقتی که بالوعه منجر باشد دوازدهم دست بر شکم میت مالیدن در
وقتیکه میت حامله باشد هرچند بنرمی دست بکشد **و اما چیزهائیکه**
حرام است در وقت غسل و غیر آن پس آن نیز چند چیز است اول ختنه کردن
میت اگر ختنه کرده نباشند میت را دوم غسل بکافور دادن اگر میت محرم باشد
باحرام حج یا عمره سوم حنوط کردن محرم بکافور **در حنوط میت**

مس حنوط میت واجب است یا مستحب و بر هر تقدیر جائز است قبل از غسل حنوط کردن یا نه و کیفیت حنوط به چه نحو است ج حنوط کردن میت واجب است بعد از غسل و کفایت نمیکند قبل از غسل و تاخیرش تا وقتیکه کفن کرده شود ان شاء سقوط نمیشود بلکه بعد از کفن حنوط کرده میشود و بهتر آنست که قبل از کفن حنوط کرده شود و **حنوط** عبارت است از کافور مالیدن بهفت موضع که لازم است رسیدن آنها بر زمین در سجود و آن پیشانی و دو کف دست و زانوها و سر دو انگشت بزرگ پا و اما سر بینی و زیر بغل و بیخ رانها پس آنها واجب نیست مس شرائط صحت حنوط را بیان فرمایند ج صحت حنوط مشروط است بچند شرط اول آنکه بعد از غسل باشد پس پیش از غسل صحیح نیست بلی اگر غسل یا تیمم بدل از غسل ممکن نشود حنوط ترک نشود دوم آنکه بکافور باشد پس بغیر کافور حنوط نیست سوم آنکه غیر ولی از ولی اذن بگیرد در حنوط کردن اگر ممکن باشد اذن والا ساقط است اذن گرفتن چهارم آنکه محرم نباشد پنجم آنکه کافور نجس نباشد بلی ضرر ندارد حنوط کردن بکافور پاک هر چند بسبب محل حنوط نجس شود ششم آنکه غصبی نباشد پس اگر بهم نرسد مگر غصبی حنوط ساقط است هفتم آنکه بسیار کهنه نباشد که بی بو شده باشد هشتم آنکه کافور حنوط نرم و سائیده باشد پس اگر نرم نکرده حنوط نمایند باین نحو که کافور را بر مواضع سبعه بسایند پس اگر نرم شود و چیزی بموضع بمالد ضرر ندارد والا کفایت نمیکند مس شرائط وجوب حنوط را نیز بیان فرمایند ج شرط در وجوب حنوط چند چیز است اول آنکه میت مؤمن اثنا عشری باشد یا ملحق بایشان از قبیل اطفال و مجانین بنحویکه در غسل گذشت دوم آنکه محل حنوط باقی باشد سوم آنکه محرم نباشد پس اگر محرم باشد حنوط ساقط است چنانچه غسل بآب کافور نیز ساقط است پس محرم با محل فرق ندارد در سائر واجبات و مکروهات و محرمات مگر در خصوص غسل بآب کافور و حنوط بکافور و مالیدن بوی خوش چهارم آنکه کافوری که بآن غسل صحیح است ممکن باشد والا وجوب حنوط ساقط است پنجم آنکه اگر میت مالک کافور باشد یا مالک مالی باشد که تواند از کافور حنوط را بتواند از مال و بخرند یا آنکه کسی تبرعا بدهد والا وجوب آن ساقط است

س آیا عدم جواز حنوط در حق معتده بعده وفات و معتکف نیز جاریست یا نه
ج اقوی عدم لحوق معتده بعده وفات و معتکف است پس غسل بکافور و حنوط نیز ساقط نیست و بوی خوش نیز جائز است
س در حنوط نیت قربت شرط است و شخصی که میت را حنوط میکند باید بالغ باشد یا نه
ج شرط نیست نیت قربت در حنوط چنانچه شرط نیست در کسی که مباشر حنوط میشود که بالغ باشد
س قدر مجزی از کافور در حنوط چه قدر است و تحدید یکی از برای آن وارد است یا نه و مستحبات آنرا اعلام فرمایند
ج کافیست در ان مسمی کافور و بهتر آنست که کافور حنوط بدون کافور غسل سیزده درهم و ثلث درهم باشد موافق حنوط حضرت رسول صلی الله علیه و آله که تخمیناً هفت مثقال صرافی میشود و مستحب است در حنوط چند امر اول آنکه کمتر از مثقال شرعی نباشد و اکمل و افضل سیزده درهم و ثلث است که مذکور شد دوم آنکه در کف دست نرم سازند آنرا نه بهاون و غیر آن سوم آنکه بر پیشانی و سینه و کف دستها و سر و گردن و دوش و ریش و کف پاها و جمیع مفاصل و بغل بیند نعلین را نیز حنوط نمایند و هر جائیکه بوی بد از ان ظاهر شود و در بعضی از اخبار مثل بعضی از کتب علماء حنوط فرج نیز مذکور است و لکن بهتر آنست که کافور را بر فرج میت بپاشند و اگر ممکن نشود بگذارند تا آنکه بمالند مگر زن بالنسبت بشوهر یا شوهر بالنسبت بزن پنجم آنکه در حنوط ابتداء به پیشانی کنند و بعد بسائر مواضع و اگر کافور حنوط کم باشد که وفا نکند مگر بغسل یا بحنوط و بهر دو کفایت نکند مقدم بدارد غسل را و حنوط ساقط میشود و اگر حنوط کافور به همه مواضع سبعه کفایت نکند کفایت کنند بقدر ممکن و هرگاه اگر کفایت نکند مگر یک موضع را مقدم بدارد جبهه را بر سایرین و بعد از ابتدا نمودن بحنوط جبهه در سائر مواضع مخیر است در تقدیم و تاخیر و اگر بعد از [illegible] کافور حنوط کفایت نکند مگر بیک موضع از مواضع باقیه اختیار نماید هر کدام از ان مواضع را که خواهد و ترتیبی در مواضع باقیه نیست و اگر بعد از کفن حنوط نماید ضرر ندارد هر چند بهتر آنست که مقدم بدارد حنوط را بر تکفین ششم آنکه مخلوط کنند بکافور حنوط قدری از تربت سید الشهداء علیه السلام روحی له الفداء

ولکن در وقتی که حنوط کنند بان دو موضعی که منافی احترام باشد مثل عورت و سر
انگشتان پاها و غیر آن بآن حنوط نکنند و مکروه است گذاشتن کافور بر نعش چنانچه
مکروه است مخلوط نمودن کافور حنوط به مشک و غیر اینها از بوی خوش و مکروه است
نرم کردن کافور حنوط را بهاون و غیر آن از غیر دست **مسئله** در وقت دفن میت اگر
قدری از تربت سید الشهداء علیه السلام در دهن و گوش و چشم و بینی میت بگذارند چه
حکم دارد **ج** عیب ندارد والله العالم

در وضع جریدتین

س وضع جریدتین واجب است یا مستحب بر هر تقدیر جریدتین از چه چوب
باید باشد و آیا باید تر باشد یا خشک و کیفیت وضع آن را بیان فرمایند **ج** وضع
جریدتین با میت از سنن مؤکده مختصه بشیعه است و باید که رطب تازه
باشد که در حدیث است که مادامیکه تر است حساب و عذاب از و برداشته میشود
بلکه در خبر است که گذشت رسول خدا صلی الله علیه و آله بر قبری که عذاب میکردند
صاحب قبر را پس آن بزرگوار طلب نمودند جریده را و آن را دو نصف کردند یکی را نزد سرش و یکی را
نزد دو پای او قرار دادند و فرمودند که تخفیف داده میشود از و عذاب مادامیکه
سبز و تر است و باید که از شاخه و سعف درخت خرما باشد اگر میسر شود و الا
از چوب سدر و الا از چوب بید و الا از سائر درختان سبز و مستحب است که طول
هر یک بقدر ذراع باشد از ذراع دست متعارف هر چند میت مستوی الخلقت باشد
و اگر ممکن نشود هر قدر که ممکن شود و از جانب عرض هر چه کلفت تر باشد کم تر از آن
باشد بهتر است و کافی ست که یک چوب نخل را پاره کنند و دو جریده نمایند هر چند
بهتر آنست که پاره نکنند و اما چوب خشک اگر چه از اماکن مشرفه باشد و یا از ضرائح
مقدسه باشد پس کافی نیست هر چند امید ثواب در آن بیشتر باشد و اما کیفیت
وضع آن پس مستحب است که یکی را بطرف راست میان پیراهن و پوست بدن گذارند
و دیگری را بطرف چپ میان لفافه و پیراهن گذارند و سر هر یک را در پیش چنبره
گردن قرار دهند و اگر ممکن نشود مگر یکی را نیز در همان جا نیز است بطریقی که مذکور شد

بگذارند و شرط نیست در استحباب جریده اینکه آنرا که مینیت مزبوره بگذارند بلکه بهر طریق که بگذارند کافیست در استحباب هر چند بطریق مذکور بهتر است و بعضی گفته اند که یکی را زیر بغل راست بگذارند و دیگری را میان دو زانوی میت بگذارند که نصفش بساق برسد و نصف آن بران بالا و بعضی گفته اند که هر دو را در پهلوی راست میت بگذارند بالای پیراهن و هرگاه فراموش شود و یا آنکه تقیه باشد پس هر نوع که ممکن شد بگذارند هر چند در میان قبر باشد یا در پای قبر باشد و سزاوار آنست که جریده را به پنبه و غیر آن بپیچند که تازگی آن باقی بماند و استحباب گذاشتن جریده ثابت است در جمیع اموات چه کبیر باشد و چه صغیر چه زن باشد چه مرد چه خوب باشد چه بد حتی کسیکه خوف عذاب قبر برا و نباشد و در حدیث است که جریده نفع می بخشد مومن و کافر و نیکوکار و بدکار را و در حدیث است که چون حضرت آدم از بهشت فرود آمد بسوی زمین وحشت داشت از خداوند مسئلت نمود که مانوس گرداند او را بدرختی از درختان بهشت خداوند منان بجهت انس او نخله را مقرر فرمود و بود آن درخت انیس او تا وقت وفات و بعد از وفات وصیت فرمود که بگذارند جریده با کفن او که با آن انس بگیرد در آخرت و همه انبیاء این عمل را میکردند تا آنکه در زمان جاهلیت ترک شده و پیغمبر صلی الله علیه و آله زنده کرد آنرا و گردید سنت جاریه و مستحب است بر جریده که بنویسند به تربت سید الشهداء علیه السلام روحی له الفداء مثل نوشتن بکفن اسم میت و شهادت بر وحدانیت و رسالت و اقرار بائمه علیهم السلام را تفصیلا یا اجمالا یا اینکه اولیاء الله و خلفاء رسول الله میباشند والله العالم

در تکفین میت

پس تکفین میت بر همه مسلمانان واجبست با اینکه این وجوب مختص باولیاء میت است و کفن نمودن میت چون غسل میت است که لازم و واجبست بر همه مسلمانان ولکن اگر یکی از مسلمانان بجا آورد از دیگران ساقط است پس آیا نیت معتبر است در تکفین میت و شرط نیز یا نه اقوی عدم اعتبار است بلی ثواب حاصل [illegible] نیشود

مگر بقصد قربت چنانچه لازم نیست در کفن کننده بلوغ و عقل و اسلام و ایمان هر چند
اشتراط ایمان اولی است س بدون اذن اولیای میّت میتوان اقدام به تکفین و غیر آن
نمود یا نه ج جائز نیست اقدام بفعل چیزی از غسل و کفن و دفن و نماز میّت مگر باذن
ولی میّت س در امور کفایت میّت اذن صریح از اولیاء لازم است یا شاهد حال
و نحوی هم کفایت میکند ج هم و کفایت میکند س تکفین میّت را بیان فرمایند
ج واجب است کفن نمودن میّت چه مرد باشد چه زن چه خنثی باشد چه مسرج
بسه پارچه که آن لنگ و پیراهن و لفافه سرتاسری باشد س حد هر یک از سه
پارچه مزبوره را بیان فرمایند ج امّا لنگ پس حد آن از ناف است تا زانو از همه طرف
و بهتر آنست که سینه و هر دو ساق و هر دو پا را بپوشاند و قدر واجب آن همان مقدار است
که بگویند که میّت را لنگ پوشانید و زائد از آن از مندوبات است که باید از
ثلث حساب نمایند و یا از ورثه اذن بگیرند و همچنین از طلبکاران هرگاه طلبکار داشته
باشد و امّا پیراهن پس قدر واجب آن مقداری است که صدق اسم پیراهن پوشیدن
نماید و بهتر آنست که حد آنرا از شانه تا نصف ساق قرار دهند از همه طرف و نیکوتر
زیاد کردن آنست تا نصف قدم میّت و امّا سرتاسری پس حد آن آنست که همه بدن میّت
را فرا گیرد از طول و عرض و احتیاط آنست که از طول بطوری باشد که از سمت سر
و پای میّت گره بخورد به ببندند و از عرض آنقدر زیاد باشد که بروی هم بیفتد دو
جانب آن س در صورت عدم وصیّت نافذه قدر زائد از پیرهن و لفافه نیز
اذن میخواهد یا نه ج بلی در قدر زاید مثل لنگ میباشد در اذن از ورثه و طلبکاران
س ترتیب در پوشانیدن کفن می باشد یا نه ج بلی ترتیب آن بنحویست
که مذکور شد پس لنگ مقدم است بر پیراهن و پیراهن مقدم بر لفافه بلی هرگاه بافت
نشود مگر بقدر یک قطعه از این سه قطعه مزبوره پس مقدم میدارند لفافه را بر سایر
از آن و بهتر آنست که اول لفافه را پهن نمایند و ابتدا بر آن پهن میّت نمایند و بعد از آن
به لنگ و بعد از آن به پیراهن و بعد از آن لفافه را بهم آورند و مستحب است از برای

صدق اسم الی آخره ۱۲
صادق آید ۱۲
ترتیب یعنی یکی بعد دیگری
سه قطعه یعنی لنگ و پیراهن و لفافه ۱۲

مرد و پارچه دیگر یکی عمامه که میانش را بگیرند و بر سر او به پیچند و برای او دو طرف بعمت قرار دهند و طرفین را از زیر حنک بیرون آورند طرف راست را بچپ و طرف چپ را براست آرند و زیادتی را بر روی سینهٔ او انگنند و بعضی برای آن مقرر نشده بلکه کفایت میکنند بمقدار یکه وفا بهیئت عمامه نماید و دیگری ران پیچ و بهتر آنست که عرض آن یک وجب و نیم و طول آن سه ذرع و نیم باشد و از برای زن سه پارچه دیگر مستحب است یکی مقنعه که بجای عمامه میباشد و یکی دیگر ران پیچ و یکی دیگر پستان بند که کرباس پهنی میباشد که بر سینهٔ زن می بندند و مستحب دانسته اند از برای زن جامهٔ دیگر که آنرا نمط میگویند و گفته اند که این جامه غلیظی است را براه که برای زینت نگاه میدارند و چون معلوم نیست که نمط کدام است و دلیل معتبری هم ندارد ترکش ضرر ندارد و در کفن میت اول پنبه بسیار بعورتین او بگذارند و سر ران میت حضرت بخو بکند و جانب آنرا بکمر میت بطریق کربند به بندند پس سر دیگر از کرباس را بت بخود میان دو پای او بیرون آورند بنحوی که عورتین و پنبه را که برانها گذاشته اند بپوشد و از زیر آنچه بر کمر او بسته شد بیرون کنند و محکم کنند و برانها را بان سمت به پیچند و به بندند تا هر جا که تمام شود بین بشر برانها به پیچیده فرو برند و مستحب دیگر آن است که بالای لفافه جامه که از یمن می آورند بپوشانند **سؤال** هرگاه یافت نشود مگر بقدر یک قطعه و آن کفایت لفافه را نکند و امر دائر شود میان پیراهن و لنگ کدام را مقدم بدارند **جواب** پیراهن مقدم است بر لنگ هرچند تقدیم لنگ خالی از قوت نیست **سؤال** هرگاه مقدور نشود در کفن مگر بقدر ستر احد عورتین کدام را مقدم بدارند **جواب** قبل مقدم است **سؤال** شرائطی که موجب صحت کفن نمودن باین سه پارچه است بیان فرمایند **جواب** شرط است درین سه پارچه چند چیز اول آنکه نازک نباشد که حاکی بدن باشد و اگر پارچه کلفت غیر حاکی یافت نشود پارچهای نازک را دولا و سه لا نمایند تا آنکه ستر بان حاصل شود هرچند اکتفا بستر اصل از وجوه خالی از قوت نیست هرچند پارچه کلفت غیر حاکی موجود باشد دوم غصبی نباشد

هرچند درحال ضرورت باشد پس اگر یافت نشود مگر پارچه کفن غصبی مر نهوقت
میّت را عریاناً دفن نمایند سوم آنکه حریر محض نباشد هرچند درحال ضرورت باشد
وهرچند میّت زن باشد بلی اگر خصوص سنجاف کفن از حریر باشد جائز است خصوص
وقتیکه کمتر از چهار انگشت باشد بحسب عرض چهارم آنکه طلاباف نباشد هرچند میّت
زن باشد پنجم آنکه پاک باشد درحال اختیار و درحال اضطرار اگر پاک نباشد ضرر
ندارد ششم آنکه درحال اختیار کفن از پوست و موی حیوان غیر ماکول اللحم نباشد
بلکه بهتر نیست که از پوست نباشد هرچند پوست گوسفند ونحو آن از حیوان
ماکول اللحم باشد وتذکیه وذبح نیز شده باشد هفتم آنکه از قبیل نباتات نباشد
... نیل وحصیر ونحو آن مگر درحال ضرورت هشتم آنکه از بافته از موی وکرک
... اللحم نباشد بلکه از ماکول اللحم نیز نباشد بنابر احوط پس کفن نکنند میّت
... بمثل ماهوت وشال ... ونحو آن هرچند قول بجواز در
... اللحم اقوی است والله العالم سوال درحال تعذر جائز است تکفین میّت
به پوست حیوان یا نه جواب درحال اضطرار و ضرورت کفن نمودن میّت را از پوست
حیوان ماکول اللحم جائز است بشرط آنکه از پوست میته نباشد سوال هرگاه
یافت نشود مگر پوست حیوان ماکول اللحم ولباس از موی غیر ماکول اللحم
تکفین بکدام ازین دو مقدم است جواب پوست حیوان ماکول اللحم مقدم است
بر ثوب معمول از صوف غیر ماکول اللحم الخ درصورت دوران امر بین جلد غیر ماکول
اللحم وصوف آن صوف مقدم است سوال درصورت دوران امر بین حریر طلا
باف یا پوست ماکول اللحم کدام مقدم است جواب پوست ماکول اللحم درحال ضرورت
مقدم است بر حریر طلاباف چنانچه حریر وطلاباف مقدم است بر پوست
غیر ماکول اللحم سوال درحال ضرورت جائز است کفن بجامه متنجس یا نه
وهمچنین بحریر محض ودرصورت دوران امر بین این دو کدام را مقدم باید
داشت جواب درصورت تعذر جائز است کفن نمودن بجامه متنجس خصوص اگر نجاست

غیره سرایه به بدن میت باشد و همچنین جائز است در چنین حال کفن نمودن به حریر
محض خصوص در طفل و زن و در صورت دوران بین متنجس و حریر و طلاباف مقدم
بدارند متنجس را بر حریر و طلاباف مس کفن میت از ثلث باید گرفته شود یا از اصل
مال میت ج کفن واجب باید از اصل مال میت برداشته شود نه از ثلث به تنهای
بلکه مقدم است بر وصیت و دین و حق رهن و حق جنایت پس اگر میت مالک نباشد
مگر پارچه کفن یا قیمت کفن را و آنهم رهن باشد مراعات نه نمایند رهن یا دین را همچنین
حق جنایت را که میت کسی را زخم زده باشد بلکه میت را بآن کفن بپوشانند
هرچند حق رهن و حق دین ادا نشود بلی اعتبار رضای آنها اولی میباشد و کذا
که رضای آنها و وارث نیز شرط است در قدر زائد از واجب کفن خصوص در رهن
و دینی که از ترکه چیزی فرو گذار نکند که باید همه ترکه صرف در ادای دین شود
مس هرگاه ورثه راضی نشوند بپوشانیدن میت را بپارچه خوبی از کفن آیا
واجب است پوشانیدن به کفن پست یا آنکه جائز است کفن اعلا هرچند ورثه
راضی نباشند ج احتیاط آنست که اقتصار کنند بپارچه پست بشرط آنکه در
آن پارچه خواری و ذلت از برای میت نباشد هرچند ملاحظه شان میت
نمودن خالی از قوت نیست پس اگر میت لیاقت پارچه اعلا دارد بسبب غنا
و بعنوان همان متعین است هرچند ورثه راضی نباشند یا صغیر و غائب باشند
مگر آنکه وصیت به بالاتر از آن نماید و یا وصیت به زیاده از قدر واجب نماید
که این وقت مقدار زیاده از ثلث حساب شود و یا باذن ورثه کبیر رشید شود
که حاضر باشند نه آنکه غائب یا سفیه و یا صغیر باشند مس قیمت سدر
و کافور و دفن زمین و سائر ما یحتاج میت از اصل مال است یا آنکه از ثلث
ج اقوی آنست که از اصل مال میت میباشد پس اگر زمین وقفی و مباح
نباشد و محتاج باشد به خریدن زمین و یا اجاره نمودن آن واجب است
که قیمت آنرا از اصل محسوب دارند بلکه اگر ظالم جائری منع نماید از دفن یا

کفن یا غسل یا سدر و کافور یا آب غسل ممکن نباشد مگر گرفتن مالی از ورثه و دیناری مثلاً و ...
آن ممکن نباشد اقوی آنست که تمام آن مال را که ظالم میگیرد نیز از اصل ترکه حساب نمایند
نه از ثلث و اگر غیر آن زمین ممکن باشد که احتیاج بپول نباشد و منع ظالمی نباشد
و بخواهند میت را در مکانی که جابر منع مینماید دفن نمایند آن قیمت را از اصل مال بر نمیدارند
بلکه از ثلث میگیرند و اگر زمین دیگری که ظالم منع مینماید نیز محتاج بپول باشد لکن قیمت
آن کمتر باشد از آن زمینی که جابر منع مینماید و بخواهند که در آن زمینی که جابر پول میگیرد
دفن نمایند پول بقیمت ما به التفاوت آن زمین را از ثلث حساب کنند نه تمام را مسئله
اگر آن مکان که محتاج به پول زیاد است مناسب حال میت باشد و آن مکانی که پول کم
میخواهد مناسب و لائق بحال میت نباشد بنوعی که اگر اختیار آن مکان نمایند موجب
ذلت و خواری میت میباشد پس در وقت اختیار مکان مناسب از اصل مال است بلی
اختیار مکان مناسب تر بحال میت لازم نیست و زیادتی آن از اصل ترکه حساب نمیشود
مسئله هرگاه شخص کفن نداشته باشد و مالی نیز نداشته باشد که بآن کفن نمایند
کفن آن بر مسلمانان واجب است یا نه ج بر احدی لازم نیست کفن نمودن آن بلکه بی
کفن دفن میکنند او را بلی مستحب است که مسلمانان کفن نمایند این میت فقیر را
چنانچه از حضرت باقر صلوات الله علیه منقول است که هر که مؤمنی را کفن کند
مثل کسی باشد که ضامن لباس میت شده باشد تا روز قیامت و شاید که
این ثواب برای پوشاننده کفن نیز باشد چنانچه برای دهنده کفن میباشد و اگر
از بیت المال و زکوة و سهم سبیل الله و سائر مالی که صرف در خیرات باید بشود کفن
کنند ضرر ندارد لکن واجب نیست و اگر از زکوة سهم فقرا باشد بوارث فقیر
بدهند که کفن کنند نه آنکه بمیت حساب کنند تا آنکه عار برای ورثه مگر باشد
بنا است که باذن حاکم شرع یا عدول مؤمنین صرف برای میت بکنند مسئله
اگر بهم رسیدن کفن و کافور و سدر و سائر ما یحتاج آن بشوهر است یا نه هر چند ضعیفه
مطلقه یا ناشزه باشد ج بلی جمیع ما یحتاج آن بشوهر است هر چند زن صاحب

نمی‌میرد که کفن ملک شوهر شده باشد که بورثه‌اش منتقل نشده یا آنکه ملک شوهر نیست
جواب کفن ملک شوهر می‌باشد و بشوهر برمی‌گردد پس هرگاه مرده کفن نمود زن خود
را بعد از آنکه کفن نمودن زن برا او لازم نبوده است و بعد از آن شوهر نیز مرده و چیزی
ندارد که او را کفن نمایند آیا آن کفن را از زن انتزاع نمایند یا نه جواب واجب است که
کفن را از زن بیرون آورند و بشوهر بپوشانند و همچنین اگر دفن شده باشد
و اتفاق افتاده باشد که بسیل و غیر آن جسد میت بیرون افتاده باشد که واجب
است آن کفن را از وی نزع نموده بشوهر بپوشانند بلی هرگاه انتزاع کفن از زن بعد
از دفن مستلزم نبش قبر شود پس در این صورت جائز نیست بجهت حرمت نبش
پس هرگاه ورثه زن از مال زن او را کفن نموده باشند بجهت عدم تمکن شوهرش و
بعد از آن شوهر غنی شود میتوانند ورثه زن مطالبه قیمت کفن را نمایند
از شوهر او در حال غنا و یا نه جواب جائز نیست از برای ورثه مطالبه قیمت کفن از شوهر
هرچند غنی شده باشد و هرچند دفن نشده باشد و از ورثه شوهر نیز حساب نه نمایند
پس هرگاه مقارن شود موت زوج و زوجه و لذا نداشته باشند مگر یک کفن از مال زن
کدام یک را کفن نمایند جواب اگر مراد تقارن حقیقی است این کفن با اول است بر ملک زوجه و اگر
تقارن عرفیست و زوج فی الواقع موخر از زوجه مرده است اقوی آنست که این کفن منتقل
میشود بشوهر و ورثه‌اش و لکن واجب است که این کفن را بزن بپوشانند نه بشوهر پس
آیا ملحق است بزوجه در وجوب کفن جمیع واجب النفقه و اقارب یا نه جواب واجب نیست
کفن اقارب هرچند واجب النفقه باشند بلی کفن کنیز و بنده لازم است بر آقا و بر ولی
مادامیکه آزاد نشده باشند هرچند تحلیل بر غیر کرده باشند و هرگاه قدری از آن
آزاد شده باشد یا آنکه مشترک باشد بقدر ملک لازم است بشرط آنکه بقدر ستر
عورت باشد و فائده بران بجهت ستر عورت مترتب شود پس هرگاه کفن
نجس شود قبل از دفن و یا بعد از گذاشتن میت در قبر چه نمایند جواب واجب است
ازالهٔ آن چه از خود میت باشد یا از خارج چه بشستن بآب باشد و یا مقراض نمودن

ویا پاره کردن یا به بدل نمودن هر کدام که باشد بتفاوت احوال واشخاص واوقات
پس اگر شستن زیاد دشوار باشد ویا ممکن نباشد مقراض نمایند چنانچه بواسطهٔ زیاد
بریدن اگر کفن ضائع شود وکفن دیگر نیز ممکن نشود متعین است شستن واگر تفاوت
نه باشد پس ظاهر تخییر است وهمچنین است اگر بعد از گذاشتن در قبر باشد ولکن
غالب آنست که در قبر شستن وبدل کردن متعسر است بجهت مراعات غساله وضیق
مکان وهتک حرمت میت پس مقراض نمودن اولی ست اگر نجاست کم باشد که بقرا
کردن کفن ضائع نشود واگر بیشتر از پارچهای کفن نجس شود وشستن ممکن نشود
وبه بریدن نیز ضائع شود یا اینکه از صدق کفن یا از ساتر بودن وبخوان از شرائط
بیفتد درین وقت بدل کنند اگر ممکن شود والا بهمان قسم دفن نمایند والله العالم
پس تکفین شخص محرم بغیر طور است مثل کفن نمودن دیگران است حتی در
پوشیدن سر وروی پس مستحبات ومکروهات کفن را اعلام فرمایند
اول بدانکه مستحب است که هر کس کفنی از برای خود مهیا نماید وهمچنین سدر
وکافور وبخوان که در حدیث است که هر کس کفنش در خانه باشد نمی نویسند
او را از غافلین واز برای او حسنه نوشته میشود هر زمانیکه نظر بان کفن نماید

واما مستحبات

پس چند چیز است اول کفن خوب باشد چنانچه
در حدیث است که اموات بکفن خوب در قیامت فخر مینمایند وبهمان کفن خوب محشور
میشوند وحضرت موسی ابن جعفر روحی لهما الفداء را کفن نمودند بکفنی که دو هزار
ویا نصد اشرفی تمام شد وجمیع قرآن بران نوشته شده بود دوم آنکه بنویسند بر
حاشیهٔ جمیع پارچهائی آن از واجب ومستحب حتی عمامه اسم میت را و پدرش را باین
نحو که فلان ابن فلان یشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له وان محمدا
رسول الله ص وبعد از شهادت بوحدانیت ورسالت بنویسند شهادت ولایت ائمه طاهرین صلوات الله
علیهم اجمعین ونامهای مبارک ایشان را نیز بنویسند ان البعث والثواب
والعقاب حق بلکه مستحب است نوشتن جمیع قرآن یا بعض آن را ودر کشف اللثه

مستحبات کفن

روایت نموده اند از بعضی حکماء و بزرگان شام که ایشان نوشتند حدیث را که حضرت
امام رضا علیه السلام فرموده برای اهل نیشاپور بسند متصل اثر و بزرگوار از آبا طاهرین
وصیت نمودند که با او دفن نمایند و بعد از فوت او را در خواب دیدند که خدا
متعال او را آمرزید به برکت تفضل کلمه لا اله الا الله و تصدیق نمودن به حدیث و بجهت نوشتن این
حدیث از روی تعظیم و احترام پس مناسب است نوشتن این حدیث با سند حدثنا محمد بن موسی المتوکل
وقال حدثنا علی بن ابراهیم عن ابیه یوسف بن عقیل عن اسحاق بن راهویه قال
لما وافی ابو الحسن الرضا علیه السلام بنیشاپور و اراد ان یخرج الی المأمون اجتمع
الیه اصحاب الحدیث فقالوا یا ابن رسول الله تدخل علینا ولا تحدثنا بحدیث فنستفیده
منک وقد کان قعد فی العماریه فاطلع راسه فقال سمعت ابی موسی بن جعفر علیه السلام
یقول سمعت ابی جعفر بن محمد علیه السلام یقول سمعت ابی محمد بن علی علیه السلام
یقول سمعت ابی علی بن الحسین علیه السلام یقول سمعت ابی الحسین بن علی
علیه السلام یقول سمعت ابی امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام یقول سمعت
رسول الله صلی الله علیه و آله یقول سمعت جبرئیل یقول سمعت الله عز و جل
یقول لا اله الا الله حصنی فمن دخل حصنی امن من عذابی فلما مرت الراحلة نادی
اما بشروطها و انا من شروطها و بچند سند دیگر وارد شده و شاید ذکر سند اهم
بی‌دخلی نباشد آن را نیز نوشتیم حدثنا احمد بن الحسن القطان قال حدثنا عبد الکریم
بن محمد الحسینی قال حدثنا محمد بن ابراهیم الرازی قال حدثنا عبد الله بن یحیی
الاهوازی قال حدثنی ابو الحسن علی بن عمرو قال حدثنا الحسن بن محمد بن جمهور
قال حدثنی علی بن بلال عن علی بن موسی الرضا علیهما السلام عن موسی بن جعفر
علیه السلام عن جعفر بن محمد عن محمد بن علی عن علی بن الحسین علیه السلام
عن حسین بن علی علیه السلام عن علی بن ابیطالب علیه السلام عن رسول الله
صلی الله علیه و آله عن جبرئیل عن میکائیل عن اسرافیل علیهم السلام عن اللوح
والقلم قال یقول الله عز و جل ولایة علی بن ابیطالب حصنی فمن دخل حصنی امن

داری و بهشت ... است نوشتن جوشن کبیر را نیز بلکه در آن خبر وارد شده است که هر که بنویسد
این دعا را بر جامی از کافور پس بشوید و آن آب را بر کفن بپاشد نازل میگرداند خداوند
در قبر او هزار هزار نور و ایمن گرداند او را از هول منکر و نکیر و عذاب قبر را از او بردارد
در هر شب نازل میشود در قبر او هفتاد هزار ملک که بشارت میدهند او را به بهشت
و وسعت داده میشود در قبر او بقدر آنکه چشم کار کند و در روایت دیگر بعد از برداشتن
عذاب قبر این طور مسطور است که خداوند منان بر میانگیزاند در قبر او هفتاد
هزار ملک که با هر ملکی طبقی است از نور که نثار میکنند بر او و بر میدارند او را بسوی
بهشت و متکا میگذارند برای او در بهشت و تکیه میکند بر او و آرام میگیرد در قبر مثل
عروسی که در حجله خود قرار گیرد از جهت حرمت و بزرگواری این دعا و صفتها
خداوند مهربان که من حیا میکنم از بنده که این دعا بر کفن او باشد که او را عذاب کنم
تا آنکه فرمود حضرت امام حسین علیه السلام روحی له الفداء که وصیت کرد مرا پدرم
امیر المؤمنین علیه السلام وصیت بزرگی که ای فرزند بنویس این دعا را بر کفن من
و فرمود آن بزرگوار عمل کردم آنچه پدر بزرگوارم فرمودند و هر چیزی که امید
بهشت از او حاصل شود مثل ... وفدت علی الکریم بغیر زاد ۰ من الحسنات و
القلب السلیم ۰ فحمل الزاد اقبح کل شیء ۰ اذا کان الوفود علی الکریم ۰ چنانچه در
حدیث است که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام این شعرها را بر کفن سلمان
فارسی رضی الله عنه نوشتند و همچنین بعضی از دعوات جلیله را بنویسند سوم
آنکه ذریره بر کفنش بپاشند و حقیقت آن نیز معلوم نیست و میگویند چیزیست
از هند میآورند و بعضی گفته اند که چیزیست که مرکب است از بویهای خوش
و بعضی گفته اند طیبی است نیز کرده شده و معلوم نشد که کدام است چهارم
آنکه کفن از پنبه باشد نه از جنس چیزی دیگر پنجم آنکه سفید باشد نه رنگین بلکه
حبره اگر سرخ باشد ضرر ندارد چنانچه در بعضی از اخبار هست که حضرت رسول
صلی الله علیه و آله را از حبرهٔ سرخ کفن کردند بلکه سرخ بودن آن شاید بهتر باشد

ششم آنکه ریسمانی را که بآن کفن را میپیچند از کفن بیرون آورند هفتم آنکه پنبهٔ
بسیار بر عورتین میت بگذارند خصوصا برای فرج زن که بعضی گفته‌اند که پنبه بیشتر
بقدر رطلی باشد که تقریباً بقدر شصت و هشت مثقال صرافی و ربع مثقال باشد
بلکه بعضی یک رطل و نیم گفته‌اند هشتم آنکه کفن پارچهٔ کهنه و چرکین نباشد نهم
آنکه کفن حلال و بی شبهه باشد دهم آنکه کفن از ثوب احرام باشد و یا جامهٔ که در آن
نماز کرده باشد و یا بندگی خدا در آن نموده باشد یازدهم آنکه تبرک داده شده باشد
بانداختن بر ضرائح مقدسه و اماکن متبرکه دوازدهم آنکه بگذارند در آن تربت مبارک
یا خاکهای دیگر که مبارک باشد نحو گرد ضرائح و یا چیز دیگر که تبرک بآن حاصل شود سیزدهم
آنکه بشویند کفن را از آبهای مبارک مثل آب زمزم و آب فرات چهاردهم آنکه بنویسند
کفن را به تربت سید الشهداء علیه السلام و اگر ممکن نشود به تربت سایر ائمه علیهم السلام
و اگر ممکن نشود بچیزی بی رنگ و اگر ممکن نشود بهر رنگ که ممکن شود بنویسند غیر سیاه و اگر ممکن نشود بسیاهی
بنویسند پانزدهم آنکه بنحوی بنویسند که نوشته در کفن ظاهر شود و اگر ممکن نشود
اشاره کنند با انگشت و با انگشت بنویسند هر چند اثر نوشته ظاهر نشود شانزدهم
آنکه اصلا مکاسره ننمایند در قیمت کفن و صداق و مهریه ننمایند **وامّا مکروهات**
کفن پس آن نیز چند چیز است اوّل کفن را با آهن یا فولاد بریدن دوم آستین
گذاشتن در پیراهنی که از برای میّت درست میکنند بلی اگر میّت را در پیراهن
خودش کفن کنند آستین داشتن پیراهن مکروه نیست بلی مکروه است
که تکمه داشته باشد پس اگر تکمه داشته باشد تکمه را بگیرند و آستین را بحال خود
بگذارند سوم تر ساختن با آب دهن ریسمانی را که بآن کفن را میپیچند چهارم
بخور دادن کفن بعود یا غیر آن پنجم کفن کردن میّت را بکتان یا ممزوج بچیز دیگر ششم
بسیاهی نوشتن در حال اختیار هفتم خوشبو کردن کفن را ببوی خوش بلکه بهتر آنست
که خوشبو نکنند بغیر ذریره که گذشت بلکه ترک آن نیز خوب است هشتم چرکین بودن و نظیف
نبودن کفن نهم دوختن پارچهای کفن بلکه مستحب است که یک پارچه باشد دهم

جعل پنبه مخلوط بغیر حریر کفن نمودن یازدهم زیاد نمودن عدد پارچهای کفن را از آن مقداری که
است بلکه اگر بقصد مشروعیت و استحباب زیاده کنند بدعت و فعل حرام است بلی اگر کفنی که
در سابق پوشانیده اند بمیت از جهت بسیاری نجاسات و کثافات ضایع شود در این وقت
اگر کفن دیگر بپوشند ضرر ندارد و مکروه نیست دوازدهم دقت نمودن در قیمت کفن
جهد نمودن در ارزان تمام نمودن آن سیزدهم عمامه میت را تحت الحنک نگذاشتن
و بدون تحت الحنک بر سرش پیچیدن که صورت عمامه اعراب و شیطان نمودن است
بسبب ترک تحت الحنک

در تشییع جنازه پس

ثواب تشییع جنازه را ائمه
نیز بیان فرموده اند اخبار در ثواب آن بسیار است چنانچه از حضرت باقر صلوات الله علیه
منقول است که حضرت موسی علیه السلام در مناجات به پروردگار عرض کرد که چه ثواب
است برای کسیکه مشایعت جنازه نماید خداوند فرمود که موکل میکنم بر مشایعت کنندگان
گروه از ملائکه خود را که مشایعت کنند مشایعت کننده را از قبرهایشان تا محشر
و از حضرت پیغمبر صلی الله علیه و آله منقول است که اول مژده و بشارتی که بمؤمن میدهند
اینست که میگویند باو خوش آمدی که بخشیدی که خداوند آمرزید هرکه ترا مشایعت
کرد و مستجاب نمود دعای هرکسیکه برای تو طلب رحمت کرد و همچنین منقول است که
اول تحفه مؤمن اینست که میامرزند او را و هرکه او را مشایعت نماید و از حضرت صادق
علیه السلام منقول است که هرکه مشایعت کند جنازه مؤمن را پس ثبت میشود
برای او بهرگامی تا اینکه برگردد صدهزار حسنه و محو میشود از و صدهزار سیئه
و بلند میشود از برای او صدهزار درجه پس هرگاه نماز کنند مشایعت کنندگان
بر آن جنازه مقرر میفرماید خداوند منان صدهزار ملک را که مشایعت کنند تا
مشایعت کننده را در حالتیکه همه ملائکه برای او استغفار کنند تا برگردد و اگر همچنین مشایعت
کننده حاضر شود وقت دفن آن جنازه مقرر میفرماید خداوند صدهزار ملک را
که استغفار کنند از برای او تا از قبر مبعوث شود و هرکه نماز کند بر میتی نماز کنند
بر نماز کننده جبرئیل و هفتاد هزار ملک و آمرزیده شود جمیع گناهان گذشته او

وهرگاه بماند مشایعت کننده تا اینکه دفن نمایند میت را و خاک بر قبر بریزد بر میگردد از جنازه
و از برای وی است بقدر دو ثلث از ابتدای بیرون آمدن تا رسیدن بمنزل قیراطی از اجر و ثواب که هر
قیراطی مثل کوه احد در ترازوی اعمال او سنجیده شود و از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام
منقول است که هر که مشایعت کند جنازه را نوشته میشود از برای وی چهار قیراط قیراطی برای
مشایعت کننده و قیراطی برای نماز جنازه کننده و قیراط دیگر برای انتظار او تا دفن شود
و قیراط دیگر برای تعزیت تا در قبر دفن شود و آداب آن بسیار است اول آنکه چون نظرش
بجنازه افتد بگوید انا لله وانا الیه راجعون الله اکبر هذا ما وعدنا الله ورسوله وصدق الله
ورسوله اللهم زدنا ایمانا وتسلیما الحمد لله الذی تعزز بالقدرة وقهر العباد بالموت که در حدیث
است از رسول خدا صلی الله علیه وآله که هر که به بیند جنازه را یا استقبال کند آنرا و بخواند
این کلمات را باقی نماند در آسمان ملکی مگر آنکه گریه کند از روی رحمت بر خواننده این دعاء
و حضرت امام محمد باقر علیه السلام هر وقت جنازه را میدید میفرمود الحمد لله الذی لم
یجعلنی من السواد المخترم دوم آنکه بردارنده جنازه بگوید بسم الله وبالله وصلی الله علی
محمد وآله اللهم اغفر للمؤمنین والمؤمنات سوم آنکه مشایعت کننده جنازه را بردارند
نه آنکه بالای حیوانی یا چیز دیگر بگذارند و ببرند مگر در صورت حاجت و ضرورت مثل
دوری مسافت یا مشقت چهارم آنکه مشایعت کننده پیاده باشد و ترک سوار شدن
نماید مگر در حال عذر یا وقت برگشتن که مروی است مردی از انصار مرد حضرت رسول صلی
الله علیه وآله در جنازه او راه میرفت بعضی عرض کردند که سوار شوید فرمودند کراهت دارم
که سوار شوم و حال آنکه ملائکه راه میروند و از علی بن ابیطالب علیه السلام مروی است که
مکروه است که سوار شود مرد در جنازه مگر آنکه عذر داشته باشد یا خواسته باشد برگردد
پنجم آنکه مستحب است بدوش کشیدن جنازه و مروی است که کسی بقائمه جنازه بچسپید
بیامرزد خداوند عالم بیست و پنج گناه او را ششم آنکه تربیع نماید و از چهار گوشه جنازه را
بگیرد که چهل گناه کبیره او آمرزیده شود بلکه مثل روزی شود که از مادر متولد شده است
هفتم آنکه مستحب است که تربیع را باین کیفیت بجا آورد که ابتدا کند بدست راست میت

بعد از ان بپای راست میّت و بعد از ان بپای چپ میّت و بعد از ان بدست چپ مثل
دور زدن آسیا و اگر در موضع تقیه باشد ابتداء کند بدست راست پس از ان بپای راست
و لکن دور نکند جنازه را از پشت سر جنازه بلکه رو بجنازه پس بگیرد دست چپ و بعد
پای چپ را و دور نگردد و در غیر موضع تقیه دور بگردد چنانچه اول ذکر کردیم هشتم آنکه
مستحب است که جنازه را چهار نفر بدوش بگیرند و بردارند نه کمتر نهم آنکه تعجیل نمایند
در رفتن به تشییع بلکه مقدم بدارند رفتن به تشییع را بر رفتن بولیمهٔ عروسی در صورت
دوران امر بین این دو دهم آنکه مشایعت کننده با خشوع باشد و تدبر و تفکر نماید
و خود را بمنزلهٔ آن میت فرض نماید و گمان و خیال نماید که او را بدنیا برگردانیده اند
پس تدارک و تلافی نماید یازدهم آنکه از پشت سر جنازه یا دو طرف جنازه راه برود
هرچند صاحب نعش باشد نه از پیش روی که آن مکروه است خصوص برغیران زیرا که از
عمل مجوس است و ملائکه عذاب او را استقبال میکنند بانواع عذاب دوازدهم آنکه
بپوشانند جنازه میت را بثوبی که ابیاً از نگار و فاخر نباشد سیزدهم آنکه طواف و
زیارت بدهند بقبور انبیاء و ائمه و قبور علماء و صلحاء چهاردهم آنکه صاحب میت پابرهنه
باشد و یا آنکه بی ردا راه رود که بشناسندش و یا آنکه تغییر لباس یا وضع خود نماید که
شناخته شود پانزدهم آنکه اختیار نماید راهی را که نزدیکتر باشد بقبرش مگر آنکه
باعثی داشته باشد که از راه نزدیکتر نبرند شانزدهم آنکه تند نبرند میت را مگر بجهت
خوف فساد میت و آرام راه ببرند میت را هفتدهم آنکه مجمره و یا چراغ و یا آتش نسوزانند
در همراه مگر در ضرورت چون تاریکی شب که محتاج بروشنی باشند هیجدهم آنکه حرف
نزنند مگر ذکر و دعا و صلوة و استغفار حتی آنکه حدیث دارد که ترک نمایند سلام
بر مشایعت کننده را نوزدهم آنکه ننشینند مشایعت کنندگان در صورت مهیا
بودن میت برای دفن مگر آنکه میت را در لحد بگذارند بیستم آنکه زن مشایعت نکند
چه جوان باشد چه پیر چه میت زن باشد چه مرد بیست و یکم آنکه ترک نمایند خنده
ولهو و لعب در حال مشایعت بیست و دوم آنکه ترک نمایند گفتن ارفقوا به و ترحموا

علیه و استغفروا له غفر الله لکم یعنی مدارا کنید شما با این میت و بآرامی ببرید این میت
را و رحم کنید شما براو و طلب مغفرت نمائید برای او خدا بیامرزد شما را و همچنین ترک
نمایند گفتن فقرات به را که این ها هم مکروه است از صاحب مصیبت و غیر آن بلکه در
حدیث است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله فرمودند از راه تعجب که سه نفر اند
که نمیدانم گناه کدام یک از ایشان بسبب گناه بزرگتر است یکی آنکه در جنازه بدون ردا
راه برود دوم کسیکه میگوید مدارا کنید به میت یا آنکه میگوید نگاه بدارید میت را سوم
کسیکه میگوید طلب مغفرت نمائید از خدا برای این میت خداوند بیامرزد شما را و در توجیه این
حدیث گفته اند که کراهت راه رفتن بدون رداء از برای غیر صاحب مصیبت است و اما
سبب کراهت از فقره بجهت آنکه این کلام متضمن تحقیر میت است و اما کراهت فقره ثانیه
آنکه منافی با تعجیل در دفن است و یا آنکه اشاره است بکراهت آنچه در امثال زمان ما
متعارف است که میت را نگاه میدارند بجهت خواندن اشعار مناسب حال میت و اما
کراهت استغفروا له بجهت آنکه مشعر است بگناه میت و باید که ذکر میت بخیر و خوبی شود
چنانچه در حدیث وارد است که باید بخوبی ذکر نمایند او را و این توجیه خالی از مناقشه نیست چنانچه
حضرت رسول صلی الله علیه و آله تعجب نمودند ما نیز در حدیث صادر از آن بزرگوار زیاد
متعجب میباشیم بیست و سوم آنکه در وقت مرور جنازه اگر نشسته باشد برخیزد که مکروه
است مگر در جنازه یهودی که از بالای سر نشسته عبور کند که در این وقت راست شود
که جنازه یهودی در بالای سر او عبور نکند بیست و چهارم آنکه منع کنند کافر و منافق را
و فاسق از مشایعت

در احکام نماز میت

پس ثواب نماز میت را بیان فرمایند ثوابات بسیار است از آنجمله از پیغمبر صلی الله علیه و آله مروی است
که کسیکه بر میت نماز کند نماز کنند براو هفتاد هزار ملک و همه گناهان او آمرزیده
شود و هرگاه بعد از نماز بایستد تا آنکه میت را بقبر بسپارند و پر کنند قبرش را بهر قدمی
که برمیدارد می نویسند از برای او ثوابی مثل کوه احد بلکه از آن بزرگوار وارد است
که نماز نمیکنند بر جنازه هیچ مؤمنی مگر آنکه خداوند بهشت را برای او واجب کند

مگر اینکه منافق باشد یا عاق الدین باشد س میتی که نماز بران واجب است چه کس
باشد ج واجب است بر هر شیعه اثنی عشری که قطعاً اصل شود بمردن آن چه مرد باشد
چه زن چه شهید باشد چه غیر شهید ختنه کرده باشد و یا آنکه ختنه نکرده باشد چه فاسق
شرابخوار باشد چه غیر آن مدیون بحق الناس باشد که حق مردم را نمیداده باشد س
کسانیکه در حکم اسلام‌اند نماز بر ایشان چون غسل و کفن بر ایشان لازم است یا نه ج
بلی طفل مسلم که شش سال تمام شده باشد و همچنین دیوانه که از مسلم متولد شده یا
یا طفلیکه در دار الاسلام پیدا کرده باشند و یا در دار الکفر یافت بشود بشرط آنکه احتمال
داشته باشند که این طفل از زن یا مرد مسلم مرده باشد که نشناسند او را و ولد الزنا
و اسیری که تابع اسیر کننده مسلم باشد و یا آنکه در بلاد اسلام مرده باشد که نشناسند
او را پس اینها در حکم مسلم‌اند که نماز بر ایشان مثل غسل و کفن واجب است س
نماز بر یهودی و نصاری و مسلم مرتد چه صورت دارد ج واجب نیست نماز بر یهود
و نصاری و مسلمی که کافر شود بسبب ارتداد و توبه نکرده باشد و یا آنکه منکر ضروری
از ضروریات دین شده باشد مثل خوارج که بر امام زمان خروج نمایند و یا آنکه
ناصبی باشند که عداوت اهلبیت را از دین خود شمرده باشد که واجب نیست نماز
بر اینها س نماز بر مسلم غیر اثنا عشری لازم است یا نه ج اقوی عدم وجوب نماز
است بر غیر اثنا عشری مگر از جهت تقیه س بر طفل کمتر از شش سال نماز واجب
است یا نه ج بر میت طفل اگر کمتر از شش سال باشد نماز واجب نیست و قول بوجوب
آن بر هر طفلیکه زنده متولد شود و بمیرد هر چند شش ساله نباشد ضعیف است
چنانچه قول بعدم وجوب نماز بر هر کسیکه بالغ نشده باشد و بمیرد ضعیف است
در کمتر از شش سال نماز مستحب است بشرط آنکه زنده متولد شود پس اگر زنده متولد
نشود نماز بر آن مستحب نیست بلکه اگر بقصد مشروعیت و مطلوبیت بخواند بدعت
است س بر شخص مجهول الایمان و الاسلام نماز واجب است یا نه ج شرط
در وجوب نماز اینکه معلوم الاسلام و الایمان باشد نیست بلکه بظاهر شرع پس اگر میتی

در بلاد کفر یافت شود و معلوم نباشد اسلام آن و یا اینکه در بلاد اسلام زنده
بوده ولکن اظهار شهادتین ننموده لازم نیست نماز بلی اگر اثنا عشری مشتبه بغیر
اثنا عشری شود بدو نفر یا زیاده بهمه نماز کنند چنانچه در غسل گذشت فوراً
نیست در هر وقت که قصد جمیع من بابل المقدمه نمایند پس وجوب نماز میت
پیش از دفن است و یا آنکه بعد از دفن نیز جائز است نماز کردن بر میت ج وجوب
نماز پیش از دفن است و اگر نماز نکرده دفن شود واجب است نماز کردن بر قبر مادام
که خاک نشده باشد و یا آنکه بالمره متلاشی نشده باشد و تحدید بیک شبانه روز
ضعیف است بلکه ساقط نیست مگر آنکه میت استخوان شود هر چند بحر العلوم فرموده
ـه و لو قت قبل دفنه فان دفن + فالیوم و اللیلة حد قد زکن پس آیا
وجوب نماز بعد از غسل دادن و حنوط نمودن است ج بلی باید که نماز بعد از
غسل یا تیمم باشد مگر اینکه متعذر یا متعسر یا اینکه شهید باشد و همچنین است
حنوط مگر در صورت تعذر یا تعسر پس وجوب نماز بعد از کفن است و یا اینکه
قبل از کفن نمودن نماز نیز جائز است ج باید بعد از کفن باشد و هرگاه ممکن نشود
کفن پس بعد از غسل یا تیمم میت را در قبر بر پشت بخوابانند و عورتش را به خشت
و نحو آن بپوشانند و بعد از آن نماز کنند بلی هرگاه ممکن شود ستر قبل از گذاردن
میت بر قبر بنحو خرقه و جامه پس ستر کنند و نماز کنند و بعد از آن در قبر بگذارند
و همچنین با ستر نماز میکنند هرگاه ممکن از دفن نیز نشود پس هرگاه بعضی از بدن
میت یافت شود که مشتمل بر گوشت و استخوان هر دو باشد نماز بر آن چون غسل
آن لازم است یا نه ج نماز باید بر تمام بدن یا بعضی که موجب غسل باشد چنانکه
در غسل گذشت بلی در نماز بر بعض میت قصد تمام میت ننمایند بلکه قصد همان
عضو را نمایند که بر آن نماز میکنند پس اگر عضو دیگر بدست آید نماز از آن ساقط
نیست پس تعیین میت در نماز بر آن لازم است یا نه ج بلی لازم است تعیین
باسم یا اشاره بنحوی که رفع شرکت نماید هر چند اکتفا نمودن بقصد کسی که امام

قصد او کرده جائز است بلی اگر نداند که مرد است یا زن ضرر ندارد (س) نماز
مجنون بر میّت باعث سقوط از دیگران میشود یا نه (ج) نماز مجنون صحیح نیست
و باعث سقوط از دیگران نیز نمیشود و عقل در نماز کننده شرط است (س) نماز
طفل بر میّت صحیح است و باعث سقوط از دیگران میشود یا نه (ج) اگر طفل غیر ممیز
است نمازش باطل است و باعث سقوط هم نیست ولکن در ممیز غیر بالغ حق
آنست که نمازش صحیح است و اگر ندانیم که بوجه صحیح کرده یا نه از دیگران نیز ساقط
میشود بلی مراعات احتیاط اولی است پس اکتفا بنماز طفل ممیز نمایند هرچند
بدانند که بطور صحیح بعمل آورده باشد با جمیع شرائط حتی در نیّت که امر باطنی است
(س) در صورتیکه اشخاص متعدّده بر میّت نماز کنند فرادی همه را قصد
وجوب لازم است یا نه (ج) تا وقتیکه یک کس از نماز فارغ نشود بر همه لازم است
و واجب است پس هر کس نیّت واجب میتواند بکند هو العالم (س) در نماز
میّت نیز اذن اولیاء شرط است چنانچه اشتراط آنرا در رسائل واجبات کفائیه ذکر نموده‌اند
و بر فرض اشتراط مراد از اولیاء میّت چه کسانند درین مقام بیان فرمایند (ج) بلی شرط است
اذن اولیاء چنانچه سابقاً ذکر نمودیم که در تولّی جمیع احکام اموات اذن اولیاء
شرط است و مراد از تقدیم بعضی از اولیاء بر بعضی بر این نهج است که اولاً شوهر
مقدم است بزن خود از همه کس پس با وجود شوهر ولایت مختص باوست و
دیگری را ولایتی در این باب نیست هرچند پدر یا پسر باشد دوم آنکه پدر اولی
است بعد از شوهر از همه کس و از پسر و پسر پسرش و قول باینکه جدّ میّت اولی است
از پدر میّت و پسرش ضعیف است سوم آنکه اولاد و اولاد اولاد مقدم اند بر
برادران و عمّ و جدّ میّت و بر فرض تعدد اولاد از همه اذن بگیرند مگر آنکه پسر
بزرگتر باشد که او مقدم است بر پسر کوچکتر چنانچه ذکور از اولاد مقدّم
بر اناث هستند هرچند احوط اشتراط اذن اناث است خصوص هرگاه میّت
زن باشد چهارم جدّ پدری مقدم است بر برادر پدری و جدّ پدری نیز

ل عقل یعنی تمیز یا ایمان ۱۲
ع مراعات یعنی رعایت ۱۲
ث اولویت ۱۲
س اولیاء جمع ولی ۱۲
ص واجب کفائی آنست که از یکی ادا شود از دیگران ساقط میشود ۱۲
ش ... کردن ۱۲
ش ولایت ای ولی بودن ۱۲
ق مختص یعنی خاص ۱۲
ل ذکور ای مردان ۱۲
ط اناث ای زنان ۱۲

مقدم است بر جد مادری تنها پنجم کسیکه اولی بمیراث باشد باین معنی که وارث مقدم است
بر غیر وارث وکسیکه ارثش از او زیاده تر است مقدم است بر کسیکه ارثش کمتر است پس برادر
پدری و مادری هر دو مقدم بر برادر پدری تنها و یا مادری تنها است و ذکور هر
طبقه مقدم بر اناث آن طبقه هستند پس با وجود طبقهٔ اول که پدر و مادر و ولد
باشند مقدم اند بر طبقهٔ ثانیه و طبقهٔ ثانیه که جد و جده و برادر و خواهر باشند مقدم
اند بر طبقهٔ ثالثه و با نبودن ایشان اختیار با آقا است که او را آزاد کرده است و با نبودن
آقا اختیار با ضامن جریره است و با نبودن او اختیار با حاکم شرع است و با فقد
حاکم شرع اذن از عدول مومنین اولی است و با فرض نبودن عدول مومنین ولایت
ساقط است و همه مسلمانان میتوانند که تولّی در امور میت نمایند مسئله در ولی میت
بلوغ و ذکوریت و اسلام و ایمان و عدالت شرط است یا نه ج بلوغ شرط است و ایمان
نیز شرط است و عدالت و ذکوریت شرط نیست والله العالم مسئله هرگاه طبقهٔ اولی محروم
از ارث شوند مثل اینکه پدر پسرش را بکشند و یا عکس آن ولایت اینها نیز ساقط است
یا نه ج ولایت اینها ساقط است مثل اینکه هرگاه پسر میت بنده باشد نه آزاد یا خود میت
آزاد نباشد ساقط است اولویت او پس آقای میت مقدم است بر همه طبقات بلکه
مقدم است بر شوهر کنیز هر چند شوهرش آزاد باشد ولکن بهتر آنست که اذن از آقا و
شوهر هر دو بگیرند مسئله هرگاه ولی میت صغیر باشد و یا آنکه غائب باشد و یا دیوانه
باشد چه نماید ج اختیار با ولی اینها است هر چند که اذن از طبقهٔ ثانیه نیز بگیرند اولی است
چنانچه هرگاه ولی خاص نباشد یا آنکه غائب باشد اختیار با حاکم شرع میباشد مسئله
هرگاه میت وصیت نماید که نماز برای او شخص معینی بجا آورد بدون اذن ولی آن شخص میتواند
نماز کند یا نه ج اگر ولی میت قبول وصیت کرد لازم است که آن شخص نماز کند علی الاحوط
و نمیتواند ولی خلاف وصیت نماید و اگر قبول وصیت نکرد جائز است مخالفت آن
و اختیار با او است و مثل نماز است غسل و سائر احکام میت که اختیار با ولی است نه
وصی هر چند مختار او خلاف وصیت باشد پس اگر خلاف اذن ولی نماید باطل است

چه نماز باشد چه غیر آن از احکام میت چه بجماعت بعمل آورند یا بفرادی بلکه هرگاه ولی
راضی باین فعل بوده هم در رضا ایدون اذن کفایت نمیکند علی الاحوط بلکه ولی بعد از
عمل اگر اجازه کرده باز هم کافی نیست علی الاحوط هرچند پیشتر از اجازه نهی نکرده باشد
بلی بهتر آنست که وصی را مقدم بدارند بر دیگران چنانچه اولی آنست که غیر ولی هرگاه
ترجیح داشته باشد بر ولی از جهت علم و ورع یا سیادت آنرا مقدم بدارد ولی بر خود
خصوصاً اگر ولی نتواند نماز کند یا قابل پیشنمازی نباشد باید اذن بدهد بدیگری
که نماز کند بر میت چنانچه اگر امام عصر عجل حاضر باشد مقدم است بر همه س اگر
اولیاء متعدد باشند بعضی از آنها اذن دهند کفایت میکند یا نه ج اذن از جمیع
لازم است و اکتفاء باذن بعض ننمایند س هرگاه ولی از اذن سابق خود رجوع
نماید چه نماید ج هرگاه شروع بنماز نکرده اند شروع ننمایند و اگر شروع نموده قطع نماید
و همچنین هرگاه ولی مجنون شده که ولی اول قبل از نماز مرده و دیگری ولی شده
و یا از ولایت ساقط شده و یا غائب بوده حاضر شد که باید اذن جدید حاصل
نمایند س هرگاه کسی ادعای ولایت بوصیت یا ادعای اذن از ولی نماید
تصدیق قولش مینمایند یا نه ج هرگاه معارض و مکذب نداشته باشد تصدیقش
جائز است و اگر معارض و مکذبی از برای او باشد رجوع به بینه مینمایند و الا
اذن از هر دو بگیرند بلکه از حاکم شرع نیز اذن حاصل کنند والله العالم س هرگاه
ولی زن باشد خود میتواند نماز کند یا نه ج بلی خود میتواند نماز کند و میتواند اذن
بدهد به زن دیگر که نماز کند نه مرد چنانچه جائز است از برای زن که امامت کند
در نماز میت از برای زنان نه از برای مردان و باید که در صف زنها بایستند نه
آنکه از آنها پیش بایستد مثل نماز بجماعت بر هنگام از مردان بلکه پیشتر ایستادن آن
مکروه است چنانچه مستحب است که نماز میت بجماعت کرده شود و ظاهر آنست
شرائط جماعت از عقل و ایمان و بلوغ و تعیین امام باسم یا اشاره و مرد بودن یکی
بودن و سائر شرائط جماعت نیز در آن جاری باشد مثل [illegible] امام ولد الزنا

اجازه کرده یعنی اجازت داده ۱۲
بعنی بر حاجیان ۱۲
ترجیح یعنی برتری ۱۲
ورع یعنی پرهیزگاری ۱۲
رجوع یعنی برگشتن ۱۲
یعنی دارای تا آنکه ولی ۱۲
جدید یعنی تازه ۱۲
معارض یعنی نقیض ۱۲
مکذب یعنی تکذیب کننده ۱۲
رجوع یعنی رو آوردن ۱۲
بینه یعنی گواه عادل ۱۲
مثل نماز جماعت ... چنانکه مردان در صف مردان کنند و امام در صف ایستند ...
یعنی زن در صف زنان بایستد نه پیشتر از آنها ۱۲
عقل یعنی دیوانه نبودن ۱۲
بلوغ یعنی بالغ شدن ۱۲

نباشند و نیز ایستاده نباشد و مکان امام بلندتر نباشد و امام نشسته نباشد در حالتی که ماموم
ایستاده باشند هر چند دلیل واضحی ندارد چنانچه عدالت نیز دلیل واضحی ندارد س
در جماعت میت ماموم چه نیت کنند ج مخیر است در نیت وجوب و قصد قربت
والله العالم س هرگاه امام و ماموم همه برهنه باشند چه قسم نماز کنند
ج در صورتی که همه برهنه باشند امام در صف ماموم بایستد در وسط اهل
صف و اگر ستر عورت ممکن باشد از برای همه یا بعض بدست یا غیر دست ایستاده نماز
کنند و اگر بعضی نشسته باشند و بعضی ایستاده جایز است اقتدا به نشسته نماید
و اگر همه برهنه باشند و ستر عورت ممکن نباشد همه نشسته نماز کنند س در
نماز میت ماموم عدول از امام به امام دیگر میتواند نماید یا نه ج بلی جایز است هر چند
بدون عذر باشد س امام در نماز میت متحمل میشود از ماموم یا نه ج امام
چیزی را متحمل نمیشود از ماموم س هرگاه شخص در اثنای نماز جماعت بر میت حاضر
شود چه نماید ج اگر بخواهد اقتدا کند نیت نماید و ملحق شود و تکبیر امام را هر کدام
که باشد تکبیر اول خود قرار دهد و در خواندن دعای بعد از تکبیر ملاحظه وظیفه
خود نماید نه وظیفه امام و اگر امام فارغ شود از نماز ماموم ما بقی از تکبیرات را بگوید
و دعا را بعضی فقها گفته اند هرگاه خوف فوت شدن آن شرایط نداشته باشد مثل برداشتن جنازه
و دور شدن زیاد از جنازه یا انحراف آن و نحو آن و اگر خوف حصول منافی باشد
تکبیرات را پیهم متوالیاً بگوید بدون دعا در همان مکانی که ایستاده است و بعضی
گفته اند که اگر جنازه را بردارند پس با او برود با جنازه و در حال راه رفتن بسمت
قبله نماز را تمام کند اگر بجهت راه رفتن از جنازه زیاد دور شود بدوری که عفو از آن
نشده و اگر نماز تمام نشود براه رفتن بعد از دفن بر قبرش نماز را تمام کند س گاه
ماموم پیشتر از امام تکبیر بگوید نمازش صحیح است یا نه ج نماز را تمام نماید بقصد
انفراد چه عمداً باشد چه سهواً یا جهلاً بلی اگر غیر تکبیر اول را پیشتر از امام بگوید سهواً
یا جهلاً با اعتقاد اینکه امام تکبیر گفته در همان جا مکث کند تا امام باو برسد و اگر مکث

نمایند و نماز را تمام کند ضرر ندارد بلی ترک نکند ماموم متابعت امام را در تکبیرات
و دعا باین معنی که مقدم بر امام نشود و مقارنت امام هم نگوید و موخر از امام بگوید
بلکه بعضی گفته اند که اگر عمداً ماموم یکی از تکبیرات را پیشتر از امام بگوید گناه کار است
پس هرگاه در حال جماعت شک در تکبیرات کند چه نماید ج رجوع نماید بغیر امام
چنانچه در حال غیر اقتداء هرگاه شک در عدد تکبیرات نماید بنا را بر اقل بگذارد پس
دعای تکبیرات در نماز میت واجب است که عربی باشد یا انکه بمرادف آن از لسانهای
دیگر نیز کافیست ج اظهر آنست که باید دعای تکبیرات عربی باشد پس الفاظ دیگر
کافی نیست پس زیاد یا کم نمودن تکبیرات جائز است یا نه ج اگر کم نماید تکبیرات
را باطل است و اگر سهواً زیاد نمود ضرر ندارد بلکه عمداً نیز ضرر ندارد هر چند معصیت
کرده بلی هرگاه در اول نماز قصد نماز بتکبیر زاید نماید نمازش باطل است پس
هرگاه نماز کنند بر دو میت یکی باذن ولی و دیگرے بدون اذن ولی نماز صحیح است
یا نه ج نماز در ماذون صحیح و نماز در غیر ماذون باطل است پس استقرار در
نماز میت شرط است یا نه ج بلی شرط است استقرار بآن طوری که در نماز یومیه
بود پس بر بالاے اسپ و شتر و امثال آن نباشد با امکان و با عجز از این حکم نماز یومیه در او
جاری نماید پس استقبال قبله نیز شرط است یا نه و در صورت شرائط در صورت
اشتباه قبله چه نماید ج استقبال قبله شرط است با امکان و هرگاه ممکن نشود
برای مصلی یا میت مثل اینکه بدارش بکشند و ممکن نشود فرود آوردن آن در
وقت استقبال جنازه ساقط است چنانچه صبا بد و اگر قبله مشتبه شود اقوی
سقوط قبله است و احوط قرعه است و احوط از آن تکرار نماز است باشد هم با
با امکان پس هرگاه نماز کردن بر چهار سمت خوف بر بدن میت باشد بسبب
شدت آن یا خود دیگر چه نماید ج اقتصار بقدر امکان نیکو است بلی هرگاه خوف
فساد بر بدن میت باشد مثل سوختن و غرق شدن و مانند آن اقتصار با قل نما
نمایند و هرگاه بهمین قدر نیز خوف تلف جسد باشد نماز ساقط است بلکه باقی

فساد میت دفن مقدم است بر نماز میت و بر نماز یومیه نیز هرچند وقت یومیه تنگ باشد
چنانچه تفصیل آن می آید انشاء الله تعالی س آیا شرط است در نماز میت اباحت
مکان مصلی و میت و اباحت لباس مصلی و طهارت آن یا نه ج شرط است اباحت مکان
میت و مصلی چنانچه شرط است اباحت لباس مصلی و اینکه لباسش حریر و طلاباف
نباشد بلکه پاک باشد لباس و بدنش بلکه جمیع شرائط صحت نماز یومیه در لباس نیز موجود
باشد چنانچه بهتر آنست که جمیع موانع صلوة یومیه را ترک نماید از خنده و فعل کثیر
و نحو آن بلکه اعتبار نماید جمیع شرائط نماز یومیه از وضوء و غسل و تیمم هرچند در این
نماز شرط نیستند س هرگاه میت دور باشد و یا اینکه حاجب و مانع باشد نماز
بر او صحیح است یا نه ج شرط است در صحت صلوة بر میت اینکه دور نباشد مگر باعتبار
صف و همچنین باید حاجب و مانع نیز نباشد و باید بنحوی باشد که نماز بر میت صادق
آید س هرگاه نماز کنند بر میت در حال عدم تمکن چون برهنگان یا نشستگان یا غیر
اینها از روی عجز و عدم تمکن و بعد از این عذر مرتفع شود و یا آنکه متمکنی پیدا شود واجب
است دو دفعه صلوة بر میت یا آنکه بهمان عاجزین اکتفا نمایند ج اقوی آنست که بعد از
تمکن عاجز دو دفعه نماز کنند و اکتفاء ننمایند متمکنین بنماز عاجز هرچند که نماز عاجز
مشروع است با بودن متمکن علی الاقوی س هرگاه میت برو افتاده باشد و یا آنکه
مصلی پای او را در جانب راست خود قرار دهد نماز صحیح است یا نه ج شرط است آنکه
میت را بنحوی بگذارند که روی او بسمت آسمان باشد و سر میت بجانب راست مصلی
باشد نه آنکه پای او بجانب راست مصلی باشد ولی این شروط در ماموین معتبر نیست
س هرگاه معلوم شود فساد نماز بر میت بعد از دفن آن چه نمایند ج حکم آن
حکم نماز نکردن است پس اگر دفن شد بر قبرش نماز کنند هرچند فساد نماز بجهت عکس
گذاشتن میت باشد بسمت قبله س هرگاه بر میت نماز کنند مدفوناً و اتفاقاً
جسد او بیرون افتد اعاده نماز لازم است یا نه ج اقوی عدم لزوم اعاده است
زیرا که امر شرعی مفید اجزاء میباشد نظیر نماز با تیمم هرچند احوط اعادهٔ

نماز است خصوصاً اگر بیرون آمدن میّت در یک شبانه روز باشد بعض اوقاتی
که مکروه است در آن بجا آوردن نوافل جائز است نماز کردن بر میّت در این اوقات یا نه
و بر فرض جواز یا خواندن صلوة میّت متصف بوجوب یا استحباب میشود یا نه؟ ج جائز است
نماز میّت در همه اوقات و کراهتی ندارد حتی در اوقاتی که نافله در آن مکروه است هرچند
نماز میّت مستحب باشد بلکه اقوی تقدیم نماز میّت است در وقت فضیلت نماز یومیّه بر
یومیّه دیگر نافله یومیّه و همچنین مقدم است تعجیل نماز میّت بر قضاء یومیّه و قضاء
نافله لیکن این تقدیم نماز میّت در وقتی است که وقت نماز یومیّه وسعت داشته باشد
و خوف فساد بر میّت نباشد پس اگر وقت فریضه مضیّق باشد و خوف فساد بر میّت نباشد
واجب است تقدیم فریضه و خلاف آن حرام است چنانچه اگر خوف فساد بر میّت باشد و وقت
فریضه موسّع باشد واجب است تقدیم نماز میّت و خلاف آن نیز حرام است و اگر وقت
فریضه مضیّق باشد و خوف فساد بر میّت هم باشد درین وقت یومیّه را مقدم بدارند و میّت
را دفن کنند و نماز را بر قبر میّت کنند و اگر با خوف فساد بر میّت دفن نیز ممکن نباشد الّا
بترک نماز یومیّه درین وقت نماز یومیّه را ترک نمایند و دفن را مقدم بدارند و اگر ممکن
شود در حال دفن نماز با ایماء و اشاره پس با ایماء و اشاره نماز یومیّه را بجا آورد و بعد قضا
نماید نماز است بعض در اثنای نماز یومیّه و کسوف یعنی و خواندن آن از نمازهای واجبه جائز
است نماز میّت یا نه؟ ج اقوی عدم جواز نماز بر میّت است در اثنای فرائض در حالتی که
همه صورتها نماز واجب نشود بعض هرگاه در اثنای نماز میّت میّت دیگر را حاضر
نمایند جائز است شریک نمودن آن ثانی با اوّل یا نه؟ و بر فرض جواز طریق تشریک را بیان
فرمایند و همچنین جائز است قطع این نماز و نماز کردن بر هر دو یکمرتبه یا نه؟ ج
مخیّر است نماز کننده بین سه چیز اوّل نماز بر میّت اوّل را تمام کند و از برای میّت
ثانی نماز علیحده کند دوّم آنکه هر دو را شریک کند در تکبیرات باقیه که قصد نماید که
این تکبیرات مال هر دو باشد باین معنی که این تکبیر مثلاً تکبیر سوم میّت اوّل باشد و تکبیر
اوّل میّت دوم و برای میّت اوّل همان دعای اللّهم اغفر للمؤمنین را بخواند و

نافله یعنی نماز ۱۲
منصف یعنی صفت گردیده ۱۲
نافله یعنی نماز سنتی ۱۲
مضیّق یعنی تنگ ۱۲
موسّع یعنی وسیع ۱۲
کسوف یعنی گرفتن آفتاب ۱۲
واجبه یعنی واجب ۱۲
ثانی یعنی دوم ۱۲
تشریک یعنی شریک کردن ۱۲
قطع یعنی موقوف کردن ۱۲
مخیّر یعنی اختیار داده شده ۱۲

برای میت ثانی دعای شهادتین را بخوانند و در خواندن دعا مخیر است بین اینکه اول دعای میت اول را بخوانند یا دعای میت ثانی را و بعد از تمام شدن نماز اول مخیرند که او را بردارند یا آنکه برندارند تا نماز میت ثانی تمام شود سوم آنکه قطع نماید نماز اول را و بر هر دو یك نماز بجا آورد و لکن جواز قطع در صورتی است که خوف بر هیچکدام ازین دو میت بطول مکث نباشد از جهت فساد میت به ترکیدن و بخوان یا از جهت ممکن نشدن دفن و اما در صورت خوف بر میت اول حرام است قطع نماز قطعاً و همچنین حرام است تشریك در صورت خوف فساد بر میت از جهت زیادتی مکث هرگاه تشریك موجب زیادتی مکث شود و الا جائز است چنانچه خوف فساد هرگاه مخصوص بمیت ثانی باشد و تشریك نیز موجب طول مکث شود حرام است تشریك و واجب است قطع و اگر خوف فساد بر هر دو میت باشد اختیار نماید در قطع نماز و تشریك هرکدام که زمانش کمتر باشد بلکه اگر قطع نماز نفع نداشته باشد از جهت نبودن کسی که مباشر دفن شود مگر بعد از فراغ ابوقت مخیر است میان قطع و تشریك پس هرگاه دو میت مختلف باشد نماز ایشان در وجوب و استحباب یا میتین مختلف باشند جائز است تشریك ایشان بانیت اقوی جواز است هرچند از حیثیت وجوب و ندب مختلف باشد و احوط ترك تشریك است

در کیفیت نماز بر مصلوب

کیفیت نماز بر مصلوب در حالتی که بر درخت باشد بیان فرمایند ج بدانکه مصلوب بر دو قسم است یکی آنکه بحکم شرع او را بدار کشیده اند درین قسم زیاده بر سه روز نگاه نمیدارند او را بر دار و بعد از سه روز او را فرود می آورند و بر او نماز میکنند و در حالتی که بر دار کشیده باشد بر او نماز نکنند مگر آنکه یاس از فرود آوردن حاصل شود بجهت تعذر یا تعسر درینوقت در همان حال نماز کنند دوم آنکه بحکم شرع او را بر دار نکشیده باشند بلکه بظلم و بحکم غیر حاکم شرع درینوقت مطلقاً بر او نماز نکنند مگر بعد از یاس بجهت تعذر یا تعسر و روایتی در نماز بر مصلوب از حضرت امام رضا علیه السلام منقول است که فرمود که اگر روی مصلوب بسمت قبله باشد پس نماز کننده بر دوش راست مصلوب بایستد

وهرگاه پشت بقبله باشد نماز کننده بر دوش چپ دراز کشیده بایستد بدرستیکه ما بین مشرق و مغرب قبله میباشد وهرگاه دوش چپ مصلوب بسمت قبله باشد نماز کننده بر دوش راست دراز کشیده بایستد وهرگاه دوش راست مصلوب بسمت قبله باشد نماز کننده بر دوش چپ دراز کشیده بایستد و میت هر طور که باشد پس باید که نماز کننده هیئت به مقابل دوش باشد و باید که روی نماز کننده بما بین مشرق و مغرب باشد و باید آن دوش بدار کشیده یا پشت بدار کشیده البته بایستد و این حکم را مجلسی اعلی الله مقامه در بحار توجیه نموده ولکن عمل بآن مشکل است

س اذان و اقامت و تشهد و سلام در نماز میت جائز است یا نه **ج** اذان و اقامت و حمد و سوره و قنوت و رکوع و سجود و تشهد و سلام بلکه تکبیرات سته افتتاحیه و دعاء توجه بقصد مطلوبیت در این نماز بدعت و حرام است

س با تمکن از آب جائز است تیمم از برای نماز میت یا نه **ج** جائز است تیمم برای نماز جنازه هرچند متمکن از آب باشد هرچند که جنب باشد لکن بهتر آنست که با عدم خوف فوت نماز میت و تمکن از استعمال آب تیمم ننماید و لا فرق بین نیة التیمم قصد بدلیت از وضوء یا غسل

س کسیکه نماز کرده باشد بر میت میتواند دو دفعه نماز کند یا نه **ج** مکروه است که دوباره نماز کند چه بجماعت چه بفرادی مگر آنکه میت از اهل شرف و علم و تقوی و ورع باشد و اما برای کسیکه نماز نکرده با کراهت ندارد نماز کردنش بر میتی که نماز برا او کرده اند چه بجماعت باشد چه فرادی

س تکلم در نماز میت جائز است یا نه **ج** تکلم نکند البته هرچند دلیل بر حرمت تکلم ندارم بجهت اینکه مختار اینست که دعا است نه نماز حقیقة

س قطع نماز میت جائز است یا نه **ج** جائز است ولو اختیاراً اگرچه در جماعت چه در فرادی

س محل تکبیر در نماز جنازه بعد از تمام شدن دعا است یا در وسط دعا هم کردن بعد دعا است **ج** بعد از تمام شدن است در غیر تکبیر افتتاح

نماز میت **س** کیفیت صلوة میت را بفرمایند **ج** کیفیت آن اینست که نیت کنند که نماز میکنم برای میت حاضر بجهت وجوب آن قربة الی الله پس تکبیر

بگوید و در میان آنها چهار دعا بخواند اول شهادتین دوم صلوات بر پیغمبر و آل او سوم
دعا از برای مومنین چهارم دعا از برای میت پس اگر بعد از تکبیر اول بگوید اشهد
ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله و بعد از تکبیر دوم بگوید اللهم صل علی
محمد وال محمد و بعد از تکبیر سوم بگوید اللهم اغفر للمؤمنین والمؤمنات و بعد از
تکبیر چهارم بگوید اللهم اغفر لهذا المیت و بعد از ان تکبیر پنجم را بگوید کافیست
و بهتر آنست که بعد از تکبیر اول بگوید اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له الها
واحدا احدا صمدا فردا حیا قیوما دائما ابدا لم یتخذ صاحبة ولا ولدا واشهد ان
محمدا عبده ورسوله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون
و تکبیر دوم را بگوید و بگوید اللهم صل علی محمد وال محمد کافضل ما صلیت و بارکت
و ترحمت علی ابراهیم وال ابراهیم انک حمید مجید وصل علی جمیع الانبیاء والمرسلین
پس تکبیر سوم را بگوید و بگوید اللهم اغفر للمؤمنین والمؤمنات والمسلمین والمسلمات
الاحیاء منهم والاموات تابع اللهم بیننا وبینهم بالخیرات انک علی کل شیء قدیر پس
تکبیر چهارم را بگوید و بگوید اللهم ان هذا المسجی قدامنا عبدک وابن عبدک
وابن امتک نزل بک وانت خیر منزول به اللهم انک قد قبضت روحه الیک
وقد احتاج الی رحمتک وانت غنی عن عذابه اللهم انا لا نعلم منه الا خیرا وانت اعلم به
منا اللهم ان کان محسنا فزد فی احسانه وان کان مسیئا فتجاوز عن سیئاته و تکبیر پنجم را
بگوید و بعد بگوید ربنا اتنا فی الدنیا حسنة وفی الاخرة حسنة وقنا عذاب النار
واز نماز فارغ شود و هرگاه مخالف باشد بهتر پنج تکبیر است ولکن بعد از تکبیر رابع
نفرین بر او کند بلکه لعن نیز بکند و بهتر آنست که بگوید اللهم اخز عبدک وابن عبدک
هذا اللهم اصله نارک واذقه الیم عقابک وشدید عقوبتک واورده نارا واملأ جوفه
نارا وضیق علیه لحده فانه کان معادیا لاولیائک وموالیا لاعدائک اللهم لا
تخفف عنه العذاب واصبب علیه العذاب صبا و در وقت برداشتن بگوید اللهم
لا ترفعه ولا تزکه واگر مستضعف باشد باین معنی که تمیز درستی ندارد که بتوانند

حق را از باطل جدا نماید بعد از تکبیر چهارم بگوید بمثل این عبارت اللهم اغفر للذین تابوا
واتبعوا سبیلك وقهم عذاب الجحیم واگر میت حق همسایگی داشته باشد بعد از تکبیر چهارم
بگوید اللهم انك خلقت هذه النفوس وانت تمیتها وانت اعلم بسرائرها وعلانیتها
ومستقرها اللهم وهذا عبدك ولا اعلم منه شرا وانت اعلم به وقد جئناك شافعین
له بعد موته فان کان مستوجبا فشفعنا فیه واگر مجهول الحال بوده که مذهبش معلوم
نباشد پنج تکبیر میگوید و بعد از تکبیر چهارم میگوید اللهم ان کان یحب الخیر واهله
فاغفر له وارحمه وتجاوز عنه واگر طفل باشد نیز پنج تکبیر بگوید واگر پدر و مادرش
مؤمن باشند بعد از تکبیر چهارم بگوید اللهم اجعله لابویه ولنا سلفا وفرطا واجرا
واگر پدر و مادرش مؤمن نباشند ترك دعا برای ایشان کند واگر میت زن باشد
بجای عبدك امتك وبجای ابن ابنة بگوید وبجای ابن یا ابنة ولد بگوید وبجای
عبد وامة رق بگوید وجمیع ضمائر راجع بمیت را مؤنث بیاورد وضمیر... ولد
دخلی بر میت ندارد پس اگر ندانند که میت زن است یا مرد ضمائر را بهر نحو بیاورد
ج بهر نحو که بیاورد ضرر ندارد واگر در مؤنث ضمیر را مذکر بیاورد بقصد شخص
نعش ودر مذکر ضمیر را مؤنث بیاورد بقصد جثه وجنازه ضرر ندارد پس اگر در
وضمائر را سهوا یا جهلا غلط بخواند کافیست یا نه ج بلی کافیست وضرر ندارد پس
شخص بعد از اقدام دیگری بنماز میت میتواند بقصد وجوب نماز نماید یا نه ج تا نماز
میت تمام نشده هر که نماز کند یا اقتدا نماید بقصد وجوب ضرر ندارد پس در
جائیکه نماز میت واجب است میتواند قصد مستحب نماید یا آنکه در مستحب قصد وجوب
کند یا نه ج بلی میتواند عمدا هر چند لغو است مگر در صورتیکه قصد بدعت داشته
باشد که بجهت فقد قصد قربت باطل میشود وسهوا ضرر ندارد پس دعا نمودن بر حق
میت یا در حق خود غیر از دعای ماثور در صلوة میت جائز است یا نه ج بلی جائز است
پس هرگاه بر میت نماز کند شخصی که فاسق باشد لازم است بر دیگران دو دفعه
خواندن نماز میت یا نه ج لازم نیست وشرط نیست در نماز میت که نماز کننده او

واذل باشد و فعل فاسق نیز محمول بر صحت میباشد مادامیکه علم بفساد فعلش نداشته
باشد بلی با علم بفساد فعلش لازم است بر دیگران که نماز کنند بر او س هرگاه شخص
مظنه نماید باینکه غیر او اقدام نماید در نماز میت یا واجبات کفائیه دیگر میت از
غسل و نحو آن وجوب اقدام بر او ساقط است یا اینکه باید قطع حاصل نماید بمباشرت
غیر ج اگر مظنه یا قطع داشته باشد بمباشرت غیر لازم نیست بر او اقدام بلکه اگر احتمال
بدهد مباشرت غیر را نیز لازم نیست اقدام بر او معینا بلکه اگر قطع داشته باشد
بعدم مباشرت غیر یا آنکه مظنه بعدم مباشرت غیر لازم است بر او اقدام س
هرگاه کسی شروع بیکی از واجبات کفائیه میت نماید بمحض مباشرت این شخص از
دیگران ساقط است یا آنکه باید علم باتمام شخص مزبور برساند بر وجه صحیح ج سقوط
از غیر مشروط باتمام آن فعل میباشد و بمجرد شروع در آن فعل ساقط نمیشود از غیر
بلی قطع بعدم اتمام مانع سقوط میباشد و همچنین ظن بعدم اتمام علی الاحوط س
هرگاه شخص قادر متمکن شروع بنماز میت نمود و در اثنای نماز عارضه رخ داد که نماز را
بطریق عاجز غیر متمکن بعمل آورد و تمام نمود آیا این فعل باعث سقوط از غیر میشود یا نه
ج اقوی سقوط است و احوط عدم سقوط است س هرگاه شخصیکه مباشر
واجبات میت میباشد از روی اشتباه مخالف واقع بعمل آورده مثل اینکه با آب مستعمل
الطهارة غسل داده میت را یا اینکه دفن نمود در مکانی بگمان اینکه مباح است و دیگران
بدانند غصبیت مکان و نجاست آب را لازم است بر ایشان تولی امورات میت
دو مرتبه یا نه ج لازم است بر ایشان که متولی واجبات شوند دوباره از غسل
وغیره و دفن در مکان مباح س آداب مستحبه نماز میت را نیز بیان فرمایند
ج آداب مندوبه نماز میت نیز چند چیز است اول آنکه نماز کننده با وضو یا با
غسل یا با تیمم باشد دوم آنکه اگر میت مرد باشد هر چند بالغ نباشد مقابل کمر
میت بایستد و اگر زن است هر چند بسرحد بلوغ نرسیده باشد بمحاذ
سینه اش بایستد و اگر معلوم نباشد که زن است یا مرد مثل خنثی در بین وقت

تخییر است واگر برابر سینه اش بایستد شاید بهتر باشد واگر مرد وزن جمع شوند وخواهند
که یک نماز کنند سینه زن را در مقابل کمر مرد قرار دهند که فضیلت وقوف هر دو را
درک کند واگر جنازه بسیار جمع شود وخواهند که یک نماز نمایند مرد را نزدیک امام
مصلی گذارند وبعد از آن طفل شش ساله را وبعد از آن بنده را وبعد از آن خنثی را
وبعد از آن زن را وبعد از آن پسر کمتر از شش ساله را وبعد از آن دختر کمتر از شش ساله را
واین ترتیب مستحب است نه واجب واگر چنانچه سر هر جنازه را محاذی ران دیگری
بگذارند بنحویکه از قبله منحرف نشوند ویک صف بشوند وزن وسط بایستد ونماز بکنند
بهمه جنازه ها یک نماز ضرر ندارد هر چند بهتر آنست که جنازه ها را مقابل هم بگذارند
آنقدر که بعد ور تر نشود مصلی از جنازه باین معنی که جنازه را زیاد نگذارند بلکه
اقتصار کنند بدو جنازه یا سه جنازه واگر سر جنازه ها را برابر ران دیگری بگذارند
آنقدر زیاد نباشد جنازه ها که بعضی از جنازه ها در پشت سر امام واقع شود یا از قبله
منحرف شود سوم آنکه کفش را از پا بکند بلکه اگر پا برهنه باشد بهتر باشد چهارم آنکه
در تکبیر اول هر دو دست را بلند کند تا نزدیک گوش مثل فریضه واما در تکبیرات
باقیه پس قوی نیز استحباب رفع یدین است هر چند بعضی مستحب ندانسته اند ولکن
عدم استحباب رفع یدین ضعیف است پنجم آنکه بسیار نزدیک بایستند بجنازه که
اگر باد بوزد دامن مصلی بجنازه برسد ششم آنکه این نماز را بجماعت بجا آورند
هفتم آنکه پیش نماز بعد از نماز بلکه سائر ماموین نیز از جای خود حرکت نکنند
تا آنکه جنازه را بردارند واگر کسی نباشد که جنازه را بلند کند تا آنکه نماز کرده
اند بلند کنند واین استحباب در حق اینها ساقط است هشتم آنکه امام بلند بخواند
ادعیه وتکبیرات را واما ماموم پس کوچک بخواند مثل فریضه نهم آنکه ماموم
هر چند یک نفر باشد در پشت سر امام بایستد بخلاف غیر این نماز که اگر یک نفر
باشد مستحب است که در جانب امام بایستد دهم آنکه نماز میت را در [illegible]
اگر مانع نباشد یازدهم آنکه بعد از فراغ از نماز مکث کند در جای خود بقدر

میان دو تکبیر دو از دهم آنکه نماز میت را بجا آورند در مواضعیکه متعارف شده باشد غالبا خواندن نماز میت دران موضع تا اینکه برای مردم آسان باشد جمع شدن دران مواضع و هرچه نمازگذارندگان بر میت بیشتر باشند سبب آمرزش او بیشتر میشود و از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روایت شده است که هرگاه شخصی بمیرد و چهل مؤمن بر جنازه او حاضر شوند و بگویند اللهم انا لا نعلم منه الا خیرا و انت اعلم به منا یعنی خداوندا نمیدانیم ازین بنده مگر خوبی و نیکی و تو داناتر میباشی باین بنده از ما خق سبحانه میفرماید من قبول کردم گواهی شما را درباره او و آمرزیدم او را از چیزی که میدانم و شما نمیدانید سیزدهم آنکه در وقت دعای بر میت که بعد از تکبیر چهارم میخوانند دست را بدعا بردارد چنانچه در مطلق دعا دست برداشتن مستحب است چهاردهم آنکه جد و جهد کند در دعای میت و قصد شفاعت میت نماید در دعای برای او پانزدهم آنکه منع کنند کافر و منافق و فاسق را از حضور نماز جنازه شانزدهم آنکه در مسجد نماز نکنند حتی در مسجد الحرام مکه و بعضی گفته اند مسجد الحرام مکه معظمه کراهت ندارد و دلیل واضحی ندارد هفدهم قبل از نماز جنازه سه مرتبه بگویند الصلوة

در دفن میت

س فائده دفن و ثوابش را بیان فرمایند ج فائده آن بسیار است چنانچه در حدیث است از حضرت امام رضا صلوات الله علیه که فائده آن اینست که مطلع نشوند مردم بر فساد جسد او و زشتی روی او و بدی بوی او و متاذی نشوند احیاء از جهت بوی او و فساد بدن او و پوشیده باشد از دشمن و دوست تا اینکه دشمن شماتت نکند و دوست محزون نشود و اما ثواب نیز بسیار است از انجمله از رسول خدا روایت شده است که هر که قبری برای مسلمی بکند و او را ذخیره نمود کند خدا حرام کند آتش جهنم را براو و در بهشت جای دهد او را و وارد میکند او را بعوضی که در و ابریقهای بسیار باشد بعد ستارهای آسمان و بدانکه مستحب است که هر کسی برای خود قبری آماده کند در هر حال چه حال صحت و بیماری

جسد یعنی جسم ۱۲
زشتی یعنی بد صورتی ۱۲
متاذی یعنی اذیت یابنده ۱۲
احیا یعنی زندگان ۱۲
محزون یعنی اندوهگین باشنده ۱۲

وچه در حال مرض خصوص مرض وفات که تاکیدش بیشتر است چنانچه ...
که در قبر خود داخل شود و قراءت قران نماید س دفن میت چون نماز و کفن
کفائی میباشد یا نه ج بلی واجب است دفن میت بوجوب کفائی مثل سائر واجبات
میت از غسل و نحو آن س در دفن میت نیت لازم است یا نه ج شرط نیست
دفن میت نیت بلکه اگر غیر بالغ و مجنون داخل قبر را بکند ضرر ندارد بلکه اگر حیوانی هم
نیز بشود ضرر ندارد بشرط آنکه بالغ عاقل ناظر بر او باشد که دفن بسمت قبله بشود
و سائر شرائط دفن نیز بر وجه صحت بعمل آورده شود س قدر واجب در دفن را
بیان فرمایند ج واجب است دفن میت بنحوی که پنهان نمایند جسد میت را
در زیر خاک بطوری که محفوظ بماند جثه او از ضرر درندگان و بوی بد او از
انتشار در میان مردمان پس اگر مکان دفن و زیر زمین حیوانات موذیه
باشد که بمجرد دفن میت را پاره میکنند باید میت را در جائی دیگر دفن نمایند و یا
آنکه بقیر و خشت و نحو آن قبرش را فرش کنند که بدن میت محفوظ بماند از ضرر
و همچنین هرگاه مکان دفن طوری باشد که جسد میت بمجرد دفن فانی شود
باید دفن در آنجا ننمایند و اگر منحصر شود مکان بمثل چنین مکان و یا آنکه غیر از این
مکان عسر و حرج شدید باشد پس بقیر و خشت و نحو آن قبر را فرش نمایند و
دفن نمایند س هرگاه بر روی زمین بنائی بنا کنند و میت را در آن بنا بگذارند
بطوری که محفوظ از درندگان و نحو آن بماند دفن واجب بعمل میاید یا نه ج
در حال اختیار گذاشتن جسد میت را در بنای و نحو آن از تابوت از آهن یا
یا سنگ کافی نیست و واجب از دفن حاصل نمیشود بلی در حال تعذر از دفن در زمین
بجهت سخت بودن زمین و نحو آن و ممکن هم نباشد نقل بجای دیگر هر چند
با جرت باشد که در نوبت جائز است در روی زمین به بنای محکم جسد میت را
بپوشانند و محفوظ بدارند از ضرر و لکن بعد از قدرت دفن نمایند هرگاه
جسدش باقی باشد و اگر استخوانش باقی باشد دفنش احوط است بل واجب

اینکه دفن در زمین باشد و چیزی را که زمین نتا مند مثل برف و آرد و نحو آن کافی
نیست دفن در آن بلی ضرر ندارد دفن در زمین طلا و نقره و نمک هرچند تمام زمین حس یا
طلا یا نقره یا سنگ مرمر و نحو آن باشد س دفن در نحو مساجد و مدارس و نحو آن از
اراضی موقوفه غیر قبرستان جائز است یا نه ج در زمین وقفی غیر قبرستان مثل مسجد
و نحو آن جائز نیست علی الاحوط چنانچه جائز نیست دفن در مکان مغصوب و دفن در قبری
که دفن شده باشد میت دیگر بطریق شرع و هنوز پوسیده نشده باشد س دندان
یا موی یا ناخن زنده که از اوقات آورده بشاهد دفن کنند چیزی ثواب دارد یا نه
و این فعل منصوص هم هست یا نه و در صورتیکه فعل مذکور جائز باشد دفن آن
در قبری که برای میت دیگری کنده باشند جائز است یا علیحده برایش گودی بکنند
و دفن کنند ج مستحب است که اجزای انسان را نگاه داشته با خود انسان دفن کنند
و در حدیث است که دندان شریف امام محمد باقر علیه السلام افتاد و وصیت نمودند
آن بزرگوار با امام جعفر صادق علیه السلام که نگاه بدارد و دفن نماید با حضرت بلکه
حدیث است که دفن مو و دندان و ناخن و خون مستحب است و عن علی علیه السلام
عن النبی ص قال امرنا بدفن اربع الشعر و السن و الظفر و الدم بلکه از عائشه مرویست عن النبی
کان یامر بدفن سبعة اشیاء من الانسان الشعر و الظفر و الدم و الحیض و المشیمه
و السن و العلقة بنابر آن کو دندان مثلا دفن شود با غیر بدن یک استحباب بعمل
آمده و با بدن دو استحباب و انشاء الله تعالی دفن جزء در کربلا منشای تخفیف
عذاب یا رفع عذاب از سائر اجزاء نیز میشود والله العالم س طریق دفن را نیز بیان
فرمایند ج واجب ست آنکه میت را در قبر بر جانب راست رو بقبله بخوابانند نه
بطریق احتضار و وقت نماز کردن س اگر قبله مشتبه باشد در دفن میت چه
نمایند ج در صورت اشتباه قبله و عدم تمیز مشرق از مغرب و عدم مظنه ساقط است
رو بقبله نمودن چنانچه ساقط است هرگاه منتظر تمیز قبله شوند خوف فساد جسد
میت باشد و یا آنکه صبر و انتظار در تشخیص قبله موجب ضرر مباشرین باشد که دفن

وقت بهر طوریکه خواهند دفن نمایند و عمل به قول عمر در تحصیل قبله بد نیست لشمول عموم
قوله القرعة لکل امر مشکل س هرگاه دو نفر بهم چسپیده باشند در دفن ایشان چه
نمایند ج جائز نیست جدا کردن و رو بقبله دفن کردن بلکه از یکی رو بقبله ساقط است
س هرگاه سینهٔ میت و یا سر میت به تنهائی یافت شود دفن آن باید رو بقبله
شود یا نه ج بلی سر میت و یا سینه آن که به تنهائی دفن شود باید رو بقبله باشد
چنانچه اجزای میت که پاره پاره و جدا شده باشد باید رو بقبله دفن شود مگر آنکه گو
پارچه باشد یا استخوان هرچند احوط است س هرگاه ضعیفهٔ ذمیه حامله از مرد
مسلم بمیرد دفن و چه نحو نمایند ج هرگاه طفل نیز مرده باشد و یا آنکه هنوز روح در او
ندمیده باشد و هرچند از زنا باشد پشت آن زن را بجانب قبله کنند تا روی طفل
بقبله شود چون روی طفل در شکم بجانب پشت مادر است س دفن میت
در مقابر مخالفین جائز است ج دفن مؤمن در مقبره غیر اهل ایمان جائز نیست مگر
بجهت ضرورت و تقیه و جائز نیست دفن مؤمن در جائیکه هتک حرمت او باشد
چون بیت الخلاء و بالوعه و نحو آن از جاهائی که محل نجاست باشد هرچند بالوعه
را تازه کنده باشند س هرگاه شخصی در کشتی بمیرد در دفن آن چه نمایند ج
بعد از غسل و کفن و حنوط هرگاه نقل بخشکی ممکن باشد نقل نمایند و نماز را هم بخشکی
نمایند هرگاه اضطرار در دریا باشد و هرگاه اضطرار در دریا نباشد ایستادن و تمیز قبله ممکن باشد نماز در دریا
ضرر ندارد و مجرد سیر و رفتن کشتی مانع از صحت صلوة نمی باشد چنانچه می آید
حکم آن انشاء الله تعالی در بحث صلوة و اگر نقل بخشکی ممکن نباشد و یا آنکه دشوار
باشد و یا انتظار قبله باعث فساد جسد میت باشد و یا آنکه در خشکی محل خوف
باشد بر میت از نبش و نحو آن مخیر اند در آنوقت میان دو قسم یکی اینکه در ظرف
سنگین مثل خم و نحو آن بگذارند و سر او را محکم بربندند و در دریا بیاندازند و قسم
دیگر اینکه پای او را بچیز سنگین چون سنگ و آهن بربندند و سنگین نمایند و بیندازند
بدریا و در این قسم لازم نیست پوشاندن آن در تابوت یا خمره و نحو آن چنانچه

در قسم اول باید در مثل خم مستور باشد و آن خم نیز سنگین باشد که به آب فرو رود
یعنی تن میت در دریا فرو بردن میت است در دریا بمجرد انداختن آن در دریا مگر آنکه
ممکن نشود فرو بردن که در این وقت اکتفا میشود بمجرد انداختن چنانچه باید در زمان
انداختن ملاحظه نمایند مکانی را که قطع به فرو بردن ماهی و حیوانات دیگر را نداشته
باشند بمجرد انداختن پس اگر مکانی باشد که بمجرد انداختن بلع مینمایند حیوانات
دریائی جسد میت را باید در آن مکان نیندازند و در جای دیگر بیندازند **س**
در قسمین مذکورین کدام قسم از آن مقدم است بر قسم دیگر **ج** با امکان قسم اول اینها
آورند نه قسم دوم را و در سنگ و خمره ملاحظه احتیاط اولی است هر چند از مقدمات
دفن است و ظاهر اینست که از اصل مال است ولکن مهما امکن با وجود سنگ و خمره بی
قیمت و کم قیمت و یا عدم احتیاج بسنگ و خمره و بعد ملاحظه خاصیت در آهن اختیار
سنگ و خمره بی قیمت و کم قیمت را نمایند والله العالم **س** در دفن میت نیز اذن
ولی شرط است یا نه **ج** بلی گذشت که اذن ولی شرط است پس اگر میت را دفن نمایند
بدون اذن ولی دفن واجب بعمل نیامده است **س** آداب مستحبه را بیان فرمایند
ج مستحبات دفن چند چیز است اول آنکه در مقبره نزدیک دفن نمایند مگر آنکه
ترجیحی در مقبره دور باشد مثل اینکه بعضی از اکابر و بزرگان دین در آنجا مدفون
باشند و یا آنکه زیارات اهل قبور در آنجا بیشتر باشد دوم آنکه جنازه را در نزدیکی قبر
بگذارند باندازه ذرع یا سه قدم یا بیشتر و بعد از آن سه مرتبه نقل دهند میت را بجهت
گذاشتن در قبر باین طور که بمقدار دو قدم مثلا بجانب قبر نقل نمایند و لحظه بگذارند تا
نوبت دیگر نقل نمایند و لحظه صبر نمایند و بعد از آن در دفعه سوم در قبر داخل کنند آهسته
آهسته که از برای قبر هولهای بسیار است و نباید ناگهانی میت را داخل کنند و این
سه مرتبه مستحب است هر چند میت زن باشد علی الاقوی هر چند شیخ بهائی علیه الرحمه
این مستحب را در حق مرد میداند نه زن سوم آنکه میت مرد باشد سر او را در جانب پای قبر
گذارند تا از جانب پائی داخل قبر کنند بجهت آنکه هر چیزی را پائی است و پای قبر از

پای میباشد و اگر میت زن باشد در جانب قبله بگذارند و داخل قبر کنند چهارم اگر
میت زن باشد عرضا داخل در قبر نمایند بیک بار و اگر مرد باشد سر او را داخل قبر نمایند
و اگر معلوم نباشد که زن است یا مرد مخیرند در کیفیت دخول در قبر پنجم آنکه وقتیکه
زن را داخل در قبر میکنند چادر یا پرده یا نحو آن بر روی قبر بکشند ششم آنکه شخصیکه
میت را در قبر میگذارد با وضوء باشد و کلاه و عمامه نداشته باشد بلکه با سر برهنه
و پای برهنه باشد و بی ردا نیز باشد و تکمه‌های قبا و لباس را باز نماید هفتم آنکه
میت هرگاه زن باشد محارم او او را در قبر بخوابانند و در محارم شوهر اولیست
از دیگران و اگر شوهر نباشد از محارم هر که نزدیک تر باشد و هرگاه محارم نباشند اگا
ضرر ندارد و لکن بهتر آنست که بیگانه از صلحاء و پیرمردان باشد و هرگاه میت مرد باشد
بهتر آنست که آن شخص بیگانه باشد نه خویشان هشتم دعا خواندن در وقت بردا شتن
میت از تابوت پس بگوید بسم الله و بالله و علی ملة رسول الله صلی الله علیه و آله
الی رحمتک لا الی عذابک اللهم افسح له فی قبره و لقنه فی حجته و ثبته بالقول الثابت
وقنا و ایاه عذاب القبر نهم خواندن دعا در وقت دیدن قبر پس بگوید اللهم اجعله
روضة من ریاض الجنة و لا تجعله حفرة من حفر النار دهم دعا خواندن در وقتیکه
در لحد میگذارند پس بگوید اللهم عبدک و ابن عبدک و ابن امتک نزل بک و انت
خیر منزول به یازدهم بعد از گذاشتن در قبر بگوید اللهم جاف الارض عن
جنبیه و صاعد عمله و لقه منک رضوانا دوازدهم آنکه عمق و گودی قبر تا چنبره
گردن یا بقدر قامت متعارف باشد سیزدهم آنکه در زمین سخت و صلب لحد
برای قبر قرار دهند باین معنی که بعد از آنکه بقدر استحباب کنده شد از جانب پیش
رو یا پشت سر را بشکافند بقدری که میت را در آن بگذارند و هرگاه زمین نرم
باشد که خوف فرو ریختن آن باشد میان قبر را بشکافند شبیه نهر و میت را
در آن بگذارند چهاردهم آنکه لحد را سمت قبله قرار دهند که اگر در زمین نرم با
عوض شکافتن وسط قبر نیز لحد قرار دهند شاید به نباشد پانزدهم آنکه لحد را

بلند وکشاده قرار دهند بنحوی که در او میتوان نشست شانزدهم آنکه کسیکه مباشر دفن شد ومیت را در قبر گذاشت گره کفن بگشاید از سر و پا و مخیر است در ابتداء باز کردن گره سر یا پا هفدهم آنکه روی میت را باز کنند هیجدهم آنکه روی میت را بر خاک بگذارند نوزدهم آنکه در زیر روی او یا مقابل روی او در کفن او خاک کربلا بگذارند بشرطی که خوف ملوث شدن نباشد واگر خوف ملوث شدن باشد تربت را دور بگذارند وگر یک خشت از تربت طاهره کربلا در مقابل رویش بگذارند آن هم بد نیست ولکن خشت را در زیر میت نگذارند و در روایتی وارد شده است که زنی زنا میداد واولاد زنا را بعد از زائیدن میسوزانید از جهت خوف بر اهل خود و بر حال او کسی مطلع نشده بود مگر مادرش چون مرد و دفنش کردند پس قبر او را بیرون انداخت وقبول نکرد پس نقل بجای دیگر کردند و در ان مکان دفن کردند باز آن قبر نیز قبول نکرده بیرون انداخت پس اهلش آمدند خدمت امام جعفر صادق علیه السلام حکایت را نقل نمودند پس حضرت از مادرش پرسید که چه میکرد در حیوة خود مادر قصه را نقل نموده حضرت فرمودند که زمین قبول نمیکند این زن را زیرا که عذاب میکرد خلق را بعذاب خدا در قبر او از تربت حسین صلوات الله علیه بگذارند پس گذاشتند پس خداوند ستر کرد آن زن را بستم آنکه خاک زیر سر میت را بلند کنند بطور بالش بیست ویکم آنکه خشت یا کلوخی در پشت یا شانه میت بگذارند تا اینکه بر پشت نیفتد بیست ودوم آنکه چون روی او را بخاک گذاشتند پیش از پوشیدن لحد ولی میت یا ماذون از جانب ولی میت دهان خود را بنزدیک گوش میت ودست راست خود را بر دوش راست ودست چپ خود را بر دوش چپ میت بگذارد واو را بجنبش حرکت دهد و تلقین کند باعتقادات حقه خصوصا ولایت ائمه معصومین علیهم السلام را یک مرتبه یا دو مرتبه یا سه مرتبه بطریقیکه در روایات وارد شده است وجامع ترین کلمات این است **در تلقین میت** اسمع افهم یا فلان ابن فلان تا سه مرتبه وبجای فلان ابن فلان نام خود او و پدر او را بگوید وبگوید هل انت

علی العهد الذی فارقتنا علیه من شهادة ان لا اله الا الله وحده لا شریک له وان محمدا
صلی الله علیه وآله عبده ورسوله وسید النبیین وخاتم المرسلین وان علیا امیر
المؤمنین وسید الوصیین وامام افترض الله طاعته علی العالمین وان الحسن
والحسین وعلی بن الحسین ومحمد بن علی وجعفر بن محمد وموسی بن جعفر وعلی بن
موسی ومحمد بن علی وعلی بن محمد والحسن بن علی والقائم الحجة المهدی صلوات الله
علیهم ائمة المؤمنین وحجج الله علی الخلق اجمعین وائمتک ائمة هدی ابرار یا فلان
ابن فلان اذا اتاک الملکان المقربان رسولین من عند الله تبارک وتعالی وسئلاک
عن ربک وعن نبیک وعن دینک وعن کتابک وعن قبلتک وعن ائمتک فلا تخف
ولا تحزن وقل فی جوابهما الله جل جلاله ربی ومحمد صلی الله علیه وآله نبیی والاسلام
دینی والقرآن کتابی والکعبة قبلتی وامیر المؤمنین علی بن ابی طالب امامی والحسن
ابن علی المجتبی امامی والحسین الشهید بکربلا امامی وعلی زین العابدین
امامی ومحمد بن الباقر امامی وجعفر بن الصادق امامی وموسی الکاظم امامی
وعلی بن الرضا امامی ومحمد بن الجواد امامی وعلی بن الهادی امامی والحسن العسکری
امامی والحجة المنتظر امامی هؤلاء صلوات الله علیهم اجمعین ائمتی وسادتی
وقادتی وشفعائی بهم اتولی ومن اعدائهم اتبرء فی الدنیا والآخرة ثم اعلم یا فلان
ابن فلان ان الله تبارک وتعالی نعم الرب وان محمدا صلی الله علیه وآله نعم الرسول
وان علی بن ابی طالب واولاده المعصومین الائمة الاثنی عشر نعم الائمة وان ما جاء
به محمد صلی الله علیه وآله حق وان الموت حق وسؤال منکر ونکیر فی القبر حق و
البعث والنشور حق والصراط حق والمیزان حق وتطایر الکتب حق والجنة
حق والنار حق وان الساعة آتیة لا ریب فیها وان الله یبعث من فی القبور
بگوید افهمت یا فلان ودر حدیث است که میت میگوید بلی فهمیدم پس بگوید
ثبتک الله بالقول الثابت هداک الله الی صراط مستقیم عرف الله بینک وبین
اولیائک فی مستقر من رحمته پس بگوید اللهم جاف الارض عن جنبیه وصعد

برُوحِهِ اِلَیکَ وَلَقِّهِ مِنکَ بُرْهَانًا اَللّٰهُمَّ عَفوَکَ عَفوَکَ و بهتر آنست که بعد از تلقین

بعربی بهر زبانی که میّت داشت نیز تلقین نمایند که جمع کردن ما بین تلقین عربی و

تلقین کردن بزبان خود میّت شاید اولی باشد نوشت سنت و سوم آنکه لحد بپوشاند به

و بعد آن تا خاک به میّت نریزد سنت و چهارم آنکه در پوشانیدن ابتدا بسر میت نماید

سنت و پنجم آنکه در وقت لحد پوشانیدن تا آخر لحد پوشانیدن این دعا بخواند

اللّٰهمّ صلّ وحدته وانس وحشته وامن روعته واسکن الیه من رحمتک رحمة

تغنیه بها عن رحمة من سواک فانّما رحمتک للظّالمین و هرگاه میت زن باشد ضمیرها

را مؤنث بیاورد سنت و ششم آنکه هرگاه داخل قبر شده از طرف پای قبر بیرون

آید از جهت احترام و از جهت آنکه هر چیزی را بابی میباشد و باب قبر طرف

پای میّت است چنانچه گذشت سنت و هفتم آنکه بعد از بیرون آمدن از قبر

بگوید انّا لله وانّا الیه راجعون اللّٰهمّ ارفع درجته فی اعلی علیّین واخلف علی

اهله فی الغابرین وعندک نحتسبه یا ربّ العالمین سنت و هشتم آنکه حاضران

غیر اقوام میّت خاک را بر پشت دست در قبر بریزند سنت و نهم آنکه در وقت خاک

ریختن یا آنکه وقت دست از خاک تکان دادن بگویند انّا لله وانّا الیه راجعون

و در حدیث است از حضرت امام رضا صلوات الله علیه که هر که از پشت دست

سه مرتبه خاک بر قبر بریزد و بگوید اللّٰهمّ ایمانًا بک وتصدیقًا بکتابک

هذا ما وعدنا الله ورسوله مینویسد خداوند بهر ذرّه از خاک حسنه سنت دهم

آنکه قبر را از زمین بلند کنند تا اینکه قبرش معلوم باشد و زیارت کنند و نبش

نکنند سنت و یکم آنکه بلندی قبر را بقدر چهار انگشت مفرّجه یا مضمومه بلند

نمایند سنت و دوم آنکه بر روی قبر ریگ باریک سرخ بریزند که ثواب آن بیشتر است

چنانچه پیغمبر صلّی الله علیه وآله بر سر قبر زند خود سنگریزه ریخته و بر قبر مبارک

حضرت رسول صلّی الله علیه وآله سنگریزه سرخ ریختند سنت و سوم آنکه

نشانه بر سر قبر میّت بگذارند سنت و چهارم آنکه آب بر روی قبر بریزند سنت و پنجم

احتشام یعنی بزرگی ۱۲

باب یعنی دروازه ۱۲

اقوام جمع قوم ۱۲

تکان دادن یعنی حرکت دادن ای فشاندن ۱۲

حسنه یعنی نیکی و ثواب ۱۲

مفرجه ای گشاده و مضمومه باهم پیوسته ۱۲

نشانه یعنی نشان ۱۲

آنکه آب را از جانب سر میت بریزند و بجانب پا بیایند و از جانب پا برگردند بجانب سر
واگر آبی بماند در وسط قبر بریزند سی و ششم آنکه آب را متصل هم بریزند و قطع نکنند
تا آخر سی و هفتم آنکه در وقت ریختن آب رو بقبله باشد و مستحب است آب ریختن تا چهل
روز بلکه تا چهل ماه نیز رسیده سی و هشتم آنکه بعد از ریختن آب حاضران دست
را بگذارند بر قبر که نشان انگشتان در قبر بماند یا کف دست بلکه تمام دست را بگذارند
و این دست گذاشتن بطریق مزبور بر قبر سنت مؤکد است در بنی هاشم چنانچه مؤکد است
از برای کسیکه بر میت نماز نکرده باشد سی و نهم آنکه در وقت دست گذاشتن
رو بقبله باشند چهلم آنکه در آن وقت هفت مرتبه سورهٔ انا انزلناه بخوانند و بعد از آن
بخوانند دعائی که در طهارت پوشاندن میخوانند یا مثل آن از ادعیه چهل و یکم آنکه
ولی میت یا شخصی از حاضران باذن ولی بعد از رفتن حاضران و برگردیدن قبر
باواز بلند تلقین نماید میت را بطریقی که در قبر بیان شد زیرا که در خبر است
که این تلقین باعث این میشود که نکیرین داخل قبر نمیشوند و از و سوال نمیکنند
و یکی از دو ملک بدیگری میگوید که تلقین میت کفایت کرد ما را از سوال و از
بعضی ظاهر میشود که تلقین مستحب است در چهار حالت یکی در حالت احتضار
دوم در حالت بعد از کفن سوم در قبر پیش از پر کردن قبر چهارم بعد از تمام
کردن قبر و رفتن مردم و این قول مشهور است چهل و دوم آنکه در حال تلقین رو
بقبله باشد چهل و سوم آنکه ولی میت پیش از تلقین در قبر سورهٔ مبارکهٔ قل
اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس و قل هو الله احد و آیة الکرسی را بخواند
بلکه پیش از قرائت اینها اعوذ بالله من الشیطان الرجیم بگوید و صلوات بر پیغمبر
نیز بفرستد چهل و چهارم آنکه قبر را چهار گوشه و بلند نمایند که باران نرسد
در آن قبر قرار گیرد چهل و پنجم آنکه انگشتر عقیق در دهن میت گذارند که در او
نقش لا اله الا الله الله ربی و محمد نبیی و اسمای ائمه باشد چهل و ششم آنکه
اسم میت را بالای قبر بنویسند و در سر قبر نصب کنند فصل آداب مکروهات دفن

مکروهات دفن

مکروهات دفن

نیز بیان فرمایند پنج آداب مستحبه آن چند چیز است اول آنکه دو میت را در حال اختیار بدون ضرورت در یک قبر دفن نمایند چنانچه مکروه است دو میت را در یک جنازه گذاشتن بلکه از بعضی ظاهر میشود که مرد اجنبی و زن اجنبیه را باهم دفن نمودن حرام است و هرگاه بجهت ضرورت دو جنازه را در یک قبر گذارند بهتر آنست که فاصله گذارند میان آنها و افضل را مقدم بدارند دوم آنکه زمین قبر را با آجر و سنگ و تخته و نحو آن فرش نمایند مگر آنکه زمین نمناک باشد و یا آنکه آب در و ظاهر شود سوم آنکه اقوام میت خاک بر قبر نریزند که باعث دل سختی و قساوت قلب است چنانچه مکروه است از برای خویشان میت نزول در قبر هرچند جماعتی از علما منکر کراهت نزول در قبر از خویشان شده است مگر در ولد و خالی از وجه نیست چهارم آنکه خاک غیر آن قبر که کنده اند در آن قبر نریزند و یا کار کنند در وقت دفن یا مطلقا که در حدیث است که گران و سنگین است بر میت و از بعضی ظاهر میشود عدم اختصاص کراهت بریختن در قبر و گل کاری نمودن چنانچه از بعضی نیز اختصاص کراهت در حال دفن ظاهر میشود نه بعد از آن والله العالم پنجم آنکه قبر را ماهی پشت قرار دهند ششم آنکه قبر را بعد از شکستن تعمیر نمایند که در حدیث است خداوند میفرماید که من دوست میدارم قبر شکسته و مندرس و دل شکسته را یعنی میفرماید که من نزد دل شکسته و قبر شکسته میباشم مگر قبور انبیاء و ائمه علیهم السلام و صلحاء و علماء که تعمیر قبور ایشان مستحب موکد است بلکه بسا میشود که واجب می شود هرگاه ترک آن موجب هتک حرمت بشود هفتم آنکه بنا و عمارت بر بالای قبر درست نکنند بلکه خیمه و نحو آن نیز نصب نکنند مگر در قبور ائمه علیهم السلام و انبیاء و صلحاء بجهت حفظ زوار قبر ایشان از سرما و گرما و بجهت قرائت بالای قبر و نحو آن از اغراض راجحه دیگر و در حدیث است که کسیکه تعمیر کند قبور ائمه را مانند کسی است که اعانت کند سلیمان بن داود ع را در بناء بیت المقدس هشتم قبر را گل کاری کردن هرچند بخاک همان قبر باشد و بعضی گچ کاری نکنند جز ظاهر قبر را

و چه باطن آن را مگر قبور ائمه و انبیاء و شهداء و صلحاء و مگر بجهت ضرورت مثل لحد
بستن قبر و خواندن تهم ماندن در سر قبر و مکث نمودن در آنجا مگر در قبور ائمه علیهم
السلام و مگر بجهت اغراض صحیحه مثل تلاوت قرآن و ششم نشستن بر سر قبر که در حدیث
است که نشستن بالای آتش خوش تر من هست که جامه من بسوزد و به بالای قبر
نشینم یازدهم مسجد قرار دادن قبر یعنی قبر را مسجد قرار ندهند با این معنی که نماز
بالای آن نکنند یا آنکه او را مثل قبله خود قرار ندهند و یا آنکه در محل یا بالای او
قبر مسجد درست نکنند که نماز جماعت یا فرادی نمایند و اختصاص کراهت به نماز جماعت
ضعیف است و باید این کراهت در غیر قبور ائمه و انبیاء و شهداء و صلحاء و علماء
باشند دوازدهم بول و غائط کردن در مقبره و قبرستان سیزدهم خنده کردن در
سر قبرستان چهاردهم نقل نمودن میت را از مکانی که فوت شده بمکان دیگر مگر آنکه
نقل کنند بمشاهد مشرفه و اماکن محترمه مثل آنکه نقل کنند میت را بسوی نجف اشرف
و کربلای معلی و کاظمین و مشهد الرضا و سر من رای و همچنین از عرفات بحرم
که در حدیث وارد است که از این حدیث و غیر او استفاده میشود نقل از مشاهد مشرفه
بسوی بعض از مشاهد مشرفه دیگر بجهت بعضی از خواص فضیلت آنها هر چند خالی
از کراهت نیست بلکه شاید اولی میباشد بخلاف نقل میت بسوی هر مکانی که
مظنه رحمت و برکت در آن بیشتر است یا آنکه مستحب است مثل نقل بسوی قبر
علماء و صلحاء باشد و بعضی از ارکان علماء ما مثل صاحب مفاتیح قدس سره ذکر
کرده اند که دفن در نجف اشرف بهتر است از دفن در کربلا و لکن گمان حقیر آن است
که دفن در کربلا بهتر است از دفن در نجف و ترجیح مشاهد مشرفه و مقابر ائمه و امکنه
متبرکه حتی مکه و مدینه بر نجف اشرف والله العالم بالحقائق پانزدهم قبر را در
خانه قرار دادن زیرا که قرار دادن قبر در خانه موجب وحشت اهل خانه میشود
و نزول رحمت در او کمتر از مقبره مسلمانان میباشد شانزدهم آلوده نمودن قبر
است بنجاست و کثافات بلکه باید اگر آلوده باشد دور نماید که موجب احترام است

مفتد هم راه رفتن بر بالای قبر بدون غرض و داعی بلی اگر زیارت اهل قبور موقوف باشد بگام زدن پس ضرر ندارد و در حدیث است که در وقتیکه داخل قبرستان شدی گام بر قبرها بزن و بر بالای آنها راه رو که هر که مؤمن است از راه رفتن راحت می یابد و هر که منافق است دردناک و غمگین میشود **در نماز وحشت**

س نماز وحشت یعنی نماز شب دفن که معروفست بهدیهٔ میّت و قتش کدام است ج بهتر آنست که ما بین مغرب و عشا بخوانند چون متعارف همین است و تطوّع را وقت فریضه جائز میدانم س اگر نماز وحشت را ما بین مغرب و عشا نخوانند آیا میتوانند که در شب دفن هر وقت از شب که خواهد بخواند یا نه ج اگر ما بین مغرب و عشاء نخوانند تا نافلهٔ صبح آخر شب مرخص است که بجا آرد بجهت اینکه لیلة الدفن صادق است تا آخر شب س نماز وحشت را خود بخواند یا باجاره هم میتوان بجا آورد ج باجاره هم جائز است س آیا نماز وحشت واجب است یا مستحب ج برای اجیر واجب است س یک کس میتواند نماز وحشت متعدد بگیرد از برای میّت واحد ج دهندهٔ نماز اگر پسر میّت است یا وارث دیگر میّت بجا است هر طوری که خواهد باجیر بدهد و همچنین اگر وکیل مطلق باشد یا وصی مطلق و امّا اگر وکالت بنحو متعارف باشد و وصایت باشد و وصایت نیز بنحو متعارف باشد دو نماز وحشت بیک نفر نمیتوان داد س آیا دادن نماز وحشت باجیر اولی است یا اینکه صدقه برای میّت بدهد ج بهتر آنست که تا ممکن باشد صدقه بفقراء تقدیم صدقه کند بر نماز وحشت و بر چهل و یک نفر صدقه کند عوض نماز وحشت هر چند چهل و یک نفر یا چهل را هیچ بر نخوردیم و اگر ممکن نباشد نقیران وقت نماز وحشت بدهد س طریقهٔ نماز وحشت را بیان فرمایند ج الیه متعارفست دو رکعت است در رکعت اولی حمد و آیة الکرسی تا هم فیها خالدون احتیاطاً و در رکعت دوم حمد و ده مرتبه انّا انزلناه بخواند و بعد از نماز بگوید اَللّٰهُمَّ بَلِّغْ ثَوَابَ هٰذِهِ الصَّلٰوةِ اِلٰی رُوْحِ فلان واللّٰه اعلم

در نماز وحشت

در نوحه و عزاداری کردن بر میت

س سیلی زدن بر رو و صورت را خراشیدن و بریدن گیسو حرام است در مصیبت یا نه ج همهٔ این مذکورات شکی نیست در حرمت آن بلکه جماعتی دریدن گریبان و پاره کردن جامه را از برای غیر پدر و برادر نیز حرام دانسته اند س عمل مذکوره از برای پدر و برادر چه صورت دارد ج از برای پدر جائز است بلکه در حق پدر بلکه بجهت برادر نیز بمقتضای بعضی از اخبار دور نیست که مستحب باشد س گریه و نوحه و فریاد بر میت چه حکم دارد ج از پاره ای از اخبار استفاده میشود و نوحه را که مشتمل بر دروغ و کلام باطل باشد بعضی حرام دانسته اند و اما نوحه بحق چه بشعر باشد چه بغیر شعر ضرر ندارد بلی نوحه در شب را مکروه دانسته اند و اما گریه مطلقا بی صدا و با صدا در هر وقت که باشد و اظهار غم و هم بهر نحوی که باشد جائز است و کراهت و حرمتی ندارد مگر آنکه مشتمل باشد بر جزع و بی صبری و عدم رضای بقضای الهی هر چند در این وقت هم اگر حرام باشد از جهت دیگر است س برای نوحه کننده مشروع است مزد گرفتن بر نوحه سرای یا نه ج بلی جائز است مزد گرفتن و مزد دادن برای نوحه کردن چنانچه جائز است وقف برای نوحه کنندها و وصیت برای ایشان س نشستن از برای تعزیه تا به کی جائز است ج نشستن از برای تعزیه زیاده از یک روز یا دو روز را بعضی مکروه دانسته اند بلکه از بعضی استفاده حرمت میشود و حرمت و کراهت هر دو ضعیف است بلی مضائقه نیست از کراهت نشستن زیاده بر یک روز بجهت محض تعزیه که قصد دیگر در نشستن زیاده بر یک روز نداشته باشد مثل قصد زیاد شدن قرائت قرآن و دعا و دانستن میت که رفع شدت و سختی میت میشود س گریه و نوحه و فریاد کردن و جامه دریدن و بر خود زدن در حق اولیاء الله چه صورت دارد ج حرمت و کراهت بعضی از این مذکورات که ذکر نمودیم در حق غیر اولیاء الله ثابت است و اما در حق اولیاء الله از انبیاء و ائمه طاهرین و فاطمه زهراء صلوات الله علیهم متمشی محل اشکال

واستعباش نیز بالنسبت بخصوص انچه حضرت سید الشهداء روحی و روح العالمین
له الفداء اهلبیت طاهرهٔ خود را از آن نهی فرموده‌اند ثابت نیست مثل رو خراشیدن
وصدا بلند کردن بلکه سیلی بر رو زدن بلکه مطلق طپانچه زدن چه بر رو و چه بر سر
بلکه دست بر زانو زدن که در بعضی از احادیث هست که موجب حبط اجر و ثواب
است هرچند انچه داخل در تعزیه داری و تعظیم شعائر الله باشد و حرمت او
معلوم نباشد ضرر ندارد انشاء الله تعالی

در نبش قبر

نبش قبر مطلقا حرام است یا نه ج بدانکه نبش قبر انبیاء و ائمهٔ اطهار و فاطمهٔ زهرا صلوات الله
علیهم مطلقا جائز نیست و حرام است علاوه برین شرط جوازش که خاک شدن
جسد میت است در حق قبور انبیاء و ائمهٔ معصومین بلکه علماء کاملین محقق
و معلوم نشد زیراکه بدن ایشان نمی پوسد و زمین و هوا تصرف در ابدان ایشان
نمیکنند و عقل و نقل نیز مؤید این میباشد چنانچه شهید اول علی الله درجته
در ذکری نقل مینماید از طرق عامه و خاصه از پیغمبر صلی الله علیه و آله که آن بزرگوار
فرمودند که زندگانی من خوب است برای شما و مردن من نیز خوب است برای شما
عرض کردند که ای رسول خدا این چگونه میشود فرمودند اما حیوة من خیر است
بجهت آنکه خداوند عالم فرموده در قرآن مجید نیست خداوند متعال که عذاب
کند ایشان را و حال اینکه تو در میان ایشان باشی و اما مفارقت من از شما
پس بدرستیکه اعمال شما عرض میشود بر من در هر روز پس انچه خوب است از خدا
طلب زیادتی میکنم و انچه بد است از خدا طلب مغفرت میکنم عرض کردند که چگونه
میشود و حال آنکه شما خاک شده اید حضرت فرمودند حاشا و کلا بدرستیکه
خداوند جل و علا حرام نموده است گوشتهای ما را بر زمین اینکه بخورد از و
چیزی را و جسد صدوق را در ری جماعتی دیدند بلکه معروف است که اگر کسی
غسل جمعه را مداومت کند بدنش نمی پوسد و همچنین حرام است نبش قبر مومن
هرچند طفل و دیوانه باشد و بدانکه حرمت نبش مشروط است بچند شرط اول

آنکه بدن میت بتمامه خاك نشده باشد پس اگر تمام آن خاك شده باشد حتی استخوان آن پس جائز است نبش آن دوم آنکه بسبب نبش بدن میت ظاهر شود پس اگر بدن میت در تابوت و یا صندوقی و نحو آن باشد که بسبب نبش قبر بدن ظاهر نشود پس حرام نیست سوم آنکه نبش در مثل سرداب و نحو آن نباشد زیرا که در نحو سرداب بمجرد باز کردن در سرداب صدق نبش و حرمت آن ثابت نیست بلکه حرمت در زمانی است که بدن میت را بیرون آورند یا ظاهر کرده اند پس باز کردن در سرداب بجهت دفن میت دیگر حرمت ندارد چهارم آنکه حرمت نبش در جائی است که میت را امانت و عاریت نگذاشته باشند پس اگر دفن شخص عاریتی موقتی یا امانت باشد نبش آن نیز حرام نیست پنجم آنکه حرمت در جائی است که میت مدفون در مکان مغصوب نباشد چه تمام آن غصب باشد یا بعض آن پس اگر در مکان مغصوب دفن شده باشد و لو سهوا یا جهلا پس جائز است نبش آن از زمین مغصوب ششم آنکه در مقابر غیر مناسب دفن نشده باشد پس اگر مسلم در مقبره یهودان و غیره از ملت دیگر و یا در مزابل دفن شده باشد پس جائز است نبش آن و ازین قبیل است هرگاه دفن شود با او شخص از غیر اهل ملت و یا زن اجنبیه و همچنین است هرگاه دفن شود در سر راه مسلمان که ضرر بعبور کنندگان داشته باشد و نحو آن پس در جمیع این صور جائز است نبش آن هفتم آنکه حرمت نبش در جائی است که کفن غصبی یا حریر نپوشیده باشد که اگر با کفن مغصوب دفن شده باشد نبش آن جائز است علی الاقوی هشتم آنکه در قبر یا شکم میت مال قیمتی نباشد چه از خود باشد یا غیر مگر در صورتیکه وصیت نماید بدفن مثل انگشتر و نحو آنرا با خود پس که در این صورت جائز نیست نبش آن و آنکه نبش بجهت نقل بسوی مشاهد مشرفه و جوار علماء و صلحاء و هر مکانیکه رحمت و فوز در او بیشتر و امن از عذاب در او زیادتر است نباشد و اگر برای یکی از اینها باشد جائز است نبش دهم آنکه نبش بجهت اثبات حق نباشد پس اگر محتاج شود دید

میت بجهت شهادت دادن وعده نگاه داشتن زن و خواهان جائز است نبش یازدهم
آنکه نبش بجهت ادخال بعضی از اجزاء آن میت نباشد پس اگر جزء میت را بعد از دفن
ملحق ببدن نش نمایند ضرری ندارد دوازدهم آنکه حرمت در جائی است که دفن شرعی شده
باشد پس اگر دفن شرعی نشود مثل اینکه بی غسل وکفن یا آنکه بدون اذن ولی یا برخلاف
قبله دفن شده باشد پس جائز است نبش آن سیزدهم آنکه نبش اگر از روی اختیار
باشد حرام است واگر مجبور یا مضطر در نبش باشد حرمت ندارد چهاردهم آنکه حرمت
در جائی است که احتمال عقلائی در زنده شدن میت نباشد پس هرگاه جائی
باشد که احتمال عقلائی در زنده شدن باشد پس جائز است نبش پانزدهم
آنکه نبش بجهت تعمیر مشاهد مشرفه که میت در آنجا دفن است نباشد پس اگر
بجهت تعمیر باشد جائز است نبش س در جواز نبش بظن بخاک شدن کافی است
یا آنکه مشروط است بعلم ج اقوی عدم کفایت ظن است هرچند این شخص از اهل
خبره باشد پس در جواز نبش اقوی حصول علم و یقین بخاک شدن است نه مظنه
والله العالم س در صورت خاک شدن میت که صورت و شکل استخوانش باقی
باشد جائز است نبش یا نه ج اگر استخوانش چنان پوسیده و سست شده
که باندک صدمه متفرق و خاک میشود نبش جائز است و اگر سخت و صلب باشد
خلاف است اقوی جواز است و احوط ترک نبش است س اگر باعتقاد خاک
شدن میت نبش نمود بعد معلوم شد که استخوانش خاک نشده یا هنوز سخت است
چه نماید ج احوط آنست که دوباره پر کنند قبر را س اثر قبری که در مقابر
مسلمین است بعد از خاک شدن میت خراب کردن چه حکم دارد ج اگر
قبر در زمینی است که وقف شده برای مسلمانان و از غیر اولاد ائمه و علماء
و صلحاء باشد مضائقه از خرابش نیست و عیبی ندارد بلکه بعضی از علماء تصریح
نموده اند که اگر دفن در زمین وقف بر قبور مسلمانان شده باشد و میت
خاک شده باشد واجب است که قبر را خراب کنند تا آنکه هر کس که خواهد

میت خود را دفن نماید در اینجا ولکن وجهی بخراب کردن و صورت قبر را باقی نگذاشتن
ضعیف است خصوص در وقتیکه حاجت بان قبر معلوم نباشد و اگر قبر در زمین غیر
وقف برای مقبره که اول بر جمیع مسلمانان مباح بوده و بعد مقبره شده باشد
خراب کردن آن مطلقا جائز نیست س بر باز کردن سر سرداب جسد میت که
در او ظاهر شود چه حکم دارد ج باز کردن سر سرداب نبش محرم نیست هرچند جسد
دران ظاهر شود س میت را بقصد امانت و عاریت بطور دفن در زمین بگذارند
یا آنکه با تابوت و نحو آن دفن نمایند ج بهر نحوی که بگذارند جائز است و اگر بطور امانت
و عاریت بگذارند که صدق دفن نکند بهتر است س هرگاه شخصی در ملک غیر
دفن نمایند آیا واجب است بر صاحب زمین که اجرت باقی ماندن یا قیمت فروختن که
باو بدهند قبول نماید یا نه ج واجب نیست بر صاحب زمین قبول اجرت و یا قیمت
هرچند وارث باشد بلی بهتر از برای وارث بلکه از برای مرحم میت بلکه برای هر مؤمن
قبول اجرت و قیمت است س اگر صاحب زمین اذن در دفن داده و بعد از آن از
اذن خود رجوع نموده یا آنکه بدیگری منتقل شده بارث یا بخریدن در این صورتها
نیز نبش جائز است یا نه ج اگر رجوع از اذن یا انتقال بدیگری بمیراث و جهه
بخریدن قبل از پر کردن قبر باشد چه میت را در قبر گذاشته باشند یا نگذاشته
باشند و بدون اذن جدید قبر را پر نموده و دفن کرده اند نبش جائز است و اگر
رجوع از اذن یا انتقال بدیگری بعد از پر نمودن قبر باشد در این وقت از برای
هیچکس جائز نیست نبش و لازم است که میت دران مکان باقی باشد تا خاک
شود س صاحب زمین اذن در دفن داده و قبل از پر کردن قبر پشیمان شده
و بعد از پر نمودن قبر بهوش آمده و رجوع از اذن خود نموده نبش جائز است
یا نه ج جائز نیست نبش س هرگاه نقل مستلزم هتک حرمت میت شود
نبش و نقل جائز است یا نه ج بعضی گفته اند که جائز است نقل و نبش هرچند
موجب هتک حرمت میت شود بلکه بعضی گفته اند که هرچند مستلزم پاره پاره

شدن میت شود و این حکم خالی از قوّۃ نیست حتی در شہید، هرچند در شہید بلکہ مطلقًا احوط ترک است پس هرگاہ زن حاملہ بمیرد و دفن شود و بچہ در شکمش زندہ باشد نبش قبر او و اخراج بچہ بہر نحو کہ باشد جائز است یا منہج زن حاملہ کہ بمیرد و بچہ اش زندہ باشد اخراج بچہ از شکمش لازم است هرچند قطع بزندگانی بچہ بعد از خروج نداشتہ باشد بلکہ اگر قطع داشتہ باشد کہ بعد از خروج نیز بچہ خواهد مرد باز هم لازم است اخراج طفل بلکہ کافیست در لزوم اخراج طفل اینکہ اگر در شکمش بماند زودتر خواهد مرد و امّا طریق اخراج آن اگر ممکن باشد بیرون آوردن بچہ بدون پارہ کردن شکم همان متعین است و با عدم امکان پہلوی چپ را بشکافند و بچہ را بیرون آورند و بعد از آن بدوزند و اگر موت و حیوۃ طفل معلوم نباشد شکافتن جائز نیست پس اگر بچہ در شکم زن حاملہ بمیرد و بچہ نمایند منہج اگر علم بمردن بچہ در شکم زن حاملہ حاصل شود و خوف برای مادرش در بودن بچہ در شکمش نباشد بودن ضرر ندارد و اگر خوفی باشد باید بچہ را از شکمش بیرون بیاورند بہر نحو و بہر علاجی کہ ممکن باشد و میسّر شود و لکن مقدم بدارند آنچہ را کہ بحال حاملہ و طفل آسان تر باشد و ملائم تر است هرچند باین طور کہ دست را داخل کنند در فرج زن و طفل را پارہ پارہ نمایند و بیرون آورند از جہت حفظ مادرش و مباشر این اوّلًا شوهر یا یک زنی شود با امکان و با عدم امکان مردانی کہ محرم باشند از پدر و برادر و پسر و با عدم امکان مردان بیگانہ نیز هرگاہ حاملہ و بچہ هردو زندہ باشند و خوف فوت در حق هردو باشد چہ نماید منہج اینوقت منتظر تقدیر الٰہی شوند پس اگر دفن شرعی نشدہ باشد باینکہ دفن نمودہ باشد در قبرے کہ نبش آن بجہت خاک نشدن استخوان جسد میت در آن جائز نبودہ حال بعد از خاک شدن جسد میت اوّل جائز است نبش بجہت دفن میت ثالث مثلًا یا منہج نبش مذکور باینکہ استخوان میت دوم هنوز خاک نشدہ باشد جائز است علی الاقوی بلی احوط مراعات حال جسد میت

حکم زن حامله [illegible]

ف۱ مطلقًا یعنی شہید و غیر شہید ۱۲
ف۲ یعنی شہید ۱۲ حاملہ بچہ بمیرد
ف۳ یا منہج ۱۲ اخراج یعنی بیرون آوردن ۱۲
ف۴ قطع یعنی یقین ۱۲ و امثال آن ۱۲
ف۵ خروج یعنی بیرون شدن ۱۲
ف۶ متعین یعنی مقرر ۱۲
ف۷ علاج یعنی تدبیر است ۱۲
ف۸ ملائم یعنی نرم ۱۲
ف۹ یعنی سہل و نرم کہ مقصود بہ انجام رسد ۱۲
ف۱۰ فرج زن ۱۲
ف۱۱ حفظ یعنی نگاہداشتن ۱۲ مباشر یعنی کارکننده ۱۲
ف۱۲ فوت یعنی مردن ۱۲
ف۱۳ باینکہ یعنی باین طور ۱۲

دوم نیز صحیح باشد که تا خاک نشود نبش نکنند بجهت آنکه هرچند دفن او ابتداءً مشروع
نبوده لاکن بقای آن بر وجه حرام نیز نبوده و شاید ازین قبیل باشد دفن اموات
متعدده در مشاهد مشرفه که غالباً مستلزم نبش است و علماء منع نمیکنند
بجهت احتمال اینکه عدم مشروعیت دفن ابتداءً کافی نیست در جواز نبش یا از جهت
احتمال وجود محل صحیح دیگر از جهت اینکه علم به نبش در همین دفن ندارند و تعیین
مکان را بگورکن حفار میگذارند و ضمن را مثلا شبهه محصوره نمیدانند و بر
فرضیکه بدانند معارضه با قاعده حمل فعل مسلم بر صحت میکنند یا بجهت اینکه علما
قادر بر منع نیستند س جزء میت را جائز است در جای دیگر یا در پهلوی میت
بنحویکه مستلزم ظهور جسد میت نباشد دفن نمایند یا نه ج بلی جائز است چنانچه
در شرائط گذشت س اگر کسی نبش قبر نموده جسد میت یا استخوان او را بیرون
آورد لازم است دفن آن در همان قبر یا در جای دیگر نیز دفن آن جائز است و این
دفن ثانی بر همان نبش کننده واجب است یا بر همه مردم ج اما دفن جسد میت
و استخوان که هنوز خاک نشده واجب کفائی است بر همه مردم چه محرم بوده نبش
آن وجه غیر محرم و اما مکان دفن جسد میت یا استخوان آن بعد از نبش باید
در همان قبر که نبش کرده اند دفن شود مگر آنکه اولیاء یا دیگران با اذن اولیا
باشند که در این وقت در جای دیگر نیز جائز است دفن نمایند و بعضی از بزرگوارا
فرموده اند که ممکن است در حق کسی که عمداً میت را بر وجه غیر مشروع از قبر بیرون
آورده بخصوص نه دیگران حکم بوجوب اعاده و دفن در همان قبر شود و این در
که این شخص نداند اذن ولی را در غیر مکان اول خالی از وجه نیست و الا از و
اعاده در همان مکان اول مشکل است س در دفن دوباره بعد از نبش اذن
اولیاء شرط است یا نه ج در دفن جسد میت بعد از نبش در همان قبر اول یا در جای
دیگر که اولیاء اذن داده باشند اذن اولیاء احوط است در حق جمیع ناس حتی اگر
دفن استخوان میت باشد هرچند احتمال سقوط اذن ولی در مثل میت استخوان

شده یا مشتاق شده خالی از قوت نیست و لکن احتیاط اولی است در

اغسال مستحبه

پس اغسال مستحبه را بیان فرمایند **ج** اغسال مستحبه و مشروعه بر چند قسم است اوّل غسل هائی که ادراک زمان خاص جهت شرافت آن یا حکمت دیگر سبب استحباب باعث مشروعیت آن شده است و صنفا این قسم بسیار است اوّل غسل جمعه و آن علی الاقوی مستحب است نه واجب و استحباب ثابت است در حق ناس از مرد و زن آزاد و بنده حاضر و مسافر چه کسی که بجا آورد نماز جمعه را یا بجا نیاورد بلکه برای طفل ممیز نیز مستحب است علی الاقوی و تاکید در حق مردان بیشتر است و بنده باید ماذون از مولی باشد در بجا آوردن این مستحب مثل سائر مستحبات که بدون اذن صحیح نیست

پس ترک غسل جمعه چه حکم دارد **ج** بملاحظه بعضی از اخبار کراهت ترک غسل جمعه نیز معلوم میشود **پس** بعضی از اخبار وارده در فضیلت این غسل را بیان فرمایند که مشوق مغتسل باشد **ج** احادیث در فضیلت این غسل بسیار است از جمله منقول است از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام روحی له الفداء که غسل جمعه پاک کننده از گناه و کفاره گناهانی است که واقع میشود از جمعه تا جمعه دیگر و حضرت امیر المؤمنین علیه السلام در مقام ملامت به بعضی از اشخاص میفرمودند که تو عاجزتری از کسی که ترک غسل جمعه کند بلکه در حدیث است که غسل جمعه باعث پاکی غسل کننده است از جمعه تا جمعه دیگر بلکه در حدیث است که تارک غسل جمعه همیشه مهموم است تا جمعه دیگر بلکه از جهت مبالغه و زیادتی تاکید در ترک نکردن غسل جمعه عمداً بر نسیان نازل شده است که از خداوند طلب آمرزش از گناه نماید بلکه در حدیث است که با ترک غسل عمداً و با بقای وقت نماز غسل کند و نماز را اعاده کند **پس** وقت این غسل چه زمان است **ج** از برای غسل جمعه اوقات ثلثه ثابت است اوّل وقت تقدیم دوم وقت اداء سوم وقت قضاء اما وقت تقدیم آن که از برای

فائده غسل جمعه از اغسال مستحبه

بعضی جائز است از اوّل روز پنجشنبه تا ابتدای صبح صادق از روز جمعه است
اگرچه الحاق شب جمعه بروز پنجشنبه از بعضی ظاهر میشود پس جواز تقدیم از
برای کسیکه جائز نیست تقدیم غسل جمعه در پنجشنبه مگر از برای خائف از نیافتن
آب بقدر حصول خود غسل بدون مستحبات و مقدّمات آن در وقت اداء
پس کسیکه متمکن از غسل در وقت اداء نیست الّا ببذل مالی یا قبول منّت غیر
میتواند غسل را مقدم بدارد یا نه هرچند بعضی مطلق خوف تعذر را نا استعمال آن
یا دشواری از استعمال آن را باعث جواز تقدیم دانسته اند هرچند بسبب بی پولی با
بلکه بعضی مطلق خوف فوت غسل در جمعه را مجوّز تقدیم دانسته اند امّا بهتر آنست
که عدم تمکّن از استعمال آبی که مندفع شود ببذل یا قبول مالی بنحوی که مضر بحال او
نباشد عذر تقدیم غسل جمعه قرار ندهند بلی اگر مستلزم شود استعمال آب در جمعه
ضرر یا منّتی را که در قوت و لائق بحال مؤمن نباشد در بیوقت مضائقه از تقدیم
غسل جمعه در پنجشنبه ندارم پس تقدیم غسل جمعه از پنجشنبه تا چهارشنبه نزد
اعذار مذکوره میتوان نمود یا نه جواز تقدیم با خوف عدم تمکّن از استعمال آب یا نبودن
آن در یوم جمعه و پنجشنبه و با تمکن از آن در چهارشنبه و همچنین تا یوم شنبه نیز
محتمل است پس غیر متمکن از جمعه از تقدیم غسل و قضای آن کدام یک را اختیار
نماید جماعتی تقدیم غسل جمعه را بهتر از قضا دانسته اند و تصریح بافضلیت تقدیم
نموده اند بلکه بعضی تصریح کرده اند که درین حکم بافضلیت تقدیم بر قضا خلافی
ندیدیم و مضائقه ازین نیست خصوص اگر خوف عدم تمکن از استعمال آب در وقت
قضا نیز باشد پس اگر باعتقاد نبودن آب مثلاً مقدم داشت غسل جمعه را و در
اثنای غسل معلوم شد بودن آب حال تمام نماید بقصد جمعه یا نه تمام کردن این
غسل بقصد مذکور مشروع نیست پس آیا میتواند که بقصد یکی از اغسال مستحبه
دیگر تمام کند یا نه اگر از اوّل قصد ایقاع هر دو بیک غسل داشته اتمام بقصد دیگری
ضرر ندارد و الّا جائز نیست پس وقت ادای غسل جمعه را بفرمایید امّا وقت

ف۱ الحاق یعنی ملحق کردن ۱۲
ف۲ خائف یعنی ترسنده ۱۲
ف۳ مستحبات غسل یعنی ...
ف۶ مطلق یعنی ...
ف۸ استعمال آب ...
ف۹ بی پولی یعنی ...
ف۱۰ تمکن یعنی ...
ف۱۲ مستلزم یعنی لازم ...
ف۱۳ ضرر یعنی نقصان ۱۲
ف۱۴ منت یعنی احسان ۱۲
ف۱۵ اعذار جمع عذر ۱۲
ف۱۷ محتمل است یعنی ...
ف۱۸ غیر متمکن یعنی ...
ف۱۹ افضلیت یعنی ...
ف۲۱ مشروع یعنی ...
ف۲۳ قصد ...
ف۲۴ مستحبه یعنی سنت ۱۲
ف۲۵ ایقاع یعنی واقع کردن ۱۲

ادای غسل جمعه علی الاقوی از ابتداء طلوع صبح صادق از روز جمعه است تا ظهر آن
که بعد از آن قضاء میشود هر چند احوط آنست که تا زمانی که وقت نماز جمعه باقیست
بلکه تا غروب قصد اداء و یا قضاء ننماید و بقصد مطلوبیت و قربت مطلقه بجا آورد
پس افضل وقت ادا هر وقت است که آخر آنست پس کسیکه تقدیم غسل
جمعه نموده بجهت خوف از عدم تمکن غسل در جمعه پس در یوم جمعه در وقت اداء متمکن
از غسل شده اعاده نماید یا نه بلی اعاده نماید آن غسل را در روز جمعه در وقت
اداء هر چند بعضی اعاده را مشروع ندانسته اند پس هرگاه با تقدیم غسل متمکن
از غسل در غیر وقت اداء از روز جمعه شده پس کند و همچنین اگر در وقت اداء متمکن
شده و نکرده آیا قضاء نماید در روز شنبه یا نه اگر متمکن از اداء بوده و نکرده
و حال متمکن در غیر وقت اداء است اتیان آن بنحو قضاء یا قربت مطلقه چنانچه
گذشت ضرر ندارد و اگر متمکن از اداء نشده پس اعاده بنحو قضاء مشروع نیست
زیرا که شرط قضاء با تقدیم غسل متمکن از اداء میباشد بلی مضائقه نیست اعاده
بنحو قربت مطلقه بجهت احتمال مطلوبیت و در منظومه فرموده ؎ وان تمکن اداء
فاعده ولو قضاء وقضاء لا تقدمه والله العالم پس دعاء ماثور در وقت
غسل جمعه را بفرمایند از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام منقول است
که هر که غسل جمعه بکند و بگوید اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَ
اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّاٰلِ مُحَمَّدٍ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ
التَّوَّابِيْنَ وَاجْعَلْنِيْ مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ پس این غسل و دعاء پاک میکند او را تا جمعه
دیگر پس وقت قضاء غسل جمعه را هم بیان فرمایند وقت قضاء ممتد است
از ظهر روز جمعه تا غروب روز شنبه بلکه امتداد وقت قضاء تا جمعه دیگر نیز خالی
از قوت نیست و بعضی اخبار هم بآن ناطق است لکن چون خلاف مشهور است
احتیاط آنست که در قضاء تا روز شنبه بلکه بهتر آنست که در شب شنبه قضاء
نکند که از بعضی ظاهر میشود که زمان قضاء خصوص روز شنبه است نه شب آن

س وقت اجزاء وقت قضاء کدام افضل است ج اول وقت قضاء هرچه
نزدیک تر باداء باشد افضل است از آخر وقت قضاء س قضاء غسل جمعه
در یوم شنبه برای کیست ج کسی که غسل از و ترک شده عمداً یا سهواً یا جهلاً
در جواز قضاء شرط است تمکن از اداء یا نه ج بعضی مشروعیت قضاء را مشروط بتمکن
از اداء دانسته اند ولکن جواز قضاء حتی با عدم تمکن از قضاء خالی از قوت نیست
س نادر غسل جمعه با فرض اینکه قضاء مشروط بتمکن از اداء باشد با عدم
این تمکن قضاء نماید یا نه ج باید قضاء نماید که جواز قضاء در این صورت قوی است
و با تمکن از اداء و ترک آن عمداً کفاره نیز باید بدهد س با تقدیم غسل و عدم
تمکن از اداء قضاء در یوم شنبه مشروع است یا نه ج گذشت در سابق که بجهت
احتمال مطلوبیت مضائقه از این قضاء نیست والله العالم س هرگاه کسی
باعتقاد روز جمعه غسل نمود بعد معلوم شد که پنجشنبه یا شنبه میباشد
متمکن از غسل در جمعه نیست یا نبوده و یا کسی باعتقاد پنجشنبه بقصد تقدیم یا
شنبه بقصد قضاء غسل کرد و بعد معلوم شد که غیر جمعه از ایامی که غسل در آنها
مستحب است میباشد و یا باعتقاد یکی از زمانهائی که غسل در آنها مستحب است
غسل نموده و بعد معلوم شد که جمعه بوده یا غسل در زمان غیر مقصود
مجزی از غسل آن زمان هست یا نه ج این غسل فاسد و غیر مجزی است ولکن
صحت آن خالی از وجه نیست س حائض و نحو آن یا جنب میتواند که غسل
جمعه نماید یا نه ج حدث حیض و نحو آن بلکه جنابت مانع از جواز غسل جمعه نیست
س صحت غسل جمعه مشروط بوضوء میباشد یا نه ج وضوء مطلقاً تقدیماً
یا تعقیباً شرط صحت غسل جمعه نیست علی الاقوی س غسل جمعه بنواقض وضوء
باطل میشود یا نه ج مبطلات وضوء از حدث و نوم و نحو آن بعد از غسل جمعه
مبطل آن نیست بلکه حدث واقع در اثنای غسل جمعه نیز مضر نخواهد بود س دوم
از اغسال زمانیه در چه زمان است ج غسل در ماه مبارک رمضان است

وآن سی و دو غسل است در روز اوّل ولیالی طاق و عشر اخر آن جمیعاً و خصوص
شب بست و سوم غسل دیگر هم مستحب ست و در شبهای جفت آن بنا بر ذکر
مجلسی قدس سره که فرموده ایشان کافیست در استحباب آنها س وقت آنها
بیان فرمایند ج اوقات مخصوصه از برای جمیع بروایت صحیح ظاهر الدلالة معلوم
نشده و مجلسی اعلی الله مقامه در جمیع لیالی در هر وقت از اوقات آنها که باشد
مستحب دانسته اند و فرمایش ایشان کافیست و باحتمال اینکه ادراک زمان این لیالی
سبب استحباب غسل باشد در اوّل اوقات آنها که مقارن وقت سقوط قرص شمس
و حال غروب است جائز است که غسل نماید چنانچه در حدیث است و شاید که بهتر
باشد و همچنین در غسل در روز اوّل ماه ولکن اغسال لیالی عشر آخر را در اوّل شب
در وقت میان مغرب و عشاء بجا آورد چنانچه در حدیث وارد است که حضرت رسول
خدا صلی الله علیه و آله در هر شب از دهه آخر رمضان میان مغرب و عشاء غسل
میکردند و غسل دیگر شب بست و سوم را در آخر شب مقارن وقتی که نماز شب در آن
باید کرد بجا میآورد س آداب مستحبه غسل ماه مبارک را بیان فرمایند ج
امّا غسل شب و روز اوّل ماه را مستحب ست که در نهر و آب جاری نماید س
لازم است غسل که در خود نهر و نحو آن باشد یا نه ج ظاهر در نهر جاری که عبارت
حدیث است آنست که غسل در نهر باشد چه بارتماس و چه بترتیب ولیکن بعضی
از بزرگواران تصریح نموده اند که مراد غسل آب جاریست که اگر غسل با آب جاری
بیرون برده از نهرهای دیگر چه نزدیک و چه دور نماید عمل بحدیث کرده و شرط
نیست بودن در نهر این هم سند عمل و مناقشه است ولکن مجرد فتوی ایشان کافیست
و ایضاً مستحب ست که قبل از این غسل یا بعد از آن سی کف آب بوسر بریزد که با
عث دفع غم و مرض باشد تا سال دیگر سی کف آیا این سی کف آب داخل در غسل ست یا نه
ج ظاهر اعمل مستقل است نه شرط غسل و نه جزء آن است س این عمل یعنی کف
آب با اغسال دیگر استحباب دارد یا نه ج ظاهر این است که این عمل با غسل اوّل

سال است پس بنا بر بودن اوّل سال از محرّم در شب اوّل از محرّم نیز مستحب است بلکه
بنا بر اینکه اوّل سال از روز اوّل محرّم یا ماه مبارک است در آنها نیز مستحب است
غسل یا این سی کف اُ مخصوص بشب آنها نیست پس استحباب هر یک از دو غسل
شب بیست و سوم موقوف بحصول دیگری نمیباشد یا نه ج اقتصار بهر یک جائز است
و غیر متمکن از هر دو در بجا آوردن هر یک که خواهد مخیر است پس تارک غسل
در اوّل شب میتواند قبل از غسل در آخر شب غسل دیگر نماید یا نه ج جائز است
که بملاحظه مطلق شب قدر یا طاق یا شب رمضان در وسط شب غسل نماید در
آخر شب غسل را بجا آورد و مشروعیت هیچیک موقوف بعدم حصول دیگری نیست
هرچند بعضی از بزرگان فرموده اند که اگر نیمه شب غسل نموده ترک نماید غسل
در آخر شب را و این سخن خالی از دقت نیست هرچند خالی از مناقشه نیز نیست
پس با غسل در اوّل شب بملاحظه مطلق شب قدر یا طاق یا شب رمضان
در وسط شب غسل نماید یا نه ج با حصول غسل اوّل شب ترک غسل بعنوان
مذکوره نماید بجهت قوت احتمال تداخل قهری پس سوم از اغسال زمانیه را
بیان فرمایند ج آن غسل در شب فطر و عید قربان است پس وقت آن کی تا
قبل از غروب است و یا در تمام شب میتوان غسل نمود ج ظاهر این است که در هر
وقت از اوقات این دو شب که باشد غسل مستحب است و مختص بزمانی از آنها
نیست و لاکن در بعضی از روایات هست که غسل این شب را بعد از غروب آفتاب نماید
چنانچه بعضی از علماء نقل کرده که روایت شده که غسل شب عید را قبل از غروب
بجا آورد پس چهارم از اغسال زمانیه چه وقت است ج غسل در روز عید فطر
و عید قربان است و استحباب در اینها مؤکد است بلکه بعضی آنها را واجب دانسته اند
بلکه در بعضی از آن روایات هست که غسل عید قربان واجب است مگر در منی
و عدم وجوب در منی محمول است بر عدم تاکد استحباب بجهت کمی آب یا ضیق وقت
پس وقت آن چه وقت است آیا بعد از ظهر میتوان بعمل آورد یا نه ج از

طلوع فجر تا ظهر باید بجا آورد و اگر تا ظهر بجا نیاورد این دو غسل را قضاء ندارد و ترک کند غسل بقصد روز عید را ولکن اگر غسلی نماید نه بقصد قضا ونه بقصد اداء ضرر ندارد س غسل را قبل از نماز عیدین نماید یا بعد از آن ج باید غسل قبل از نماز عیدین باشد اگر نماز را بجا آورد چنانچه در حدیث است که اگر کسی غسل عیدین فراموش کند ودر وقت متذکر شده باشد ووقت باقی باشد غسل کند ونماز را اعاده کند س آداب مستحبه آنها چیست ج مستحب است که غسل روز عید فطر را در نهر جاری نماید س اگر نهر یا تمکن از غسل در نهر نباشد چه نماید ج خود بنفسه آب از نهر یا چاه ومثل آن تحصیل آب نماید از روی خضوع وخشوع وفروتنی وباید غسل را در زیر سقف یا دیوار نماید ومبالغه در ستر نماید ودر وقت اراده غسل در روز عید فطر بگوید اللهم ایمانا بك وتصدیقا بکتابك واتباع سنة نبیك پس از آن بسم الله بگوید وغسل کند و بعد از غسل بگوید اللهم اجعله کفارة لذنوبي وطهر ديني اللهم اذهب عني الدنس س در غسل عید قربان نیز همین آداب ودعا است یا نه ج این آداب ودعاء در غسل عید فطر وارد است واگر در روز عید اضحی نیز باین طریق عمل نماید شاید بد نباشد س باقی اغسال زمانیه را بیان فرمایند ج پنجم از اغسال زمانیه غسل در روز ترویه است که هشتم ذی حجه باشد ششم غسل در روز عرفه است قبل از زوال یا هر وقت که بخواهد هفتم غسل روز عید غدیر که هجدهم ذیحجه باشد در نیم ساعت قبل از زوال یا هر وقت که بخواهد بجا آورد ولکن بهتر آن است که قبل از نماز عید بجا آورد هشتم غسل روز مباهله که بست وچهارم ذی حجه میباشد بنابر مشهور بلکه اگر غسل مباهله را در بست یکم یا بست وپنجم یا بست وهفتم بلکه در همه این ایام نیز نماید باحتمال اینکه روز مباهله باشد شاید بد نباشد وبعضی گفته اند که این غسل مستحب بجهت روز نیست بلکه بجهت عمل مباهله با هر دشمن دین یا هر مبطل میباشد ومضائقه ازین

نیست هرگاه مباهله را با مطلق خصم درین اعصار مشروع بدانیم چنانچه میاید
انشاء الله تعالی نهم غسل شب نیمهٔ رجب و شب نیمهٔ شعبان است دهم غسل
روز مبعث که بست و هفتم شهر رجب است یازدهم غسل روز مولود که هفدهم
ربیع الاول است و اگر در دوازدهم ربیع الاول نیز غسل نماید باحتمال انکه این
روز ولادت آن بزرگوار است شاید بد نباشد دوازدهم غسل در نهم ربیع
الاول است سیزدهم غسل در روز نوروز است و در تعیین آن اختلاف عظیم
است ولکن اگر در روز اول از سال فرس که روز اول انتقال شمس ببرج حمل است
غسل نماید بلکه هر روزی که احتمال برود که نوروز است نیز غسل نماید شاید
بد نباشد چهاردهم غسل در شب جمعه پانزدهم غسل روز نیمهٔ رجب چنانچه
بعضی ذکر کرده اند بلکه از بعضی از روایات استفاده استحباب غسل در روز اول
رجب و آخر آن نیز میشود شانزدهم غسل روز دحو الارض که روز پهن شدن
زمین است که بست و پنجم ماه ذی قعدة الحرام باشد س استحباب غسل
سوای از منه مذکوره در چه زمان است ج از بعض علما ظاهر میشود که غسل
مستحب است برای هر زمان شریف بلکه هر مکان شریف س اغسال زمانیه
را با اختیار و بی خوف از فوت در زمان آنها جائز است که آنها را مقدم بدارد
یا نه ج جائز نیست مگر غسل لیالی قدر را بلکه غسل مطلق شبهای رمضان بلکه
غسل شب عید فطر را نیز چنانچه بعضی از علماء روایت کرده اند و احوط درین
فرض عدم تقدیم اغسال زمانیه است مطلقا س تارک اغسال زمانیه
میتواند که قضاء آنها بجا آورد بعد از زمان آنها یا نه ج غیر غسل جمعه شبهای
قدر از اغسال زمانیه قضائی برای آنها نیست و وارد نشده لکن قضاء آنها
جائز است خصوص اگر باحتمال مطلوبیت باشد هرچند احوط ترک این اغسال
بنحو قضاء میباشد س کسی که بخوف از عدم تمکن از غسل در زمان خاص
دارد میتواند تقدیم غسل نماید یا نه ج بعضی جواز و مشروعیت تقدیم را

در خصوص غسل جمعه دانسته اند از برای خائف از عدم تمکن از غسل در زمان
اداء و متمسک است که این حکم را جاری بدانیم در سائر اغسال زمانیه پس خوف از عدم
تمکن از استعمال آب در زمان مخصوص مجوز تقدیم بدانیم و غسل را با احتمال مشروعیت
تقدیم در فرض مزبور میشود که مشروع بدانیم س قسم دیگر از اغسال مستحبه را
بیان فرمایند ج قسم دوم از اغسال مستحبه اغسال مکانی میباشد که ادراک مکان
خاص بشرافت یا حکمت دیگر سبب مشروعیت و استحباب آنها شده است س
آنها را بیان فرمایند ج اغسال مکانیه هشت است اول غسل دخول حرم مکه
دوم غسل دخول خود مکه سوم غسل دخول مسجد الحرام چهارم غسل دخول خانه
کعبه پنجم غسل دخول حرم مدینه ششم غسل دخول خود مدینه هفتم غسل دخول
مسجد النبی ص هشتم غسل دخول مشاهد مشرفه س آیا تداخل در اغسال ثلثه
دخول حرم مدینه و خود مدینه و دخول مسجد النبی جائز است یا نه ج بلی تداخل
اینها نیز جائز است بلکه اگر غسل زیارت حضرت رسول صلی الله را با اینها در یک
غسل قصد نماید و تداخل اغسال اربعه نماید نیز جائز است س مشاهد مشرفه
خصوص حرمهای ائمه علیهم السلام است یا حرمهای اولاد ائمه ع مثل حرم
حضرت عباس علیه السلام و نحو آن یا حرم هر شهید مثل حر سلام الله علیه یا
حرم هر عالم شیعه مثل مفید ره و غیره و هر مقامی که شرافت آن محتمل باشد
نیز شامل است ج مراد از مشاهد مشرفه حرمهای ائمه علیهم السلام است ولکن
چون از بعضی علماء ظاهر میشود که غسل با قطع نظر از اسباب و غایات فی نفسه
رجحان میباشد مثل نماز و روزه اگرچه این محل تامل است لکن نظر باینکه مراعات
آن ضرر ندارد و از بعضی نیز استحباب غسل برای هر مکان شریف ظاهر میشود
بضمیمه اتفاق از جواز غسل برای دخول جمیع اینها بنیت باحتمال مطلوبیت والله العالم
س وقت این غسلها چه زمان است ج وقت مخصوص برای آنها ظاهر نیست
ولکن بیشتر از مقدار زمان یک شب و روز مقدم ندارد س غسل از برای

دخول مرتبه اولی است یا تکرار دخول تکرار غسل میخواهد ج خروج از مکانی که بجهت دخول آن غسل نموده مبطل آن غسل نیست لکن اگر مکرر کنند غسل را بجهت تکرر دخول بهتر است خصوصا اگر فاصله زیاد شده باشد مثل اینکه از زمان غسل تا زمان دخول مکرر زیاده از مقدار یک شب روز گذشته باشد س غسل برای این مکانها را قبل از دخول آنها نماید یا بعد از دخول ج غسل مکانی باید قبل از دخول در آن مکان باشد هر چند جواز غسل بعد از دخول در آن مکان نیز خالی از قوت نیست س قسم سوم از اغسال مستحبه را بیان فرمایند ج

قسم سوم از اغسال مستحبه فعلیه میباشد و این بر دو قسم است اول آنکه غایت غسل فعل یا امری است که بجا آورده است دوم آنکه غایت غسل فعل یا امری است که میخواهد بجا بیاورد آنرا پس در اول غسل را بعد از حصول آن عمل مینماید و در قسم دوم غسل را قبل از آن بجا میآورد و غسل در هر یک از این دو قسم باعث کمال است و رفع منقصت آن فعل یا امر است یا جبران مرجوحیت آن فعل یا آن امر میباشد س افراد قسم اول را بفرمایند ج افراد این قسم بسیار است اول غسل بعد از کشتن وزغ که چلپاسه میباشد س این غسل باعث کمال یا جبران مرجوحیت است ج باعث کمال زیادتی ثواب کشتن او و بجهت تمایل بخروج از گناهان و شکرانه این نعمت است بلکه در حدیث است که هر که او را بکشد مثل اینست که شیطانی را کشته است و بیک ضربت کشتن ثوابش بیشتر از دو ضربت کشتن است و هکذا که کشتن بیک ضربت دلیل بر کمال ایمان است دوم غسل کسیکه مس نماید میت غسل داده شده را س این غسل لاجل کمال رجحان یا جبران مرجوحیت است ج بجهت جبران مرجوحیت است سوم غسل مولود که مستحب است غسل طفل بعد از ولادت و از بعضی تحدید وقت این غسل بیک روز یا دو روز شده است یا امتداد آن تا روز هفتم نیز محتمل است و اولی عدم تحدید مرقوم است بلی بعضی گفته اند

ج غسل میکند چنانکه بعضی نیز شرط کرده اند در غسل که سعی ونظر برای غرض
صحیح مثل دادن شهادت یا تحمل شهادت بر عین او باشد ششم غسل کسیکه تفریط نموده
است در بجا آوردن نماز کسوف وخسوف در وقتیکه تمام قرص گرفته باشد واحتمال دارد
که این غسل برای قضای این نماز باشد که بعد بجا میاورد هفتم کسیکه شک دارد
در رطوبتهای مری زیرا که موجب غسل وباعث حدث اکبر است یا نه هشتم غسل
برای کسیکه غسل ناقص بجا آورده از جهت عذری مثل جبیره وغسل دادن دیگری
او را از جهت ضرورت وعجز وغیر آن که مستحب است بعد از زوال عذر غسل را اعاده
نماید دهم غسل برای کسیکه در ثوب مشترک منی به بیند ومعلوم نشود از کیست
یازدهم غسل برای مجنونی که از دیوانگی خوب شده باشد دوازدهم غسل میتی که
قبل از موت جنب شده یا آنکه مطلق سبب اغتسال رافع حدث اکبر برای او حاصل
شده پس غسل دهنده میت او را قبل از غسل میت برای آن سبب غسل میدهد
پس باحتمال حصول این سبب از برای میت قبل از موت جائز است این غسل را
بمیت دادن بنابر ح بلکه جائز است وضرری ندارد سیزدهم غسل زنیکه خود را خوشبو کند
از برای غیر شوهر خود که در حدیث است که قبول نمیشود از و نماز مگر آنکه غسل کند
از طیب خود مثل غسل کردن از جنابت وشاید که مراد غسل توبه باشد چنانچه احتمال
دارد که مراد شستن آن طیب باشد نه غسل کردن از آن چهاردهم غسل کردن از
برای صبی که بالغ شده باشد پانزدهم غسل از برای کسیکه شراب خورده باشد
و بخوابد در شب مرویست که حضرت پیغمبر صلی الله علیه وآله فرمودند نیست کسیکه
در شب مست بخوابد مگر آنکه عروس شیطان شود تا صبح پس چون صبح شود واجب
میشود بر او که غسل جنابت کند باعتبار آنکه شیطان با او جماع کرده است پس اگر
غسل نکند حقتعالی قبول نکند از و نه توبه او و نه کار خوبی که بعد از آن کند و فی
شراب از سایر مسکرات را نیز حدیث شامل است پس وقت این اغسال فعلیه
بعد از فعل آنها است ح این اغسال مستحبه نوعی میباشد چنانچه بعضی تصریح

نموده اند پس در هر زمان که متمکن از غسل شود باید فوراً بجا آورد و اگر بجا نیاورد بعد از آن بجا بیاورد و همچنین تا آخر عمر پس وقت این اغسال ممتد است با متداد عمر و وقت خاصی ندارد **س** قسم دوم از اغسال مستحبه فعلیه را بیان فرمایید **ج** قسم دوم آنست که غسل را برای فعل خاص قبل از آن بجا میاورد و آن نیز بسیار است اوّل و دوم از برای وقوف بعرفات و وقوف بمشعر سوم و چهارم از برای طواف زیارت و طواف نساء پنجم و ششم از جهت احرام حج و عمره هفتم از برای زیارت پیغمبر صلی الله علیه و آله و ائمه هدی علیهم السّلام و فاطمه زهرا صلوات الله علیها و استحباب این غسل از برای ایشان ثابت است در حال ممات ایشان همچنین ثابت است در حال حیوة ایشان بلکه زینت در آیه شریفه خذوا زینتکم عند کل مسجد تفسیر شده است بغسل در نزد ملاقات هر امام **س** غسل زیارت مختص بزیارت نزدیک است یا نه **ج** فرق نیست در استحباب غسل میان زیارت دور و نزدیک هشتم از برای نماز حاجت **س** غسل برای طلب حاجت بدون نماز مستحب است یا نه **ج** مستحب است نهم غسل برای طلب باران دهم از برای نماز طلب خیر یا استخاره دعائیه یا تفالیه **س** از برای استخاره بغیر نماز غسل نماید یا نه **ج** این غسل مستحب است از برای خود هر یک از استخارهٔ دعائیه و تفالیه یازدهم برای عمل استفتاح که در نیمه رجب بجا می آورند و در زاد المعاد بتفصیل مرقوم است دوازدهم از برای کسیکه جنب شده باشد بجماع و اراده عود بجماع را داشته باشد و بعضی از رساله ذهبیه نقل نموده اند که حضرت رضا علیه السّلام فرموده اند که اعاده جماع بدون غسل باعث جنون ولد میشود سیزدهم و چهاردهم غسل از برای کسیکه اراده غسل دادن یا کفن کردن میت نماید پانزدهم غسل برای نماز شکر شانزدهم غسل برای اخذ تربت طاهره سید الشهداء روحی له الفداء بتفصیلی که در کتب مزار و تحفه و غیره مذکور است هفتدهم غسل برای کسیکه اراده سفر دارد خصوص سفر زیارت حضرت سید الشهداء روحی له الفداء هیجدهم غسل از برای کسیکه بخواهد ائمه هدی صلوات الله علیهم را در خواب به بیند که در حدیث است که هر که را حاجتی باشد بخدا

واراده داشته باشد که ما ائمه را ببیند و بشناسد قدر و مقدار خود را نزد ما
ومحتمل است که مراد این باشد که بشناسد موضع حاجت را سر شب غسل نماید و درین
سر شب مناجات بجا نماید بدرستیکه خواهد دید ما را او مرزیده خواهد شد بو سطه
ما نوزدهم اعاده غسل احرام از برای کسیکه بخورد و یا بپوشد چیزی را که جائز نیست
از برای محرم بستم اعاده غسل احرام از برای نائم و محدث بست و یکم اعاده غسل بلدین
وحرمین و مسجدین و زیارت از برای محدث بعد از غسل بست و دوم غسل برای نماز
شب بست و سوم غسل مظلومی که تظلم کند یعنی بخواهد در نزد خداوند متعال شکا
نماید از ظالم پس طریق غسل و آداب تظلم را بفرمایند اول غسل میکند و دو
رکعت نماز مینماید در زیر آسمان و بعد از آن این دعا را میخواند اللهم ان فلان ابن
فلان ظلمنی ولیس لی احد اصول به علیه غیرک فاستوف لی ظلامتی الساعة الساعة بالاسم
الذی اذا سئلک به المضطر فکشفت ما به من ضر ومکنت له فی الارض وجعلته خلیفتک
علی خلقک فاسئلک ان تصلی علی محمد وال محمد وان تستوفی ظلامتی الساعة الساعة
و در جای فلان ابن فلان اسم ظالم و پدر او را ذکر کند و اگر بزبان خودش تظلم کند هم
خوبست خصوصا اگر بمضمون و ترجمه دعا باشد بهتر است بست و چهارم غسل کسیکه
استعاذه یعنی پناه جوید بخدا از ظالمی که خوفناک از او دارد پس آداب و طریق این را
هم بفرمایند غسل میکند و دو رکعت نماز بجا می آورد و دو زانوی خود را برهنه
مینماید و نزدیک مصلای خود قرار میدهد و دستها را بنحوی که باطن کف آنها بطرف آسمان
باشد برمیدارد پس صد مرتبه میگوید یا حی یا قیوم یا حی یا لا اله الا انت برحمتک
استغیث فصل علی محمد وال محمد وان تلطف لی وان تغلب لی وان تمکر لی وان تخدع
لی وان تکید لی وان تکفینی مؤنة فلان بن فلان بلا مؤنة و در جای فلان ابن فلان
اسم آن شخص را و پدر آن را میبرد پس اگر اسم او و پدرش را نداند چه کند
بهر صفتی که آن شخص مشخص شده است او و پدرش را ذکر کند بست و پنجم غسل است
برای دفع یا رفع نازله از بلا یا بن نحو که سیزدهم و چهاردهم و پانزدهم را روزه بدارد

در وقت زوال روز پانزدهم غسل نماید بیست و ششم اعاده غسل بقصد تجدید بدل
نمودن چنانچه از بعضی ظاهر میشود هرچند خالی از اشکال نیست بیست و هفتم غسل از
برای هر فعلیکه شایسته تقرب جستن بخدا بسببها و باشد بیست و هشتم از برای حجامت
هرچند روایت وارده مر بعضی بلفظ جمعه خوانده اند نه حجامت بیست و نهم و سی ام
و سی و یکم و سی و دوم از برای نحر و شکر و حلق و رمی جمار سی و سوم غسل از برای
نماز طلب باران هرچند ظاهر بعض استحباب غسل است از برای طلب باران نه نماز
طلب باران پس سوای اغسال مذکوره غسلی مستحب میباشد یا نه ح اغسال
واجبه که سبب وجوب آنها مثل دخول وقت یا داشتن نماز قضاء یا طواف هنوز محقق
نشده باشد و سببش موجود شده باشد مستحب است بجا آوردن آنها باستحباب
نفسی و شاید که مستحب لغیره نیز بشود برای غایات مستحبه مثل زیارت و دعا و تلاوت
قرآن و نحو آن پس این افعال را بعد از غسل بلا فاصله باید نماید یا نه ح فاصله
جائز است و تعجیل و مقارنت شرط نیست پس بعد از غسل تاخیر این افعال تا چه
مقدار میتوان نمود ح تمام قسم دوم از اغسال فعلیه آنچه از عمل غسل میکند
مقدار بیست و چهار ساعت که یک شب و یک روز است میباشد پس در هر وقت
از روز یا شب که غسل کند غسل او باقی است تا همان وقت از روز یا شب دیگر و بهتر
آنست که بعد از غسل هر وقت که باشد زیاده از مقدار یک شب یا یک روز این افعال
را تاخیر نماید پس اغسال مستحب رفع حدث اصغر میکند یا نه ح اغسال مستحبه
مطلقا چه زمانیه و چه مکانیه و چه فعلیه رافع حدث نیست و کفایت از وضوء در رفع
حدث اصغر نمیکند پس وضوء را قبل از غسل باید یا بعد از آن ح جائز است
که وضوء را قبل از غسل یا بعد از غسل یا در اثنای غسل بجا آورد هرچند بهتر قبل از غسل
است پس نواقض وضوء ضرری به اغسال مستحب دارد یا نه ح نواقض وضوء حتی نوم
مبطل اغسال مستحب چه زمانیه و چه مکانیه و چه فعلیه جمیعا نمیشود پس عمل غاسل
را با حصول نواقض وضوء بعد از غسل اگر بجا آورد ضرر ندارد پس با حصول نواقض

وضوء بعد از اغسال مستحبه دوباره غسل نماید یا نه ج بلی اعاده اغسال مستحبه غیر از قسم اوّل از اغسال فعلیه در بین وقت مستحب است خصوص اگر ناقض وضو خواب باشد و خصوص اگر حصول نواقض وضوء در اثنای غسل باشد س اگر کسی را اجتماع اغسال مستحبه شود غسل متعدد نماید یا یک غسل کفایت از همه میکند ج یک غسل کفایت از همه اغسال زمانیه و مکانیه و فعلیه میکند و اگر همه را جدا جدا بجا آورد شاید بد نباشد خصوص اگر مختلف باقسام باشد مثل مذکوره س اگر یک غسل نماید باید همه اغسال مقصود باشد یا نه ج بهتر قصد جمیع است در یک غسل خصوص اگر مثل اتفاق غسل جمعه و عیدین در یک روز باشد هرچند مضا نقه از عدم اشتراط در تداخل بقصد آنها جمیعاً نیست س هرگاه با اغسال مستحبه غسل واجب نیز جمع شود که غسل واجب را بجا آورد از آنها کافی است یا نه ج غسل واجب کافی است و حاجت باغسال مستحبه علیحده نیست س در غسل واجب اغسال مستحبه نیز باید مقصود باشد یا نه ج در کفایت غسل واجب از اغسال مستحبه قصد آنها لازم نیست چه متذکر آنها باشد و چه نباشد س اگر در غسل واجب قصد عدم وقوع اغسال مستحبه نماید غسل واجب در بین وقت کفایت از آنها میکند یا نه ج کفایت غسل واجب از اغسال مستحبه با قصد عدم وقوع آنها نیز خالی از قوت نیست بجهت قوت احتمال حصول غرض از غسل مستحب بغسل واجب بنحو اتم و اکمل هرچند وقوع تداخل اغسال را مشروط بقصد آنها جمیعاً بدانیم پس اگر جنب غسل جنابت کند در یوم جمعه مثلاً و بقصد عدم وقوع غسل جمعه و زیارت و سائر اغسال مستحبه نماید حاجت باعاده غسل از برای آنها ندارد هرچند تداخل اغسال در واجب و مستحب جائز ندانیم بلی اگر بملاحظه احتیاط و احتمال زیادتی کمال بعد از غسل واجب غسل مستحبی نیز نماید شاید بد نباشد والله العالم و برحکام

تیمم س موجبات تیمم را بیان فرمایند ج آنچه باعث وجوب تیمم میشود چند چیز است اوّل یافت نشدن آب در وقت نماز دوم ترسیدن از آب

بجهت ترس جان و ناموس یا خوف سباع و دزد و از جمله ناموس است خوف از فساق در حق زن و غلام امرد سوم نرسیدن بآب از جهت ناخوشی زمین گیری یا ناخوشی دیگر و نبودن کسی که آب باو برساند چهارم میسر نبودن آب بجهت نداشتن دلو و ریسمان و مثال آن و یا نداشتن جامه که آب را جذب نماید که از آن وضوء بسازد و ازین قبیل است هرگاه آب در دست کسی باشد که بکسی ندهد یا نفروشد و یا آنکه بفروشد ولکن به قیمتی که میسر نباشد پنجم خوف ضرر در استعمال آب بجهت طول کشیدن یا حادث شدن مرض ششم خوف تشنگی بر خود یا غیر خود از انسان یا حیوان محترم و از حیوان محترم است سگ گله و باغ و سگ خانه و تشنگی باید بحیثیتی باشد که خوف تلف یا عروض مرض یا مشقت شدید یا ضعف شود هفتم آنکه در استعمال آب عروض درد شدیدی شود که عادة تحمل آن نشود هشتم آنکه تحصیل آب موجب ذلت و خواری شود که مناسب حال شخص نباشد اگرچه بقبول بذل و هبه و قرض و نحو آن باشد نهم آنکه وقت کنجایش وضوء و یا غسل را نداشته باشد هرچند بمقدار یک رکعت باشد خواه بجهت دور بودن مسافت آب باشد یا نه مثل اینکه از خواب بیدار شده در وقتیکه وسعت وضوء یا غسل را ندارد ~~~ وضاق وقت الفرض عن تحصیله ☆ او صرفها الکان فی سبیله و همچنین اگر شخص قاهر و جابر و غیر اینها مانع از استعمال آب شوند دهم آنکه در استعمال آب محتاج شود بشرب نجس یا خوف احتیاج بشرب محرم داشته باشد و تفصیل هریک از مذکورات با شرایط هریک از اینها در رسالهٔ زینة العباد ذکر نموده‌ایم مسئله اگر استعمال آب سبب ترکیدن پوست یا خارج شدن خون از آن و یا شقین و یا درشت شدن پوست بنحوی که قبیح المنظر شود در دست یا صورت و درد چشم باشد آیا حکم اینها تیمم است یا نه ج بسم الله و له الحمد حکم همهٔ اینها تیمم است چنانچه سید در منظومه اشاره فرموده است ~~~ فمنه ما کان بخوف من مرض ☆ او عارض من حرج او قرح عرض ☆ او شین او من رمد او من ورم ☆ او عطش الذی حیواة محترم مسئله اگر در غسل و وضوء ریختن آب ضرر داشته باشد استعمال آب نماید یا تیمم متعین است خواه ضرر موکد

نسبت بیک عضو باشد تماماً یا ببعض اعضا ج تیمم متعین است واحتیاط جمع
است ما بین وضوء جبیره وتیمم اگر جائی جبیره نیز باشد والله العالم س اگر تیمم
نمود باعتقاد اینکه وضو یا غسلش ضرر دارد وبعد معلوم شود که ضرر نداشت و
همچنین وضوء وغسل نمود باعتقاد اینکه ضرر ندارد وبعد معلوم شود که ضرر
داشت چه نماید ج درفرض اول صحیح است وضرری ندارد اگر قصد قربت فرض شود
درفرض ثانی نیز صحیح است علی الاقوی واحوط در هر دو اعاده وقضا میباشد س
وجوب تفحص از آب مشروط بعدم علم است یا نه وخبر عدلین یا عدل واحد بر نبودن آب با
سقوط از وجوب تفحص میشود یا نه ومقدار تفحص چه قدر میباشد ج با علم باینکه اگر
تفحص نماید آب یافت نمیشود وجوب تفحص قطعاً ساقط است وهمچنین اگر از خبر عدلین
یاس از تحصیل حاصل شود هر چند اقوی سقوط وجوب تفحص است از خبر عدلین مطلقا
چنانچه در خبر عدل واحد عدم سقوط تفحص است مادامیکه باعث یاس نشود وقدر
تفحص در زمین هموار بی بلند وپستی در اشجار از چهار جانب از محل رفتن شود که این
محل را مثل مرکز قرار دهد وچهار سمت آن را مثل دائره بمقدار دو تیر پرتاب متعارف
از حیثیت تیرانداز واز حیثیت تیر وهوا وسائر جهات که در خلیت در تیراندازی
دارد ومقدار یک تیر پرتاب بخصوص مذکور در زمین ناهموار است س اگر آب در ظرف
طلا یا نقره باشد وظرف نیز منحصر بهمین باشد وضوء وغسل از این ظرف جائز است
یا آنکه تیمم نماید ج در ظرف مذکور متعین است تیمم بلکه در هر جائیکه استعمال آب موقوف
باشد بارتکاب محرم مثل اینکه آب غصب باشد یا در ظروف غصبی منحصر باشد متعین
است تیمم س شخصی اگر تیمم نماید درک تمام نماز را بوقت مینماید واگر وضو بسازد
یک رکعت را درک میکند آیا وضوء را مقدم بدارد ویا آنکه تیمم کند ج لازم است
که وضو بسازد س اگر شخص خود را جنب سازد عمداً در حالتی که میداند که
در وقت نماز متمکن از آب نمی شود به نبودن آب یا بجهت خوف ضرر آیا این فعل جائز
است یا نه وبر فرض جواز تیمم هم شخص صحیح است یا نه ونماز با این تیمم صحیح است

یا آنکه با خوف ضرر غسل باید نماید ج بلی جایز است این غسل و تیممش صحیح است و نماز با این تیمم نیز صحیح است و قول بوجوب غسل با فرض ضرر ضعیف است

س اگر شخصی بجهت ضیق وقت تکلیفش تیمم باشد و عمداً اثم کند و وضو یا غسل نماید این وضوء و غسل صحیح است یا نه ج صحت وضوء و غسل خالی از قوت نیست خصوصاً اگر این وضوء یا غسل از برای غیر این نماز از غایات دیگر باشد ولکن احوط حکم ببطلان میباشد خصوصاً اگر برای همین نماز باشد وذلك لمطلوبیه

س والغرض فی هذا ونحوه البدل والاصل لا یجزی اذا الفرض منتقل الی

اگر شخصی در شبستان مسجد جنب شود و آب نیابد مگر در مسجد وکسی هم که آب را باو برساند نباشد آیا غسل متعین است یا آنکه تیمم نماید و بر فرض تعین غسل است که بدون تیمم داخل مسجد شود بجهت تحصیل آب یا نه ج اشکالی نیست در اینکه غسل جایز است که داخل شود بدون تیمم بنحو مرور و آب بگیرد و در خارج مسجد غسل نماید بلکه علامه اعلی الله مقامه فرموده که اگر چیزی نداشته باشد که بآن آب را از مسجد بگیرد و بیرون بیاورد در میان مسجد غسل نماید واین هم مسلم است اگر بنحو مرور باشد ودر غیر مسجدین باشد

س اگر شك داشته باشد از استعمال نمودن آب بضرر رسانیدن آیا تیمم لازم است یا وضوء و غسل ج اگر شك عقلائی داشته باشد در ضرر که از غایة جبن یا وسواس تیمم لازم است و بهتر جمع است مابین تیمم و وضوء یا غسل والله العالم

س اگر جمع شوند میت وکسی که بی وضوء باشد یا کسیکه جنب باشد و آب کفایت همه نفرات نکند در این صورت غسل و وضوء برای کیست و تیمم برای کیست ج اگر ممکن شود جمع غسالة وضوء از برای غسل جنب و غسالة جنب برای غسل میت اولاً چنین نمایند که غسالة غسل طاهر و مطهر است علی الاقوی والا مالك آب مقدم است بر غیر که لازم است که صرف خود نماید واگر آب ملك غیر اینها باشد اختیار با مالك است بهر که خواهد بدهد الا اینکه بهتر آنست که مالك اختیار جنب نماید که با

برسند چنانچه در بعضی از اخبار است نظر باینکه غسل جنابت فرض است که در
قرآن ذکر شده بخلاف غسل میت که واجب است و از لسان رسول صلی الله علیه و آله
واجب شده و در بعضی از اخبار هست که میت را بآن غسل میدهند مسئله
اگر کسی وضوء و غسل واجب داشته باشد و آب بقدری داشته باشد که کفایت یکی
از اینها کند چه نماید و کدام را مقدم بدارد ج کفایت هر کدام را که مینماید همان
است عوض دیگری تیمم کند و اگر آب بقدر یکی از اینها باشد که یا وضوء بسازد یا
غسل نماید پس این زمان مخیر است لکن اختیار غسل اولی است خصوص بالنسبة
بچیزهائیکه محتاج بغسل تنها باشد چون قراءت عزائم و مکث در مساجد مسئله
اگر شخص لباس یا بدنش نجس باشد بنجاست غیر معفوه و وضوء هم باید بسازد
جهت نماز و آب بقدری نداشته باشد که کفایت ازاله نجاست و وضوء هر دو نماید
آیا ازاله را مقدم بدارد و از برای وضوء تیمم نماید یا آنکه وضوء ساخته با نجاست
نماز کند ج اگر ممکن شود جمع نمودن قطرات غساله وضوء را جهت ازاله نجاست
پس وضوء ساختن از غساله آن ازاله نجاست نماید و الا اگر چیزی داشته باشد
که بآن تیمم نماید پس از آن آب ازاله نجاست نماید و برای وضوء تیمم نماید و اما اگر
چیزی نداشته باشد که بآن تیمم نماید پس این آب را در وضوء استعمال نماید و
نماز را با نجاست عمل کند و اگر آن آب کفایت وضوء را بکند و کفایت ازاله را نماید
یا بعکس پس مقدم بدارد هر کدامی را که کفایت مینماید و اگر چنانچه هیچیک از آنها
بتمام کفایت نکند پس تخفیف نجاست بآن احوط میباشد مسئله یا مظنه غصب
عذر در تحصیل آب با غماض و تقصیر نموده تیمم کرده نماز کرد آیا نماز مسلم باشد
ج باطل است الا آنکه در ضیق وقت تیمم کند یا آنکه یقین نماید [illegible] معذور را
مایوس از تحصیل آب شده مسئله کسی نذر طهارت کرد مسئله در حالت تیمم
آب نشود تیمم بدل آن میشود یا نه ج نمیشود بلکه اگر تیمم بجا آید [illegible]
نیز تیمم بدل نمیشود مسئله هرگاه شخص یکدستش [illegible] حکم فاقد طهورین میباشد

نکرده دستش خوب شده که این شخص باعلم عقلاً باینکه عند الله تعالی متعقب الشفاء بزودی میشود آیا مندرج در مضطر التیمم بید واحد میباشد یا نه بیّن احتیاطاً اولی است والله العالم س کسیکه دو دستش از کتف بریده باشد یا از اصل خلقت بی دست باشد و معین هم نباشد وضو و غسل ترتیبی و ارتماسی و تیمم او چه صورت دارد و اگر وضوء ارتماسی بگیرد مسح چگونه بکند یا از همچو شخص در چنین صورت طهارت مشروطه در اعمال ساقط است و بعد اگر متمکن شد از معین اعاده و قضاء اعمال لازم است یا نه و همچو شخص اگر طواف نماید احتیاطاً نائب هم بگیرد یا نه در حالی که خودش بی طهارت باشد ج ظاهر سقوط وضوء و تیمم است و غسل ساقط نیست و با غسل جنابت هم اگر ممکن است نماز کنند و الّا ساقط است و استعانت بغیر در وضوء با فرض آب و تیمم با فرض خاک ضرر ندارد و طواف خود بکند با معین و نائب هم بگیرد س در مکان غصبی تیمم میتوان نمود یا نه ج نمیتوان کرد بلکه شرط است اباحت مکان ضرب و مکانی که در آن خاک است و اباحت فضائی که در آن فضاء دست را میزند یا مسح مینماید بلی اگر خصوص محل تیمم کننده و مقرّ او غصبی باشد ضرر به تیممش ندارد علی الاقوی س محبوس در مکان غصبی میتواند که تیمم نماید در همان مکان یا نه ج اگر چنانچه خود غاصب یا معین غاصب نباشد و کراهتی از مالک ظاهر نشود و ضرری نیز بمالک نداشته باشد تیمم نماید س اگر در خاک تیمم یا در هر چیزی که مغصوب بودن آن مفسد عمل باشد مثل آب وضوء و مکان مصلی شک یا مظنه داشته باشد در مغصوب بودن آن چه حکم دارد ج شک یا مظنه غصب مانع نیست اگر امارات شرعیه بر عدم غصب باشد مثلاً اینکه در تصرف مسلم باشد س جاهل بغصبیت تیممش صحیح است یا نه ج جاهل با صل غصبیت خاک معذور است و جاهل بحکم غصب بجهلی که معذور باشد تیممش صحیح است س در حالت تیمم بر خاک نجس و اعضای ممسوح که نجس باشد صحیح است یا نه ج تیمم بخاک نجس جایز نیست چه در حالت اختیار و چه در حالت اضطرار بلکه حکم او حکم فاقد طهورین میباشد

لکه نماز بکند و قضا نماید بکند هر دو را بعنوان احتیاط و اما موضع تیمم بیرون در
حال اضطرار تیمم صحیح است و بجا نشستنش ضرر ندارد بلکه بعضی در حال اختیار هم
موضع تیمم را از دست تیمم نمیدانند والله العالم س تیمم بخاک مغصوبه محصور
صحیح است یا نه ج صحیح نیست س هرگاه تیمم نمود بجهت غایتی بزعم وجوب آن و بعد
خلاف آن معلوم شد چه نماید ج هرگاه ذمه اش مشغول بود بعبادت دیگر که تیمم برا
او جائز بود عدم اعاده تیمم قوی است و احوط اعاده تیمم است س تیمم از برای
مس کتابت قرآن واجب است اگر مس واجب شود یا نه ج واجب است بشرط وجوب مس
و همچنین از برای هر چه شرط باشد مادامی که واجب شود س در تیمم جبیره میباشد چنانکه
در وضوء و غسل میباشد یا نه ج در تیمم نیز جبیره ثابت است مانند وضوء و غسل
س اگر شخصی بداند که بعد از دخول وقت و انقضاء مقدار چهار رکعت مبتلا
بمرضی که مسقط تکلیف میباشد آیا تیمم را جائز است که قبل از دخول وقت نماید
یا نه ج ضرر ندارد هر چند بهتر در فرض مزبور آنست که تیمم برای چیزی دیگر نماید و با
تیمم نماز نماید در اول وقت س تیمم در وسعت وقت برای نماز صحیح است یا نه
ج در وسعت وقت تیمم نکند الا بجهت چیزی دیگر غیر از نماز از قراءت قرآن یا چیز
دیگر که وقتش مضیق است مثل نافله که وقتش مضیق شود س شرائط تیمم را بیان
فرمایند ج از شرائط وضوء و غسل شرائط تیمم نیز معلوم میشود که غالباً شرائط
اینها مثل هم میباشد حتی در زیادتی دست و انگشت و تعدد جبهه و پشت دست
در رجوع بمتعارف و غیر آن س بر چند چیز تیمم میتوان نمود ج بر شش چیز
خاک و زمین و رمل و سنگ و غبار و گل و خاک مقدم است بر اینها و آخر همه گل
بشرط آنکه قدرت بر خشکانیدن آن بدون خشت و آلوده نمودن دست و بهم مالیدن
تا آنکه خشک شود نداشته باشد که اگر قدرت بر اینها داشته باشد تیمم بر گل
جائز نیست س خاک و غیر آن در تیمم چون آب در وضوء باید که مطلق باشد
یا نه ج بلی هر چیز که بر او جائز است تیمم باید مطلق باشد پس اگر مثل غبار آرد

ساقط است یا بی طهارت نماز میکند و بعد اعاده یا قضا مینمایند فاقد الطهورین میباشد و تنها بکند و اداء لازم نیست هر چند احوط است والله العالم پس اگر شخص جنب مواضع وضوء یا غسلش را بلفظ جلالة یا سایر اسماء الله تعالی یا کلمات قرآنی نقش کرده باشد که در استعمال آب بجهت وضوء یا غسلش محتاج باشد بمس آن کلمات و نقش آیا متعین است وضوء و غسل یا آنکه تیمم نماید و هرگاه آن نقش در مواضع تیمم باشد چه نماید اگر استعمال آب میتواند طوری نماید که محتاج بمس آن نقش نشود بنحو وضوء ارتماسی و غسل ارتماسی پس وضوء و غسل متعین است و همچنین هرگاه ممکن باشد محو نمودن آن نقش و یا معاون گرفتن در اجرای آب بغیر دست لازم است محو آن نقش نمودن یا باستعانت معین غسل یا وضوء ساختن و اگر هیچیک از اینها ممکن نباشد و یا آنکه نقش در موضع مسح وضوء باشد بنحو استیعاب پس متعین است تیمم و اگر این نقش در مواضع تیمم باشد تیمم نیز ساقط است و حکم آن حکم فاقد الطهورین میباشد ولکن احوط آنست که با تیمم وضوء بسازد یا غسل نماید باستعانت متطهر در اجرای و ایصال آب بنقش و مع ذلک وضوء یا غسل یا تیمم جبیره نیز نماید و اگر جبیره ممکن نشود اقتصار نماید بشستن غیر از مواضع نقش و تیمم غیر از آن موضع نقش و اگر مع ذلک نیز وضوء نساز دیا غسل نماید و یا تیمم کند با مس بآن عضو منقوش که این اضطرار را جوز مس بدانیم شاید بد نباشد چنانچه از شهید اعلی الله مقامه و غیر آن ظاهر میشود در صورت دوران امر بین طهارت مائیه و شرب بخس پس طریقه تیمم را بیان فرمایند بدانکه واجب است تیمم کننده بنفسه در حال اختیار مقارن نیت هر دو کف دست خود را بر خاک یا بر چیزهائیکه تیمم بر آن میتوان نمود بیک دفعه بزند بشدت بنحوی که اسم زدن صادق آید نه آنکه آهسته بگذارد که اسم زدن صادق نباشد بعد از آن مسح تمام جبهه نماید از رستنگاه موی پیشانی بلکه قدری زیاد از چهار سمت من باب المقدمه بباطن هر دو دست بیک دفعه تا بالای بینی از سمت

سر بلکه تمام ابرو و را مس باید لاحتیاط و ابتدا باعلی نماید با مراعات الاعلی فالاعلی بالنسبت بجمیع اجزای پیشانی نه بالنسبت اعلی در سمت خودش که مراعات الاعلی فالاعلی در یک سمت کفایت میکند در وضو چنانچه گذشت و کشیدن تا آخر بینی بهتر است و احوط داخل کردن تمام جبینین است در مسح بعد ازان مسح تمام پشت دست راست نماید از بند دست بلکه قدری از بالا مس باید لقدمه تا سر انگشتان بباطن دست چپ بعد ازان مسح تمام پشت دست چپ نماید از بند دست تا سر انگشتان بنحو مزبور بباطن دست راست و مسح ما بین انگشتان و اطراف ناخن لازم نیست اگر استیعاب حقیقی در ممسوح حاصل نشود یعنی اگر بسیار کمی باقی بماند که ممسوح نشود و شرط است در مسح اینکه بطوری نماید مسح که تماسه ممسوح نشود و نحو تماسه واللّه العالم

س آیا ترتیب و موالات مثل وضو در تیمم شرط است یا نه ج بلی ترتیب شرط است و موالات نیز و لکن موالات بمعنی اتیان افعال آن در یک جا است که فصل عرفی حاصل نشود و فاصله کم ضرر ندارد

س اگر در مسح عمداً یا جهلاً یا سهواً یا اضطراراً اخلال در ترتیب شود چه کند ج عود بمقدم نماید بشرط که اخلال بموالات نشود و الا اعاده تیمم نماید

س چسبیدن خاک بر دست ضرر است یا نه ج ضرر نیست

س طریقه مسح جبهه در تیمم چگونه است ج دو دست خود را بعد از زدن جفت نماید و قدری بالاتر از رستنگاه مو از بالا بکشد تا زیر دو ابرو و احتیاطاً جبینین را نیز مسح نماید

س شخصی هرگاه موی سرش بلند باشد که به پیشانی رسیده باشد در تیمم مسح بر مو کفایت میکند یا مسح زیر مو لازم است ج کفایت میکند و مسح زیر موها لازم نیست هرچند تیمم بدل غسل باشد بلی در تیمم بدل غسل اگر مسح زیر موها نماید شاید بد نباشد هو العالم

س مسح جبینین و ابروها در تیمم لازم است یا نه ج از جهت تحصیل یقین و احتیاط مسح نماید و لازم نیست فرو گرفتن در مسح تمام جبینین را و بعض آن کافی است و لکن تمام را احتیاطاً مسح میکند

س در مسح استیعاب ممسوح بتمام کف دست لازم است یا نه ج استیعاب

مسوح لازم است ولکن استیعاب در ماسح همینکه در عرف صادق آید که ید و
کف دست مسح نمود ممسوح را کافی ست هرچند بلاحظه تمت مجموع بمجموع باشد
والباطن المضروب والممسوح به فی کلّها بکلّ عرفا فانتبه ۔ و امّا در ضرب پس لازم است
استیعاب ضارب باین معنی که مجموع کف دست بر ما یصح علیه التیمم برسد بحسب عرف نه
بحسب دقت عقلیه پس در تیمم مسح بین انگشتان و اطراف ناخن و زیر ناخنها لازم
ست یا نه ج استیعاب حقیقی در ممسوح اگر حاصل نشود باین معنی که مقدار بسیار کمی
بماند که ممسوح نشود ضرر ندارد و زیاد دقت نمودن لازم نیست پس هرگاه در دست
شخص انگشتر باشد و یا آنکه نخی بسته باشند بجهت یاد داشتن امری آیا رفع اینها در
تیمم لازم است یا نه ج بلی هر چیز یکه مانع باشد در موضع تیمم رفع آن لازم است
علی الاقوی بلی اگر فرض شود حائلی غیر از جبیره بین ماسح و ممسوح که رفع آن ممکن نباشد
احوط در چنین فرض تیمم با حائل است با قضا نمودن نماز پس لازم است که تمام
ضرب دست در تیمم مستوعب و برابر باشد یا نه ج لازم نیست بعد از فرض حصول
استیعاب ماسح بر مضروب پس اگر در ضرب بعض اجزاء کف دست بر زمین
نرسد چه حکم دارد و هم هرگاه خدشی یا غیر آن حائل شود بین الضارب و المضروب
او الماسح والممسوح یا زمین برابر نباشد یا خاک را بر پارچه یا چوبی ریخته بر آن تیمم
کند که بعض اجزای کف بر خاک برسد و بعض دیگر بر چیز دیگر چه حکم دارد ج کذا
حکم آن پس یک تیمم بدل از غسل جنابت کافی است یا آنکه لازم است که دو تیمم بکند
یکی بدل از غسل و یکی بدل از وضو ج یک تیمم بدل از غسل کافی است پس در تیمم
بدل از غسل یک ضرب برای مسح جبهه و هر دو پشت دستها کافی است یا نه ج کافی است
پس هرگاه شخصی بداند که یک تیمم در ذمه دارد و نداند که بدل غسل است یا
وضوء چه نماید ج یک تیمم بقصد واقع نماید مجزی است و اگر احتمال تعدد تیمم بدل
از جهت آنکه غسل مبدل منه غیر جنابت است که در ذمه بوده است این وقت دو
تیمم نماید پس اگر شخص تیمم نمود از برای غسلها متعدده یا وضوهای متعدده

و بعد معلوم شود که بعضی از آنها نبود آیا چنین تیمم صحیح است یا نه ج بلی صحیح است
س هرگاه کسی تیمم بدل غسل جنابت نمود و بعد معلوم شد که جنب نبوده
بلکه غسل مس میت یا غیر آن در ذمه داشت اعاده تیمم لازم است یا نه ج بلی احوط
اعاده است و گذشت که عدم اعاده قوی است س اگر جنب تیمم نماید بدل غسل جنابت
آیا مجزی از وضوء هست یا نه و بر فرض مجزی بودن اگر محدث شود بحدث صغر
و از برای نماز تیمم دیگر نماید آیا تیمم ثانی هم مجزی است یا نه ج بلی تیمم بدل غسل کفایت
از وضوء نیز میکند بلکه اگر آب هم داشته برای وضوء حاجت بوضوء نیست هر چند
در تیمم ثانی ضم وضوء به تیمم بدل از غسل با امکان آب و تیمم دیگر بدل از وضوء با عدم
تمکن آن موافق احتیاط میباشد س هرگاه شخص تیمم بدل از وضوئی داشته
باشد و تیمم بدل غسل نموده یا عکس آن آیا اعاده تیمم لازم است یا نه ج اعاده تیمم
بدل وضوء و اعاده تیمم بدل غسل احوط است هر چند عدم اعاده خالی از قوت
نیست س اگر بعد از تیمم و نماز آب یافته شود و عذر مرتفع شود اعاده نماز در وقت
لازم است یا نه ج مستحب است و دو مرتبه ماجور میشود س اگر جمعی با تیمم
بودند و آب بقدر وضوئی یک نفر غیر معین از ایشان یافته شود آیا تیمم همه باطل است
یا نه ج در وسعت وقت تیمم همه باطل و با عدم وسعت وقت تیمم ایشان صحیح است
س نواقض تیمم را بیان فرمایند ج از نواقض وضوء و غسل نواقض تیمم نیز
معلوم میشود علاوه از آنها تمکن از استعمال آب نیز تیمم را میشکند نه مجرد وجود
آب بلکه گذشتن آن قدر از زمان که بتواند استعمال آب نماید و ننماید تیممش باطل
است و در منظومه اشاره نموده ... و ناقض الاصل ینقض البدل +
کذا اذا تمکن الاصل حصل + س مواضعی که تیمم جائز است با وجود بودن
آب بیان فرمایند ج دو تیمم است که مشروط بفقدان آب نیست اول تیمم
بجهت نماز جنازه چه جنب باشد یا نه و چه خوف فوت داشته باشد یا نه دوم
تیمم بجهت خواب چه خواب در شب باشد یا روز چه عازم خواب باشد یا نه و چه

نزدیک بودن وقت خواب باشد یا نزد منظور رسیده است و جواز للنوم
وللجنابة تیمم ها القادرین ها او اهد ولکن با این دو تیمم سایر غایات مباح نمیشود واز
بعضی از احادیث افضلیت این دو تیمم از وضو ظاهر میشود والله العالم در اقسام
آبها پس اقسام آب و کیفیت آن را بیان فرمایند آب بر چند قسم است اوّل
آب مطلق و آن پاک و پاک کننده غالب اشیا میباشد حتی خود شرا وآن چار قسم
آب جاری وآب باران وآب ایستاده وآب چاه امّا آب جاری پس آن آبی است که از زمین
بجوشد و روان شود اگرچه در زیر زمین باشد مثل قنات که بملاقات نجاست نجس
نمیشود هر چند کمتر از کر باشد بنا بر اقوی ولکن نجس میشود بتغیر اوصاف ثلثه یعنی رنگ
یا بو یا مزه بشرطیکه آن تغیر بسبب نجاست باشد و بعد از زوال تغیر پاک میشود و در حکم
جاری است آب باران در حال باریدن و همچنین حوضهای کوچک حمام که متصل بخزینه
باشد و حوضهای کوچک که آب حمام از آنها به در او بخزینه شود همچنین چشمه ایستاده
اگرچه جاری نشود و کمتر از کر باشد که بملاقات نجاست نجس نمیشود بلکه اگر نجس شود
بسبب تغیر بزوال تغیر خود پاک میشود و حاجت بر کم کردن آب مثل چاه جوشیدن
آب تازه و امتزاج آب تازه با آب سابق نیست هر چند احوط است بلکه احوط ملاحظه
اشتراط کریت است و امّا آب ایستاده پس اگر بقدر کر است نجس نمیشود بملاقات
نجاست مگر بتغیر بشرط آنکه تغیر بعین نجاست باشد نه بمتنجس و بعد از زوال تغیر پاک
نمیشود مگر بمطهر دیگر از قبیل باران یا آب جاری یا کر دیگر بمجرد ملاقات یا رسیدن
یا متصل شدن و ممزوج نمودن نیست بلی احوط امتزاج است حتی در باران ولکن
شرط است که مطهر متغیر نشود و امّا آب چاه آن نجس نمیشود بمجرد ملاقات نجاست مگر
بتغیر بنجاست و بعد از زوال تغیر خود پاک میشود بدون مطهر دیگر هر چند احوط
کشیدن آب است آنقدر که اگر تغیر میبود زایل میشد دوم آب مضاف مثل آب غوره
ولیمو که بدون اضافت اطلاق آب بر او صحیح نباشد و قلیل و کثیر آن اگرچه باندازه دریا
باشد بمجرد ملاقات نجاست نجس میشود تمام آن آب در همان آن هر چند آن بخار

بقدر ذرّه باشد بلی نجاست تاثیر از پائین ببالا نمیکند مثل گلاب که بر دست پاشیده
میریزند یا نفط که در ظرف نجس بریزند همان جزء ملاقی نجس است و اجزای فوق
که متصل است بجزء متصل به نجس نجس نمیشود بلی اگر آب مضافه ایستاده باشد
تاثیر از پائین ببالا میکند سوم آب استنجاء که حکم آن گذشت در بحث تخلی چهارم
آب غساله لما ازالهٔ نجاست با آب قلیل که اگر غساله غسله مزیله است که طهارت با او حاصل
نشده نجس است و اگر غساله غسله مطهره است که طهارت بآن حاصل شده پاک است
بشرطیکه عین نجاست در و نباشد و متغیر نشده باشد و بشرط ورود آب بر نجس نه
نجس بر آب و نه بنحو توارد بر یک دیگر اگرچه در تطهیر مثل ثوب و جامه در طشت و نحو آن
اقوی عدم اشتراط ورود آب بر نجس میباشد چنانچه احوط اشتراط ورود آب است
مطلقا پنجم آبیکه از قطرات وضوء یا غسل جمع شده باشد و آن نیز پاک است و پاک
کننده پس اگر کسی وضوء یا غسل کند و دیگری یا خودش قطرات وضوء یا غسل
را جمع کرده وضو یا غسل بآن کند ضرر ندارد ولکن در خصوص قطرات غسل
احتیاط کند که نه بآن وضو بگیرد و نه غسل کند ششم آب نیم خورده که آن پاک است
از جمیع حیوانات الا از نجس العین مثل سگ و خوک و کافر هفتم آب مشتبه بغصب
یا بنجس یا بمضاف که جائز نیست استعمال آب مشتبه بغصب لکن اگر ازالهٔ نجاست بآن
کرده شود پاک میشود مگر باید در صورت قیمتش را بدهد اگر قیمت داشته باشد
و اگر وضوء و غسل بآن نموده عمداً و علماً باطل است و اما آب مشتبه بنجس پس
اجتناب از هر دو آن لازم و اگر قطره از آن بلباس و بدن بچکد و عینش باقی باشد
بآن قطره نماز نکند و نه آن قطره را بیاشامد ولکن بعد از خشک شدن نماز کردن
بآن لباس و بدن ضرر ندارد و ملاقی بهر دو نجس است بخلاف ملاقی یکی از آنها
و وضوء و غسل بآن جائز نیست لکن ازالهٔ نجاست جائز است بشرطیکه بهر دو
باشد نه بیکی پس اگر نجس را بهر دو بشویند پاک میشود و اگر پاک را بهر دو بشویند
نجس میشود و اما آب مشتبه بمضاف پس ضرر ندارد استعمال آن ولکن بهر دو وضو

وغسل ازالهٔ نجاست مشروط است باینکه طاهر بوده باشد نه از یکی که استعمال در وضوء و غسل و ازالهٔ نجاست کافی نیست **س** آیا عرق آب مطلق آب مطلق است و میشود بجمیع انواع آن تطهیر از حدث و خبث نمود یا نه **ج** بلی عرق آب نیز آب است و تطهیر از جمیع انواع حدث و خبث میتوان نمود **س** آب جاری کمتر از کر که نبع داشته باشد بمجرد ملاقات نجاست نجس میشود یا نه مثل چشمهای کوچک که در کوهستان عجم متداول است و اگر نبع نداشته باشد چه طور است **ج** همینکه ماده داشته باشد بملاقات نجاست نجس نمیشود هر چند کمتر از کر باشد و هر چند ماده بنحو عرق باشد **س** آب جاری کمتر از کر بی ماده بملاقات نجاست نجس میشود یا نه **ج** نجس میشود هر چند یک مثقال کم باشد **س** آب جاری که از منبع منقطع شد در تقدیر آن تساوی سطوح شرط است در اتحاد کریت آن یا نه بس اگر از خانه بخانه دیگر جاری بوده که بنا احدهما فوق دیگر بوده و حال هر یک آب است و از محل انقطاع تا آخر میاه بقدر کر باشد حکم کر دارد یا نه **ج** بسم الله وله الحمد ظاهر در نزد احقر کفایت مجرد اتصال است هیئت اجتماعیه دیگر شرط نیست **س** آب که از زمین بیرون آید و بروی زمین جاری نشود و نه مانند آن چاه و کمتر از کر باشد در حکم آب کثیر است یا قلیل **ج** اگر صاحب ماده باشد در حکم آب قلیل نیست و الا اگر صاحب ماده نباشد اگر کمتر از کر باشد قلیل است **س** چشمهای کوچک که آب آنها ایستاده باشد و جاری نشود و کمتر از کر باشد بملاقات نجس نجس میشود یا نه **ج** در حکم جاری است در عدم انفعال بلکه اگر بسبب تغیر نجس شود پاک میشود بزوال تغیر و حاجت بکم کردن مثل آب چاه و بجوش خوردن آب تازه و امتزاج آب تازه باب سابق نیست هر چند احوط است **س** اگر تغیر آب چاه و چشمه و حوض نجس متنجس شود آیا نجس و متنجس یک حکم دارند یا حکم متنجس یکو میباشد مثل اینکه یک قوابه رنگ نجس شده بواسطه آنکه فضلهٔ موش در آن افتاد و آن رنگ را مثلا در حوضی ریختند که بسبب آن تمام آب حوض رنگین شد آیا آب حوض پاک است یا نجس بتوا توجه را

ج تحقیق آنست که شرط تغیر بنجاست آنست که از زمین نجاست نجس شود واما اگر متنجس باعث تغیر شود آن بر دو قسم است یکی آنست که متنجس وصف نجاست در آب ظاهر میکند دوم آنست که وصف غیر نجاست را در آب ظاهر میکند در اول نجس است و در ثانی پاک است و پاک کننده است اگر باقی باطلاق باشد و مضاف نشود س اگر آب چاه کمتر از کر باشد در حکم جاری است یا نه ج بلی در حکم جاری است باین معنی که نجس نمیشود بملاقات س در نزح آب چاه هرگاه زوال تغیر بشود آیا دست آبکش و هر جائی که آن آب نجس رسیده است مثل دلو و ریسمان و دیوار چاه وغیره بتبعیت پاک می شود یا نه بینوا توجروا ج بسم الله ولله الحمد بلی تمام این مذکورات بتبعیت چاه پاک میشود س حقیقت چاه را بیان فرمایند که چاه عبارت از چه چیز میباشد ج اولا چاه امر عرفی میباشد در تشخیص او باید رجوع بعرف عرب در لفظ بئر و عرف فارسیان در لفظ چاه شود وثانیا آنکه داعی بعد از تشخیص فقهاء و اهل خبره بمساعدت عرف عام تشخیص کردم این است که چاه عبارت از گودی در زمین میباشد که حفر بکنی یا خود بخود حفر بشود و از آن آب ظاهر شود چه از عرق یعنی رگ زمین و چه از عرق بشرط آنکه از آن جاری نشود که اگر جاری شود مثل چاه نجف قناة میگویند نه چاه و همچنین اگر از خود ماده نداشته باشد بلکه جمع از آب باران یا غیر آن شود چاه نیست و حکم آن حکم آبی است که اگر کمتر از کر است نجس میشود والا پاک است س آب چاه نوا بقدر کر باشد خواه کمتر از کر خواه بطریق فواره از زمین جوشیده در چاه جمع شده باشد خواه بطریق ترشح هرگاه متغیر شود بنجاست چه طور پاک میشود و اگر آنرا همین طور بگذارند که تغیر خود بخود زائل شود پاک میشود یا ضرورت نزح والقا کر هست در پاک شدن و در القاء کر ریختن یک کر آب تمام دفعة واحدة شرط است در تطهیر یا آنکه اتصال هر دو آب کافی است و دیوار و اطراف چاه بتبعیت پاک میشود یا نه بینوا توجروا ج بعد از تغیر چاه از نجاست نجس میشود ولکن طریق

تطهیر آن بچند نحو است اوّل آنکه آب جاری یا کُر در او ریخته شود یا باو متصل شود بحدّی که زوال تغیر باتصال جاری یا کر یا باران شود دوّم آنست که آنقدر نزح نمایند که زوال تغیر بشود سوّم آنست که خود بخود زوال التغیر شود که درینوقت اقوی حکم طهارت است و احوط آنست که درینوقت نیز آنقدر بکشند که اگر تغیر میشد زائل میشد یا آنکه بمطهر دیگر تطهیر کنند و در نزح موجب زوال تغیر نیز به تبعیت دلو و ریسمان و چوب بیزه و چرخ چاه و دیوار چاه پاک میشود **س** آب چاه خواه بطریق فواره از زمین جوشیده در چاه جمع شود خواه بطریق ترشح خواه کر باشد خواه کمتر از کر بملاقات نجاست اگر تغیر بهم رساند نجس میشود یا نه و در شق ثانی چه طور پاک میشود بینوا اجرکم الله بالخیر والسعادة **ج** بسم الله وله الحمد آب چاه بمجرد ملاقات نجاست نجس نمیشود و نزح مقدر برای اشیاء مخصوصه واجب نیست و مضایقه از مستحب بودن آن نداریم و اگر متغیر شود نجس میشود و طریق تطهیر آن گذشت **س** نجاساتی که وارد بچاه میشود و از برای هر یک قدر معینی در شرع وارد شده که باید نزح نمود آیا چاه بورود نجاست نجس میشود و نزح مقدر شرعی واجب است یا نه **ج** چاه بملاقات هیچ نجاست نجس نمیشود و نزح مقدرات مستحب است بلی بتغییر نجس میشود و مطهر او و مطهر جوانب او این است که نزح کنند بمقداری که زوال تغیرش بشود و اگر تغیر بنجسی حاصل شود که از برای او مقدری باشد که زوال تغیر قبل از حصول مقدر باشد درینوقت بهتر آنست که بعد از زوال تغیر نزح نمایند تا بمقدر **س** نجس العین مثلا هرگاه در چاهی که کمتر از کر آب داشته باشد یا زائد از کر بیفتد آب چاه نجس میشود یا نه بینوا توجروا **ج** نجس نمیشود مگر بتغیر احد اوصاف ثلثه **س** آیا نزح دلاء مقدره از برای اشیای مذکوره در کتب فقه باید بعد از اخراج آن اشیاء شود یا اگر در اثنای نزح هم خارج شود موجب استیناف نیست ما بقی را بکشد **ج** حکم نزح مقدر وجوبا یا استحبابا بعد از خروج و اخراج موجبات آن میباشد پس باید اوّل شی نجس را بیرون آورد و بعد از بیرون آوردن

نزح نماید، و تا ما دامی که سبب نزح و موجب آن در چاه موجود باشد نزح مقدر فائده
ندارد مس چیز متنجس را غوطه کردن در چاه طاهر میشود یا نه و چاه هم طاهر میماند
یا نه ج بلی طاهر میشود و چاه هم طاهر میماند والله العالم مس اگر باران اینقدر
نبارد که بر روی زمین صلب جاری شود آیا در حکم جاری است یا نه ج جریان در آب باران
شرط نیست لقوله و ما اصابه المطر فقد طهر مس اگر آب باران بر روی زمین جاری
نشود در حکم آب جاری است یا نه ج جریان در آب باران شرط نیست بلکه مدار بر صدق
باران است هر چند یک قطره باشد مس در باران برای تطهیر جریان شرط است یا
واگر شرط نیست پس رخت نجس یا شیء دیگر نجس اگر در زیر آسمان باشد و باران به طوری
ترشح بیارد که آب جاری نشود و قطرات باران ببعض آن رخت و اشیاء نجس برسد و ببعض
نرسد پس آن بعض که قطرات باران بر آن رسیده طاهر میشود یا نه ج بلی طاهر میشود
آنقدر یکه باران باو رسیده است و از برای تطهیر جریان شرط نیست بلکه همان طوری
ترشح کفایت میکند مس در باران هرگاه برای تطهیر نزد آنقبله جریان شرط نیست
پس اگر چاه نجس باشد یا حوض و خم از آب نجس پر باشد و سر کشاده زیر آسمان باشد یا
زیر آسمان نباشد و باران کم بطریق ترشح بارد بنحویکه بر زمین سخت هم جاری نشود بلکه
بهمه جا قطرات باران نرسد و کم کم قطرات باران از ترشح در چاه و حوض و خم برسد آیا آن
چاه و حوض و خم پاک میشوند یا نه بینوا توجروا ج اگر همه سطح ظاهرش یا معظم و اکثر
را باران بگیرد هر چند آن باران بواسطه عدم طول زمان یا ضعف و انتهای آن در زمین
جاری نشود در چنین وقتی آن چاه و حوض و خم پاک است و اگر همه آنها مثل یک قطره
یا دو قطره یا بیشتر که اکثر سطح ظاهر نباشد احتیاط نمایند هر چند حکم بطهارت خالی
از قوت نیست و خم و حوض نیز هر دو به تبعیت آب در آنها پاک میشود مس هنگام
باریدن باران بر آب قلیل هرگاه نجاست بآن ملاقات کند نجس میشود یا نه ج
خیر نجس نمیشود بلکه آن آب قلیل در حکم باران است بلکه اگر باران بر زمین نجس
و بر رخت یا چیز دیگر برسد پاک است بلکه اگر با عین نجس برخورد و بر رخت یا چیز

مضاف بدانند س اگر حالت سابقه معلوم نباشد چه کنند ج در قلیل یا ماده
حکم مضاف را بر و جاری سازند و آنرا رافع خبث و حدث ندانند و اگر گویا قلیل یا
ماده است آنرا بملاقات نجاست نجس ندانند و لکن مع ذلك آنرا نیز رافع حدث
و خبث ندانند س آب نجس بغیر آن پاك میشود یا نه ج غیر پاك نمیشود آب نجس
بغیر آب و نه باب قلیل بلکه منحصر است تطهیر آن بآبی که بمحض ملاقات نجاست نجس
نشود چون آب جاری و باران و کر و چشمه و چاه س در تطهیر آب نجس به کر
و نحو آن حصول ممازجت و اتحاد شرط است یا نه ج اقوی عدم اشتراط ممازجت
میباشد هر چند احوط شرطیت ممازجت است حتی در آب باران که نحوی نمایند که
آب باران و نحو آن باب نجس ممزوج شود اگر چه محض بارید ن باران و اتصال
بکر و نحو آن کافیست چنانچه در اقسام آبها گذشت س آب نجس را هرگاه در
شربه و یا کوزه لبالب پر کرده سرش واکرده باب کثیر غوطه کنند که هر دو آب متصل
شود پاك میشود یا نه بینوا توجروا ج بلی بمجرد اتصال باب کثیر پاك میشود و احوط
اشتراط ممازجت میباشد پس باید آب شربه یا کوزه را مثلاً نصف کرد تا آنکه
نصف آخر ممزوج شود آنگاه پاك میشود در مقدار کر س مقدار
کر را بیان فرمایند ج مقدار کر بحسب مساحت سه وجب و نیم است در طول و عرض
و عمق که مجموع آن چهل و سه وجب الا ثمن وجب میباشد بوجب متعارف و بحسب
وزن بسنگ من تبریزی که ششصد و چهل مثقال صیرفی باشد صد و بست
هشت من الا بست مثقال صیرفی میباشد س اگر شك کند در کریت آب یعنی
اینکه این آب بقدر کر هست یا نه چه کنند ج رجوع بحالت سابقه آب نماید که اگر در
سابق آب بمقدار کر بود کر بداند و اگر کمتر از کر بود کمتر بداند و اگر حالت سابقه
معلوم نباشد حکم قلیل را بر و جاری سازد علی الاحوط س اگر یقین بملاقات
و کریت هر دو داشته باشد و زمان هر دو نیز معلوم باشد حکمش چیست ج
حکم مسئله واضح است که اگر زمان کریت مقدم است و زمان ملاقات نجاست

موخر پاک است و در عکس این نیز حکمش واضح که نجس است س اگر زمان کریت
معلوم باشد و زمان ملاقات نجاست معلوم نباشد یا زمان کریت معلوم نباشد
و زمان ملاقات نجاست معلوم باشد آن آب پاک است یا نجس ج در اول پاک است
و در ثانی نجس س اگر یقین بکریت و ملاقات نجاست هر دو داشته باشد لکن نمیداند
که کدام مقدم است و کدام موخر چه کند ج اقوی طهارت آن آب است و احوط اجتناب
است از آن آب س اگر یقین در تقارن کریت و ملاقات نجاست داشته باشد یا
که کریت و ملاقات نجاست هر دو باشتراک زمان حاصل شده باشد در تقارن داشته
باشد حکمش چیست ج حکمش گذشت که اقوی طهارت و احوط اجتناب است س
آب نجس که کمتر از کر باشد بواسطه ریختن آب طاهر اگر آنرا بحد کر نمایند نجس است یا پاک
ج نجس است س آب طاهر کمتر از کر را بواسطه ریختن آب نجس یا بول بقدر کر نمایند
چه حکم دارد ج نجس است و کر نمیشود هر چند بول مستهلک بآب شود بلکه اگر تغیر هم
رساند بعد از زوال تغیر پاک نمیشود مگر اینکه بمطهر دیگر از قبیل باران یا جاری یا کر
دیگر آنرا پاک کنند بشرطیکه مطهر متغیر نشود چنانکه گذشت س آب نجس اگر منجمد
شود کم کم و بقدر کر برسد پاک است یا نه ج پاک نمیشود هر چند بمقدار کر یا بقدر
دریا شود و الله العالم

در مطهرات

س مطهرات را بیان فرمایند
چند است ج مطهرات بیست چیز میباشد اول آب و آن پاک کننده است حتی
خود شرا دوم آفتاب و آن پاک میکند زمین و خاک زمین و دیوار و عمارات و
حصیره و غیرها از منصوبات را سوم زمین و آن پاک مینماید ته قدم و ته نعلین
و ته کفش را چهارم و پنجم و ششم استحاله و انقلاب و انتقال است و مرجع همه
آنست که حقیقت نجس العین مبدل شود بحقیقت طاهر العین هفتم اسلام و آن
پاک میکند کافر اصلی را از نجاست کفری و همچنین کافر حاصل بارتداد هر چند
فطری باشد علی الاقوی هشتم نقص و آن کم شدن دو ثلث آب انگور است قبل
جوشیدن و قوام گرفتن که بکم شدن دو ثلث آن طهارت باقی حاصل میشود نهم

علی الاقوی هرچند احتیاط اولی است س ملاقات نمودن بدن نجس وثوب
نجس با وصف نجاست بسطح حوض وزمین نمر وگل نمر ویا بوزینه وکوهای سرزمین
حوض باعث نجاست آنها میشود یا نه ج با استیلاء آب کثیر هیچ از اشیاء مذکوره
نجس نمیشوند چنانچه هرگاه بدن ولباس در توی آب بر شئ متنجس برخورد نجس نشود
علی الاقوی س کیفیت نجس شدن ملاقی نجس را بیان فرمایند ج شئ پاک بمجرد
ملاقات نجس نجس نمیشود مگر بعد از علم بتاثیر وتاثر بنا است س مدت صدور
چه قدر است ج بعضی گفته اند که اعتبار بعرف است وانصاف این است که ضابطه
دلیل معتبری داشته باشد ندارد واخذ باحتیاط اولی است والله العالم س
صابون انگریزی که بران مهر انگریزی بصورت انداش ثبت میباشد بلکه یک شخصی که
عارف بلسان انگریزی بود بر مهر یک فاللندان صابون خوانده بود که صورت خوک در
همچو صورت صابون انگریزی را استعمال کردن چه حکم دارد وصابون انگریزی نجس
است یا پاک ج صابون اگر از روغن است پاک است مگر اینکه علم بنجاست حاصل شود
واگر از پیه باشد از دست کافر نمیتوان گرفتن ومحکوم بنجاست است الا از دست
مسلمان گرفته شود یا آنکه بدانی که کافر از دست مسلمان پیه گرفته آن زمان پاک
است س چرکی که از محل قروح میآید پاک است یا نه ج بلی پاک است س
چرک وریم که از زخم ظاهر میشود پاک است یا نه ج بلی پاک است هرچند اصلش خون باشد
الا اینکه مخلوط بخون باشد که نجس است س آب مائل بحمره که از قروح نشر مینماید
پاک است یا نه ج اگر آمیخته بخون باشد نجس است والا پاک است س پوست های ریز
از دست ویا واز لب واز موضع دیگر که جدا میشود پاک است یا نه ج پاک است و
نجاست در قطعه مبانه از حی ومیت است نه مثل مفروض در سوال س از بیت
که نجس باشد زمین رطوبت دار را میکنند آن خاک رطوبت دار که از بیت نجس ریزد
پاک است یا نه ج بالنجاست ورطوبت ناقله موثر نجس میشود وبمجرد رطوبت وعدم
نقل وعدم تاثر وتاثیر حکم بنجاست آن نمیتوان نمود س نشادر که از دوده دود

درست میکنند یا اینکه در تون حمام فضلهٔ نجس میسوزانند آیا نشادر پاك است
یا نه و سرمه که از پیه و دنبه درست میکنند پاك میباشد یا نجس و صابون که در
حلب و جای دیگر درست میکنند که ما از ید مسلمان میخریم پاك است یا نه و هم
تنور زباله نجس و خود نجس میسوزانند و آن تنور سیاه میشود آن سیاهی پاك است
یا نه ج همه پاك است و حکم بنجاست در همه این سوالات از جمله وسواس میباشد س
وسواسی که شرعا مذموم و لازم الاجتناب است حد شرعی چیست و از امور شرعیه
چه وقت شخص وسواسی میشود و بعد تحقق آن تکلیف آن چیست ج همینکه از متعارف
خارج شد بسبب یقین و احتیاط این وسواس است و علاجش رجوع بمتعارف
و غالب مردم از متدینین است و یقین زیاده از متعارف ناس در حق او شرط نیست
س شخصی که تارك الصلاة بالمره باشد چه در رمضان صائم باشد یا نباشد
آیا محکوم بکفر است که جائز نیست مؤمن را با او طعام خوردن و سلام کردن یا نه
ج بهر که ترك صلوة را حلال نداند ضرر ندارد س تارك الصلاة عبارت از
چه کسی است و تارك الصلوة آیا کافر است یا نه و کسیکه تمام عمر خود هیچ نماز نکرده
آیا نماز میت او بکنند یا نه ج تارك الصلاة عبارت است از کسیکه بالمره نماز نکند و اگر
نماز کند هر چند معلوم الصحة نباشد تارك الصلوة نیست بلی بناء علی الاقوی
بالوضع للصحیح تاوان مشکوك الصحة و الفساد بحکم الترك کمعلوم الفساد و تارك الصلوة
کافر نیست و ترك نماز بالمره فسق است نه کفر و نماز میت از و ساقط نیست س فضلهٔ
پرستوك پاك است یا نه ج بسم الله و له الحمد پاك است س آب دهن نجس است
یا از خبائث است و بر فرض آخر مکیدن سر زبان و لب زنان را جائز است
یا نه خصوص چهارده ساله ایشان که گویا اجماع اهل سلیقه از علماء رضوان الله
علیهم بر جواز است ج چون مفروض سوال اجماع اهل سلیقه است حکم بر جواز
خلاف سلیقه است س رطوبت فرج زن پاك است یا نجس است ج پاك است
س شخصی تطهیر نجسی را فراموش کرده و در چند ولایت ظروف و فروش

اهل آنجا هارا بآن نجاست استعمال نموده مدتی در نظرش بوده تا زمانی بخاطرش آمد آیا لازم است که اعلام نماید یا نه ج لازم نیست که اعلام نماید و بر فرض اعلام لازم نیست بر مردم که تصدیق بقول او کنند مگر آنکه علم بر ایشان حاصل شود س هرگاه چیزی را شخص عاریت گرفت و نجس کرد در زمان رد اعلام آن لازم است یا نه ج اگر چیزی است که عادةً با رطوبت استعمال میشود چون ظرف مثلاً پس باید اعلام نماید و الا در مثل فرش و نحو آن واجب نیست اعلام اگرچه احوط اعلام است مطلقا س هرگاه لباس یا فرش و نحو آن از شخص نجس باشد با رطوبت مسری و شخص دیگر بر او وارد شود و بر روی آنها بنشیند مثلاً اعلام نجاست بصاحب خانه لازم است یا نه ج لازم نیست اعلام اگرچه احوط است س حمل صحت بر فعل مسلم آیا در فعل خود هم هست یا مخصوص در افعال غیر است ج در افعال خود هم هست در افعال ماضیه س اگر بینه بر خلاف هم خبر دهند در طهارت و نجاست یا بینه یا ذو الید مختلف باشند تکلیف چیست ج اگر ترجیح نباشد و حالت سابقه معلوم نباشد بنا را بر طهارت آن شی بگذارند و اگر حالت سابقه معلوم باشد پس اگر نجاست بوده بنا را بر نجاست بگذارند والله العالم

در نجاسات

پس عدد نجاسات را بیان فرمایند ج نجاسات ده چیز است اول و دوم بول و غائط حیوان حرام گوشت بالذات که صاحب خون جهنده باشد که آن خون از رگ بیرون آید چه از حیوان پرنده باشد و چه از غیر پرنده و چه حرام گوشت بالذات باشد یا بالعرض مثل حیوان موطوء انسان یا جلاله یعنی نجاست خوار سوم منی حیوانی که خون جهنده داشته باشد چهارم خون حیوانی که صاحب خون جهنده باشد چه حلال گوشت باشد و چه حرام گوشت پنجم و ششم سگ و خوک صحرائی هفتم میت حیوانی که صاحب خون جهنده باشد مگر نبی و امام و شهید و معصوم غیر امام در حکم امام است هشتم کافر چه حربی باشد و چه نباشد نهم شراب و هر مسکری که بالاصالة مایع و روان باشد دهم فقاع و آن چیزی است که از جو بعمل می آورند

متعارف اهل زراعت است که درخت اشجار کدو و بادنجان و کاهو و اسفناج و
امثال آن نجاست میریزند و بعد آب باران بندند و بعد آن سبزیها و کاهو را مثلا با
ریشه یا بی ریشه می چینند و می بینیم که آنها گل آلوده اند از گل همان زمین مذکور
آیا اشیاء مسطوره پاک اند یا نجس ج همه آنها پاکند ما دامیکه علم باختلاط باجزاء
نجسه نباشد لقوله کل شیء طاهر حتی تعلم انه قذر س خریدن فضله گاو و بز
و شتر بجهت سوزاندن در طبخ طعام جائز است یا نه ج بلی جائز است س آب
اماله که به تنهائی بر میگردد نجس است یا نه ج اگر با نجاست باشد نجس است و الا
پاک است زیرا که علم بملاقات نجاست حاصل نیست و بر فرض ملاقات ملاقات
در باطن منجس نیست پس باعث نجاست آن نمیشود بلی اگر از خارج چیزی ملاقی
بنجاست نماید در باطن مری مثل باطن دهن و باطن چشم و بینی پس از و اجتناب
نمایند هر چند بعد از بیرون آوردن عین نجاست در رو نباشد س آیا جائز
است انتفاع باعیان نجسه و متنجسه که قابل تطهیر نباشد یا نه ج انتفاع باعیان
نجسه مطلقا جائز نیست مگر در تسمید خضروات بقذرات و بعضی از موارد دیگر
چون گرم نمودن آب حمام را بسوزاندن آن و نحو آن و همچنین است انتفاع به متنجس
مگر روغن نجس بسوزاندن آن در زیر آسمان علی الاحوط بلکه مطلقا علی الاقوی
دیگر آب نیل صبغا عین که نجس شده باشد جائز است انتفاع بآن و همچنین سایر
چیزهائیکه سیرت مستمره بر جواز انتفاع بآن باشد س خون و فضلات ائمه
طاهرین روحنا و روح العالمین لهم الفداء پاک است یا خیر بینوا و توجروا ج نجس
مصطلح که بمعنی خبث باشد نیست بلکه باید تبرک بآنها نمود مثل ابدان مبارک
ایشان صلوات الله علیهم بعد از وفات و قبل از غسل که عنوان میت آدمی صادق
است و مع ذلک قبل از غسل پاک است و لکن بدانکه غسل ابدان ایشان [illegible] است
تعبدا و خون و فضلات ایشان نیز شستن لازم است بجهت پیروی و امتثال
بفرمایش خود شان چنانچه بدن مبارک ایشان را که اطهر ابدان اند باید غسل داد

بعد از فوت ایشان بجهت امتثال امر ایشان چنانچه وارد شده است که بعد از فوت
حضرت رسول صلوات الله علیه و آله ندائی شنیدند که از منادی ظاهر شد که
گفت بدن پیغمبر را غسل ندهید که بدن نبی طاهر است که حاجت بغسل ندارد
حضرت امیر علیه السلام نشسته بود بعد از این ندای فرمود دور شو ای شیطان که آن
حضرت خود وصیت فرموده که او را غسل دهم و آن بدن طاهر را غسل داد دیگر
است شستن بجهت اینکه خود آن بزرگوار امر بشستن می نمودند و خود ایشان
می شستند و هرگز اظهار نفرمودند که حاجت بشستن نیست چنانچه از ابو بصیر
که بی چشم بود منقول است که روزی داخل شدیم بر مولای خود امام محمد باقر علیه
السلام و آنحضرت مشغول بنماز بود پس عصاکش من بمن گفت که در جامه حضرت
خون پیدا شد پس چون آنحضرت از نماز فارغ شد گفتم که عصاکش من بمن گفت که
جامه شما خون آلوده است حضرت در جواب نفرمود که خون ما اهل بیت پاک است
و حاجت بشستن ندارد با اینکه مانع بحسب ظاهر نبوده بلکه عذر گفتند که من دل
دارم ریا جامه نمیشویم تا آنکه خوب شود پس خون سفیدی که در بعضی از روایا
وارد شده که حضرت فصد نمود و بقدر یک طشت خون سفید ظاهر شد آیا
چنین خون نجس است یا نه اگر درین زمان چنین چیزی واقع شود و معلوم
شود که خون است و سفید است احتیاط لازم است ولکن با سفیدی حصول علم باینکه
این خون است در غایت اشکال است و روایت مرقومه هم تصریحی در خصوص خون
ابیض از کلام امام علیه السلام نیست بلکه فصاد و راوی چنین فهمیده است و روایت
اینست که حدثنی بعض اصحابنا عن بعض فصادی العسکر من النصاری ان ابا محمد
علیه السلام بعث الیه یوما فی وقت صلوة الظهر فقال افصد هذا العرق قال و ناولنی
عرقا لم افهمه من العروق التی تفصد فقلت فی نفسی ما رایت امرا اعجب من
هذا یامرنی ان افصد فی وقت الظهر و لیس بوقت فصد و الثانیة عرق لا افهمه
ثم قال انتظر و کن فی الدار فلما امسی دعانی و قال لی سرح الدم فسرحت ثم قال لی

امسک فامسکت ثم قال لی کن فی الدار فاذا کان نصف اللیل ارسل الی وقال لی سرح الدم قال فتعجبت اکثر من عجبی الاول وکرهت ان اساله قال فسرحت فخرج دم ابیض کانه الملح قال ثم قال لی احبس قال فحبست قال ثم قال لی کن فی الدار فلما اصبحت امر قهرمانه ان یعطینی ثلث دنانیر فاخذتها وخرجت حتی اتیت ابن بختیشوع النصرانی فقصصت علیه القصة قال فقال لی والله ما افهم ما تقول ولا اعرفه فی شیٔ من الطب ولا قرأته فی کتاب ولا اعلم فی دهرنا اعلم بکتب النصرانیة من فلان الفارسی فاخرج الیه قال فاکتریت زورقا الی البصرة واتیت الی الاهواز ثم صرت الی فارس الی صاحبی فاخبرته الخبر قال فقال لی انظرنی ایاما فانظرته ثم اتیته متقاضیا قال فقال لی ان هذا الذی تحکیه عن هذا الرجل فعله المسیح فی دهره مرة بلی درین حدیث مرویست از ابی محمد امام حسن عسکری و ابن بختیشوع طبیب مشهوری بود. و جبرئیل ابن بختیشوع طبیب هارون الرشید بوده که در وقت فوت او حاضر بوده اسم دم در کلام امام علیه السلام نیز در فقره واقع شده ولکن صراحت ندارد بلی علامه اعلی الله مقامه بنظر می آید که درینجا تصریح نموده که خون حیض چند قسم است و چند لون است یکی لون سفید والله العالم

س خونیکه ظاهر میشود از درخت در مصیبت حضرات ائمه علیهم السلام چنانچه معروف است که در زرآباد قزوین در روز عاشوره از درخت یا از شاخه آن خون میآید که در صورت اشتباه هلال محرم تعیین یوم عاشوره را بآن مینمایند آیا چنین خونی نجس است یا نه ج این خون و امثال این خون که از کلوخ و زیر سنگ ظاهر میشود بجهت مصیبت پاک است س خونیکه در تخم ظاهر میشود نجس است یا نه ج اگر قطع نماید که خون علقه است نجس است مادامیکه باقیست [illegible] و اگر مشتبه شود احتیاط باید نمود و اگر علم نداشته باشد بعلقه نیز احتیاط اولی است س تخم مرغیکه از شکم مرغ مرده بیرون می آورند پاک است یا نه ج اگر پوست نازک بسته باشد احتیاط نمایند و اگر پوست کلفت و سخت بسته باشد پاک است ولکن بشویند پوست او را اگر ملاقات نماید با مرده حیوان در حال رطوبت

پوستهای مرده که در حکم میته باشد که قطع نداریم باینکه چرم وی با آنها اجتناب از آنها لازم
است یا نه ج بلی اجتناب لازم است س نافه آهو چه صورت دارد ج نافه مشک
پاک است و خونی که در وی تبدیل بمشک شده نیز پاک است علی الاقوی س نافه
آهو اگر خریده شود و معلوم نباشد که از زنده جدا کرده اند یا نه چه صورت دارد
ج اگر از مسلمان خریده شود پاک و همچنین اگر از کافر خریده شود و بدانیم آن کافر
از مسلم گرفته نیز پاک است بلکه اقوی آنست که نافه مطلقا پاک است اگرچه از کافر خریده
شود زیرا که نافه از میته و زنده هر دو مستثنی است حاجت بتذکیه ندارد و هر چند
احوط اجتناب از نافه است مطلقا بجهت خلاف فاضل هندی که نجس میدانند نافه
مرده جدا کنند و چه از زنده مگر در جائیکه علم شرعی حاصل شود که از آهوی مذکی
آن نافه را جدا ساخته اند یا از مسلم خریده شود و اگر از زنده جدا کنند احتیاطش
کمتر خواهد بود بجهت خلاف علامه اعلی الله مقامه که جدا شده از آهوی مرده را
نجس دانسته و از زنده را پاک هر چند اقوی چنانچه گذشت طهارت است مطلقا
هم از جهت خونش که مشک شده و هم از جهت نافه والله العالم س ناخن
مثلا سنگ بر روی آن خورده و خون مرده در زیر آن جمع شده بعد قیچی بهم رسیده
و آن خون بیرون میآید آن خون نجس است یا پاک ج اگر خون استحاله شده
پاک است و اگر صدق خون میکند نجس است و همچنین است حکم در غیر ناخن س
اگر سوزن در بدن فرو رود و چاقو که بدن را ببرد دم چاقو و نوک سوزن نجس است
یا نه ج پاک است مگر آنکه سوزن و چاقو بخون آلوده باشد و ملاقات بنجاست
در باطن ضرر ندارد س اگر در آب گوشت خون بریزد هنگامیکه میجوشد نجس
میکند آنرا یا نه ج بلی نجس میکند آنرا هر چند خون کم باشد و قول باینکه آتش
مطهر اوست چنانچه در حدیث است ضعیف است س اگر با آب دهن خون را از
جائی ازاله نماید پاک میشود یا نه و همچنین اگر در آب گوشت یا آش خون بیفتد
بجوشد و آتش زائل شود پاک میشود چنانچه در حدیث وارد است بان النار تاکله

مسئله پشت آیا میت آنها نجس است یا پاک بینوا توجروا ج ظهر چنین است این مذکورات
نجس نیست زیرا که اینها صاحب نفس سائله نیستند و از خون اینها نیز اجتناب لازم
نیست والله العالم س حیوان بحری و همچنین مار و نهنگ و میته آنها نجس است
یا پاک بینوا توجروا ج اقوی طهارت حیوانات بحریه میباشد حتی سگ و خوک
و میته مثل سائر حیوانات بحریه میباشد که وجود نفس سائله در اینها محل اشکال
است بلی از خصوص مار و نهنگ اجتناب اولی چون در مار بعضی از اجلاء و سادات
از مجتهدین دعوی وجود نفس سائله کرده اند و در نهنگ از شهید اول اعلی الله مقامه
ظاهر میشود که همه حیوانات بحریه نفس سائله ندارند مگر تمساح یعنی نهنگ لیکن احوط
اجتناب از خون مار و نهنگ و میته این دو میباشد س گوشت پارچه ها
یا بچه خارج میشود و همچنین بچه دان که معروف است که با بچه بیرون میاید و
مضغه که گوشت پارچه است نجس میباشد یا نه ج نجس هستند و لازم است اجتناب
از اینها س اجزاء مبانه از میت حیوان ذی النفس و همچنین اجزاء مبانه
از حی حیوان که ما تحله الحیوة باشد نجس است یا نه ج بریده و قطع شده از زنده
چه انسان باشد چه حیوان که روح در آن جزء حلول کرده نجس است بشرط انفصال
حقیقی نه آنکه آویزان به پوست باشد یا اتصال ضعیفی داشته باشد و بشرط آنکه بقطع
و انفصال مرده شود نه مرده و خشک شده در حال اتصال که نجاست آن خالی از اشکال
نیست بلکه طهارت آن خالی از وجه نیست بلی بهم کنده و برکنده از حیوان مرده
هرگاه با اجزاء میت و با رطوبت باشد پاک است و الا نجس س اجزای صغار
که جدا میشود از بدن انسان زنده مثل پوست ها که منفصل میشود از لب و
زخمها و جرب و کف دست و پای انسان حی و امثال اینها که ما تحله الحیوة
میباشند و یا غیر ما تحله الحیوة باشند مثل ناخن و مو که زنها با عانت مقاش
و یا آلات از زیر ابرو و صورت بیرون میاورند و قلع مینمایند و مثل آن پاک است
یا نجس ج در صورت اول اظهر طهارت است اگرچه متاذی شود بکندن آن

ودر امثال ناخن وموی حکم بطهارت متعین است مگر آنکه اجزای از بدن با او باشد که نفس
آن جزء نجس است س آیا نجاست مرده چه انسان چه غیر آن سرایت میکند از جسمش یا
نه ج خیر سرایت نمیکند مگر برطوبت والله العالم س هرگاه استخوانی در صحرا یافت شود
که معلوم نباشد که این استخوان طاهر است یا نجس آیا خودش محکوم بطهارت و ملاقی
آن نیز پاک است یا نه ج خود آن استخوان محکوم بطهارت و ملاقی آن نیز طاهر است س
کمربند و جلد ساعت و کفش و پوستین و لحاف را میشود که از کفار گرفت یا آنکه نجس
است ج چیزهائیکه محتاج بتذکیه میباشد چون گوشت و جلود گرفتن آنها از کفار جائز
نیست س شمع را میشود از کفار گرفت یا نه ج مادامیکه عالم نشود از پیه است
ضرر ندارد والا گرفتنش جائز نیست مگر اینکه بداند که این کافر از ید مسلم گرفت س
استعمال فروش و ظروف و لباس کفار جائز است یا نه ج بلی جائز است مگر آنکه عالم
بملاقات در حال رطوبت حاصل شود که در این وقت نجس است و جائز نیست استعمال
آنها در مشروط بطهارت مگر بعد از پاک کردن والله العالم س اولاد کفار پیش از
بلوغ تابع پدرانند در نجاست یا نه و اگر مادرشان مسلمان باشد تابع مسلم اند یا
نه ج بلی اولاد کفار قبل بلوغ در نجاست در حکم والدین خود میباشند و اگر احد ابوین
مسلم باشد تابع است بمسلم بجهت شرافت اسلام س تعریف مرتد ملی و مرتد
فطری را بیان فرمایند ج مرتد ملی آنست که انعقاد نطفه او در حال کفر والدین
او باشد و مرتد فطری آنست که انعقاد نطفه او در حال اسلام والدین او باشد گو
یکی کافر باشد و دیگری مسلم چون ولد تابع اشرف ابوین میباشد و اشرف ابوین
در حکم اسلام و کفر مسلم میباشد ولد نیز محکوم باسلام میباشد پس مرتد او
ارتداد فطری میباشد س آیا توبه مرتد ملی و مرتد فطری قبول است یا نه در نزد
عالم و بعد توبه میتوان با او برطوبت ملاقات کرد یا نه ج توبه مرتد ملی قبول است
و بدنش پاک میشود باسلام و اما مرتد فطری پس اقوی آنست که توبه اش نیز قبول
است و بدنش پاک میشود ولکن جمیع احکام از و ساقط نمیشود [illegible]

اموال و بینونت زوجه و عدّه وفات زوجه و الله العالم

و مرتد فطری مرد و زن یک حکم دارند یا فرقی هست ج ز

وجه ملّی و این فرق در مرد میباشد نه زن س ل مسلم

الاسلام باشد مگر قائل باشد بوحدت وجود و یا قائل باشد باینکه ائمه را علم با کان

و ما یکون هر وقت حاصل بود یا قائل باینکه جناب امیر رزاق است یا قائل بمعراج جسمانی

و معاد جسمانی نباشد همچو کس اگر توبه کند توبه اش قبول است یا نه و ملاقات با او

برطوبت چه حکم دارد ج در جهت طهارت بدن و نحو آن اسلامش قبول است

امّا در احکام چهارگانه متقدمه بس محل اشکال است چون کفر درین اعتقادات

به بعضی از معانی بانکار ضروری میرسد و بعضی از توجیهات بانکار ضروری

و تکذیب نبی منجر نمیشود س تعریف کافر ذمی و حربی را بیان فرمایند و در کدام

صورت از ذمه خارج میشود و بر ذمی حکم حربی جاری میشود و اخذ ربا از چه نوع

از کافر جائز میدانند ج مراد از کافر ذمی بر سبیل اجمال آنست که از یهود و نصاری

و مجوس باشد و بعبارت اخری آنست که اهل کتاب باشد و غیر این حربی است

پس مثل بت پرست و آفتاب پرست و آتش پرست و نحو آن حربی میباشند و کافر

ذمی مادامیکه بر شرائط عقد ذمه باقی باشد خوب و الا حربی میشود و شرائط عقد ذمه

بسیار است اوّل از آن جمله عقد جزیه بلفظ عربی یا بهر لفظی که دلالت کند بر قبول کفار

اعطاء بمقدار مال را بجهت حفظ خود و ممنوع شدن از ضرر اهل اسلام دوم

دادن جزیه سوم التزام باحکام مسلمین چهارم ترک قتال مسلمین پنجم عدم اظهار

محرمات شریعت اسلام مثل خوردن شراب و گوشت خنزیر در آشکار اند در شریعت

یا اظهار سبّ نبی و ائمه صلوات الله علیهم و دیگر در ربا فرقی نیست بین آنکه کافر

در پناه مسلم باشد یا نه بلی شرط است که کافر حربی باشد س عوام الناس از

اهل اسلام فقط اقرار باسلامیت خود میکنند و عقد و نکاح و تجهیز بطریق

اسلام مینمایند بعضی از اینها کلمهٔ شهادتین را هم نمیدانند چه جای نماز و روزه

آن جزء مفصول است س جنس اند مثل کفار یا نه ج کافیست در اسلام اقرار بان و
دانستن بعض ضروریات بهمکه از دو مرتبه ... و ... از تکالیف شرعیه شرط حکم باسلام
س بعضی از عوام الناس هستند که بعضی از اوقات تکلم مینمایند بر بعضی از کلماتی
که حسب الظاهر کفر نما است از قبیل آنکه میگویند خدا ازین عمل خبر ندارد یا خبر نداشت
یا آنکه میگویند فلان شخص ظالم را خدا ظلم نماید و یا اینکه میگویند فلان شخص عاجز بود خدا
با او صبر نماید و یا آنکه میگویند خدا قسمت بخورد و یا آنکه میگویند خدا درین اوقات
سهو نموده است و از قبیل آنکه میگویند خدا بالای سر شاهد است آیا این جور اشخاص
را که عمد شد ملاقات با رطوبت کردن چه حکم دارد ج هیچکدام ازینها کفر نیست
و قصد کفر بر او نیست اگرچه بظاهر کفر است مثل شریک خدا علم بشریک برای خود ندارد
و جبار جبر کنندگان است و ظالم ظلم کنندگان و ظالم ظالم عدل است در ظلم او
و بقدر ظلم او و بالای سر کنایه از رفعت و احاطه میباشد و بخدا سهو بود ظاهر کفر
است ولکن قصد معنیش را واقعاً ندارد بلکه شوخی بیمزه است یا نظیر بیاهی
نظیر نسوا الله فانسیهم میباشد لکن مهما امکن احتراز از امثال این کلمات نمایند
س در اهالی بادکات ... هستند از شیعه که معرفت در مسائل دینیه از فروع
و اصول ندارند و هیچ وجه تقوی ندارند کمال بی طهارتی دارند و از نجاسات
مجتنب نیستند و شخصی میان ایشان بعلم الیقین مطلع است که ایشان اجتناب
از نجاسات بنحویکه در شرع وارد شده ندارند ولکن علی الظاهر برای العین ندیده
که استعمال نجاست کنند آیا معاشرت با چنین خلائق چه صورت دارد ج معاشرت
با عدم علم بنجاست ضرر ندارد و حمل بر صحیح نمایند و تفحص هم نکنند س مخبر
درین مسئله که اگر دو نفر عادل یا غیر عادل نزد عالم شرع بیان کنند که زید
حالا کافر شده و انکار بعضی از ضروریات دین میکند و زید پیشتر هم اظهار ادعا
اسلام و ایمان داشت حالا هم اظهار و ادعاء اسلام و ایمان دارد درین صورت
قول زید در ادعای اسلام خود معتبر است یا قول آن دو نفر عادل یا غیر عادل

در کفر زید معتبر و اجتناب از زید با رطوبت لازم است یا نه ج دو نفر عادل نزد حاکم
شرع بینه میباشند بعد از ادای شهادت و رفع شبهه حاکم شرع حکم بکفر میکند
و حکم بطهارت میکند و دو نفر غیر عادل معتبر نیستند والله العالم س شخصی
که شیعهٔ اثنا عشری باشد و ادعای ایمان و تشیع نماید و عقائد خود را صحیح بیان
میکرده باشد ولکن متشبه باشد به شیخی و صوفی یا فلاسفه آنرا مؤمن و مسلم میتوان
دانست و در حال رطوبت با او مباشرت میتوان کرد یا نه ج مجرد نسبت بشیخی و صوفی
منشاء حکم ببدی یا کفر نمیشود خصوص در صورتیکه ادعاء ایمان و اعتقاد با ائمه
دوازده گانه داشته باشد مؤمن و مسلم میباشد و با رطوبت ملاقات ایشان ضرر
ندارد س شخصی شیعه و مؤمن است و ادعاء علم و اجتهاد هم میکند و گو در
جائیکه شرعاً هیچ محل خوف و تقیه نیست هرگاه نام دشمنان آل محمد نزد او ذکر میشود
ایشان را باحترام یاد میکند و رضی الله عنهم میگوید و بعضی از ازواج پیغمبر را بر حضرت فاطمه
ترجیح میدهد آیا همچو شخص مؤمن است یا کافر و تقلید و اقتدا به همچو کسی صحیح
است یا باطل ج تقلید همچو کس نکند و اقتداء نیز نکند و مؤمن نیز نیست س
چه میفرمایند درین مسئله که شخصی مؤمن و شیعهٔ اثنا عشری که سید هم هست
و بواسطهٔ خواندن درس انگریزی با نصاری صحبت و اختلاط بغایت مرتبه
رسانیده و هیچ خبر از احکام دین و مذهب و آئین خود ندارد یا اگر خبر دارد
توجه و اعتنا نمیکند بران و نماز و روزه و غیر آنها هم بعمل نمی آرد بلکه کسی را که مشغول
بنماز و غیره می بیند بر او استهزاء میکند و میگوید که این مکار است و با پلیدها
و نجاستها هم نشست سگها را پرورید و با خود سر سفره طعام میخوراند و بزانوی
خود می نشاند و فرزند وار او را نوازش میکند و رویش میبوسد و شراب
میخورد آیا با چنین کس اکل و شرب نمودن و با او مخالطت کردن و او را مسلم
دانستن و از رطوبت او اجتناب ننمودن جائز است یا نه ج بسم الله و الحمد لله اگر
حلال میداند همه مذکورات را کافر است و واجب است اجتناب کردن ازو با

رطوبت واگر حلال نمیداند عاصی وفاسق میباشد وهم خوردن او شدن واستعمال
وبدن او نمودن نیز ضرر ندارد تا مادامیکه علم بنجاست او نداشته باشد والله العالم

س درجائیکه یهودی وارمنی ونصاری ومجوسی ودیگر کفار به بادشاه اسلام خواه
شیعه باشد خواه سنّی خواه ظالم باشد خواه عادل جزیه بدهند آیا درحکم کافر
میباشند یا ذمّی وربا گرفتن از ایشان جائز است یا نه **ج** بر بادشاه اسلام
جزیه بدهند حربی نمیشوند واقوی اینست که بادشاه اسلام مثل بادشاه امام
وجزیه به سلطان اسلام نیز ممضی میباشد پس ربا با ایشان جائز نیست

س اگر کسی برای تفریح طبع یا از شوخی ومزاج برادر جبرئیل یا امیر المومنین یا
یا سیّد الشهداء یا باسماء ملائکه وائمه معصومین خطاب کند وبهمین اسماء
اورا ملقب نماید ومخاطب هم ازین کلام قائل خوشدل شود آیا درینصورت قائل
هر دو عاصی هستند یا نه واجتناب ازچنین کلمات لازم است یا خیر واز گفتن این
کلمات از ایمان خارج میشود یا نه **ج** تخاطب باین اسماء ازروی مزاح وشوخی
ضرر ندارد ولکن خصوص امیر المؤمنین چون از خواص امیر المؤمنین علیه
السلام است البته ترک نماید که باعث ایذا است چنانچه شاعر گفته
امیر المؤمنین بهرکه شد اطلاق غیراز و بحکم تجربه یا بوی وا ز کشف ازو
شد والله العالم

س هرگاه شخص بخواهد معاشرت نماید بنجاسات و محرّمات
عسر وحرج لازم میآید یا عسر وحرج محلّل محرّمات ومطهّر نجاسات میشود یا نه
ج عسر وحرج اگر در شبهه غیر محصوره باشد همان مشتبه غیر محصوره بودن کافی
است درعدم لزوم اجتناب خصوص با ملاحظه عسر وحرج وهمچنین در مشتبه
محصوره اگر فرض شود باعث رفع حکم تکلیفی که عبارت از لزوم اجتناب است
میباشد واما نجاست پس باعلم بملاقات چه در مشتبه محصوره یا غیر محصوره
رفع نمیشود وهمچنین ضمان درحرام بعد از مشخص شدن رفع نمیشود

س شیعهٔ اثنا عشری اگر سنّی شود مسلمان وپاک است یا کافر ونجس **ج** اقوی طهارت

واحوط اجتناب است **مس** کسانیکه قائل شش امام هستند یا کسانیکه قائل دوازده امام نیستند مسلمات ویاك میباشند یا نه **ج** بلی پاك میباشند **مس** ضروریات دین کدام کدام است وضروریات مذهب چند وکدام کدام اند ومنکر بعضی از ضروریات دین که یقینی کافر است آیا منکر بعضی از ضروریات مذهب هم کافر است یا نه ودر شق ثانی شیعه است یا سنی بیان فرمایند **ج** تعداد وحصر برای ضروریات دین نیست وتحقیقش آنست که در دین اسلام عوام وخواص ورجال ونساء وصغیر وکبیر در معرفت آن یکسان باشند مثل وجوب صلوة وزکوة وحج وجهاد وخمس وفی الجمله وطهارت آب ومثال آن ونحو آن ومنکر آن از غیر جدید الاسلام ونحو آن کافر است وضروری مذهب نیز تعداد ندارد وتحقیقش این است که در نزد اهل مذهب معلوم باشد مثل احترام تربت سید الشهداء علیه السلام واحترام آب فرات وحلیت متعه وجواز سجده بر تربت سید الشهداء ونحو آن ومنکر آن کافر نیست بلکه باعث خروج از آن مذهب میشود **مس** نجاست بچه چیز ثابت میشود **ج** بدانکه ثابت میشود نجاست اشیاء بچند چیز اول بشهادت دو عادل که خبر دهند که این شیء نجس شده است بلا فاصله وضرور نیست که دو عادل خبر دهند بسبب نجاست پس همینکه گویند که نجس شده است کافی است وذکر سبب نجاست لازم نیست مگر اینکه بدانی که سبب شهادت بنجاست چیزی نیست که نجس کننده نیست پیش تو بتقلید یا اجتهاد که در اینوقت شهادت بنجاست معتبر نیست واگر یك عادل خبر دهد بنجس شدن ثابت نمیشود نجاست ولکن احوط اجتناب است دوم خبر دادن کسی بنجاست بدن خود یا رخت خود یا چیزی که در تصرف او باشد چه مالك باشد چه نباشد هرچند غاصب باشد یا فاسق یا دزدیده باشد پس اگر چند شکار را بدون اذن آقا نجس را بشوید وبعد خبر دهد بپاکی او قولش معتبر است بلکه اقوی آنست که اگر کسی تربیت طفل یا مجنون یا مریضی میکند چه مرد باشد چه زن خبر دهد بطهارت طفل یا مجنون یا ناخوش قولش معتبر است بلکه اگر کافر خبر دهد بنجاست آنچه در تصرف او میباشد وهمچنین اگر آقا یا بانی خبر دهند بنجاست آنچه یا بنده قولش معتبر است

وهمچنین اگر اسیر کننده خبر دهد بنجاست اسیر خود قولش معتبر است خصوصاً که طفل باشد وخصوصاً اگر بی تمیز باشد واگر زن در قوی خانه خبر دهد بنجاست ظرف یا رخت یا طبخ یا خوردنی قولش معتبر است وبعضی شرط کرده اند که قول متصرف وقتی معتبر است مادامیکه در تصرف او میباشد که واز تصرف او بیرون رفته و خبر دهد بنجاست قولش معتبر نیست واقوی اینست که این شرط نیست همینکه شخص ذی الید ومتصرف از ما فی الید خبر دهد که در زمانیکه در ید او بوده این نجس شده یا نجس بوده قولش معتبر است واگر دو نفر شریک باشند در چیزی قول هر یک معتبر است دران واگر یکی از شرکاء خبر دهد بنجاست چیزی ودیگری خبر دهد بطهارت همان چیز قول هر دو از اعتبار ساقط میشود وهمچنین اگر یکی از دو شریک خبر دهد بنجاست ظرفی وطهارت ظرف دیگر وشریک دیگر خبر دهد بعکس آن باز قول هر دو از اعتبار ساقط است پس اگر آن شیء در سابق نجس بوده بنجاست خود باقیست واگر در سابق پاک بوده یا حالت سابقه معلوم نبوده باشد در ینوقت پاک میباشد وهمچنین اگر دو عادل خبر دهند بطهارت چیزی ودو عادل دیگر خبر دهند بنجاست همان چیز یا آنکه دو عادل خبر دهند بطهارت ظرفی ونجاست ظرف دیگر ودو عادل دیگر بعکس این دو عادل خبر دهند قول هر چهار عادل از اعتبار ساقط است واگر ذو الید ومتصرف ومالک مثلاً خبر دهند بنجاست یا بطهارت ودو عادل خبر دهند بخلاف قول او قول دو عادل مقدم است فصل شرط تاثیر وتاثر نجاست را بیان فرمایند شرط نجس شدن آنست که اولاً علم بملاقات در حال حاصل شود وهمچنین شرط است علم بتاثیر نجاست در ملاقی پس یا شک در ملاقات ضرر ندارد چنانچه ملاقات خشک نجس بر خشک یا طاهر باعث نجاست نمیشود هر چند رطوبت فی الجمله داشته باشد مادامیکه علم بتاثیر نشود فرع هرگاه لباس وغیر آن نجس شود بخاک خشک نجس ویا گرد وغبار نجس بلباس وغیر آن بر نشیند به تکاندن لباس پاک میشود یا نه وهرگاه احتمال بقاء آن بعد از تکاندن باشد

هم پاک است یا نه ج بتکاندن و افراغ خاک و غبار نجس لباس و نحو آن پاک
میشود و احتمال عدم زوال عین را اعتبار نباید بلی هرگاه مظنون باشد بقاء آن احوط اجتناب
است س هرگاه مرغ و گربه و نحو آن در زمین نجس راه روند و پای آنها آلوده
بنجاست شود و بلا فاصله بر فرش و نحو آن راه روند و لکن در فرش اثری از آن خاک دیده
نشود پاک است یا نه ج بلی پاک است س سوزانیدن اشیاء متنجسه و استخوان
حیوان در طبخ طعام جایز است یا نه ج بلی جایز است و منع احراق در نجس العین
فی الحقیقة ثابت نیست فضلاً عن المتنجس پس در متنجس قطعاً جایز است س
شخص قادر بر ازاله نجاست از مسجد و سایر محترمات اگر ترک ازاله نماید که مشغول
بنماز و سایر عبادات شود صحیح است عبادتش یا نه ج صحیح است علی الاقوی
و مثل اینست ترک هر واجب فوری مثل امر بمعروف و نهی از منکر و تعلیم جاهل
و ادای دین با قدرت بر اداء و مطالبه صاحب دین و ادای خمس و زکوة و مظالم
علی الاقوی هرچند احوط در جمیع مذکورات ترک عبادت است مگر در ضیق و
خصوص در ترک ادای دین س تلویث و تنجیس مساجد بنجاست و وضع
نجاست در آنچه صورت دارد ج حرام است و در حرمت وضع فرق نیست
میان اینکه نجاست متعدیه باشد یا نه هرچند در غیر مسریه اقوی جواز است
اگر منجر به هتک حرمت نشود س محترمات اسلامیه چون اسماء الله و
قرآن تلویث آنها بنجاست چه صورت دارد ج حرام است قطعاً چنانچه در مسجد
گذشته شد و مثل آنست کعبه و روضه نبی صلعم بلکه محترمات ایمانیه نیز همین حکم را دارد
چون مشاهد مشرفه و صحیفه سجادیه و تربت مقدسه حسینیه صلوات الله
علیهم س آیا طین طریق و صحن حمام و غساله حمام نجس است یا نه ج نجس نیست
هرچند مظنه داشته باشد زیرا که ظن بنجاست کافی نیست در تحقق نجاست س
گرد زمین نجس نجس است یا نه ج نجس است لکن چون خشک است اثر ندارد س
زمین با ناره و گچ و غیر آن نجس است یا پاک بشود و تو چه راه ج بسم الله والحمد

باعدم علم بنجاست مذکورات پاک است و در صورت ظن متاخم بعلم احوط اجتناب است
اگر مبتلی بوسواس نشود **س** مس نجس و شبهه آنرا هرگاه گداخته و آب کنند پاک میشود
یا نه **ج** بگداختن پاک نمیشود مگر ظاهر آن بعد از شستن **س** دود روغن نجس
و شعله آتش نجس نجس است یا نه **ج** شعله نجس نیست و همچنین دود نجس یا متنجس
بشرط آنکه علم بخلط اجزای عرفیه مسریه با دود نباشد

در نجاست عفو در نماز

س نجاساتی که عفو شده در نماز چند چیز است
ج شش چیز است اوّل خون جروح و قروح مادامیکه چاق نشده باشد دوم
خون کمتر از درهم بغلی بشرطیکه از نجس العین که سگ و خوک و کافر است نباشد
و بشرطیکه از مرده نباشد بنا بر احوط مگر خون از مرده انسان بعد از غسل و نیز
از دماء ثلثه یعنی خون حیض و نفاس و استحاضه نباشد سوم نجاستی که در ازاله آن
مشقت شدید و عسر و حرج داشته و ازین قبیل است لباس نجسی که کندن آن
باعث اذیت از سرما و نحو آن شود چهارم بول در لباس مربیه طفل چه پسر باشد
چه دختر و اقتصار باول اولی است مشروط باینکه لباس دیگر نداشته باشد و این
لباس نجس را شبانه روزی یک مرتبه طاهر نماید پنجم حمل نجس یا متنجس هرچند
ساتر عورت باشد بنا بر اقوی و لکن احوط اجتناب است از حمل نجس خصوص میته
و همچنین از حمل متنجس خصوص ما یتم به الصلوة از آن ششم نجاست هر لباسی که
ساتر عورتین نباشد هرچند در غیر محلش باشد مثل جوراب و همچنین دستمال
کوچک و نحو آن **س** خون قروح و جروح اگر مشقت در ازاله آن نباشد از بدن
و لباس بازهم عفو ثابت است یا نه **ج** عفو از خون جروح و قروح دائر مدار مشقت
در ازاله نیست بلکه عفو ثابت است هرچند مشقت در ازاله نباشد بلی عفو مشروط
است بعدم برء و خوب شدن پس بعد از برء و خوب شدن عفو ثابت نیست
س عفو از خون جروح و قروح آیا مخصوص است بصاحب خون جروح یا آنکه
عفو ثابت است نیز بدیگری **ج** عفو مخصوص است بصاحب دم و نسبت بغیر عفو نیست

علی الاقوی س آیا حکم عفو مخصوص است بخون در محل قروح یا نه ج عفو ثابت است
در صورت تعدّی هم اگرچه تعدّی نماید بجائیکه متعارف نباشد وصول نجاست بآن مکان
س عرق صاحب قروح وجروح که متنجّس بآن خون شود چنانچه انسان را اکثر میسر
شود که خالی از آن باشد مثل خود آن خون معفو است یا آنکه عفو مختص است بخود خون
ج عرق متنجّس از آن بلکه مطلق متنجس از آن نیز معفو است س خون بواسیر از قروح
است یا نه ج بلی بنا بر اظهر زیرا که خون بواسیر هرچند ظاهر از بواطن محسوب باشد و
اختصاص عفو از قروح وجروح بظواهر بدن اولی میباشد لکن اقوی تعمیم است
س حکم عفو از خون جروح وقروح مخصوص است باستمرار نشر وخروج یا آنکه ثابت
است حکم در صورت عدم جریان ایضا ج مادامیکه باقی نشده وخون بالمرّه قطع نشده
معفو است خواه دائما جاری باشد یا در بعض اوقات س حکم عفو مخصوص بکمتر
از درهم است یا آنکه اگر بقدر درهم باشد نیز معفو است ج در کمتر از درهم بی اشکال
واما در خود درهم خالی از اشکال نیست واحتیاط اولی است س مقدار درهم
بغلی ووجه تسمیه آن را بیان فرمایند ج تحدیدات مختلفه از علماء ظاهر میشود که
درهم یکی بگودی کف دست ویکی به بند بالای انگشت شهادت ویکی به بند بالای انگشت
ابهام ویکی بقدر اشرفی واقل اقوی است واما وجه تسمیه پس آن هم مختلف است
بعضی بفتح باء وغین معجمه وتشدید لام خوانده اند که منسوب است به بغله که قریه
در نزد جامعین و بعضی بفتح با وسکون غین معجمه وتخفیف لام خوانده اند بجهت
نسبت وتسمیه اولی ببغل یا بجهت نسبت است به بغل که قریه ایست در بابل که
متصل است بجامعین یا بجهت نسبت بضراب این درهم وفائده در وجه تسمیه
ومعنی آن لفظ نیست چه در حدیث عفو از دم دون درهم لفظ بغلی نیست
س خون کمتر از درهم که متفرق باشد معفو است یا نه وآیا فرقی هست هرگاه
هر یکی کمتر از درهم باشد یا مجموع یا نه ج اگر بعد از فرض اجتماع کمتر از درهم نباشد
اشکال است واحتیاط اولی است س ثوب وبدن مصلّی که ملاقی شود بخون کمتر از

درهم در حال رطوبت نیز عفو ثابت است یا نه ج چنانچه کمتر از درهم از خون معفو است متنجس بخون که کمتر از درهم باشد نیز معفو است علی الاقوی س آیا حکم عفو ثابت است در خون انسان بالنسبت بخودش یا غیر از انسان و در غیر خودش نیز عفو است ج عفو ثابت است چه از انسان و چه از غیر و چه از ماکول اللحم و چه از غیر ماکول اللحم هرچند در غیر ماکول اللحم غیر انسان احتیاط اولی است و چه از انسان بالنسبت بغیر خودش علی الاقوی س خونیکه باب دهن یا چیز دیگر ممزوج شود عفو است یا نه ج از سابق معلوم شد که اگر دون درهم است عفو است و الا فلا س مانع بودن نجاست در چه حال است در نماز ج مختص است بحال اختیار و علم پس غیر قادر بر ازاله و جاهل بموضوع نجاست و اصل آن معذور است اگر جهل مستمر باشد از اول نماز تا آخر آن س جاهل بحکم نجاست و وجوب ازاله آن و همچنین ناسی معذور است یا نه ج خیر معذور نیست چه متذکر شود در اثنای نماز یا بعد از نماز

در اوانی طلا و نقره

س استعمال اوانی طلا و نقره و همچنین استعمال ظروف مفضض در اکل و شرب جائز است و بیع و شرای اینها درست است یا نه ج جائز نیست استعمال و نه بیع و شرای اینها جائز است س استعمال قلیان طلا و نقره جائز است یا نه ج اگر سرش تماما از نقره باشد بحیثیتی که جای آتش و تنباکو هم نقره باشد که تمام سر را هم طلا یا نقره قرار داده باشند اجتناب کنند و همچنین جای آب اگر تماما نقره خالص یا طلای خالص باشد اجتناب نمایند و اگر باد گیر و میانه و نی قلیان از طلا و نقره باشد ضرر ندارد و اگر ممزوج باشد قلیان بطلا و نقره بغیر خودش هرچند در نظر اهل خبره باشد پس ضرر ندارد مثل حریر ممزوج و اگر مسلمی قلیان نقره آورده در مجلس رد ننمایند حمل بر صحت نمایند الا اینکه یقین کند که از نقره خالص است و هر سفیدی را نقره خالص ندانند س استعمال مجمره طلا و نقره و همچنین پیه سوز و سماور و قند دان و قوری و قاشق چای خوری اگر طلا و نقره خالص باشد استعمال آنها نیز حرام است یا نه و بر فرض حرمت اگر مالک حاضر نماید بگیرد از آنها در مجلس اهل مجلس چه نمایند و میزان استعمال ظرف طلا و نقره از جهت اکل و شرب و وضو

گرفتن و غسل کردن و نحو آن بیان فرمایند و استعمال ظروف الماس و فیروزہ کہ بسا قیمتش
از طلا بمراتب بہتر است جائز است یا نہ و ماکول و مشروب در ظرف طلا و نقرہ ہم حرام است
یا نہ ج استعمال اشیاء مذکورہ با فرض یقین بطلا و نقرہ خالص بودن حرام است
قطعًا و اہل مجلس بالامکان باید اجتناب نمایند بجہت آنکہ مجلس مجلس معصیت است
و یا آنکہ در حق آنہا نیز استعمال حساب میشود زیرا کہ استعمال ہر شئ بحسب حال آن شئ است
و در منظومہ بحر العلوم اعلی اللہ مقامہ فرمودہ شعر ماکان من آنیۃ من ذہب
او فضۃ محرم فی المذہب، وفی بعض النسخ شعر ماکان منہا فضۃ او ذہبًا، فلیس غیر
الحل فیہا مذہبًا، عم النساء المنع ذاک والرجالا، فیما یعد عرفا لاستعمالا، من اکل
او شرب ومن تطہیر، واخذ او وضع بلا نکیر، والاقتناء والحبس والتزیین، فہی متاع
عادۃ الیقین، وینبع التحریم صدق الآنیۃ، فیشمل المنع ظروف الغالیۃ، والکحل والعبیر
والمعجون، والشای والتنباک والافیون، وہکذا المشکات والمجامر، والعلقۃ الحلوات
والمحابر، فانہا آنیۃ مالا مصغر، وغیرہ فی سلب الاسم من اثر، وجاز فی الفضۃ ما کان
وعاء، لمثل تعویذ وحرز ودعاء، وقد اتی فیہ صحیح من خبر، عاضدہ حرز الجواد المعتبر
کذا القنادیل شعار المشہد، ونحوہ من فضۃ او مسجد، ولیس من باب الاوانی الخاتم
وشبہہ من ملصق بلا زم، والوجہ فی المرآۃ من ذاک بدا، الا البہیج باللصوق اقتدا،
والحکم مقصور علی العینین، فلیس من حجر بغیر دین، وان علا فلیس بالمقیس، وان
کان من الیبیس، وما ہو محرم فلا یحل الا بنقل فیحل ان نقل، والنقل عند غیر
الاستعمال لہ، فلیس من باس علی من نقلہ، ووضعہ فی الید نقل ان شرب، ولا کذا
الاکل فمن اکل حسب، ومثل ذاک الاغتراف بالید، لقاصد التطہیر فی التعبد،
فلیس نقلا لیصح العمل، والنہی باق وبذاک یبطل، وقصد نقل فیہ لا یحل، فلو
احل القصد حل الکل، انتہی وایضا فافرق بین اکل و شرب مشکل است و رجوع بعرف
و اصطلاح آن در اوانی ضیقۃ الرأس نیز مشکل است و عموم حرمت استعمال از آنجا
نیز ظاہر نشدہ سوال لولہ نقرہ معروف بہ حرز جواد یا آنکہ لولہ کہ میسازند بجہت

قاب قرآن یا دعا چه صورت دارد ج جواز آن خالی از قوت نیست چنانچه از بعضی از
اعاظم ظاهر میشود و در منظومه است ~ وجاز فی الفضة ما کان وعاء لمثل
تعویذ و حرز و دعاء × فقد اتی فیه صحیح من خبر عاضده حرز الجواد المعتبر × و در بعضی
از نسخ فرموده × وجاء حرز الجواد المشتهر × فقد اتی فیه صحیح من خبر × و بجهت آنکه
صدق ظرف بر اینها مشکل است هر چند بدقت باشد س سر قطب و قاب ساعت
و کشکول و سرپوش و چاوصافی و شمعدان و نحو آن داخل در ظروفاند و استعمال آنها
در حالیکه از طلا و نقره باشد حرام است یا نه ج بلی ظروفند و استعمال اینها نیز حرام است
مگر قاب ساعت که با اتصالش حرام نیست بلی در قاب منفصل احتیاط لازم است
س ظرف مفضض و مطلا همچنین نقره کوب و طلا کوب چه صورت دارد ج
عیب ندارد استعمال اینها الا اینکه احتیاط نماید از رساندن لب را بموضع نقره
و طلا و سید فرموده اند ~ وتکره الانیة المفضضة × مجلفة او ضبة مفضضة
واعزل فما عن فضة المفضض × ندبا وحتما لیس بالمفترض × س هرگاه
ظرف را ملبس نماید بطلا و نقره بحیثیتی که تماما یک ظرف محسوب شود جائز است
یا نه ج ضرر ندارد علی الاقوی هر چند احتیاط بجهت خلاف بعضی از اعاظم اولی
میباشد خصوصا اگر منفصل سازند ظرف مستقل حساب شود و در منظومه
بعد از آنکه فرموده ~ وتکره الانیة المفضضة فرموده ~ والمزج
بالفضة والصباغة × وکسوة للبعض بالصباغة × فان کساها کلها فالاقل × فانما
الکاس اناء مستقل × سیان کاس باطن وما ظهر × ولو کسی الجل ففی الحل نظر ×
ومثل ذات فضة ذات ذهب × فی کل ما الذات فضة ذهب س زنجیر ساعت
از طلا و کمربند طلا و تکمه طلا چه صورت دارد ج زنجیر ساعت ضرر ندارد و در
کمربند و تکمه و نعل طلا احتیاط نماید س هرگاه ظرف مشتبه شود بطلا
و نقره یا غیر اینها اجتناب لازم است یا نه ج لازم نیست مگر آنکه مالک یا اهل خبره
عادل یا عدل واحد و عدلین خبر دهند که در این وقت احتیاط لازم است س

بست تفنگ و غلاف شمشیر و حلقه از طلا و نقره و همچنین فرش طلا چه صورت دارد ج ضرر ندارد استعمال مذکورات س تزئین لجام اسپ و نحو آن بطلا و نقره چه صورت دارد ج چون نهی از مرکوب آن وارد شده است پس احتیاط از استعمال آن بغایت مرغوب است س تزئین مسجد بطلا و مشاهد مشرفه و قندیل طلا و نقره و انگشتر نقره جائز است یا نه ج بلی جائز است و ضرر ندارد تزئین مشاهد مشرفه بطلا و اما خصوص در مسجد مکروه است بلکه بعضی حرام دانسته اند پس احتیاط در ترک است و سید مرحوم اعلی الله مقامه بعد از اذن جواز جواد فرمودند ـه کذا قنادیل شعار المشهد و لو من فضة او عسجد و لیس من باب الاوانی الخاتم و شبهة من ملصق بلازم والوجه فی المراة من ذالك بدا والجمیع بالصوق اخذا س اتخاذ اوانی طلا و نقره بجهت تزئین و نگاه داشتن جائز است یا نه ج در جوابات سابقه حکم مسئله معلوم شد که بحر العلوم جائز نمیدانند پس اگر اخذ آن نماید بقصد استعمال پس حرام است نگاهداشتن و ساختن و مزد دادن و مزد گرفتن آن هرچند بسا باشد که این ها جائز میشود بجهت ضرورت یا منها و نحو آن پس شکستن آن بی اذن مالك در بعضی از صور مشکلست و احتیاط اولی است س آیا حرمت استعمال ظروف طلا و نقره مختص برجال است یا آنکه بزنان نیز حرام است ج بر زنان نیز حرام است س استعلام میرود از جهت فتوائی که از آنجناب در بیوه حکایت شده است و قبول نمیکردیم تا آنکه استفتاء ممهور را آوردند که بسوال از استعمال ظرف طلا و نقره که بار از جنس دیگر داشته باشد و خالص نباشد نوشته بودید اینکه خالص نباشد جائز است اگرچه غش عشری بلکه نیم عشر باشد فی الحقیقت این جواب خیلی مایه اضطراب شد که قیاس طلا و نقره بر لباس حریر کردید بی وجه و مع الفارق میباشد چون در اخبار حریر در همه منع از آن تقیید دارد بخلوص و محض و معلوم است بفقد عنوان منع که مقید از موصوف و وصف است و هو الحریر الخالص المحض

بعض وجوه خلیط اصالة وعموم واطلاق ادلهٔ جواز محکم وبلامانع است واما در باب
ظرف طلا ونقره هیچ قیودی ووصفی در خلوص وتخلص بنظر نرسیده لهذا باید دانست که
صدق عرفی موضوع طلا ونقره بود ومعلوم است بمحض وجود بار جزئی موضوع
منتفی نیست بدون شبهه با وجود غش جزئی بخصوص عشر ونیم بار طلا ونقره صادق
است کیف باینکه مغشوش اکثر وجود ودوران است که باعث صدق شمول ادلهٔ آفات
است والا بایست همه کلمات واخبار حمل بر افراد نادرة الوجود شود ومعلوم است که از منافی
عرفی عموم خلق خارج است خوب در اینصورت شما در جمیع معاملات دراهم ودنانیر
باید ترک معامله کم وزیاد را بفرمائید چه مسئله ربا اختصاص بجنس واحد در طرفین
معامله دارد چون مسلم ویقینی است که دراهم ودنانیر مسکوکه جمیع مغشوش ومخلوط
هر چند بجزئی بار باشند هستند وبسا میشود که لازم شما افتاده باشد نفی زکوة اگر
دراهم مسکوکه ودنانیر سالها بر ملک مکلف بماند چون اینها مسکوک طلا ونقره نیست
بگمان سرکار وموضوع ادلهٔ فی الذهب والفضة الزکوة نیز الا هذا بود وچون ذهب وفضه
با سکه نیستند نهایت ذهب وفضه در اینها هست انشاء الله تعالی بعد ازین نظری فرما
زیاده زحمت نمیدهد والسلام انتهی واین سؤال [illegible] که بعضی
از افاضل عصر دام ظله در طهران بحقیر نوشتند در ضمن بعضی از مسائل البیع
اولا باید تشخیص محل کلام شود وآن جائیست که خلیط بدرجه استهلاک نرسد
که اگر خلیط بدرجه استهلاک برسد چنانچه در باب ضرابخانها اینست که بجهت خوبی
قبول سکه در صد مثقال از نقره وطلا دو مثقال یا چیزی کمتر با مس داخل
میکنند که خوب سکه بگیرد واین ضرر بصدق طلا ونقره وارد نیست بجهت
استهلاک وچون اعتقاد حقیر در مثل طلا ونقره این بود که بعشر ونصف
عشر استهلاک حاصل نمیشود کما هو المقرر عند الصراف والصائغ که تمیزش داده
تنزل میدهند وهم را قیمت طلا ونقره نمیخرند بلکه بقال عشر ونصف عشر
از مس را بیرون میکنند این بود که تشخیص کردم محل کلام در خلیط غیر استهلاک

میباشد و بعد از اینکه محل کلام معلوم شد سر اختیار احقر واضح میشود بجهت اینکه معلوم است چنانچه تسامح در الفاظ موازین و مقادیر خلاف تحقیق است همچنین در مقدار وزن تسامح خلاف تحقیق است پس مدار بر صورت و ظاهر نیست بلکه بر حقیقت و واقع است والا بایست طلا و نقره که بالذات مساوی بالوصف باشد مثل طلاء سفید و نقره زرد یا سیاه ضرر نداشته باشد چنانچه اگر ممزوج نمائیم قلیلی از طلا و نقره را بغیر جنس ولکن متحد الوصف باشد که عرفاً صادق باشد ولکن در واقع طلا و نقره اش بسیار کم باشد در اینصورت باید عیب داشته باشد مثل نقره و مس و برنجی که ابتداء تحقیق ترخان میآورند که در واقع مس سفید است مثل نقره و بقال در تمیز و مراد بعرف اهل خبره این مقام است که صراف و ضرابی و زرگر و سائر اهل عرف که خبیر و بصیر باشند و جوهر شناس باشند نه اینکه تمیز نداشته باشند و شئ را بصورت تمیز دهند و از حقیقت شئ بالمرة خبر نداشته باشند مثل سایر معادن از فیروزه و الماس و عقیق پس مطابق صدق مطلق عرف نباید معروض شد البته اهل عرف سرخی را که بینند میگویند خون است و کسی که مطلع است که هم سرخ است سرخی را مناط حکم بخون نمیگیرد بلکه باثار واقعیه حکم میکند چنانچه حضرت امیر صلوات الله و سلامه علیه در تمیز گوسفند و سگ فرموده که اگر گوشت خورد سگ است و اگر علف خورد گوسفند است و اگر آب را بدهن خورد گوسفند است و اگر بزبان خورد سگ است و اگر در عقب گله راه رود سگ است و اگر در میان یا پیش روی آنها رود گوسفند است و اگر بسینه نشیند گوسفند است و اگر بمقعد نشیند سگ است و بعد از ذبح اگر شکنبه دارد گوسفند است و اگر معا دارد سگ است و اعتبار بشباهت در بعضی اعضا نیست خلاصه طلا بطلا کس ظاهر میشود و نقره بقال و اعتبار بصورت و شباهت نیست و این قاعده در همه الفاظ و همه مصادیق باید جاری باشد آمدیم بعنوان لبس حریر که عنوانی است با عنوانات الصلاة فی الحریر که عنوان دیگری است و اصل در موارد مشکوکه این دو عنوان

مختلف است علی التحقیق اما اخبار در عنوان اول چند خبر مطلق وارد شده و بیشتر اخبار
مقید شده بمحض ولکن صدق لبس حریر بمحض و غیر محض ما و را ست فتبصر سلمنا ولکن
صار الاخبار المقید کاشفة عن اختصاص المنهی عنه ولذا فی لباس الذهب لا یقولون
باشتراط المحضیة لصدق عنوان لبس الذهب کالحریر المشار الیهما بقوله علیه السلام هذان
محرمان علی ذکور امتی کما ورد فی خصوص الحریر بانه لا تلبس الحریر فیحرق الله جلده لک
بالنار و عنوان ثانی صدقش در فی الجملة حریرا و نحوه است که صلوة در حریر صادق
است بمحض و غیر محض مثل صلوة در جزء حیوان غیر ماکول اللحم لقرینة فی شعره و وبره
و بوله و روثه پس حاجت داریم باشتراط محضیة و اما در آنیه ذهب و فضة بعد البناء
علی عدم التسامح و بعد البناء علی فرض الاختلاط بما لیس مستهلکا حاجت بحمد الله با
اشتراط نداریم که این اشتراط در عنوان خوابیده و مقدمه مطویه میباشد و اما آنکه
مرقوم فرموده اید که دراهم و دنانیر مغشوش اکثر وجودا میباشد و تنزیل طلاقات
بر افراد نادرة الوجود بی معنی است جوابش این است که وقت نزول خطابات اغتشاش
درهم و دینار محل کلام میباشد سلمنا ولکن بنا بر این قیاس ما نحن فیه بدراهم
و دنانیر درست نیست بجهت آنکه دراهم و دنانیر از صدر اول مغشوش بوده نه ما
نحن فیه سلمنا چه کنیم که علما حکم را معلق بصافی از درهم و دینار کرده اند قال العلامة فی کفایة
المحصلین من القواعد و هی دینار و قال فی کشف اللثام ای مثقال من ذهب خالص مضروب
و قال فی جامع المقاصد و یعتبر فی الدینار کونه خالصا من الغش مضروبا لانه المتبادر
من الاطلاق فلا یجوز التبر و لا القیمة انتهی بلکه از فاضل قمی اعلی الله مقامه در جهت قبض
مجلس اشتراط صافی بر میباید که اگر مخلوط باشد و مستهلک نباشد و مقصود به بیع
باشد در بیع وقت قبض در مجلس شرط است و فرموده که از این جهت است که گفته اند که
هرگاه مس یا سرب را بفروشد و در آنها قلیلی از طلا و نقره باشد میتوان بطلا و
نقره فروخت هر چند معلوم نباشد زیادتی آن طلا که بقیمت میدهند بر آن مقدار
قلیلی که در آنها هست چون حکم تابع اسم است و آن قلیلی که از طلا و نقره که در آنها هست

مستهلک است و مقصود بالذات نیست و ظاهراً خلافی نیست و اخبار معتبره هم دلالت
دارد و از این باب است نقش خانه که در سقف یا دیوار ان طلا و نقره مالیده باشند
که اگر اینها را از ان جدا کنند چیزی عائد نمیشود که در اینجا نمیگویند طلا فروختن و ایضاً سوال شده
از بعض بزرگوار در گفتن که لابتون طلا و نقره و پارچهای زری و امثال آن که طلا کوب یا
نقره کوب باشد معامله آنها نقداً و نسیة هر دو جائز است یا نه جواب دادند که چون
در معامله طلا و نقره قبض در مجلس شرط است علی الاشهر الاظهر و بیع آن با طلا
و نقره و اینها مسکوک و غیر مسکوک و خالص و منضم بغیر نیست پس هر گاه کسی معامله کند اینها
این امور را بغیر جنس یعنی مثلاً زین طلا کوب یا نقره کوب یا پارچه زری و امثال اینها
بگندم و جو و حیوان و امثال آن بفروشد پس در جواز آن اشکال نیست خواه نقد باشد
خواه نسیه و هر گاه بجنس طلا و نقره بفروشد پس در این قبض مجلس شرط است و بر نسیه
نمیتوان داد و در اینجا تفاوت ندارد که طلا در قیمت نقره کوب یا طلا کوب بدهد یا
نقره در قیمت آنها بدهد بلی هر گاه بقدر آن طلا و نقره که در ان جامه یا در ان اسلحه هست
نقد بدهد و تتمه نسیه بماند باکی نیست و هر گاه داند که این قیمتی که حالا میدهد زیادتی
بران قدری است که در ان اسلحه یا جامه است کافی است هر چند علم بمقدار آن نداشته
باشد بتفصیل و بخصوص بدانکه درین معامله قطع نظر از قبض در مجلس باید ملاحظه
ربا را هم بکند پس هر گاه علم دارد بمقدار طلا یا نقره که در ان جامه یا اسلحه هست
باید آن قیمتی که میدهد از طلا و نقره بیشتر باشد از انچه در آنها هست تا آنکه انچه
مساوی آنست در برابر آن باشد و زیادتی در برابر اصل پارچه و آهن و امثال آن باشد
تا ربا نشود و هر گاه مقدار آن مجهول است جائز نیست بیع بهمان جنس مگر بعلم بزیادتی
آن که قیمت میدهد از انچه در آنها است از طلا و نقره و در اینجا مجانست طلا و نقره
را ملاحظه باید کرد چون طلا و نقره در مسئله ربا دو جنس محسوب میشود
زیادتی هر یک بر دیگری مضر نیست پس هر گاه جامه نقره باف و آن طلائی که میدهد
در قیمت بوزن کمتر از ان باشد ضرر ندارد انتهی کلامه و مسئله ربا انشاء الله در محلش و اخبار

ظرف است پاک میشود بیکدفعه و دو دفعه هرچند در ظرف شستن سه مرتبه را
لازم بدانیم واجتناب از شستن باین قسم ثانی اولی است چنانچه در اشتراط ورود
آب بر متنجس گذشت که بعد از تحقق شرائط مذکوره پاک است س اگر جامه ولحاف
ببول طفل شیرخوار نجس شود طریق تطهیرش چه خواهد بود ج پاک میشود بمحض ریختن آب
بر آن دفعه اگرچه فرا گیرد آن آب محل نجس را چنانچه در درّه سیّد مسطور است ه ویُصب
فی بول رضیع باللبن * فی الثوب یکفی مثل ما یکفی البدن * وحاجت بشستن وفشار
ندارد پس بمجرد احاطه واستیلاء آب آن محل پاک میشود بلکه ملاقی آن آب نیز پاک است
پس غساله طفل شیرخوار پاک است علی الاقوی بشرط آنکه آن طفل پسر باشد نه دختر
ونه خنثی مشکل وبشرط آنکه غذا خور نباشد وبشرط آنکه کمتر از دو سال باشد
وبشرط آنکه آن طفل محکوم باسلام باشد علی الاحوط وبشرط آنکه غساله در آن
محل باقی باشد نه آنکه از محل منفصل شده باشد علی الاحوط ودر بول طفل غیر شیرخوار
از اطفال دیگر شستن آن دو مرتبه لازم است در آب قلیل بافشار ودر غیر بول
یک مرتبه کافیست با فشردن آن چنانچه یک مرتبه فشردن کافیست در آب جاری
وکر وباران چه بول باشد وچه غیر آن س در تطهیر لباس لازم است که در
طهارت وضو قبل از شستن وعرق به تطهیر پاک باشد یا نه ج نه ولاکن اگر نجس بجا
غیر آن لباس باشد واعلی آن از آن نیز باشد ملاحظه اعلی نماید احتیاطا هرچند عدم
تبعیت درست نیز قوی است س در تطهیر لباس با آب جاری وکر فشار لازم است
یا نه ج لزوم فشار در کر وجاری ثابت نیست بلکه اقوی عدم لزوم است س اگر
جامه وکرباس باعیان نجسه رنگ کرده باشند ویا آنکه رنگ داشته باشد ونجس شود
بچه نحو تطهیر نمایند ج در کر وجاری بفرو بردن آن در آب پاک میشود ودر آب قلیل
پس اگر غساله با تغییر بیرون نیاید وآب نیز مضاف نشود پاک میشود واگر بعد از
انفصال آب مضاف شود ضرر ندارد بلی اگر غساله در حال تغییر بیرون رود ولکن
آب بجهه ورود ویا در حال استیلاء یا در حال فشار مضاف نشود احوط اجتناب است

خصوصاً اگر متغیر بعین نجس باشد نه متنجس لکن اقوی آنست که مضاف نشدن و اطلاق آب کافی است در تطهیر و خروج غساله متغیره ضرر ندارد و جامه پاک میشود بلی اگر آب بعض ورود یا در حال فرو گرفتن و یا فشردن متغیر شود بنجاست اقوی اجتناب است بلکه اگر بسبب فشردن متغیر شود ضرر ندارد

س شخص لباس متنجس را با دست فرو می برد در آب کر و جاری و دست را از آن موضع بر نمیدارد و آن شی را از آب بیرون میاورد آیا کافی است در طهارت آن یا آنکه باید دست را از آن موضع جدا سازد

ج هرگاه مانع از وصول آب نباشد کافی است همان غمس اول و الا باید تحریک نماید تا وصول مطهر بر متنجس حاصل شود

س ثوب نجس هرگاه در ان سپش و رشک و کیک و خوان باشد در تطهیر با آب قلیل پاک میشود یا آنکه واجب است اول ازاله رشک و خوان

ج واجب نیست اخذ اینها در حال تطهیر و لباس نیز پاک میشود

س در تطهیر لباس نجس بتبعیت لباس پاک میشود یا نه

ج بلی پاک میشود

س هرگاه شخصی کسی را وکیل نماید در تطهیر لباس نجس و آن وکیل لباس را برده که بشوید بعد اخبار نماید بتطهیر آن اکتفاء بقول او میتوان نمود اگرچه زن باشد یا نه

ج اگر اطمینان حاصل شود بخبر او پاک است هر چند با عدم اطمینان اقوی نیز طهارت است

س گازر مسلم را که شیعه نباشد اگر پارچه نجس داده شود و امر بتطهیر کرده شود و مظنه داشته باشد که تطهیر شرعی را نمیداند وقت گرفتن از و اگر عین نجاست در او یافت نشود طاهر است یا نه

ج بلی طاهر است علی الاقوی

س رختهای نجس را اگر بگازر مسلم خواه مؤمن و خواه غیر مؤمن بدهند و او را اعلام کنند که این رخت نجس است پاک و طاهر کرده بیار و اجرت که مقرر کرده ام بواسطه پاک و طاهر کردن است و گازر اقرار کند که چنان خواهم کرد کفایت میکند یا نه و بعد از آنکه او یا پیشخدمت او شسته بیاورد دیگر احتیاج بپرسیدن هست یا نه که پاک کرده یا نه و همچنین اگر بگازر مذکور در مرتبه اول بگویند که من هر رخت که برای شستن میدهم تو از نجس بدان و همیشه طاهر کرده بیاور و او اقرار کند که بسیار خوب کافیست یا نه و بازکه شسته

احتیاج استفسار از و هست یا نه و همچنین اگر رختهاسے را با علام بدست گافر مسلم خواه مؤمن و غیر مؤمن بیك قرّی مثلاً بفروشد و بعد گذشته آورد آنرا بقیمت اُجرت شستن خرید کنند صحیح و آن رخت پاك است یا با ز احتیاج استفسار از و هست و همچنین رختهای نجس را اگر خود طاهر کرده خشك نگاذر کافر بدهد و شسته خشك از و بگیرد چه حکم دارد در جمیع این صور آیا آن رختها پاك و جائز الصّلوة هست یا نه ج در جمیع این صورات رختها پاك و طاهر و جائز الصّلوة میباشد و باستفسار احتیاج نیست و اگر جامه خشك بکافر داده و خشك کرده گرفته است پاك است هرچند بداند که شسته شده باشد الّا آنکه یقین بداند که شستهٔ خود کافر است در ینوقت نجس است هرچند خشك باشد و اگر رخت را فرو دیگر اُجرت قصّاری ساقط است باید دوباره او را بخرد برضایت مشتری اوّل که بائع بالفعل است س هرگاه لیقه قلمدان و نحو آن نجس شود که بجهة ریختن آب باران یا فرو گرفتن آب یا در حال فشردن آب آن مضاف شود پاك است یا نه ج بافرض در سوال نجس است و پاك نمیشود مگر بطریق مسطور در سوال جامع گلین س دوات با مرکب و لیقه نجس شد آنرا چه طور پاك توان کرد ج بآب کر و جاری داخل کنند که آن موضع را مضاف نکند و آب مطلق در جوف مرکب و لیقه فرو رود والله العالم س موی ریش یا موی سائر اعضا اگر بلند شده باشد در حال تطهیر فقط بدوش بدون عصر است یا آنکه تکان دادن تا غساله را بریزد کافیست و حدّ انفصال غساله چه قدر است ج اگر در کر و جاری و چشمه و باران و چاه است پس غساله ندارد علی الاقوی و امّا قلیل پس علی الاحوط غساله دارد و حدّ غساله همین قدر است که آبی که خود بریزش برود و در یك تکان نیز زائل شود اخراج نمایند و زیاد تر لازم نیست چنانچه در رسالهٔ زینة العباد ذکر شد س هرگاه چوبی تمام نجس باشد نصف آنرا در آب کر فرو برند آیا آن نصف بعد از خروج از آب طاهر است یا نه ج دست تا مرفق اگر نجس باشد و چوب و نحو آن اگر تماماً نجس باشد بعض آن از

وچند عدد شده میشود آیا بعد از وضع شکسته‌ها و خورده‌ها تطهیر باقی کشکها لازم است یا نه زیرا که معلوم نشد که آن خورده بچه قدر از آن کشکها ملاقات نمود و بر فرض لزوم تطهیر تطهیر بچه کشك خورده شده بچه طور است ج امّا مجرد قوام گرفتن سلك پس باعث نجاست نمیشود مگر اینکه رطوبت مسریه در کشك باشد و بواسطه ملاقات متأثر شود و امّا خوردن پس نیم خورکه با رطوبت باشد نجس است پس آن اگر معلوم بتفصیل باشد از و احتراز نماید و اگر معلوم بالاجمال باشد از جمیع آن احتراز نماید و اگر مشتبه المقدار باشد که نداند که ده دانه است یا بیشتر بنا را بر اقل بگذارند و اگر معلوم نباشد خوردن و مجرد احتمال باشد هرچند مظنون باشد پاك است و ظن بخون باعث نجاست نمیشود و اگر بخواهند که کشك را تطهیر نمایند اگر جامد است و نجاست بعمق کشك نرسیده تطهیر آن نمایند و اگر بعمق آن رسیده در نوبت اگر بآب کر بگذارند که خیسیده شود پاك میشود پس هرگاه آب نجس سرایت نماید در میان جمعی که از آنها بر است آنها [illegible] داشته باشد و شخص دیگر که باعث شده یا آنکه عالم شده که با آنها ملاقات مینماید تطهیر ملاقی لازم است برا و یا نه ج در صورت یقین بملاقات به متنجس با امکان از تطهیر آن لازم است و الّا فلا پس در ازاله نجاست زوال عین کافیست و یا آنکه زوال طعم و بو و رنگ نیز لازم است ج زوال عین عرفاً کافیست در حصول طهارت و در حکم عین است لزوجت و غلظت و امّا بو و رنگ و طعم پس ضرر ندارد در حصول طهارت هرچند بیماوریت در جای دیگر اثر کند علی الاقوی و سائر آثار نجس مثل چربی و نحو آن لازم نیست ازاله آن بشرطیکه ذات آن نجس نباشد چون روغن و پیه و سك و خوك و میته پس مالیدن دست وقت تطهیر در مطلق نجاسات لازم است یا نه ج حصر لازم نیست مگر آنکه نجاست عینیه باشد که زائل نشود مگر بدست مالیدن پس در متنجس شدن و غالب افراد بول که بدون مذی باشد حاجت بمالیدن دست نیست پس شستن موضع نجس یکدفعه یا دو دفعه

ف۱ — یعنی ما اليه المشيق ...
ف۲ — شکستها یعنی ...
ف۳ — خورده‌ها یعنی ...
ف۵ — متأثر یعنی ...
ف۶ — اجمال ...
ف۷ — مظنون یعنی گمان کرده شده ۱۲
ف۸ — شك ۱۲
ف۹ — ظن یعنی ...
ف۱۰ — جامد یعنی ...
ف۱۱ — عمق یعنی ...
ف۱۲ — سرایت یعنی ...
ف۱۳ — جمع یعنی ...
ف۱۴ — ازاله ...
ف۱۵ — عسیا ۱۲ ...
ف۱۶ — باعث یعنی سبب ۱۲
ف۱۷ — عالم یعنی داننده ۱۲
ف۱۸ — ملاقی یعنی ملاقات کننده ۱۲
ف۱۹ — متنجس یعنی چیزیکه بواسطه ملاقات نجاست نجس شود ۱۲
ف۲۰ — طعم یعنی مزه ۱۲
ف۲۱ — عرفاً یعنی ...
ف۲۲ — عین یعنی ذات ۱۲
ف۲۳ — لزوجت یعنی چسبندگی ۱۲
ف۲۴ — ... دشتی و ...
ف۲۵ — آثار یعنی علامات ۱۲
ف۲۶ — چربی یعنی ...
ف۲۷ — مسته ...
ف۲۸ — مطلق نجاسات ...
ف۲۹ — حصر ...
ف۳۰ — عینیه یعنی ...
ف۳۱ — غالب یعنی ...

بعد از ازالهٔ عین نجاست باید حساب شود یا قبل از آن و اگر بنابر دوم بگذاریم پس باید در نجاستیکه یکمرتبه شستن کافی است بهمان غسله اکتفا کنیم و در نجاستیکه دو مرتبه میخواهد یکمرتبه دیگر بشوئیم بینوا و توجروا ج اگر آنقدر آب بر موضع نجس برسد که ازاله و طهارت هردو حاصل شود کفایت میکند بشرطیکه آب باطلاق خود باقی بماند و بشرط آنکه متغیر نشود قبل از خروج پس اگر اصلاً متغیر نشود آن غسله حساب میشود و آن غسله را غسله مزیله و مطهره هردو میدانیم والله العالم

س در آب کثیر و قلیل تکرار غسل و عصر چیزهائیکه متحمل غساله میشوند به نجاست بول باشد یا غیر آن لازم است یا نه ج تکرار و فشار در آب کثیر لازم نیست هرچند احوط است و اگر فشار دهد در میان آب کافیست و الّا از غساله احتیاط نماید اگرچه این احتیاط لازم نیست و در تطهیر از آب قلیل تکرار غساله در بول لازم است و در غیر بول یکمرتبه غسل و فشار کفایت مینماید س توالی وقت در غسل بول شرط است یا نه ج شرط نیست بلا اشکال س اگر شخص بعد از تطهیر شک در ازاله نماید چه کند ج لازم است که زائل سازد تا یقین بزوال حاصل شود مگر وسواس که یقین در حق او شرط نیست بعد از اینکه بنحو متعارف ناس تطهیر نماید س آیا غساله از بول بآب قلیل پاک است یا نه ج غساله کر و جاری و چشمه و چاه و باران پاک است و غساله قلیل را احتیاط اولی است س غساله بول پاک است یا نه ج غساله بول از مخرج بول بی تعدی فاحش پاک است س در غساله غساله از محل نجس تجاوز نماید و همچنین در ثانیه آیا لازم است که هرجا غساله برسد اجتناب شود یا نه ج عود غساله و تجاوز غساله از محل مغسول ضرر ندارد و انفصال آن از محل مغسول باعث طهارت آن میشود هرچند محتاج بتعدد غسل باشد س غساله مزیله پاک است یا نه ج غساله که تطهیر بآن حاصل نشود نجس است مثل اینکه ازالهٔ عین نجاست بآن شود و لیکن طهارت حاصل نشود بجهت کم بودن آب یا بجهت فقد آن شرط تطهیر از وارد شدن بنا

بناب اگر شرط بدانیم چنانچه میاید انشاء الله تعالی والله العالم س غسالۀ مشتمل
مطهره طاهر است یا نه خصوص اگر در بدن ونحو آن از غساله باقی مانده باشد
ج اگر در آب کر یا جاری یا باران باشد پاک است بلکه چون حق اینست که در اینها
دو مرتبه شستن ضرور نیست پس اینها غساله ندارد واما اگر از آب قلیل باشد
اگر متغیر نباشد وعین نجاست هم در او نباشد حکم بنجاست نمیکنم بلکه قول بطهارت
قوی است خصوص در چیزهائیکه بر فرض نجاست غساله تطهیر آن ممکن نباشد
مگر بآب جاری یا کر یا آفتاب مثل زمین او طاق وپنجره وآجر که فرش کرده اند و
غالبا عسر وحرج است لیکن احتیاط شدید در اجتناب از غساله است خصوص در
مثل جامه ودست ونحو آن از چیزهائیکه غالب الابتلاء در استعمال مردم میباشد
واگر تطهیر حاصل شود ولکن متغیر شده باشد و یا عین نجاست در او باشد
ودر زمین قرار گرفته باشد نجس است س غساله آب کثیر پاک است یا نه
ج بلی غساله آب کثیر پاک است س عود آب غساله بجزء مغسول هنگام
غسل باعث نجاست آن میشود که بعد از اخراج باز باید شست یا نه ج پاک میشود
اجزای مغسول بعد از عود آب غساله بآن جزء مغسول وانفصال آن از آن
بجزء دیگر هرچند غساله از تمام مغسول جدا نشود س از غساله غسل میت
اجتناب لازم است یا نه ج بلی احتیاط لازم است خصوص در غساله در غسل اول
وهمچنین غساله نجاست که در بدن میت میباشد که پیش از غسل ازاله مینمایند
آنرا س در تطهیر بآب قلیل غساله دوم نجس است یا نه ج احوط اجتناب است
خصوص در بول س اگر رطوبت باقیه از غساله اجسام نا منفصل شود بواسطه
آنکه با قوت در مرتبه سوم نیز عصر شد یا آنکه بواسطه امر دیگر مثل چیز بیجا سنگین
بر بالای آن گذاشته یا آنکه مدتی گذشته ورطوبات متمادیه جمع شده وریخته اجتناب
از آن لازم است یا نه ج اقوی عدم اجتناب از آن است واحوط اجتناب از آن است
س در کر و باب جاری چیز نجس را تطهیر نماید غساله آن نجس است یا پاک

وچیزیکه قابل عصر باشد آیا عصر آن هم لازم است یانه ج غساله کر وجاری وباران
بعد از زوال عین پاک است وعصر نیز لازم نیست در بینها بلی احوط است س
عصر دست وعضو دیگر بجهت رفع آب غساله لازم است یانه ج لازم نیست س
ملاقی غساله را پاک میدانند یانه ج ملاقی غساله تابع غساله میباشند که اگر غساله نجس
است ملاقی نجس است واگر مطهره است پاک است س دو نفر مقلد یکی تقلید مجتهدی
میکند که آب غساله را پاک میداند ودیگر تقلید مجتهدی میکند که آب غساله را نجس
میداند وآنها باهم رفاقت میکنند آیا اجتناب از شخص اول بر شخص ثانی لازم است
یانه ج در هر چیزیکه علم دارد بتلویث بغساله نجس اجتناب نماید وباعدم علم بتلویث معاشرت
با آن شخص ضرر ندارد س شرط تطهیر بآفتاب چه چیز است ج سه چیز است اول
آنکه جفاف مستند بتابش وشعاع آفتاب باشد نه آنکه بگرمی هوا وبوزیدن باد
باشد دوم آنکه در محل رطوبتی باشد که صدق خشک وجفاف بآفتاب حاصل شود
سوم آنکه عین وجرم نجاست زائل شده باشد س هرگاه دیواری را که فرش خشت
باشد بتابش آفتاب بیک طرف آن همه آن دیوار پاک میشود یانه ج طرفیکه آفتاب
بر آن تابیده است وباطن دیوار پاک میشود وطرف دیگر پاک نمیشود س اگر
باطن دیوار مستقلاً نجس شود باشراق آفتاب بر ظاهر وخشک شدن باطن بسبب
اشراق بظاهر باطن پاک میشود یانه ج خیر پاک نمیشود مثل دیواری دو وجهین
که هر دو طرف آن نجس شود به نجاست مستقله که سرایت بطرف دیگر نکند وبهم متصل
نیز نباشد پاک شدن طرفی باعث پاک شدن طرف دیگر نمیشود علی الاقوی
س مسجدی بنا میشود از خشت وگل نجس ومادامیکه سقف نشده آفتاب
در بعض جای آن میتابد وبعض دیگر را نمیگیرد یا تمام را میگیرد آیا دیوارها بتابیدن
آفتاب پیش از خشک شدن پاک میشود یانه واگر پاک نشود در صورت نرسیدن
آفتاب بتمام دیوار آن مسجد آیا نماز در آن مسجد صحیح است یانه ج دیوار مسجد نجس
که آفتاب بتابد وخشک نماید پاک میشود وهمچنین مکانیکه تر بوده یا آنکه تر کرده اند

و بعد از ان آفتاب براو تابیده است و خشك کرده است پاك میشود همان مکانیکه آفتاب خورده است و مکان دیگر بنجاست باقی است و نماز دران مسجد صحیح است چون قدرت بر ازاله حاصل نیست و اگر فرض شود که مسجد را همان صحن قرار داده اند نه دیوار ونه سقف را یا قدرت بر ازاله باشد ضرر ندارد **س** هرگاه محل نجس یعنی زمین و نحو آن خشك شود آنرا دوباره تر نمایند که در آفتاب خشك شود جائز است یانه **ج** بلی جائز است و طهارت حاصل میشود هرچند تر نمودن ببول یا با آب نجس باشد و در حال اختیار باشد در غیر مسجد و نحو آن **س** هرگاه باطن ارض نیز نجس شود بجفاف ظاهر باطن هم پاك میشود یانه **ج** شرط طهارت باطن وصول جفاف بباطن میباشد پس اگر جفاف بباطن نرسد باطن بنجاست خود باقیست بلکه جفاف ظاهر و باطن باید باشراق واحد باشد پس اگر جفاف باطن باشراق دیگر یا بغیر اشراق شود پاك نمیشود علی الاحوط اگرچه اقوی کفایت وصول جفاف است بباطن مطلقه چنانچه احوط در مثل میوه و حصیر و دیوار ذی وجهین اشتراط اشراق بهر دو رو میباشد اگر شئ واحد محسوب شود **س** خاك و سنگریزه و ظرف را آفتاب پاك میکند یانه **ج** اگر از زمین محسوب شود پاك میشود والا پاك نمیشود مثل ینکه دیگی بشکند در زمین و روی آن نجس شده باشد که بتابش آفتاب بران پاك شد نشود مشکل والله العالم **س** اگر باد و آفتاب هر دو زمین نجس تر را خشك کنند طهارت حاصل میشود یانه **ج** همینکه اسناد دهند که آفتاب خشك کرده کافیست هرچند باعانت هوا باشد **س** خرمن گندم و جو و عدس و غیر ذلك هرگاه نجس شود بشعاع و تابش آفتاب پاك میشود یانه **ج** خرمن بزرگ چون اقوی الحاق آن بغیر منقول است پس حکم بطهارت آن بآفتاب خالی از قوت نیست واما در خرمن کوچك پس احتیاط اولی میباشد بجهت شك در غیر منقول بودن آن **س** حصیر و بوریا که از منقولات میباشد هرگاه بآفتاب بخشکانند پاك میشود **ج** پاك نمیکند آفتاب از منقولات را مگر این منقول را که حصیر و بوریاست کما

فرق و تشخیص آنها فی الجمله اشکال دارد و بوریا که بدون شق از نی میبافند پاک میشود
قطعاً هرچند منقول باشد پس اگر بوریا منقول نجس شود باید او را در آب کر یا جاری
ببرد یا آب قلیل بر او بریزد که غساله از آن منفک شود تا طاهر شود بلکه پاشیدن آب
و آفتاب نیز کفایت میکند ح بلکه بآفتاب نیز پاک میشود پس هرگاه شئ منقول
نجس شود پس آن را غیر منقول سازند با نجاست مثل اینکه تخته نجس را در ساختن
یا طراوه و کشتی ساخته یا آنکه جزء دیوار نمایند و یا مثل کاه نجس را با گل مخلوط نموده
اندود دیوار نمایند بتابش و شعاع آفتاب پاک میشود یا نه ح جمیع مذکورات و نحو آن
که غیر منقول شوند بتابش آفتاب پاک میشود مثل کاغذ و چیت و ماهوت که بر
دیوار و پنجره می چسپانند بتابش آفتاب پاک میشود علی الاظهر پس شرائط مطهر
زمین را بیان فرمایند ح شرائط آن شش چیز است اول آنکه زمین خشک باشد
نه تری که مسری باشد پس اگر رطوبت متعدیه نداشته باشد ضرر ندارد دوم
آنکه پاک باشد نه نجس علی الاحوط سوم آنکه موضع نجس را بخاک بمالند نه آنکه خاک را
بموضع نجس بمالند علی الاحوط چهارم آنکه زمان مالیدن ته قدم و نعلین و مانند
آن رطوبت داشته باشد علی الاحوط پنجم آنکه رسیدن موضع نجس بزمین بسبب راه
رفتن و مالیدن باشد نه مجرد گذاشتن چنانچه گذشت ششم آنکه زوال عین
نجاست بسبب آن امر شود پس زمین آجر فرشی و ساروجی و زمین سنگ
حکم خود زمین را دارد یا نه ح ظاهر آنست که در حکم زمین میباشد بلی احوط آنست
که اقتصار کنند در زمین بزمینی که صدق زمین بدون احتیاج قید بر او شود
نظیر آب مطلق پس مثل زمین نقره و کبریت و نمک و عقیق و مرجان و فیروزه
و نحو آن که جهت فائده از اسم زمین بیرون رفته باشد مطهر نیست پس سقف
مکان هم مثل زمین قدم و ته عصا و غیر آن را طاهر میکند و اطلاق زمین بر او
هست یا نه ح سقف مکان اگر فرش با آجر و گل و گچ و نحو آن باشد داخل در زمین
است و اگر تخته و غیره و نحو آن باشد داخل در زمین نیست و در رساله بتفصیل

نوشته‌ام رجوع بفرمایند والله العالم **س** هرگاه زمین شوارع وغیر آن نجس
شود براه رفتن انسان وحیوان بر بسیاری یا بکمی در آن زمین بخشکی آن زمین پاک
میشود هرگاه عین نجاست بکثرت راه رفتن زائل شود یا نه **ج** پاک نمیشود مگر آنکه
فرض شود انتقال اجزای متنجسه وانقلاب آن بسبب مشی ومحو آن پس آن بانها
بطهارت اصلیه باقی است **س** هرگاه زمین رطوبت زیاد داشته باشد چون
در روز بارانی مثلاً آیا بجفاف تقدیری اکتفاء میتوان نمود یا نه **ج** بعضی از علماء
اکتفا بجفاف تقدیری نموده اند باین معنی که هرگاه ته کفش نجس شود ببول
مثلاً در زمین تر باید آنقدر راه برود که اگر زمین خشک می بود بآنقدر راه
رفتن ته کفش خشک میشد واین حکم خالی از اشکال نیست پس بهتر آنست که در
زمین رطوبت بمقدار پانزده ذرع راه برود هرچند نجاست بکمتر از آن زائل شود
س ته قدم و کفش و نعلین هرگاه نجس شود بمالیدن زمین پاک میشود
یا آنکه پاک نمیشود مگر براه رفتن **ج** حصول طهارت مشروط بزوال نجاست است بما
چه براه رفتن باشد یا مالیدن بلا اشکال در اکتفاء بمس تنها است که اصحاب عدم
اکتفا بمس تنها است بلکه باید بموضع نجس بخصوصه یا راه رفتن بزمین برسد
هرچند اقوی اکتفاء بمماست نیز میباشد **س** هرگاه ته قدم و ته کفش نجس
شود بخاک نجس خشک آیا براه رفتن پاک میشود زیرا که بعد از راه رفتن خاکی
در آن دیده میشود نمیدانیم که همان خاک نجس است یا نه **ج** بلی پاک میشود
چنانچه در سوال دیگر معلوم شد حکم آن **س** در طهارت قدم و نحو آن بزمین
آیا اطراف و حواشی قریب بآن در حکم آن است یا نه **ج** اطراف نزدیک بباطن
در حکم باطن است واما ما بین انگشتان وجاهائیکه بزمین نمیرسد طهارت آن
بزمین حاصل نمیشود بلکه باید بآب شست **س** نعل کفش و نحو موزه که
در ته موزه است تابع ته موزه و کفش است یا نه **ج** بلی در حکم آن است و تابع
ته کفش و موزه میباشد در حصول طهارت **س** طبقات ته کفش هرگاه نجاست

کفش سرایت بان طبقه نماید بپاك شدن ظاهر ته کفش آن نیز پاك میشود یا نه ج
بلی تابع ظاهر است در حصول طهارت مگر آنکه ظاهر خشك شود و باطن برطوبت باقی
بماند پس بوقت همان ظاهر تنها پاك است نه باطن س جوراب خواه از پنبه باشد خواه
ابریشم و یا چرم و یا پارچه در پا پیچیده باشد و ته آن نجس شود از راه رفتن بر خاك
مثل ته کفش و ته عصا و غیره پاك میشود یا نه ج اگر بان راه رود و وقایه پا حساب
شود مثل نعلین پاك میشود س هرگاه شخص پا پیچی بر پا پیچیده در زمان راه
رفتن نجس شد به راه رفتن در زمین مثل ته کفش و ته قدم پاك میشود یا نه ج چیزهای
متعارف نیست پاك کردن و راه رفتن مثل جوراب و نحو آن پاك شدن ان بزمین مشکل است
و احتیاط اولی میباشد س ته عصا و عراده و زانوی مفلوج و کعب آن و آن چیز یکه بر زمین
برود پاك میشود از رفتن بزمین یا نه و رطوبت فی الجمله در زمین مطهر است یا نه ج پاك میشود و
زمین فی الجمله ضرر ندارد فلا یشترط الجفاف و لا یضر الندادة نعم لو کان الارض ندیة بالندادة التی تنتقل
النجاسة فالتطهیر بها مشکل س هرگاه بر برگ علف و گیاه و خرمن کاه راه رود و زوال
عین نجاست از ته قدم و کفش بشود پاك میشود یا نه ج حصول طهارت منحصر
بزمین پس غیر از توابع زمین است از مذکورات در سوال و یا مثل آنکه زمین را
فرش نمایند بچوب و تخته پس طهارت بان حاصل نخواهد شد س در غسل از
بول در اشیا در آب تکرار را لازم یا احوط میدانستند در تطهیر بزمین نیز همین
حکم است یا نه ج تعدد لازم نیست و تکرار در مالیدن محتاج نیست بعد از زوال
عین و حصول جفاف س شرط حصول طهارت بانقلاب و استحاله را بیان
فرمایند ج شرط حصول طهارت باستحاله و انقلاب آنست که نجاست دیگر عارض
نشود مگر آنکه متنجس بان نجس شود و بعد منقلب بطاهر شود مثل آنکه انگور
نجس شود بشراب و قبل از ذهاب ثلثین شراب شود و بعد از ان سرکه شود این
پاك است و آن نجاست انگور که بسبب شراب بود ضرر ندارد مثل نجاست عرضیه
محل نجس که از همان نجس باشد مانع طهارت باستحاله نیست بلی انگور نجس بشراب

ابتداء اگر سرکه شود یا انکه نجس شود بخون و بول و بعد شراب شود و بعد از ان
سرکه شود پاك نمیشود و همچنین است هرگاه ذهاب ثلثین هم شود که پاك نمیشود
س در استحاله فرقی بین نجس و متنجس میباشد یا نه ج فرقی نیست بعد از تحقق
استحاله مگر اینکه استحاله در متنجس غالبا متیقن نمیشود پس هرگاه کل نجس را آجر یا سفال
نمایند یا چیز نجس را بپزند استحاله نخواهد بود و نجاست خود باقی میباشد س
نجاست هرگاه کرم شود یا خاك شود پاك است یا نه و سك اگر در نمك زار افتد و نمك
شود پاك است یا نه ج در هر دو مقام پاك است س بول نجس را هرگاه حیوان
ماكول اللحم بخورد که بول آن حیوان شود یا چیز نجس را بخورد که شیر و سرگین شود
استحاله میشود و پاك است یا نه ج بلا شك نیست در تحقق استحاله و پاك است س
آب نجس یا متنجس یا دیگر اشیاء نجسه یا متنجسه را اگر عرق بکشند آن عرق پاك است
یا نجس ج پاك است والله العالم س اشیاء نجسه را هرگاه عرق بکشند فرمودید
پاك است آیا حلال هم است که میتوان خورد آنرا یا نه بینوا توجروا ج حلال است
و مخفی نماند که عرق شراب هم حرام است و هم نجس بجهت انکه هر مسکر مایع بالاصالة
نجس و حرام است پس نجاست و حرمت نه از جهت عرق بودن او میباشد بلکه از
جهت دخول در عنوان حرام و نجس والله العالم س زغال یکه از چوب نجس و ترو یکه
از گل نجس باشد پاك میشود یا نه ج نجس است و وجود استحاله در زغال محل
شك است و همچنین در ظروف گل پخته با آتش بلی اگر چوب نجس خاکستر شود پاك
میشود س بخار یکه از چیز نجس یا متنجس برخیزد پاك است یا نجس ج بخار از
اشیاء نجسه و متنجسه طاهر است س تنور هرگاه نجس شود بتابش آتش پاك
میشود یا نه ج تنور نجس با آتش پاك نمیشود و همچنین با آب قلیل پاك نمیشود نه ظاهر
آن و نه باطن آن اگر آنجور باشد و اگر پخته شده باشد با آب قلیل ظاهر آن پاك میشود
س شیر نجس هرگاه ماست شود یا گندم نجس را آرد نمایند و خمیر نجس را نان
استحاله حاصل است یا نه ج در اشیاء مزبوره استحاله نیست و نجاست خود باقی

میباشد س شراب اگر نجاست عارضی نداشته باشد هرگاه در ظرف پاک بریزند و بعد سرکه شود پاک و حلال است یا نه و هرگاه نجاست عارضی داشته باشد از قبیل و یا غیره و سرکه شود چه حکم دارد ج در صورت اولی پاک است و حلال و در صورت ثانیه نجس بسبب نجاست عارضی والله العالم س در شراب اگر دوائی بریزند که بمجرد ریختن آن محض سکرش زائل گردد امّا رنگ و بوی و طعم همه بحال خود باقی باشد پاک و حلال است یا نجس و حرام و در صورت اولی آیا آن ظرف هم که شراب دران بود بتبعیت پاک شد یا نه و اگر پاک نشد لازم می‌آید که باز آن شراب بواسطه نجاست آن ظرف نجس و حرام باشد درین مسئله آنچه حکم شرع باشد قلمی فرمایند اجرکم الله ج بسم الله ولله الحمد هرچند توهم میشود از بعضی از اخبار و همچنین از بعضی از اساتید کلام علماء در اصول و توهم از کشف الغطاء نیز میشود که مسئله خلافی است که زوال وصف مسکر نیز مثل انقلاب خمر بخل میباشد ففی الصحیح وغیره ان الله لم یحرم الخمر لاسمها ولکن حرمها لعاقبتها فما کان عاقبته عاقبة الخمر فهو خمر و استدلال علماء بمنصوص العلة و مثال ایشان بان الخمر حرام لاسکارها و مقتضی العلیة زوال المعلول بزوالها و فی کشف الغطاء فی بحث نجاست المسکرات والمدار فی النجاسة ابتداء علی حصول الصفة اذ بها تحقیق الاسم والشک فیها شک فیه و انتهاء علی بقاء الاسم وان زالت الصفة علی الاقوی انتهی فقوله علی الاقوی مشعر بالخلاف والاشعار غیر الدلالة و صریح اخبار دیگر این است که حرمت بزوال سکر زائل نمیشود بلکه تا کسی آنرا از مطهرات و محللات خمر زوال وصف شمرده باشد ففی الصحیح وغیره ما اسکر کثیره فقلیله حرام و فی آخر قلت فقلیل الحرام یحله کثیر الماء فرد علیه بکفه مرتین لا لا و فی الخبر ما تقول فی قدح من المسکر یغلب علیه الماء حتی یذهب عادیته و یذهب سکره فقال لا والله ولا قطرة تقطر فی حب الا اهریق والمراد من العادیة الشر اذ یقول العرب دفع الله عنک عادیة القوم ای ظلمهم و شرهم و فی بعض الاخبار ایضا کما رواه البجلی ان ما اسکر کثیره فقلیله حرام فقال له الرجل

لا کسره بالماء فقال ابو عبد الله لا وما للماء یحل الحرام اتق الله ولا تشربه س حق آنست که بزوال سکر بنفسه یا به علاج پاک نخواهد شد بلکه بالاستحاله یا بانقلاب پاک میشود پس ظرف نجاست باقیست بلی اگر پاک شود ظرف نیز به تبعیت پاک میشود والله العالم خلاصه اگر شراب نجس باشد مطهر نمیخواهد و زوال وصف مسکر از جمله مطهرات نیست بلکه استحاله وانقلاب بسرکه ونحو آن میباشد واگر حرام و طاهر باشد پس حلال میخواهد و بعد از حرمت وحدوث آن باید موضوع دیگری باشد که باصالة الاباحه حلیت آن معلوم شود نه همان موضوع که محرم بوده و رفتن سکر مثل رفتن رنگ ونحو آن میباشد والله العالم س آب نجس شده را بزراعت و درخت میدهند بعد از ان ثمر میاید آیا آن ثمر پاک است یا نجس ج پاک است واین از باب انتقال است چنانچه اشاره بآن فی الجمله شد س پشه ونحو آن که خون از بدن میخورند هرگاه در صورت اتصال ببدن او را بکشند آن خون پاک است یا نه ج اگر خونش عرفاً جزء او حساب شود پاک است والا احتیاط اولی است واحوط اجتناب است در اول مکیدن س اسلام که کافر را خواه کفرش اصلی باشد خواه ارتدادی پاک میکند آیا در حق مرتد فطری که کفرش بارتداد باشد همه احکام اسلام جاری میشود یا چیزی باقی میماند ج چهار حکم در حق مرتد فطری باقی میماند مثل لزوم قتل او وبینونت زوجه او وعده وفات گرفتن زوجه وقسمت اموال بورثه س آیا ساقط میشود حد از مرتد فطری بعد از قبول اسلام ومال وزوجه او باو برمیگردد یا نه ج خیر حد از وساقط نمیشود ومال او باو برنمیگردد مگر بتملک جدید و همچنین زوجه او برنمیگردد باو مگر بعد از عده وعقد جدید هرچند جائز است که زن مسلمه دیگر بگیرد س ذهاب ثلثین در عصیر عنب ونحو آن که مطهر است مختص باتش یا انکه بافتاب ونحو آن اگر ذهاب ثلثین شود بعد از غلیان پاک میشود ج ذهاب ثلثین بافتاب ونحو آن نیز مطهر است علی الاقوی س در نفها

ثلثین باید ملاحظهٔ کیل و وزن هر دو شود یا نه ج احوط ملاحظهٔ ذهاب دو ثلث بحسب کیل و وزن هر دو میباشد و اقوی اکتفا بیکی از آنها میباشد س اگر قطره از عصیر پیش از ذهاب ثلثین بجائی بچکد بذهاب ثلثین عصیر آن چکیده نیز پاک میشود یا نه ج اگر آن چکیده بعد از ریختن بجای خشک شود قبل از ذهاب ثلثین اصل عصیر پاک است و همچنین هرگاه ذهاب ثلثین از خود آن قطره شود پاک میشود هرچند در لباس غیر مباشر باشد و هرچند هنوز ذهاب ثلثین از آن عصیر که در دیگ است نشده باشد بلی اگر آن قطره خشک نشده باشد و ذهاب ثلثین از آن نشده باشد پس اگر در لباس مباشر طبخ باشد و ذهاب ثلثین اصل بشود آن قطره نیز پاک است بر تبعیت و اگر در لباس غیر مباشر و یا آنکه در لباس مباشر یا و هنوز ذهاب ثلثین از اصل نشده باشد پس آن قطره بنجاست خود باقی خواهد بود س غلیان عصیر باید از آتش باشد یا نه ج در حرمت و نجاست عصیر عنبی شرط نیست که از آتش باشد علی الاحوط هرچند اقوی اختصاص حرمت و نجاست باتش است چنانچه احوط آنست که کم شدن دو ثلث آن نیز باتش باشد س اگر آب انگور در باد یا آفتاب بجوشد و دو ثلث آن زائل شود پاک میشود یا نه ج پاک میشود س اگر شک در غلیان نماید چه نماید ج باقیست بر طهارت و حلیت خود تا قطع بغلیان حاصل شود چنانچه بعد از غلیان اگر شک در ذهاب ثلثین نماید باقیست بر حرمت و نجاست س اگر شک نماید در عصیری که آیا این از انگور است یا غوره یا از غیر آن محکوم بطهارت است یا نه ج بلی محکوم بطهارت و حلیت است مطلقا بلکه بعض مظنه هم کافی است و فحص هم لازم نیست بلی اگر مباشر اخبار کند که این عصیر عنب است مثلا یا اینکه ذهاب ثلثین شده است یا آنکه بجوش آمده است قولش متبع و اخبارش حجت است بلکه اکل او و مباشرت او در مشروط بطهارت نیز دلیل بر حلیت و طهارت میباشد س عصیر زبیبی و عصیر خرما ملحق بعصیر عنبی میباشد یا نه ج اقوی عدم الحاق است هرچند احوط الحاق است س

[illegible]

انگور و مویز که بجهت سرکه شدن در خمره ریخته بعد کف نموده بالا میاید و بعد از سرکه شدن
اطراف خمره که کف بر خورده است پاک است یا نه و هرگاه که پیش از سرکه شدن اجسام
طاهره از قبیل گندم و جو و نخجیر و گردو در میان آن ریخته باشند بعد از سرکه شدن
چه صورت دارد ج همه پاک است چنانچه در رساله زینت العباد ذکر شد س بعد از
غلیان عصیر عنبی و مویز پیش از ثلثان پاره از اجسام طاهره از قبیل به و سیب
و کدو و غیره در میان آنها میریزند که مربا شود آیا بعد از ثلثان شیره آنها هم پاک میشود
یا نه ج بلی پاک میشوند بر تبعیت س اگر شراب را بدوائی سرکه کنند و چیزی از
عین دوا در آن باقی بماند آن سرکه طاهر است یا نجس و همچنین هرگاه سنگریزه
مثلا در آن پیش از سرکه شدن افتاده باشد پاک است یا نه ج پاک است و سنگریزه
هم بر تبعیت پاک میشود بلکه غیر سنگریزه هم از چیزهائیکه اختیارا در میان آن بریزند
نیز پاک میشود س بعد از اغسال ثلثه میت لنگ و تخته و سنگ که میت را
غسل داده اند پاک است یا نه و همچنین دستهای غسال هم با آله پاک است یا نه و
چاهی که نجاست با آن وارد شده بعد از نزح مقدر شرعی آیا دلو و ریسمان و دست
پاک است یا نه ج جواب از هر دو سوال آنست که آنها نیز بر تبعیت پاک میباشند والله
العالم س عرق نجس یا اشیاء نجسه یا متنجسه را غیر از شراب که دستخط فرموده اند اگر عرق
بکشند حلال و پاک میشود آیا ظروف و آلاتیکه عرق نجس یا متنجس را از آن میکشند نیز بر تبعیت
پاک میشود یا نه و آن ظروف که اول در آن عرق نجس یا شئ نجس بود بر تبعیت پاک است
یا نه و انجلا از عرق یا شئ نجس و متنجس در دیگ بعد از کشیدن عرق باقی میماند نیز پاک است
یا غیر بینوا ج مجرد عرق پاک است واما محل نجس و ظرفیکه نجس در آن قرار گرفت و
بقدریکه نجس ملاقات کرده همه نجس میباشد و قاعده تبعیت در اینجا بیجا است
والله العالم س طفل صغیر کافر که اسیر مسلم شود بی پدر و مادر و بی جد و جده
آیا در حکم مسلم است یا در حکم کافر ج در حکم مسلم است س طفل صغیر متولد شده
باشد از دو کافر و هنوز بالغ نشده باشد یا اینکه بالغ شده باشد در حال جنون

معلوم است که تابع پدر یا مادر یا جد یا جده میباشد آیا هرگاه یکی از پدر و مادر یا جد و جده او مسلمان شود حکم آن طفل چیست ج همین که یکی از ایشان مسلمان شد اولاد صغیر ایشان نیز محکوم باسلام بوده اند و پاک میشوند قهراً به تبعیت هرچند با تمیز باشند خواه اظهار اسلام بکنند خواه اظهار کفر نمایند والله العالم س کسیکه مرتد شود و نجس شد اطفال او چه حکم دارند ج اطفال مرتد بطهارت خود باقی میباشند هرچند پدر ایشان نجس شود بارتداد س طفل گم شده در دار الاسلام یا در دار الکفر محکوم بکفر است یا اسلام ج محکوم باسلام است بشرطیکه قطع بر بودن مسلم در دار الاسلام یا در دار الکفر باشد و بشرطیکه احتمال تولد آن طفل از مسلم باشد و بشرطیکه کافر ادعا نکند که این طفل گم شده از من است س آیا کافر مسلمان شود بسبب مسلمان شدن کدام کدام چیز از آن کافر به تبعیت پاک میشود ج عرق و آب دهن و آب بینی و سائر رطوبات حتی از غیر که عین اسلام در بدن کافر موجود باشد پاک میشود به تبعیت بلکه مثل نجاسات دیگر که در بدن کافر موجود باشد از فضلات او یا از سائر نجاسات بشرط زوال عین قبل از اسلام از قبیل محل استنجا آن نیز پاک میشود س اگر کافری مثلاً آب در دست گرفته باشد برای شستن رو یا در دهن برای مضمضه و مانند آن یا لباسیکه در بدن پوشیده باشد و مسلمان شود آیا آن آب و لباس از اسلام او پاک میشود یا نه ج بلی طهارت همه این مذکورات که در حین اسلام در بدن کافر موجود باشد و متنجس بنجاست کفر شده باشد خالی از قوت نیست س اگر کافری جنب از حرام شده باشد و عرق کرده باشد در حین جنابت یا بعد از آن و مسلمان شود در حال عرق آن عرق پاک است یا نجس ج اگر عرق جنب از حرام را نجس بدانیم آن عرق مشکل است که به تبعیت اسلام پاک شود س ظرف که شراب در آن سرکه شود و آلاتیکه استعمال در شیره انگور شود که بامداد آن آلات ذهاب ثلثین شود و لباس کسیکه متوجه این عمل است و استعمال میکند آنرا در حال عمل و همچنین چیزها ئیکه در میان شراب و آب انگور بریزند چون به و پوست هند وانه و غیر آن

آیا بعد از انقلاب و ذهاب ثلثین اینها نیز پاک میشوند بر تبعیت یا نه ج بلی همه پاک میشوند بر تبعیت بلکه چیزها نیکه درمیان آب انگور بریزند خواه از قسمی باشد که عصیر داخل آن چیزها شود قبل از ذهاب ثلثین مثل گردو و بادام خواه از قسمی باشد که عصیر داخل آن نشود بلکه در عصیر خیسیده شود و بجذب رطوبت بزرگ شود مثل نخود و گندم و غیر آن و از بعضی ظاهر میشود که در قسم اول شرط است در طهارت اینکه باید علم حاصل شود که دو ثلث عصیریکه داخل آن شده نیز کم شده و کم شدن دو ثلث عصیریکه در دیگ است کفایت در حلیت و طهارت آن نمیکند بخلاف قسم ثانی و قسمی که زیانی که جذب رطوبت کرده یا عصیر داخل آن شده اکتفا میشود در طهارت آن بذهاب ثلثین از عصیریکه در دیگ است هر چند این قول ضعیف است ولکن احتیاط اولی میباشد در قسم اول والله العالم س بر طرف شدن نجاست از بدن حیوان بدون آب مطهر است یا نه ج حاجت باب نیست بلکه در عرف شرع مستنکر است که تطهیر حیوانات را باب بکنند بلکه زوال عین کافیست بلکه بعضی در نجس شدن بدن حیوان اشکال نموده اند و گفته اند که بدن حیوان نجس نمیشود بلی مادامیکه عین نجاست در بدن حیوان موجود باشد اجتناب از عین نجاست لازم است س بدن حیوان و دهن گربه و منقار مرغ بازاله عین پاک است یا نه ج بسم الله وله الحمد بلی پاک میشود بزوال عین از جمیع حیوانات و حاجت تطهیر باب نیست والله العالم س گاو و سالک و بره و نحو آن که هنگام ولادت آلوده بخون ولادت میباشد بلیسیدن مادر که ازاله عین نجاست از آن شود پاک میشود یا نه ج بلی بلیسیدن مادر که ازاله عین نجاست بآن شود پاک میشود هر چند نجاست از خارج باشد و غیر از خون ولادت باشد س بعد از لیسیدن مادر خون بدن بچه را و یا مکیدن بچه پستان مادر را هرگاه رطوبتی در محل نجس باقی باشد پاک است یا آنکه آن رطوبت باید خشک شود ج هرگاه رطوبت باقیه از عین نجس یا متنجس باشد جفاف آن شرط حصول طهارت است و هرگاه رطوبت از باطن دهن بمحل رسیده باشد

پس حاجت بخشك شدن نیست زیرا که نجس نمیشود تا اینکه متنجس محل شود
س پستان حیوان که آلوده بخون یا بنجاست دیگر باشد بمکیدن بچه آن پاك
میشود یا نه ج بلی از سوال سابق معلوم شد که پاك میشود بازاله عین نجاست بهر
نحو که باشد والله العالم س هرگاه منقار مرغ نجس شود و احتمال تطهیر بآب نرود
و بعد از زوال عین بآب قلیل برند منقار را آن آب پاك است یا نه ج بعد از
زوال عین نجاست اقوی طهارتست و حاجت باحتمال تطهیر بآب نیست بلکه در مثل
گوسفند و نحو آن که متولد شود اندام مطهر بدن او نیست مگر لیسیدن مادر یا
خشك کردن آن و بسا میشود که بجهت سردی هوا و نحو آن اینهمه گوسفند و نحو آن
رنك آب را نمی بینند و از خوابگاه خود نمی توانند بیرون بیایند بلی بجهت مخا
لفت علامه احوط اجتناب از آن آب قلیل است هرچند ترك احتیاط درین موارد بهتر است
س غائب شدن مسلم که جسم و لباس و فرش و سائر توابع او نجس باشد
و علم بنجاست هم داشته باشد کافیست در طهارت یا احتمال تطهیر کردن هم لازم
است و طفل ممیز در مفروض مسئله مثل مکلف مسلم است یا نه ج غیبت مسلم
کافیست و در حکم بطهارت معلوم است که احتمال تطهیر باید بدهد و منقضی شود
هم آنقدر زمانیکه گنجایش تطهیر را داشته باشد هرچند احتمال تطهیر از غیر او
باشد و احوط آنست که علم حاصل شود باینکه آن مسلم آن چیز متنجس را استعمال
نموده در چیزیکه مشروط بطهارت است و احوط از آن حصول علم است باینکه
استعمال او از روی التفات و اختیار بوده نه سهو و غفلت و جبر اگرچه غیبت
فی الحقیقت مطهر نیست بلکه مقصود آنست که باین قیود متقید مرعتنا بنجاست سابقه
و ترتیب آثار آن نمیاید و اما طفل ممیز اگر اهلیت ازاله را داشته باشد پس مثل مسلم
میباشد س تعریف و طریقه استبراء حیوان جلال یعنی نجاست خوار که بول و
سرگین او نجس و گوشت او حرام میباشد بیان فرمایند چه طور است تا بول و
سرگین او پاك و گوشت آن حلال شود ج استبراء عبارتست از اینکه آن حیوان

نجاست خوار را علف طاهر بدهند تا آنکه آن اسم وازان حالت خارج شود و طریقه انتزاع اینست که شتر را چهل روز حبس کنند از نجاست خواری وگاو را بیست روز وگوساله را ده روز و مرغ آبی و اردک را پنج روز و مرغ خانگی را سه روز و ماهی را یک شب و روز والله العالم

باب الصلوة در اقسام صلوة واجبه

س اقسام صلوة واجبه را بیان فرمایند **ج** نماز واجب شش قسم است بدین بیان که اول یومیه که آن هفده رکعت است در حضر که چهار رکعت هریک از ظهر و عصر و عشا و سه رکعت است مغرب و دو رکعت است صبح و ساقط میشود از چهار رکعتی دو رکعت در سفر و حالت خوف و نماز جمعه از یومیه محسوب است دوم نماز عیدین سوم نماز آیات چهارم نماز طواف پنجم نمازی که واجب شود بامر خارج مثل نماز احتیاط که بسبب شک واجب میشود و نماز استیجار و مثل نماز نذر و عهد و نحو آن ششم نماز میت

س وجه تسمیه صلوة پنجگانه بیومیه باانکه بعضی در شب واقع میشود و بعضی در روز چه چیز است **ج** وجه آن ممکن است که یکی از چند چیز باشد یکی آنکه از باب تغلیب باشد چنانچه شهید ثانی اشاره فرموده و یکی آنکه اطلاق یوم بر لیل نیز متداول الاستعمال است چنانچه از جمله آن اطلاقات روایات نیز مستفاد میشود مثل یوم در یوم و لیل اقامت مسافر و نحو آن و یکی آنکه مراد از یوم وقت باشد و معنی الصلوة الیومیة الصلوة المفروضة الموقتة باوقاتها الخاصة بها چنانچه در مواده لفظ یوم در مجمع البحرین ذکر شده و یکی آنکه از باب تسمیه شیء باشد باسم اکثر اجزاء زیراکه انچه در روز واقع میشود بیشتر است از انچه در شب واقع میشود و یکی آنکه باعتبار تسمیه مظروف باسم اشرف ظرفین باشد والله العالم

در اوقات صلوة

س وقتهای مقرره بر هریک از نماز یومیه را بفرمایند **ج** بدانکه هریک از نماز یومیه را وقتی است مختص و وقتی است مشترک اما وقت مختص نماز ظهر پس از اول زوال شمس است یعنی تجاوز نمودن آفتاب است از دائرهٔ نصف النهار بسمت مغرب

باینکه نصف قرص آفتاب از سمت مغرب پیشتر از نصف آن بسمت مشرق باشد
وعلامت آن زیاده شدن ظل شاخص است بعد از انتهای نقصان در غالب بلدان
وحادث شدن ظل شاخص است بعد انعدام آن در اوقات دیگر واین در حالتی است
که آفتاب در سمت راس بلد در روز عبور کند چنانکه در بعضی اوقات واز جمله
علامت آن میل نمودن آفتاب است بجانب روی راست از برای کسیکه رو
بنقطه جنوب بایستد پس بعد از تحقق زوال مقدار چهار رکعت در حق حاضر
ودو رکعت در حق مسافر وخائف مختص بنماز ظهر است وبعد از انقضای اینمقدار
از اول زوال داخل میشود وقت نماز عصر ووقت نماز ظهر وعصر هر دو ممتد
تا وقتیکه باقی ماند بغروب آفتاب مقدار چهار رکعت در حق حاضر ودو رکعت
در حق مسافر که این مقدار مختص بنماز عصر است چنانچه معادل آن در اول زوال
مختص بظهر بوده است وبین الحدین مشترک بین الصلوتین میباشد چون وقت مشترک
بین نماز ظهر وعصر نیز معلوم شد پس هرگاه باقی نمانده باشد از آخر وقت
مگر مقدار چهار رکعت پس نماز عصر را بجا می آورد ونماز ظهر را قضا میکند
بلی هرگاه باقی بماند از آخر وقت مقدار پنج رکعت در حق حاضر وسه رکعت در
حق مسافر پس هر دو نماز را اداء خواهد نمود واگر باعتقاد پنج رکعت هر دو نماز را
بجا آورد بعد معلوم شد که وقت گنجائش هر دو نماز را نداشت بلکه مختص بنماز
اخری بوده هر دو نماز را قضا کند علی الاحوط وهرگاه اعتقاد نمود بانحصار وقت
از برای نماز دوم وشروع نمود بنماز دوم ودر اثنای نماز معلوم شد که وقت
مختص نیست عدول کند بنماز سابق واگر بعد از نماز معلوم شود که وقت
مختص نبوده وهنوز وقت است نماز اول را در وقت مختص بجا میآورد و
متعرض اداء وقضاء نمیشود اگر چه را بودن آن خالی از قوت نیست اما اول وقت
نماز مغرب پس بعد از غروب واقعی آفتاب است وعلامات آن غیبوبت حمرة
مشرقیه است از حد مشرق ومبدل شدن حمرة آن سمت است بسواد زیراکه

قرص شمس کما از افق در جانب پائین رفت سرخی که در جانب مشرق است میل بارتفاع میکند فی الجمله پس بعد از انعدام آن سرخی یا تبدیل آن بسیاهی از حد سمت مشرق تا حد راس وقت دخول مغرب است بی اشکال و هرگاه قبل از این تحدید مذکور علم بغروب حاصل شود نیز کافی است زیرا که مدار بر یقین است و منحصر بعلامت مذکوره نیست و امّا قول بمجرد استتار شمس معمول به عامه است و علماء ما رضوان الله علیهم اعراض از آن نموده اند و قول باختصاص بانتفائی حمره از مشرق چنانچه از شیخ طوسی و شیخ مفید طیّب الله رمسهما بر میاید ضعیف است هرچند ارجاع آن بقول مختار نیز ممکن است پس بعد از تحقق غروب واقعی وقت مختص بنماز مغرب است بمقدار اداء آن تا آنکه باقی بماند بنصف شب بمقدار چهار رکعت از برای حاضر و دو رکعت از برای مسافر و خائف که اینوقت مختص بنماز عشا است و اوّل وقت آن بعد از ادای نماز مغرب است و وقت آن و وقت مغرب ممتد است تا نصف شب و بین الحدین وقت مشترک این دو نماز خواهد بود پس بعد از نصف شب نماز عشا قضا خواهد بود علی الاقوی چه از برای مضطر بخواب یا فراموشی یا عذر دیگر و چه از برای مختار و لکن اتیان بنماز عشاء بعد از نصف شب بدون تعرض اداء و قضاء بهتر است و امّا وقت نماز صبح پس از وقت ظاهر شدن سفیدی است مثل نهر در افق آسمان در جانب مشرق که متصل است بافق و منبسط میشود در عرض افق و این اوّل فجر است که مسمّی بصبح صادق نیز میباشد و این تسمیه بجهت تقابل بصبح کاذب است که آن عبارت از سفیدیست که در فوق افق بطور استطالت میباشد و این سفیدی متصل بافق نمیباشد بلکه بین او و بین افق فصل ظلمتی میباشد و تعبیر بصبح کاذب بجهت دروغ بودن این سفیدی میباشد در علامت و میتوان که بجهت صفت متعلق بحال موصوف باشد یعنی از کاذب مراد خبر دهنده بالصبح یعنی این علامتیست که بواسطه او خبر دهد کسیکه بصبح کاذب است و فجر اوّلش نیز میگویند بجهت اینکه سفیدائی قبل از سفیدی که متصل با فق و منبسط در عرض

میباشد بهم میرسد وباین قیاس معلوم شد معنی وسبب تسمیه صبح صادق بفجر
ثانی پس وقت نماز صبح از اول فجر ثانی میباشد تا وقت طلوع آفتاب ودر بودن فجر
ثانی اول وقت نماز صبح ظاهرا اجماعی باشد چنانچه آخر آن اول طلوع آفتاب بودن
مشهور است زیراکه از شیخ طوسی اعلی الله مقامه در آخر آن تفصیل بین مختار
و مضطر میاید که ایشان فرموده اند در حق مختار منتهی میشود بظهور حمرة
در جانب مشرق ودر حق مضطر ممتد است تا طلوع آفتاب **س** درهریک از
اوقات مختصه بعصر وعشا فرموده اند که بعد از ادای مقدار چهار رکعت میباشد وآن
مختلف میشود باختلاف اشخاص در قراءت از حیثیت بطوء وسرعت وهمچنین مختلف
میشود رکعت باعتبار اشتمال آن بر طول سوره وقصر آن وهمچنین باشتمال آن بر زواید
و مستحبات آیا مدار بر قراءت اغلب ناس است یا آنکه مدار خود مصلی وقاری میباشد
ج اقوی اعتبار بحال خود مصلی میباشد هرچند اعتبار حالت اغلب ناس خالی
از قوت نمیباشد **س** ثمرهٔ فرعیه اینکه مدار بر حال خود مصلی میباشد یا اغلب ناس
چه چیز است **ج** فروعات آن چند چیز است اول آنکه هرگاه دو نفر در اول وقت از زوال
شروع بنماز کردند احدهما بجهت بطوء قراءت یک رکعت یا دو رکعت بجا آورده ودر
حالتی که موافق بود با غالب ناس ودیگری بجهت سرعت در قراءت واقتصار بر واجبات
صلوة از نماز ظهر فارغ شده میتواند این شخص که شروع بنماز عصر نماید بلکه میتواند
این شخص که اقتداء نماید در صلوة عصر خود بآن شخص بطئ القراءت که هنوز بنماز ظهر
مشغول است بجهت آنکه وقت نماز عصر بحسب حال این شخص داخل شده اگرچه امام
هنوز در رکعت اول از نماز ظهر باشد وهرگاه مدار بر غالب بدانیم این شخص شروع
بنماز عصر نمیتواند نمود وهمچنین اقتداء نیز نمیتواند نماید دوم آنکه هرگاه فرض شود
در آخر وقت مقدار چهار رکعت بالنسبت ببطئ القراءت وبهمان مقدار وسعت هشت
رکعت را داشته باشد بالنسبت بغالب ناس پس در حق این شخص جایز نیست اشتغال
بظهر بلکه باید عصر را مقدم بدارد اما هرگاه مدار بر غالب بدانیم جایز نباید باشد

در حق او اشتغال بعصر بلکه باید ظهر را مقدم بدارد و حالا آنکه کسانیکه مدار بر غالب
میدانند نیز جایز نمیدانند اشتغال بظهر را مطلقاً پس احتمال دارد تقدیم ظهر چون
دو رکعت اول مختص بظهر است و احتمال دارد ترجیح عصر بجهت آنکه دو رکعت اخیر
مختص بعصر است و احتمال دارد تخییر بجهت عدم ترجیح و لکن حق تقدیم عصر است
در فرض مسئله سوم آنکه هرگاه فرض شود شخص بطئ القراءت بعد از انقضاء یک
رکعت بحسب حال خود از اول زوال شروع بنماز عصر نمود باعتقاد اینکه نماز ظهر را
بعمل آورده و بعد از تمام شدن نماز عصر دانست که نماز ظهر را بجا نیاورده بود پس
بنا بر آنکه مدار بر حال او باشد و شروع در وقت مختص را مطلقاً باطل بدانیم چه تمام
در وقت مختص شود یا وقت مشترک پس نماز عصر او باطل است زیرا که در وقت
مختص بظهر بحسب حال او واقع شد و اگر مدار بر حال غالب باشد نمازش صحیح است
چون در وقت مشترک واقع شد چهارم آنکه هرگاه بگذرد از اول وقت مقدار چهار
رکعت یا کمتر بحسب حال ضعیفه در قراءت که حائض شود و همین وقت وسعت
هشت رکعت یا پنج رکعت را داشته باشد بحسب غالب پس ضعیفه قضا نماز ظهر را
مینماید هرگاه مدار بر حال مصلی باشد و ظهر و عصر را باید قضا کند هرگاه مدار
بر حال غالب باشد پس هر یک از مواقیت یومیه را وقت مختص و وقت اجزاء
میباشد و رجاء آنکه مراد هر یک ازین دو وقت و زمان را بیان فرمایند ○ ج
مراد از وقت فضیلت آنست که ایقاع صلوٰة در آن وقت مشتمل است بر رجحان و
زیادتی ثواب بالنسبت باوقات دیگر پس نماز در آن وقت افضل است از اتیان بنماز
در وقت دیگر و وقت اجزاء در این دو لحاظ است یکی آنست که مراد مجرد کفایت و
حصول امتثال است و این شامل تمام وقت صلوٰة است دوم آنست که در مقابل
وقت فضیلت اعتبار میشود پس مراد از اجزاء آن وقتی است که مرجوح باشد نماز
در آن نسبت بنماز در وقت فضیلت پس مراد از اجزاء آن وقت مرجوحی است
که مسقط تکلیف باشد و اما وقت فضیلت هر یک از نماز ظهر و عصر پس وقت

فضیلت نماز ظهر از اول زوال است تا آنکه سایهٔ شاخص بمقدار خود شاخص برسد پس وقت اجزاء آن بعد از انقضاء وقت فضیلت است تا آنکه باقی بماند از غروب شمس بمقدار ادای نماز عصر و وقت فضیلت نماز عصر بعد از ادای نماز ظهر است تا اینکه سایه بدو مقدار شاخص برسد و وقت اجزای آن بعد از انقضای وقت فضیلت است تا غروب شمس و وقت فضیلت نماز مغرب از غروب شمس است تا غیبوبت شفق یعنی زوال حمرهٔ مغربیه و وقت اجزاء آن بعد ازین وقت است تا آنکه باقی بماند از نصف شب بقدر نماز عشا و وقت فضیلت عشا از غروب حمرهٔ مغربیه است تا ثلث شب و وقت اجزاء آن بعد از فراغ از نماز مغرب است تا زوال حمرهٔ مغربیه و وقت فضیلت نماز صبح از اول فجر ثانی است تا ظهور حمرهٔ مشرقیه و وقت اجزاء آن باقی است تا طلوع شمس و بدانکه از تحدید وقت فضیلت و وقت اجزای عصر و عشا معلوم شد که وقت فضیلت عصر و عشا محفوف بدو وقت اجزاء میباشد و اما عشاء پس وقت فضیلت آن محفوف بدو اجزا است کہ یکی بعد از مغرب تا زوال حمرهٔ مغربیه و دوم بعد از انقضای ثلث شب است تا نصف شب و اما در عصر پس وقت فضیلت آن متوسط است بین دو وقت اجزاء اول بعد از فراغ از نماز ظهر است تا آنکه ظل حادث مثل ذی ظل شود که بعد ازان فضیلت عصر حادث شود دوم بعد از رسیدن ظل بدو مثل شاخص که این نیز وقت اجزاء عصر میباشد نه فضیلت هرچند قول بحصول فضیلت عصر بعد از انقضای مقدار ادای نماز ظهر یا رسیدن سایه بدو مثل شاخص یا آنکه برسد سایه بمقدار چهار قسمت از هفت قسمت که هر از آنرا قدم نامند خالی از قوت نیست پس ثواب وقت فضیلت چه چیز است

اهتمام در مواظبت و محافظت صلوة در اوقات آن در اخبار و آثار ائمهٔ اطهار بیشمار است از آنجمله از حضرت امام جعفر صادق علیه السلام منقول است که فضیلت وقت اول بر وقت آخر مثل فضیلت آخرت است

بر دنیا و در حدیث معتبر دیگر فرموده که رجحان اوّل وقت از برای مکلّف بهتر است از اولاد
و اموال و اخبار بدین منوال بسیار است اینو رقه گنجائش آنها ندارد هر که خواهد رجوع
بکتب اخبار نماید که در مضان آن خواهد یافت پس راجح و افضل در هر نمازی آنست
که بعد از دخول وقت آن تعجیل در اتیان آن شود والله الموفق س فائده وقت
مختص کدام است ج فائده آنست که هرگاه مکلّف غیر آن را بجا آورد عمداً گناه کار است
بلکه آن عمل باطل است مثل آنست که در خارج وقت بعمل آورده باشد مثل آنکه آخر روز که وقت مختص
بنماز عصر است اگر عمداً صلوٰة ظهر آن روز را بجا آورد باطلست ولکن حکم ببطلان در حق شکی
آنست که ظهر همان روز باشد بشرط آنکه عصر بر وجه صحیح بجا آورده نشود پس اگر کسی باعتقاد
اینکه نماز ظهر را کرده شروع بنماز عصر نموده و عصر را تمام کرده بعد از نماز عصر یقین کرده
که ظهر را نکرده و از وقت هم باقی نمانده مگر بقدر چهار رکعت که درینوقت نماز ظهر صحیح است
با اینکه در وقت مختص بعمل آورده و همچنین چهار رکعت از اوّل وقت مختص بظهر است که
کسی اگر سهواً یا عمداً نماز عصر را در آنوقت بعمل آورد باطلست لاکن بشرطی که نماز ظهر را بجا
بعمل نیاورده باشد مثل اینکه باعتقاد دخول وقت نماز ظهر را کرده ولکن معلوم شده
که سهو کرده و قبل از ظهر شروع بنماز ظهر کرده ولکن قدری از نماز او هر چند سلام باشد
بوقت مصادف شده که درینوقت نماز ظهر صحیح است و نماز عصر را در وقت مختص بظهر
میتواند بعمل بیاورد و هرگاه قضاء ظهر غیر آن روز باشد یا قضاء سائر نمازهائی
دیگر باشد مضائقه نداریم حکم بصحت آنرا و همچنین حال آخر وقت مختص بعشا
س مواردیکه تاخیر صلوٰة از اوّل وقت اولی میباشد از تعجیل آن بیان فرما
ج تاخیر صلوٰة از اوّل وقت در چند موضع ثابت است اوّل بجهت ارباب عذرهای
مسوّغه تیمم بعذری که مرجوّ الزوال باشد پس در حق کسانیکه تکلیف اینها
تیمم باشد بجهت عذر اولی آنست که نماز را از اوّل وقت تاخیر بیندازند تا زمان زوال
عذر بلکه احوط درین مقام تاخیر است دوم بجهت فاقدین بعضی از شرائط بجهت عدم
تمکن از آنها در اوّل وقت با رجاء تمکن بتاخیر صلوٰة مثل نماز با کشف عورت در اوّل وقت

در صورت عدم تمکن از ساتر در اوّل وقت و رجاء تمکن بساتر در تاخیر و همچنین نماز
نشسته در اوّل وقت با رجاء تمکن از نماز ایستاده در آخر وقت و همچنین نماز با نجاست در
اوّل وقت بجهت عدم تمکن از زوال آن و رجاء تمکن از ازالهٔ آن بتاخیر صلوٰة در اوّل وقت
و همچنین سائر شرائط سوم تاخیر صلوٰة بجهت تحصیل علم بدخول وقت چهارم تاخیر
نماز ظهر و عصر در حق مربّیه در صورتیکه ثوب متعدد نداشته باشد که صبر مینماید
تا آخر وقت بعد از شستن همان ثوب و جمع بین صلوتین ظهرین و عشائین نماید پنجم
تاخیر انداختن مستحاضه باستحاضهٔ کثیره نماز ظهر و مغرب را ششم تاخیر نماز ظهر و عصر از
برای نافله کذا اگر در حق او آنست که بقدر اداء نافله تاخیر نماید و همچنین است نماز
صبح که افضل آنست که بقدر دو رکعت نافله تاخیر نماید که اتیان بنافله نماید هفتم تاخیر
نماز عشاء است تا زوال حمرهٔ مغربیّه هشتم تاخیر نماز مغرب و عشاء در حق کسانیکه
وقوف عرفات نموده باشند و بعد از مغرب کوچ نموده بسوی مشعر الحرام که افضل
در حق آنها تاخیر نماز است تا برسند بمشعر الحرام نهم تاخیر صلوٰة مغرب است
تا آخر وقت فضیلت از برای مسلوس و مبطون تا جمع کند بین مغرب و عشاء در
وقت فضیلت هر دو و بعد از ازالهٔ نجاست نمایند که در تعدد ازاله مشقتی باشد
یا آنکه احتمال خفت مرض را بدهد دهم تاخیر نماز ظهر و عصر در صورتیکه اتیان بهشت
رکعت از نافلهٔ آنها نموده باشد در وقت نافله یازدهم تاخیر نماز صبح است در صورتیکه
چهار رکعت نماز شب را کرده که فجر طالع شد در اینصورت اولی تاخیر نماز صبح است
بقدر یکه اتیان بتمام نماز شب و دو رکعت نافلهٔ فجر را نماید دوازدهم تاخیر فریضه
از برای کسیکه ارادهٔ احرام دارد از نافلهٔ احرام سیزدهم تاخیر صلوٰة بجهت دفع بول
و غائط چهاردهم تاخیر صلوٰة بجهت انتظار رفقه در صوم رمضان و یا بجهت
آنکه نفس منازعت مینماید که مقدم بدارد افطار را بر نماز پانزدهم تاخیر نماز
بجهت اشتغال بقضاء حاجت برادر مؤمن شانزدهم تاخیر صلوٰة در حق کسیکه
ذمه او مشغول بفوائت باشد و ارادهٔ اتیان فائته را داشته باشد در اوّل وقت

هفتم هم بجهت انتظار جماعتی هیجدهم تاخیرانداختن بجهت کسیکه قلبش
توجه واقبال بسوی عمل داشته باشد وانتظار زمان اقبال وحالت را بکشد
نوزدهم تاخیر در حق کسیکه بیم از گرمی هوا دارد تاخیر میاندازد تا آنکه سایه مثل شخص
شود پس معتبر در حق غیر ذوی الاعذار علم بدخول وقت است در شروع بنماز
یا مظنه هم کفایت میکند ج معتبر علم بدخول وقت است وظن بدخول وقت کفایت
نمیکند پس در جائیکه ممکن باشد تحصیل علم بدخول وقت شروع در عمل بقول یک
واحد وعدلین واذان مؤذن میتوان نمود یا نه ج جائز است لکن اعتماد
براذان معتمد ثقه باید بنحوی باشد که بداند که بقصد اعلام دخول وقت
گفته است پس اگر معلوم نباشد مثل اذان صبح که قبل از صبح هم جائز است اعتنا
نکند وبهتر اینست که اعتماد نکند در خصوص وقت الا بیقین نه بعادل و نه
بعدلین و نه باذان معتمد ثقه خصوص اخیر که اعتماد بآن نهایت احتیاط دارد
پس صاحبان اعذار چون محبوس در روز ابر وشب مهتاب که ابتدا بان
دخول وقت بنمایند یا نه ج بلی مطلق مظنه کافی است در حق ذوی الاعذار خصوص
اگر شهادت عدل واذان معتمد باشد وحق آنست که بحر العلوم اعلی الله مقامه
فرموده است والظن کاف لذوی الاعذار * یوم غیم غیمة یوادی * والا
التاخیر حتی یعلما * وبالوجوب قال بعض العلماء * چنانچه در سابق اشاره بافضلیت
تاخیر شده است درین موارد پس هرگاه شخص باعتقاد بدخول وقت شروع
بنماز نمود بعد منکشف شد که هنگام شروع بنماز وقت داخل نشده بود چه نماید
ج هرگاه زمان تذکر در اثنای عمل باشد ووقت هنوز داخل نشده باشد
آن نماز باطلست ولکن زمان ظهور برخلاف هرگاه در حین عمل باشد ولکن وقت
داخل شده باشد آن نماز صحیح است وهرگاه بعد از فراغ از نماز باشد
بعضی از اجزای عمل مصادفت بوقت نماید آن عمل صحیح است اگرچه یک جزء
واجب باشد پس همینکه جزئی از اجزای نماز مذکور واقع در وقت شود آن

۱ جماعتی یعنی نماز جماعت ۱۲
۲ قلب یعنی دل ۱۲
۳ اقبال یعنی قبول کردن ۱۲
۳ اطمینان قلب ۱۲
۴ تاخیر یعنی تاخیر نمودن ۱۲
۴ ذوی الاعذار یعنی صاحبان عذر ۱۲
۵ علم یعنی یقین ۱۲
۶ عادل واحد یعنی یک عادل ۱۲
۷ عدلین یعنی دو عادل ۱۲
۸ معتمد یعنی معتبر ۱۲
۹ عادل [illegible] ۱۲
۱۰ عادلین یعنی [illegible] ۱۲
۱۱ اخیر یعنی [illegible] ۱۲
۱۲ اعذار [illegible] ۱۲
۱۳ محبوس [illegible] ۱۲
۱۴ مطلق مظنه [illegible] ۱۲
۱۵ عدل یعنی عادل ۱۲
۱۶ غیم یعنی ابر ۱۲
۱۷ [illegible] ۱۲
۱۸ منکشف [illegible] ۱۲
۱۹ تذکر یعنی یاد آمدن ۱۲
۲۰ حین یعنی [illegible] ۱۲
۲۱ اجزا یعنی [illegible] ۱۲
۲۲ مصادفت یعنی [illegible] ۱۲
۲۳ السلام علینا یا السلام [illegible] ۱۲

نماز محکوم بصحت است واگر هیچ مصادف نماید باطلست قطعاً س ع بجهت
نماز صبح نیت اداء کرده بعد از تکبیرة الاحرام یا در حال قراءت دید آفتاب برآمده است
یا بعد از رفع راس از سجدهٔ ثانیه آفتاب را دید نماز او چه صورت دارد ج
نماز او صحیح است و حاجت بتجدید نیت نیست س هرگاه شخص یک رکعت
از نماز را در وقت میتواند واقع سازد و باقی آن در خارج وقت واقع شود چنین
نمازی را بقصد اداء بجا آورد یا نه ج همینکه شخص درک یک رکعت از نماز را در وقت
مینماید شروع بنماز همان وقت بنماید اداء و تمام آن نماز اداء خواهد بود هرچند
بقیهٔ عمل در خارج وقت شود چنانچه در منظومه است ع هی اداء لا اداء
وقضاء ولا قضاء كما ارتضاه المرتضى × س هرگاه شخص اقتصار باقل واجب
نماز نماید تمام نماز واقع در وقت خواهد شد واگر اتیان باذکار مستحبه نماید بعضی
از عمل در خارج وقت خواهد شد درین حال هرگاه شخص اتیان باذکار مستحبه نماید
نماز او صحیح است یا نه ج صحیح است ولکن اقتصار بواجب تا اینکه تمام نماز واقع
در وقت شود بی شبهه است بجهت آنکه بعضی تفویت وقت اختیاری را حرام
میدانند س در تنگی وقت اقتصار باقل ذکر واجب مخصوص بیک رکعت
است که در وقت واقع شود یا برای تمام نماز است ج مخصوص نیست بهمان
جهتی که در سوال سابق ذکر شد س هرگاه کسی مشغول بنماز عصر و عشا
شده باعتقاد اینکه نماز ظهر و مغرب را بعمل آورده و بعد معلوم شد که بعمل
نیاورده بود چه نماید ج بعضی از صور مسئله در سابق ذکر شده ولکن اینجا
میگوئیم که این تذکر و ظهور فساد اعتقاد یا در اثنای نماز عصر و عشا است یا آنکه
بعد از فراغ از عمل است پس هرگاه این تذکر در اثنای عمل باشد این بر چند قسم
متصور میشود اوّل آنکه شروع بنماز متاخر در وقت مختص بنماز سابق بوده
وتذکر نیز در زمان مختص بنماز سابق در این صورت اقوی بطلان است مگر
آنکه بعضی از اجزاء این نماز در وقت مشترک تمام شود در اینوقت عدول از

نماز لاحق بنماز سابق نماید یا بعضے که قرار دهد که این نماز سابق است که نکرده است
چه هر دو نماز ادائی باشد چنانچه مفروض در سوال است و چه قضائی و چه مختلف
که احدهما قضا و دیگرے ادا پس مساوی در عدد رکعات باشند یا نه بشرط آنکه
در صورت مختلف از محل عدول تجاوز نکنند مثل آنکه در رکعت چهارم از عشا
بعد از دخول در رکوع متذکر شد بخواندن نماز مغرب شد که در این وقت محل عدول
بنماز مغرب گذشته است دوم آنکه شروع بنماز لاحق در وقت مشترک بوده و
تذکر و ظهور خلاف نیز در وقت مشترک بوده باشد در این قسم نیز لازم است
عدول از لاحق بسابق بنحوی که گذشت سوم آنکه زمان شروع نماز لاحق در وقت مشترک
بوده و اما زمان تذکر بحقیقت حال در وقت مختص بصلوة اخیری است در این
صورت جائز نیست عدول بلکه همین نماز را تمام نماید و نماز سابق را قضا کند
بلی هرگاه وقت گنجائش نماز سابق و یک رکعت از لاحق را داشته باشد در اینصورت عدول
بسابق مینماید و نماز را تمام مینماید و شروع به لاحق مینماید چهارم آنکه زمان شروع
و زمان تذکر هر دو در وقت مختص باخیری بوده باشد پس جائز نیست که عدول نما
بلکه این نماز را اتمام نموده نماز سابق را قضا نماید و هرگاه تذکر و ظهور خلاف بعد از
فراغ از نماز باشد این نیز چند قسم متصور است اول آنکه زمان شروع بنماز لاحق در وقت
مختص بسابق بوده و فراغ نیز در زمان مختص بسابق شده این نماز باطل و اعاده آن بعد از
تمام سابق لازم دوم زمان شروع بلاحق در وقت مختص بسابق بوده و زمان فراغ زمان مشترک بین نمازین بوده که
ظاهر اینست که نماز صحیح است چون دخول وقت باعث صحت نماز میشود بلی احتیاط
اینست که اعاده نماید سوم آنکه زمان شروع و زمان فراغ هر دو در وقت مشترک
بوده باشد اقوی در اینصورت صحت صلوة است پس اتیان بصلوة سابق مینما
بر تنهائی چهارم آنکه زمان شروع و زمان فراغ هر دو در وقت مختص بنماز اخیر
باشد اینصورت چون صورت سابقه محکوم بصحت است پنجم آنکه شروع در زمان
مشترک باشد و لکن فراغ در زمان مختص بنماز اخیره باشد در اینصورت نیز آن

نماز صحیح است و محتاج باعاده نیست علی الاقوی س عدول از نماز حاضره بسوی
فائته مثل اینکه در اثنای ظهر بخاطرش بیاید که نماز صبح او فوت شده و هنوز برکوع
سوم نرسیده باشد و وقت هم ممتد باشد بصورت دارد آیا واجب است عدول یا نه
ج در فرض مزبور لازم نیست عدول هرچند احوط است س هرگاه شخص جاهل
بحکم وقت مراعات وقت نموده عمل از او واقع شود بدون تزلزل قربة الی الله و بعد معلوم
شود که عمل آن واقع شده بود در وقت آیا عملش صحیح است یا نه ج عملش صحیح است
انشاء الله هرچند اعاده آن مراعاة احتیاط است س هرگاه شخص غفلت از
مراعات علم بدخول وقت نموده شروع بعمل نمود و آگاه نشد تا آخر عمل و بعد ظاهر شد
که تمام عمل در وقت واقع شده است آیا اعاده آن لازم است یا نه و هرگاه در اثنای عمل
آگاه شود که مراعات وقت ننموده چه نماید ج در فرض اول نمازش صحیح است بنابر اقوی
و اما در صورت ثانیه پس اگر وقت داخل شده باید عمل را برهم زند و اعاده آن
در وقت نماید س اگر کسی نماز قضا یا واجبات دیگر چون زکوة و خمس و حج در
ذمه داشته باشد میتواند یومیه حاضره را در سعت وقت بجا آورد یا نه ج بلی
میتواند علی الاقوی س بعد داخل شدن وقت فریضه نماز مستحب صحیح است
یا نه ج صحیح است مادامیکه وقت فریضه تنگ نشود س در اول وقت نماز یومیه
قضای فائته بهتر است یا بجهت مراعات اول وقت حاضره اولی است از فائته ج
تقدیم فائته بر حاضره اولی است س مدیونیکه متمکن از اداء باشد و ادا نمی کند
میتواند در اول وقت نماز خود را بجا آورد یا نه و همچنین مدیون مزبور میتواند
قضای فائته را بعمل آورد یا نه و خواندن قرآن و تعقیبات و خواندن زیارت
عاشورا و غیر اینها از برای او جائز است یا نه ج آنچه جمعی از علماء رضوان
الله علیهم بیان فرموده اند آنست که مدیون هرگاه با تمکن از ادای دین و مطالبه
صاحب دین و عدم رضای او بتاخیر ادای دین نماز را در سعت وقت عمل آورد
باطل است و لکن اقوی عدم بطلان است هرچند قول ببطلان موافق احتیاط است

وهمچنین است قضای نمازهای سابقه واتیان بر مستحبات که جواز وصحت آن خالی از قوت نیست پس هرگاه شخص در زمان اراده در اشتغال بعمل مردد باشد باین معنی که وقت براو مشتبه باشد وتمیز هم ممکن نباشد در نیت قضاء واداء چه نماید ج اگر مراد اینست که در آخر وقت شك در خروج وقت نماید درین زمان نیت بقصد اداء جائز میباشد واولی اینست که قصد قربت مطلقه نماید ومتعرض ادا وقضا نشود واگر مراد اینست که در اول وقت شك در دخول وقت داشته باشد در وقت نمیتواند اتیان بعمل مرقوم نماید مگر درصورت علم شرعی یا علم وجدانی بدخول وقت پس هرگاه شخص شروع بنماز عصر نمود باعتقاد اینکه باقی نمانده از وقت مگر مقدار چهار رکعت پس نماز عصر را مقدم داشت وبعد از تمام نمودن نماز عصر معلوم شد که وقت باقیست بقدر چهار رکعت وزیاده بر چهار رکعت نیز وقت ندارد چه نماید ج ظاهر آنست که نماز عصر او صحیح باشد واتیان بظهر مینماید بر نیت قضاء هرچند احوط آنست که عصر را دوباره بکند بقصد قربت مطلقه وبعد از آن ظهر را قضاء نماید پس هرگاه از دهن شخص در اثنای نماز خون بیاید وقطع نشود چه نماید خواه وقت تنگ باشد یا مضیق ج مشغول بنماز باشد چون خون قروح وجروح معفواست وبهتر آنست که آب دهن را در دستمال و نحو آن اندازد بطوریکه بلب آلوده نشود ویا آنکه بزمین اندازد واگر این طور ممکن نشود مثل اینکه دستمال ونحو آن نداشته باشد وزمین نیز زمین مسجد باشد آب دهن را بلباس خود اندازد ونماز را تمام کند ودر وسعت وقت اعاده نماز کند ودر ضیق وقت بهمان نماز اکتفا کند واظهر آنست که نجاست لباس درینصورت مضر نیست چنانچه اگر لباس نداشته باشد ببدن خود اندازد وبلعیدن آب دهن مخلوط بخون جائز نیست پس هرگاه طاری شود شخص مکلف را منبه مسقط تکلیف مثل حیض ونفاس وغیرها در اول وقت آیا قضای نماز مختص در آن وقت لازم است یا نه ج هرگاه بگذرد از اول وقت مقدار یکه بتواند

اتیان بصلوٰۃ با شرائط آن نماید واتیان ننموده عذر طاری شود شکی نیست در وجوب
قضای چنین نماز پس هرگاه بگذرد از اول ظهر مقدار چهار رکعت بدون زیاده بر آن
لازم است قضاء نماز ظهر بر تنهائی واگر بگذرد از اول ظهر مقدار پنج رکعت مثلاً
وحائض شود لازم است قضاء نماز ظهر وعصر هر دو وچنانچه هرگاه ضعیفه پاک شود
وباقی بماند از وقت بمقدار پنج رکعت که تواند تطهیر از حدث وخبث نماید لازم است
که تطهیر نموده هر دو نماز را بعمل آورد پس اگر اتیان بآن ننماید اثم وقضای آن لازم
است بلکه ظاهر آنست که وسعت زمان بجهت رفع خبث معتبر نبوده باشد پس اگر
وقت وسعت رفع خبث را نداشته باشد لازم است نماز با همان خبث بلکه اگر وسعت
وکفایت غسل ویک رکعت نماز را نداشته باشد ولکن کفایت تیمم ویک رکعت را
داشته باشد نماز با تیمم در چنین صورت لازم خواهد بود وهرگاه بعد از دخول وقت
وعروض این اسباب نگذرد آنقدر از زمانیکه درک صلوٰۃ با شرائط مفقوده
بتواند نماید حکم بعدم لزوم قضا متجه است بلی هرگاه متطهر ادراک نماید آنقدر
از زمان را واتیان بنماز ننموده که عذر طاری شود در چنین وقت حکم بلزوم قضا
متجه است **مسئلہ** هرگاه صبی یا صبیه بالغ شود در اثنای وقت اعاده وضو
یا غسل جنابت یا غسل استحاضه یا مس میت یا تیمم لازم است یا نه **ج** احوط
اعاده است خصوص اگر در اثنای طهارت بالغ شود واقوی عدم لزوم است
زیراکه عبادت صبی شرعی میباشد نه تمرینی علی الاقوی **مسئلہ** هرگاه صبی
بعد از نماز بالغ شود اعاده آن نماز لازم است **ج** بلی لازم است وهمچنین است
هرگاه در اثنای صلوٰۃ بالغ شود علی الاقوی المشهور زیراکه نفل مجزی از فرض
نیست **مسئلہ** اوقاتیکه مکروه است اتیان نافله در آن اوقات بیان فرمایند
ج بدانکه نافله اولاً منقسم است بموقته وغیر موقته وثانیاً نیز منقسم است
بذات الاسباب وغیر ذات الاسباب اول نوافل است که مخصوص در شریعت
بجهت زمان یا مکان یا چیز دیگر مرتبط شده باشد چون صلوٰۃ در لیالی

رجب و شعبان و رمضان و غدیر و جمعه و سائر ایام و چون صلوٰة مسجد و نماز زیارت و صلوٰة استخاره و نحو آن دوم را نافلهٔ مبتدئه خوانند و آن نافله را می نامند که بخصوص آن امر وارد نشده باشد و شخص اتیان بآن نماید تبرعاً از بابت عمومات وارده که شرع باتیان بآن مثل الصّلوٰة قربان کلّ تقی و الصّلوٰة خیر موضوع من شاء استقلّ و من شاء استکثر و نحو آن که این صنف نافله را مبتدئه مینامند و مکروه است اتیان باین مبتدئه در پنج وقت اوّل بعد از نماز صبح تا طلوع شمس دوم بعد از نماز عصر تا غروب شمس سوم وقت طلوع شمس تا آنکه آفتاب پهن شود و مستولی شعاع آن همه جا را چهارم وقت قیام آفتاب است که آن عبارت است از نزدیک رسیدن آفتاب بر دائرهٔ نصف النهار تا زمان تحقق زوال که زمان تجاوز آفتاب است از دائرهٔ نصف النهار پنجم نزدیک بغروب شمس است یعنی وقتیکه آفتاب میل بزردی نماید تا زمان تحقق غروب

در معرفت قبله و استقبال است

ماهیت قبله و کیفیت استقبال بقبله را بیان فرمایند ج قبله در اصطلاح اهل شرع آن مکانی است که خانهٔ کعبهٔ مشرفه در آن واقع است و محاذی آن از فوق تا آسمان و از تحت تا تحت الثری و واجبست بر مصلی توجه و استقبال بخانهٔ کعبه و فضائیکه در آن خانهٔ کعبه است از برای کسانیکه می بینند آنرا و کسانیکه نمی بینند خانهٔ کعبه را قبلهٔ آنها جهت کعبه است س کسانیکه مشاهدهٔ خانهٔ کعبه نمیکنند بسبب دوری آیا در نماز کعبه قبلهٔ خود قرار دهند یا سمت و جهت آنرا یعنی قصد کنم که بطرف کعبه نماز کنم یا بطرف سمت کعبه ج طرف کعبه و سمت کعبه بمختار ما یکی است و مختار آنست که سمت کعبه آن سمتی است که اگر مصلی در آن سمت نماز کند خطی که از مکان مصلی اخراج شود بجزئی از اجزای خانهٔ کعبه برسد بلی سمت عرفی اوسع از مختار ما است زیرا که صادق است که سمت جنوب مثلاً در بعضی از بلاد قبله است چنانچه میگویند که اصفهان مثلاً در این سمت واقع است پس انحراف بیمین و یسار

عمداً این دو یعنی جهت و سمت کعبه با خود کعبه تفاوت میکند و اما بعض که مذکور شد
تفاوت از جهت ندارد بعض بتحصیل مظنه یا عدم امکان یقین درین معنی لازم آ
که اگر از مکان مصلی خطی بکشند بکعبه برسید بحسب مظنه یا شرح بل لازم است پس
علائم و اماراتی که میتوان در شرع بان تشخیص قبله نمود بیان فرمایند ج علاماتی که بان
تشخیص جهت قبله میشود چند چیز است علامت اول محرابی که معصوم دران نماز کرده
باشد که این علامت قبله است عیناً و جهةً اگر معلوم شود که معصوم دران محراب بنا
و قیاس نکرده و الا علامت قبله است فی الجمله و همچنین قبر معصوم میکه معصوم دیگر ظاهر
را درست کرده باشد و همچنین است قبری که معصوم علیه السلام دران کسی را دفن
کرده باشد بشرط آنکه بدانیم که ظاهرش را مطابق وضع جسد مبارک قرار داده پس اگر
ظاهر قبر را غیر معصوم بنا کنند یا آنکه معلوم نشد که ظاهر قبر مطابق وضع جسد شر
میباشد اینوقت علامت عیناً و جهةً نخواهد بود علامت دوم ستاره جدی که
بخلف منکب ایمن واقع شود تا بمحاذی گوش راست برای اهل عراق عرب مثل کوفه و نحو
و اهل سمت شرقی عراق چون بصره و کسانیکه مناسب ایشان در جهت چون اهل خراسان
و اکثر بلاد عجم که جدی را در گوش راست قرار دهند و اهل شام جدی را در پشت شانه
چپ قرار دهند و اهل یمن و صنعا بر گوش راست قرار دهند و اهل عدن در میان
دو چشم قرار دهند و اهل حبشه و نوبه بر گوشه چپ قرار دهند و اهل بلاد مغرب
بر گوش چپ قرار دهند علامت سوم ستاره سهیل است و این ستاره علامت بلکه
عکس ستاره جدی میباشد در جمیع مذکورات پس اهل اواسط عراق آنرا در سینه که مقا
پشت منکب است قرار دهند و اهل شام آنرا بین العینین قرار دهند و اهل یمن بین الکتفین
و بر همین قیاس بود حال دیگران درین علامت علامت چهارم مغرب و مشرق اعتدالی
است از برای اهل عراق که جدی را بین الکتفین قرار دهند چون اهل موصل و امثال اینها
پس مشرق را بر دست چپ و مغرب بر دست راست قرار دهند علامت پنجم آفتاب است
بجهت اهل عراق پس وقتیکه آفتاب از نصف النهار بگذرد بقسمیکه هرگاه شخص رو بنقطه

جنوب بایستد آفتاب از طرف بینی او بگذرد محاذی قبله خواهد بود پس اگر آفتاب بالکلیه میل
نماید بجانب راست آنوقت مطابق با جدی خواهد شد علامت ششم ثریا و عیّوق هست
از برای اهل مغرب زمان طلوع آن که ثریا را بر جانب راست و عیّوق را بر جانب چپ
قرار دهند و علامات دیگر نیز ذکر شده است که بقیاس این علامات مشخص میشود

پس در جهت خصوص کعبه یقین معتبر است یا آنکه مظنه نیز کفایت میکند و بر
فرض اکتفا بمظنه مطلق مظنه کفایت میکند یا ظنون خاصه شرط است و بر فرض
فقدان یقین سعی و جهد و جهد لازم است یا نه بر فرض فقدان یقین جهد و
جهد لازم است و با امکان یقین پس معتبر است یقین یا ظنون خاصه شرعیه که
که منصوص است برای اهل عراق و با عدم امکان یقین ظنون خاصه و مطلق مظنه
کفایت میکند هرچند از فاسق و مجهول الحال و کافر باشد و عادل واحد نیز از باب
مطلق مظنه کافی است بلی قول عدلین بر فرض مظنه ظن خاص و علم شرعی است
بلکه بدون حصول مظنه نیز حجت است بلکه اگر تعارض کند قول عدلین با مظنه
مصلی اعتماد بقول عدلین نماید مثل تعارض جدی در عراق با مظنه که جدی
مقدم است و احوط جمع است بدو نماز و اگر قول عدل واحد با ظن اجتهادی
تعارض نماید اعتماد باجتهاد خود نماید هرچند احوط نیز در اینجا جمع است بدو
نماز پس در شناختن قبله بر قواعد علم هیئت اعتماد میتوان کرد یا نه بلی
اعتماد میتوان نمود پس در جهت کعبه اعتماد بر مقابر مسلمانان میتوان
کرد یا نه جائز است اعتماد بآن پس اگر در بلاد کفار که اهل آنجا همه کافر
باشند یا در جائیکه خراب است مسجدی باشد یا در جائیکه محل قبر مسلمانان
باشد اعتماد میشود یا نه و نماز برعایت جهت آن صحیح است یا نه جائز نیست
اعتماد بآن با عدم تمکن از علم بقبله حتی از مسجد کفار بسا میشود که تشخیص مشرق
و مغرب داده میشود بعد از آن تشخیص بین المشرق والمغرب که قبله است میشود
بلی مراد فقها از مساجد و مقابر و محاریب خصوص مسلمین است ولکن بعضی از

اعاظم فرموده اند که اعتبار بمذابح عامه نیست زیرا که ایشان استقبال را در
ذبح شرط نمیدانند ولکن شرط ندانستن منافی حصول مظنه نیست خصوص
اگر موضع خاص در جهت خاصه را قرار دهند برای ذبح چنانچه مذابح مشعر باین
معنی است نه نحر و ذبح اتفاقی در وقتی از شخصی از عامه خلاصه با وصف حصول
مظنه اعتماد جائز است والا فلا س قول صاحب خانه در قبله یا در تیامن
و تیاسر آن حجت است یا نه ج هرگاه ممکن باشد تحصیل علم یا ظن خاص بدون عسر و
حرج و بدون تاخیر نماز از اول وقت مثل اینکه جدی طالع است و او نیز عارف
باین علامت است احوط عدم اکتفاء بقول صاحب خانه است بلکه لازم است ملاحظه
جدی و نحو آن و اگر علم و یا ظن خاص ممکن نباشد قول صاحب خانه در اصل قبله
و تیامن و تیاسر آن حجت است علی الاقوی بلکه اکتفاء بقول صاحب خانه در اصل قبله
و تیامن و تیاسر با امکان تحصیل علم نیز خالی از قوت نیست والله العالم س در
رجوع بمظنه فرقی بین اعمی و بینا میباشد یا نه ج فرقی نیست بین کور و بینا در
رجوع بمظنه بعد از فقدان علم س هرگاه شخص عاجز از اجتهاد از جهت قبله
باشد چون اعمی و بینائی عامی و یا در روز ابر و نحو آن میتواند تقلید غیر نماید یا
نه ج در صورت عدم تمکن از اجتهاد میتواند تقلید نماید کسی را که عارف بقبله باشد
خواه زن باشد یا مرد آزاد باشد یا بنده هرچند اقوی در صورت تمکن عدالت
تعیین رجوع بآن میباشد س شخص عارف بعلامات قبله هرگاه بجهت
ضیق وقت متمکن از اجتهاد نمودن در قبله نباشد چه نماید ج هرگاه متمکن از تقلید
و رجوع بشخص عارف باشد رجوع باو و تقلید نماید و الا بهتر آنست هر جهتی را
که خواهد قبله قرار دهد و مفروض سوال در ضیق وقت است س هرگاه
شخص اجتهاد نمود و مظنه نمود در قبله بودن جهتی را و یا آنکه بجهت ضیق وقت
اختیار نمود جهتی را و یا آنکه نسیان از قبله نمود و یا آنکه جاهل بحکم بود یعنی
نمیدانست که نماز باید رو بقبله شود و عمل را بدون تزلزل با قصد قربت بجا آورد

اجتهاد جدید س هرگاه شخص بسبب اجتهاد اتیان بنماز ظهر یا مغرب مثلا
نمود بطرفی پس در نماز ثانی چون عصر و عشا مثلا بعد بدید در اجتهاد نمود و خلاف
اجتهاد اول را مظنه نمود آیا اعادهٔ نماز اول لازم است یا آنکه همان نماز ثانی را با اجتهاد
ثانی اتیان نماید ج اقوی عدم لزوم اعاده نماز اول است مطلقا هرچند احوط است
که اگر نماز اول پشت بقبله بوده اعاده نماید س هرگاه شخص با اجتهاد خود بطرفی
شروع بنماز نمود و در وسط نماز برخلاف اجتهاد اول اجتهاد و مظنه نمود چه
نماید بهمان اجتهاد اول عمل نماید و یا آنکه باید عمل با اجتهاد ثانی نماید ج لازم است
عمل با اجتهاد ثانی پس اگر بطوریکه میتواند بدون ابطال نماز رجوع بآن جهت
نماید مثل آنکه بین یمین و یسار است و یا آنکه انحراف قلیل است پس بدون ابطال
صلوٰة رجوع باین جهت نماید والا استیناف نماز اقوی است س هرگاه دو نفر
در آخر وقت در جائی باشند که قبله بر ایشان مشتبه باشد و احدهما بسبب اجتهاد
خود مظنه نمود طرفی را و دیگری هنوز اجتهاد ننموده و مفروض در ضیق
وقت است که مجال بر اجتهاد نیست میتواند این شخص متحیر اقتدا بآن شخص نماید
و تقلید او نماید یا نه ج بلی میتواند که تقلید نماید باو در قبله و اقتدا نیز نماید
و گذشت که شخص متحیر در وقت تحیر است هر جهت را که خواهد قبله قرار دهد
پس میتواند که اختیار نماید آن جهتی را که این شخص را اجتهاد و مظنه نمود بقبله
بودن آن جهت س هرگاه دو نفر اجتهاد نمودند در تشخیص قبله برخلاف
یکدیگر که ظن هر یک خلاف ظن دیگری شده آیا میتواند احدهما اقتدا بدیگری
نماید یا نه ج اقوی عدم جواز اقتدا است در صورت مزبوره اگر ماموم
بداند که امام مامور باعاده میباشد و قول بجواز ضعیف است س هرگاه
قبله بر شخص مشتبه شود بطوریکه نتواند اجتهاد نماید و یا آنکه بعد از اجتهاد
جمیع جهات در نظر او مساوی باشد و کسیکه عارف بقبله باشد نیز نباشد
که رجوع باو و تقلید نماید تکلیفش چیست ج واجبست که بچهار جهت

نماز نماید در وسعت وقت و در ضیق وقت اتیان بیك نماز مینماید بهر طرفیکه خواهد
چون گذشت که در ضیق وقت مخیر است پس هرگاه دو نماز مرتب داشته باشد
چون مغرب وعشا وظهر وعصر آیا لازم است که نماز اول را در چهار سمت بجا آرد وبعد
شروع در نماز ثانی نماید ویا آنکه جائز است که هر دو نماز را بطرفی بجا آورد وبعد هر دو
را بطرف دیگر وهکذا ج اولی آنست که نماز اول را در چهار سمت بجا آورد وبعد شروع
در نماز دوم نماید هرچند جائز است در هر سمت بجا آوردن هر دو نماز را باهم هرگاه
نماز اول را دران سمت بجا نیاورده است پس هرگاه نماز اول را در چهار سمت
بجا آورد لازم است که نماز ثانی را به ترتیب نماز اول دران سمت بجا آورد ویا آنکه جائز
است بجا آوردن ثانی برخلاف ترتیب اول ج واجب نیست ترتیب از حیثیت جهات
باینمعنی که بعد از فراغ از نماز اول ابتدا کند بنماز ثانی بهمان سمتی که در نماز اول ابتدا
بآن نمود بلکه مخیر است که نماز ثانی را بهر یك از چهار سمت که خواهد ابتدا نماید پس
هرگاه متحیر ظن کند که قبله در دو طرفی است ودو طرف دیگر مظنون العدم باشد
تکلیفش در نماز بچهار سمت است یا بهمین دو سمت که مظنون است ج اقوی اقتصار
بنماز در دو سمت است که مظنون است اگرچه احوط اتیان بنماز در چهار سمت میباشد
پس هرگاه متحیر بعد از اتیان یك نماز در سمتی دفع تحیر او شود ومعلوم شود
که همان سمت قبله بوده اعادهٔ آن نماز لازم است یا نه واگر آن جهت خلاف قبله بوده
نیز اعاده لازم است یا نه ج در صورت مصادفت بسمت قبله اقوی اجتزاء
بآن نماز میباشد واولی اعاده است زیراکه حکم بحصول امتثال مشکل است چونکه
وجه اتیان بآن نماز در آن جهت در زمان تحیر من باب المقدمه بوده است وتحقق
امتثال در صورتی است که قبل از اخذ بصلوٰة معتقد بآن باشد چون در حق
متحیر این اعتقاد ممکن نبود لهذا نماز در چهار سمت بر او لازم شده پس تحقق امتثال
در حق او زمانی است که چهار نماز را باوصف تحیر در چهار سمت بجا آورد ومفروض
مسئله چنین نیست پس احوط اعاده نماز است در سمت قبله ثانیا واما در صورت

قبله شود نمازش صحیح است و اگر متمکن نباشد از استقبال قبله و انحراف زیاد طول نکشد بلکه با فرض عدم تمکن نمازش صحیح است هر چند زیاده طول بکشد و اگر بدون ضرورت و بدون حاجت و بدون سرکشی حیوان انحراف از قبله نماید نمازباطل است والله العالم **س** کسیکه رویش جانب پشت باشد یا جانب راست یا چپ خلقی باشد یا عارضی قبله او و سجده او در نماز و سائر جاها چه طور است **ج** ظاهر آنست که قفا و پشت سرش محل سجده باشد و مواضع ستهٔ دیگر با مقادیم بدن باید بقبله شود و در کشف الغطاء این فرع را در صلوة ندیدم ولکن در نجاة بعد از آنکه مناط را در استقبال و استدبار بما یسمی عرفا استقبالا گرفته فرموده والظاهر تحققه بالصدر والبطن فقط فلا یرتفع بتصرف الوجه او الیدین او الرجلین او العورة او المرکب منهما ولا یثبت به کذلک وکذا الاستدبار انما یثبت بالظهر دون الاستدبار بها فقط ولو کان ممسوخا او کان متقلبا لو جرم بتغیر الصفة والله العالم **س** در نمازهای مستحبی استقبال قبله شرط است یا نه **ج** اقوی عدم شرطیت و وجوب استقبال است در نوافل هر چند احوط در حال استقرار ترک ننمودن استقبال است **س** هرگاه در نماز مستحبی واجب شود بنذر و شبه آن استقبال در این هنگام شرط است یا نه **ج** بلی شرط است چون سائر صلوة واجبه **س** خواندن نماز در کشتی و طراده و نحو آن جائز است یا نه **ج** اقوی عدم جواز است در حال اختیار و اما در حال اضطرار پس جائز است با مراعات استقبال بقدر امکان **س** چیزهائیکه استقبال قبله در آن لازم است بیان فرمایند **ج** استقبال در هشت موضع لازم است اول نماز فریضه چنانچه ذکر شد دوم نافله در حال استقرار علی الاحوط چنانچه گذشت سوم سجده سهو علی الاحوط چهارم احتضار علی الاحوط پنجم صلوة جنازه ششم دفن میت هفتم ذبح حیوان یعنی لازم است در حال ذبح و نحر اینکه حیوان را سمت قبله ذبح و نحر نماید و اما استقبال ذابح پس اقوی عدم اشتراط آن است هشتم قضای اجزای فراموش

پس اتیان نماز در جوف کعبه بچه صورت دارد ج اما نماز نافله پس اشکالی در جواز
آن نیست بهر رکنی که خواهد متوجه میشود زیرا که وارد شده که حضرت رسول خدا
صلوة الله علیه و آله در مقابل هر رکنی دو رکعت نماز بجای آورده اند و اما فریضه پس
در حال اضطرار چون کسیکه قادر بآمدن بیرون نباشد و یا آنکه وقت وسعت آن نداشته
باشد نیز اشکالی در جواز آن نیست و اما در حال اختیار پس محل خلافست لکن اقوی جواز
است و حکم بکراهت خالی از قوت نیست پس در سطح کعبه اتیان نماز بچه نحو نماید ج
این مسئله نیز محل خلافست بعضی از علماء ما فرموده اند که مستلقیا رو به بیت
المعمور نماز کند و بعضی گفته اند که به پهلو خوابیده اتیان نماز نماید و مختار
آنست که نماز را ایستاده بجا آورد با رکوع و سجود و هر سمتی که خواهد متوجه شود
ولکن قدری از فضای خانه کعبه را در پیش روی خود قرار دهد بحیثیتی که در جمیع
احوال حتی در سجود چیزی از فضای خانه پیش روی او باقی بماند در مکان
مصلی پس مراد فقهاء از مکان مصلی که از برای او شرائطی مقرر فرموده
اند کدام است ج مراد از مکان آن فضائی است که پر میکند آنرا بدن مصلی و انما
بآن دارد در حال نماز چه در حال جلوس باشد چه سجود چه در حال قیام باشد و یا رکوع
و غیر آن پس آن قدر از مکان و هوائی است که مصلی مکتنف و شاغل باشد و یا
در غیر حالتی از احوال نماز حتی آن قدر از مکان و هوائیکه لباس مصلی از عبا و عمامه
و نحو آن شاغل بآن باشد نیز داخل در مراد است پس اباحت مکان بچه وجه
عین حاصل میشود یا آنکه باید مصلی مالک عین و منفعت هر دو باشد ج
حاصل میشود اباحت ملک بمالک آن مکان عینا هرگاه منفعت مملوک دیگری
نباشد پس هنگامیکه منفعت مملوک دیگری باشد بمثل اجاره دادن عین یا آنکه
حق غیر متعلق باو باشد مثل رهن گذاشتن آنرا نزد غیر و نحو آن پس مالکیت تنها
بتنهائی کفایت نمیکند و در اباحت صلوة در آن محتاج است باذن صاحب حق
چون مرتهن و مستاجر و نحو آن و همچنین حاصل میشود اباحت مکان بمالک بودن

منفعت آنرا از جهت اجاره و یا مالك بودن انتفاع او را از جهت عاریت و یا آنکه باذن
مالك و یا صاحب حق باشد اگرچه باذن فحوی یا شاهد حال باشد **س** اقسام
اذن را بیان فرمایند **ج** اذن یا صریح است یا فحوی یا شاهد حال اما صریح یا در خصوص
نماز است مثل اینکه بگوید ماذونی در این مکان نماز بجا بیاوری یا مطلق است
مثل اینکه ماذونی در تصرف درین مکان یا عام است مثل اینکه بگوید هر تصرفی
که درین لباس و مکان نمائی ماذونی پس شامل اتیان بنماز نیز میشود و اما
اذن فحوی پس آن استفاده رضای مالك است در تصرف اعلی باعتبار [illegible]
اذن در تصرف ادنی مثل اینکه بگوید من راضیم باین لباس من تباهی بنمائی یا اینکه
بسوزانی یا تلف نمائی پس استفاده میشود که نماز کردن را بطریق اولی اذن
داده و راضی است و اما اذن شاهد حال پس آن استفاده اذن است از امارات
و علامات مثل دخول در حمام در زمانیکه در آن باز باشد و چراغ در آن روشن
باشد و مثل دخول در کاروان سرا و مثل مهمان در خانه میزبان که جایز است نماز
کردن باذن شاهد حال لیکن اذن شاهد حال در دخول پس محتاج باذن صریح در امثال مقامات
نیست والله العالم **س** در اذن صریح مجرد اذن کافی است یا آنکه علم برضای
مالك نیز شرط است **ج** اقوی آنست که ظن برضای مالك کافیست و علم بعدم
رضا مانع باشد پس در صورتیکه علم بعدم رضایت نداشته باشد یا شك در
رضایت داشته باشد مجرد اذن کافی است هرچند احوط اشتراط حصول علم
برضایت است **س** هرگاه اقسام اذن تعارض نماید مثل اینکه قول دال بر رضا
باشد و حال دال بعدم رضا باشد مثل شخصی که اذن صریح بنماز کردن در لباس و مکان داده و لکن معلوم
باشد که این اذن او از روی ماندگی یا خوف است عمل باذن نمایند یا بشاهد
حال **ج** عمل بمقتضای حال درین احوال لازم است چنانچه در عکس این صورت
مثل اینکه شخص بگوید که راضی نیستم و معلوم شود که این قول را از روی خوف
و نحو آن گفته و از حال او معلوم است که راضی است نیز عمل بمقتضای حال نماید

نزمجرد قول س بجا آوردن نماز در صحراهائی وسیعه وجائیکه با واند از قافله باشد که صاحب آن معلوم نباشد که صغیر است یا کبیر ویا آنکه رضایت ویکراهت آن معلوم نباشد جائز است یا نه ج اقوی جواز صلوة در صحاری وسیعه میباشد هرچند مالک معلوم باشد که صغیر یا مجنون است چنانچه در منظومه فرموده وکلما لم یجر فیه عادة بالمنع لم تفسد به العبادة بلکه اقوی جواز صلوة است از برای متردد وقافله در صحاری متسعه هرچند مالک راضی نباشد در صورتیکه احتراز از آن موجب عسر وحرج باشد س اگر مسجد نجس باشد قبل از ازاله جائز وصحیح است نماز گذاردن در آن یا نه وآیا فرقی هست میان سعت وقت وضیق وقت در بطلان نماز وآیا وجوب ازاله مقید است به امکان یا نه واگر حصیر مسجد هم نجس باشد آن نیز در حکم مسجد است در وجوب ازاله یا خیر ج بسم الله وله الحمد با عدم تمکن از ازاله هرگاه ترک ازاله کند ونماز کند صحیح است چه در سعت وچه در ضیق ومعلوم که ازاله نجاست بلکه هر تکلیفی مقید است بامکان ودر جمله از کتب تصریح شده باینکه فرش وحصیر مسجد در حکم مسجد است بلی با تمکن وسعت وقت حکم ببطلان صلوة خالی از وجه نیست والله العالم س نماز در زمین کافر بدون اذن جائز است یا نه ج در زمین کافر حربی جائز است واذن گرفتن ضرور نیست والله العالم س هرگاه مکانیکه بین محل سجود ومحل قیام مصلی است که زمان سجده مقابل سینه وشکم مصلی میباشد مغصوب باشد وخود محل سجود وقیام ومواضعیکه اعضای سبعه بر آن قرار میگیرد مباح باشد نماز صحیح است یا نه ج از تعریف مکان معلوم شد که هرچه را بدن مصلی پر نماید آنرا خواه در سجده وغیر آن هرگاه مغصوب باشد نماز باطل است پس مکانیکه مقابل سینه وشکم مصلی است هرگاه مغصوب باشد صدق اباحت مکان مصلی منتفی است همچنین هرگاه فرض شود که آستین ویا عمامه وعبای مصلی در زمان سجده واقع میشود بر مکان مغصوب نیز اباحت مکان که شرط صحت نماز است منتفی

وفرقی نیست در حصول غصبیت بین آنکه مصلی درحال نماز تصرف دران نماید بلاواسطه یا بواسطه اگرچه واسطه بعید ومتعدد باشد مثل اینکه صد فرش مباح روی هم بر زمین غصبی فرش نموده ودر بالای آن صد فرش ایستادن بنماز نماید یا آنکه زمین مباح باشد ویکی از آن فروش متعدده غصب باشد باز باطل است مکان مصلی است وهمچنین است هرگاه جمیع این مذکورات مباح باشد وفضائی که بدن مصلی شاغل آن است درحال قیام یا رکوع یا سجود ونحو آن مغصوب باشد نیز نماز باطل است چنانچه از تعریف مکان این فروعات ونحو آن نیز معلوم میشود والله العالم

مسئله نماز در زیر خیمه مغصوب ودر خانه که سقف وجدرانش مغصوب باشد جائز است یا نه صحیح اقوی بطلان آن نماز است در تحت خیمه مغصوب یا خانه که سقف وجدرانش مغصوب باشد حتی آنکه خانه که یک خشت از دیوار او مغصوب باشد ویا سفینه که یک لوح آن غصبی باشد نیز باطل است بلی قول ببطلان نماز در بلادی که یک خشت از دیوار شهر آن مغصوب باشد خالی از تامل نیست هرچند خالی از قوت هم نیست وبعضی ذکر کرده اند که قول ببطلان نماز در بلدی که یک خشت از قلعه آن مغصوب باشد ضعیف است بجهت لزوم حرج شدید

مسئله هرگاه زخم حیوان را بخیاط غصبی دوخته باشد جائز است سوار شدن بران اسپ ونماز خواندن بران یا نه صحیح جائز نیست سوار شدن بران حیوان ونماز کردن بران مگر آنکه صاحبش راضی باشد ویا آنکه وقت نماز تنگ باشد ویا آنکه فراموش کرده باشد که درین هنگام جائز است ولکن با اجرت متعارفه یا با اقت اجرت

مسئله فرقی در بطلان صلوٰة در مکان مغصوب بین نماز واجب ونافله نمیباشد ویا آنکه در نافله جائز است که در مکان مغصوب بجا آورده شود صحیح اقوی آنست که فرقی نیست درین باب بین نافله وفریضه بلی اتیان بنافله ماشیا در مکان مغصوب هرچند در سعت وقت باشد مضائقه نداریم که حکم بصحت آن در هنگامیکه ایما نماید بجهت رکوع وسجود چنانچه فاضل هندی

اعلی الله مقامه فرموده‌اند ولکن احوط ترک آنست زیرا که بعید نیست که این تصرفات مزبوره
حتی قرائت در نافله نیز منهی عنه باشد هرچند اتیان نافله در ضمن خروج مأمور به شده
باشد س چه میفرمایند آنقبله درآنکه هرگاه در خانه کسی بدیوار یا در صحن آن مکان
آجر غصبی و ناجائز با آجرهای غیر غصبی و جائز مخلوط شده بکار رفته باشد و
ناجائز را نمی‌تواند تمیز دهد از جائز تا که دوری نماید آیا نماز دران مکان و همچنین
وضو و غسل و تیمم دران مکان صحیح است یا نه ج بسم الله وله الحمد نماز جائز نیست
ولکن وضو و غسل و تیمم ضرر ندارد والله العالم س هرگاه مواد غصبی در خانه
ملکی خود بکار رفته باشد و صاحبش را نمیشناسد و یا دست رس به صاحبش یا
وارث او ندارد تا استحلال از ایشان نماید و قدرت بر خراب کردن خانه و از نو ساختن
هم ندارد پس تکلیف او برای نماز خود و اهل خود بچه نوع نماید و اگر در حال صحت
خارج خانه نماز کند در حال مرض چه نماید ج در جمیع این موارد رجوع بحاکم شرع
نماید تا او حلال نماید س در ملک یا خانه مجهول المالک نماز کردن و غسل کردن
و میت دفن نمودن چه صورت دارد ج در مجهول المالک رجوع بمجتهد نمایند والله العالم
س خاکروبه یا مشت خاک که حرام و مغصوب باشد و اشیائیکه قیمت ندارد
هرگاه در وقت نماز بدن مصلی بران قرار گیرد نماز صحیح است یا باطل ج اگر خود این
شخص غاصب باشد که خاکروبه غصبی زمین غصب کرده شده بر بدن یا رخت
مصلی قرار گیرد نمازش باطلست و اگر دیگرے غصب کرده و فرض شود که آن شخص
جاروب میکند و خاکروبه غصبی بر بدن یا رخت مصلی غیر غاصب نشیند
اینوقت ضرر ندارد و همچنین است اشیائیکه قیمت ندارد والله العالم س
هرگاه شخص داخل در ملک غیر شود اثماً و عصیاناً و یا آنکه جاهل بغصبیت بوده
داخل شده و بعد از دخول نادم و یا مطلع بر حقیقت غصبیت شده و این اطلاع
یا ندامت در آخر وقت باشد چه نماید ج اگر ممکن باشد که درک یک رکعت را نماید
بعد از خروج از مکان مغصوب پس لازم است که تاخیر در نماز نموده و تعجیل در خروج

مکان غصب ... ۱۲
... خلاف ادله ۱۲
منهی عنه ... ۱۲
... خروج ...
... مامور به ... ۱۲
... بیان ۱۲ ... تمیز ۱۲
... مخلوط یعنی آمیخته ۱۲
... اسباب ۱۲
مواد مصالح ... ملکیت ۱۲
... صاحب مالک ۱۲
استحلال یعنی ... ۱۲
خراب کردن یعنی شکست ...
... اهل و عیال ۱۲
اهل یعنی ... ۱۲
خارج ... جاها ۱۲
... آوردن ۱۲
رجوع ... ملکیت ۱۲
ملک ...
مجهول المالک یعنی مالکش معلوم نباشد ۱۲
خاکروبه یعنی ... ۱۲
اشیاء ... ۱۲
مصلی نمازکننده ۱۲
رخت لباس ۱۲
ملک ... زمین ۱۲
اثم و عصیان گناه ۱۲
ندامت پشیمانی ۱۲
... یافتن ۱۲
تاخیر ... ۱۲

نماید تا اینکه درك یك رکعت را در وقت در مکان مباح نماید و امّا اگر ضیق وقت بحدی
باشد که متمکن بیك رکعت بعد از خروج نشود باینمعنی که اگر از تمام زمین مغصوب
بخواهد بیرون رفته اتیان بنماز نماید تمام وقت خارج میشود پس در ینوقت اظهر
آنست که اتیان بنماز در حال خروج از مکان مغصوب لازم باشد بطوریکه منافات
با بیرون رفتن از مغصوب نداشته باشد که در حال راه رفتن اتیان بنماز نماید و بجهت
رکوع و سجود ایماء و اشاره نماید که ایماء در سجود اخفض از ایماء در رکوع باشد و
از بعضی از افاضل ظاهر میشود که اگر خروج از مغصوب امتدادی داشته باشد که بحال دو نماز
داشته باشد که احدهما با رکوع و سجود متعارف و دیگرے با رکوع و سجود با ایماء و اشاره
اتیان بهر دو طور نماید و این بسیار بعید است (س) آیا فرقی هست بین غصب ابتدائی
باینمعنی که شخص دخول در ملك غیر نشده ابتداءً بدون اذن و بین غصب طاری
باین معنی که اوّل دخول او باذن مالك بوده و بعد از دخول مالك بگوید حال راضی نیستم
خارج شو از ملك من و یا آنکه فرقی بین این دو غصب نیست چه در سعت وقت
یا در ضیق وقت (ج) امّا در سعت وقت پس فرقی بین غصبین مذکورین نمیباشد
و اتیان بصلوة در سعت وقت در هر دو فرض باطل و همچنین در ضیق وقت بمعنای
در سوال سابق مذکور شد بلی فرقی که هست در حدوث غصب بعد از اشتغال
بصلوة است مثل اینکه باذن مالك مشتغل بنماز شده و در حین نماز مالك بگوید
که راضی نیستم بیرون برو پس میگوئیم در ینصورت خالی از چند قسم نیست یا اینکه
میداند که مراد مالك آنست که بعد از اتمام عمل بیرون برود پس در ینصورت
شکی نیست در وجوب اتمام و حرمت ابطال نماز و همچنین هرگاه مشخص نشود
که مراد مالك از امر بخروج بعد از اتمام عمل است یا نه و اگر معلوم شود که مراد او
قطع نماز و خروج است پس ظاهر آنست که قطع نماز نیز جائز نباشد بلکه نماز را
مستقراً اتمام نموده بعد از نماز فوراً بیرون رود و لکن احتیاط آنست که در ینهنگام
اقتصار نماید بواجبات نماز و امورات مستحبه را ترك نماید (س) هرگاه شخص

ف۱ — ضیق تنگی ۱۲
ف۲ — متمکن قادر ۱۲
ف۳ — اتیان آمدن ۱۲
ف۴ — منافات ۱۲
ف۵ — ایماء اشاره ۱۲
ف۶ — اخفض فرو تر ۱۲
ف۷ — افاضل ۱۲
ف۸ — امتداد درازی ۱۲
ف۹ — متعارف ۱۲
ف۱۰ — احدهما یکی از دو ۱۲
ف۱۱ — ابتدائی ۱۲
ف۱۲ — اذن اجازت ۱۲
ف۱۳ — طاری ۱۲
ف۱۴ — خارج بیرون ۱۲
ف۱۵ — ملك ۱۲
ف۱۶ — سعت یعنی وسعت ۱۲
ف۱۷ — ضیق تنگی ۱۲
ف۱۸ — غصبین دو غصب ۱۲
ف۱۹ — حدوث پیدا شدن ۱۲
ف۲۰ — اشتغال مشغول شدن ۱۲
ف۲۱ — صلوة نماز ۱۲
ف۲۲ — مشتغل مشغول ۱۲
ف۲۳ — حین وقت ۱۲
ف۲۴ — اتمام تمام کردن ۱۲
ف۲۵ — ابطال باطل کردن ۱۲
ف۲۶ — مشخص یعنی تشخیص ۱۲
ف۲۷ — امر حکم ۱۲
ف۲۸ — قطع بریدن ۱۲
ف۲۹ — مستقراً یعنی با آرام و سکون ۱۲
ف۳۰ — اقتصار یعنی اختصار ۱۲

مضطر باشد در مکان مغصوب نماز او چه صورت دارد ج اگر مجبور باشد بر آن بنماز
در آن مکان بوده باشد بنحویکه قدرت بر تخلف نداشته باشد پس اشکالی در صحت آن
نیست واگر مجبور بنماز در مکان مغصوب نباشد بلکه مجبور در بودن آن مکان باشد
مثل کسیکه محبوس است در مکان مغصوب پس شکی در لزوم اتیان بنماز در آن نیست
اگر در وضوء وغسل یا تیمم یا استنجا یا غسل خبث محتاج بغصبی نباشد واشکالیکه
هست در دو چیز است یکی آنکه اگر محتاج بزیادتی تصرف در ارض مغصوبه شود بجهة
وضو یا غسل یا غسل خبث یا تیمم آیا فاقد الطهورین میباشد یا نه ظاهر ثانی است پس محبوس
وضوء میگیرد واستنجا میکند دوم آنست که نماز را برکوع وسجود متعارف بعمل آورد
یا بنحو ایماء واشاره وظاهر اینست که نیز اشکالی نباشد در اتیان برکوع وسجود
متعارف از برای محبوس هرچند احتیاط مقتضی آنست که گفته شود که جهت رکوع
وسجود ایماء نماید تا تصرفات زائده لازم نیاید چنانچه بعضی از افاضل معاصر احتیاط
نموده اند س مالك عین مغصوبه هرگاه اذن مطلق دهد در خصوص نماز
یا بگوید که راضی هستم هرکه نماز کند در آن شخص غاصب نیز میتواند که نماز کند
یا نه ج انصراف اذن بغاصب مشکل است مگر آنکه از خارج معلوم شود بخصوص است
که بگوید راضی هستم حتی بغاصب یا بشاهد حال ونحو آن پس جائز است نماز کردن
غاصب در این مکان والا بمطلق اذن اشکال است واحوط بلکه اقوی اجتناب است
س جاهل بغصبیت معذور است یا نه ج جاهل بغصبیت یا جاهل بموضوع غصبیت یعنی نمیداند که این
مکان یا لباس مغصوب بوده ونماز خواند پس این نحو از جاهل معذور است
مطلقا ویا جاهل بحکم باین معنی که اصل غصبیت را میدانست ولکن حکم آن که
بطلان نماز باشد نمیدانست این نحو از جاهل معذور نیست مطلقا چه عالم
بحکم شود در وقت وچه در خارج وقت پس در وقت اعاده ودر خارج وقت قضا
لازم است وهمچنین اگر جاهل باشد بحکم آنکه حرمت است اگر قاصر باشد نیز
معذور نیست س ناسی از غصب بعد از اتیان بصلاة اعاده وقضاء آن لازم است

یا نه ج ناسی نیز بر دو قسم است یا ناسی از اصل غصب است پس حکم آن حکم جاهل
باصل غصب است که معذور است و اعاده و قضا هیچکدام لازم نیست و یا آنکه ناسی
حکم غصب است و آن نیز مثل جاهل بحکم غصب است که معذور نیست مگر اینکه جهل
و نسیان حکم از روی تقصیر نباشد بلکه قاصر باشد و قاصر نیز معذور است پس
در هر وقت چون جاهل باصل غصب خواهد بود **س** طهارت در مکان مصلّی
شرط است در صحت صلوة یا نه ج شک نیست در اشتراط طهارت مکان مصلّی
از نجاست متعدیه بر بدن و لباس مگر از نجاستی که عفو از آن شده باشد پس
هرگاه در مکان مصلّی غیر از محل سجده نجس باشد بنجاستی که سرایت نکند ببدن
و لباس ضرر ندارد چنانچه هرگاه بنجاستی باشد که عفو از آن شده باشد نیز
ضرر ندارد هرچند این نجاست معفوه متعدیه ببدن و لباس باشد و امّا
محل سجده پس اگر بعض از آن نجس و بعضی از آن طاهر باشد که مسمّی سجده بر
محل طاهر واقع شود ضرر ندارد سجده نمودن بر آن محل چه محل مسمّی طاهر
متفرق باشد و چه مجتمع و لکن بشرطیکه تعدی بجبهه ننماید هرچند در مسمّای طاهر
متفرق احتیاط اولی است پس معلوم شد که محل سجده هرگاه نجس باشد بنجاست
غیر معفوه نماز جائز نیست هرچند سرایت کننده نباشد چنانچه هرگاه نجاست
معفوه داشته باشد که سرایت کننده باشد بحیثیتیکه قدر مسمّی سجود باقی نماند
نیز ضرر دارد و نماز جائز نیست و امّا اگر نجس بنجاست معفوه که سرایت کننده
نباشد که تمام محل سجده را فرا گیرد و بقدر مسمّی سجده محل طاهر باقی بماند پس
ضرر ندارد در این هنگام سجده نمودن بر آن محل **س** آیا استقرار لازم است
در مکان مصلّی که هرگاه نماز کند در جائیکه متحرک باشد که بالعرض و تبعیت آن
مصلّی متحرک شود چون کشتی و طراده و کرجی و وابور و عراده و نحو آن نماز
باطل است یا نه ج در بحث قبله گذشت که هرگاه مصلّی مضطر باشد در اتیان
بنماز در کشتی و نحو آن بجهت عدم امکان خروج اگرچه بسبب تنگی وقت باشد

مطلقًا چه کشتی و بخوان مضطرب باشد یا نه و چه رونده باشد یا ایستاده
واما مراعات استقبال پس در بحث قبله گذشت واما در حال اختیار و امکان و عدم
پس اگر طوری فرض شود که کشتی و واپور و امثال آن اضطراب و یا حرکات فاحشه
نداشته باشند که باعث حرکت مصلّی مستقلًا شوند بنحوی که استیفاء جمیع شرائط
وافعال نماز را میتواند نمود پس اقوی جواز است و حرکت بر تبعیت درین فرض ضرر
ندارد هرچند احوط ترک است بلکه اقوی است جواز نماز مطلقًا حتی در صورتیکه
حرکات فاحشه داشته باشد ولکن مراعات شرائط نماز از استقبال و طمانینت و نحو
آن بالامکان لازم است پس هرگاه در اثنای نماز حرکات متفاحشه حاصل شود
درین صورت صبر نماید تا مستقر شود هرگاه صبر موجب محو صورة صلوٰة نشود
واگر صبر باعث محو صورت صلوٰة شود بهمان طور نماز کند بلکه اگر نتواند در وسط
صلوٰة بایستد بنشیند و نماز را تمام نماید وهرچند احوط در جمیع صور ترک نماز
در کشتی و تخت روان و واپور و بخوان میباشد و در حکم نماز در کشتی است بر
تختی که آدم او را بر داشته باشند و چیزیکه میان دو دیوار یا دو درخت بسته باشند
که با اطمینان بوقوف و عدم حرکت آن جائز است نماز و در صورت اضطراب و حرکت
جائز نیست والله العالم **مسئله** تقدم زن بر مرد و یا محاذات ایشان در نماز
بدون حصول فاصله معهوده جائز است یا نه و بر فرض جواز کراهتی دارد یا نه
ج اقوی آنست که نماز مرد و زن در هر دو صورت جائز است هرچند مکروه است
در حال اختیار ولکن احتیاط شدید در ترک آنست حتی در محارم بلکه احوط اجتناب
از محاذات است مطلقًا حتی در اثنای نماز پس هرگاه محاذات در اثنای نماز حاصل
شود هردو اعاده نمایند پس اولی آنست که زن موخر باشد از مرد در حال نماز بنحوی
که موضع قیام مرد نباشد **مس** این کراهیت و احتیاط مخصوص بکسی است که
موخر است یا نه **ج** اقوی آنست که کراهت و احتیاط مخصوص بمقارن یا موخر است
واما مقدم پس نماز او صحیح است مطلقًا چه مرد باشد چه زن واما مقارن

که هر دو یکدفعه شروع بنماز نماید پس هر که تکبیرة الاحرام او زودتر تمام شد نماز او صحیح است و کراهت و احتیاط در نماز موخر است **مسئله** ثبوت کراهت در حال اشتغال مرد و زن بنماز است یا مطلق است که هرگاه زن مقدم بر مرد باشد و مشتغل بنماز نباشد نیز کراهت دارد **ج** ثبوت کراهت مختص است بحال اشتغال هر دو بنماز پس اگر مرد نماز کند و زن نماز نکند یا بعکس پس تقدم و محاذات هیچکدام ضرر ندارد و کراهتی هم ندارد **مسئله** هرگاه شخص متاخر بداند فساد نماز شخص متقدم را بجهت اخلال آن به بعض امور واجبه در اینصورت نیز مکروه است یا نه **ج** در صورتیکه معلوم باشد فساد نماز متقدم بجهت نداشتن وضوء یا صحیح نبودن قرائت و غیر آن که نمازش مستجمع شرائط معتبره در صحت نماز نبوده باشد اقوی عدم کراهت از شخص متاخر است بلکه کراهت در حق کسیکه نماز او صحیح است منتفی است هرچند با هم مشغول نماز شوند **مسئله** رفع کراهت و احتیاط در صورت اجتماع مرد و زن در مکان بچه چیز میشود **ج** رفع میشود مرجوحیت و احتیاط بحائل مثل پرده و در و دیوار پس در صورت حائل اگر احدهما در یک طرف حائل بایستد و دیگری در طرف دیگر چه مقدم و چه محاذات مرجوحیت منتفی است و بعد در میان ایشان بده ذراع که در صورت محاذات ملاحظه این از محل قدم زن است تا محل قدم مرد و در صورت تقدم نیز اقوی چون صورت محاذات اعتبار فاصله از محل قدم زن تا محل قدم مرد باشد و همچنین حاصل میشود باختلاف زن و مرد در بلندی و پستی که زن مثلا در پشت بام نماز کند و مرد در زمین یا عکس هرچند فاصله بکمتر از ده ذراع باشد و همچنین است در رفع مرجوحیت تقدم مرد و تاخر زن از مرد بطوری که موضع قدم زن بمقدار یک وجب موخر باشد از موضع قدم مرد و اولی از آن آنست که موضع سجود زن محاذی سینه مرد باشد و بهتر از این در رفع کراهت آنست که موضع سجود زن مقابل قدم مرد باشد و احسن از جمیع صور آنست که موضع سجود زن متاخر از موضع قدم مرد باشد

س حکم بکراهت واحتیاط در صورت تقدم زن ومحاذات مختص بصورتیست که مرد وزن هر دو بالغ باشند یا آنکه اگر احدهما غیر بالغ باشد نیز حکم ثابت است.

ج اما در حق زن پس حکم مذکور ثابت است مطلقاً چه مرد بالغ باشد یا غیر بالغ واما در حق مرد پس ظاهر این است که حکم مختص نیست بصورتیکه زن بالغه باشد پس اگر مرد نماز کند در حالتی که دختر غیر بالغه در پیش روی او ویا محاذات او مشغول نماز باشد ضرر ندارد بنابر اقوی

س هرگاه مرد وزن واقع شوند در مکانی که در آن مسافت بمقدار معهود ممکن نبوده باشد وهمچنین نصب حائل و تقدم مرد نیز ممکن نباشد چه نماید

ج مفروض مسئله اگر در وسعت وقت باشد پس مستحب آنست که اول مرد اتیان بنماز نماید وبعد از آن زن هرچند تاخیر باعث خروج وقت فضیلت نماز زن شود بلکه در چنین صورت هرگاه مکان مملوک زن باشد اولی آنست که اذن دهد مرد را که اول اتیان بنماز نماید وبعد از آن زن واگر وقت مضیق باشد که بسبب تاخیر نماز زن فوت شود اگرچه بعضی از اجزای آن باشد پس این صورت تاخیر جائز نیست بلکه هر دو باهم اتیان بنماز نمایند واحتیاط وکراهت در این صورت منتفی است بجهت مراعات وقت

س در روضات مطهره محاذات قبر شریف ویا مقدم بر آن نماز صحیح است یا نه

ج اقوی عدم بطلان وعدم حرمت است بلی بملاحظه اخبار آداب سزاوار آنست که عقب از قبر شریف بایستد ودر بعضی از صور کمال بی ادبی میشود چون حال تقدم بر قبر وضریح مقدس که پشت بقبر وضریح مبارک نماید ونماز کند

س مواضعیکه نماز در آن خواه باعتبار نفس مکان ویا باعتبار امور خارجه مکروه است بیان فرمایند

ج مواضعیکه مکروه است نماز در آن بسیار است اول حمام است ومشهور بین فقهاء آنست که نماز در حمام مکروه است وبعضی از قدمای اصحاب ما رضوان الله علیهم قائل بحرمت نماز در حمام شده اند چون ابو الصلاح اعلی الله مقامه واین ضعیف است وحکم مذکور ثابت است در داخل حمام واما مسلخ یعنی مکانیکه رخت

جمعی از قدمای اصحاب رضوان الله علیهم قائل بکراهت شده اند و رفع کراهت را
برش یعنی آب پاشیدن دانسته اند و عمل بروایت رش تعبدی است و الا بسبب
رش نجس تر میشود و چون مکان نجس تر میشود گاهست که در بعضی از صور تعدی
بلباس مصلی میکند و باعث بطلان نماز میشود دوازدهم جواد طرق یعنی
راه های وسیع بلکه مطلق راه ها چه حال مرور باشد یا نه بلکه در حالیکه مرور هرگاه
مزاحم شود حکم ببطلان دور نیست که متهم باشد سیزدهم مذابح حیوان چهاردهم
مکانی است که درآن تصویر باشد و این حکم مختص بصورتی است که تصویر مقابل
روی مصلی باشد چه در دیوار کشیده باشد و یا آنکه در روی پشتی و متکا باشد
پس اگر در یمین و یسار و پشت سر واقع شود حکم بعدم کراهت متجه است پانزدهم
مکانی است که هرگاه مصلی بایستد مواجه شود بدیواری که درآن رطوبت از
بالوعه و یا بیت الخلا نشر نماید شانزدهم خانه ایست که درآن سگ بوده باشد
مگر آنکه سگ معلم یعنی سگ شکاری باشد هفدهم مکانی است که پیش روی
آن آهنی باشد خواه اسلحه باشد چون شمشیر و تفنگ و نحو آن یا خود آهن باشد
هیجدهم مکانی است که در جهت قبله آن در مفتوح باشد نوزدهم نماز کردن در جائیکه
پیش روی مصلی انسان چه مرد و چه زن چه خوابیده و چه ایستاده باشد
بستم نماز کردن بسوی مصحف کشاده و اما مصحف بسته شده پس کراهت ندارد
بست و یکم نماز کردن در اندرون خانه کعبه و پشت بام آن بست و دوم میان
قبور است در حالتی که قبر پیش رو واقع شود و هرگاه قبر پیش رو نباشد حکم بعدم
کراهت متجه است چنانچه رفع کراهت بحائل و بدوری ده ذراع نیز میشود
بست و سوم مواضع بیدا و ذات الصلاصل و ضجنان است که این سه موضع
میان مدینه و مکه است و همچنین هر وادی منخسف چون بابل و ذات الجیش
و نحو آن بست و چهارم هر مکانیکه موجب اغتشاش حواس مصلی شود چون
زمین بسیار گرم و بسیار سرد و خانهٔ پر دود و نحو آن بست و پنجم خانه که درآن

جنب باشد بست و ششم جائیکہ مقابل مصلّی گل و خرمن گندم و جو باشد

در لباس مصلی

مس لباس مصلّی از چه جنس باید باشد که نماز درآن صحیح باشد ج لباس مصلّی باید از جنس نباتات باشد چون پنبه و کتان و همچنین حشیش و گیاه و یا آنکه از پوست و مو و کرک حیوان ماکول اللحم باشد مس طهارت در لباس مصلّی شرط است یا نه ج شکی در اشتراط طهارت نیست مگر از نجاسات معفوه که هرگاه در لباس مصلّی باشد ضرر ندارد و نجاساتیکه عفو از آن شده در باب طهارت بیان نمودیم مس لباسیکه بقدر ساتر عورتین نباشد و نجس باشد نماز با آن صحیح صورت دارد ج نجاست لباس غیر ساتر ضرر ندارد هرچند در موضعش نباشد مثل دستمال کوچک و جوراب و نعلین و نحو آن و امّا مثل عمامه نجس که بعد از پیچیدن باعتبار این هیئت و شکل ساتر نیست پس احوط عدم جواز صلوٰة در آن است مگر آنکه قبل از پیچیدن بنفسه بقدر ساتر عورت نباشد که در آنوقت نماز در آن صحیح است و همچنین شال کمر اگر قبل از این هیئت بقدر ساتر باشد نماز در آن باطل است علی الاحوط مس نماز در جلود و اجزای غیر ماکول اللحم چه صورت دارد ج جائز نیست نماز در اجزای غیر ماکول اللحم چه جلد باشد چه غیر آن چه حیوٰة در آن حلول کرده باشد و چه حیوٰة در آن حلول نکرده باشد خواه از حیوان نجس العین باشد چون کلب و خنزیر و یا طاهر العین چون روباه و گربه و غیرها و خواه آن جزء طاهر العین نجس باشد چون بول یا نجس نباشد چون مو چه آن جزء غیر ماکول اللحم بقدر ساتر عورتین باشد یا کمتر از ساتر و چه اینکه همین اجزای را ساتر قرار دهند و یا آنکه ساتر غیر این جزء باشد و این جزء ملاصق با او باشد و یا آنکه بالای ساتر پوشیده باشد و فرقی نیست در حیوان غیر ماکول اللحم بین اینکه تذکیه بذبح شرعی شده باشد یا تذکیه بذبح شرعی نشده باشد و همچنین فرقی نیست در جلد آن که دباغی نموده باشند یا نه بجملهٔ همین که صادق شد که نماز در اجزای غیر ماکول اللحم نموده نماز باطل میشود و لکن

علم بمیتہ بودن حاصل نشود کافی است اقوی شرطیت علم است باین معنی
کہ تا علم وجدانی یا شرعی بہ تذکیہ حاصل نشود جائز نیست استعمال وصورت عدم
علم در حکم علم بمیتہ بودن است در عدم جواز استعمال پس اگر جلدی مردد شود بین
اینکہ مذکی باشد یا از میتہ جائز نیست استعمال آن مطلقا چہ در نماز و چہ در غیر
نماز پس تذکیہ بچند چیز ثابت میشود پنج چیز اول بمشاہدہ صدور آن
از مذکی دوم باخبار عدلین بلکہ عدل واحد بقولی کہ خالی از قوت نیست سوم
بودن جلود در اسواق مسلمین ہر چند ذوالید مجہول الحال باشد در اسلام
و کفر بلکہ ذوالید معلوم الکفر پس دلیل بر طہارت نیست مگر آنکہ تذکیہ در
جلد بنحو سابق معلوم شود چہارم اثر استعمال مسلم مثل جلد قرآن و نحو آن
پنجم اثر استعمال مطلق ہر چند ندانیم کہ از مسلم است یا کافر مثل اینکہ سفرہ در
صحرا ببینیم کہ گوشت یا تخم یا نانات و پنیر در اوست کہ ندانیم کہ سفرہ مجوسی است
مثلا یا سفرہ مسلم پس ہر گاہ پوستی از گوسفند و نحو آن در بلدی یافت
شود و شخص نداند کہ از مذکی است یا میتہ استعمال ہمچو جلد مطروح جائز است
یا نہ اقوی اگر آثار تصرف دران باشد مثل اینکہ قطعہ از کفش و چکمہ و جلد کتاب
و کمربند و نحو آن باشد اقوی جواز استعمال چنین جلد مطروح است چہ در نماز
باشد یا غیر آن و اگر آثار تصرف بنحو مذکور در او نباشد جائز نیست استعمال
ہر چند ظن بہ تذکیہ حاصل شود و فرقی نیست در حکم مذکور بتفصیل مذبور بین
آنکہ جلد مطروح در سوق مسلمین باشد یا در غیر سوق پس عمدہ در جواز
استعمال بعد از فقدان علم وجدانی علم شرعی میباشد نہ ظن بہ تذکیہ پس
ہر گاہ لباس از موی انسان درست کنند نماز دران چہ صورت دارد اقوی
جواز صحت نماز است و احوط اجتناب است از ان خصوصا در صورتی کہ ساتر
عورت باشد پس نماز در موی و کرک خرگوش و نحو آن چنانچہ از بعضی از اخبار
مستفاد میشود صحیح است یا نہ اقوی و اشہر منع است مطلقا چہ از خود این

موو کرک لباس ترتیب دهند و یا آنکه جزء لباس قرار دهند **س** استعمال اجزاء میتہ ماکول اللحم در نماز چه صورت دارد **ج** بدانکه اجزای میتہ ماکول اللحم که صاحب نفس سائله باشد اگر جزئیست که حیوة در وحلول کرده چون جلد و لحم و نحو آن پس نماز دران صحیح نیست اگرچه ملابس بر المصلوة باشد بلکه استعمال آن در خارج نماز و انتفاع باو مطلقاً جائز نیست و اگر آن جزء جزئیست که حیوة دران حلول نکرده باشد چون موو کرک و استخوان پس استعمال آن جائز و نماز در آنها نیز صحیح است خواه آن مو را چیده باشند یا کنده باشند بلی در صورت اخیر موضعیکه اخراج شده از جلد میتہ باید شسته شود بسبب ملاقات رطوبت باطن و اگر میتہ صاحب نفس سائله نباشد چون پوست ماهی و نحو آن پس قوی جواز استعمال آن در غیر نماز و جواز نماز دران نیز میباشد هرچند احوط اجتناب است از آن در نماز والله العالم

س نماز در پوست خز و سنجاب و حواصل خوارزمیه جائز است یا نه **ج** اقوی جواز صلوٰة در پوست و موو کرک مذکورات است اگرچه از حیوان غیر ماکول اللحم است و اما در غیر پوست و مو چون استخوان و نحو آن پس اگر ملصق با مصلی باشد جائز نیست نماز دران **س** نماز در لباسیکه از قاقم و سمور خواه کل لباس باشد و خواه سنجاف یا آستر جائز است یا نه **ج** صلوٰة در قاقم و سمور جائز نیست در هیچیک از اقسام مرقومه **س** چه میفرمایند در لباس پشم مجهول الحال که نمیدانند از پشم جانور ماکول اللحم است یا از غیر ماکول اللحم و از مسلمان خرید کند نماز دران جائز است یا نه و پوشیدن آن جائز است یا نه و در بانات که عبارت از ماهوت است و شال که در هندوستان میسازند و از پشم میباشد نماز دران جائز خواهد بود یا نه اگر از مسلم خرید کند فتوای خود که قطعی باشد قلمی فرمایند **ج** برک و ماهوت و عبا و شال ترمه و نحو آن از پشم که متعارفند از ماکول اللحم است بلا اشکال و اینها تقلیدی نیست بلکه تجار و سیمرا این امور را بهتر از مجتهد میدانند و تشکیک در اینها مستلزم

تشکیک در پشم میباشد و فرق میان ماهوت و شال و صوف و عبا کراز پشم میزند
و برکی کهانکرها میبزند نیست و این واضح است **س** یا چه پشم مجهول الحال اگر
از دست مسلم گرفته شود نماز بان صحیح است یا نه **ج** هیچکه از اثنا عشری باشد و
خود ش دران نماز کند یا اینکه بگوید که درین لباس نماز بکن یا درین پشم ترتیب آثار
ماکول اللحم بکند پس حق جواز اعتماد بران است وزیاده بران تفحص لازم نیست و ا
هر وقتی است که در پشم شك شود از جهت ماکول اللحم بودن و نبودن و اما
از جهت طهارت و غصبیت پس بی اشکال اصل طهارت و ید مسلم کافی است
س در ماهوت و نحو آن که میگویند که احتمال دارد که از حیوان غیر ماکول اللحم
باشد نماز در وجه صورت دارد **ج** در ماهوت و نحو آن که محل استعمال مسلمانان
است که می پوشند و دران نماز میکنند نماز با او صحیح است و احتمال مذکور از
وسواس است بلی احوط در هر چیزی که احتمال بطلان نماز دران میرود اجتناب
است هرگاه منجر بوسواس نشود **س** ماهوت و دیگر پارچهای صوف
و پشم که در هندوستان از ملك نصاری میآید و کافر و مسلم آنرا در هند
میفروشند آنرا از دست کافر یا مسلم خریدن و پوشیدن و دران نماز گذاردن
جائز است یا نه **ج** همه اینها ضرر ندارد چه از مسلم و چه از کافر و پشم و صوف
و خالی بر لحم و جلود ندارد **س** هل تبطل الصلوٰة مع الشك فی کون الشیٔ
من اجزاء غیر ماکول اللحم ام لا و علی الاول فما تقول فی الماهوت هل هو من المشکوك
فتبطل الصلوٰة فیه ام لا **ج** اما حکم المسئلة الاولی فهو انه ان کان الشیٔ المشکوك
من اللباس او جزء من اللباس فمع الشك تبطل الصلوٰة فیه وان کان غیر اللباس
وغیر جزء اللباس فلا باس به سواء کان محمولا او ملصقا باللباس فیشترط فی
کل لباس تلبسه حال الصلوٰة احراز عدم کونه من مالا یؤکل لحمه نعم لو احرزت
ذلك ولکن تشك ان ما مع اللباس ملصقا به مما لا یؤکل لحمه ام لا او تشك ان
ما مع المصلی مما حمله المصلی کقبضة السکین مما لا یؤکل لحمه ام لا فلا باس عند

فالاولى بقاعدة ان الشك في شرط الصلوة يوجب الشك في المشروط وفي الثاني
الى استصحاب جواز الدخول في الصلوة قبل اللبس وقبل الحمل فتامل جيدًا واما
الماهوت فهو اولاً بعد الفحص التام من المتدينين المعتمدين المقيمين المتوطنين في
تلك البلدان مدة مديدة ليس مشكوكًا كما كتب الينا جمع من التجار واخبرنا جماعة
من الاخيار بل عن بعضهم ان الماهوت لا يحصل الا من شعر الغنم بل ولا من
شعر مطلق الغنم بل خصوص الاصفر بل في زمان الشيخ المرحوم مرتضى الانصاري
اعلى الله مقامه ايضًا اخبره اعلى الله مقامه ايضًا جماعة بان هذا الاحتمال في
الماهوت وسوسة محضة لانه اعلى الله مقامه كان اول مستشكل في ذلك
حتى اطال البحث فيه الى اسبوع ثم اطمأن بذلك ولبسه في الصلوة ولم يمنع الناس
وثانيا لو بنينا على ذلك لكان اللازم علينا عدم لبس كل ما هو من الشعر مثل البرك
والعباء من السامرة وغيرها لان هذه كلها تخرج من بلاد العامة ومن مذهبهم
جواز اكل كلما دب ودرج في الارض فكيف لا تشك في عباء السامرة وبرك الاكراد
وتشك في الماهوت مع ان شغل الكفار في امثال ذلك اضبط منا من ان لا
يرغب اليه الناس في البيع والشراء كما اخبرنا بذلك ايضًا جمع من التجار المتدينين
مع ان من قديم الازمان كانوا يستعملون الماهوت وهم كانوا ازهد واورع منا
بمراتب شتى وثالثا ان التحقيق ان يد المسلم علم شرعي كاف في تشخيص ما لا يؤكل
لحمه وما توهمه بعض القاصرين في الفقه بان حجية اليد انما هو في خصوص النجاسات
والطهارات لا مطلقا غلط جزمًا اذ كما ان السيرة دلت على حجية قول ذي اليد
في الطهارات والنجاسات دلت في غيرهما ايضًا الا ترى انه لو اخبر البايع بان هذا
الحجر هو ربع المثقال او مثقال او من او منان يجوز للمشتري الاعتماد بقوله
انه يشترط العلم بالثمن والمثمن الا ترى انه لو صرت ضيفًا لمسلم فجاء بلحم تشك
انه من ماكول اللحم او لا لكنت تاكل كما لو شككت انه من المذكى او لا لكنت تاكل
فكما ان اليد دليل في كونه من المذكى مع القطع بانه مما يؤكل لحمه كذلك دليل

فی کونه مما یوکل لحمه مع القطع بانه قد ذکی و کان حمل قول المسلم و فعله الی التّذکیة و قوله تعالی قولوا للناس حسنا دلیلا فی الثانی کذلک دلیل فی الاوّل فتامّل جیّدا ۱۲

اگر چیزی مشتبه شود که از حیوان ماکول اللحم است یا غیر ماکول اللحم نماز با آن چه حالت دارد

جواب هرگاه جلد ملبوس باشد ویا از شعر ودبر مشتبه ولباس درست کنند دران جلد ولباس نماز صحیح نیست واما اگر مثل مو وکرک واستخوان باشد که بدن ولباس مصلی چسپیده باشد ضرر ندارد بلکه هرگاه احتمال جزء نجس العین نیز برود ضرر ندارد

سؤال چه میفرمایند در استعمال لباس حریر از برای مردان

جواب جائز نیست از برای مردان پوشیدن لباسی که از حریر محض باشد در حال اختیار بلی جائز است پوشیدن آن در حال ضرورت مثل برودت هوا که در ترک پوشیدن آن خوف هلاک یا حدوث مرض باشد وهمچنین بجهت دفع شپش ودر حال حرب پس در غیر موارد مزبوره پوشیدن حریر خالص حرام ونماز دران نیز باطلست

سؤال هرگاه لباس حریر بقدر ما لایتم به الصلوة باشد چون عرقچین وغیر آن با استعمال آن جائز است در حال صلوة وغیر صلوة یا نه

جواب اقوی جواز استعمال مثل عرقچین وکمربند وبند زیرجامه وشال کمر وغیر آنکه تمام حریر باشد در نماز وچه در حال غیر نماز ولکن احوط واولی ترک استعمال آن میباشد خصوص در حالت صلوة

سؤال استعمال حریر مخلوط غیر خالص جائز است یا نه

جواب هرگاه مخلوط شود بچیزی که نماز دران جائز باشد چون پنبه و مو وغیر آن پس جائز است بشرطیکه مخلوط قدری باشد که مستهلک در حریر نشود وهرگاه مخلوط نمایند حریر را بچیزی که نماز در او جائز نباشد چون مفتول طلا یا موی حیوان غیر ماکول اللحم پس نماز دران باطل وپوشیدن آن نیز جائز نیست

سؤال هرگاه لباسی درست نمایند که بعض آن از پنبه وبعض آن از حریر محض چون آستین پیراهن ودامن قبا نماز دران صحیح است یا نه

جواب احوط بلکه اقوی ترک آن وبطلان نماز در چنین ثوب میباشد اگر بدنه با طلر وصل نمایند

بخلاف آنکه جامه را بافند از حریر محض و غیر حریر محض که پهلوی هم بافته شود ولکن
تار و پود هر یک از جنس خود باشد در این صورة اقوی جواز و احوط ترک است از
جهت خلاف فاضل هندی اعلی الله مقامه **مس** استر قبا را حریر قرار دهند جائز نیست
یا **نح** لباسیکه استر آن حریر خالص باشد حرام است استعمال آن و نماز در آن نیز
باطل است چنانچه جائز نیست قرار دادن لباس حریر را بین استر و ابره بلی هرگاه بین
استر و ابره بجای پنبه پیله کج بگذارند ظاهراً عیب ندارد **مس** هرگاه لباس حریر
مخلوط بنخ از کثرت استعمال نخهای آن برود و ابریشم و کج آن باقی بماند نماز در آن چه
صورت دارد **ج** هرگاه نخ از جمیع لباس رفته باشد اجتناب از آن لازم است و هرگاه از
بعض آن برود چون آستین و دامن مثلاً پس اقوی جواز استعمال و صحت نماز در آن
است و احوط اجتناب است **مس** هرگاه شخص لباسش منحصر باشد بحریر و لباس
دیگر نداشته باشد بهمین لباس حریر نماز کند یا عاریاً اتیان بنماز نماید **ج** در صورت
دوران اقوی اختیار نماز است عاریاً مگر آنکه درکندن آن خوف هلاکت نفس
باشد بجهت سرما یا گرما و یا باعث طول مرض شود که در اینصورت باهمان لباس
حریر نماز کند چنانچه هرگاه امر دائر شود بین نماز در لباس نجس و یا در حریر لازم
است اختیار نماید نماز در لباس نجس را و چنانچه اقوی اجتناب است از لباس مشتبه
بحریر **مس** خنثی میتواند با لباس حریر نماز بکند یا نه **ج** خنثی مشکل مشکل است
بلکه حکم خنثی مشکل حکم مردان است در عدم جواز لبس حریر و نماز در آن علی الاحوط
و اما علی الاقوی پس جائز است و نماز در آن نیز صحیح است **مس** هرگاه شخص
جهلاً یا از روی نسیان نماز در لباس حریر نماید و بپوشد و یا آنکه مجبور باشد
و نماز کند نماز او صحیح است یا نه **ج** هرگاه جاهل باشد بحکم حریر که حرمت لبس
باشد پس معذور نیست مگر جاهل قاصر و اما جاهل بموضوع که حریر بودن
لباس باشد و ناسی حریر بودن و یا مثل حکم حریر که نسیا نش از روی تسامح نبا شد
و همچنین مجبور پس معذور اند علی الاقوی هرچند احوط اعاده است خصوصاً

ف۱ استر با ابره یا آستر با حریر باشد که استعمال ممنوع باشد یعنی ...۱۲
ف۲ پنبه یعنی پیله کج ...۱۲
ف۳ ابریشم خام یعنی ...۱۲
ف۴ مخصوص ...۱۲
ف۵ عاری یعنی برهنه ...۱۲
ف۶ اتیان آمدن ...۱۲
ف۷ دوران دائر بودن ...۱۲
ف۸ نفس یعنی جان ...۱۲
ف۹ طول دراز ...۱۲
ف۱۰ مشتبه مشکوک ...۱۲
ف۱۱ خنثی آنکه علامت ... زن و مرد هر دو داشته باشد ... خنثی مشکل آنکه ... معلوم نشود ...۱۲
ف۱۲ جهلاً نادانسته ...۱۲
ف۱۳ نسیان فراموشی ...۱۲
ف۱۴ مجبور یعنی ...۱۲
ف۱۵ قاصر یعنی آنکه ... تحصیل حکم ...۱۲
ف۱۶ جاهل بموضوع یعنی ... ندانسته ...۱۲
ف۱۷ ناسی فراموش ...۱۲
ف۱۸ تسامح بی توجهی ...۱۲
ف۱۹ اعاده دوباره بعمل آوردن ...۱۲

هرگاه لباسش منحصر بحریر باشد و ساتری غیر آن نپوشیده باشد س چه میفرمائید نماز در لباسیکه سجاف آن از حریر خالص باشد ج اقوی جواز استعمال چنین لباس و عدم منع از سجاف نمودن بحریر است مطلقا بشرطیکه از صدق سجاف بیرون نرود ولیکن احوط آنست که زیاده از چهار انگشت مضموم بلکه مفرج نباشد والله العالم س لباسیکه بران از ابریشم یا کلابتون کارهی کرده باشند استعمال آن در صلوٰة جائز است یا نه ج ضرر ندارد والله العالم س هرگاه شک شود در لباس حریر که آیا خلط آن بما یصح الصلوٰة است یا غیر آن نماز در او چه صورت دارد ج اقوی اجتناب از آن است بجهت علم بتحصیل شرطیت س استعمال لباس کچینه چه صورت دارد ج کج در حکم ابریشم است بلکه در لسان شرع کج و ابریشم متحد است س نشستن بر فرش حریر جائز است یا نه ج حرام نیست افتراش بحریر و نشستن بران و تکیه نمودن بران و همچنین پیچیدن حریر را بخود بطوریکه صدق لبس ننماید پس بغیر عنوان حرمت است پوشیدن نه سائر استعمالات س استعمال فرش زربفت و نشستن بر گزینی که گروکش آن طلا باشد جائز است یا نه ج اقوی جواز افتراش بطلا و جلوس بر فرش طلا است هرچند احوط اجتناب است از استعمال طلا مطلقا مگر در صورت محمول که مذکور شد س پوشیدن لباس طلا در نماز و غیره جائز است یا نه و فرق در طلائی خالص و ممزوج میباشد یا نه ج استعمال لباس طلا مطلقا حرام است و نماز در ان جائز نیست چه خالص باشد یا این نحو که لباسی درست کنند که تار و پودش جمیعا طلا باشد و چه ممتزج باشد بچیزیکه نماز در ان جائز باشد و یا مرکب نمایند بچیزیکه نماز در ان جائز نباشد مثل اینکه لباس درست نمایند از مفتول طلا و مفتول نقره و یا آنکه لباس بافته شود از مفتول بطلا و ابریشم که در جمیع صور مسطوره نماز در ان باطلست چه آنکه بقدر ساتر باشد یا کمتر از ان و چه آنکه عورت مستور بلباس طلا باشد و یا آنکه عورت مستور باشد بلباسیکه نماز در ان جائز باشد و لباس طلا یا ممزوج بطلا را فوق آن پوشیده باشند س

هرگاه لباس را سرکش بطلا کرده باشند استعمال آن جائز است و نماز دران صحیح است
یا نه ج اگر صدق نماید که تزئین بطلا نموده و نماز دران نموده حرام است و نماز
دران باطل است و اگر نحوی باشد که جزء لباس نباشد بلکه داخل در محمول باشد چنانچه
چنانچه در بعضی از لباس مشاهده شده پس ضرر ندارد س بر سر نهادن
کلاه مطلا که در هند بر تارهای مطلا بر پارچه ریسمانی میسازند جائز است
یا نه ج جائز است اگر آب طلا باشد و اگر بمفتول عین طلا یا بورق عین طلا بافته
شده یا ساخته شده باشد حرام است والله العالم س پولک طلا و زنجیر
و پولک طلا در لباس باشد جائز است استعمال آن و نماز با آن صحیح است یا نه ج
اقوی عدم جواز استعمال و بطلان نماز است در لباسیکه بعض آن مفتول طلا
باشد و همچنین در زنجیره و پولک و نحو آن حتی بند زیر جامه که در میان آن کلابتو
طلا بکار برده باشند نه مطلا اقوی اجتناب است س شمشیر که دسته آن
طلا باشد یا مصلی باشد در نماز ضرر دارد یا نه ج ضرر ندارد داشتن شمشیر
و اسلحه دیگر که دسته آن طلا و یا مطلا باشد در نماز بلکه ضرر ندارد داشتن ساعت
که زنجیر و قاب آن طلا باشد بشرطیکه قاب ساعت متصل بساعت باشد
نه منفصل که ساعت دران گذاشته شود و صدق ظرف نماید و نحوی نباشد
که زینت مرد بطلا باشد بلکه زینت ساعت باین باشد س سر یراق اسپ
که معروف است و آن عبارت از لجام و زین اسپ است هرگاه از طلا یا نقره
درست نمایند جائز است یا نه ج اقوی جواز است چه از طلا باشد و چه از نقره
هرچند صاحب مقامع اعلی الله مقامه طلا را جائز نداشته اند بسبب جمود بر روایت
و در نقره نیز منع نموده اند و لکن اقوی جائز است در هر دو صورت خصوص
نقره بسبب اولویت قطعیه س نماز در انگشتر طلا در حق مردان چه صورت
دارد ج اقوی در انگشتر طلا و نحو آن حرمت است و بطلان نماز است س
انگشتر مطلا و نحو آن از برای مردان چه صورت دارد ج اقوی جواز و احوط

ف سرکش یعنی ازبالا ... [illegible]
... [illegible]
ف کلاه بتون طلا ۱۲
ف ... مصلی ... ساعت ... [illegible]
ف ... متصل ... [illegible]
ف ۱۶ ... شدن ... اولویت قطعیه ۱۲
ف ۱۸ ... یقینیه ... افضلیت ... مطلا ... [illegible]
ف ۱۹ ... طلا داشته باشند ... [illegible]
اصل طلا باشد ... انگشتر مطلا ...
و هیچ جواز ... [illegible]
اخرا ... نوشته شده است ۱۲

اجتناب از آن است س انگشتر آهنی یا برنجی یا از سرب و مس پوشیده و در آن
نماز کردن جائز است یا حرام یا مکروه ج مکروه است نه حرام س پوشیدن
لباسیکه رواج آن در میان کفار باشد مثل کلاه هی که نصاری میپوشند جائز
یا نه ج جائز است ولکن تشبیه بکفار خوب نیست لان من تشبه بقوم فهو
منهم س هرگاه شخص لباس طاهرش مشتبه شود بدو جامه یا سه جامه
نجس مثلا چگونه نماز کنند ج در همه آنها نماز بخوانند و اگر عکس این باشد که یک
جامه نجس مشتبه شود بدو جامه یا سه جامه پاک پس در هر صورت دو نماز در
دو جامه کافی است و اما هرگاه دو جامه دارد که یکی نجس و دیگری طاهر و مشتبه
شوند پس باید در هر یک نماز علیحده بخوانند پس در نماز جمع مثلا دو نماز یکجا
آورده در دو جامه و در مثل نماز ظهر و عصر مثلا جائز است که در هر یک از دو
جامه نماز ظهر و عصر را باهم بکنند و بعد در جامه دیگر نماز ظهر و عصر را یکجا آورند
و لکن اولی آنست که در هر یک از دو جامه نماز ظهر را یکجا آورد و بعد از آن شروع
بنماز عصر در هر یک از دو جامه دیگر بکند بلکه اولی آن نماز ظهر در جامه و عصر را
در جامه دیگر ترک نماید س آب دهن و شیر گربه در لباس مصلی مانع از نماز
هست یا نه ج با بقاء رطوبت مانع است چون جزء حیوان غیر ماکول اللحم است
و اما در صورت جفاف و خشک شدن بحدیکه عینش نماند اگرچه اثرش بماند پس [illegible]
صلوة با او ست س بر شخص لازم است خریدن لباس بجهت ستر در نماز یا نه
ج حکم تحصیل لباس از جهت خریدن و قبول هبه و عاریه و همچنین وجوب [illegible]
تحصیل آب و خاک است که بحسب اختلاف احوال و اشخاص مختلف میشود که
بسا میشود که بر شخصی واجب میشود خریدن لباس بهزار تومان و بر شخصی
لازم نیست خریدن آن بیک قران مثلا چنانچه در بحث تیمم گذشت بلی هرگاه امر
دائر شود میان خریدن آب بجهت وضو و غسل یا بودن خاک و خریدن لباس
بجهت ستر پس تحصیل ساتر مقدم است و اما هرگاه خاک نباشد بجهت تیمم

وا مردائر شود بین خریدن خاك وخریدن لباس خاك مقدم است س

لباس ومکان یا هر چیزی که مظنه غصب وحرمت دران باشد نه یقین استعما

کردن آن ونماز کردن دران جائز است یا نه وبعد اگر یقین بغصب یا حرمت

حاصل شد اعادهٔ اعمال در وقت وقضا در خارج وقت لازم است یا نه ج

مظنه بغصب حجت ومعتبر نیست اگر در ید مسلم باشد وتا دو شاهد عادل

شهادت ندهند بر غصب مظنه حجت نیست واگر بعد یقین شود به غصب و

حرمت ضرر ندارد واعاده وقضا نمیخواهد س لباس که اجرت دوخت

آن نداده باشند بوجه نقل وحرکت از ملکی بملکی دیگر وغیر آن پوشیدن نماز

کردن دران جائز است یا نه ج اگر عینی از خیاط در لباس نباشد ومجرد اجرت

خیاطه باشد ضرر ندارد نماز دران لباس وهمچنین اگر اجرت بنا وکاتب وسا

ساز وپر کردن حوض از آب مالك یا غیر ندهد که درین صورتها باعث غصب نمیشود

س در جوراب ساق کوتاه نماز خواندن چه صورت دارد وساق کدام است

ج مکروه است ومبطل نیست ومحل نزاع جائی است که هیچ چیز از ساق را نپوشاند

پس اگر قدری از ساق را بپوشد هر چند بسیار کم باشد چنانچه اغلب جورابها

چنین است کراهت نیز منتفی است بلی محل کراهت مثل پاپوش قدیم زنهاست

وساق منتهی میشود بقوزك پا س جوراب نجس بپای شخصی است نماز

میکند نمازاو چه صورت دارد ج ضرر ندارد س کمربندی که درست مینمایند

از پوست گرك در کمر مصلی باشد نمازش صحیح است یا نه ج اقوی بطلان است

وهمچنین است هرگاه کمربندی از مو وکرك روباه وگرك ونحو آن درست

نمایند که نماز با او باطل است س اگر قبای نجس را ته کرده در جیب بگذارد

یا کتاب نجس را یا هر چیز نجس را اگر حامل باشد نماز با آن صحیح است یا نه ج حمل

نجس ضرر ندارد وهمچنین متنجس اگر چه ما تتم فیه الصّلوٰة باشد س محمول نجس

در نماز مضر است یا نه ج اقوی آنست که محمول نجس ضرر ندارد هر چند بقدر

ساتر باشد لکن احوط در حمل خود نجس و متنجسیکه بقدر ما یتم به الصلوٰة باشد اجتناب است **س** عین نجاست اگر محمول باشد در صلوٰة چه حکم دارد در حالیکه تعدی در لباس و بدن مصلّی نماید **ج** ضرر ندارد بشرط عدم تعدی و عدم عفو **س** حمل اجزای حرام گوشت در نماز چه صورت دارد **ج** اگر آن جزء محمول ملاصق بلباس و بدن مصلّی باشد چون موی گربه مثلاً نماز در آن باطلست و اگر ملاصق نباشد مثل اینکه در کیسه و جوف قلمدان و نحو آن باشد که در جیب مصلّی باشد مثلاً ضرر ندارد **س** اگر حیوان غیر ماکول اللحم صاحب نفس سائله نباشد نماز خواندن در جزء آن چه صورت دارد **ج** هرگاه این حیوانیکه نفس سائله ندارد صاحب گوشت باشد چون بعضی از اقسام ماهی حرام گوشت و ما رنیا که معلوم نیست که مار صاحب نفس سائله میباشد پس اقوی جواز نماز است در آن و احوط اجتناب است از اجزائی آن در حال نماز و امّا اگر صاحب گوشت نباشد چون پشه و شپش و زنبور و مگس عسل و نحو آن پس ضرر ندارد و بنابراین بودن شمع و موم عسل و خود عسل با مصلّی ضرر ندارد **س** هرگاه اجزای حیوان جلال و حیوانیکه موطوئه انسان واقع شود با نمازگذار باشد نمازش صحیح است یا نه **ج** در وجوب اجتناب در نماز از اجزائی حیوان غیر ماکول اللحم فرقی نیست بین آنکه حرمت اکل لحم ذاتی و بالاصالة باشد و یا آنکه عرضی باشد چون موطوئه انسان و جلال پس نماز با اجزای آن نیز باطل است **س** اجزای میتهٔ ماکول اللحم که محکوم بطهارت است شرعاً غیر از مو و کرک چون شیر پستان میته و انفحه ایر باشد که از بره مرده بر دارند هرگاه با مصلّی باشد نمازش صحیح است یا نه **ج** اقوی آنست که میته تمام آن یا بعض آن که از ما تحله الحیوٰة باشد و مستثناة نباشد و ملصق بلباس یا بدن باشد در ین وقت با شرائط متقدمه مثلاً نماز باطل است و الا نماز صحیح است بلی بعضی از سادات مجتهدین حکم به بطلان نماز کرده اند در جزء

میشود گوی در شعر و عظم و فرموده اند اقوی بطلان نماز است زیرا که تلازمی بین طهارت و عدم صحت صلوٰة در ان نیست و مانعیت آن از جهت جزو غیر بودن است و اینهم به سبب روایات خارج شده مثل شعر و عظم است و باقی داخل در اطلاق نهی میباشند ص اجزای نجاست هرگاه با مصلی باشد نماز نیز صحیح است یا نه ج اجزای انسان بکسر بیر ملا میشود و نسبت بخود شخص بیشکی نیست در صحت نماز با اجزای طاهر آن چون مو و ناخن و عرق و آب دهن و ودی و مذی و مثل آن و دندان خود هرچند با او گوشت نیز باشد پس هرگاه انگشت کسی بریده شده باشد و با خود او باشد ضرر ندارد چنانچه شکی نیست در بطلان نماز در اجزائی که نجس باشد چون بول و منی و خون و غائط بشرط سرایت نجاست بلباس یا بدن و مرة ملاحظه میشود نسبت بغیر خود ش و این نیز در مثل مو و عرق و ناخن و آب دهن و مثل آن ضرر ندارد هرچند مثل شیر زن باشد اگرچه شیر دختر باشد پس گیسوی عاریه که زنها وصل بموی خود مینمایند نماز با آن ضرر ندارد و پوشاندن آن موی عاریه نیز لازم نیست و اما مثل دندان و انگشت و مثل آن اقوی صحت نماز است هرچند احوط اجتناب است پس دندان شکسته یا استخوان بی گوشت و یا با گوشت و یا گوشت بی استخوان یا ریزه های ناخن یا موی تراشیده از خود مصلی یا دیگر انسان یا از حیوان غیر ماکول اللحم خواه نفس سائله داشته باشد یا نداشته باشد اگر با مصلی باشد نماز صحیح است یا نه ج اما انسان ضرر ندارد اجزای او که غیر نجس باشد و غیر ماکول اللحم که نفس سائله نداشته باشد نیز ضرر ندارد و اگر داشته باشد ضرر دارد پس چاقو که دسته آن صدف باشد و لؤلؤ هرگاه با مصلی باشد چه صورت دارد ج نماز با اینها صحیح است و قول ببطلان ضعیف است و دعوی سیره قطعیه بر جواز صید و مروارید شده است بلکه آیه شریفه و تستخرجوا منها حلیة تلبسونها ایضا گرفته اند پس اگر بو تام صدف در قبا و غیره باشد نماز در آن صحیح است یا نه ج نکمه و بو تام صدف در نماز و غیر آن ضرر ندارد پس محمول طلا در نماز چه

صورت دارد ج جائز است حمل طلا چه در نماز باشد و چه در غیر آن خواه مسکوک باشد
یا غیر مسکوک بلکه هرگاه پاره باشد از مفتول طلا زائد از ساتر عورت نیز یا مصلی باشد
نمازش صحیح است و آنچه ممنوع است آنست که لباس یا جزو لباس یا مثل جزو باشد یا
تزیین مرد بطلا صادق باشد س دعائیکه کافر دارهمی نوشته باشد و با شخص باشد
نماز با او صحیح است یا نه ج دعائیکه کافر بنویسد و مسلمان با خود داشته باشد ضرر
ندارد س سکهٔ انگریزی وغیر آن که بر آن تصویر انسان نقش است اگر با نمازگذار
باشد در حال صلوٰة نماز با آن صحیح است یا نه ج ضرر ندارد که تصویر ناقص است س
مراد از عورتین که ستر آن لازم است در نماز کدام است ج در بحث تخلی بیان شد
که عورت مردان همان قبل و دبر است که مراد از قبل نفس ذکر و بیضتین و دبر نفس
مخرج یعنی محل خروج غائط است پس عجان که مابین ذکر و مخرج است و همچنین
الیتان که دو برآمدگی طرفین مقعد است و عانه که محل روئیدن مو است که ظاهرا
مو نامند داخل در عورت نیست بنابر مشهور و دو قول دیگر در تحدید عورت
مستفاد میشود از علماء یکی آنکه عورت عبارت از ناف است تا زانو دیگر آنکه عورت
از ناف است تا ساق و مختار همان قول مشهور میباشد هرچند عمل بمقتضای دو قول
موافق با احتیاط است خصوص قول ثانی و امّا عورت زنان در حال صلوٰة پس
جمیع بدن او میباشد چه ظاهر آن و چه باطن آن مگر صورت و کفین تا زندین
و قدمین تا ساقین و مراد از صورت که کشف آن بر زن مضر بصحت نماز نیست
در حال نماز آن مقداری است که شستن آن در وضوء واجب است پس زائد برین
مقدار را لازم است ستر نمودن بلکه بعضی از مواضع که لازم است شستن آن در
وضوء واجب است ستر آن روی من باب المقدمه پس معلوم شد که لازم است بر
زن پوشانیدن گوش و موی سر و مراد از کفین در این مقام از سر انگشتان تا زند
است که آن محل اجتماع استخوان ساعد و کف است و مراد از قدمین نیز از سر انگشتان
تا محل اجتماع استخوان ساق و قدم است پس باین مقدار از کف و قدم مکشوف بودن

ح کنیز هرگاه بعضی از آن آزاد باشد در جمیع احکام ستر مثل زنان است و امّا دختر غیر بالغه و کنیزی که هیچ آزاد نشده باشد پس لازم نیست ستر راس بر تنهائی که غیر از سر لازم است پوشاندن آن و هرگاه فرض شود بلوغ دختر در اثنائی نماز و یا آزاد شدن کنیز تمام و یا بعض آن در اثنائی نماز پس واجب است ستر آن فوراً مس شرطیت وجوب ستر مختص بیومیه است یا آنکه در جمیع صلوٰة ثابت است ج مختص بنماز یومیه نیست بلکه در جمیع نمازهای واجب چه یومیه باشد و چه غیر آن حتی در قضائی اجزای منسیه و صلوٰة احتیاط و نخوان و چه نافله حتی در نماز میت علی الاحوط بلی در خصوص سجده سهو مضائقه نیست حکم بعدم لزوم و همچنین سجده تلاوت پس سجدهٔ سهو با عدم مستوریت صحیح خواهد بود مس هرگاه ضعیفه شوهر خود را داخل در جامه خود نماید که هر دو مستور باشند از ناظر نمازش صحیح است یا نه ج اقوی فساد نماز و بطلان آن است زیرا که ستر بالنسبت بخود شوهر متحقق نشده و گذشت که در ناظر فرقی بین محرم و غیر آن نیست بلکه لزوم ستر واجب تعبدی است پس لزوم ستر در نماز از خود مصلی لازم است که هرگاه در بعض حالات نماز رویت عورت نسبت بخود مصلی حاصل شود نمازش باطل است یا نه ج آنچه از کشف الغطاء ظاهر میشود این است که در نماز باید عورت منکشف نشود حتی نسبت بخود مصلی و لکن دلیل معتبری ندارد پس رویت عورت نسبت بخود مصلی مضر و موجب بطلان صلوٰة نیست و خوف ستر نسبت بغیر مصلی است علی الاقوی چنانچه در تحفة الابرار سید مرحوم تصریح نموده که اگر مصلی نماز در پیراهن تنها بعمل آورد در اینصورت در حال مثل برکوع گاه است رویت نسبت بخود مصلی متحقق میشود ظاهر این است مثل این مضر بصحت صلوٰة نبوده باشد انتهی کلام الشریف خلاصه مقصود است که در ستر در صلوٰة کیفیت خاصه معتبره از شرع وارد نشده و مدار بر صدق ستر از جوانب اربعه یا با تحت پس اگر فرض شود که عدم ستر از خود مصلی منشا

عدم ستر از غیر او نیز میشود نماز باطل است و اگر ستر عرفی حاصل است که اگر فرض شود ناظری در آن مکان و نظر نماید رویت متحقق نمیشود بالنسبت باو هر چند رویت متحقق بشود بالنسبت بخود مصلی اینوقت ضرر ندارد و لکن این فرض نیز خالی از مناقشه نیست بجهت اینکه با فرض ناظر دیگر که محاذی مصلی فرض شود مثل محاذات مصلی بالنسبت بعورت او در اینوقت ستر از و نمیشود والله تعالی

س ستر عورت ببرگ درختان و گیاه و علف صحرا و نحو آن جائز است یا نه

ج اقوی جواز ستر بمذکورات است مطلقا هر چند جمعی در صورت تمکن از ثوب ستر ببرگ و علف و نحو آن را جائز ندانسته اند و فرموده که در صورت امکان از لباس جائز نیست ستر بگیاه و نحو آن و در صورت تمکن از ستر بگیاه و گل جائز نیست عدول از آن و صلوٰة عاریا و لکن احوط با تمکن از ثوب لباس عدم اکتفاء به ستر از برگ درخت و نحو آن میباشد **س** رعایت ترتیب در اینها در صورت فقدان لباس لازم است یا نه **ج** اقوی لزوم رعایت است پس لازم است تقدیم گیاه بر گل پس مادامیکه ممکن باشد ستر گیاه هرگاه ستر بگل نماید و نماز کند نمازش باطل است هر چند حکم بعدم بطلان خالی از قوت نیست **س** در صورت فقدان لباس و گیاه و نحو آن نماز در توی آب و زمین گودال لازم است یا صلوٰة عاریا با وجود زمین گودال و آب جائز است **ج** اقوی جواز صلوٰة است عاریا در صور مفروضه هر چند از منظوم وجوب رفتن در گودال و آب بر می آید زیراکه فرمودند **ع** ان امکن الستر بشیء قد خرج × عنه و الا فی حفیرة و لج × للستر و الرحل بها قد الحقا × کذلک الماء اذا ما طبقا × **س** هرگاه شخص متمکن از ستر یکی از عورتین باشد کدام یک را مقدم بدارد **ج** اظهر آنست که ستر دبر مقدم باشد زیراکه بسبب ستر آن متمکن از رکوع و سجود میشود و حدیث صحیح وارد در بدل نمودن عاری ایماء را از برای رکوع و سجود معلل است بسد و ظهور دبر پس هرگاه دبر مستور شود

آن علت منتفی میشود و بانتفای آن معلول که بدلیت ایماء باشد از برای رکوع
و سجود نیز منتفی میشود پس لازم است که ستر عورت نماید و نماز را برکوع و سجود بجا آورد
هر چند قول بتخییر خالی از قوت نیست و قول بتقدیم قبل در مرد از منظوم بر میآید
که فرمودند ع وعند فقد ساتر الکل الرجل × قدم من ستر هما ستر القبل × و در
نسوان اختیار تخییر بین ستر قبل و دبر نمودند و فرمودند ع والمرأة الفرجین
تم القبلا × وللخیار فیه وجه قبلا × پس شخص برهنه غیر قادر بر تحصیل ساتر
نماز را چه بخواتیان نماید ج هرگاه ناظر محترم موجود نباشد ایستاده نماز بخواند
و بجهت رکوع و سجود ایماء و اشاره نماید که ایماء از برای سجود بیشتر و اخفض از ایماء
و اشاره بجهت رکوع باشد و همچنین هرگاه ناظر موجود باشد ولکن محترم نباشد
چون زوجه شخص و کنیزش و طفل غیر ممیز پس ایستاده نماز کند چنانچه هرگاه ناظر
محترم بطوری باشد که مصلی ایمن از نظر او باشد در قبل مثل اینکه در پشت سر او واقع
شود و مطمئن باشد که او تا آخر نماز از مکان خود حرکت نمیکند که متمکن از نظر
قبل مصلی شود یا آنکه آن شخص کور باشد و در همه این صور پس اقوی اتیان بنماز است
ایستاده و اما اگر ناظر محترم موجود باشد پس نماز را نشسته بخوانند با ایماء بجهت
رکوع و سجود و از بعضی از اجله ظاهر میشود وجوب بلند نمودن محل سجود و گذاشتن
جبهه را بر او و از بعضی وجوب گذاشتن مواضع سبعه بر زمین ظاهر میشود و
وجوب هیچیک ثابت نشده پس شخص عاری که واجب بود بر او ایماء اگر در
رکوع و سجود ایماء نماید و رکوع و سجود بنحو متعارف بعمل آورد نمازش صحیح است یا نه
و فرقی بین عمد باتیان برکوع و سجود در این حالت و جهل بحکم و سهو آن میباشد
یا نه ج معلوم شد که شخص عاری با وجود ناظر محترم واجب بوده بر او اتیان
برکوع و سجود ایماء پس اگر اتیان بخود رکوع و سجود نماید و ترک ایماء نماید عمداً
نماز او باطلست زیرا که اتیان بمامور به ننموده و همچنین در صورت جهل بحکم
چنانچه در امثال مقام معلوم شد که جاهل بحکم معذور نیست و اما در صورت

نسیان پس اقوی نیز بطلان است بجهت فوت رکن ماموربه در حال نسیان در مدارک قولی نقل فرموده از بعضی که ایشان میفرمایند که در صورت نسیان صحیح است بجهت عدم نهی و بعضی دیگر نیز گفته اند صحیح است زیرا که ایماء بدل بود و نسیان از بدل با اتیان باصل مضر نیست مع عموم لا تعاد الصلوة الا من خمسة و این ضعیف است زیرا که در حال نسیان مکلف به واقعا بدل بود و اتیان برکن بجهت نسیان نمود و معلوم شد که در خصوص مقام رکن ایماء برکوع بوده است نه خود رکوع پس با اخلال بان نماز باطل است و بعضی گفته اند که اگر ناسی متذکر شود بعد از رکوع و ایماء برکوع را بعمل آورد نمازش صحیح است ولکن اقوی بطلان نماز است بجهت زیادتی رکن **پس** هرگاه شخص عاری ترا ایماء نماید و خود رکوع و سجود را بعمل آورد و بعد از رکوع تا در بر ستر عورت بدون فعل منافی شود آیا لازم است که دو دفعه رکوع نماید یا نه **ج** اقوی درین هنگام بطلان صلوة است زیرا که نمیتواند اکتفاء برکوع اول نماید چونکه ماموربه نبوده و حال نمیتواند ایماء نماید بجهت آنکه امر بان در حال عریانی بود و حال که عاری نیست و دو دفعه نیز نمیتواند زیرا که زیادتی رکن میشود پس اتیان دو دفعه نیز ثمر ندارد **پس** واجب است بر شخص عاری نهادن دست خود بر عورت یا نه **ج** اظهر عدم وجوب وضع ید است در حال نماز بر عورت باین معنی که هرگاه شخص عاری دست خود بر عورت نگذارد و نماز بخواند نماز او صحیح است لکن هرگاه ناظر محترم باشد وجوب ستر عورت به ید بجهت حفظ از ناظر میباشد ولکن اگر معصیت کرده و ستر نکرده نمازش صحیح است چنانچه هرگاه جا هائیکه کشف آنها در نماز جائز است مثل وجه و کفین هرگاه با وجود ناظر محترم که ستر واجب است ستر نکرده نمازش صحیح است فتامل فانه دقیق **پس** هرگاه جماعتی برهنه باشند و میتوانند هرکدام بطرفی از صحراء رفته نماز ایستاده بجا آورند و مع ذلک میخواهند در یک جا جمع شوند و بیکی از خودشان اقتداء نمایند نشسته **ج** اقوی

جواز اتیان بصلوة جماعت است در حق عراة هر چند مستلزم باشد که نشسته
نماز نمایند بجهت وجود نصّ پس احتمال انکار نماز جماعت ایشان بخیال آنکه قیام
واجب در جماعت فوت میشود ضعیف است بجهت آنکه شارع فضیلت جماعت را
مقدم داشته بر ترک واجب قیام و اکتفاء ببدل آن نموده است و بجهت فضیلت
جماعت نیز جائز دانستیم که هرگاه ماموم نتواند حمد را تمام کند و برکوع امام برسد
قطع حمد نماید بلی جائز است که حمد را تمام کند و بعد از امام ملحق شود بلی هر ماموم
در نصورت در ردیف صف می نشینند و نماز را نشسته بعمل میآورند و صف متعدد
نکنند و امام در وسط ماموین قرار میگیرد و لکن باید قدری زانوی امام پیشتر
از زانوی ماموین باشد و آنچه مذکور شد از نماز نشسته در حالت وجود ناظر
فرقی نیست که ناظر محترم باشد یا غیر محترم مثل کنیز و زوجه که در نصورت نیز نماز
نشسته نماید چنانچه فرقی نیست میان اینکه ناظر نظر کند یا آنکه قطع بعدم نظر داشته
باشد چنانچه فرقی نیست که ناظر در پیش روی مصلّی باشد یا جانب چپ یا جانب
راست یا پشت سر یا در فوق باشد **پس** هرگاه شخص متمکّن نبوده باشد مگر
از لباس نجس و امر دائر شود بین آنکه نماز کند با لباس نجس یا عاریاً با ایماء
برکوع و سجود کدام را مقدم بدارد **ج** بعضی ترجیح نماز در جامه نجس را داده و بعضی
قائل بتخییر شده اند و جماعه حکم نموده اند بر اتیان نماز عاریاً و حق قول اخیر است بلی
هرگاه مضطر در لبس لباس نجس باشد بجهت برودت هوا و نحو آن پس با همان
لباس نجس نماز نماید **پس** شخص هرگاه نسیان از ستر نموده اتیان بنماز نماید و بعد از
نماز مطلع شد که بعضی از عورت یا تمام آن منکشف بوده نماز او چه صورت
دارد **ج** احوط بطلان نماز و وجوب اعادهٔ آنست چه ناسی موضوع باشد مثل
اینکه میدانست که عورت او مکشوف است و لکن در حال نماز فراموش نمود که
ستر عورتین نماید چه ناسی حکم مثل اینکه فراموش نمود که ستر عورتین در حال
نماز واجب است در هر دو صورت نماز باطل است **پس** جاهل بستر معذور است

پانزدهم ج در صورت جهل بموضوع مثل اینکه ضعیفه نمیدانست که گوشش او مستور
نیست و بعد از نماز مطلع شده ظاهر بلکه اقوی صحت نماز است هرچند اطلاع در بقاء
وقت باشد و اما در صورت جهل بحکم مثل اینکه نمیدانست که ستر عورت در حال
نماز واجب ست با کشف عورت نماز خواند پس نمازش باطل است س شخص
ناسی از ستر در اثنای نماز متذکر شد و جاهل بموضوع ستر نیز در حال نماز
مطلع شد که بعضی از عورتش او مثلاً منکشف است چه نماید ج بعد از علم
و اطلاع بحقیقت حال هرگاه قادر بر ستر باشد بدون فعل منافی پس لازم است
که فوراً ستر نماید و نماز او صحیح است و تخلل فصل کمی بقدری که ستر نماید در این صورت
مضر نیست و قول باینکه ناسی را لازم است قطع نماز و ستر حتی در این صورت
ضعیف است بلکه با تمکن ستر و عدم فعل منافی او لا حرمت قطع و اصالت
صحت خالی از قوت نیست بلی هرگاه بعد از اطلاع و قبل از ستر مباشر فعلی از
افعال واجبه نماز شود و نماز بجا آورد در این هنگام باطل است زیرا که بعد از
اطلاع لازم بود فوراً ستر نماید بجهت اقوال و افعال نماز و او اخلال بستر
نموده پس نمازش باطل است و اما هرگاه بعد از اطلاع و علم بحقیقت حال متمکن
از تحصیل ساتر با عدم فعل منافی نباشد پس در این صورت یا در ضیق وقت است
باین معنی که هرگاه نماز را قطع نماید و تحصیل ساتر نماید متمکن از درک یک رکعت
از نماز با ستر در وقت نخواهد شد در این هنگام لازم است که نماز را تمام
نماید بهمان حالت چنانچه هرگاه در سعت وقت باشد و بداند که با قطع نماز
متمکن از ستر نمیشود لازم است که اتمام صلوة نماید عاریاً و لکن بنحویکه در نماز
عاری گذشت و اما هرگاه در سعت وقت باشد و بداند که با قطع نماز متمکن
میشود به تحصیل ساتر پس لازم است که قطع نماید و بعد از
قطع ستر نماید و استیناف نماید نماز را س مستحبات لباس مصلی را بیان
فرمایند ج مستحبات لباس چند چیز است اول پوشیدن لباس نظیف

کرا و به پوشد و ادا متر صراة نماید تا آنکه نماز جمعه و عرات با جماعت شود نهم آنکه مستحب
است نماز کردن با عمامه چنانچه روایت شده که نماز با عمامه معادل است با چهار نماز
بی عمامه چنانچه مستحب است که عمامه با تحت الحنک باشد زیرا که حضرت صادق صلوات الله
علیه میفرماید که کسیکه عمامه بگذارد و تحت الحنک را ترک نماید پس اگر باو بلائی برسد
ملامت نکند مگر خودش را و بملاحظه همین روایت صدوق علیه الرحمه حکم بوجوب
فرموده اند و استحباب تحت الحنک اختصاص بنماز ندارد بلکه ثابت است در غیر
نماز نیز خصوصاً از برای مسافر زیرا که حضرت صادق علیه السلام میفرماید من ضامنم
از برای کسیکه سفر نماید با عمامه که تحت الحنک داشته باشد که بسلامت
مراجعت نماید و همچنین کسیکه در طلب حاجتی برود که حضرت فرموده اند که تعجب
دارم از کسیکه با عمامه در پی حاجتش برود چگونه حاجتش بر آورده نمیشود
و تعجب دارم از کسیکه در پی حاجت برود با عمامه که بی تحت الحنک باشد چگونه حاجتش
بر آورده میگردد ولکن در کیفیت آن اختلافی در اقوال علما بحسب اختلاف فهم از اخبار
میباشد زیرا که از بعضی ظاهر میشود که مستحب است که گوشه و طرفی از برای
عمامه قرار دهند تا آن طرف را از زیر ذقن بیرون نمایند و طرف دیگر عمامه را داخل
نمایند و یا آنکه بر دوش مقابل بیندازند و این طور چنانکه از طرف جیب جانب
راست میشود در عکس آن نیز میشود و بهر کدام عمل شود تادی بسنت خواهد شد
و از بعضی ظاهر میشود که آن طرف عمامه را که بیرون آورده اند در زیر چانه بر روی
سینه بیاویزند و از بعضی مستفاد میشود که از برای عمامه دو طرف قرار دهند
یکی کوتاه تر که آنرا در پشت سر بیاویزند و یکی دیگر بلند تر که آنرا در روی سینه
بیاویزند و ظاهر آنست که عمل بهر یک از مذکورات شود عمل باصل مستحب
خواهد شد دهم مستحب است پوشیدن مابین ناف تا زانو بلکه تمام بدن یازدهم
نماز کردن با زیرجامه است که در روایت است که نماز با زیرجامه مقابل است
با چهار نماز بی زیرجامه چنانچه شهید در ذکری و صدوق طاب ثراهما

در بالای پیرهن بدوش ببندازد و یکطرف آنرا در زیر بغل بیرون نماید و بدوش دیگر اندازد و دو طرف آنرا در پشت سر گره بزند که این نحو از لباس اهل جاهلیت بوده است و معنی دیگر از شهید ثانی علیه الرحمه در شرح نفلیه بر صباید و آن تعبیر یابی کشتاست ثوب بدون دیگری و فرمودند که در روایت است که این از لباس متجبرین است دهم استعمال صما است و آنچه در تفسیر آن از اخبار مستفاد میشود آنست که شخص ثوبی را بپوشد و اطراف آنرا جمع نماید و این متحقق میشود بدوش انداختن مثل عبا و غیر آن و جمع نمودن دامن آنرا و بیرون نمودن دامن از زیر بغل راست و انداختن بدوش چپ و عکس آن بلکه هر طرف از چپ و راست بر هر دو طرف از دوش انداختن نیز اشتمال صما است یازدهم نماز کردن در لباس کسیکه متهم باشد به بی باکی از احتراز نجاسات دوازدهم نماز کردن در جامه که بسیار تنگ باشد که ملصق به بدن شده باشد سیزدهم نماز در لباسیکه عفو از نجاست آن شده باشد از برای مصلی چون تکه و کل مالایتم به الصلوٰة چهاردهم نماز در حالتی که با او آهنی باشد که بارز و ظاهر باشد خواه انگشتر باشد و یا غیر آن بلی در انگشتر کراهت آن بیشتر است و همچنین است نماز در انگشتر که در آن نقش صورت حیوان ذی روح باشد چه آن انگشتر از حدید باشد و چه از غیر آن پس در حالتیکه پوشیده باشد کراهت ندارد پس مثل چاقو که در قلمدان باشد و در جیب مصلی باشد ضرر ندارد و همچنین مثل کارد و خنجر که در غلاف باشد و در کمر بسته باشد ضرر ندارد پانزدهم نماز کردن در ثوبیکه در آن نقش صورت باشد چه صورت بت و چه غیر آن شانزدهم نماز کردن با حنا یعنی در حالتیکه خود نفس خضاب با او باشد پس هرگاه خضاب شسته شد و رنگ آن باقی باشد مکروه نیست بلکه از مستحبات و اعمال راجحه است هفدهم داخل کردن دستها است در زیر لباس در حال نماز چه در زیر پیرهن باشد در زیر قبا یا ارخالق و این در صورتی است که دست ملصق بخود بدن باشد

چون داخل نمودن دست در زیر قبا یا پیرهن در حالتیکه زیر قبا چیزی نداشته باشد
پس اگر زیر جامه پوشیده باشد دست را داخل در تحت لباس نماید ظاهر آنست که
مکروه نباشد نظر بتفصیلیکه از روایت عمار مستفاد میشود هجدهم نماز کردن
زنان است با خلخالیکه صدا دار باشد نوزدهم نماز کردن زنان است در حالتیکه
بی گردن بند باشند بستم نماز کردن زنان است با نقاب در حالتیکه مانع از قراءت نباشد و اگر
مانع از قراءت باشد پس حرام است بست و یکم نماز کردن مردان در حالتیکه با لثام باشد یعنی
با دهن بسته و این نیز در صورتیست که مانع از قراءت و اذکار واجبه نشود و هرگاه طوری شود که مانع
قراءت شود نیز حرام است بست و دوم نماز کردن در چیزیکه رنگ یا وشان نداشته باشد چون کفش
و گیوه و امثال آن چنانچه در سابق فی الجمله اشاره بآن شد در مقارنات

نماز از واجبات و مبطلات و غیر آن

پس چیزهائیکه مقارن باحوال یا صلوة است از افعال و کیفیات و غیرها
بیان فرمایند بدانکه نماز مشتمل است بر افعال اعم از اقوال و کیفیات و تروک
و افعال منقسم است بواجب و مندوب و همچنین کیفیات نیز منقسم است بواجب
و مندوب و تروک هم مشتمل است بر محرم و مکروه و محرم نیز بر دو صنف است
قسمی از آن باعث بر قطع صلوة میشود در کل حال و قسمی از آن باعث بر قطع
صلوة است در حالت تذکر و اختیار دون نسیان و اضطرار چنانچه بیاید
و امّا افعال ید و ضربست رکن است و غیر رکن و امّا رکن پنج چیز است
قیام در حالت تکبیرة الاحرام و تکبیرة الاحرام و قیام متصل برکوع در رکوع و
و امّا افعال غیر رکن پس یازده چیز است اول قراءت حمد است با سوره
دوم ذکر رکوع سوم رفع راس از رکوع چهارم هوی بسوی سجود پنجم ذکر سجود
ششم رفع راس از سجود هفتم عودی بسوی سجده ثانیه هشتم ذکر سجده
ثانیه نهم رفع راس از سجده ثانیه دهم تشهد یازدهم سلام و امّا کیفیت
واجبه پس دوازده چیز است اول مقارنت نیت است با تکبیرة الاحرام دوم

استدامهٔ حکم نیت است تا آخر نماز سوم تلفظ بر الله اکبر است چهارم گفتن
بسم الله ... اوّل الحمد و سوره پنجم وضع حروف است در مواضع آن با امکان درست
بقدریکه تمیز صحیح از غلط بشود چنانچه می آید تفصیل آن در بحث قرأت انشاء الله ششم
جهر بقرأت در جائیکه باید بجهر خوانند چون نماز صبح و دو رکعت مغرب و عشا هفتم
اخفات در جائیکه باید اخفات خوانند چون ظهرین و اخیرتین عشا و رکعت اخیرهٔ
مغرب هشتم ابتدائی بحمد قبل از سوره نهم ترتیب در افعال و اقوال صلوة دهم
طمانینت در حال قراءت و در رکوع و بعد از سر برداشتن از رکوع و در سجود و بعد
سر برداشتن از سجود و در سجده تا سیر و در تشهد و سلام یازدهم سجود بر هفت اعضا
که جبهه و دو دست و دو زانو و دو سر انگشت پا باشد و امّا محرّماتیکه باعث قطع
نماز میشود در هر حال چه در حال تذکر و اختیار و چه در حال نسیان و اضطرار پس
شش چیز است اوّل بول دوم غائط سوم ریح چهارم نوم پنجم مسّ میّت ششم سکوت
طویل که منافی صورت نماز باشد و امّا محرّماتیکه موجب قطع نماز میشود در حال ذکر
و اختیار پس چند چیز است اوّل فعل کثیر که منافی نماز باشد دوم تکتف در غیر حالت
تقیه و آن دست بسته نماز کردن است سوم آمین گفتن بقصد آنکه از آداب نماز
و در غیر حال تقیه بعد از حمد بلکه مطلقاً علی الاحوط چنانچه در سوال دیگر مفصّلاً
ذکر شده است چهارم التفات بسوی پشت سر که مستلزم انحراف از قبله شود پنجم
خنده یا قهقهه ششم گریه از برای مرده مگر برای سیّد الشهداء علیه السلام و
شوق جنّت و خوف نار [illegible] هفتم آنین بر دو حرف که کشیدن باشد
بحیثیتیکه ظاهر شود لفظ آه هشتم پف نمودن بطوریکه دو حرف از و ظاهر شود
علی الاحوط نهم تکلم بکلام انسانی که از نماز نباشد که جمیع اینها هرگاه از روی
سهو یا نسیان یا تقیه واقع شوند موجب قطع صلوة نمیشود و امّا مندوبات
آن نیز بر دو قسم است فعل است و کیفیات امّا فعل پس چند چیز است اوّل اقامه
بصلوة دوم خشوع در نماز سوم اخلاص چهارم خواندن دعاهای ماثوره

بعد از اقامت پنجم و ششم هفت تکبیر که یکی از آن تکبیرة الاحرام میباشد چنانچه میاید
ششم خواندن دعوات ثلث بین تکبیرات سبعه هفتم استعاذه قبل از شروع در قرائت هشتم
ترتیل در قرائت که آن ادای حروف از مخارج با حفظ وقوف میباشد نهم فصل
حمد و سوره بسکته خفیفه دهم سکته خفیفه بین سوره و رکوع یازدهم گفتن زائد
بر تسبیحه واحده کبری در رکوع دوازدهم گفتن سمع الله بعد از رفع راس و دعا
بعد از و سیزدهم گفتن زائد بر تسبیحه واحده کبری در سجده اولی چهاردهم
گفتن زائد بر تسبیحه واحده کبری در سجده ثانیه پانزدهم ارغام بانف که گذا
بینی بر خاک باشد در سجدتین شانزدهم دعا و استغفار بین سجدتین هفدهم
خواندن دعاء ماثور قبل از تشهد هیجدهم خواندن دعاء در تشهد زائد بر قدر
واجب چنانچه میاید نوزدهم خواندن در سلام زائد بر سلام واجب بستم نظر نمودن
در حال قیام بسوی موضع سجده بست و یکم نظر نمودن در حال رکوع بما بین پاها
بست و دوم نظر نمودن در حال سجود بطرف بینی بست و سوم نظر نمودن در حال
جلوس باطراف دامن خود بست و چهارم گذاشتن دستها در حال قیام بر رانها
در مقابل زانوها از برای مردان و مستحب است از برای زنان گذاشتن دستها
بر پستان در حال قیام بست و پنجم گذاشتن دستها در حال رکوع بر زانوها بست و ششم
گذاشتن دستها برابر گوشها در سجود بست و هفتم گذاشتن دستها است بر زمین قبل
از اعضائی دیگر هنگام هوی بسوی سجود بست و هشتم خواندن دعاء بحول الله
هنگام برخواستن بجهت قرائت و اما کیفیت مندوبات پس آن نیز بسیار است
اول بلند کردن دستها است تا برابر نرمه گوش در زمان گفتن هر تکبیری چه
تکبیرات افتتاحیه و چه غیر آن دوم نزدیک گذاشتن قدمین را بهم در حال
قیام بقدر یک کمتر از وجبها انگشت گشاده و زائد بر یک وجب نشود از برای مردان و اما
از برای زنان پس مستحب است که پاها را بهم جفت نمایند در حال قیام سوم آنکه
کفهای است در حال رکوع بر عینین رکبه در حالتیکه مفرجة الاصابع باشد

انگشتان از هم کشاده باشد چهارم مساوی نمودن پشت است در حال رکوع
بحدیکه هرگاه آب ریخته شود بران آب جاری نگردد و نریزد پنجم برابر نمودن زانوها
بسوی پشت در حال رکوع ششم کشیدن گردن در حال رکوع بهیئتی که
بطوع و رغبت مدّ عنق خود نماید بجهت وارد شدن شمشیر براو یعنی در رکوع
بطوری مدّ عنق نماید و آماده گردد که هرگاه شمشیری در راه حق بگردنش
بخورد از وی حالت امتناعی یافت نشود هفتم تأنّی در قراءت و تسبیح اربعه وازانها
دیگر هشتم نیکو ملاحظه نمودن اعراب است نهم جهر بر بسم الله است در نماز
دهم پهن نمودن کفین است در حال سجود یازدهم جناح و آن بلند نمودن
است در حال سجود از برای مردان دوازدهم برهنه نمودن کفین است در حال
سجود سیزدهم نشستن متورکا است در حال جلوس چه در حال تشهد و چه در
سلام و چه در جلسه بین سجدتین باشد و آن نشستن بر ران چپ است و
نهادن پشت قدم راست است بر باطن قدم چپ و امّا زنان پس مستحب است
که در حال سجود اعضای خود را بروی هم بگذارد و بلند نماید الیه خود را و در
حال تشهد منضم نماید رانهای خود را و بلند نماید زانوهای خود را از زمین
و در حال رکوع مستحب است که دستها را برابر زانوها برابر انها بگذارد و امّا
مکروهات در نماز پس پانزده چیز است اوّل تدلیه رأس است در رکوع
و آن سر زیر انداختن است دوم قرار دادن پشت است مثل پرنده سوم قرار
دادن دستها است در تحت ثوب چنانچه در لباس مصلی بیان شد چهارم چسپاندن
شکم است بر ران خود در حال سجود از برای مردان پنجم التفات بیمین و یسار
ششم بازی نمودن بدست یا انگشتان پاهای خود هفتم آب دهن انداختن
هشتم آب بینی انداختن نهم آه کشیدن بحیثیتیکه دو حرف متولد نشود دهم
دهن دره کشیدن یازدهم خمیازه کشیدن دوازدهم شکستن انگشتان است
که فرقعة الاصابع مینامند سیزدهم اقعای بین سجدتین است و همچنین در

تشهد وآن نشستن بر الیتین است ونصب نمودن ران‌ها است چنانچه گذشت
چهاردهم مدافعه اخبثین است که با وجود اقتضای طبیعت بدفع بول وغائط
مکروه است اتیان بصلوة پانزدهم نفخ نمودن موضع سجود پس چنانچه مندوبات
ومکروهات را بیان فرمودند رجا آنکه مواضعیکه قطع صلوة جائز است
وهمچنین چیزهائیکه منافی نیست اتیان آنها در نماز بیان فرمایند
بدانکه چیزهائیکه قطع صلوة از برای او جائز است سه چیز است اول دفع ضرر
از نفس خود دوم دفع ضرر از نفس غیر که نفس محترم باشد که در معرض هلاکت
است که واجب است قطع صلوة از برای نجات آن شخص سوم قطع صلوة از
برای دفع ضرر مالی در وقتیکه ممکن نباشد مگر بقطع صلوة در مقام ثالث
واما چیزهائیکه مباح است اتیان آن پس هشت چیز است اول عمل قلیل مثل
ایماء واشاره دوم قتل موذیات چون عقرب ونحو آن سوم دست بدست
زدن یا دست بدیوار زدن بجهت تنبیه واعلام بر حاجتی چهارم فرو بردن
چیزیکه غالبا ممکن نباشد حذر از آن چون باقی ماندهٔ غذا در بیخ دندانها
پنجم کشتن شپش وکیک ونحو آن ششم شستن جامه از خون رعاف مادامیکه
منجر باستدبار وفعل کثیر نشود هفتم حمد خداوند در هنگامیکه عطسه کرده
باشد هشتم جواب تسمیت عاطس وآن جواب دادن کسی است که بعاطس بگوید
یرحمک الله پس جائز است بگوید در جواب یغفر لک الله بدانکه اگر کسی در اثنا
نماز بر مصلی سلام کند واجب است بر مصلی جواب گفتن در نماز مثل
سلام او بدون زیادتی حتی بواو عطف یا بغیر جمع اگر سلام کننده سلام
بلفظ معرف گفته باشد واگر سلام کننده بزیادتی ورحمة الله تنها یا بزیادتی
ورحمة الله وبرکاته سلام بگوید آوردن زیادتی در جواب لازم نیست چه در نماز
چه در خارج آن بلکه در نماز احوط اسقاط زیادتی در جواب میباشد ووقت
جواب سلام زدن باید وقت نماید یا جواب دهد بعد که جواب سید

س مراد از رکن نماز چیست ج رکن آنست که از ترك آن خواه عمداً باشد خواه سهواً نماز باطل است و در غیر رکن ترکش عمداً مبطل صلوة است و سهواً ضرر ندارد والله العالم

در اذان واقامت

س آیا اذان واقامت در نماز واجب است یا مستحب ج واجب نیست مستحب موکد است و در اقامت تاکید بیشتر است س آیا اذان واقامت مختص برای نماز یومیه است یا برای دیگر نماز هم است ج مختص برای نماز یومیه میباشد مطلقا علی الاقوی چه ادا چه قضا چه جماعت چه فرادی چه مرد چه زن چه سفر چه حضر چه نماز جهری چه اخفاتی و برای نماز جمعه نیز و برای غیر یومیه چه واجب باشد چه مستحب اذان واقامت مشروع نیست واگر بگوید حرام و باطل است بلی مستحب است در سائر نمازها یکه جماعت خوانده شود بلکه فرادی هم خصوص نماز عیدین و آیات و طلب باران و نماز میت اینکه سه مرتبه قبل از شروع بنماز الصلوة بگوید برفع در هر سه یا بنصب در هر سه یا بوقف در هر سه بلکه مختلف نیز باسقاط همزه وصل در حال وصل و وقف بهتر است س ما سوای نماز یومیه جاهای دیگر هم اذان واقامت گفتن مشروع است یا نه ج بلی اذان در پشت سر مسافر یا در گوش کسیکه چهل روز گوشت نخورده یا در گوش کسیکه سوء خلق پیدا کرده یا کسیکه در بیابان هولناك راه گم کرده یا اذان در گوش راست و اقامت در گوش چپ مولود تازه مشروع میباشد س اذان برای نماز یومیه چند قسم است ج دو قسم است یکی اذان اعلامی که مقصود از آن اعلام بدخول وقت است نه ادراك فضیلت دوم اذان برای نماز یومیه س آیا اذان اعلامی قبل از دخول وقت بجا آوردن جایز است یا نه ج جایز نیست مگر در خصوص ماه رمضان یا مطلق بیدار شدن خفتگان و مهیای نماز شدن ولکن بعد از دخول وقت مستحب است دوباره اذان گفتن موذن دیگر را یا همان موذن اول را س غلط در اذان و اقامت عمداً یا سهواً یا بجهل چه حکم دارد در جماعت و غیر آن ج اولاً باید دانست که از بعضی اقوال علما در جماعت و غیر آن ظاهر میشود یکی تفصیل ما بین اذان

اعلامی وغیر اذان اعلامی که لحن در اذان اعلامی ضرر ندارد و این ظاهر میشود از منظوم
سیّد و دیگری از شهید ثانی اعلی الله مقامه در شرح لمعه دو وجه در بطلان و عدم
ذکر فرموده اند و ترجیح داده اند قول به تفصیل ما بین لحن مغیّر معنی و غیر مغیّر معنی را فرموده
اند یتجه البطلان لو غیّر المعنی کنصب رسول الله صلّی الله علیه و آله السلام تا منتهی الجملة
به لفوات المقصود به لغةً و ان لم یغیّره لا لا یکفی قصد الشهادة اللفظیة عن لفظها
انتهی و حقیر تامّل دارم اوّلاً در تقسیم لحن بمغیّر و غیر مغیّر و شیخ علی برو در حاشیه
تمهید القواعد و شیخ جعفر مرحوم در حاشیه شرح لمعه میرزا تقی ذکر فرموده اند باین طرز
که هر لحنی که غلو از آن معنی معنی دیگر برای او تصوّر شود لحن مغیّر است والّا غیر مغیّر
و وجه تامّل حقیر اوّلاً این است که دلالت تابع وضع است و وضع قائم است بموضوع
و تغیّر موضوع که لفظ باشد بسبب قاعده آن لفظ از وضع افرادی و وضع ترکیبی
و از وضع ترکیبی مثلاً باسناد و توصیف و اضافی موجب تغیّر معنی و سلب معنی خواهد شد
و در تغیّر شرط نشده است که مثل عدول باشد که معدول الیه داشته باشد و منظور
از تغیّر زوال و سلب است و در جامع المقاصد نیز اشکال در این تقسیم نموده و ثانیاً
آنکه صحت و غلط بودن تابع لسان قوم است و قصد مدخلیت ندارد بلکه علم و جهل
لافظ نیز مدخلیت ندارد مثلاً مبتدا و حذف الخبر از لسان قوم است پس اگر
عالم بگوید سلام سلام صحیح کرده است و همچنین جاهل و فرق میان جاهل و عالم
که از عالم سلام صحیح است و جواب دارد بخلاف جاهل که سلام غلط است و جواب
ندارد خلاف تحقیق است هرچند بعضی از سادات اجلاء این تفصیل را اختیار
کرده اند و شیخ استاد در جواهر سلام غلط را هم موجب سبب لزوم جواب دانسته
لصدق التحیّة به عرفاً و هو قوی فلا تفوتنا الّلحن فی الاذان والاقامة لا یبطل
ان اکتفینا بالصّدق العرفی لو لا ظهور الاجماع علی خلافه اذ لم نجد من القدماء
من صرّح بالاکتفاء بالغلط المطلق حتّی المغیّر فضلاً عن من القدماء نعم فی متاخری
المتاخرین و من ادرکنا عصره التصریح بان الغلط لا بطال فی مستحبّات الصلاة الّا البعض

اذا لم يكن الغلط على نحو يخرجه الى كلام الناس والفاضل النقي صرح في جواب سوال بانه لو قال بحول الله وقوته اقوم واقعد بوصل الهمزة بطلت صلوته وانت خبير بان بطلان الوصل في موضع القطع او القطع في موضع الوصل ايضا محل اشكال كما في بعض رسائل الفقه فلا معنى للجزم بالبطلان في غلط المستحبات مطلقا وبان التعليل بقوله اذ قصد العبادة اللفظية محل نظر اذ الكلام ليس في كفاية مجرد القصد بل في كفاية القصد المقترن باللفظ الغلط وكيفما كان فعدم البطلان قوي والله العالم

س مواضع سقوط اذان واقامت را بيان فرمايند **ج** ساقط ميشود اذان و اقامت يا اذان تنها يا اقامت تنها در چند مواضع اوّل آنكه از كسى شنيده باشد اذان يا اقامت يا هر دو را تماماً يا حكايت كرده باشد چه اذان اعلامى باشد چه از براى نماز وچه از امام شنيده باشد چه از ماموم يا منفرد چه از يك نفر چه متعدد وچه بنحو سماع باشد چه استماع بشرطيكه اذان واقامت براى نماز باشد نه مثل اذان در عقب مسافر وغير آن وصحيح گفته باشند اذان واقامت را نه غلط وفصل عرفى واقع نشود ما بين سماع اذان واقامت ونماز مستمع وبنابر احوط شرط است اينكه سامع اذان واقامت عازم نماز از اوّل باشد نه آنكه تازه قصد نماز كرده يا بلكه بهمان قصد كه از اوّل بود باقى بوده باشد وعدول نكند از آن قصد مگر اينكه عدول كند از اقوى يا ضعيف كه از جماعت عدول كند بفرادى نه عكس آن وايضا سماع اذان بايد متحد القصد باشد نه اينكه اذان نماز ظهر را بشنود مثلا واكتفا كند بآن در نماز عصر بلكه سماع اذان براى نماز قضا هم نبوده باشد امّا سماع اذان زن يا حكايت آن پس اگر محرم است نيز باعث سقوط ميشود واگر نامحرم باشد احتمال سقوط نيز خالى از قوت نيست خصوص در صورتيكه در صوتش لذتى نباشد وهرگاه صوتش باعث لذت شود سماع واستماع وحكايت آن باعث سقوط نميشود چنانكه سماع واستماع وحكايت اذان واقامت حرام نيز باعث سقوط نميشود دوم اذان عصر در روز جمعه هرچند نماز جمعه را نكرده باشد ونماز ظهر را كرده با

سوم اذان عصر در یوم عرفه از برای حاج یا مطلق چهارم اذان عشا از برای
حاج در مزدلفه پنجم اذان برای نماز ثانی هرگه جمع کند با استحباب جمع در یوم
عرفه و مزدلفه و جمعه مثل مستحاضه و مسلوس یا با عدم استحباب جمع خواه جمع
کند در وقت فضیلت نماز اول یا نه ششم از برای نماز قضا بالنسبت بکسی که اراده
قضا نمودن نمازهائی خود داشته باشد در مجلس واحد که در اول وقت برای
نماز اول اذان و اقامت هر دو را میگوید و برای نماز بعد تنها اقامت میگوید
در صورتیکه قضا از خودش باشد نه از غیر هفتم و هشتم از مسافر و مستعجلیکه
بگفتن اذان و اقامت خوف فوت آن امر را داشته باشد ولکن در حق ایشان سقوط یا نی
بخواست که یا اذان و اقامت هر دو را بگوید بیک یک فصل یا تنها اقامت را بگوید
بطریق متعارف و یا تنها اذان را بگوید بنحو متعارف و لکن گفتن اقامت تنها
بهتر است نهم از مواضع سقوط اذان و اقامت اقتدا کردن با مامی است که مشغول
بجماعت میباشد دهم سقوط از کسیکه وارد مکانی شده که نماز جماعت دران
برپا شده چه مسجد چه غیر مسجد و همچنین از کسیکه دران مکان حاضر بوده
و لکن اقتدا نکرده که در آنجا اذان و اقامت هر دو از هر دو ساقط است چه بجماعت
نماز کند یا بفرادی مگر بشرطیکه آن جماعت و آن نماز معلوم الفساد نباشد
جماعت اولی معلوم نباشد که ترک اذان و اقامت شده و دو مکان نباشد
عرفا اگرچه صدای موذن با نمکان برسد و بشرطیکه در آنمکان امام جماعت
متعدد یکی بعد دیگری جماعت برپا نمیکرده باشند و بشرطیکه آن جماعت از نماز
واجب شده باشد نه که جماعت در مثل صلوة معادة و بشرطیکه معلوم باشد
آن جماعت نماز یومیه بوده نه جماعت غیر یومیه مثل کسوف و خسوف و یا
مجهول الحال باشد که نداند یومیه بوده یا نه و بشرطیکه متحد باشند مراد ابودن که
در قضا نسبت با دا یا ادا نسبت بقضا خصوصا اگر قضا برای غیر باشند که
سقوط محل تامل است بلکه شبهت قوت اشتراط اتحاد در اداء در جماعت ظهر

سقوط اذان واقامت عصر در جماعت عصر سقوط اذان واقامت ظهر محل
تامل است وبشرطیکه آن اذان واقامت بنده در شخوان لازم نشده باشد وبشرطیکه
اهل آن جماعت متفرق باد هر کم متفرق نشده باشد که نشسته باشند ومشغول بکار دیگر
بوده باشند ونه به تعقیب بلکه اگر یک نفر هم در صف باقی باشد ومشغول تعقیب
باشد کافی ست در سقوط اذان واقامت وتفرق آن مکان نماز کافی ست وشرط
تفرق از مسجد وبشرطیکه اهل صف باشند بنحو متعارف نه اینکه اهل آن جماعت بیا
بعض آن بنشینند در مکان صلوٰة زائد بر متعارف هرچند مشغول تعقیب باشند
وبشرطیکه شروع بنماز جماعت کرده باشند هرچند فارغ نشده باشند بلکه احوط است که
بعد از تمام شدن اذان واقامت هرچند شروع بجماعت نکرده باشند اذان واقامت
نگوید بلکه اگر از اذان تنها فارغ شده باشند همان اذان را نگوید علی الاحوط وشرط
امام جماعت مرد باشد نه زن که اگر امام جماعت زن باشد اذان واقامت از مرد
ساقط نمیشود هرچند بفرادی نماز کنند بلکه اگر امام جماعت مرد باشد ومامومین
همه زنان یا بعض مرد بعض زن سقوط محل تامل ست وبشرطیکه معلوم نباشد
فنا اذان واقامت جماعت اولی یا آنکه فصل عرفی حاصل نشده باشد در بین اذان
واقامت وجماعت بقسمیکه عرفاً بگویند که جماعت اولی بدون اذان واقامت واقع شد
ودر رساله عملیه این شروط بتفصیل ذکر شد والله العالم س سقوط اذان
اقامت در مواضعیکه بیان فرمودند از چه نحو میباشد ج درحق کسیکه وارد بجماعت
شود وشرط آن سقوط بنحو عزیمت میباشد که مشروع نیست دوباره اذان واقامت
گفتن بلکه قول بحرمت قوی میباشد وسقوط درحق مسافر ومستعجل بنحو رخصت
است که اگر بگوید حرام نیست ودر سایر موارد سقوط نحوش معلوم نیست لکن احوط
ترک است والله العالم س درجائیکه اذان واقامت ساقط است اگر کسی بگوید
آثم خواهد بود یا نه ج در مسجد آثم است ودر غیر آن معلوم نیست س کسیکه
وارد شود برای نماز در مکان جماعت سقوط اذان واقامت مخصوص بمسجد

یا هرجائیکه باشد ساقط است ج درغیر مسجد معلوم نشد سقوط از نصوص سقوط
س درمجلسی که بنای نماز جماعت دارند وکسی وارد شود ومیخواهد نمازی بکند اذان و
اقامت ساقط است یا نه وهرگاه مشغول جماعت نشده باشد چه صورت دارد ج
درمسجد ساقط ودرغیر مسجد نیز اقوی سقوط است هرگاه بعد از گفتن اذان واقامت
جماعت باشد ومحض بنای جماعت کافی است س از وقتیکه جماعت منعقد
میشود تا وقتیکه یک نفر از اهل جماعت در آن مکان باقی باشد اذان واقامت ساقط
است یا نه ج اگر بیشتر از اهل صف متفرق شدند عدم سقوط اقوی است ولکن اگر یکی
از اهل صف بجهت تعقیب نشسته باشد نه کار دیگر بعضی فرموده اند که کافی نیست
در سقوط اذان واقامت والاولی س درجائیکه نماز جمعه میکنند که از اهل
جماعت باقی هستند آیا اذان واقامت ساقط است جهت نماز یومیه غیر جمعه چه ادا
وچه قضاء برای دیگری که بعد وارد میشود یا نه ج چون قول باشتراط اتحاد در
صلوة وارده واهل جماعت از جهت ذات صلوة وادا وقضاء قوی است پس سقوط
اذان واقامت در مفروض سوال محل اشکال است بلکه عدم سقوط قوی است ولو ادا
س اذانیکه در حال جمع میگویند از برای نماز اول است یا برای نماز بعد ج ظاهر آنست
که از برای نماز اول است چه جمع در وقت نماز اول باشد یا نه هرچند از بعضی فقها مشهور
که اگر در وقت نماز اول است برای نماز اول میباشد واگر در وقت نماز ثانی برای نماز ثانی
است وبهتر آنست که در اذان قصد واقع نماید س آیا تعقیب در نماز نافله بین
صلوتین مانع جمع است در نماز در سقوط اذان یا نه ج ظاهر آنست که تعقیب مختصر
مثل تسبیح حضرت فاطمه منافی صدق جمع نیست بخلاف نافله حتی دو رکعت که منافی
صدق جمع است از قراریکه بعضی تصریح کرده اند هرچند خالی از تامل نیست س
آیا اذان واقامت زن باعث سقوط اذان واقامت میشود از مرد یا نه ج خیر نمیشود
مگر اینکه آن مرد از محارم باشد بلکه احوط عدم اکتفاء باذان واقامت زن است
در غیر زن س آیا اذان زن برای زن صحیح است یا نه ج بلی صحیح است بشرطیکه

نامحرم صدایم او را نشنود بلکه اگر بشنود هم ضرر ندارد علی الاقوی خصوصاً اگر زن علم نبودن
اجنبی نداشته باشد و خصوصاً اگر زن پیر باشد که از سماع صوتش لذت حاصل نشود
بلکه اگر لذت هم حاصل شود یا آنکه بقصد شنواندن با جنبی هم بگوید ضرر ندارد بلی اگر
بقصد شنواندن و التذاذ اجنبی بگوید در این وقت اذان صحیح نیست بلکه حرام است

س آیا اذان نابالغ صحیح است یا نه ج بلوغ شرط نیست در صحت اذان بلکه تمیز
شرط است پس اذان ممیز صحیح است حتی برای جماعت س آیا اسلام و ایمان
در مؤذن شرط است یا نه ج بلی شرط است اسلام و ایمان حتی در اذان اعلامیه

س اخذ اجرت در اذان نماز جائز است یا نه ج اخذ اجرت در اذان جائز
نیست حتی با ذان اعلامی علی الاحوط بلکه قصد اخذ اجرت در اذان برای نماز و
جماعت و عنوان باعث بطلان اذان است و همچنین در اذان اعلامی علی الاحوط

س قصد ریا و سمعه در اذان و اقامت از اول یا در اثنای گفتن اذان چه حکم
دارد ج باعث بطلان بلکه موجب اعاده میشود س فصول اذان و اقامت را
بفرمایند ج فصول اذان هیجده است باین نحو که چهار مرتبه الله اکبر بگوید بعد از آن
دو مرتبه اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ بعد از آن دو مرتبه اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّداً رَسُوْلُ اللّٰه
و بعد دو مرتبه حَیَّ عَلَی الصَّلٰوة بعد دو مرتبه حَیَّ عَلَی الْفَلَاح و بعد دو مرتبه حَیَّ
عَلٰی خَیْرِ الْعَمَل بعد دو مرتبه اَللّٰهُ اَکْبَر و بعد از آن دو مرتبه لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰه و اقامت
مثل اذان است و لکن اول آن دو تکبیر است و آخر آن یک تهلیل و زیاده میشود
بعد از حی علی خیر العمل دو قد قامت الصلوة پس فصول اقامت هفده میشود

س آیا اشهد ان امیر المؤمنین که شهادت بر ولایت علی ابن ابیطالب علیه السلام
میباشد در اذان و اقامت نیست و نباید گفت آن ج باید گفت و لکن نه بقصد
جزئیت بلکه بقصد استحباب بنفسه بگوید خصوص بعد از ذکر حضرت رسول ص
اگر قصد جزئیت در آن کند بدعت و حرام است بلکه اگر در اول نیت اذان
قصد گفتن این شهادت را بعنوان جزئیت داشته باشد اذان کلاً باطل است

چون خود تکبیرة الاحرام و یکی قیام در حال قرائت است و آن هم واجب است نه رکن و
قرائت که هم رکنی نمیباشد پس اگر کسی فراموش نماید آنرا نمازش صحیح است و یکی قیام متصل
برکوع است و آن نیز رکن است و آن قیامی است که مصلی منتقل میشود از وی بسوی
رکوع شرعی که معتبر است برکوع عن قیام پس هر قیام بعد از قرائت رکن نمیباشد و
همچنین مطلق قیامی که از و منحنی شود نیست بلکه آن قیام کلی که از آن منتقل میشود
برکوع شرعی و ثمرهٔ این قیام در چند مقام ظاهر میشود اول آنکه شخص فراموش از
رکوع نموده منحنی شده بسوی سجود و هنوز بسجود نرسیده متذکر شده که رکوع را
فراموش نموده پس باید برگردد و براست بایستد و آن وقت خم شود بجهت رکوع و هرگاه
راست نشود بلکه منحنیاً برگردد تا بهیئت راکع و رکوع را بعمل آورد نمازش باطل است
بجهت اخلال بقیام متصل برکوع دوم شخص منحنی شده بجهت رکوع هنوز برکوع
شرعی نرسیده یادش آمد که رکوع را بعمل آورده پس بنشیند بقصد سجود و نمازش
صحیح است و این زیادتی مضر بصحت صلوة نیست پس هرگاه قیام متصل برکوع مطلق
قیامی بود که از آن منحنی میشود بقصد رکوع پس باید اینجا صلوتش باطل باشد بجهت
زیادتی رکن سوم هرگاه شخص نسیان از قرائت حمد یا سوره نماید و خم شود بقصد رکوع
هنوز بحد شرعی نرسیده به خاطرش آمد لازم است که برگردد و منسی را بعمل آرد
پس هرگاه مطلق قیام متصل برکوع رکن میشود باید حکم ببطلان نمازش شود در صورتی
که اجماعی است که باید عود بسوی منسی نماید و نمازش صحیح است پس حق در قیام متصل
برکوع آن چیزی است که تا برکوع حاصل نشود نه مجموع قیامات چنانچه شهید ثانی
اعلی الله مقامه بیان فرمودند که رکن در قیام نیست مجموع قیام متصل برکوع بلکه
آن امر کلیست هر چند در تعبیر از کلی مسامحه واضح فرمودند زیرا که قیام خاص
منحصر که از قرائت و اتصال برکوع دارد رکن است و این امر کلی نیست بلکه شخصی است
و معلوم شد که قیام رکن است در سه مقام یکی در حال نیت و دیگری در حال
تکبیرة الاحرام و سوم قیام متصل برکوع پس حد قیام شرعی کدام است

قیام آن راست ایستادن است بنحو انتصاب و این امر عرفی است که هرگاه عرفاً بگویند
که راست ایستاده است کافی است و این حاصل میشود بقیام معظم از اعضای
انسان پس کجی و میل بعضی از اعضاء چون گردن مثلاً یا زیر انداختن سر ضرر ندارد
زیرا که بسبب مذکورات انتفاء قیام عرفی نمیشود بلکه کج نمودن گردن بر کجی و اندکی
میشود که از سنت شمرده میشود چنانچه مشاهده شد از انبیاء و صلحا در مقام
خضوع و خشوع بلی هرگاه میل و کجی بنحوی بین و پیدا باشد انتفاء قیام عرفی حاصل است
و نماز بسبب انتفاء آن در حال اختیار باطل است مسئله استقلال در قیام شرط است
یا نه و مراد با استقلال را بیان فرمایید ج شکی نیست در شرطیت استقلال در قیام
مطلوبیت آن در نماز و مراد از استقلال آن ایستادن بنفسه میباشد که تکیه ننماید
بچیزی که هرگاه در حال اختیار راست ایستاد و اعتماد نماید بچیزی که اگر آن چیز را بردارند
هر آینه این شخص مصلی بیفتد پس استقلال در قیام بعمل نیامده است و بسبب آن
نمازش باطل است و یا آنکه هرگاه بدن مصلی ملاصق باشد بچیزی چه از دیوار
چه از غیر آن که القای ثقل بدن بآن نشده باشد و یا آنکه فی الجمله اعتماد نموده باشد
لکن بنحوی نباشد که اگر آن شیء ملاصق را بردارند شخص بیفتد و بقیام خود باقی
باشد پس ضرر ندارد مسئله طمانینت و استقرار در قیام شرط است یا نه ج بلی استقرار
شرط است که در حال قراءت راه نرود و همچنین طمانینت که معظم اجزای بدن حرکت
نکند در حال قیام مسئله اعتماد بر هر دو پا یا بر یکی واحد لازم است یا اعتماد بیکپا
کافی است ج بلی آنکه ایستادن بهر دو پا لازم است و اما اعتماد بر هر دو پا بالسویه
لازم نیست هر چند احوط است خصوص در نمازهای طولانی پس هرگاه حامل
ثقل بدن هر دو پا باشد کفایت میکند چه آنکه اعتماد بهر دو پا بالسویه نماید و یا آنکه
اعتماد بر یکی بیشتر نماید از دیگری بلی هرگاه بایستد بر سر یک پا و پای دیگر را بلند
نماید و یا بر سر انگشت بایستد بنحوی که پاشنه پا بر زمین نرسد و یا بپاشنه پا بایستد
که سر انگشت بزمین نرسد نمازش باطل است زیرا که قیام متعارف و معهود [illegible]

فراموش کرده و قبل از سجده متذکر شده چه نماید ج باید راست شود و در نماز
نماید و تذکر بعد از رسیدن بسجده ضرر ندارد اگر سهواً باشد و هو العالم س
اگر شک کند در قیام بعد از رکوع قبل از رسیدن بسجده یا شک در برپا کردن در
قیام چه نماید ج اعتبار ندارد اگر ختم شده علی الاقوی هرچند احوط عود بقیام و بجا
طمأنینت در قیام است س اگر شک کند در قیام تکبیرة الاحرام بعد از دخول در قرائة
چه حکم دارد ج اعتبار ندارد س اگر شک کند در قیام قراءت سوره قبل از رسیدن
بحد رکوع حکم شرعی چه چیز است ج اگر ختم شد اعتبار ندارد والا لازم است خواندن
س مستحبات قیام را بیان فرمایید ج بعضی از مستحبات قیام در عداد مقدمات
مندوبات صلوة ذکر شد و بعضی از آن که بیان نشد ذکر میشود از آنجمله آنکه مستحب
هنگامیکه ایستاده است بجهت نماز اینکه بخواند دعائی را که در فقیه از حضرت امام
جعفر صادق صلوة الله علیه نقل نموده و آن اینست اللهم انی اقدم الیک
محمداً بین یدی حاجتی واتوجه به الیک فاجعلنی به وجیها فی الدنیا والآخرة
ومن المقربین واجعل صلوتی به مقبولة وذنبی به مغفوراً ودعائی به مستجاباً
انک انت الغفور الرحیم و اینکه خاضع و خاشع باشد در حال نماز که التفات بیهوده
و بیجا ننماید و بازی بدستان و سر انگشتان و دماغ و شارب ننماید چنانچه
روایت شده است که حضرت رسول صلی الله علیه و آله گذشت بر مردی که
مشغول بود بنماز و بازی با ریش خود میکرد پس حضرت رسالت پناهی فرمود
که هرگاه قلب او خاشع بود و مشغول بنماز می بود هر آینه جوارح او نیز خاشع
میشد از این روایت مستفاد میشود که لابد است از برای مصلی بنماز قلب او
نیز اشتغال بامور دنیا و افکار او نداشته باشد و همچنین ترک نماید دهن
و خمیازه را که دلیل بر کسالت است و نیز مستحب است که در حال قیام راست
نماید مهره پشت خود را و گردن را چنانچه آیه فصل لربک وانحر در کتاب
تفسیر شده است باعتدال در قیام که راست نمودن پشت و گردن باشد

یا نشسته باشد و ثانیاً یا ثالثاً یا ماشیاً باشد یا بعکس بعمل آورد یا نه ج بسم الله والحمد لله
هر نماز مستحبی هر اقسام مزبوره بجا آورد است مگر در خصوص لیلة الدفن اگر واجب شود
والا بجا آورد است والله العالم س اگر کسی قنوت را بلا عذر نشسته بخواند ادای وظیفه
قنوت را بعمل آورده یا نه و بر تقدیر ثانی نمازش صحیح است یا نه ج در اینجا اشکال است چه از
کلام حاجی کرباسی اعلی الله مقامه بر میآید که شرط است در قنوت قیام و بدون قیام
قنوت صحیح نیست پس اگر قنوت دیگر بخواند بقصد قربت در حال قیام لازم میآید زیادتی
در صلوٰة مکتوبه و اگر مطلق زیاده در نماز را مبطل بدانیم نمازش باطل میشود بلکه اگر
نخواندهم میتوانیم که بخواند قنوت در حال نشسته زیادتی در نماز حاصل شده بجهة
قنوت جالساً و از کلام بعضی ظاهر میشود که قیام در قنوت مستحب است و شرط در صحتش
نیست و فتوای قنوت بعد از نماز جالساً نیز مؤید است ولکن ظاهر از آیهٔ شریفه قوموا
لله قانتین دلیل اشتراط قیام است چون بنای حقیر اینست که هر جا ممکن شود مستحبات
را منزل بشرط کمال میکنیم و آنرا مستحب در مستحب میدانیم بلکه رفع یدین را نیز در قنوت
میتوان گفت که شرط صحت نیست و حال بحالت خضوع زیاده است پس اولی ترک جلوس
در قنوت میباشد بلکه اولی اینست که اعاده نماز نماید اگر قنوت را نشسته بعمل آورده باشد
والله العالم

در نیت

س نیت عبارت از چه چیز است آیا باید آنکه
است آن عمل را که میکند یا بزبان آوردن یا محض داعی بفعل است بینوا توجروا
ج نیت عبارت است از داعی بفعل که وا میدارد انسان را بکردن آن عمل و بدل
گذرانیدن و بزبان آوردن لازم نیست س آیا تعیین فعل در نیت ضرور است
یا نه ج بلی ضرور است اگر فعل مشترک باشد س آیا قصد قربت کفایت میکند
در تمام نیت یا نه ج بلکه لازم است قصد قربت در نیت و قصد وجوب در واجب و قصد
استحباب در مستحب و ادا در وقت و قضا در خارج وقت و غیر اینها از چیزهائی که
تعیین فعل موقوف بآن نباشد لازم نیست هر چند احوط است س آیا
قصر در نماز قصر و قصد تمام در تمام ضرور است یا نه ج ضرور نیست هر چند که

هر دو جائز است والله العالم **در تکبیرة الاحرام** س آیا
تکبیرة الاحرام در نماز واجب است یا نه ج بلی واجب است و رکن است که از ترکش عمداً و
سهواً و جهلاً نماز باطل است مثل سائر ارکان س تکبیر عبارت از چه چیز است
ج عبارت است از لفظ الله اکبر و اگر در این معنی لفظ دیگر بجای الله اکبر مثل الله العظیم
در تکبیرة الاحرام بگوید صحیح نیست س شرائط تکبیرة الاحرام را بیان فرمایند ج
هشت امر در آن واجب است اوّل بلفظ عربی گفتن دوم مقارن نیت گفتن سوم
لفظ الله اکبر را بترتیب با موالات گفتن چهارم همزهٔ اکبر را وصل نکردن و همچنین همزهٔ
الله احتیاطاً پنجم شنواندن اگرچه خود بشنود و همچنین نگوید که خود نیز نشنود
که از تکلم خارج شود ششم حروفش را از مخارج ادا کردن هفتم مخصوص الله اکبر
گفتن و عوض او الله اعظم مثلاً نگفتن هشتم صحیح خواندن بنحویکه در قرائت حمد
می‌آید س تکبیر بعد از نیت و تکبیرات مستحب افتتاحیه و قبل از تکبیرة الاحرام جائز
است یا نه ج جائز است **در قرائت** س آیا قرائت در نماز
واجب است ج بلی واجب س کیفیت قرائت را بیان فرمایند ج
بدانکه واجب است خواندن یکبار و یک سوره تمام با بسم الله در نماز صبح و در دو رکعت
اوّل نماز ظهر و عصر و مغرب و عشاء و در یک رکعت آخر مغرب و دو رکعت آخر نماز
چهار رکعتی مخیر میباشد در خواندن حمد تنها بدون سوره و خواندن تسبیحات
اربعه لکن تسبیحات افضل است مطلقاً و تسبیحات یکمرتبه واجب است و دو مرتبه
دیگر مستحب است و احوط عدم ترک سه مرتبه دیگر است لکن بقصد قربت مطلقه
بخواند نه بقصد وجوب و تسبیحات اربعه این است که سُبحانَ اللهِ وَالحَمدُ لِلّهِ وَ
لا اِلٰهَ اِلّا اللّهُ وَاللّهُ اَکبَر س آیا حمد و سوره را واجب است که حفظ بخواند یا از
روی قرآن و غیر آن نیز میتوان خواند ج بهتر آنست که حفظ بخواند س آیا جائز
هر سوره را که خواهد در نماز بخواند ج بلی جائز است مگر سورهٔ طولانی که بسبب خواندن
آن وقت فوت شود یا آنکه سوره عزائم باشد که سجده در آن واجب است یا آنکه سوره

در غیر جمعه واگر بسم الله را بقصد غیر سوره توحید گفته و بعد سهواً شروع بآیات توحید کرده این
عدول حرام نیست بلکه لازم است که غیر توحید را بخواند واگر بخواهد سوره توحید را بخواند باید
با بسم الله از سر بخواند بلی اگر در اثنای قرائت یا در اوّل نماز قصد غیر توحید نمود و بعد فراموش
کرده قصد توحید نمود یا آنکه چون عادت داشت به سوره توحید بسم الله را بقصد سوره
توحید خوانده در این وقت عدول نکند والله العالم **س** اگر سهواً شروع بسوره نموده
که اتمام آن باعث فوت وقت میشود چه کند **ج** قطع نماید آن سوره را و سوره کوچکی بخواند
هرگاه وقت وسعت سوره کوچکی را داشته باشد واگر وقت وسعت نداشته باشد ترک
سوره طولانی نموده نماز را تمام کند **س** عدول از سوره بسوره دیگر قبل از رسیدن به نصف
عمداً بدون ضرورت یا در فریضه هم جائز است یا نه **ج** عدول جائز است از غیر سوره
جحد که قل یا ایها الکافرون باشد و توحید که قل هو الله احد اگر بنصف نرسیده و اگر
بنصف رسیده عدول جائز نیست و امّا این دو سوره جحد و توحید پس بمجرد شروع
در هر یک واجب است که همان را اتمام کند و حرام است عدول حتّی از هر یک از این دو به دیگری
مگر در روز جمعه بجهت خواندن سوره جمعه و منافقین لکن جواز عدول در فریضه ثابت
است نزد حقیر **س** آیا ترک سوره در نماز جائز است یا نه **ج** ترک سوره در نماز نافله
مطلقاً جائز است حتّی در نوافل یومیه از نماز شب وغیره بلی در بعضی از نوافل که سوره
خاصه وارد است ترک سوره نباید نمود و امّا در فریضه پس ترک سوره در چند مواضع
جائز است اوّل در حال خوف خروج وقت دوّم از برای مریض سوّم در حال تعجیل بجهت
امر مهمی هر چند حبس بول و غائط باشد چهارم آنکه مکلّف میترسد که اگر قرائت
سوره نماید حاجتش یا حاجت برادر مؤمن فوت شود پنجم خوفی در نماز عارض شود
یا قبل از شروع بنماز ششم آنکه ماموم میترسد که اگر سوره بخواند یا قرائت تمام سوره نماید امام
سر از رکوع بر میدارد که در این وقت ترک سوره و قطع سوره هر دو جائز است هفتم آنکه مکلّف
گرسنه و ملال باشد که در حق او ترک سوره جائز است **س** آیا در صلوة ملتفت
بمعانی حمد و سوره شدن حتّی در بعضی از آیات به قصد خطاب و انشاء نمودن جائز است یا نه

ونه میتوان نمود واگر قراءت مستحب باشد دریندوقت با احوط آنست که غلط نخواند نه بحسب جوهر لفظ و نه بحسب اعراب و نه بحسب قراءت الا اینکه چون در بعض اخبار وارد است که قرآن را بعجمیت خود هم تلاوت میکنند وملائکه بالا میبرند قرآن را بعربیت ضرر ندارد قراءتش انشاء الله تعالی **مسئله** قرآنی که چند اوراق آن غصبی در نصف اول آن و زیادی آن قرآن را خریده آیا زید میتواند که قراءت واجبه در نصف دیگر آن قرآن نماید یا نه **ج** اگر خودش غاصب و متمکن از رد بصاحبش میباشد دریندوقت اگر اوراق منفصله باشد مثل شصت پاره ضرر ندارد واگر متصل باشد چون تصرف در مال خود مستلزم تصرف در مال غصبی میباشد حرام است آن تصرف استیلائی واما تصرف بمجرد نظر و تلاوت ضرر ندارد یعنی قرآن در دست نگیرد که تصرف در آن باشد واگر متمکن از رد بصاحبش نباشد از حاکم شرع یا عدول مومنین اجازه کند و قراءت نماید یا آنکه اگر مایوس از صاحبش باشد بخیر از حاکم شرع والله العالم **مسئله** قاری در حال قراءت قرآن در دست دارد شخص وارد بر و میشود در برای تواضع چه نماید **ج** در بعض اخبار نهی از آن دیدیم ولکن معارض است بعموم تعظیم مومن خلاوه آنکه بعض اوقات اگر بجهت بعضی تعظیم و تکریم نکنند موجب تنفر و بغضاء میشود علاوه آنکه در بعض اخبار است که حضرت سید الشهداء علیه السلام مشغول بتلاوت قرآن بودند زینب خواهر مکرمش وارد شد حضرت برخاست و حقیر چنین میکنم و قصد قطع قراءت میکنم والله العالم **مسئله** در بمبئی در چاپخانها از اکثر کسان شنیده شد که عمّال دهریت پرست و کفار اند که قرآن و دیگر کتب ادعیه وغیره خود کفار از دست خود برطوبت چاپ میکنند آیا قرآنی که چاپ بمبئی باشد خواندن و با رطوبت دست بورق آن زدن جائز است یا نه **ج** جائز است مگر بدان که خصوص آن قرآنی که خریدی برطوبت دست کافر چاپ شده دریندوقت باید آن قرآن را در آب کر یا جاری یا چشمه یا چاه بگذارد که آب بهمه اجزای آن برسد که بعد رسیدن آب بهمه اجزاء پاک میشود و عصر نیز نمیخواهد وخشک بکند بلا فاصله

تا ضایع نشود والله العالم **س** تصحیح قرآن غلط لازم است یا نه و وضو برای مس کتابت قرآن از جهت تصحیح بقصد وجوب باید بگیرد یا نه **ج** تصحیح قرآن فی کل حال احوط است و لازم نیست مگر آنکه قرآن منحصر شود بیکی و اکتفاء در بقای اعجاز یا استدلال بآیات احکام بحفظ تنها نشود بلکه کتابتش لازم شود و غلط هم فاحش باشد که از اعتبار بیندازد یا آنکه منافی احترام باشد و اگر مس واجب شود وضوء نیز واجب میشود و الا فلا و لکن قصد وجوب درین وضوء احوط است و لازم نیست **س** قاعدهٔ سُنیان است که هرگاه برای اموات خود قرآن یا فاتحه میخوانند بعد از خواندن ثواب آنرا برای شان هدیه میکنند ما اگر برای اموات خود قرآن بخوانیم بطور هدیه کنیم قبل یا بعد **ج** بعد از خواندن اهدا نمایند والله العالم **س** در بسم الله مجریها و مرسیها که در سورهٔ هود واقع است چند قراءت میباشد و چند قراءت صحیح است **ج** اما بحسب قواعد بفتح میم هر دو و بضم میم در هر دو و اشهر آنست که بفتح میم مصدر ثلاثی مجرد جری و رسی میشوند لکن درینوقت هر دو محتمل که بکسر راء و بکسر سین که اسم زمان و مکان و مصدر میمی مجری و مرسی بکسر راء و سکون شود لکن این قاعده نقل کرده اند که اسم زمان و مکان در صحیح العین واللام در یفعِل بکسر عین بروزن مفعِل کمجلس میباشد و از یفعَل بفتح عین و ضم عین مَفعَل مفتوح العین کالمذهب والمقتل میاید اما غیر صحیح العین از معتل الفا اسم زمان مکسور العین است همیشه کالموهب والموعد و من المعتل اللام مفتوح عینه ابدًا کالماوی والمرمی پس بحسب این قاعده مجری و مرسی در ثلاثی مجرد بفتح راء و سین خواهد بود و بضم میم و فتح راء مصدر ثلاثی مزید میشوند من اجریت و ارسیت مصدر میمی و زمانی هر دو محتمل است و اگر بضم میم بخوانیم با کسر راء و سین درینوقت اسم فاعل میشوند یعنی بسم الله جاری کنندهٔ سفینه و وادارندهٔ سفینه بوده و در تفسیر جلالین همینها را ذکر نموده اند و در مجمع البیان همین قدر فرموده اند قراء اهل الکوفة غیر ابی بکر

عَلیٰ قَاتِلِ الْحُسَیْنِ وَاَعْدَائِہٖ یا آنکہ بگوید صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْکَ یَا اَبَا عَبْدِ اللّٰہِ وَعَلیٰ
اَهْلِ بَیْتِکَ وَلَعَنَ اللّٰہُ قَاتِلِیْکَ وَمَانِعِیْکَ شُرْبَ الْمَاءِ یا آنکہ بگوید صَلَوَاتُ اللّٰہِ وَسَلَامُہٗ
عَلَی الْحُسَیْنِ وَاَهْلِ بَیْتِہٖ وَاَصْحَابِہٖ وَلَعْنَۃُ اللّٰہِ عَلیٰ قَاتِلِ الْحُسَیْنِ وَاَعْدَائِہٖ یا آنکہ
بهر نحو و هر لفظ که دلالت کند بر تذکر حضرت سید الشهداء و اهلبیتش و لعن
قاتل او حاصل شود نیکو است هر چند بزبان هندی یا عجمی یا ترکی یا عربی باشد یا
والله العالم **س** بیان فرمایند که اجر و ثواب صلوات فرستادن نزد آشامیدن
آب چه چیز است **ج** در حدیث مرویست از حضرت ابی عبد الله علیه السلام اینست
که هیچ بندهٔ مؤمن نیست که آب بیاشامد و بعد آب متذکر امام حسین علیه السلام
و اهلبیتش شود و لعن بر قاتل حضرت نماید مگر اینکه ثبت میشود از برای او صد
هزار حسنه و محو میشود از او صد هزار سیئه و بلند میشود از برای صد هزار درجه
و مثل اینست که آزاد کرده باشد صد هزار بنده و وارد میشود روز قیامت محشور میشود
در حالتی که دلش مطمئن باشد **س** تلفظ بسلام و صلوة شرط است یا آنکه
همان تذکر کفایت میکند **ج** آنچه از حدیث داود رقی ظاهر میشود اینست که ثواب
مشروط بقول مخصوص در سلام نیست بلکه ثواب مخصوص بذکر حضرت و اهل
آن حضرت است لکن در مقام لعن اظهار قول لعن باید بکند بهر لفظ که باشد
نسبت بقاتل حضرت و لعن برای احاجت نیست بلکه بجهت تسامح در ادله سنن
گفته که استحباب مرقوم مخصوص نیست بآنکه بعد از خوردن باشد بلکه در نزد
خوردن آب کافی است و همچنین در اثنای آب خوردن کفایت میکند بلکه در لعن هم
میشود گفت که نیت قلبی کافی است هر چند خلاف ظاهر میباشد و لهذا
لعن بر مؤمن مبطل نماز است لکن بلفظ نه بدل لکن در مستحبات بجهت تسامح
در مضائقه نداریم و همچنین تقدیم سلام بر لعن نیز شرط نیست هر چند خلاف ظاهر
حدیث است **س** کیفیت خواندن زیارت عاشوره را بجمیع انحاء بیان فرمایند
ج در زیارت عاشوره تقلید سید مرحوم حاجی سید محمد باقر اعلی الله مقامه

نمائید تا آنکه نیز همان تقلید او باقی ام در مستحبات و دقت زیاده ضرورت
نیست اعتماد و وثوق بقول مجتهد میت بقول مجتهد حی هیچکدام ضرر ندارد
والله العالم **بس** آنقبله در کیفیت خواندن زیارت عاشوره مرقوم فرموده
کہ بطریقیکہ حاجی سید محمد باقر اعلی الله مقامہ نوشته است بخوانید کہ
نیز همان طریق میخوانم بنده کتاب سید مرحوم مرقوم ندیده ام آنقبله خود
قلمی فرمایند کہ بچہ کیفیت و چہ وقت بخوانیم **ج** وقت زیارت عاشوره هر وقت
کہ ترا حاجت بخدا حاصل شود و بهتر اوقات روز است وقت بلند شدن
آفتاب بقدر یک نیزه چون این ساعت متعلق بآن بزرگوار است و در شب
خواندن هم خوب است و خصوص زیارت ششم جناب امیر علیه السلام خواندن
قبل از زیارت عاشوره لازم نیست ولکن بهتر است بجهت اینکه بعضی را گمان
این است کہ زیارت عاشوره و زیارت ششم یک زیارت بودند و علماء مزار
تفریق کرده اند و اگر زیارت پنجم یا از زیارت ماثوره دیگر یا خود انشاء زیارت
بکند ضرر ندارد و صد لعن و صد سلام اگر تواند در مجلس واحد بگوید
والا در مجالس عدیده و اتصال فقرات لعن و اتصال فقرات سلام کہ در یک مجلس
واحد میکند ضرور نیست بلکہ شرط کمال است و دعاء علقمہ شرط قبول است نماز
زیارت را بعد از دعاء سجده ترک نکند و کفایت میکند دو رکعت و اگر زیارت
عاشوره از دور بخواند صد مرتبه قبل از شروع زیارت تکبیر بگوید و اگر نزدیک هم
بخواند ضرر ندارد و اگر کمتر از صد مرتبه بخواند تکبیر را هم ضرر نخواهد داشت
و شش رکعت نماز زیارت ششم را ترک نکند چه دور و چه نزدیک و نماز زیارت
را بقصد واقع بخواند چون بعضی را گمان این است کہ هر شش رکعت مخصوص
حضرت است و بعضی را گمان این است کہ دو رکعت مخصوص حضرت است و
دو رکعت مال آدم است و دو رکعت مال نوح است و اگر بآن قصد کہ حضرت
گفته باشد بکند اولی است **بس** در زیارت عاشوره اگر یکمرتبه سلام و یکمرتبه

لعن بخواند و سجده بکند و بعد نماز زیارت بکند و بعد دعاء علقمه و بعد صد مرتبه لعن
وسلام بخواند این طور خواندن درست است یا نه و ثواب زیارت عاشوره دارد
یا نه ج بسم الله والحمد در حال ضرورت بقدر ضرورت صد لعن و سلام بخواند
و بآن اکتفا کند که زیارت عاشوره در حال اضطرار بهمین اکتفا میشود و اگر دو بار
صد لعن و صد سلام یا نود و نه لعن و نود و نه سلام بدهد نماز کند و دعاء علقمه
بخواند اکمل و احسن و اجمل خواهد بود و ظاهر احتیاط کما لا یخفی س در اللهم العن
اول ظالم ظلم حق محمد و آل محمد و آخر تابع له آیا لفظ آخر بکسر خاء صحیح است یا بفتح
ج بکسر خاء میباشد والله العالم س آیا و تابعت بباء موحده است یا آنکه
و تابعت بیاء دو نقطه چنانکه از میرداماد علیه الرحمه منقول است ج هر دو خوب است
و اول احسن است چون غالب بلکه در تمام نسخ موجوده در عصره که بنظر رسیده است
س مراد از علی ابن الحسین که در سلام است کیست آیا حضرت سجاد است یا علی اکبر
یا علی اصغر ج مراد از علی ابن الحسین بحسب ظاهر از سلام علی اکبر است که شهید شد
و در جنب قبر منور آنحضرت مدفون است فی بیان حقیقة الرکوع س
حقیقت رکوع و واجبات آنرا بیان فرمایند ج بدانکه رکوع عبارت است از خم
شدن بعد رکوع و واجبات آن چند چیز است اول خم شدن بآن مقدار که ممکن
باشد رسیدن جزوی از باطن انگشتان بزانو در حق مردان بلکه احوط رسیدن
کف دست است بزانو و در حق زن رسیدن سر انگشتان است بزانو و دست گذاشتن
بزانو واجب نیست مطلقاً چه زن باشد چه مرد دوم ذکر رکوع و آن گفتن سبحان
ربی العظیم است یکمرتبه و احوط زیاد نمودن و بحمده است یا گفتن سبحان الله
سه مرتبه در حال اختیار و یکمرتبه در حال اضطرار و احوط اقتصار بسه سبحان الله است
سوم صحیح گفتن ذکر رکوع را از روی حرکات و اعراب و ادای حروف چهارم در حال بمود
و آرام گرفتن از وقت شروع بذکر تا اتمام ذکر واجب پنجم سر برداشتن از رکوع ششم
راست ایستادن بعد سر برداشتن هفتم درنگ کردن و آرام گرفتن بعد از راست

شدن س اگر کسیکه دستهایش بسیار دراز باشد یا بسیار کوتاه در خم شدن از
برای رکوع حکمش چیست ج رکوع مینماید بمستوی الخلقت س اگر کسی نتواند
که خم شود بحد رکوع چه کند ج خم شود بهر مقداریکه ممکن باشد و اگر هیچ نتواند که
خم شود پس ایماء نماید بسر از برای رکوع که بدل از رکوع میباشد س اگر ایماء بسر ممکن
نباشد چه کند ج ایما نماید بچشم س هرگاه کسی بسبب خلقت یا بجهت مرض
یا بجهت پیری منحنی و خم شده باشد از برای رکوع چه کند ج اگر انحنای او کمتر از
حد رکوع شرعی است باید خم شود برای رکوع بحد رکوع شرعی و اگر انحنا بحد رکوع
باشد و قادر باشد بر اینکه خارج شود از حد رکوع شرعی از کم کردن انحنا پس انحنا را
کم کند بنحویکه از حد رکوع شرعی خارج شود و میل بقیام نماید یا آنکه از حد رکوع شرعی
خارج نشده میل بقیام نماید که درینوقت همین قدر تقلیل انحناء لازم است و اگر
قدرت برین نداشته باشد و قادر باشد بر انحناء زیاد پس لازم است که بجهت رکوع
انحناء را زیادتر نماید و آنرا رکوع قرار دهد س اگر قدرت ندارد نه بر تقلیل
انحناء و نه بر تکثیر چه نماید بجهت رکوع ج اقوی آنست که درینوقت اکتفا کند بر نیت
قیام و رکوع بقصد و احوط برای همچو شخص خواندن نماز دیگر است با ایماء
رکوع س رکوع که رکن نماز است آیا بدل رکوع در حال تعذر از ایماء و غیره
آن نیز رکن است در فساد نماز یا نه هرگاه ترک نماید ایماء و غیره آنرا در مقام رکوع
سهواً یا عمداً و در حال سهو بعد از اینکه داخل شد در سجود میتواند [illegible]
یا نه ج ظاهر آنست که بدل رکن نیز در حکم رکن است و در ترک آن چه عمداً [illegible]
چه سهواً نماز باطل است و در ترک از سهو بعد از دخول در سجود [illegible]
نمیتواند نمود س رکوع و سجود در نماز بعد از ذکر داخل رکن است یا اینکه
بعد رکوع رسید و سر بسجدهٔ دوم گذاشت رکن است بیان فرمایند ج ذکر داخل
رکن نیست و مسمای رکوع و سجود رکن است س در رکوع اگر آنقدر خم شود
که بعض باطن انگشتان دست بزانو برسد کفایت میکند یا نه و باطن انگشتان

مثل یدین و رکبتین و ابهامین لازم است دوم آنست که متمکن از وضع جبهه بر ما
یصح السجود علیه نباشد نه بوضع جبهه بموضع مرتفع و نه برفع نمودن ما یصح السجود
علیه و لکن متمکن از انحناء بقدر متعذر باشد درین صورت توهم میشود بلزوم انحناء
بقدر مقدور و لزوم وضع اعضای سته باقیه و بعدم بدلیت ایماء براس و لکن
ظاهر سقوط انحناء و ثبوت بدلیت ایماء بسر و عدم ثبوت وضع اعضاء باقیه لتعذر
المبدل فیسقط مقدماته ایضا و تنوب الاشارة بالراس مقام السجود سوم آنست
که متمکن از هیچ کدام نیست یعنی متمکن از انحناء نیست و متمکن از وضع جبهه نیز نیست
و لکن متمکن از ایماء بسر میباشد ایماء بسر نماید و اگر متمکن از ایماء بسر نباشد ایماء
بچشم نماید والذی یظهر من المنظومة هکذا قال فیها ﴿ و عاجز عن السجود ینحنی
مستوفیا للانحناء الممکن ٭ و یرفع المسجد حتی یضعا ٭ جبهة علی الذی قدر وضعا ٭
و رفع المسجد ان تعذرا ٭ علی انحناء فی السجود اقتصرا ٭ و الفرض فی تعذر الامرین ٭
ایماءه بالراس ثم العین ٭ و ان تأتی الرفع دون الانحناء ٭ فالحتم لا ایماء مع الرفع
هنا ٭ و القول بالتخییر و الترجیح ٭ للرفع فیه ظاهر الصحیح ٭ انتهی کلامه اعلی الله مقامه
لکن بعضی از سادات از مجتهدین ذکر کرده اند که اگر امر دائر شود ما بین اینکه وضع جبهه
بما یصح السجود علیه نماید یا اینکه رفع ید از وضع یدین باید واحده نماید از جهت اینکه
نمیتواند که وضع جبهه نماید مگر آنکه از دست خود ما یصح السجود علیه را بلند نماید
تا جبهه بر آن برسد درین وقت ترجیح رفع ید از وضع داده اند و ایصال ما یصح
السجود علیه را بجبهه لازم دانسته اند و لکن الظاهر عند الاحقر انه لا یلزم رفع ما یصح
السجود علیه و ایصاله الی الجبهة الا بما یصدق علیه انه وضع الجبهة لا بمثل رفع ما یصح
السجود علیه و ایصاله الی الجبهة و حینئذ فی التکلیف هو الایماء و یسقط هذا الفرع و حینئذ
فالازم الانحناء و وضع الجبهة علی مکان مرتفع لا رفع ما یصح السجود علیه الی الجبهة فتامل جیدا
اگر سهو کند یک سجده را و قبل از رفتن برکوع بخاطرش آید سجده کردن لازم است باز و بر فرض
لزوم سجده قراءت را اگر خوانده باشد کلا یا بعضا از سر بگیرد یا نه ۔

سجده لازم است و مراعات ترتیب در اقوال و افعال نیز لازم میباشد س اگر شک
کند در هر دو سجده یا یک سجده در حال تشهد یا در حال برخواستن و قبل از راست
ایستادن چه حکم دارد بیان فرمایند ج بسم الله وله الحمد اگر مشغول به تشهد شده
است شک بعد از محل است اعتبار ندارد و اما اگر بعد از شروع برخاستن شده
شک در سجود کند یا آنکه بعد از نشستن برای تشهد و قبل از شروع به تشهد شک
در سجود کند باید برگردد و دخول در مقدمه آن مانع از عود میباشد لکن در
خصوص اینجا مانع عود نیست س دعای سجده شکر که هر روز بعد از نماز میخوانند
قلمی فرمایند ج دعای سجده شکر در کتب علماء مذکور است دعاها را میخوانم
در سجده شکر و در زیارت حضرت امیر المؤمنین علیه السلام نیز مذکور است
و اما در سجده آخر نماز چند دعا با اختلاف اوقات و احوال میخوانم اول اللهم انا
نسئلك الراحة عند الموت والمغفرة بعد الموت والعفو عند الحساب دوم
جهت وسعت رزق یا خیر المسئولین ویا اوسع المعطین ارزقنا وارزق عیالنا و[illegible]
من فضلك الواسع انك ذو الفضل العظیم والجواد الکریم و در سجده آخر اختصاص
نیست بلکه در هر سجده در نماز میتوان خواند سوم اللهم انا نسئلك بحبیبك و
نبیك نبی الرحمة محمد صلی الله علیه وآله الا بدلت سیئاتنا حسنات وحاسبتنا
حسابا یسیرا وکفیتنا مؤنة الدنیا وکل هول دون الجنة چهارم یا ولی العافیة
نسئلك العافیة عافیة الدنیا والآخرة و در قصد خصوصیت در الفاظ
دعا و کیفیت ورود نکند که اشکال باشد س ذکر سجده تلاوت را
است یا نه و وضع اعضاء ستّه که غیر از جبهه باشد در ان لازم است یا نه
ج ذکر واجب نیست و وضع اعضاء ستّه نیز لازم نیست و لکن احوط است
س در سجده قرآن گذاشتن اعضاء سبعه و جبهه بخصوصها بر ما یصح
السجود علیه و استقبال قبله شرط است یا نه ج اما اعضای پس وجوبش ثابت نیست
هر چند جماعتی شرط دانسته اند و اما وضع جبهه بر ما یصح السجود علیه

اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّاٰلِ مُحَمَّدٍ دوم خواندن تشهد در حال
نشستن سوم طمانینت و آرامی بدن در حال تشهد خواندن چهارم صحیح خواندن و
ادای حروف از مخارج نمودن پنجم و ششم موالات و بترتیب خواندن مسئلہ اگر کسی
شک کند در تشهد یا صلوات بر محمد و آل محمد صلی اللہ علیه و آله در حالت برخاستن
وقبل از راست استادن یا در اثنای سلام اول مستحب یا سلام واجب چه حکم دارد ج
بعد از دخول در سلام واجب یا مستحب بلا اشکال شک مزبور اعتبار ندارد و قبل از آن
در حکم شک در حال برخاستن است وگذشت در بحث قیام که الحاق مقدمات بدو
افعال قوی است و ملاحظه احتیاط بهتر است چرا که احتیاط هر چند با عادهٔ اصل
نماز باشد در امثال این مسائل راه نجات است بلکه در خصوص شک در سجده
با نهوض برای قیام بعد حدیث وارد است لهذا احتیاط خصوص در شک
در تشهد و سجده در صورتی که شروع به برخاستن نموده و هنوز راست نشده
باشد گذشت که اولی است مسئلہ اگر تشهد یا صلوات را فراموش نموده و بعد از
سلام واجب متذکر شد و حدثی هم از و صادر شده چه نماید ج قضاء کند
بلا فاصله مثل اجزاء ادائیه صلوة اگر حدثی صادر نشده است و اگر حدث
صادر شده احتیاطاً قضا کند بعد از طهارت و اعادهٔ اصل نماز را نیز ترک
نکند مسئلہ تشهد خفیف در اصل نماز و در سجدهٔ سهو یا السلام علیکم
فقط در سجدهٔ سهو یا السلام علینا فقط در اصل نماز کفایت میکند یا نه
ج اما تشهد در سجدهٔ سهو پس آن خفیفاً پیش حقیر واجب است و خفیف
مذکور در روایت به معنی عاری از مستحبات نیست بلکه عاری از وحده لا شریک
له و عاری از عبده و رسوله میباشد و تقیید به خفیف از باب رخصت
نیست بلکه از باب عزیمت و وجوب است حتی آنکه در سجدهٔ سهو اگر بخواهد احتیاطاً
کند دو تشهد بخواند یکی در سجدهٔ سهو اول و دیگری در سجدهٔ سهو دیگر یکی
مثل تشهد نمازی باشد و یکی تشهد خفیف و اما تشهد نماز پس افو...

آنست کہ آنہم مثل سجدۂ سہو میباشد ولکن احتیاطًا اقتصار بر تشہد خفیف
نکنند بخلاف التشہد فی سجدۃ السہو فان الاکتفاء بمسمی التشہد فیہ قوی واما اکتفا
بہ السلام علیکم یا السلام علینا فقط آنہم در حکم تشہد است کہ اکتفاء بآن قوی ا
مثل اکتفاء بعموم سلام ہرچند لازم عموم اکتفاء بر تشہد مورث جواز اضمار
تنکیر وغیر آن از تغیرات میباشد وآن خلاف احتیاط است ہرچند جوازش قوی است
نظرا الی العمومات فی التشہد والتسلیم وان الاخبار الخاصۃ المشتملۃ علی الزیادۃ
محمولۃ علی المثال لا الخصوصیۃ واحوط در خصوص نماز ترک است نظرا الی ظہور
الاخبار الخاصۃ بل یظہر من بعض عدم عثورہ علی مخالف فی وجوب وعلی عباد اللہ
الصالحین وعدم الاکتفاء بسلام علیکم منکرا مع انہا ایضا داخل فی التسلیم ایضا
شاہد علی عدم الاکتفاء بعموم السلام الا ان یمنع عدم الاکتفاء بل الاکتفاء بہ
قوی ایضا **در سلام** **س** آیا سلام ہم در نماز مثل تشہد واجب است
یا نہ **ج** بلی واجب است بلکہ جزء نماز است ونماز خارج از آن ہرچند سبب خروج از
نماز است **س** کیفیت سلام را بیان فرمایند **ج** بدانکہ حاصل میشود سلام
بگفتن اَلسَّلَامُ عَلَیْنَا وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰہِ الصَّالِحِیْنَ یا اَلسَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ وَ
بَرَکَاتُہٗ وہرکدام را کہ مقدم دارد از نماز خارج میشود **س** آیا وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ
وَبَرَکَاتُہٗ جزء سلام است **ج** بنابر احتیاط است مثل وَعَلٰی عِبَادِ اللّٰہِ الصَّالِحِیْنَ
س آیا گفتن اَلسَّلَامُ عَلَیْکَ اَیُّہَا النَّبِیُّ وَرَحْمَۃُ اللّٰہِ وَبَرَکَاتُہٗ کہ بعد از تشہد
وصلوات میگویند چہ حکم دارد واگر گفتن آن ہرگاہ قصد خروج کنند از نماز خارج
میشود یا نہ **ج** گفتن آن در حال تشہد اول ودوم وغیر آن از حالات نماز بلا
قصد خروج جائز است ولکن از گفتن آن از نماز خارج نمیشود **س** ہرگاہ ہر
سلام را بخواند قصد واجب بسلام دوم لازم است یا نہ **ج** قصد وجوب واجب
ولازم نیست واحتیاطًا قصد وجوب وقصد خروج بہر دو سلام اخیر بکنند
وسلام مخرج را خصوص دوم یا سوم قرار ندہد واولی را مستحب قصد کند نیست **س**

در السَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَکَاتُهُ چہ قدر از آن واجب وچہ قدر از آن مستحب است
ج وجوب السَّلَامُ عَلَیْکُمْ فقط قوی است چون در جملہ از نصوص سلام منصرفا
معہود است از ترک آن بجہت اتباع نصوص ومراعات ظاہر بعضی از اصحاب البتہ
احتراز بکنند ومراعات احتیاط بکنند بگفتن تمام چنانچہ گذشت مسئلہ اگر
شک کند کہ السَّلَامُ عَلَیْنَا وَعَلٰی عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِیْنَ بر وجہ صحیح گفتہ شدہ یا نہ
پس اگر عود بآن نمودہ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَکَاتُهُ را بقصد قربت بگوید
مجزی خواہد بود یا نہ ج بلکہ کافی است مسئلہ ماموم مستحب است کہ اشارہ کند در
سلام بجانب راست وچپ پس در ہر اشارہ بہر دو صفحہ رو بکند یا اشارہ جانب
راست را بصفحہ روی راست واشارہ جانب چپ را بصفحہ روی چپ بکند ووقت
اشارہ بعد از سلام است یا در حال گفتن سلام ج امر این مستحبات سہل است
بہر طوریکہ بعمل بیاید کہ احتمال استحباب یا قول باستحباب در آن باشد کافی است
ولکن آنچہ مستفاد از نصوص میشود این است فعن ابی بصیر عن لیث المرادی
قال قال ابو عبد الله اذا کنت فی الصف فسلم تسلیمة عن یمینک وتسلیمة عن
یسارک لان عن یسارک من یسلم علیک واذا کنت اماما فسلم تسلیمة وانت
مستقبل القبلة وعن علی بن جعفر قال رایت اخوی موسی واسحق ومحمد بن
جعفر یسلمون فی الصلوة عن الیمین وعن الشمال السلام علیکم ورحمة الله و
برکاته السلام علیکم ورحمة الله وعن ابی بصیر عن ابی عبد الله قال اذا کنت
اماما فانما التسلیم ان تسلم علی النبی علیه السلام وتقول السَّلَامُ عَلَیْنَا وَعَلٰی
عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِیْنَ فاذا قلت ذلک فقد انقطعت الصلوة ثم تؤذن القوم
فتقول وانت مستقبل القبلة السلام علیکم وکذلک اذا کنت تقول السلام
علینا وعلی عباد الله الصالحین مثل ما سلمت وانت امام فاذا کنت فی جماعة
فقل مثل ما قلت وسلم علی من یمینک وشمالک فان لم یکن علی شمالک احد فسلم
علی الذین علی یمینک ولا تدع التسلیم ان لم یکن علی شمالک احد وفی الاصل [illegible]

بن عمر قال سالت ابا عبد الله لای علّة یسلّم عن الیمین ولا یسلّم علی الیسار قال لان الملک الموکّل یکتب الحسنات علی الیمین والذی یکتب السیئات علی الیسار والصلوٰة حسنات لیس فیها سیئات فلهذا یسلّم عن الیمین دون الیسار قلت فلم لا یقال السلام علیک والملک علی الیمین واحد ولکن یقال السلام علیکم قال لیکون قد سلّم علیه وعلی من علی الیسار وفضل صاحب الیمین علیه بالایماء الیه قلت فلم لا یکون الایماء بالتسلیم کلّه بالوجه ولکن یکون بالانف لمن صلّی وحده وبالعین لمن یصلّی بقوم قال لان مقعد الملکین من ابن آدم الشدقین وصاحب الحسنات علی الشدق الایمن ویسلّم المصلّی علیه لیثبت له صلوته فی الکیفیة قلت فلم یسلّم ثلثا قال یکون الواحدة ردًّا علی الامام ویکون علیه وعلی ملکیه ویکون الثانیة علی یمینه والملکین الموکّلین به ویکون الثالثة علی من علی یساره والملائکة الموکّلین به ومن لم یکن علی یساره احد لم یسلّم علی یساره الّا ان یکون یمینه علی الحائط ویساره الی من صلّی معه خلف الامام فیسلّم علی یساره قلت فیسلّم الامام علی من یقع قال علی ملکیه والمأمومین یقول لملکیه اکتبا سلامة صلوتی ممّا یفسدها ویقول لمن خلفه سلمتم وامنتم من عذاب الله تعالی عزّ وجلّ قلت فلم صار تحلیل الصلوٰة التسلیم قال لانه تحیّة الملکین وفی اقامة الصلوٰة بحدودها ورکوعها وسجودها وتسلیمها سلامة العبد من النار وفی قبول صلوٰة العبد فی القیمة قبول سائر اعماله فاذا سلمت له صلوته سلمت له جمیع اعماله وان لم یسلّم له صلوته وردّت علیه ردّ ما سواها من الاعمال الصالحة وعن فضل بن شاذان عن الرضا علیه السلام قال انّما جعل التسلیم تحلیل الصلوٰة ولم یجعل بدلها تکبیرا او تسبیحا او ضربا آخر لانه لمّا کان الدخول فی الصلوٰة تحریم الکلام للمخلوقین والتوجّه الی الخالق کان تحلیلها کلام المخلوقین والانتقال عنها وابتداء کلام المخلوقین فی الکلام اوّلا بالتسلیم وعن معانی الاخبار عن عبد الله الفضل الهاشمی قال سالت ابا عبد الله عن معانی التسلیم فی الصلوٰة فقال التسلیم علامة الامن

ابا عبد الله یعنی امام جعفر صادق ۱۲
حسنات علامت
سیئات ۱۲
الف
مقعد بکسر و فتح
شدق
حائط دیوار ۱۲
عقب
تحلیل حلال کردن ۱۲
تحیة سلام کردن ۱۲
اقامت
تکبیر یعنی الله اکبر
تسبیح یعنی سبحان الله
تعقیب
مخالف
بعد از سلام
ابتدا کلام مخلوقین
السلام علیکم

تحليل الصّلوة قلت وكيف ذلك جعلت فداك قال كان الناس فيما مضى اذا
سلّم عليهم الوارد امنوا منهم من شرّه وكانوا اذا ردّوا عليهم امنوا شرّهم
واذا لم يسلّم عليهم لم يامنوه واذا لم يردّوا عليه لم يامنهم وذلك خلق في العرب فجعلت
التسليم علامة للخروج من الصّلوة وتحليلا للكلام وامنا من ان تدخل عليه في الصلاة
ما يفسدها والسّلام اسم من اسماء الله تعالى جلّ شانه وهو واقع من المصلّي على
ملكي الله الموكلين بدانكه مستحبات سلام بسيار است اوّل گفتن السّلام عليك ايّها
النّبي ورحمة الله وبركاته وقول بوجوب اين سلام يا انكه مستحب است بعنوان جزء از نماز
ضعيف است دوم جمع ما بين السّلام علينا والسّلام عليكم چون اين دو
واجب تخييري ميباشد هرگاه سلام شد مقصود حاصل ميشود سوم زياد
كردن ورحمة الله وبركاته در السّلام عليكم چهارم اشاره بدو نمانا با گوشهٔ چشم
يا انف در حال سلام بهر طرف كه باشد استحباب حاصل است وتقييد در نصوص
منزل است بر اكمليت واولويت بلكه مجرد فتوى علماء ما را كافى است بلكه احتمال
نيز كافى است پنجم قصد ملكين وغير آن از انبيا وائمه وحاضرين از ملائكه جهت ادلّة
واقامت مصلّي وغير آن بنحويكه در نصوص است يا انكه مفتى به ميباشد يا انكه
باشد مطلوبيت آن ششم تكرار صيغه السّلام عليكم در حق ماموم يا مطلقا
بجانب چپ اگر شخصى باشد يا ديوار يا مطلقا هفتم قصد ملكين يا امام يا ماموم
يا من على اليمين در صيغه در صيغه سلام واجب جهت انكه اشكال قصد جزئيت
وقصد ردّ سلام رفع ميشود هرچند انصاف عدم منافات است جهت انكه
معانى مستعمله را خداوند جزء نماز قرار داده پس قصد معانى وسلام ونحو
آن منافات با قصد جزئيت ندارد بلى در كشف الغطاء فرموده ولو جمع في النيّة
بين الصّلوتية والابتداء او الجواب للتحية العرفية قوى البطلان واگر مراد
انحصار باشد نه استعمال في اشكال ميشود وقال في شرح النفلية وانّما كان
ردّها مستحبا لانّ سلام الامام ليس بتحية محضة هشتم قصد خروج از نماز در

از صیغتین که باشد نهم اختیار السَّلَامُ عَلَیْکُمْ در حال اقتصار بسلام واحد بر السَّلَامُ عَلَیْنَا وَعَلَی عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِیْنَ دهم تورک نمودن در حال سلام مثل تورک در حال تشهد یازدهم دستها را بر ران گذاشتن دوازدهم انگشتان را بهم چسبانیدن سیزدهم آنکه ماموم آهسته سلام بگوید چهاردهم اینکه امام بلند بگوید سلام را بلکه منفرد مخیر است ولکن بعضی از سادات مجتهدین تفصیل داده اند ما بین نمازی که جهر باشد فرموده اند که منفرد جهر نماید در تسلیم و اخفاتی که منفرد اخفاء نماید در نماز اخفاتی و از تعلیل شهید دو مستحب دیگر در سلام ظاهر میشود یکی استحضار اسم الله عند قول السَّلَامُ لانه اسم من اسمائه و دیگری استحضار سلامت از آفات و بهتر آنست که قصد عدم خروج در نماز اولی نکند و اگر بکند نماز باطل نیست هرچند از شهید در ذکری ظاهر میشود بطلان و اشاره بجانب یمین و یسار را حقیر خوش دارم که بعد از فراغ از سلام واجب باشد یا آنکه اگر در سلام واجب باشد اشاره فی الجمله باشد که منافی قبله نباشد **س** در هریک از سه سلام مخاطب کیست **ج** بتفصیل گذشت که قصد معنی بنحویکه استعمال صیغه سلام در مخاطبین نماید خالی از اشکال نیست بلکه احتیاطاً مقصود مصلی با مراعات جزئیت نماز و قصد جزئیت باشد بلی اشعار معنی ببال ضرر ندارد ولکن داعی از ایجاد آن قول وظیفه صلوة باید باشد نه تسلیم مخاطبین و گذشت جواز قصد رد ماموم امام را و قصد تحیت بالنسبت بانبیاء و ملائکه و ائمه و جمیع مسلمین از جن و انس و استعمال صیغه ضرر ندارد بمحض قصد تحیت ضرر دارد والله العالم

در نماز جماعت

س در عدالت امام حسن ظاهر کافی است یا معاشرت تا حد ضرور است و آیا علم معتبر است یا مظنه بعدالت کافی است در امام جماعت **ج** منظور از حسن ظاهر نه سیمای جمیل و رخت نو میباشد بلکه منظور حسن کردار یصدر عنه فی الخارج حسن باشد و ان لم یکن عن ملکه وظن بعدالت کافی است والله العالم **س** آیا از لفظ پرهیزگار در فارسی که ترجمه آن در عربی متقی است

شرعاً عادل مراد است یا نه ج تقوی درجات دارد اول مرتبه تقوی ترک محرمات است و اتیان بواجبات است و بالاتر از ان اتیان بر مستحبات و ترک مکروهات است و بالاتر از ان آنست که مباحات را نیز مرتکب نمیشود الا بقصد اعانت بر طاعات و اگر در عدالت ملکه را معتبر را شرط بدانیم میشود که شخص متقی باشد و عادل نباشد و اگر ندانیم کما هو الحق تقوی منفک از عدالت نمیشود والله العالم س در عدالت بشهرت میتوان اکتفا کرد اگرچه مفید ظن بسوی مکلف نباشد یا خیر ج ظن نوعی حاصل از شهرت بعد از انکه عوام محض نباشند کافی است انشاء الله و ظن شخصی مکلف شرط نیست علی الاقوی والله العالم

س اگر پیشنمازی را ببیند که مردم بسیار از مومنین در عقب او نماز میکنند بدون تحقیق عدالت از برای او آیا اقتدا با و جائز است یا نه ج اگر سبب حصول مظنه بعدالت شود جائز است س کسیکه قراءت یاد داشته باشد و عادل باشد و مسائل طهارت و نجاست حفظ کامل نداشته باشد و البته بدیدن کتاب بجوید میفهمد او را پیشنما کردن و عقب او نماز خواندن جائز است یا نه ج اگر بقدر حاجت مسائل عامة البلوی را بداند و عادل باشد پیش نمازی جائز است والله العالم س زید خود را عادل نمیداند و در حقیقت هم عادل نیست ولکن ماموین او را عادل دانسته با و اقتدا میکنند در اینصورت آیا لازم است زید را که منع کند ماموین را از اقتداء بخود یا نه و کذا در هر دو شق آیا زید نیت جماعت میکند یا خیر بینوا ج اقتداء ماموین باعتقاد بعدالت امام کافی است در صحت جماعت و اعتقاد امام بفسق خود ضرر باقتداء ایشان در غیر نماز جمعه ندارد بلکه قصد امامت نیز میتواند نمود چنانچه ماموین قصد اقتداء مینمایند و منع امام از اقتدا لازم نیست بلکه راجح هم نیست و اما در نماز جمعه پس امامت همچو امام مشکل است والله العالم س شخصی خنثی یا ممسوح یا کر یا کور یا الثغ یا ازاغ چشم یا موزه دیا نیم زبان میتواند که امام جماعت بشود و همچنین امامی اقتداء میتوان کرد یا نه در همه صورت حکمش را بفرمایند ج امامت خنثی مشکل مشکل است زیرا مرد است خنثی غیر مشکل و الثغ و موزه و نحو آن ضرر ندارد و نیم زبان

که کلمات را درست نتواند اداء نماید طبعاً اقوی جواز میباشد در غیر حمد و سوره

و در حمد و سوره احوط ترک اقتداء باو میباشد **س** امام جماعت یا مجتهد است

یا مقلد بهر حال این مسئله را نجس میداند اقتداء کردن ماموم که این مسئله را پاک

میداند چه صورت دارد **ج** جائز است اقتدا کردن **س** در جائیکه سه جا

جماعت میشود و ماموم هر آن امام ها را عادل میداند و ماموم باعتقاد اینکه این

جناب شیخ زین العابدین صاحب و قبله اند اقتداء کرد و بعد از اتمام نماز معلوم شد که

جناب شیخ نبود دیگر امام بود این نماز چه حکم دارد و اگر در اثناء نماز معلوم شود که امام

دیگر امام است چه حکم دارد **ج** ماموم باید در اول اقتداء تعیین امام خود کند یا

با اسم یا بوصف تا آنکه آن امام بخصوص ضامن قرأت شود و بعد از آنکه تعیین

تعیین شد خلاف آن ظاهر شود چه در اثناء عمل و چه بعد از فراغ از عمل در نیت

آن عمل باطل میباشد لان ما وقع لم یقصد و ما قصد لم یقع والله تعالی **س**

اگر ماموم اقتداء بشخص حاضر نماید و بعد معلوم شود که شخص دیگر است و این علم

در میان نماز یا بعد از آن حاصل شود چه حکم دارد **ج** اگر تعیین امام را بشخص حاضر

کند و اعتقادش این باشد که فلان است و بعد خلاف اعتقادش ظاهر شود ضرر

ندارد و اگر تعیین امام را باسم یا بوصف یا اشاره نموده و خلاف آن ظاهر شده

نمازش باطل است هرگاه اخلال بحمد و سوره نموده و الا نماز او صحیح است

در تعارض اسم و اشاره اشاره مقدم است **س** اگر ظاهر شود برای ماموم

بی وضو بودن یا بی غسل یا کافر بودن یا فاسق بودن یا فساد نماز بالمره از جهت

جنون بودن امام یا فساد جماعت از جهت خنثی بودن یا زن بودن یا صغیر بودن

نماز ماموم چه صورت دارد **ج** مقتضای قاعده بطلان و لزوم اعاده است

چه در اثناء و چه بعد از فراغ لعموم قوله لا صلوٰة الا بفاتحة الکتاب و فرض عدم اکتفاء

بقرائت امام است و لکن نصوص زیادی در خصوص بی وضوء و جنب بودن وارد است

که برای ماموم ضرر ندارد بلکه فاازین نصوص خاصه در موارد خاصه میشود نهم

نقدی موارد غیر منصوص میتوان نمود پس بعد از فراغ ضرر ندارد و در اثنا نیز منفرد میشود و اگر محل قراءت حمد باشد که قبل از قراءت امام باشد ماموم قراءت کند و اگر بعد از فراغ از قراءت و قبل از رکوع امام باشد اقوی سقوط قراءت و احوط قراءت و اعاده نماز است چون احتمال زیادت در نماز میرود و زیادت مبطل است گفتیم که اعاده نماید **مسئله** اگر ماموم عالم شود بفساد وضوء امام یا نجاست لباس و جائز است که اقتداء باو نماید یا نه **ج** در هر جائیکه نماز امام باعتقاد ماموم باطل باشد که خود امام مامور باعاده باشد جائز نیست اقتدا نمودن هر چند امام نداند بنا بر اقوی **مسئله** اگر ماموم عالم شود بر نجاست لباس امام در حال صلوة آیا واجب است اعلام یا نه و علی ای حال نماز ماموم چه صورت دارد **ج** دلیل ظاهری بر وجوب اعلام ندارم و اگر ماموم امام را مطلع نکند یا نکرد اقتدا او جائز است و اگر اطلاع بامام داده و امام نماز را قطع نموده ماموم منفردا از را تمام کند و اگر ماموم بداند که امام جاهل بنجاست نبوده بلکه ناسی بنجاست میباشد در اینوقت چون نماز امام باطل است و اعاده بر امام لازم است بر ماموم بعد از اطلاع ابتداءً اقتداء نکند و اگر در اثناء عالم شد قصد انفراد نموده نمازش را تمام نماید و احوط اعاده است **مسئله** اگر ماموم قبل از نماز عالم بود که امام قبل از نماز عالم بوده بنجاست و فراموش کرد و ماموم هم فراموش کرد این مطلب را و اقتداء نمود با این حال نماز ماموم چه صورت دارد **ج** گذشت از ماموم جاهل بحال امام و در اینجا چون ماموم نسیان کرده و الحاق نسیان بجهل محل کلام است پس احتیاط اینست که بعد از فراغ اعاده نماید و در اثناء نماز هم است قصد انفراد نموده نمازش را تمام نماید و اعاده نماید **مسئله** اگر امام و ماموم هر دو عالم باشند قبل از نماز بنجاست امام و فراموش نمودند نماز ماموم اقتدا با امام نموده چه صورت دارد **ج** صحیح است اگر الحاق کنیم صورت نسیان ماموم را بجهل ماموم و گذشت که این الحاق خالی از اشکال نیست و گویا که

ماموم نیز ناشی بنجاست لباس خود میباشد چون نماز امام نماز او میباشد
س در جماعت اهل سنت در غیر ضرورت نماز کردن مستحب است یا نه ج
بلی مستحب موکد است س اگر درمیان امام و ماموم حائلی باشد که در حال
قیام و رکوع ماموم امام را نمی بیند نماز ماموم صحیح است یا نه ج صحیح است مگر
مشاهد یا مشاهده فعلیه در جمیع نماز بالنسبت بجمیع احوال شرط نیست بلکه در
بعضی از احوال کافی است والله العالم س دوری ماموم از امام یا صف از
صف دیگر زیاده از یک قدم جائز است یا نه ج جائز است بشرطیکه بعد مفرط
نباشد س شخصی نماز جماعت میکند و در اثنای نماز بعد مفرط حاصل شد
مابین او و امام بجهت اینکه ماموین دیگر از جماعت خارج شدند خواه در
حال قراءت باشد یا غیر آن از رکوع و سجود و تشهد و غیر آن حالا این شخص
آیا قهرا منفرد میشود یا نه و بر تقدیر اول تکلیف این شخص چیست و اگر به نیت جماعت
باقی باشد ضرر بنمازش دارد یا نه ج اگر در جائی است که امام متحمل و ضامن
ماموم است در قراءت مثل رکعتین اولیین در هر وقت بعد مفرط مشاهده
بطلان قدوه است بجهت حصول آن قهرا انفراد حاصل میشود بقیه قراءت
را خود بخواند و اگر در رکوع و سجود و تشهد است یا در رکعتین اخیرتین است
هرچند قوت دارد بطلان اقتداء لکن چون امام ضامن و متحمل از ماموم نیست
قصد واقع نماید بقصد انفراد والله العالم س اگر در جماعت صف دوم
طولانی تر باشد از صف اول و یا صف دوم کوتاه تر باشد از صف اول و لکن
صف سوم طولانی باشد از صف دوم و برابر باشد با صف اول بنوعیکه بین صف
سوم و صف اول در جائی که کوتاهی صف دوم فصل عرفی زیاده از متعارف شد با
صحیح است یا نه و بر فرض عدم جواز در صف رجال صف نساء که در پشت دیوار
و حائل است اگر طولانی تر از صف مردان باشد جائز است یا نه ج جائز است که صف
اول اقصر از صف ثانی باشد و صف ثانی اطول باشد از صف اول و هکذا بیر

ج هر وقت که خواهد نیت کند و اگر دو رکعت اولی باشد حمد نخواند و اگر در رکعت ثالثه یا رابعه باشد در وسعت اگر اقتدا کرده باید بقدر میسور حمد بخواند و اگر بعد از فراغ از قراءت در رکوع اقتدا کند حاجت بخواندن نیست مگر در رکعت بعد اگر اقتداء باقی باشد والله العالم

س ما سوای تکبیرة الاحرام و تسلیم واجب در دیگر اقوال متابعت امام بر ماموم لازم است یا نه ج لازم نیست بلکه در سلام هم لازم نیست بلی در جهر و تکبیرة الاحرام لازم است و بدون آن اقتدا نیست

س در نماز جهریه صدای قراءت امام و همهمه او بگوش ماموم نخورد چه کنند ج بسم الله و الحمد سکوت نماید یا آنکه آهسته حمد و سوره بخواند و ذکر نکنند و حمد و سوره را بقصد احتیاط بخواند نه بقصد وجوب والله العالم

س اگر ماموم در دو رکعت آخر امام اقتدا کند قراءت لازم است یا نه و اگر حمد را اتمام نکرده است که امام برکوع رفت پس اگر ماموم حمد را ترک کرده بخوف فوت متابعت و برکوع رفت اعاده نماز خواهد کرد یا نه ج قطع حمد بجهت درک فضیلت متابعت امام جائز است و اعاده ندارد علی الاقوی

س در نماز جماعت در نماز صبح در رکعت اول و دوم از ظهرین و مغربین که اما جهراً یا اخفاتاً قراءت حمد میکند ماموم چه کنند آیا قراءت امام را استماع کنند یا چیزی بخوانند یا ساکت باشند و اگر بخوانند چه خوانند مفصلاً و مشروحاً زیب قلم فرمایند تا مکلف باتمام ازین دغدغه نجات یابد اجرکم الله ج

وظیفه در صلوٰة جهریه اولی در حق ماموم سماع میباشد یا امکان آن و اگر سماع ممکن نیست سکوت اولی است نه ذکر و اگر قراءت حمد کند قصد واقع کند نه قصد وظیفه باین معنی که اگر مدلول قراءت بوده که خوانده است و الا قرآن خوانده است و در صلوٰة اخفاتیه سکوت خوب نیست و صلوات و دعا و تسبیحات اربعه بخواند که مستحب است والله العالم

س امام جماعت مشغول بنماز است دیگر در گوشه نماز فرادی میکند بنحویکه صوت او برا امام جماعت میشنود آیا این جهر خواندن از برای شخص مصلی منفرد چه صورت دارد ج ضرر ندارد و بهتر ترک است

کہ شاید مندرج شود در غیبت فعلی و شاید باعث اغتشاش حواس امام شود **س** در نماز جماعت بعد از تمام شدن حمد از امام ماموم کہ الحمد للّٰہ ربّ العالمین میگویند بچہ نیت بگویند آیا بہ نیت دعا یا ذکر باید گفت **ج** بجہت ادائی شکر این نعمت کہ متلبّس بنماز باشد یا بجہت آنکہ خارج از دو صنف است کہ یکی مغضوب علیہم و یکی ضالّین باشد واللّٰہ العالم **س** شخصی وارد شد در جماعت و امام را در رکوع یافت بی تفحص از اینکہ رکعت چندم امام است برکوع رفت و متابعت امام نمود و تا برداشتن سر از سجدتین باز ہم ملتفت نشدہ با امام راست شدہ باعتقاد اینکہ رکعت چہارم امام است و رکعت دوم خود است قراءت خواندہ مشغول قنوت شد در حال قنوت بود کہ امام ہم مشغول بر قنوت شد در ہنوقت فہمید کہ رکعت دوم امام است و نبایہ قراءت بخواند درین حال چہ باید کرد **ج** بسیار خوب کردہ است بلی اوّل قبل از اقتدا یا در حال اقتدا بایما و اشارۂ انگشتان تحقیق رکعت نماید تا تکلیف خود را بفہمد و اگر تعیین نکردہ احتیاط اینست کہ قراءت بخواند تا بر و منکشف شود خلاف آن واللّٰہ العالم **س** امام در رکوع است ماموم اعلام میکند امام را و میرود برکوع ہمین کہ بحد رکوع رسید ہنوز ذکر نخواندہ کہ امام راست میشود و ماموم درک ذکر امام در رکوع نمیکند آیا ادراک جماعت نمودہ و اقتدا حاصل شدہ یا نہ **ج** درک رکوع کافی است و اقتدا با آن حاصل است **س** اگر ماموم قبل از امام برکوع برود یا سر از رکوع بردارد اعادہ نماز لازم است یا نہ و در متابعت کہ فعل مکرر بعمل میاید قصد جزئیت خواہد کرد یا نہ **ج** اگر سہواً پیش از امام برکوع رفت باید برگردد و بعد از امام رکوع کند و زیادتی رکن مغتفر است و ہمچنین در سجود و اگر عمداً رفته است بہمان حالت باشد تا امام برسد و احتیاطاً نماز را اعادہ کند و اگر پیش از امام از فعلی خارج شد مثلاً اینکہ سر برداشت از رکوع یا سجود اگر عمداً

باشد معصیت کرده ولکن برنگردد واگر باعتقاد رفع راس او تمام ماموم رفع راس
نموده باید برگردد اگر با امام برسد والّا لازم نیست پس اگر میداند که با امام نمیرسد
یا شک دارد لزوم مراجعت دلیل واضحی ندارد وهر جا که عود نماید قصد متابعت
نماید وقصد واقع بهتر است وقصد جزئیت لازم نیست بلکه مشکل است بجهت
احتمال آنکه متابعت واجب مستقلی باشد س اگر ماموم عمدًا سر از رکوع و
سجود بردارد پیشتر از امام نمازش باطل است یا نه ج بطلان نماز معلوم نیست
اعاده احوط است س اگر برنگردد ماموم در رکوع و سجود برای متابعت در
صورتیکه سهوًا یا خطاءً سر برداشته است جائز است وصحت با اعادهٔ نماز
هست یا نه ج بطلان صلوٰة معلوم نیست اعاده احوط است بجهت اینکه
متابعت ظاهرا واجب دیگری میباشد س اگر قبل از رسیدن ماموم برکوع
یا سجدهٔ امام سر بر دارد چه حکم دارد ج اگر در اول اقتدا باشد و با امام نرسیده است
در رکوع اقتداء حاصل نشده واما رسیدن بسجده با رسیدن برکوع نیز ضرر
ندارد وخود سجود کند و بعد ملحق بشود واگر بعد از اقتدا باشد مثل آنکه در اثناء
قراءت امام اقتدا کرد پس بعد رسیدن برکوع و سجود هیچ ضرر ندارد
س اگر ماموم قبل از امام سر از رکوع یا سجود بردارد از روی سهو و غفلت و خطا
وخواسته باشد نیت انفراد کند نمازش صحیح است یا نه ج صحیح است س
قصد انفراد در هر حال جائز است یا نه و بر فرض جواز هرگاه ماموم در حال
قصد انفراد نماید حمد و سوره را بخواند یا آنکه خواندن امام از ماموم ساقط
است دیگر آنکه هرگاه ماموم نماز ظهر را با امام در نماز عصر اقتداء کرده در رکعت
سوم منفرد شود که نماز عصر را نیز برکوع چهارم اقتدا نماید بهتر است یا آنکه
ظهر را بجماعت تمام کند و بعد عصر را منفردًا بخواند ج قصد انفراد در هر حال
جائز است وقصد انفراد قبل از رکوع باعث اعادهٔ قراءت نمیشود بلکه اگر امام
بسمله را گفت ماموم قصد انفراد نموده باقی را بخواند و بسمله را نگوید و در اقتداء

دو فرسخ یا سه فرسخ دور میشد نماز را تمام باید بکند یا شکسته چه صورت دارد بینو
بسم الله وله الحمد ظاهر سوال این است که بوطن خود رسیده یا بحد ترخص رسیده
سفرش باطل شده و تا انشاء سفر جدید نکرده باید نماز را تمام نماید و دو فرسخ
یا سه فرسخ رفتن بجهت طغیان آب مسافر نمیشود والله العالم **س** هرگاه
کسی رجوع از قصد اقامت نموده ولکن نمیداند که قبل از رجوع نماز کرده است
یا نه چه نماید **ج** اگر وقت باقی است بنا را بر نکردن بگذارد و قصر نماید و اگر بعد از
خروج از وقت است بنا را بگذارد بر عدم اعتبار بشک در قوم نه اینکه نماز را تمام
نموده در اینصورت نیز قصر نماید بجهت اینکه شرط التزام تمام است و آن احراز
نشده والله العالم **س** هرگاه کسی رجوع از قصد اقامت نموده و میداند که
نماز میخوانده ولکن نمیداند قبل از رجوع تمام خوانده یا بعد از رجوع قصر اینچه
باید **ج** قصر نماید بجهت آنکه موجب اتمام بعد از رجوع از قصد اقامت
اتمام یک نماز است قبل از رجوع و در حال شک در آن قصر متعین است مثل فرض
سابق **س** کسی متردد بود در جائی و سی روز نماز را قصر کرد و باز هم
متردد است و روز سی و یکم از حد ترخص بیرون رفت نمازش بعد از این قصر
یا تمام با نبودن قصد اقامت در این صورت بیان فرمایند و اگر مثل کربلا
معلی باشد و عمداً نماز را قصر کند من باب اهمال آیا عقابی هست یا نه **ج**
باز دید تا روز سی ام باید قصر نماید و بعد از بیرون رفتن از حد ترخص
نیز باید قصر نماید اگر منظور سفر باشد که از حد ترخص خارج شد و اگر
منظور سفر را از تمام باشد چون قاطع سفر که گذشتن سی روز باشد موجود
شد میخواهد برود بعد ترخص تا آنکه نماز را تمام نکند این فائده در قصر نماز
ندارد باید تمام نماید نه قصر و قصر نمودن نماز در کربلای معلی موجب عقاب
نمیشود **س** اگر کسی کمتر از هشت فرسخ و زیاده از چهار فرسخ یا چهار فرسخ در
یک روز برود و روز دیگر یا قبل از ده روز برگردد نماز را تمام خواهد کرد

یا قصر ج اگر سیر آنجا بی قصد مسافت شود چون طالب آبق و جویای آن قصر اقوی
است و بعد از ین میباید که احوط جمع است س اگر کسی در شب برود چهار
فرسخ و بروز برگردد یا بالعکس یا هر دو در شب واحد یا روز واحد باشد
چه حکم است ج شب و روز در حکم متحد میباشند پس اگر شب سفر کند و روز
برگردد یا روز سفر کند و شبش برگردد قصر کند چون تحقیق اینست که مسافت
هشت فرسخ مرکب از رفتن و برگشتن نیز حاصل میشود خصوص با اتصال
سیر بلی احتیاط جمع است بنا بر این اگر قصد عشره در سیر کمتر از هشت فرسخ نماید
یا آنکه مرور بوطن نماید یا آنکه در سیر چهار فرسخ یا بیشتر وطنش باشد باید نماز را
تمام مینماید بلی اگر روز سفر کند بکمتر از هشت فرسخ بقدر چهار فرسخ یا زیاده
و قصد داشته باشد برگشتن قبل از عشره را مثل اینکه قصد برگشتن در
فردا یا پس فردا داشته باشد اینجا اشکال است اقوی نیز قصر است و احوط جمع
بین قصر و اتمام است و روزه را بگیرد و بعد هم قضا کند س اگر کسی
مسافر شود تا هشت فرسخ و زیادتر برود و قصد برگشتن داشته باشد
لکن چند روزی در آنجا توقف کند چه قدر توقف نمودن آنجا باعث تمام
نماز است ج قصد اقامت عشره و ماندن تا سی روز س اگر کسی قصد
رفتن چهار فرسخ نمود و چون دو فرسخ راه طی کرد از سفر برگشت نماز را تمام
خواهد کرد یا قصر ج نماز تمام است نه قصر بجهت اینکه استمرار قصد سفر
شرط است س اگر کسی در اول سفر چهار فرسخ قصد عود نداشت یا آنکه
قصد اقامت داشت و مع ذلک چون بمنزلی که چهار فرسخ است رفت و بآنجا
رسیده بلا فاصله یا مع الفاصله از انجا واگشت و از عدم قصد عود یا
قصد اقامت نادم شد بلکه قصد عود نموده و عود نیز نموده نماز را تمام
خواهد کرد یا قصر ج قصر جائز بود بنا بر آنکه شرط نیست در قصر که در اول
سفر تا چهار فرسخ قصد عود بیومه داشته باشد بلکه اتصال سفر و سیر

کافی است هرچند در اول قصد نداشته باشد بلکه عود و قبل از عشره کافی است در قصر هرچند قصد عود نداشته بلکه اسناد بابی عقیل وغیره داده اند باکتفا بقصد ایاب هرچند بعد از سالها باشد مادامیکه سفر او منقطع نشود بیکی از قواطع شرعیه مادامیکه در سر چهار فرسخ قصد اقامت نکند و اقامت حاصل نشود هرچند بیک نماز تمام باشد و یا بوطن نرسیده باشد یا سی روز نگذرد قصر جائز است علی وجه قوی و احوط جمع است خصوص در چهار فرسخ خالی از قصد عود که ادراج آن در مسافت ملفقه مشکل است هرچند عود حاصل شود و از قصد اقامت برگردد بلکه اگر ابتداء در هشت فرسخ قصد تمام هشت فرسخ نداشته باشد قصد مسافت حاصل نیست و صدق سفر شرعی بر او مشکل است مگر آنکه میزان قصر را قصد مسافت هشت فرسخ ذهاباً یا ایاباً یا مرکباً نداند بلکه قصد چهار فرسخ کافی باشد بعد از آنکه چهار فرسخ دیگر با و ضم شود و قاطع هم نیامده در این وقت قصر جائز است **س** اگر هشت فرسخ را قصد کرد و چند روز طی کرد تمام خواهد کرد یا قصر **ج** اگر آن قدر طول داده که از اسم سفر بیرون رفته مثل دو ماه و سه ماه هر روزی بقدر صد قدم یا دویست قدم راه برود برای تفرج و نحو آن باید تمام کند **س** شخصی از خانه خود به قریه که مسافت سه فرسخ و نیم دارد رفت و قصد معاودت هم همان روز داشت مگر آنکه معاودت ننمود و چند روز در آنجا قیام کرد و در این مدت نماز را قصر میخواند آیا معصیت نموده و نماز را قضا نماید یا نه **ج** در سه فرسخ و نیم بلکه در چهار فرسخ الا بر وجوب تمام باید کرد نه قصر و ترک تعلم اثم است و اگر جاهل که مسئله را نمیدانسته قصر و تمام هر دو را بجا آورد نه آنکه یکی را بجا بیاورد مگر آنکه تقلید کند در بجا آوردن یکی و هرچه را که در سوال مرقوم قصر نموده قضا نماید بتمام والله العالم **س** اگر کسی در اطراف وطن خود چند مواضع و دیها برود که هیچکدام از وطن هشت فرسخ نیست مگر آنکه مجموع رفتن او هشت فرسخ یا زیاده و هر جا چند روز و کم از ده روز را قیام نموده نماز را تمام خواهد کرد یا قصر **ج** اگر از اول و در حین خروج قصد همه دهات داشت که مجموع هشت فرسخ ا

در نماز و روزه را افطار کند و روزه نگیرد مگر اینکه سفرش معصیت شود یا برگردد بوطن یا
قصد معصیت یا قصد اقامت یا تردد تا سی روز و اگر یکی از این چهار چیز نباشد قصر
لازم است و روزه گرفتن حرام است و اگر قبل از رسیدن چهار فرسخ رای او متغیر شده
واجب است که نماز را تمام کند و اگر قصر کرده پیش از انصراف رای اعاده لازم نیست لکن
بعد از رجوع از قصد باید تمام کند و روزه را بگیرد و اگر بعد از رسیدن چهار فرسخ بوده
باشد اقوی لزوم قصر است لما یدل علیه صحاح روایة اسحاق بن عمار قال سألت ابا الحسن
عن قوم خرجوا فی سفر فلما انتهوا الی الموضع الذی یجب علیهم فیه التقصیر قصروا الصلوة من
فلما بلغوا علی فرسخین او علی ثلثة فراسخ او علی اربعة تخلف عنهم رجل لا یستقیم لهم السفر
الا بمجیئه الیهم فاقاموا علی ذلک ایاما لا یدرون هل یمضون فی سفرهم او ینصرفون
هل ینبغی لهم ان یتموا الصلوة او یقیموا علی تقصیرهم قال علیه السلام ان کانوا بلغوا مسیرة
اربع فراسخ فلیقیموا علی تقصیرهم اقاموا ام انصرفوا وان کانوا ساروا اقل من اربع
فراسخ فلیتموا الصلوة اقاموا او انصرفوا فاذا مضوا فلیقصروا مسئله آیا مراد
از وطن جائیست که در عرف بگویند این وطن است یا شش ماه مسکن در آنجا کرده
باشد بقصد توطن و ملک هم داشته باشد جواب ظاهر است در حاصل شدن وطن که شخص
قصد کند که در این بلد مثلا بماند و اتخاذ کند بجای اقامت خود و ملک شرط نیست
و ماندن شش ماه هم شرط نیست بلی شیخ استاد اعلی الله مقامه بنا را بر این گذاشته
کرده اند و این هم ضعیف است مسئله اقامت ده روز اقل اقامت است یا نه
جواب ده روز اقل اقامت است و کمتر از ده روز اقامت نیست مسئله اگر کسی بنا
گذارد که جائی متوطن شود صادق وطن میشود یا نه جواب صادق وطن شدن شرط بعد
مباحه نیست پس با قصد حرام توطن حاصل است و همچنین در اقامت و تردد تا
سی روز مسئله در حد ترخص خفای جدران و اذان هر دو شرط است یا یکی
از آن کفایت میکند و فرقی هست در قصر نماز در میان رفتن و برگشتن در سفر
شرط یا نه جواب یکی از دو کفایت میکند چه در رفتن و چه در برگشتن مسئله اگر مسافر

درجائی قصد اقامت عشره کرده وبعد ازان که یک نماز چهار رکعتی کرده درهمان روز قصد رفتن از موضع اقامت نموده پس تا وقتیکه در آنجا هست نماز را تمام خواهد کرد یا نه

ج همینکه با قصد اقامت یک نماز را تمام نمود تا مادامیکه در آن مکان هست در حکم مقیم میباشد در روزه را میگیرد و نماز را تمام میکند چه عازم سفر بشود چه متردد بشود ما دامیکه از آن بلد بقصد سفر بیرون نرود

س چه میفرمایند در اینکه هرگاه مسافر درجائیکه وارد شود و بقصد اقامت یک نماز صبح یا مغرب را بجا آورده در حکم مقیم میباشد یا نه همچنین بلاقصد اقامت یکنماز چهار رکعتی را تمام بخواند حکم مقیم میشود یا خیر واگر با قصد اقامت یک نماز چهار رکعتی را سهواً یا از روی جهل مسئله قصر خواند حکمش چیست بینوا توجروا

ج بسم الله وله الحمد در همه صور اقامت لازمه حاصل نمیشود میتواند که از قصد اقامت برگردد والله العالم

س اگر کسی بیرون رود از محل اقامت و خارج شود از حد ترخص و کمتر از مسافت قصد داشته باشد و بعد برگشتن قصد اقامت دیگر نداشته باشد و بجائیکه میرود قصد اقامت کند یا اقامت نکند آیا در رفتن و برگشتن بمحل اقامت اولی و بجائیکه میرود که آن از محل اقامت کمتر از مسافت است نماز را تمام خواهد کرد یا قصر و اگر متردد باشد در سفر نمودن و ماندن در محل اقامت بعد برگشتن یا غافل باشد از حال سفر و کمتر از مسافت برود و برگردد چه حکم است و اگر قصد اقامت ثانی را فسخ کند نماز را بچه طور خواهد کرد

ج بسم الله وله الحمد کسیکه خارج میشود از بلد اقامت اگر مقصد شخص مقیم کمتر از مسافت باشد و از توابع مکان اقامت در عرف حساب شود ضرر باقامت ندارد و مسافر نمیشود هر چند در اول اقامت قصد خروج بتوابع آن بلد داشته مثل خروج بباغات و مزارع آن بلد پس تکلیف اتمام نماز است در ذهاب و ایاب و مقصد و اگر از توابع نیست بلکه بلد علیحده حساب شود پس در صورتیکه در عود بمحل اقامت قصد عشره دیگر داشته باشد در این وقت در محل اقامت اتمام متعین است بی اشکال همچنین در ذهاب و ایاب و مقصد و همچنین اگر در مقصد جدید قصد اقامت نماید که

فرض نیز در مقصد لا محاله نماز را تمام مینماید و همچنین در ذهاب و ایاب و عود بجا آورد اقا
اولی واما اگر قصد اقامت عشره دیگر نداشته باشد محل اشکال عظیم است احتیاط در
جمع است ولیک در نظر حقیر قوت دارد قول بتمام هرچند بگوئیم که این خلاف
مشهور است والله العالم س چه میفرمایند درین مسئله که اگر مسافر قصد
هشت فرسخ نموده بمنزل مقصود رسید ودر آنجا ودر دیگر مواضع که هیچیک با
دیگرے بُعد و مسافت ندارد یک مکث زیاده از ده روز یا زیاده روز بماند و هیچ جا
قصد اقامت نکند نماز را تمام باید کرد یا قصر بینوا توجروا ج بسم الله وله الحمد
معلوم است که بعد از حصول سفر قاطع سفر مجرد ماندن ده روز نیست بلکه
علم باقامت یا قصد اقامت ده روز است پس با وجود کلی ازین دو فرض تمام میکند
نماز را والا قصر خواهد نمود و گذشت که شرط اقامت وحدت بلد است عرفا ولهذا
صحیح نیست قصد اقامت در اقلیم اول یا دوم یا تمام خراسان یا هند یا عراق بلکه اگر
کسی در اول قصد اقامت در بلدے قصد داشته باشد که در اثنای اقامت از آن بلد
یا در آخر اقامت یا بعد اقامت برود بغیر محل اقامت که از توابع آن حساب نشود هرچند
بسیار نزدیک باشد بمحل اقامت مثل بلدهٔ کاظمین روحی لهما الفداء بالنسبت به بغداد
در آنوقت اقامت محقق نخواهد شد درین بلاد مرقوم یا طهران بالنسبت بشاه
عبد العظیم یا نجف بالنسبت بکوفه یا کربلا بالنسبت بهندیه نهر چون عرفا از توابع
حساب میشود بلکه از جمعی ظاهر میشود که شرط قصد اقامت که قاطع سفر است این
که علاوه از عدم قصد خروج خارج نیز نشود که اگر اتفاقا خارج شود قصر نماید و قصد
اقامت بهم میخورد و حکم سفر شروع میکند چنانچه بسیارے از علماء رضوان الله علیهم
فتوی داده اند بقصر و بعضی احتیاطا بجمع بین قصر و اتمام کرده اند ولیک در نظر حقیر
مجرد خروج اتفاقی ضرر باقامت ندارد خصوصا اگر زمان خروج کم باشد پس انقطاع
حکم سفر مستصحب است خلاصه در نظر احقر بسیار قوت دارد قول بتمام پس همینکه
قصد اقامت کرد و یک نماز تمام کرد تکلیف او اتمام کردن نماز است و روزه گرفتن ا

تا اینکه مسافر شود بقصد مسافت کند قدر کمتر از مسافت و گذشت سابقاً که این
خلاف در جائی میباشد که قاصد اقامت جدیده بعد از عود نباشد که اگر قاصد عود و
اقامت باشد بعد از عود هر چند آن اقامت جدیده بعد از مدتی باشد ضرر باقامت
اولی ندارد و این هر چند دلیل واضحی ندارد بلکه بسیار عجیب است که اقامت بعد از
هزار عود مثلاً موثر باشد لکن ضرر بمختار ماندارد والله العالم **س** چه میفرمایند
علماء اعلام کثر الله امثالهم درین مسئله که اگر بعد تمام شدن اقامت بلا قصد اقامت
ثانیه بقصد کمتر از مسافت برود نماز را در رفتن و برگشتن و محل اقامت و محل مقصود
تمام باید کرد یا قصر بینوا اجرکم علی الله بالخیر والسعادة **ج** بسم الله وله الحمد معلوم شد
که بعضی قصر گفته اند و بعضی تمام و بعضی جمع مابین قصر و تمام واقوی در نزد حقیر
اینست که تا قصد مسافت نکند تمام باید بکند والله العالم **س** چه میفرمایند
اتقیاء درین مسئله شرعیه که هر گاه مسافر از خانه خود بقصد سفر روانه شد و از
حد ترخص گذشته سوار واپور خالی شد و واپور باز بجاذی خانه مسافر که از
حد ترخص خارج است برسد آیا در آنجا سفر بهم میخورد که باید نماز را تمام کند یا
مسافر است که باید قصر نماید یا اطلاق سفر بعد از گذشتن از آنجا بحد ترخص
میشود **ج** همینکه مسافر از جهت برگشتن باد و یا اسباب دیگر بحد ترخص بلد رسید
و آن بلد بلد توطن باشد قطع سفر میشود و باید نماز را تمام بخواند تا اینکه باز از حد
ترخص بگذرد **س** مسافر در حالت مجبوری در واپور راضی در حالیکه راه میرود
و استقبال قبله هم نداشته باشد نشسته میتواند نماز را بجا بیاورد یا نه و اگر نمیتواند
پس چاره و تکلیف این شخص چیست در همچو صورت از برای نماز **ج** نماز در هیچ حال
ساقط نمیشود اگر ممکن است ایستاده با استقبال و الا ایستاده با تکیه و اگر نمیتواند
نشسته بخواند و هر قدر که ممکن است رو بقبله شود و الا قبله ساقط است والله العالم
س مسافر اگر در ماه رمضان قصد مکانی دارد که چهار فرسخ یا پنج فرسخ باشد
و اراده رجوع قبل از ده روز دارد و نماز و روزه او چه صورت دارد **ج** جمع بین قصر

و اتمام نماید در نماز و قضاء روزه را بگیرد و افطار هم نکند علی الاحوط و اقوی قصر و افطار است

در نماز آیات

مسئله کیفیت نماز آیات را بیان فرمایند **ج** کیفیت آن بچند طریق است اوّل آنکه قصد کند دو رکعت نماز کسوف یا خسوف یا زلزله یا آیات بجا میآورم بجهت فرمانبرداری خداوند متعال و تکبیرة الاحرام بگوید و حمد بخواند و سوره تمام بخواند و برکوع رود و ذکر رکوع را با طمأنینت بجا آورد و سر از رکوع بردارد و حمد و سوره تمام بخواند و برکوع کند و تا پنج مرتبه در خواندن حمد و سوره و رکوع کردن باین قسم عمل نماید و بعد بسجده رود و ذکر سجده کند و سر راست کند و طمأنینت بجا آورد و سجده دیگر کند و سر راست کند و همچنین در رکعت ثانیه پنج رکوع نماید به پنج حمد و پنج سوره تمام و بعد از آن دو سجده بنماید بجهت قوم و تشهد بخواند و سلام دهد و احوط آنست که در همچنین از قیامات قبل از رکوعات دهگانه دو سوره تمام بلکه زیاده از یک سوره بخواند هر چند ناتمام باشد طریق دوم آنست که در رکعت اوّلی یک حمد بخواند و یک سوره را قسمت کند به پنج رکوع که یک آیه تمام از سوره یا دو آیه یا بعض آیه را بخواند و برکوع رود تا آنکه در رکعت اوّلی در پنج رکوع یک سوره تمام شود و همچنین در رکعت دوم و لکن در این قسم دوم دو حمد بیشتر نخواند چنانچه در این قسم دوم باید در رکعت اوّلی یک سوره تمام باشد همچنین در رکعت ثانیه چه همان سوره باشد و چه سوره دیگر و احوط آنست یک سوره را قسمت کند به پنج رکوع و قبل از پنج رکوع سوره را تمام نکند در این قسم که جدا بخواندن بعض آیات از سوره دیگر یا تکرار بعضی از همین سوره شود چنانچه احوط آنست که اکتفا به بعض آیه در یک رکوع ننماید بلکه تمام آیه را بخواند پس سوره که کمتر از پنج آیه باشد اکتفا بان در پنج رکوع ننماید و بسم الله را یک آیه حساب کند و طریق سوم مرکب از اوّل و دوم است و تفصیل احکام آن از رجوع به رساله زینة العباد ظاهر میشود و امّا قنوت پس لازم نیست لکن

مستحب است پنج قنوت بخواند در هر رکوع قبل از رکوع ثانی و اگر قبل از رکوع دهم یك قنوت بخواند و برکوع رود کافی است والله العالم **س** در نماز آیات کسیکه سوره یاد نداشته باشد میتواند که سوره را مکرر در هر رکوعات بخواند و سوال ازین نیست که یك سوره را پنج قسمت بکند که آن حکمش معلوم است **ج** بلی میتواند که مکرر بخواند باین نحو که مثلا اوّل حمد و سوره خواند و برکوع رفت و باز حمد و همان سوره را خواند و این در اصل تکرار نیست تکرار آنست که مثلا دو دفعه حمد بخواند والله العالم **س** اگر در نماز آیات بنای خواندن ده سوره دارد جائز است که هر را بنیت واجب بخواند یا نه **ج** جائز است که بنیت واجب بخواند هرچند که کمتر واجب است و اگر بخواهد قسمت بکند **س** اگر زمان کسوفین بقدر تمام نماز یا یك رکعت خفیفه نباشد نماز ساقط است یا نه **ج** اقوی سقوط وجوب میباشد ولکن این فرض و علم بان نادر است و در فرض شك لازم است اقدام بصلوة و اگر احتیاط کنند بنماز کردن بعد از گرفتن هرچند بداند که بقدر دقیقه نمیکشد اولی میباشد بجهت احتمال یا قول باینکه کسوفین از ذات السبب میباشند نه ذات الوقت و تقصر وقت ضرر بوجوب آنها ندارد

در نماز قضا

س کیفیت ادا نماز قضا را بفرمایند **ج** واجب است بر مکلف که انچه نمازهائی واجبی غیر جمعه و عیدین در وقت فوت شده چه عمداً چه سهواً ادا نماید یا مراعات ترتیب بالامکان باین معنی که انچه نماز اوّل فوت شده است مقدم دارد بر نماز بعد فوت شده و در نماز واجب غیر یومیه ترتیب شرط نیست هر کدام را بخواهد مقدم بدارد **س** اگر کیفیت فوت نمازهائی فریضه فائته را نداند که کدام مقدم است و کدام موخر چکند **ج** باید تحصیل علم بترتیب نماید از تکرار نماز و تکرار بحسب مواقع مثل اینکه بیست و پنج نماز بخواند یا آنکه چهار روز بترتیب نماز بخواند و بعد از آن نماز صبح را بخواند و هکذا **س** قضای نماز فائته غیر مرتبه را چگونه

ادا باید کرد ج هر طور که میخواهد بکند مثلاً قضای خسوف و کسوف اگر جمع شود
هر کدام از خسوف و کسوف را مقدم بدارد دیگر ضرر ندارد بلکه اگر جمع شود با قضا
واشته یومیه ابتدا بخسوف یا کسوف یا صبح یا ظهر یا عصر یا مغرب یا عشا ضرر ندارد س
در ادا کردن نمازهائی قضای پنجگانه که بسیار باشد و با وقات مختلفه قضا شده
باشد ترتیب شرط است یا خیر و کسیکه در ذمه او بسیار نمازهائی قضا باشد
و مثلاً امروز صبح یا ظهر از و فوت شده میتواند که نماز امروزه را همین امروز
یا فردا را قضا کند یا باید قضائی این نماز بعد از نمازهائی قضاء سابق بیا
ج اگر ترتیب فوت نمازهائی قضا شده را بداند بترتیب قضا کند و اگر علم
بکیفیت فوت تفصیلاً نداشته باشد هر طور که قضا کند صحیح است و ترتیب
ساقط است س کسیکه ذمه او نمازهائی بسیار قضا بوده باشد میتواند
که نمازهائی نافله فریضه و نماز شب نماز زیارت و دیگر نمازهای مستحبه یا
طولانی بعد از نماز بخواند یا نه ج بلی میتواند س اگر در ذمه کسی نمازهائی
فریضه قضا باشد سفراً یا حضراً مثل نماز شش سال دو سال سفری و چهار
سال حضری باشد و ترتیب یاد ندارد آیا میتواند که دو سال نماز سفری را
متوالی بخواند و چهار سال حضری را هم متوالی بخواند یا نه ج همینکه علم بترتیب ندارد
ترتیب ساقط است س آیا در نماز قضا و نماز ادا ترتیب هست یا نه ج
خیر در اداء و قضاء ترتیب نیست و جائز است که اداء را مقدم دارد بر قضا
هر چند نماز یکی باشد یا از همان روز یا از شب همان روز باشد و لکن بهتر
آنست که اول قضا بجا آرد والله العالم س شخصی غسل کرد و نماز قضا در ذمه
او هست دو رکعت نماز صبح مثلاً به نیت قضا کرد و نماز ظهر ادا کرد و بعد
نماز عصر را هم ادا کرد بعد از آن خیال آمد که نماز ظهر به نیت قضاء مثل
صبح کرده ام پس اعاده نماز ظهر بکند یا نماز عصر را هم بکند یا نماز عصر صحیح است
ج نماز عصر صحیح است و ترتیب درینجا ساقط است هر چند اعاده کند

احوط است که سقوط ترتیب در نسیان میباشد نه در اعتقاد صحت و لکن خیال مذکور موجب اعاده نیست مگر در صورت قطع و اگر قطع ندارد اگرچه مظنه داشته باشد ظن بعد از فراغ از عمل حجت نیست مثل شک **س** آیا ادای نماز قضا واجب فوری است یا **ج** واجب فوری نیست بلکه واجب موسع است علی الاقوی والله العالم **س** با وجود نمازهای قضا جائز است اتیان بنافله یا نه **ج** بلی جائز است بلکه جائز است در وقت فریضه نافله غیر یومیه نمودن هرچند احوط ترک نماز نافله است با وجود قضا فریضه خصوص هرگاه نافله بخواند و فریضه قضا شده را هیچ نخواند بلی جمع نمودن میان قضا و نافله بهتر است از اقتصار بنافله **س** آیا نماز نافله یومیه هم قضا دارد یا نه و در شق اول در نیز هم ترتیب شرط است یا خیر **ج** نافله یومیه نیز قضا دارد بلکه در اخبار تاکید زیاد از برای نافله نمودن و قضای آن وارد است و ترتیب در نیز شرط نیست مثل قضائی غیر یومیه که عکس ترتیب هم جائز است والله العالم **س** اگر نمازها قضا زیاد در ذمه داشته باشد چه کند **ج** آنقدر نماز بخواند که یقین حاصل شود پیشتر زین نبوده هرچند اقوی اقتصار بآنقدر است که یقین باشتغال ذمه بآن مقدار حاصل است والله العالم **س** اگر یک نماز از پنج وقت فوت شده و نداند که کدام چه کند **ج** اگر حاضر است سه نماز کند یک دو رکعتی و یک سه رکعتی و یک چهار رکعتی بقصد ما فی الذمه بلکه اگر با ملاحظه جهر و اخفات و عدم اکتفا بما فی الذمه پنج نماز کند بهتر است و اگر مسافر است دو نماز یک مغرب و یک دو رکعتی بما فی الذمه نماید و اگر نداند که این نماز در سفر یا حضر فوت شده سه نماز گذارد دو رکعتی و چهار رکعتی و سه رکعتی و در جهر و اخفات دو رکعتی و چهار رکعتی مخیر است والله العالم **س** شخص نماز قضای خود و یا غیر یا اجیر نماز قضائی غیر را هرگاه هیچ شرط یا اجیر کرده نشده باشد غیر از اداء نماز اگر بدون اذان و اقامت بخواند و در رکعت سوم و چهارم یک تسبیح کبری و در ذکر سجود و رکوع یک مرتبه سبحان الله و تشهد و سلام آخر بخواند نماز صحیح است و بریٔ الذمه میشود یا نه **ج** اقوی این است که نماز

صحیح است ولکن نقص اجرت از اجیر میشود هر چند شرط نکرده باشد چون از متعارف خارج است والله العالم

س: نماز یکه در سفر فوت شده چگونه ادا کنند؟

ج: ادا کنند بطریق نماز سفری یعنی قصر بخواند هر چند در حضر باشد چنانچه نماز یکه در حضر فوت شده ادا کنند بطور نماز حضری هر چند در سفر بخواند

س: اگر زن حائض شود در آخر روز و نماز ظهرین را نکرده باشد قضا واجب است یا نه؟

ج: قضا واجب است قطعاً اگر مشغول بعبادت باشد قبل از آخر روز بقدر نماز ظهر و عصر هر دو یا عصر تنها بتفصیلیکه در محلش ذکر شده

س: اگر زن حائض شود در اوّل وقت قضا نماز آن وقت لازم است یا نه؟

ج: در اوّل وقت تمکن از طهارت و صلوٰة اختیاری شرط است در وجوب ادای پس قضا لازم نیست هر چند بقدر یک رکعت یا دو رکعت یا سه رکعت متمکن شود که بکند و نکرد قضا لازم نیست پس در اوّل وقت باید همه چهار رکعت را مثلاً با طهارت درک کند که در ین وقت اگر حیض طاری شد قضا لازم است

س: شخصی یک دختر بزرگ و یک پسر کوچک صغیر گذاشته فوت شد و هر یک مختلف الدّین میباشند پس نماز قضای پدر بر پسر واجب است یا نه؟

ج: در مثل این مسائل علم بحکم مسئله بر جهلا لازم نیست پس هر دو بکنند و ادای دین والد خود نمایند و صلۀ رحم در ممات اولیٰ از حیات است جملاً یا خود بکنند یا استیجار کنند شخصی را و اگر مضائقه نمایند و بخواهند که رحم را از خود خوشحال کنند و واجب تخصیص خواهند اقوی آنست که بر هیچکدام نماز کلا نیست

س: سرکار فرموده اند که انچه نماز والد فوت شده بر پسر بزرگ لازم است بجا آوردن آن آیا نماز مرض موت و نماز یکه سهواً فوت شده یا آنکه نماز یکه عمداً یا اختیاراً از والد فوت شده هم همان صورت را دارد و اگر پسر بزرگ در ادای آن تساهل نماید و بجا نیاورد مواخذه است یا نه؟

ج: انچه مختار است اینست که لازم است بر پسر بزرگ هر چند بند باشد بنا بر احوط قضاء نماز یکه از والد بخصوص چه آزاد چه بنده نه والده در مرض موت فوت شده بجا آرد چه بمباشرت خود و چه باستیجار و لکن مناسب صلۀ رحم که در ممات اکد است آنست که ولد اگر نماز یکه والدین بلکه سائر اقربا مشغول الذمه

بان نماز باشد اداکند چه بمباشرت خود هرچند بروزی یك نماز باشد یا بسبب دیگری والله العالم **س** چه میفرمایند در مسئله که نماز پدر که فوت شده و پسر بزرگ واجب است اگر پسر بزرگ در حیات پدر بمیرد و بعد از پدر پسر اوسط و کوچك مانده باشد آیا نماز پدر بر پسر اوسط واجب است یا بر هر دو و اگر پسر بزرگ و اوسط هر دو در حیات پدر مرده باشند و کوچك مانده باشد نماز پدر بر کوچك واجب است یا نه و آیا همه نماز پدر که قضا شده است بر پسر بزرگ واجب است آیا نماز یکه در مرض موت قضا شده و آیا پسر خود واجب است که آن نماز را بخواند یا میتواند از اجیر هم بجا بیاورد و همچنین روزه قضا شده پدر بر پسر بزرگ واجب است یا نه **ج** بر پسر اوسط لازم است نه کوچك و بر پسر کوچك لازم است بعد از بلوغ احتیاطاً و نماز یکه در مرض موت قضا شده و لکن چون جمعی لازم میدانند بجا آوردن قضای مطلق نماز یکه بر ذمه پدر هست لهذا احوط این است که پسر بزرگ جمیع نمازها که بر ذمه پدر بوده قضا کند و باجاره هم میتوان خواند و مباشرت پسر لازم نیست و روزه هم در حکم نماز است **س** اگر کسی دو پسر یا سه پسر بزرگ داشته باشد باینمعنی که همه در زمان واحد توأم پیدا شده اند از یك زن یا از دو سه زن در زمان واحد آیا نماز پدر بر همه اینها واجب است یا بر یکی از اینها یا واجب کفائی است که تا یکی بجا نیاورده بر همه اینها واجب است و اگر بفاصله یك دو دقیقه پیدا شده اند چه حکم دارند **ج** بسم الله وله الحمد انچه از یك زن است آنکه اول بدنیا آمده بزرگ میباشد و اگر از دو زن فرض شود و مقارن شوند هر دو پسر بزرگ میباشند و مناصفه باید بشود **س** بیان فرمایند که آیا چنانکه نماز یا روزه قضا شده پدر بر پسر بزرگ واجب است نماز یا روزه قضا شده مادر هم بر پسر بزرگ واجب است یا نه افتونا اجرکم الله بالخیر والسعادة **ج** بسم الله وله الحمد مادر ملحق به پدر نیست علی الاقوی و لکن احوط الحاق مادر است به پدر بلکه احوط الحاق هر کسی است که این کس وارث او میباشد پس هر وارثی باید اداء نماز مورث خود بکند علی الاحوط والله العالم **در نماز استیجار**

س — با اجیر اگر شرط شود که نماز یا روزه یا حج یا زیارت را همین امسال بجا آورد
و اجیر بجا نیاورد یا بعض را بجا آورد و بعض بجا نیاورد بسبب عذر شرعی باشد یا
بدون عذر شرعی دیگر اجیر میتواند آن عمل را بجا بیاورد یا نه و در شق ثانی اجیر
مشغول الذمه عمل میباشد یا مشغول الذمه پول که گرفته است و صیغه خوانده شده
بوده ج — اما در حج اگر مقید بسال اول بوده و بجا نیاورده اجاره منفسخ میشود با
انقضاء سال و بعد از آن نمیتواند که بجا بیاورد مگر باذن جدید و اما در نماز و روزه و نحو
آن که بعضی از آن را بعمل آورده مستحق اجرت مسمی میشود بقدر آن عمل و در باقی
بانقضاء وقت اجاره منفسخ میشود یعنی باطل میشود و تقسیط باید در اجرت
مسمی شود و پول باقی عمل باید برگردد پس مستاجر مستحق پول میباشد نه
عمل س — آنقبله دستخط فرمودند که عبادت اجیر اگر موقت بوقت خاص باشد و
اجیر آن عمل را در وقت مقرره بجا نیاورده اذن جدید از مستاجر در کار است برا
بجا آوردن آن عمل که اجاره منفسخ میشود پس هرگاه کسی اجیر شود از برای نماز و روزه
یا دیگر عبادات مثل زیارت وغیره در مدت خاصه و صیغه هم خوانده شده و
اتفاقا عذری هم شد و اجیر آن عمل را در وقت مقرره بجا نیاورده بلکه بدون اذن جدید
از مستاجر در خارج وقت مقرره بجا آورده بقصد اجاره خواه بقصد تبرع و
بعد مستاجر امضاء و اجازه آن عمل را نموده آیا اجیر و منوب عنه هر دو بری الذمه
میشوند یا نه و هرگاه مستاجر اجازه و امضاء العمل را که در خارج وقت مقرره کرده
نموده برای اجیر و منوب عنه در برائت ذمگی چه حکم است و آیا از برای مستاجر جا
است شرعا اجازه و امضاء آن عمل که در خارج وقت مقرره بجا آورده شده یا نه
و در صورت عدم برائت اجیر مشغول الذمه پول میماند که پول که گرفته است مستاجر
رد کند یا مشغول الذمه عمل ج — بعد از اجازه از مستاجر هر دو بری الذمه میشوند
و لکن امضاء او موقوف است باینکه ولایت در امضاء داشته باشد مثل اینکه وارث
است و از کیسه خود امضاء مینماید یا آنکه وصی مطلق است یا اینکه ثلث واسع و

فراوان دارد از ثلث اعضاء مینماید و هرگاه اعضاء نموده منوب عنه بری الذمه
میشود و نائب بری الذمه نمیشود بلکه باید پول را رد کند (سوال) بس اجیر اگر
شرط کرده شود که نماز را با اذان و اقامت و جمله مستحبات و واجبات بجا آورد این
شرط آیا اعتبار دارد و اجیر را باید که ضرور با شرائط مذکوره بجا آورد یا نه (جواب)
البته باید بجا آورد حتی بدون شرط اذان و اقامت نیز لازم است چون از مستحبات
متعارفه میباشد و دیگر سوال اینست که اگر عمداً ترک کرده نماز صحیح است یا نه
و بعد از نقص حصه از اجرت کم میشود یا نه جواب از سوال اول اینست که نماز
صحیح است خصوصاً اگر سهواً باشد و جواب از سوال ثانی اینست که اگر شرط مثل اذان
و اقامت بعنوان آن باشد قدری از اجرت کم میشود باین معنی که یک نماز با اذان
مثلاً یک قرش و بلا اذان و اقامت قدری از آن یا یک ربع آن کم میشود (سوال)
اگر با اجیر شرط شود که هر روز بعد بجا آوردن نماز یک جزو یا نصف جزو قرآن
برای منوب عنه بخواند شرط لازم میشود یا نه (جواب) بلی این شرط لازم است الا
نقص اجرت میشود و نماز صحیح است (سوال) در نماز استیجاری قضا اگر شرط
شود که با سوره های طویله بخواند مثل یٰس و تبارک و جمعه و غیره و اجیر
هم قبول کند این شرط لازم میشود یا نه (جواب) بلی این شرط لازم میشود و اجیر باید
خلاف نکند والا نقص اجرت میشود و نماز صحیح است (سوال) اگر مستاجر
شرط کند که نمازها با ترتیب بجا آرد و اجیر مقلد مجتهد اول است که ترتیب را شرط
نمیداند در این صورت اجیر موافق خود بجا آورد یا موافق شرط (جواب) باید موافق
شرط بجا آرد نه موافق رای مجتهد خود (سوال) نماز استیجاری میشود با تیمم
خواند یا نه (جواب) فاضل نراقی اعلی الله مقامه تصریح فرموده اند که نمیتواند بخواند
ولکن جواز خواندن خصوص با ضیق وقت خالی از قوت نیست والله العالم
(سوال) نماز اجاره قضا را اجیر میتواند در حالت تعذر با تیمم بجا آرد یا نه
(جواب) اگر وقت مضیق است و شرط نشده باشد میتواند بجا آورد خصوصاً اگر

در میّت باشد س آیا جائز است که زن برای نماز مرد اجیر شود ج بلے
جائز است چنانچه عکس جائز است خواه باجاره باشد خواه تبرعاً بخواند س
زن برای نماز مرد و مرد برای نماز زن در جهر و اخفات چه کنند ج هر یک از مرد و زن
ملاحظه احوال خود نماید والله العالم س اجیر نماز وحشت را در شب دفن
آیا ما بین مغرب و عشا بخواند یا هر وقت از شب مرا که بخواهد اگرچه بعد از نماز عشاء
باشد و بیک نفر میتواند نماز وحشت متعدد از برای میّت واحد بدهد
یا خیر ج بهتر آنست که ما بین مغرب و عشاء بخوانند چون متعارف اینست
و قطع بر اد و وقت فریضه جائز میدانیم و حال اینکه این واجب است اگر باجاره
باشد و اگر در ما بین مغرب و عشا نکرد تا فجر آخر شب مرخص است که بجا آورد
بجهت اینکه لیلة الدفن صادق است و دهنده نماز وحشت اگر بیک میّت است
یا او میّت دیگر میّت جائز است هر طور که بخواهد بدهد و همچنین اگر وکیل مطلق
باشد یا وصی مطلق و اما اگر وکالت بنحو متعارف و وصایت باشد و وصایت نیز
بنحو متعارف باشد دو نماز وحشت بیک نفر نمیتوان داد

احکام شک و سجدهٔ سهو و خلل در نماز

س شکیات نماز را بیان فرمایند ج بدانکه شکیات بیست و یک صورت دارد
پنج صورت آن اعتبار ندارد یعنی اعتنا بآن نباید کرد و هشت صورت
آن باطل است در آن نماز و هشت صورت دیگر باطل نیست نماز در آن س
تصریح همه شکیات را بیان فرمایند ج اما پنج صورت که اعتبار ندارد پس
شک بعد از سلام و شک بعد از وقت و شک بعد از محل و شک کثیر الشک و شک
امام و ماموم با حفظ دیگری و با عدم شک دیگری اما هشت صورت که نماز
در آن باطل است اگرچه در عدد رکعات باشد و شک مستقر شده باشد
بنحویکه زود زائل نشود هر چند بدون تردد یعنی بدون فکر باشد علی الاقوی
شک در رکعت نماز دو رکعتی واجبی است مثل نماز صبح و جمعه و ظهر و عصر

ششم شک در سه و پنج در حال قیام می نشیند و بنا را بر چهار گذاشته نماز را تمام
میکند و بعد دو رکعت ایستاده بجا می آرد و احتیاطًا دو سجده سهو مینماید هفتم
شک در سه و چهار و پنج در حال قیام می نشیند و بنا را بر چهار گذاشته نماز را تمام
میکند و بعد دو رکعت ایستاده و دو رکعت نشسته بجا میآرد و دو سجده سهو
احتیاطًا مینماید هشتم شک در پنج و شش در حال قیام می نشیند و بنا را بر چهار
گذاشته نماز را تمام میکند و بعد از آن دو سجده سهو واجب بجا می آرد و شک
در غیر این مواضع باطل است آیا دو سجده سهو دیگر در این شک و شکهای دیگر در
حال قیام بود و نشست و از برای بحول الله بجا و از برای قنوت قیام بجا و تسبیحات
اربعه بجا و تکبیر بجا اگر گفته باشد که از برای هر یک دو سجده سهو احتیاطًا بجا
آرد و اعاده اصل نماز بعد از بجا آوردن عمل بشک غیر از شک دو و چهار و
دو و سه و چهار بلکه در جمیع شکوک ضرر ندارد بسم طریقه نماز احتیاط را
چه نشسته و چه ایستاده بیان فرمایند ج طریقه اش این است که قبل از آنکه
از مبطلات نماز بعمل آید بی اذان و اقامت فورًا نیت کند و تکبیر بگوید و حمد
تنها بخواند و سوره ساقط است و مخیر نیست ما بین حمد و تسبیحات اربعه
و احتیاطًا با خفات بخواند حمد را و قنوت ندارد و باقی دیگر را مثل نماز تمام نما
و معتبر است در نماز احتیاط شرائطیکه در نماز واجب معتبر است بسم
در بسم الله حمد نماز احتیاط جهر مستحب است یا نه ج جهر مستحب است بنا بر اقوی
بسم شک در نماز احتیاط چه حکم دارد ج بنا را بر اکثر میگذارد مگر اینکه اکثر
باعث فساد صلوة شود که بنا را بر اقل میگذارد بسم اگر قبل از نماز احتیاط
از منافیات نماز بعمل آید یا تاخیر شود در بجا آوردن نماز احتیاط آنقدر که عرفًا
فوریت صادق نیاید چه کند ج در این صورت احوط آنست که نماز احتیاط را
هم بجا آرد و اعاده اصل نماز هم نماید بسم اگر نماز احتیاط را عمدًا یا سهوًا
ترک نماید بعد از طول زمان اعاده یا قضا لازم است یا بجا آوردن نماز احتیا

کافی است ج بعد از حصول طول زمان که ماحی صورت نماز و موالات باشد بطلان نماز قوی میباشد بجهت مراعات جزئیت در نماز احتیاط ولکن احتیاط اتیان بنماز احتیاط است با اعاده نماز س بعد از نماز احتیاط یا در اثنای آن اگر منکشف شود که اصل نماز کم بوده است اعاده نماز واجب است یا نه ج اعاده واجب نیست اگر مطابق باشد مقدار نقص با مقدار نماز احتیاط کما و همچنین در صورت تخالف نیز کافی است کفایت نماز احتیاط و صور مسئله در صورت تخالف بسیار است س اگر واجب شود سجده سهو و اجزای فراموش شده نماز و نماز احتیاط کدام را مقدم دارد ج نماز احتیاط مقدم است بر اجزای فراموش شده و اجزای فراموش شده مقدم است بر سجده سهو س کسیکه تکلیفش نشسته نماز کردن است اگر شک کند ما بین سه و چهار بعد اکمال سجدتین نماز احتیاط را یک رکعت نشسته بجا آرد یا دو رکعت نشسته ج یک رکعت بخواند والله العالم س شک در نماز مستحبی چه صورت دارد ج مخیر است مابین اقل و اکثر مگر اینکه اکثر موجب فساد نماز شود پس بنا را بر اقل گذارد س در نماز فریضه هرگاه کسی شک کند در رکعات که قابل تدارک باشد و بعد از سلام ملتفت بتدارک آن نشده بغیر از منافیات بعمل آوردن مثل انحراف از قبله و غیر آن نماز را از سر گیرد و اعاده کند چه حکم دارد و همچنین در سهویات زیاد و نقصان سجده سهو نکند و نماز را از سر گیرد چه حکم دارد بیان فرمایند ج اما اعاده نماز بجهت رفع وجوب سجده سهو بیجا است و سجده سهو را باید بکند و اما اعاده آن بجهت رفع حکم شک آنهم بیجا است اگر نماز احتیاط را جزو بدانیم بجهت آنکه داخل بر جبر و تلافی است نه اعاده و اگر جزو بدانیم و مانع سهوی و عمدی مثل استدبار قبله و حدث واقع سازد در بین نماز اصل و نماز احتیاط در هر وقت اعاده خوب و لکن چون احتمال دارد صلوة احتیاط صلوة مستقله باشد پس در این وقت اعاده نماز بتنهائی مصرف ندارد الا با نماز احتیاط والله العالم س شک در افعال نماز دو رکعتی و در رکعت اول نماز سه رکعتی و چهار رکعتی مبطل نماز است

یا نه ج مبطل نیست بلکه بطلان مختص بشك در رکعات است نه افعال والله العالم س اگر شك کند در دو و سه مثلا قبل از برداشتن سر از سجدهٔ دوم وبعد از فراغ از ذکر واجب نماز باطل واستیناف آن لازم است یا نه ج نماز باطل واحتیاط در اتمام آن واتیان بنماز احتیاط واعادهٔ اصل نماز است والله العالم س

چه میفرمایند که کسی که در نماز ابدا اشك نمیکند در رکعات وغیره و هم سهویات از و بعمل نمی آید وجزم دارد براینکه گاهی شك وسهو نمیکند آیا برای چنین کس هم شکیات وسهویات را دانستن ویاد کردن ضرور و واجب است یا نه و اگر برفرض اینکه تعلیم نگیرد صحیح است یا نه ج بسم الله وله الحمد تعلیم مسائل بچند جهت واجب میشود اول جهت تعلیم جاهل دوم بجهت عمل خود وبجهت اهل و عیال و امر بمعروف ونهی از منکر لازم است هرچند بعنوان واجب مشروط باشد در بعض موارد وهرچند بعنوان وجوب کفائی باشد علاوه آنکه دانستن او بجا میباشد لکن اگر یقین داشته باشد که شك وسهو نمیکند وجوب تعلیم محل اشکال است والله العالم س شك کثیر الشك در دو رکعت اول چه در افعال وچه در رکعات مبطل نماز است یا نه ج شك کثیر الشك مبطل نیست هرچند در رکعات باشد س اگر کثیر الشك در قراءت وذکر تکرار کند بقصد قربت جائز است یا نه وبرفرض جواز در بین کلمه کلمه مشکوك جهارا اتمام نماید یا قطع نماید وتکرار چند مرتبه جائز است ج قصد واقع نماید در تکرار وتمام نمودن کلمه نیز لازم نیست چنانچه قطع آن لازم نیست ونماز صحیح است ولکن تکرار نباید بردو مرتبه وسه مرتبه را اولی آنست که ترك نماید بلی اگر بحد وسواس برسد یا آنکه تکرار مستلزم وسواس شود حرام است تکرار هرچند دو مرتبه باشد بلکه درین فرض صحت نماز محل اشکال است س کثیر الشك را بیان فرمایند ج همینکه عرفا بگویند که فلان کس بسیار شك مینماید یا در یك نماز سه شك یا در سه نماز متوالی شك نماید کثیر الشك است واز کثیر الشك بودن بیرون نمیرود مگر آنکه نمازهائی بکند که در و شك

واگر شك كند كه كثیر الشك شده یا نه بنا را بر نبودن گذارد چنانچه اگر شك كند كه از كثیر الشك بودن خارج شده یا نه بنا را بر عدم خروج بگذارد و اگر كثرت شك بجهت عروض امری غیر اختیاری باشد كه خوف و غضب باعث شود كه كثیر الشك شود و همچنین اگر نقص صحت یا اعتدال یا موسما حاصل شده باشد ظاهر آنست كه حكم كثیر الشك نیز براو جاری است و اگر كثیر الشك در افعال نماز صحیح مثلاً باشد تعدی بافعال همان نماز یا بعكس نكند بلكه مطلق نماز نماید خالی از قوت نیست هرچند اقتصار بها جو ردیكه كثیر الشك میباشد اولی است پس تعدی در هیچ حال از آنها دادن بمعاملات نمی نماید و از صلوٰة بصوم و از نماز بوضوء نیز تعدی نماید و مخلف كثیر الشك معتبر میباشد در نماز چنانچه كثیر الشك در جائیكه شك در آن مبطل است اعتبار ندارد مثل بعد از فراغ تعدی بشكوكی كه اثر دارد نكند والله العالم

بحث سهویات نماز و حكم آنرا بیان فرمایند **ج** بدانكه اگر چیزی از نماز كم شود و بعد بخاطرش آید پس اگر ركن باشد و داخل در ركن دیگر نشده باشد برگردد و آنرا بجا آرد با ما بعدش و اگر داخل در ركن دیگر شده نماز باطل است و اگر غیر ركن باشد و محلش باقی باشد كه بخاطر آمد برگردد و بجا آرد آنرا با ما بعدش و اگر محلش گذشته نماز صحیح است و اگر زیاده شود چیزی سهواً پس اگر ركن است مثل ركوع و سجدتین نمازش باطل در غیر جماعت و اگر ركن نیست ضرر ندارد چنانچه زیادتی مستحب مثل قنوت در ركعت سوم سهواً و نحو آن ضرر ندارد و لكن احوط سجدهٔ سهو است از برای هر چیزی كه سهواً كم یا زیاده شده باشد در نماز و در نقص مستحبات سهواً سجدهٔ سهو ندارد چون نقص حقیقةً صادق نیست بخلاف زیادتی سهواً در مستحبات مثل قنوت در ركعت سوم كه سجدهٔ سهو برای آن خوب است بجهت آنكه زیادتی صادق است والله العالم

بحث امور یكه سبب سجدهٔ سهو واجب میشود بیان فرمایند **ج** بسبب پنج چیز سجدهٔ سهو واجب میشود اول فراموش كردن یك سجده دوم فراموش كردن تشهد و اجزای آن حتی صلوات بر

وآل طاهرین او صلوات الله علیهم اجمعین سوم شک میان چهار و پنج بعد از اکمال سجدتین چهارم گفتن سلام در غیر محل خودش پنجم کلام بیجا اگر کلام آدمی باشد نه ذکر و دعا و قرآن ودر غیر این موضع مثل ایستادن در موضعی که باید بنشیند و نشستن در موضعی که باید ایستاد و برای هر زیادتی و کمی که سهواً واقع شود مستحب است

س مواضع وجوب سجده سهو را بیان فرمایید که هرچند مواضع وجوب

ج وجوب آن در مواضع خمسه ثابت و مشهور است و در سائر مواضع وجوب ثابت نشده است هرچند در هر زیاده و نقیصه بلکه در شک در زیاده و نقیصه و غیر آن جمله از نصوص شاهد است ولکن مع ذلک دلالت بر وجوب و اطمینان بوجوب آن حاصل نشده است

س در غیر مواضع خمسه که سجده سهو مستحب است چه نیت باید نمود

ج بهتر بجا آوردن سجده سهو است در غیر مواضع خمسه بقصد قربت مطلقه نه وجوب و نه ندب

س هرگاه مثلاً تشهد را فراموش کرد یا سجده را فراموش کرد چه نماید

ج اول آن چیز فراموش شده را بجا آورد و بعد از آن سجده سهو را بجا آورد

س در نماز از برای تشهد فراموش شده یا سلام فراموش شده یا یک سجده فراموش شده که سجده سهو میکند اول منسی را هم بجا آوردن باید یا نه پس هرگاه دیگر اذکار واجبه را فراموش کند مثل تسبیحات اربعه در رکعت سوم یا چهارم یا ذکر رکوع و سجود و محل آن گذشته باشد و سجده سهو که احتیاطاً برای آن میکنند آیا اینجا این منسی را هم بجا آوردن باید یا نه و اگر بجا آوردن باید چه نوع بجا آورد و در سهویات اذکار مستحبه هم در زیادت و نقصان سجده سهو و بجا آوردن منسی باید یا نه

ج بسم الله وله الحمد اجزاء نماز همه اش تلافی ندارد بلکه تدارک آن خلاف شرع میباشد مثل ذکر رکوع و سجود و تسبیحات اربعه بلی خصوص تشهد و سلام و ابعاض آن تدارک دارد با سجده در قسم اول سجده سهو فقط میباشد و در قسم ثانی اول قضای منسی و بعد از آن سجده سهو

س اگر اسباب سجده سهو یک نماز مثلاً متعدد باشد آیا ملاحظه ترتیب در سجده سهو باید کرد یا نه

ج

اگر اسباب سجدهٔ سهو متعدد باشد اولی ترتیب است در سجدهٔ سهو آن بملاحظهٔ ترتیب اسباب و واجب نیست پس اگر اول کلام بیجا صادر شده و بعد سجده را فراموش کرده و بعد تشهد را و بعد سلام بیجا گفته و بعد شک در میان چهار و پنج نموده همین ترتیب سجدهٔ سهو را بجا آورد بهتر است هرچند جائز است که از آخر سر گیرد س در صورت فراموشی سجده یا تشهد یا صلوات و تذکر بعد از محل اگر بعد از سلام حدث صادر شود سجدهٔ سهو و اعادهٔ نماز لازم است یا نه ج احتیاط در اتیان بان قبل از طهارت و بعد از طهارت و اعادهٔ نماز حاصل میشود هرچند ظاهر بطلان نیست مراعاة للجزئية كما يدل على مراعاة الجزئية الفورية والقبلة والطهارة ونحوها فكان الحدث وقع في الصلوة ودعوى ان السلام قد اخرجه عن الصلوة محل مناقشة س اگر حدثی بعد از سلام صادر شود آیا وضو از برای سجدهٔ سهو لازم است یا نه و همچنین سائر شرائط نماز در آن معتبر است یا نه ج مراعات شرائط صلوة در سجدهٔ سهو راه نجات است س در قضاء سجدهٔ منسیه و تشهد و صلوات بر محمد و آل محمد که فراموش شده باشد طهارت و جمیع شرائط معتبره در نماز معتبر است یا نه ج معتبر است والله العالم س در میان دو سجدهٔ سهو نشستن و درنگ کردن واجب است یا نه ج واجب است بفتوای جماعتی لکن بقصد قربت بجا آوردن بهتر است س اگر کسی عمداً تاخیر کند سجدهٔ سهو را ساقط میشود سجدهٔ سهو یا نه ج سجدهٔ سهو ساقط نمیشود س طریقه سجدهٔ سهو و شرائط آنرا بفرمایند ج بعد از سلام نماز باید تشخیص نماید آنچه را که برای او سجدهٔ سهو میخواهد بکند پس اگر سجدهٔ سهو برای سجده یا تشهد فراموش شده باشد اول قضا نماید آنرا بعد از آن نیت سجدهٔ سهو نماید و احتیاطاً تکبیر بگوید و بسجده رود و بگوید بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ یا بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ یا بِسْمِ اللّٰهِ وَبِاللّٰهِ اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ و سر بردارد و بآرام بنشیند و تشهد

از خوف خدا یا برحال جناب سیّد الشہداء علیہ السّلام در نماز جائز است
یا نہ[۱] بلی جائز است بلکہ بکاء بی صدا در نماز اگر برای امور دنیا باشد جائز است یا نہ[۲] جائز نیست
مسئلہ اگر کسی در نماز باشد و والدین یا نبی صلّی اللہ علیہ وآلہ یا یکی از ائمّہ
صلوات اللہ علیہم اجمعین او را صدا بزنند آیا جواب واجب است یا حرام و بر فرض
وجوب نماز صحیح است یا باطل[۳] بسم اللہ ولہ الحمد در شرح اردبیلی علیہ الرحمۃ
مسئلہ تکلّم بغیر قرآن نقل نمودہ است از منتہی اجماع بر بطلان آن را ہر چند واجب
باشد بجہت حفظ نفس محترم از آب و آتش و چاہ و اجابت نبی صلّی اللہ علیہ وآلہ
وفی الموجز ایضا صرح بالبطلان وان وجبت اجابتہ وفی بعض حواشیہ انّہ لو ناداہ
النّبی صلّی اللہ علیہ وآلہ وجب ان یقول لبیک یا رسول اللہ صلّی اللہ علیہ وآلہ و یبطل صلوتہ
وفی قواعد الشّہید فی مسئلۃ حقوق الوالدین نقل فرعًا عن بعض العلماء ان النّافلۃ
یجوز قطعہا لما صحّ عن النّبی صلّی اللہ علیہ وآلہ ان جریجا کان فی صومعۃ فنادتہ امّہ
فقال جریج اللّہم امّی وصلوتی فنادتہ امّہ فقال اللّہم امّی وصلوتی فقالت
لا تموت حتی تری وجہ المومسات کما فی نسختنا او وجہ المومسۃ من المومس
والمومسۃ ای الفاجرۃ فالمومسات ای الفاجرات وعلی الاوّل معناہ ان لا تموت
حتی تشیب وتدخل فی جملۃ غیر اولی الاربۃ من الرّجال وکیفما کان فقد روی فی
بعض الاخبار انّ النّبی صلّی اللہ علیہ وآلہ قال لو کان جریج فقیہا لعلم ان جواب
الامّ افضل من الصّلوۃ وانت خبیر بانّ الاشکال فی ہذا الخبر من جہۃ عدم معلومیۃ
مشروعیۃ الکلام فی الصّلوۃ بقولہ اللّہم امّی وصلوتی اللّہم الّا ان یدّعی خروج
التّکلّم مع اللہ من کلام الآدمی ولذا قال اللّہم امّی وصلوتی ومن جہۃ ان
مخصوصیّۃ النّافلۃ لا دلیل علی ظہورہا من الرّوایۃ ومن جہۃ ان التّعلیل جار
فی حق الاب والولی ونحوہما من واجب الاطاعۃ وقد استشکل الاردبیلی علیہ الرحمۃ
فی وجوب اجابۃ نداء النّبی صلّی اللہ علیہ وآلہ بما یبطل مع امکان افہام الجواب
بما لا یبطل وعدم معلومیۃ علم النّبی صلّی اللہ علیہ وآلہ بانّ المنادی فی الصّلوۃ

۱ ــ ہمچنین است
۲ ــ تکلم بغیر قرآن
۳ ــ ناطق ۱۲
منتہی نام کتاب ۱۲
ــ بطلان باطل شدن
ــ حفظ نگاہداشتن
ــ نفس محترم
ــ اجابت جواب دادن
ــ موجز نام کتاب ۱۲
ــ قواعد نام کتاب ۱۲
ــ نافلہ نماز مستحب
ــ صومعہ عبادتگاہ ۱۲
ــ ام یعنی مادر ۱۲
ــ وجہ رو ۱۲
ــ نسخہ یعنی کتاب ۱۲
ــ مومسہ یعنی زانیہ ۱۲
ــ فاجرہ ۱۲
ــ غیر اولی الاربۃ
ــ بی فہم و عقل ۱۲
ــ رجال مردان ۱۲
ــ اخبار احادیث ۱۲
ــ خبیر آگاہ ۱۲
ــ مشروعیت ۱۲
ــ مالک کنندہ
ــ افہام فہمانیدن ۱۲
ــ منادی ندا کنندہ

فقال الا ر دبیلی وفی وجوب جوابه صلی الله علیه تامل اذ دلالة قوله تعالی
استجیبوا الله والرسول اذا دعاکم علی وجوب جوابه صلی الله علیه واله بما
یبطلها بحیث یشتمل کون المدعو فی الصلوة خصوصا مع عدم علمه صلی الله علیه
واله بذلك غیر ظاهر بعد ثبوت تحریم قطع الصلوة والتزام البطلان بمجرد
ندائه مطلقا وفی الوسائل فی باب حکم لبیك فی نوافض الصلوة نقل روایت
فارقة بین الاب والام بانه فی نداء الام یقول لبیك وفی نداء الاب یسبح وحمله
مرة علی النافلة او علی الدعاء والکل کما تری لا یوجب الفرق بین الام والاب
مع انه لم یثبت وجوب الاجابة فی النداء لانه من حقوق الاخوة الظاهرة فی الا

س در نماز بعضی اذکار مستحب را خواندن و بعضی را ترك کردن مثلا
دو مرتبه تسبیحات اربعه خواندن و دو مرتبه تسبیح کبری در رکوع و سجود خواندن
جائز است یا نه ج جائز است و مانعی ندارد اگر قصد استحباب در خصوص
آن کیفیت نکند والله العالم

در نماز شب وغیر آن

س وقت نماز شب چه وقت میباشد ج وقت نماز شب از نصف شب
تا طلوع صبح صادق میباشد س وقت فضیلت نماز شب کدام است
ج وقتهائی که از برای نماز شب از نصف شب تا طلوع صبح فرض میشود
هر وقتیکه بصبح نزدیك تر است افضل است از وقتیکه بصبح دورتر است
س نماز شب چند رکعت است و چه طور باید بجا آورد ج نماز
شب هشت رکعت است و بعد از آن دو رکعت شفع و بعد از شفع یك
رکعت وتر است و بعد از وتر دو رکعت فجر است پس مجموع سیزده رکعت
میشود و حضرت امام زین العابدین علیه السلام قبل از نماز شب دو
رکعت نماز بجا میآوردند در رکعت اول بعد از حمد سوره قل هو الله احد
و در رکعت دوم بعد حمد سوره قل یا ایها الکافرون میخواندند و بعد
شروع بنماز شب میفرمودند پس مناسب نیست که این دو رکعت را نیز

قبل از شروع بنماز شب بجا آ
رکعت را بچهار دو رکعتی که هر
و بعد از ان دو رکعت نماز شفع و ... بیک سلام ... و یک رکعت نماز وتر
آن هم بی قنوت و بی سوره و این اقل درجه نماز شب است و اگر بهتر از همه بخواند در هر یک از
رکعت اول بعد از حمد سی مرتبه قل هو الله احد بخواند و چهار رکعت آنرا بطور نماز جعفر بخوانند
و دو رکعت آنرا در رکعت اول سوره تبارک بخواند و در رکعت دوم هل اتی و در هر یک از
شفع و وتر قل هو الله احد و قل اعوذ برب الفلق و قل اعوذ برب الناس و قنوت در
شفع خلاف است و اقوی ثبوت است و احوط سقوط است و در وتر سه وظیفه در قنوت
دارد یکی استغفار بهفتاد مرتبه بهر لفظ که خواهد بگوید بعد از ان هفت مرتبه بگوید
هٰذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ النَّارِ و بعد از ان سی صد مرتبه العفو و بعد از ان دعاء
بچهل مؤمن و بعضی از علماء مقدم داشته اند دعاء چهل مومن را بر ان دو وظیفه
ولکن چون آن دو وظیفه منصوص است اولی مقدم میباشد و تقدیم و تاخیر و توسط
همه خوب است و شرط نیست که یک دست را که دست چپ باشد بدعا بلند کند بلکه اگر
هیچ دست را بلند نکند یا دست راست را یا هر دو دست را و بتواند که ضبط عدد بکند
ضرر ندارد و زیاده بر عدد استغفار و العفو و دعاء چهل مؤمن ضرر ندارد و اگر هشت
رکعت از نماز شب بخواهد در رکعت اول بعد از حمد قل یا ایها الکافرون بخواند و در
رکعت دوم قل هو الله احد و در هر شش رکعت باقی بعد از حمد هر سوره که میخواهد
بخواند و مستحب است در وقتیکه وسعت وقت داشته باشد خواندن سوره های
دراز چون انعام و کهف و مستحب است بجهر خواندن قرائت و اگر شک کند مخیر است
در بنای با قل یا اکثر و بنای اقل افضل است و این در وقتی است که شک در عدد رکعات
باشد و اما اگر شک کند که نماز شب کرده یا نکرده و وقت باقی باشد بنا را بر نکردن بگذارد
و اگر شک بکند که دو رکعت کرده یا چهار رکعت یا شش رکعت یا هشت رکعت یا
با شفع یا وتر یا نه بنا را بر اقل بگذارد و شفع و وتر را مقدم بر نماز شب نکند و وتر

فقال الکافر دلیلی در وجوب جواب رسول الله صلی الله علیه و آله یا غیر آن داشته باشند
جائز است انه الله و الرسول اذا دعاکم علی وجوب است که نماز شب و سائر نوافل را
نشسته بخواند هرچند عذر نداشته باشد و اگر سوره بخواند آخر آیه از سوره را یا آنکه
از سوره را در حال قیام بخواند و بعد از آن رکوع کند قائماً که خداوند منان ثواب نماز
ایستاده را با وکرامت میکند و اگر سوره نخواند رکوع را قائماً بعمل آورد بجهت تحصیل
این ثواب و اگر هم را نشسته بخواند بهتر آنست که شانزده رکعت بخواند عوض هشت
رکعت از نماز شب که هر دو رکعت را بجای یک رکعت ایستاده قرار دهد و برای شفع
چهار رکعت بجا آورد و برای وتر دو رکعت نماز نشسته بعمل آورد که مجموع نماز شب
بست و دو رکعت میشود بس بیان فرمایند که مسافر نماز شب را میتواند
که بجا آورد یا نه و در فرض اول هرگاه مسافر بداند که بعد از نصف شب کوچ خواهد
کرد یا بسبب خستگی و تعب سفر بیدار نخواهد شد میشود که نماز شب را قبل از
نصف شب بخواند و همچنین در حضر هرگاه بداند که بعد از نصف شب بیدار
نخواهد شد یا عسر و حرج است قبل از نصف شب میتواند بخواند یا نه ج
بدانکه نماز شب سه حکم دارد تقدیم و اداء و قضا اما اول در حق جوان و پیر و
و سائر ذوی الاعذار که جائز است که پیش از نصف شب بخوانند و اما دوم پس
اتیان آنست بعد از نصف شب که از اول مغرب حساب شود و بین طلوعین
خارج باشد تا طلوع صبح صادق که هر وقت که خواهد و تقسیم هم جائز که چهار
رکعت را در اول نصف شب بجا آورد و چهار رکعت آن در اواسط و شفع و وتر را
وقت صبح کاذب و ثالث قضا است و این افضل از تقدیم است بس ترک سوره
در نماز مستحبی اختیاراً جائز است و همچنین نشسته نماز کردن یا نه ج بلی جائز است
بس در نوافل خواندن سوره عزائم جائز است یا نه ج بلی جائز است و در
جائیکه سجده واجب است باید سجده نماید و از سجده که راست بایستد پس اگر
از حمد و سوره چیزی باقی است بخواند باقیمانده را و همچنین اگر در نماز نافله با

واستماع سوره عزائم بکند واجب است که سجده نماید واگر آخر سوره باشد مستحب است
اعاده حمد یا اینکه از قرائت بعد رکوع برود ضرر ندارد س در نوافل سوره کوتاه
خواندن بهتر است یا سوره بزرگ ج اگر مراد از نوافل مطلق نماز مستحبی است پس
آن یا نوافل یومیه یا غیر آن اما نوافل یومیه پس در نهارها پس از آن مستحب است خوا
سوره های کوچک چون قل هو الله احد وقل یا ایها الکافرون و اقتصار با قل
افضل است مگر آنکه مستحب است چنانچه بعضی فرموده اند در هفت موضع خواندن
قل یا ایها الکافرون و توحید است اول در دو رکعت اول از هشت رکعت نماز شب
دوم در دو رکعت نافله صبح پیش از صبح سوم در فریضه صبح اذا اصبحت بها و تفسیر شده
این عبارت باینکه ظلمت شب زائل شود و صبح زیاد روشن شود چهارم در دو رکعت
نماز نافله زوال پنجم در دو رکعت نافله مغرب ششم و هفتم در دو رکعت طواف و احرام
و ابتدا افضل است در تقدیم سوره توحید یا سوره جحد بحسب روایات و فتاوی علما
بهم خورده است و در لیلیه از نوافل یومیه مستحب است خواندن سوره هائی دراز
چون انعام و کهف و انبیا و حم و مانند آن ها در وقتی که زمان وسعت خواندن
اینها را داشته باشد و اگر صبح نزدیک باشد باید که اختیار سوره نماید که خواندن
از وقت فارغ نشود و اما نوافل غیر یومیه پس اگر موظفی دارد بهمان باید عمل شود
و اگر موظفی ندارد مثل نافله مبتدءه که شخص دو رکعت نماز میکند بقصد اینکه
نماز مستحب است پس مخیر است ما بین سوره کوچک و سوره دراز هر چند اختیار
خواندن سوره انا انزلناه و قل هو الله احد و قل یا ایها الکافرون و اذا جاء و
قل اعوذ اگر چه سوره های کوچک اند خالی از رجحان نیست س تکرار یک
سوره در نوافل خوب است یا نه ج اگر بقصد خصوصیت وارد از شریعت نماید بلکه
بقصد آنکه قرآن است و خواندن قرآن در نماز مستحب است بخواند هر چه خواهد
باشد خوب است و عیبی ندارد و اگر بقصد خصوصیت ورود مکرر متعدد بخواند
جائز نیست مگر در جائیکه مکرر متعدد وارد شده باشد چون رکعت اول و دوم

امر بر سهل است و اجتهاد شرط نیست در نماز جمعه بلکه عدالت و فقاهت بر شرط به
خواندن بعربیه صحیح باید بی فصاحت و بلاغت باشد کافی است والله العالم

باب بست و سوم در ثبوت هلال

س رویت هلال چه طور ثابت میشود ج ثابت میشود بچند چیز اول بدیدن خود هلال را
بایقین هلال دوم بشیاع برویت ماه بحسب قول عقل یا بسیاری از این دو هم
کفار باشند و یا صغار باشند یا زن باشند سوم شهادت عادلین برویت خود
چهارم بگذشتن سی روز از اول هر ماه پنجم حکم حاکم شرع بشرط عدم قطع بخلافه
و بنا بر تفصیل هم این در رساله ذکر شد س علامات ثبوت رویت
هلال را که بیان شده اند آیا ازین علامات هلال در حق هر شخص ثابت میشود
یا در حق شخص خاص ج از علامات اولی که دیدن بچشم خود باشد هلال را با یقین
هلال ثابت میشود در حق خود بیننده و بغیر آن در حق همه ثابت میشود س
رویت هلال شرعا چه طور ثابت میشود که اول ماه رمضان روزه بگیرد یا اول
شوال افطار کند بتصریح قلمی فرمایند و اگر در جائی با وجود تفحص و تجسس بسیار
بیست و نهم هیچ کس هلال را نه بیند خواه ابر باشد خواه ابر نباشد و بعد دو
کس از غیر عادل اگر چه از علماء معتبرین و صادقین هم باشند بگویند که ما ماه را دیده
باین صفت آیا یقین و ثبوت شرعی میشود که روزه بگیرد یا افطار کند ج در رساله
بتفصیل ذکر شد و بغیر عادل ثابت نمیشود مگر آنکه از قرائن قطع بقول مخبرین حاصل
شود که در این وقت برای قاطع مخصوص جائز است افطار نه برای غیر قاطع والله العالم
س اگر عدلین شهادت دهند بعلمیت هلال نه برویت هلال عند الشرع
معتبر است یا نه ج خبر و شهادت بعلمیت معتبر نیست در هلال علی الاشکال بلکه
شهادت برویت معتبر است والله العالم س آیا ثابت میشود هلال بشهادت
چهار زن عادله بجای دو مرد عادل یا نه ج خیر ثابت نمیشود بشهادت چهار زن عادله
بلکه بشهادت یک مرد عادل و دو زن عادله نیز ثابت نمیشود والله العالم

س آیا ثابت میشود هلال بشهادت عدل واحد در حق احدی یا نه ج
ثابت نمیشود بشهادت عدل واحد علی الاقوی مگر در وقتیکه علم بالمره ممکن نباشد
مثل محبوس والله العالم س هرگاه کسی در زندان یا اسیر کفار باشد و هلال
رمضان بر او مشتبه باشد چه نماید ج هرگاه کسی در زندان و نحو آن محبوس
باشد یا اسیر کفار باشد و هلال رمضان بر او مشتبه باشد اجتهاد و تفحص
کند و بمظنه از هر جهة حاصل شود عمل کند علی الاحوط با عدم امکان علم هر چند
لزوم مظنه و سقوط امر بصیام بر وجه اداء خالی از قوت نیست و آن ماهی را
که مظنه نمود باینکه ماه مبارک رمضان است روزه بگیرد و جمیع احکام رمضان
را از نماز عید و زکوة فطره و کفاره و نحو آن را بر او جاری سازد [illegible] تا آنکه
واقع منکشف شود و اگر مظنه او برگشت بمظنون دوم عمل نماید و اگر اشتباه او
رفع نشد و مظنه نیز حاصل نشد مخیر است در اختیار هر ماهی که بخواهد و لکن
سال دیگر را نیز مطابق سال اول نماید که در میان شهر رمضان از سال اول
و شهر رمضان از سال دوم یازده ماه فاصله باشد تا اینکه یقین حاصل نشود
باینکه یکی از این دو ماه رمضان نمیباشد و جائز است اینکه بعد از اختیار ماهی
عدول از آن ماه کند و تمام نکند روزه آن ماه را و لکن لازم است ماه دیگر را
روزه بدارد از اول تا آخر اگر عدول نکند و الا ماه سوم و هکذا و اگر بداند
که شهر رمضان نگذشت بلکه همین ماه است یا بعد میاید در این وقت
نیت نماید باحتمال اینکه این شهر رمضان است و همچنین اگر بالمره نداند که
شهر رمضان گذشت یا که میاید یا همین ماه است و اما اگر بداند شهر رمضان
موجود نیست یا گذشته یا همین وقت است به نیت ما فی الذمه روزه بگیرد نه
قصد اداء نماید و نه قصد قضاء در تکلیف بقضاء بطور یقین نیست بجهت
آنکه شاید که ماه حاضر همین شهر رمضان باشد و قضاء در واقع نباشد
و تکلیف باداء بطور یقین نیز نمیباشد بجهت آنکه شاید ماه رمضان گذشته باشد

در رویت هلال ناقل است که باید بحساب او روزه بگیرد یا افطار کند یا اینکه اخبار
حاکم برویت یا شهادت بحاکم برویت نیز نافذ است ج ظاهر آنست که حکم حاکم نافذ
است علی الاقوی و اخبار و شهادت حاکم برویت پس حکم آن مثل حکم شهود دیگر
میباشد س هرگاه حاکم شرع بگوید که امروز عید است یا اول ماه است
کفایت میکند یا نه ج بلی کافی است س هرگاه از بلدی در بلدی تلغراف
نمایند و خبر دهند باینکه در این بلد رویت هلال شده است و قرائن صدق
هم باشد آیا محل اعتماد هست یا نه و میتوان باین خبر افطار نمود یا خیر و آیا
فرق هست باینکه تلغرافچی مسلم و مؤمن باشد یا از هر صنف که باشد و آیا
فرق هست که آن بلدیکه از آن تلغراف میکنند باین بلد باید از حیثیت عرض
و طول و حیثیت اقلیم مساوی باشد یا فرق نیست ج تلغراف هیچ حجیت ندارد
مثل ساعت که قول فرنگی میباشد در تشخیص وقت صلوة بساعت کردن بیجا
بلکه ملتفت باشد که معتبر نیز ساعت است که گاهی تند شد و گاهی کند و گاهی معطل که کار
نمیکند بلی اگر تلغراف مقترن بقرائن و صدق باشد و کاشف از عدلین باشد ام
قطعی برویت یا حکم حاکم شرع باشد در این وقت حجت است نه و بلکه رویت حجت است
بالنسبت باقالیم که بعید نباشد

روزه یوم الشک

س اگر کسی در یوم الشک روزه بگیرد بقصد رمضان یا بقصد اینکه اگر
رمضان است بر رمضان محسوب شود و الا بروزه مستحبی آخر شعبان محسوب
گردد صحیح است یا نه ج باین قصد باطل است نه از شعبان محسوب میشود نه
از رمضان بلی اگر بقصد روزه مستحب شعبان یا بقصد روزه واجب مثل
قضای رمضان و غیره این روزه بگیرد بعد از ظهر و بعد معلوم شود که اول
رمضان بوده آن روزه محسوب بماه رمضان میشود والله العالم س
اگر کسی بقصد قربت مطلقه در یوم الشک روزه بگیرد صحیح است روزه
و محسوب میشود بماه رمضان یا خیر ج بلی صحیح است و کافی است از رمضان

والله العالم **س** آیا ضرور است که مکلف در یوم الشک روزه بگیرد بقصد شعبان یا قضای رمضان وغیر آن یا بقصد قربت مطلقه یا نه **ج** ضرور نیست بلکه جائز است که آن روز را روزه نگیرد وجائز است که اگر گرفت افطار نماید هرچند نزدیک بغروب باشد وقضایش نیز لازم نیست مادامیکه ثابت نشود از شهر رمضان بود **س** در یوم الشک اگر روزه نگرفت وهنوز مفطری بعمل نیاورده که معلوم شد اول رمضان است چه کند **ج** اگر علم باول رمضان پیش از زوال حاصل شده باشد باید نیت روزه رمضان کند که کافی است از رمضان واگر علم بعد از زوال باشد پس واجب است امساک در بقیه آن روز بدون نیت روزه ولکن بعد از رمضان قضای آن واجب است واحوط آنست که در این امساک قصد قربت نماید واگر ترک امساک وترک نیت کند عمداً احوط کفاره هم هست برا هرچند اقوی عدم لزوم کفاره میباشد والله العالم

در اقسام وکیفیت روزه

س اقسام روزه را بیان فرمایند **ج** روزه بر چهار قسم است اول روزه واجب دوم حرام سوم مندوب چهارم مکروه اما روزه واجب چند قسم است اول روزه ماه مبارک رمضان دوم روزه کفاره سوم روزه قضا چهارم روزه بدل قربانی حج پنجم روزه نذر وعهد ویمین ششم روزه اجاره وروزه قضای پدر بر پسر بزرگ ونحو آن هفتم روزه سوم اعتکاف **س** حقیقت روزه را بیان فرمایند **ج** بدانکه روزه عبارت است از باز داشتن مکلف خود را در زمان مخصوص از اشیاء مخصوصه که ذکر آن میاید انشاء الله **س** وقت روزه کدام است **ج** وقت روزه از ابتدای طلوع صبح صادق است تا غروب شرعی که زوال حمره مشرقیه میباشد

در نیت روزه

س نیت روزه را در چه وقت نماید وآیا شرط است در نیت اخطار ببال یعنی بدل گذرانیدن یا بزبان آوردن آن یا نه **ج** بدانکه وقت نیت روزه ماه رمضان ونذر معین از اول شب است تا طلوع صبح صادق

والله العالم **مسئله** آیا ضرر است کن بهتر آنست که قصد وجوب نکنند مگر وقتیکه یا قضای رمضان وغیر آن یا قصد قربت

مفطرات صوم موجب قضا وکفاره

مسئله مفطرات صوم را بفرمایند **ج** بدانکه مفطرات روزه ده چیز است اول و دوم خوردن واشامیدن چیز عادی باشد مثل نان وآب چیز غیر عادی مثل خاك وسنگریزه وشیره درخت که موجب قضا وکفاره است سوم جنب نمودن خود است چه بمساحقه که دو زن فرج خود را بهم بمالند تا انزال شود چه بجماع هرچند انزال نشود وچه باستمنا ومراد از جماع داخل نمودن حشفه است یا مقدار حشفه از مقطوع الحشفه در قبل یا در دبر مفعول چه زنده باشد چه مرده یا چه مرد باشد چه زن صغیر باشد یا کبیر انسان باشد یا حیوان علی الاحوط ومراد از استمنا بیرون آوردن منی باشد از خود بغیر جماع بهر طوری که باشد از ملاعبه ومالیدن وغیر آن چهارم کذب بر خدا ورسول وائمه وسائر انبیا واوصیا علیهم السلام وهمچنین بر حضرت فاطمه علی الاحوط در امر دین ویا دنیا خواه بلغت عرب باشد یا بغیر آن صریح باشد یا کنایه بکتابت باشد یا باشاره که موجب قضا وکفاره است علی الاحوط پنجم ارتماس علی الاحوط یعنی تمام سر را در زیر آب فرو بردن هرچند بقیه بدن بیرون آب باشد چه آب مطلق باشد چه مضاف بنابر احوط بلکه بسائر مایعات نیز علی الاحوط که موجب قضا وکفاره میباشد ششم رسانیدن غبار بحلق هرچند بنحوی باشد که خود بحلق برسد مثل گذاشتن دهن در محل غبار یا ایستادن در مکان غبار بجهت آنکه غبار بحلق او برسد یا ایستادن در مکانیکه قطع دارد که در آن مکان لا محاله غبار بحلقش میرسد یا خود جاروب کند بنحویکه غبار از راه دهن بحلقش برسد چه غبار حلال باشد مثل آرد چه حرام مثل خاك اگر خوردن خاك را مثل گل حرام بدانیم وچه غلیظ باشد غبار چه رقیق که موجب قضا وکفاره است همچنین کشیدن قلیان یا شطب بنحویکه دود آن بحلق برسد هرچند از غیر تنباکو وتوتون باشد که آن نیز مفسد روزه

مفطرات صوم موجب قضا وکفاره

جمع مفطر یا اول ابطال کننده روزه ۱۲

۲ عادی یعنی عادت ۱۲

۳ استمنا یعنی بیرون آوردن منی ۱۲

۵ مقطوع الحشفه یعنی

۸ فرج ۱۲

۱۰ مفعول ۱۲

۱۱ صغیر یعنی نابالغ ۱۲

۹ کبیر یعنی بالغ ۱۲

۱۰ ملاعبه یعنی بازی کردن ۱۲

۱۴ کذب دروغ ۱۲

۱۵ لغت یعنی لفظ و زبان ۱۲

۱۶ صریح ظاهر ۱۲

۱۷ کنایه ۱۲

۱۸ کتابت نوشتن ۱۲

۱۹ ارتماس غوطه خوردن ۱۲

۲۰ آب مطلق یعنی آب خالص

۲۱ آب مضاف یعنی

۲۲ مایعات یعنی چیزهای ۱۲

۲۳ قطع یعنی یقین ۱۲

۲۴ لا محاله یعنی

۲۵ گل

۲۶ غلیظ

۲۷ رقیق

وموجب قضا وکفاره است علی الاحوط هفتم حقنه کردن بمایعات علی الاحوط
هر چند برای علاج مرض باشد باعث قضا وکفاره است امّا حقنه بجامدات
در دبر وقبل مثل شیاف ضرر ندارد اگرچه احوط اجتناب است هشتم قی کردن
از روی عمد واختیار که موجب قضا وکفاره است ومسمای عرفی معتبر است
نهم بقا بر جنابت عمداً تا طلوع صبح همچنین بقا بر حیض ونفاس واستحاضه بعد از
پاک شدن تا صبح که موجب قضا وکفاره وباعث بطلان روزه رمضان
وهر روزه واجب معین میباشد علی الاحوط بلکه موجب بطلان قضای
رمضان است نیز اگرچه بعد نباشد بلکه بنا بر احوط الحاق روزه واجب غیر
معیّن وصوم مندوب است بقضای رمضان هر چند حکم بعدم بطلان
صوم مندوب شاید اقوی باشد دهم خوابیدن جنب بعد اطلاع بجنابت
با قصد ترک غسل که موجب قضا وکفاره است واین خواب حرام است واگر
بقصد غسل ویا احتمال بیدار شدن بخوابد تا صبح ظاهر آن است که این خواب
جائز است ونه باعث قضا است ونه کفاره (س) اگر جنب بعد از اطلاع بجنابت
با قصد غسل واحتمال بیدار شدن یا بی قصد محض که نه اراده غسل کردن داشته
باشد ونه قصد غسل نکردن بخوابد وتا صبح بیدار نشود بجهت روزه حکم چیست
(ج) گذشت حکمش که روزه اش صحیح است وخواب جائز است وقضا وکفاره
هیچ بر او لازم نیست ولکن احوط در صورت بی قصد محض خوابیدن قضا بلکه
کفاره است (س) اگر دفعه دوم جنب بعد از بیدار شدن از خواب اول بخوابد
با قصد عدم ترک غسل با امکان بیدار شدن وتا صبح بیدار نشود حکمش چیست
(ج) درین وقت این خواب جائز است ولکن موجب قضا بلکه احوط کفاره
میباشد واحوط ترک خواب دوم است (س) اگر دفعه سوم جنب بعد از
بیدار شدن از خواب دوم بخوابد با قصد غسل واحتمال بیدار شدن تا
صبح بیدار نشود چه حکم دارد (ج) مفسد روزه وموجب قضا واحوط کفاره است

واحتیاط شدید در ترک این خواب است هرچند اقوی اینست که متحمل است خواب
سوم در حکم بخواب دوم در صورت جواز و منع والله العالم س آیا حکم خواب سوم
مخصوص برای جنب است یا حائض و نفسا هم ملحق اند باین حکم ج اقوی عدم
الحاق واحوط الحاق حائض و نفسا میباشد والله العالم س آیا حکم خواب
سوم مخصوص برای روزه واجب است یا مطلقا ج مخصوص است بصوم واجب
نه مستحب والله العالم س کسیکه مس میت کند بماه صیام در شب آیا
ترک غسل مس پیش از طلوع صبح ضرر دارد بصوم یا نه ج ترک غسل مس
میت هیچ ضرر بصوم ندارد بلکه جائز است که روزه دار در روز میت را غسل
دهد س در ماه رمضان اگر کسی غسل جنابت یا غسل حیض و نفاس را
فراموش کند و روزه ها بگذرد چه کند ج باید همه روزه ها را قضا کند
علی الاحوط و نمازهای را که بی غسل بجا آورده قضا نماید س شخصی با
از صال وقت باعتقاد وسعت وقت خود را جنب سازد و بعد خلاف آن ظاهر
شود حکمش چیست و بدون تفحص چه حکم دارد ج با تفحص وقت روزه اش
صحیح است و بدون تفحص قضا لازم است والله العالم س کسیکه عمدا
تاخیر انداخته در غسل تا وقت وسعت غسل را نداشته باشد حکمش چیست
آیا تیمم نماید برای روزه یا نه ج بعضی حکم ببطلان روزه کرده اند و گفته اند
تیمم برای او فائده ندارد ولکن اقوی صحت روزه است با تیمم والله العالم س
شخصی در وقتیکه وسعت غسل و تیمم هیچکدام را نداشته باشد و خود را جنب
کند حکمش را بیان فرمایند ج در حکم بقاء بر جنابت است عمدا که روزه اش
باطل و قضا و کفاره لازم میشود هرچند در لزوم کفاره اشکالی است س
خود را جنب کردن با وجود ضیق وقت برای غسل در رمضان و غیر آن جائز
است یا نه ج اقوی جواز است واحوط ترک است خصوص نسبت بصوم
شهر رمضان والله العالم س اگر وقت وسعت غسل نداشته باشد

ولکن وسعت تیمم را داشته باشد و خود را جنب کند حکمش چیست ج روزه اش صحیح است با تیمم اگرچه احوط اجتناب است بلکه احوط قضای آنست و بعضی اثم دانسته اند ولکن اقوی آنست که آثم نیست س کسیکه ترک تیمم نماید عمداً روزه اش صحیح است یا نه ج خیر صحیح نیست و در حکم کسی است که ترک غسل را کرده است س جائیکه آب و خاک و غیر آن از آلات تیمم بجهت غسل یا تیمم ممکن و میسر نیست آیا در حکم فاقد الطهورین است برای روزه مثل نماز یا نه ج در فرض مرقوم تکلیف طهارت از چنین شخص ساقط است و روزه اش صحیح است س آیا جائیکه حکم تیمم است لازم است که بعد از تیمم تا صبح بیدار باشد مرید صوم یا نه ج بلی لازم است با امکان و اختیار و اگر بی اختیار بخوابد ضرر ندارد س با تنگی وقت حائض و نفساء را بدل غسل تیمم لازم است مثل جنابت یا نه ج بلی لازم است بلکه در ضیق وقت هرگاه غسل یا تیمم هیچیک ممکن نباشد و صبح شود روزه اش صحیح است یا قضا علی الاحوط س مستحاضه لازم که غسل نماز صبح را برای صحت صوم مقدم بر طلوع فجر بدارد یا نه ج لزوم تقدیم ثابت نیست ولکن مهما امکن تقدیم اولی است س مستحاضه اگر عمداً ترک کند اغسال را در روزه رمضان قضا و کفاره واجب است یا نه و حائض و نفسا چنین است یا نه ج بقاء بر حدث حیض و نفاس عمداً مثل بقاء بر جنابت است و اما حدث مستحاضه در آن تامل دارم بلی ثبوت قضا محل تامل نیست در بقاء بر حدث حیض و نفاس و اما ثبوت کفاره محل تامل است چنانچه ثبوت قضا و کفاره در ترک اغسال مستحاضه محل تامل است و ملاحظه احتیاط اولی است س اگر مستحاضه کثیره قلیله در ماه رمضان نماز مغربین را کرده است و وقت نماز باقی نباشد و بنا می خواندن قضا نداشته باشد برای صحت روزه غسل را بچه نوع نیت بکند آیا باین طریق نیت کند که غسل استحاضه برای روزه واجب میکنم یا آنکه برای روزه واجب نیست و برای نماز واجب است چنانچه بعضی نوشته اند یا بطریق دیگر ج برای صحت روزه دهم جماعتی از علما غسل استحاضه

شرط و واجب دانسته‌اند لاکن شرط نیست که در نیت غسل قصد صحت روزه یا صحت صلوة نماید س در ماه مبارک رمضان در هر وقت از شب شخص جنب برای صوم میتواند در غسل نیت وجوب نماید یا نه ج بلی میتواند علی الاقوی ولکن اولی این است که غسل را به نیت کون بر طهارت نماید و متعرض وجوب ونُدب نشود والله العالم س کسیکه بیدار شود بعد از صبح بر حالت احتلام حکمش بیان فرمایند ج مثل کسی است که صبح نماید بجنابت نداسته اگر معلوم شود که جنابتش در شب بوده و الّا مثل کسی است که در روز محتلم شود بدون اختیار که روزه اش صحیح است ولکن احتیاط در تعجیل غسل میباشد در اثناء روز س آیا تاخیر غسل برای محتلم در روزه ضرر دارد یا نه ج ضرر ندارد هر چند اولی تعجیل غسل میباشد س هرگاه کسی بداند که در روزه رمضان اگر میخوابد محتلم خواهد شد حکمش چیست ج ترک نماید خوابیدن را علی الاحوط س آیا در روزه در روز از محتلم شدن بخواب روزه باطل میشود یا نه ج خیر باطل نمیشود س آیا جماع از روی نسیان و از روی قهر و اجبار ضرر دارد بروزه یا خیر ج ضرر ندارد ولکن بعد از تنبیه و بعد رفع قهر و اجبار فوراً ذکر خود را بیرون آورد که اگر تاخیر انداخت روزه فاسد است س آیا از داخل کردن ذکر در غیر قبل و دبر روزه باطل میشود یا نه ج بشرط انزال نشدن منی باطل نمیشود س اگر داخل کرد حشفه را باعتقاد اینکه غیر فرج است و بعد معلوم شد که فرج است چه حکم دارد ج ضرر ندارد بشرط انزال نشدن و باید فوراً بیرون آرد س آیا در شک در اصل جماع یا در غیبوبت حشفه یا شک در خروج منی روزه صحیح است یا باطل ج صحیح است س آیا بداخل کردن انگشت یا غیر آن سوای ذکر در قبل و دبر زن یا در دبر مرد روزه باطل میشود یا نه ج خیر باطل نمیشود س اگر مردی در صوم رمضان وطی کند خنثی را در دبر یا در قبل روزه مرد و خنثی چه صورت دارد ج روزه خنثی فاسد میشود در خصوص وطی برای او واما روزه مرد پس اگر وطی در دبر شی کرده فاسد است و اگر در قبلش وطی کرده فاسد

غسل و روزه او چه صورت دارد ج غسلش باطل بالتفات بقصد روزه
اش صحیح است س آیا روزه دار ارتماس از روی فراموشی نماید آیا ارتماس
ضرر دارد بروزه یا نه ج خیر ضرر ندارد والله العالم س اگر روزه دار عمداً
یا اضطراراً ارتماس نمود یعنی تمام سر را یک دفعه یا بتدریج کم کم در زیر آب فرو برد
عمداً و اختیاراً قدری در زیر آب مکث نمود روزه اش چه صورت دارد ج این
حکم ارتماس است بلی اگر فوراً سر خود را از آب بیرون آورد ضرر ندارد س بعضی
از سر را در زیر آب فرو بردن آیا در حکم ارتماس است که ضرر دارد بروزه یا نه ج
ضرر ندارد هر چند آن بعضی را که فرو برده تمام سوراخها داشته باشد و آن بعضی را
که فرو نبرده بقدر عرض جبین یا بقدر مهره بیرون آب مانده باشد س اگر تمام سر را
در آب فرو برد ولکن موی سر از آب بیرون باشد آیا صدق ارتماس میکند یا نه ج بلی
منافات با صدق ارتماس ندارد چنانچه باطن سوراخهای سر نیز مثل گوش و دماغ و
دهن و همچنین حائل و مانع از رسیدن آب بسر که متصل باشد و چسبیده باشد
بسر مثل کلاه و نحو آن منافات بصدق ارتماس ندارد س اگر کسی حائلی بسر خود
قرار دهد که مانع باشد از رسیدن آب بسر و آن حائل جدا باشد از سر خود
یعنی متصل و چسبیده نباشد چون شیشه غواص یا در ولک یا خمره نشسته
و سرش بسته باشد در آب فرو رود صدق ارتماس میکند و ضرر دارد یا نه ج
ضرر ندارد هر چند احوط اجتناب است س اگر کسی سر را در زیر آب باران
یا ناودان نگاه بدارد حکمش چیست ج ضرر ندارد مگر آنکه بطوری باشد که
صدق ارتماس نماید آنوقت ضرر دارد والله العالم س اگر کسی دو سر داشته
باشد یکی اصلی و یکی زاید و تمیز هر دو ممکن باشد و بسر زائد ارتماس نماید آیا روزه
اش باطل میشود یا نه ج با ارتماس بسر زائد روزه باطل نمیشود ولکن احوط اجتناب
است س اگر کسی دو سر داشته باشد و تمیز نباشد از اصلی و زائد با ارتماس
یکی از آن یا هر دو چه حکم دارد ج در فرض من باب المقدمه [illegible] باید از ارتماس [illegible]

فرو بردن آب دهن مذکور جایز نیست و مفسد صوم میباشد س
آیا مضمضه کردن در روزه چه حکم دارد ج مستحب است ولکن باید مبالغه در
مضمضه نکند بلکه [illegible] وصول آب بحلق یا خوف تجاوز از آن باشد و بهتر
آنست که بعد از مضمضه سه دفعه آب دهن را بریزد س رطوبت
باقیمانده در دهن بعد از مضمضه یا بعد از چشیدن طعام و غیره اگر روزه
دار بحلق فرو برد آیا مفسد روزه است یا نه ج بلی مفسد صوم است اگر با
دهن مستهلک نشده است س آیا بوییدن [illegible] در حالیکه طعم [illegible]
در دهن بماند در روزه مفسد است یا نه ج ضرر ندارد س در روزه از
آروغ زدن بی اختیار اگر طعام بیرون آید از حلق در دهن و باز بی اختیار از
فضای دهن بحلق برگردد آیا ضرر بروزه دارد یا نه ج ضرر ندارد بلکه حکم آروغ
عمدی نیز چنین است بشرطیکه با او چیزی بیرون نیاید س با آروغ عمدی
اگر غذا یا زرد آب و نحو آن بیرون آید و بلا اختیار بحلق برگردد یا با اختیار فرو برد
حکمش چیست ج اگر بی اختیار برگردد احوط قضا است و اگر با اختیار فرو برد
قضا و کفاره لازم بلکه احوط کفاره جمع است اگر از خبائث محسوب شود شرعاً
س غذائیکه در بین دندان باقی بماند یا آب دهن که مخلوط بخون شود
اگر روزه دار بحلق فرو برد چه حکم دارد برای روزه ج اگر عمداً فرو برد قضا و کفاره
لازم است بلکه احوط کفاره جمع است در صورتیکه آن غذا متعفن شده یا
از خبائث محسوب شود و اگر سهواً فرو برد چیزی بر او نیست و روزه اش
صحیح است س اگر روزه دار بی اختیار قی کند آیا روزه باطل میشود یا نه
ج خیر باطل نمیشود از بی اختیار قی کردن س هرگاه شخص در شب فرو برد
چیزی را بحلق که بیرون آوردن آن واجب باشد و بیرون نیاید مگر به قی کردن
در روز روزه اش چه صورت دارد ج فاسد است روزه اش هر چند قی
ننماید بخلاف آنکه نحو دیگر ممکن باشد س شخص اگر شب بخورد چیزی را

عادی می‌شود رسانیدن غذا از منافذ مذکوره بروزه دار چه حکم دارد ج موجب
بطلان صوم میباشد س هرگاه در احتراز از وصول غبار بحلق عسر و
حرج باشد از برای شخص روزه دار مثل اسیابان و کارکن خرمن و غربال کن آرد
گندم که غالباً امساکش از آن مطلق میسر نیست مگر اینکه این کار را نکند در روز رمضان
پس اگر نمیکند این کار را مدار معیشت او خلل می افتد چه کند ج با عسر و حرج احتراز
لازم نیست و با شک در وصول غبار بحلق بر او قضا نیست و با قطع بوصول
قضا کند این روزه را س هرگاه از روی غفلت یا فراموشی غبار یا دود
شخص روزه دار بحلق برساند آیا ضرر دارد بروزه یا نه ج ضرر ندارد س
اگر غبار یا دود قهراً داخل حلق شود یا آنکه گمان عدم وصول غبار یا دود بحلق
بود و بعد معلوم شد که بحلق رسید حکمش چیست ج ضرر ندارد س
آیا رائحه غلیظه و بخار طبخ و دود طبخ و دخان چراغ و دود از تنباکو و تتن باشد یا غیر آن
اگر بحلق روزه دار برسد حکمش چیست ج ضرر ندارد ولکن احوط اجتناب است
از بخار غلیظ و رائحه غلیظه مثل رائحه مشک که بعضی ملحق ساخته اند بغبار غلیظ
رائحه غلیظه و بخار غلیظ و دود غلیظ را س مفطرات صوم را که بیان
فرمودید که ارتکاب آن مبطل روزه است و قضا و کفاره لازم میشود بعض
بنا بر فتوی بعض بنا بر احوط آیا در حال عمد و اختیار است این حکم یا در سهو و
اضطرار هم روزه باطل میشود و قضا و کفاره لازم می‌آید ج غیر از تنباکو بر تنباکو
که حکمش بتفصیل ذکر شد باقی جمیع مفطرات باطل میکند روزه را اگر عمداً
و اختیاراً بعمل آورد و با سهو و نسیان و بدون قصد ضرر ندارد س قصد
مفطر مفطر است یا نه ج قصد مفطر مفطر نیست علی الاقوی والله اعلم
س اگر کسی سهواً و نسیاناً در روزه چیزی بیاشامد و باعتقاد اینکه
روزه اش باطل شد عمداً افطار نماید حکمش را بیان فرمایند ج این افطار
عمدی میباشد روزه اش باطل است س هرگاه کسی روزه واجب

بگیرد و فراموش کند از واجب واعتقاد کند که روزه مستحبی است وبا یمن اعتقاد افطار نماید وبعد معلوم شود که روزه اش واجب بود چه حکم دارد **ج** روزه اش صحیح نیست **س** اگر کسی را اکراه وجبر نمایند بافطار بخویکه قصد واختیار ازو سلب شود وجبراً بریزند در حلق او چیزی که روزه اش چه صورت دارد **ج** صحیح است روزه اش وضرر ندارد بخلاف اینکه بسبب تخویف واکراه خود مباشر افطار شود بقصد واختیار خود که در ینوقت روزه اش فاسد میشود ولازم است قضای آن **س** افطار با عامه از روی تقیه قبل از وقت چه صورت دارد **ج** فاسد است روزه باید قضای آن نماید بلکه لازم است اقتصار در اکل وشرب بقدر ضرورت در تقیه وبعد از رفع تقیه همچنین بعد از رفع اکراه باید باشد بر امساک تا غروب شرعی هرچند یک دقیقه بغروب مانده باشد **س** روزه دار در حلقش مگسی یا چیزی دیگر خود بخود داخل شد وبدون قصد واختیار در حلقش فرو رفت روزه اش صحیح است یا باطل **ج** صحیح است **س** اگر روزه دار را تشنگی وگرسنگی در حالت روزه غالب شود بحدیکه اگر نخورد خوف هلاک داشته باشد ویا کسیکه معتاد بتریاک ومثل آن باشد وتریاک خوردن را در سحر فراموش کرده باشد ومیترسد که اگر نمی خورد خیلی بدحال میشود آیا جائز است همچو شخص را که بخورد در روزه تریاک وطعام وآب را یا نه وروزه اش چه صورت دارد **ج** در ینوقت جائز است که بخورد ولکن بقدر ضرورت وسد رمق وزمان خوردن را نیز بقدر ضرورت قرار دهد بعد از آن امساک نماید تا غروب شرعی وبعد از ان روزه را نیز قضا نماید **س** صائم اگر بخیال حفظ نفس کسی از غرق مثلا بنا بر ضرورت در روزه عمداً ارتماس بعمل آرد آیا روزه اش فاسد میشود یا نه **ج** بلی فاسد میشود وقضا دارد علی الاحوط نه کفاره اگر در ارتماس اقتصار بقدر ضرورت نماید **س** اگر کسی کذب بگوید بر خدا ورسول یا ائمه عمداً بجهت ضرورت یا تقیه

---

۱ مستحبی یعنی سنت ۱۲
۲ اکراه یعنی با زور ۱۲
۳ سلب یعنی ترسانیدن ۱۲
۴ تخویف ترسانیدن ۱۲
۵ مباشر یعنی با فعل ۱۲
۶ فاسد یعنی شکسته ۱۲
۷ عامه یعنی سنی ۱۲
۸ اقتصار یعنی کمی ۱۲
۹ اکل وشرب یعنی خوردن وآشامیدن ۱۲
۱۰ رفع یعنی دور ۱۲
۱۱ امساک خود را باز داشتن از مفطرات ۱۲
۱۲ غروب شرعی یعنی غائب شدن سرخی جانب ۱۲
۱۳ مشرق ۱۲
۱۴ غالب یعنی زور ۱۲
۱۵ معتاد یعنی عادت ۱۲
۱۶ تریاک افیون ۱۲
۱۷ سحر یعنی ۱۲
۱۸ بدحال ۱۲
۱۹ سد رمق ۱۲
۲۰ صائم روزه دار ۱۲
۲۱ حفظ نفس یعنی نگاه داشتن جان ۱۲
۲۲ عمدا یعنی دانسته ۱۲
۲۳ ارتماس غوطه خوردن ۱۲
۲۴ کذب دروغ ۱۲
۲۵ ائمه یعنی امامان علیهم السلام ۱۲

متوسط و بلد متوسط شاید بهتر باشد و انشاء الله اگر بحال باشد و زمان نادر
فحص باشد عرض خواهم نمود والله العالم در قضا و کفاره س
اگر شخصی در ماه مبارک رمضان ناخوش شود تا رمضان دیگر مریض باشد
آیا قضای صوم رمضان ساقط است یا نه ج وقت قضای رمضان بین دو رمضا
ن میباشد اگر تمام رمضان مریض بوده و بعد از رمضان تا رمضان آینده نیز مریض
بوده ادا و قضا هر دو ساقط است و اگر مسافر بوده در بین دو رمضان یا آنکه عذر
دیگر داشته قضا باید بکند هر چند در سال دوم باشد والله العالم س هرگاه
در ماه مبارک رمضان کسی مریض شود و در ماه شوال فوت شود نماز و روزه
او که در بین ناخوشی از او فوت شده چه صورت دارد ج هرگاه مرضش طول کشید
تا شوال و در شوال فوت شود قضا روزه لازم نیست بلی اگر در شوال ایام صحتی بگذرد
که بتواند روزه بگیرد و نگرفت قضا لازم است و نماز در هر حال لازم است اما یا قضا
که خود بجا آورد یا ولی س هرگاه کسی از خانه بیرون رفت بقصد سفر و بعد از
نرسیده افطار کند با جهل بعدم جواز آیا کفاره هم بر او واجب است یا نه و کفاره
او چه چیز است و چه قدر میباشد ج در جاهل قاصر وجوب کفاره معلوم نیست
مثل اینکه تازه مسلمان شده و اگر جاهل مقصر باشد احوط وجوب کفاره است
و کفاره در صوم آنست که مخیر است ما بین بنده آزاد کردن و دو ماه متوالی
روزه گرفتن و اطعام شصت مسکین نمودن س کسیکه ذمه او مشغول باشد
بقضای روزه ماه مبارک رمضان یا روزه نذر واجب غیر معین باشد و قضای
روزه پدر هم در ذمه او باشد آیا قضای روزه خود را مقدم میدارد یا قضای
پدر را ج در صوم ترتیب لازم نیست هر کدام را که بخواهد مقدم دارد مگر
الا اینکه ادای آنها مضیق شود یا آنکه فوری باشد چنانچه قضاء پدر اگر زیاد تاخیر
شود که منجر بتهاون شود در عرف و همچنین قضای نذر واجب غیر معین بلکه
چنین است جمیع واجبات غیر موقته و نماز قضائی که مقید است توسعه آنها

بعدم نهادن عرق و بعد از نهادن اثم و گناه گار است در تاخیر والله العالم **س** کسیکه ذمه او مشغول بقضاء روزه رمضان باشد نذر کردن روزه از و صحیح است یا نه **ج** صحیح است **س** هرگاه نماز عشا را سهواً نخواند و صبح آن روزه روزه کفاره عمداً یا سهواً یا جهلاً نگرفت دیگر قضائی این روزه است یا نه و اگر نیست این شخص گناه گار میباشد یا خیر و اگر گناه گار است چاره عفو گناه چیست **ج** روزه کفاره در سهو نیست و قضاء روزه لازم نیست و یا سهواً گناهی نکرده و استغفار چاره عفو گناه میباشد بلکه حقیر در نوم از صلوة عشا بر تنهائی بلکه نوم از مغرب و عشا را نیز روزه کفاره را لازم نمیدانم و لکن چون روایت مرسله وارد است که مَنْ نَامَ عَنْ صَلٰوةِ الْعِشَاءِ اَصْبَحَ صَائِمًا مضائقه از استحباب ندارم والله العالم **س** آیا کسیکه قضاء ماه رمضان را عمداً نگرفت تا چند سال آیا یک کفاره باید بدهد یا متعدد **ج** یک کفاره بدهد **س** کسیکه از رمضان یک روزه بلا عذر شرعی نگرفت و در بین سال نه کفاره شصت مسکین دادند روزه قضا گرفت و نه روزه شصت روز بلا عذر گرفت تا سال دیگر برای همچو شخص کفاره دیگر از بابت ترک شصت روزه کفاره هم هست یا همان کفاره یک روزه قضا خواهد بود **ج** یک کفاره بدهد والله العالم **س** اگر در یوم واحد موجب کفاره را مکرر بعمل آورد کفاره متعدد میشود یا نه **ج** اقوی وحدت کفاره است هرچند موجب کفاره متعدد باشد و هرچند وطی باشد والله العالم **س** هرگاه کسی اوّل غروب افطار با ستمنا کند روزه او چه صورت دارد **ج** بعد از غروب آثم است و فعلش و روزه او صحیح است والله العالم **س** هرگاه شخص روزه دار بمال حرام افطار کند کفاره جمع لازم است یا کفاره واحده **ج** اگر در زمان غروب شرعی که زمان افطار نمودن روزه است این شخص افطار نماید بمال حرام و شیء محرم قضا و کفاره هیچکدام لازم نیست و اگر قبل از غروب با فطار حرام نموده کفاره جمع احوط و کفاره

س کسی در روزه رمضان جماع کرد و قضا و کفاره بدون عذر نداد تا چند سال بفرمائید حکم آن چیست و کفاره آن چه قدر است **ج** یک کفاره و آن عتق رقبه یا اطعام شصت فقیر یا دو ماه متوالی روزه گرفتن است **س** کفاره صوم و ظهار وغیره را بکدام اشخاص باید داد و کفاره صوم بهر یک چه قدر باید داد و از چه جنس باید داد و اگر بهر یک قیمت بدهد کفایت میکند یا نه **ج** تفصیلش را مقام گنجایش ندارد و لکن اگر محل حاجت است باید بفقراء شرعی داد که خرج سالیانه را ندارند و فعلاً و کسبه وفا بمعیشت بکند نیز ندارند و دادن بفقیر بد و غیر او است بلی بتسلیم است و آن احوط دو مد است و اقوی کفایت یک مد میباشد از جو یا گندم یا نحو آن یا برنج یا نان و یا با طعام است و آن بقدری است که سیر شود و اکتفا بقیمت نمود والله العالم **س** کفاره شهر رمضان را بیان فرمایند **ج** مخیر است ما بین سه چیز آزاد کردن بنده و روزه گرفتن شصت روز که سی و یک روز متوالی باشد و اطعام شصت مسکین اما رعایت ترتیب احوط است که با قدرت باول و دوئمی را اختیار کند و با عجز از آن سومی را بجا آرد **س** آیا فرق هست در مواضع وجوب کفاره ما بین عالم و جاهل و قاصر از سوال یا نه **ج** خیر فرق نیست **س** آیا جاهل غیر متنبه و غیره مقصر در سوال در وجوب کفاره حکمش چیست **ج** اقوی اینست که کفاره بر او نیست هر چند احوط کفاره است **س** بعد از تعلق گرفتن کفاره اگر بلا اختیار جنون یا حیض عارض شود در اثنای روزه آیا کفاره ساقط میشود یا نه **ج** ساقط نمیشود علی الاحوط هر چند اقوی سقوط کفاره است حتی در سفر که بعد از زوال اختیار **س** روزه اگر زوجه خود را در روز ماه رمضان اکراه نماید بجماع حکم آن را بیان فرمایند **ج** دو کفاره لازم و پنجاه تازیانه زده میشود مرد اگر زن از اول جماع تا آخر آن راضی نشده باشد بجماع و اگر در اثنا جماع راضی شده پس بر هر یک کفاره و بیست و پنج تازیانه قرار میگیرد و همچنین هر یکی خودن

بی اکراه قبول نماید بر هر یک کفاره و بیست و پنج تازیانه است س اگر زوج روزه دار
زوجه خود را که روزه دار باشد اکراه نماید بجماع و یا اینکه دیگری هر دو را اکراه
نماید و یا اینکه زوج زوجه خود را اکراه نماید در غیر جماع یا اینکه زوج زوجه خود را
در خواب وطی کند یا آنکه مولی کنیز خود را اکراه بجماع نماید حکم چیست ج در صورت
احوط تحمل دو کفاره است مخصوص اگر معتقد باشد که زوجه خود روزه دار است و
اقوی عدم تحمل دو کفاره است س آیا افطار هر قسم روزه باعث قضا و کفاره
است یا مخصوص است ج مخصوص است بچهار قسم از اقسام روزه مثل افطار
روزه شهر رمضان یا قضای آن بعد از زوال و همچنین روزه نذر معین و
اعتکاف هرگاه واجب باشد و در سائر اقسام روزه ها کفاره نیست چون روزه
نذر مطلق و روزه کفاره و روزه های مستحب زیرا که در افطار اینها بعد از زوال
نیز گناهی نیست بنابر اصح والله العالم س قبل از ثبوت یوم عید اگر افطار
نماید و بعد ثابت شود که روز عید است کفاره لازم است یا نه ج خیر لازم
نیست اگرچه احوط اتیان بکفاره است س اگر شخص عاجز باشد از روزه
کفاره دو ماه متوالی شرعا چه نماید ج باید بدل آن هیجده روز روزه بگیرد و همچنین
است اگر عاجز شود از روزه دو ماه متوالی که بنذر و نحو آن بر خود لازم
کرده باشد س اگر از روزه گرفتن بالکلیه عاجز باشد چه کند ج باید
بدل هر روزی یک مُد گندم تصدق کند و احوط در بدل رعایت شصت
روز است نه هیجده روز س اگر ممکن نباشد تصدق شصت روز
یا هیجده روز چه نماید ج هر قدر که ممکن است تصدق کند س اگر از
تصدق هم بالکلیه عاجز باشد چه نماید ج در این وقت استغفار کند بنیت بدل از کفاره
و بعد از این اگر متمکن شد اتیان بکفاره احوط است والله العالم س آیا جایز است
کفاره از طرف اموات تبرعا همچنین از طرف زنده یا نه ج از جانب اموات جایز است و از جانب زنده ها
نیست والله العالم س آیا بتعدد سال تعدد کفاره میشود یا نه و مقدار کفاره

چه قدر است ج مقدار کفاره یک مد است و متعدد نمیشود کفاره بتعدد سالها
والله العالم س کسیکه در رمضان حلال بداند افطار را مرتد است یا نه اگر
حلال نداند افطار را و افطار کند دانسته حکمش چیست ج اگر حلال میداند افطار را
مرتد است و اگر حلال نداند و خود را گنهگار بداند در افطار و دانسته افطار کند
فاسق است باید حاکم شرع او را تعزیر کند بمقداری که صلاح بداند و تعزیر او تا
بیست و پنج تازیانه است و اگر دو بار مرتکب شود بیست و پنج دیگر است و در دفعه
سوم کشته میشود بعد از اجرای حاکم شرع بلکه احتیاط تاخیر کشتن او است تا
دفعه چهارم

در روزهای حرام

س روزهای حرام را بیان فرمایند ج بدانکه روزه هائیکه حرام است اول و دوم روزه عید
فطر و عید اضحی است سوم و چهارم و پنجم روزه روز یازدهم و دوازدهم
و سیزدهم ذی الحجه از برای کسیکه در منی باشد ششم روزه آخر شعبان بنیت
رمضان هفتم روزه وفا نذر در معصیت هشتم روزه صمت که عبارت است
از روزه که تکلم کردن را مفطر بداند و امساک از آن نماید نهم روزه وصال
و آن روزه روز و شب دیگر تا سحر یا دو روز با یک شب است اما تاخیر افطار
تا سحر یا شب دوم پس ظاهر آنست که ضرر ندارد بشرط اینکه نیت روزه آن نکرده
باشد و احوط اجتناب است مطلقا دهم روزه که معارض شود با واجب دیگر که اهم
از آن باشد

در روزهای مندوب

س روزهای مستحبه را بیان فرمایند ج روزه های مندوبه که نصوص خاصه در تاکید
آنها وارد شده است بسیار است اول روزه سه روز از هر ماه و کیفیت آن
بچند قسم در کتب ذکر شده لکن بهتر آنست که اول پنجشنبه از ماه و آخر پنجشنبه
از ماه و اول چهارشنبه از دهه دوم ماه را روزه بگیرد دوم روزه سیزدهم
و چهاردهم و پانزدهم از هر ماه سوم روزه روز عید غدیر چهارم روزه
مولود در هفدهم ربیع الاول یا دوازدهم بنا بر قول بعضی از علما پنجم روزه روز مبعث

در بیست و هفتم رجب ششم روزه روز دحو الارض به بیست و پنجم ذیقعده هفتم روزه روز عرفه در حق کسیکه او را از خواندن دعاهای عرفه سستی نکند هشتم روزه روز مباهله در بیست و چهارم ذی الحجه نهم روزه هر پنجشنبه و جمعه اول ماه ذی الحجه بلکه تمام نه روز اول آن دهم روزه ماه رجب و شعبان تمام آن هم یا بعض آن اگرچه از هر یك یك روز باشد یازدهم روزه تصدق خاتم در بیست و پنجم ذی الحجه دوازدهم روزه اول و سوم و هفتم ماه محرم سیزدهم روزه روز بیست و نهم ذیقعده چهاردهم روزه شش روز بعد از عید الفطر پانزدهم روزه نیمه ماه جمادی الاولی **س** آیا کسیکه در ذمه او روزه قضای رمضان یا هر روزه واجب که باشد میتواند روزه مستحب بگیرد **ج** احوط آنست که ترك کند روزه مستحب را با وجود روزه قضای رمضان بلکه مطلق روزه واجب علی الاحوط **س** آیا در صوم مستحب اذن مولی برای عبد و اذن شوهر برای زوجه شرط است یا نه **ج** بلی شرط صحت صوم مستحب اذن مولی میباشد در حق کنیز و غلام و همچنین اذن شوهر در حق زوجه منقطعه علی الاحوط هرچند جواز آن خالی از قوت نیست در جائیکه نهی نکنند مولی و شوهر و منافی حق و باعث اذیت ایشان نباشد **س** آیا روزه مستحب در حق ولد مشروط است بعدم منع والدین یا نه **ج** بلی شرط است در حق ولد عدم منع والدین بلکه اگر والدین یا مولی یا شوهر رجوع نمایند از اذن در اثنا روز روزه مستحب فاسد میشود علی الاحوط بلکه احتیاط شدید در حق والد آنست که با نهی جد و جده نیز روزه مستحب نگیرد **س** آیا در روزه مستحب از برای پسر اذن پدر و مادر شرط است یا نه **ج** اشتراط اذن مادر بلکه پدر ثابت نیست مگر در صورتیکه ارتکاب غیر ماذون فیه مستلزم اذیت پدر یا مادر بشود و بهتر مراعات اذن پدر بلکه مادر هم میباشد والله العالم **س** آیا مستحب است افطار کردن روزه مستحب وقتیکه برادران ایمانی او را تکلیف افطار کنند

ج بلی مستحب است در روزه مستحب یا واجب موسع افطار کردن بلکه اقوی عدم
کراهت روزه است در این وقت هرچند بخصوص او طعامی اماده نکرده باشند
و هرچند بعد از ظهر باشد یا آنکه خوردن روزه مستحب بعد از ظهر مکروه
است ولکن برای اجابت مؤمن درین حال روزه داشتن مکروه است بلکه
دور نیست حکم بکراهت روزه و قلت ثواب روزه حتی در وقتی که طعام
مهیا نکرده باشد بلکه آب گرم و شربت و حلوا و خوان مهیا کرده باشد یا آنکه
تعارف کرده باشد بجهت آنکه ظاهر این است که حکمت آن ادخال سرور بر
مؤمن و اجابت مؤمن میباشد که رد قول او نشود هرچند بغیر طعام با
و بهتر آنست که اظهار روزه نکند و افطار نماید و در اخبار ثواب افطار در منزل
برادر مسلم هفتاد یا نود مقابل ثواب روزه داشتن میباشد س

روزه های مکروه

س روزه های مکروه را بیان فرمایند ج روزه های مکروه نیز چند است اول روزه روز عرفه
در حق کسیکه او را از خواندن دعاها سست کند یا باشتباه اول ماه گرفتار
روز عید اضحی بود دوم روزه گرفتن مهمان بدون اذن میزبان و با منع
احتیاط ترک روزه است سوم روزه فرزند بدون اذن پدر بلکه با منع او
نیز قوت دارد حکم بکراهت مگر اینکه باعث اذیت او بسد و الحاق ولد ولد نیز
احوط است و نیز مراعات اذن مادر است مثل پدر والله العالم س

اعتکاف

س اعتکاف و فضیلت آنرا بیان فرمایند ج
بدانکه اعتکاف در اصل لغت حبس و اقامت و درنگ طویل است و در شرع
آن مکث و درنگ مخصوص در مساجد است بجهت عبادت بشرائط مخصوصه
که میاید تفصیل آن چه آنکه منضم نمایند با وقصد عبادت دیگر را یا نه زیرا
خود عبادت مستقل است و حاجت بانضمام عبادت دیگر ندارد و اما
فضیلت آن بسیار است بمقتضای اخبار و احادیث بسیار خصوص در

دهۀ آخر ماه رمضان المبارک چنانچه مرویست که حضرت سید المرسلین همیشه
در دهۀ آخر رمضان اعتکاف نمودند مگر در سالیکه جنگ بدر واقع شد و در
سال دیگر بعد ازان بیست روز اعتکاف نمودند ده روز بجهت قضای سال
گذشته و ده روز اداء و ازان حضرت منقول است که اعتکاف ده ۀ آخر رمضان
برابر است با دو حج و دو عمره و ازین روایت افضلیت اعتکاف در دهۀ آخر رمضان
معلوم میشود نه اختصاص آن در دهۀ آخر زیراکه در روایات دیگر مسطور است
که حضرت رسول صلی الله علیه و آله اعتکاف نمودند در سال اول در دهۀ اول
و در سال دوم در دهۀ ثانی و در سال سوم در دهۀ آخر پس جائز است
بجا آوردن آن در هر وقت چه رمضان باشد یا غیر آن **پس** آیا شرط است
در صحت اعتکاف عقل و اسلام و بلوغ چون سائر عبادات یا نه **ج** بدانکه شرط است
در صحت اعتکاف از اول تا آخر آن عقل و اسلام پس صحیح نیست اعتکاف از مجنون
چه مطلق باشد چه ادواری مگر آنکه حالت افاقه در جنون ادواری بقدر اعتکاف
یا زیاده باشد که در آن وقت صحیح است بلکه صحیح نیست از مستی و بیهوشی در حالت
بیهوشی و مستی و همچنین صحیح نیست از کافر چه اصلی و چه مرتد و مرتد چه فطری
باشد چه ملی بلکه اگر در اول اعتکاف مسلم باشد و در اثناء مرتد شود باطل میشود
اعتکافش و اشتراط ایمان علاوه بر اسلام بحسب اجر و ثواب مضائقه نیست
و بحسب احکام ظاهریۀ دنیویه معلوم نیست بلی اشتراط ایمان احوط است مثل
بلوغ پس احوط اشتراط آنست ولکن اقوی آنست که عبادت صبی ممیز صحیح
میباشد پس اگر صبی ممیز باشد اعتکافش صحیح خواهد بود **پس** در اعتکاف
لابد است از نیت و بر فرض اشتراط قصد قربت مطلقه کافیست یا نه **ج**
بدانکه شرط است در صحت اعتکاف نیت و کافیست در آن قربت مطلقه بدون
تعرض وجوب و ندب چنانچه در سائر عبادات مذکور شد چه اعتکاف مندوب
باشد یا واجب بنذر و عهد و قسم و اجاره و نحو آن پس اگر در اول اعتکاف

سنت و بقصد قربت مطلقه نماید باین نحو که اعتکاف میکنم قربة
الی الله تعالی دیگر حاجت بتجدید نیت در روز ثالث ندارد چنانچه بعضی از علماء
ما متعرض شده اند هرچند تجدید موافق احتیاط است و جایز نیست
تعلیق در نیت اعتکاف با مور خارجه مثل اینکه بگوید اگر زید بیاید بلی
اگر تعلیق شرائط شرعیه اعتکاف باشد مثل اینکه بگوید اگر راجح باشد یا اگر
مسجد باشد یا اینکه اگر مسجد جامع باشد هرچند درین هم اشکال است
جزم در نیت نیست مگر اینکه منظور تاکید و بیان واقع باشد و وقت
نیت اول طلوع فجر از روز اول میباشد ولکن احوط آنست که وقت غروب آفتاب
از شبی که روز آینده باشد معتکف میشود نیت نماید و در صبح روز اول قبل
از صبح نیز نیت نماید پس لازم است در اعتکاف صوم یا نه ج بلی از
شرائط اعتکاف صوم است پس صحیح نیست اعتکاف بدون روزه باید
شخص معتکف با روزه باشد چه روزه واجبی باشد یا مستحبی و چه آنکه
آن روزه برای همین اعتکاف باشد یا غیر آن پس کسیکه نمیتواند روزه بگیرد
بجهت موانع شرعیه چون حائض و نفساء و نحو آن پس اعتکاف آنها صحیح
و صحیح نیست اعتکاف شخص مسافر بنابر اقوی اگرچه جایز است از برای مسافر
صوم مندوب چنانچه در بحث صوم ذکر شده پس عدد معتبر در
اعتکاف را بیان فرمایند ج از شرائط صحت اعتکاف اتمام عدد است
و اقل عدد معتبر در اعتکاف سه روز است که کمتر از آن اعتکاف بعمل نماید و اما
در جانب زیاده پس جائز است هر قدری که معتکف بخواهد پس هرگاه
شخص نذر مطلق اعتکاف نماید باید سه روز اعتکاف نماید و اعتکاف فوت
اگر فوت شود هرچند وجوبش بسبب دخول روز سوم باشد واجب است
قضای آن فوراً علی الاحوط پس هرگاه شخص معتکف دو روز اعتکاف نماید
در روز سوم اعتکاف او بهم بخورد بجهت موانعی که از خودش نباشد پس باید

معتکف از محل اعتکافش مگر از برای امور ضروریه که جائز باشد بجا آوردن آن را
در مسجد و همچنین از برای امور یکه داخل در طاعت و بندگی باشد بشرط آنکه زمان
خروج طول زیادی نداشته باشد که عرفاً منافی اعتکاف باشد و اسبابیکه باعث
جواز خروج معتکف است از محل اعتکافش بسیار است از انجمله آنکه جائز است از
برای معتکف خروج از مسجد بجهت غسل نمودن چه از جنابت و چه از استحاضه
اغسال مندوبه مثل غسل جمعه و نحو آن علی الاقوی و همچنین بجهت قضای [illegible]
ضروریه خود چون خریدن آب و نان هرگاه کسی نباشد که برای او تحصیل نموده باو
برساند و چون رفتن به بیت الخلاء بجهت قضای حاجت و همچنین جائز است
بیرون رفتن از جهت شهادت دادن و گواه شدن و نحو آن و جائز نیست از برای
او وقتیکه بیرون آمد از مسجد نشستن در سایه بلکه راه رفتن در سایه [illegible]
احوط آنست که شخص معتکف در خارج نه نشیند اما در سایه باشد چه در [illegible]
و بهتر آنست که از راه های نزدیکتر بمطلب برود بلی هرگاه راه نزدیک سایه [illegible]
و راه دورتر از بی غیر سایه باشد اختیار نماید راه دورتر را و همچنین جائز نیست
از برای معتکف بجا آوردن نماز خود را در غیر مسجد یکه محل اعتکاف او بوده مگر
در مکه معظمه که میتواند در خانه ها و در هر جا که باشد نماز کند بلی هرگاه وقت
تنگ شود میتواند نماز را در جای دیگر بجا آورد پس بدانکه احکام اعتکاف
بیان فرمایند ج جمله از احکام آن در ضمن بیان شرائط آن معلوم شد و برخی
از آن بیان میشود در ضمن چند مسئله اول اینکه اعتکاف دو قسم است واجب
و مندوب و واجب نیست اعتکاف باصل شرع بلکه وجوب آن بنذر و عهد و قسم
و اجاره و نحو آن است و مندوب سوای مذکورات است چه برای خود باشد
یا به نیابت غیر و اعتکاف واجب بنذر تابع نذر است پس اگر نذر معین با
بوقت خاص واجب میشود قبل از شروع و اگر نذر مطلق نماید باید [illegible]
اعتکاف نماید ولکن اقوی عدم وجوب آن است بعد از شروع بلکه آن حکم مندوب است

بلکه احتیاط وجوب آنست بجهت شروع در نذر مطلق و بجهت نذر معین و ب
واگر بگذرد دو روز در اعتکاف مندوب واجب میشود روز سوم و بعضی از علما
اعتکاف را در هر سوم قائل شده اند مثل ششم و نهم و دوازدهم و این احوط است
بلکه اقوی میباشد در ششم چون مندوب را بستهٔ روز نهم و غیر آن چون منصوص
نیست و بر خلاف اصل است احوط است چنانچه گذشت و هرگاه نذر چهار روز
اعتکاف نماید و اخلال بیک روز نماید باید سه روز قضا نماید و هرگاه نذر یک
ماه معینی اعتکاف نماید و اتیان بسه روز نماید و اخلال بباقی نماید صحیح است اقوی
که بجا آورده و قضا نماید باقی را بلی هرگاه در نذر شرط تتابع و توالی نماید لازم است
توالی اعتکاف در آن ماه و اگر اعتکاف یک ماه معینی را نذر نمود و فراموش نمود
اعتکاف در آن ماه را و یا آنکه محبوس بود و بعد آن پس باید قضا نماید آنرا و هرگاه
نذر نماید زمان مخصوصی را از برای اعتکاف چون اخر رمضان یا عشر ذی الحجه مثلا
لازم است بجا آوردن اعتکاف در همان زمان و صحیح نیست تقدیم اعتکاف و تاخیر
آن از آن زمان و همچنین هرگاه نذر اعتکاف در مسجد معینی نماید جایز نیست
اعتکاف در غیر محل منذور و هرگاه نذر نماید که روز ورود پدرم یا فلان روزه دوم
از سفر معتکف شوم پس نذر منعقد نمیشود زیرا که از شرائط اعتکاف روزه دوم
است و ممکن است که پدر شب یا در وسط روز وارد شوند و او روزه
نباشد هفتم آنکه مستحب است که معتکف در ابتدای اعتکاف خود شرط کند به
پروردگار خود که اگر او را مانعی عارض شود بیرون رود از اعتکاف و خارج
شود از آن و بعضی تقیید این شرط را بمانع و عارض نموده اند و گفته اند
که جایز است که شرط نماید که هر زمان که خواهد از اعتکاف خارج شود و این
قول اقوی میباشد و شیخ استادنا اعلی الله مقامه در رساله فرموده اند که صحیح
نیست که شرط کند در اعتکاف خود که فسخ کند او را باعتکاف [illegible] خود و والد خود
یا باعتکاف دیگر و این محل مناقشه میباشد چون مرجع این اشتراط باشتراط

نباشد و همچنین است طلب منی نمودن اگرچه بصحبت و گفتگو باشد هرگاه عادت او آن باشد
که انزال منی آید بسبب آن بلکه احوط آنست که بعبث دست بازی بذکر خود ننماید و اقوی ابطال
اعتکاف است بسبب جماع مطلقا هرچند انزال نشود اگرچه بیوتات باشد بلکه جماع
سهوا نیز شیخ استنادا الی الله مقاصد بوده که منشاء بطلان است بخلاف نظر
و غیر آن و این احوط است و اما ابطال اعتکاف بسبب لمس و تقبیل بشهوت و امثال
آن پس محل نظر است و اقوی عدم بطلان است و حرام است بوئیدن بوی خوش
و همچنین ریحان با حصول شم و حصول التذاذ از کسیکه شامه ندارد و احوط ترک بوئیدن
مطلق گل میباشد و حرام است نیز جدال و مباحثه نمودن در امر دنیوی و امر دینی
هرگاه مقصود غلبه بر خصم باشد و هرگاه مباحثه علمیه بجهت اظهار حق و فهمیدن
و فهمانیدن حق باشد پس ضرر ندارد بلکه این گونه مباحثه داخل در طاعات و افضل
قربات است بل فی التحریر انه یستحب للمعتکف دراسة العلم و المناظرة فیه و تعلیمه
و تعلمه بل هو افضل من التلاوة المندوبة و نیز حرام است بیع و شراء مگر بقدر
ضرورت و حاجت از برای خود و عیال خود بلکه احوط ترک معاملات است مطلقا
حتی عقد و نکاح و احوط آنست ترک اشتغال بکسبها است چون خیاطی و ساعت سازی
و نحو آن و احوط اجتناب معتکف است از هر چیزیکه محرم از او اجتناب میکند هرچند
اقوی خلاف آنست بجهت جواز مخیط و ازاله موی از بدن و خوردن گوشت صید و عقد
و نکاح و سایر امور مباحه و حرام است بر معتکف بجا آوردن چیزهائیکه مبطل صوم
است پس هر چیزیکه باطل میکند صوم را باطل میکند اعتکاف را زیرا که شرط است
در صحت اعتکاف صوم چنانچه گذشت بدانکه فرقی نیست در حرمت اشیاء
مذکوره بر معتکف آنکه واقع سازد اینها را در روز یا در شب غیر از اکل و شرب
که در روز حرام است بر معتکف و در شب جائز است **بس** سبب کفاره
معتکف و قدر کفاره را بیان فرمایند **ح** بدانکه واجب میشود کفاره بسبب
جماع پس هرگاه معتکف در روز رمضان جماع کند لازم میشود بر او دو کفاره

یکی بجهت صوم و دیگری بجهت اعتکاف و هرگاه شخص معتکف در شب رمضان جماع کند
باید یک کفاره بدهد بجهت ابطال اعتکاف بدانکه لازم میشود کفاره در اعتکاف
مندوب در روز سوم و همچنین ششم و نهم و دوازدهم یعنی آنکه هر سوم از اعتکاف
که واجب نماید آن را معتکف بسبب جماع لازم میشود بر او کفاره افطار رمضان
که مخیر است مابین آزاد نمودن بنده و گرفتن دو ماه روزه و اطعام نمودن شصت
مسکین نه کفاره ظهار که ترتیب باشد که اول بنده آزاد کردن باشد و اگر عاجز باشد
دو ماه روزه گرفتن و اگر عاجز باشد شصت مسکین را طعام دادن و بعضی کفاره را کفاره ظهار دانسته اند
و آن احوط است هر چند خوانسته که کفاره معتکف چون کفاره افطار صوم
رمضان است و بدانکه سایر مبطلات اعتکاف موجب کفاره نمیشود هر چند
موجب ابطال اعتکاف و قضاء آن شود و هرگاه شخص در یوم رمضان اکراه نماید
زن معتکفه خود را در جماع پس چهار کفاره بدهد دو کفاره از برای خود چنانچه
گذشت و دو کفاره از برای زن خود که معتکفه بوده و او باکراه با او جماع نموده
و باعث کفاره او شد بلکه هرگاه ضعیفه اطاعت نماید و بمیل خود این عمل را واقع
سازد باید کفاره خود را بدهد و لزوم این دو کفاره هر چند محل مناقشه است
و قیاس اعتکاف بصوم در کفاره بی معنی است و لکن احوط است والله العالم

باب الخمس والزکوة در خمس

پس خمس در هفت چیز تعلق میگیرد و واجب است اول مالی که از کفار حربی
مسلم بدست آید بطور غلبه باشد یعنی بلا نزدست دوم معادن حتی نمک و
گوگرد سوم گنج در زمین که بجهت ذخیره در زیر زمین کرده باشند بجهت
محافظت خواه نقد باشد یا نقد نباشد چهارم چیزهائیکه از دریا بغوص بیرون
آورند مثل مرجان و مروارید و یا غیر که از بیرون دریا بگیرند پنجم آنچه زیاده باشد
از مؤنت خود و عیال خود از صناعت و زراعت و منافع تجارت بلکه سایر فواید
ششم زمینی که منتقل شده باشد از مسلم بکافر ذمی خواه به بیع باشد خواه بغیر آن

هفتم مال حلال که مخلوط شود بمال حرام بشرطیکه مقدار و مالك آن مال حرام مجهول
باشد و تفصیل و شرائط هریکی بمقام خودش خواهد آمد انشاء الله تعالی **مسئله**
عرض میشود هرگاه شخصی در باب مؤنت خود و عیال خود تنك بگیرد بطوریکه
موافق زی خود میبایست خرج بکند نکرد و بر خود تنك گرفت و درین سنه از مداخل
و مرابح او زیاد آمد آیا باین زیادی خمس تعلق میگیرد یا نه و همچنین اگر اسراف کند و
بالاتر از زی خود حرکت کند در آن قدر زائد که اسراف کرده خمس لازم است یا نه **ج**
جمعی مثل شهید ثانی علیه الرحمه میفرمایند باین عبارت فان اسرف حسب علیه
ما زاد و ان قتر حسب له ما نقص و مراد ایشان اینست که در فرض اسراف که خمس لازم
است و در فرض تقتیر و ملك گرفتن خمس لازم نیست و در توسعه از عیال که بحد اسراف
نرسد شیخ استاد اعلی الله مقامه باحتیاط وجوب خمس را لازم دانسته و لکن اقوی
در اسراف لزوم خمس و در تقتیر و توسعه عدم لزوم خمس میباشد درین دو فرض و احوط
خمس است حتی در فرض اخیر و الله العالم **مسئله** عرض میشود شخصی است از مداخل
و مرابح سالیانه اش بعد از اسقاط مؤنت خود و عیال خود زیاد آمده است لکن آن
شخص مقروض بوده که هرگاه آن مداخل سالیانه خود میفروخت و قرض خود را ادا
او را ممکن بود و لکن نفروخت و قرض خود را نداد آیا مداخل و مرابح که الان در دست
دارد در چنین صورت که عرض شد خمس باو تعلق میگیرد یا نه **ج** خمس بعد از مؤنت
است و از جمله مؤنت دین سابق بر سنه و دین در خود سنه میباشد بلی دین بعد از
سنه مانع از خمس و مال الامام علیه السلام نیست و لکن دادن شرعا وجوب خمس
نیست [illegible] را باید بعد از عزل مقدار خرج سالیانه و ادای دین حتی مهریه عیال اداء
نماید آنوقت پنج یك را بدهد **مسئله** شخصی مبلغی [illegible] خواه قرض کرد و از ادای آن
اجناس از قبیل گندم و جو و غیرها خرید که شاید منفعتی نموده باشد و آن گندم و
و غیرها که خریده بود ماند تا اینکه مدت یك سال یا بیشتر گذشت و نفروخت
و فرض اینست که مؤنت خود و عیال خود و مرابح از مداخل دیگر خود گذرانیده آیا

در بیضه مورث باین جو و گندم و غیرها که مانده مدت یک سال و یا زیاده از گذشت
خمس تعلق میگیرد یا نه ج اگر آن پول گندم خمس بان تعلق نگرفته بود از راه دیگر یا آنکه
خمس داده و دران گندم نیز ربح ظاهر نشده بحسب قیمت خمس تعلق نمیگیرد و زکوة هم
تعلق نمیگیرد بجهت آنکه شرط زکوة تملک بزراعت است نه بتجارت و خمس بعد از ظهور
ربح میباشد و فرض عدم ربح میباشد و این واضح است س شخصی زکوة
غلات اربعه را ادا نمود و بعد از ادای آنها ماندند تا یک سال گذشت آیا داخل ارباح
مکاسب است که خمس بر آنها تعلق میگیرد یا نه ج اگر از ارباح تجارت بوده یا آنکه
برای تجارت زراعت نموده و قیمتش ترقی کرده خمس تعلق میگیرد و اگر برای
مؤنت سالیانه زراعت نموده و از مؤنت سالیانه زیاد آمده خمس احوط است
و اقوی عدم لزوم خمس است س ربح غلات اجناس از جو و گندم و غیرها
که خمس بانها تعلق میگیرد ابتدای سنه از اول زرع است یا بعد از حصاد و
تصفیه یعنی مثلا زید در فصل زمستان جو و گندمی بجهت زراعت خرید
یا خودش مالک بود و زراعت نمود و بعد از پنج یا شش ماه حصاد میکند و تصفیه
میشود پس ابتدای سنه حصول ربح را از چه زمان حساب کند ج ابتدای سنه
در خمس بعضی شروع بکسب را میدانند و بعضی ظهور ربح را میدانند و ثانی
اقوی است از اول پس مدار من حیث الخمس بر ظهور ربح است در هر تجارتی
بالنسبت بان تجارت و حصاد و زراعت و تصفیه در زکوة است نه خمس
س در کنوز باید خمس داده شود یا نه و علی التقدیرین اگر گرفته شود تمام
یابنده میباشد یا نه اگرچه در ملک غیر باشد و برای او شرائط است یا نه ج
در کنوز باید خمس داده شود چه از کنوز زمان قبل الاسلام باشد چه بعد از آن
چه در اراضی اسلام پیدا کنند چه غیر آن و مادامیکه ندانند مال کیست کسیکه
اگر دانسته شود که مالک آن مسلم بوده و شناخته نشود حکم مجهول المالک
[illegible] ... بصاحب مال [illegible]

اگر شناخت یا نشانی داده مال او میباشد والا مال خود آنکس است که بایستی
با اخراج خمس والله العالم س مالی از منقول و غیر منقول هرگاه کسی صلح نماید
بدیگری بهر بخواهش آن دیگری باشد و یا خود اقدام نماید خمس آن مال را باید بدهد
مثل سائر مال خمس بیاید و دیگر آنکه هرگاه آن مال چیزی باشد که خمس است و آنکس
که منتقل نموده خمس آنرا نداده آیا خمس آنرا باید بدهد یا آنکسی که منتقل باو شده
ج خمس متعلق نمیشود بصلح مجانی که عبارت اخری از هبه میباشد بلکه بصلح معاوضه
که اگر در صلح معاوضه ربحی ظاهر شود خمس تعلق میگیرد و اگر مالی که خمس بآن تعلق
گرفته بدیگری رسیده چه بارث چه بهبه چه بمعاوضه خمس بقدر آن مال باید داده
شود یعنی خمس آن مقدار از مال نه تمام خمس از خصوص آن مال بلکه در معاوضه
محتاج باذن حاکم شرع میباشد چون فضولی میباشد بجهت آنکه تحقیق این است
که خمس متعلق بعین میباشد س در خصوص پول که اسکناس که کاغذ و غیر
موزون است آیا در حکم نقدین است در زکوة یا نه و بر تقدیری که از قبیل نقدین است
باید نصاب او بچه نحو بوده باشد و استطاعت حاصل میشود یا خیر خلاصه کلام
حکم پول اسکناس را تفصیلا بیان فرمایند ج زکوة از پول اسکناس نیست اما
خمس تعلق میگیرد و استطاعت باو حاصل میشود چون شرط زکوة ذهب و نقره
مسکوک میباشد بخلاف خمس که متعلق بربح تجارت است و بکاغذ اسکناس
ربح تجارت حاصل میشود و مناط وجوب حج باستطاعت رفتن حج و آمدن میباشد
و با سکناس استطاعت حاصل است و معاوضه بعین اسکناس را نیز نظر قاصر
مشکل است بجهت آنکه موزون نیست در باب مکیل و موزون است و اگر
کسی تلف کرد اسکناس را ظاهراً مشغول الذمه بمثل است بجهت آنکه مثلی است
نه قیمی و در بیع اسکناس قبض در مجلس شرط نیست چون نقدین نیست و بر فرض آنکه منکر
در بیع نقدین نمایم قبض اسکناس کافی نیست از قبض نقدین والله العالم

بجہت ضرورت واحتیاج خود میسازد وانها چند سال در بہا نمیمانند واستعمال میشود
خمس بآنها تعلق میگیرد یا نہ ج خمس تعلق نمیگیرد وانها داخل در فاضل مؤنت نیست
واللہ العالم س چہ میفرمایند که زید تجارت شوره وهم تجارت پوست حیوان
ذبیحه ومیته از مال حلال خود میکرد وپول ما حصل هر دو تجارت نزد بکر که کافر است
و تجارت و معامله ربوی میکند و مال مردم نزد خود جمع میکرد گذاشت بعد چند
سال زید تجارت پوست حیوان ذبیحه وغیر ذبیحه که میکرد ترک کرد وانچه پول که
از تجارت پوست مذکور حاصل شده بود در تجارت شوره مذکور که میکرد داخل
نمود هر پول مخلوط را در همان تجارت شوره صرف کرد وبعد مخلوط شدن هر دو
پول انچه که حالا از تجارت شوره پول حاصل میشد زید نزد بکر مذکور جمع میکرد
حالا زید تجارت شوره را هم ترک کرده ومیخواهد که انچه پول از تجارت شوره که از
مال مخلوط میکرد حاصل شده بمصرف آرد بعض مردم که غیر فقیه هستند میگویند
که چونکه در تجارت شوره پولیکه از تجارت پوست حیوان ذبیحه ومیته مخلوط گردیده
تا وقتیکه خمس داده نشود صرف پول ما حصل تجارت شوره حرام است وبعض
مردم که آنهم غیر فقیه هستند میگویند که آن مال را که زید نزد بکر جمع میکرد وبکر
کاروبار روپیه دادن وگرفتن بر نفع وربا میکند پس ظن غالب است که بکر روپیه
جمع نموده زید را بمصرف تجارت مذکوره خود صرف مینمود دران صورت
عین مال باقی نمانده پس خمس نمیخواهد چرا که خمس در عین مال است ودرین
صورت عینیت باقی نمانده وخمس دادن لازم نیست پس درین صورت انچه ارشاد
گردد وفتوای جناب باشد ارقام فرمایند که بعمل آید ج باید دانست اوّلاً انکه
تجارت میته نفس سائله حرام است ومتیقن از حرمت این قسم است امّا میته
از حیوان بحری ونحو آن که نفس سائله ندارد پس حرمتش ثابت نیست وثانیاً انکه پول
حلال که مخلوط بحرام باشد اخراج خمس حلال او خواهد بود بشرط آنکه مقدارش
[illegible] معلوم باشد اخراج خمس فائده

ر مجتهد بفرستند و هرگاه نزد مجتهد نتواند

بجهت عضو و میت و امثال آن ... ر و مالکش معلوم نیست باید خمس جدا کند بلی این

خمس را بکه بدهد آیا بسادات یا غیر سادات از فقراء بهمه یا بعضی بفقراء غیر

سادات و در این خمس سهم امام علیه السلام هم هست یا نه جواب اگر مقدار

حرام معلوم و مالکش معلوم نیست تسلیم مجتهد کند یا باذن مجتهد بر فرض

امکان تصدق کند و اگر هر دو مجهول باشد خمس حلال میباشد و این خمس نظیر

خمس از سادات میباشد و سهم امام علیه السلام نیز در او هست سس

در احکام خمس در غیبت امام علیه السلام مناکح و مساکن و متاجر که بر شیعیان

جائز است معنی این هر سه لغت را ارشاد فرمایند جواب اما مناکح پس تفسیر جامع

معتبر شاین است که آن عبارت است از کنیزی که سبی یعنی اسیر کرده اند او را

در جنگ در حال حضور یا غیبت امام روحی له الفداء و همچنین اگر مالی که خمس آنرا

نداده اند کنیزی بخرند و همچنین مهری که برای زوجه قرار میدهند بزوجه

میدهند و لکن این دو تفسیر اخیر راجع با ستثناء مؤنت از ارباح است پس

شرط است که زیاده روی نکنند اما کنیز وجه استثناء آن آنکه چون آن کنیزی که

در جنگ میگیرند مجموع آن از حضرت صلوة الله و سلامه علیه است یا خمس آن لهذا

شیعه او را وطی میتواند کرد نه سنی و همچنین اگر مالی بهم رسانیده باشد و خمس آنرا

نداده باشد اگر مهر زن کنند یا کنیزی از آن مال خریده باشند حلال است

و اما مساکن پس خانهائی است که بی رخصت جنگ کرده اند و گرفته اند و مثل بر و

جبال در انفال میباشند و همچنین ذریکه خمس آنرا نداده اند و بقیمت خانه داده

اند بجهت آنکه مسکن که حاجت بان هست از مؤنت میباشد که از ارباح وضع

میشود و اما متاجر پس آن عبارت است از اینکه بخرد مالی را از کفار بجهت

ذمی از کفار که همه آن مال مال الامام باشد یا در آن مال حق خمس تعلق گرفته یا

که آن مال مباح است و لکن اگر از این تجارت ربح کند باید خمس را بدهد

یا نصف از آن مال امام است ج هر چه باشد نه بدانچ ضرر دارد نه بمالی نوع الیه

س زید پدرش غیر سید و مادرش سیده آیا زید میتواند خود را سید بگوید

و سید بگویاند و مستحق خمس میباشد یا نه و دهنده خمس از دادن بهمچو سید بری الذمه

است یا نه ج خمس نگیرد بلکه احتیاط این است که زکوة هم نگیرد و سید نیست و سید

با این معنی نیست و بمعنی دیگر ضرر ندارد والله العالم س مال مجهول المالك

یا لقطه یا امانت هرگاه از صاحبش مأیوس شود و نزد حاکم شرع بفرستد یا کنوز

بیابد و خمس از آن بدهد و بعد از صاحبانش پیدا شوند و طلب نمایند و خمس که در کنوز

داده است آن را هم طلب نمایند چه کنند ج اما آنچه را که پیش حاکم شرع فرستاده

بری الذمه است و بر او چیزی نیست اما آنچه را که خود داده است ضامن میباشد

علی الاحوط س شخصی که مدعی فقر است زکوة و خمس باو میتوان داد یا نه ج

مدعی فقر را زکوة بده و مدعی سیادت تا ثابت نکند سیادت را خمس نده بلکه قرض

بدهد تا آنکه ثابت کند و بعد از آن حساب خمس بکند س سید فقیر و عامی فقیر

خمس یا مظالم را اخذ بکنند و بعد صلح کنند بوجه تحلیل جائز است یا نه ج بلی

اگر بطیب نفس یکجا هبه کنند ضرر ندارد چه جای آنکه مصالحه کنند بوجه تحلیل والله

العالم س سهم امام علیه السلام و خمس و زکوة بالنسبت باهل اصناف

و اشخاص بسط لازم است یا نه ج بسط لازم نیست س زکوة مال و

خمس یا فطره و سهم امام علیه السلام و رد مظالم را بدون اذن از مجتهد میتوان

بمستحق داد و خود مستحق میتواند بنوعی استحقاق خود را اظهار کند تا بدانند

مردم و او را دستگیری کنند یا نه ج خصوص مال الامام علیه السلام و رد المظالم

بدون اذن مجتهد جائز نیست و در بقیه نیز استیذان احوط است و جائز است

اظهار استحقاق و لکن بهتر آنست که طوری کند که مندرج در سؤال نشود س

خود شخص میتواند خمس را بسادات و زکوة را بفقراء یا صله ارحام خود بدهد

یا آنکه باید باذن مجتهد داد که بمستحق برساند ج خمس را دو نصف نماید نصف

هیچ لازم نیست و در قسم اول مادامیکه پسر بعد بلوغ نرسد زکوة ندارد و اما ک
تعلق خمس بر هیچ مال صغیر خلافست احوط اخراج خمس است لکن در حین صغیر
ولی صغیر باید اخراج خمس نماید و بعد از بلوغ خود ولد باید بدهد و اگر ولی
در حال صغر طفل نداده در انوقت بعد از بلوغ نیز خود بدهد پس آیا
شرط زکوة یا خمس جایز است یا نه هیچ شرط خصوص خمس را عنوان در اغلب کتب
ندیدم بخلاف شرط زکوة که معنون میباشد و بحسب قاعده حکم شرط زکوة یا خمس
متحد میباشد پس میگوئیم شرط زکوة یا خمس بر چند قسم است اول آنکه شرط
زکوة یا خمس بر کسی باشد که مشغول الذمه بخمس و زکوة میباشد و این شرط
نیز از کسی میباشد که بری الذمه از خمس و زکوة میباشد یعنی آنکه شخص
بری الذمه بر شخص مشغول الذمه شرط میکند در ضمن عقد لازم مثل بیع
یا قرض بنابر قول بلزوم عقد قرض که تو زکوة یا خمس مال خودت را بدهی
مطلقا و بدون تعیین شخص یا بشخص معین هر چند در صحت آن شرط اشکال
است بجهت اینکه در این شرط نفعی بحال شارط نیست مثل اینکه شرط بکند
نماز واجب یا نافله را بکنی لکن اقوی صحت آن شرط است و اغراض عقلائیه
در شرط بسیار است لکن بهتر آنست که تعیین مقدار خمس و زکوة و همچنین تعیین
شخص نماید یا آنکه تعیین مال مخمس و مزکی نماید هر چند مقدار زکوة و
خمس و همچنین شخص زکوة گیرنده و خمس گیرنده و زمان دادن و مکان
دادن را معلوم بکند تا جهل رفع شود یا بمقداری باشد که مقتضی نسبت
در عرف و عادت دوم آنکه شارط مشغول الذمه بمقداری از زکوة و خمس
میباشد و مشروط علیه بری الذمه شرط میکند در ضمن بیع مثلا این کتاب
مثلا میفروشم بفلان مبلغ و الزام کردم بتو که اینقدر زکوة و خمس را بده
مثل آنکه بگوید بشرط فلان دین مرا بدهی اگر داده بری الذمه میشود و الا
باید بگوید شارط باطل هست این شرط صحیح است و توهم بطلان از جهت لزوم

مباشرت متنازع است که این در حینے وکیل لازمی است در اداء دین خاص
سوم آنست که شارط و مشروط علیه چنین شرط بری الذمه از زکوة و خمس منذوره
می باشند ولکن چون مال از جمله اموال است که خمس یا زکوة در سنوات
آتیه باو تعلق میگیرد شرط میکند احد متعاقدین زکوة یا خمس مال دیگر
مثلاً مال قرض بر ضعیف الحالی میدهد و شرط میکند مقرض که زکوة
در سنوات آتیهٔ معلومه با مقرض باشد چنانچه در شامات متعارف است
یا آنکه باغی مشتمل بر نخل و انگور و سائر اشیاء زکوی میباشد
ضعیف الحالی و شرط میکند که زکوة این باغ تا چند سال بر بائع باشد
قسم دو روایت وارد شده که حضرت امام محمد باقر روحی له الفداء ملکی را
مثلاً بهزار دینار یا بیشتر فروخت در یک روایت بسلیمان بن عبد الملک
و در روایت دیگر بهشام بن عبد الملک و شرط کرد بر مشتری که زکوة مال
را ده سال یا کمتر بدهد و دو روایت معلل است بجهت آنکه چون سلیمان والی
بوده حضرت این کار کرده و در فقه رضوی هم جواز این شرط مذکور است
و سید در ریاض و بعضے دیگر فرموده اند که اگر منظور از شرط این باشد که
شرط ناقل زکوة باشد این منافی سنت است و اگر مجرد اداء مقصود
باشد ضرر ندارد و این محاکمه خلاف ظاهر از روایت است و این دو روایت
محل اطمینان نیست اولاً آنکه بعید است که هزار دینار در چند سال نزد
حضرت بماند بی تصرف و تبدیل نشود و ثانیاً قبول تصرفات ولات جور
راه تقیه از مثل حضرت بعید است که زکوة واجب خود را بگردن غیر
بیند از دیس معلوم است که این چیزے بود در نزد عامه مشروع منظور
آن حضرت آن بود که در سنوات راه بخته بر امام نداشته باشد و ثالثاً آنکه
زکوة فرع ملکیت میباشد مشروط علیه مالک ثمن نیست تا براو شرط شود
زکوة و شرط از ملتزمات است نه از مشرعات زکوة که زکوة دو سبب داشته باشد

ومالك قبول کند وهمچنین هرگاه از مال خمس وزکوة باذن مالك دستم سلم
ملك غصبی شود وخمس دهنده یا اخراج زکوة یا خمس نموده به مستحقین بدهد
وایشان باز قبول نمایند وامثال این صور وشاید آنهائیکه منع فرموده اند
منزل باشد بر صورتیکه مزکی ومستحق هر دو بلا اذن داخل در ملك شوند
ودر بعض صورت نیز اقوی جواز اداء زکوة وخمس ودین وکفاره ونحو آن میباشد
زیرا که آنچه واجب است رسیدن زکوة این اموال است بمستحق ودفع وعطا
آن مقدمات وصول است پس ضرری باداء اصل واجب ندارد واما صوم
پس جواز آن خالی از اشکال است زیرا که مستلزم تصرف در مغصوب میباشد
والله العالم س شخصی دویست تومان مثلا در خانه گذاشته بنیت
که بعد مراجعت صرف معیشت خود نماید وآن دویست تومان زاید از یك
سال در خانه اش مانده خمس وزکوة دارد یا نه واگر از آن دویست تومان
معامله ربوی از کافر حربی شده باشد ونفع ظاهر شده باشد در نفع خمس
وزکوة هست یا خیر ومالیکه یك سال زکوة او داده است وبعد یك سال که
بر او بگذرد دیگر زکوة تعلق میگیرد وهمچنین خمس یا نه ج در فرض مزبور خمس تعلق
میگیرد بعد از عزل مؤنت سنه همچنین زکوة اگر یك سال بماند وهم میشود
اگر در سنوات متعدده بماند وهر قدر یکی از ده سالها بسبب زکوة کم شده
اگر نصاب باقی است باز زکوة متعلق بآن میشود والله العالم س شخصی
که حقوق واجبه مانند خمس وزکوة ومظالم در نزد خود داشته باشد میتواند
وجوهات مزبوره را در امورات مستحبه صرف نماید یا نه ج میتواند که صرف نماید
لکن تأخیر اداء خمس وزکوة ومظالم با امکان حرام است پس اگر صرف در مستحب
موجب اخلال باداء یا بفوریت آن شود صرف در امور مستحبه مشکل است
واگر موجب اخلال باداء وفوریت نشود ضرری ندارد س هر مالیکه
خمس وزکوة داده شده بعد از آن منافع عائد شده اضافه شود از سابق

تعلق بگیرد چه قدر باید اخراج بکنند ج تعلق زکوة از جهت ملائید زراعت قطعاً
نمیباشد چون بوجه نقد اجاره میدهد و خمس هم متعلق باین مال نمیشود بلکه
خمس بعد از مؤنت سالیانه میباشد و مفروض اینست که کفایت مخارج سالیانه
را نمیکند و زکوة از جهت نقدین اگر تا یك سال نماند باز قطعاً زکوة متعلق
نمیشود و اگر بماند تا یك سال آنوقت زکوة واجب میشود و قرض مانع وجوب زکوة
نمیشود ولکن شرط وجوب زکوة در نقدین سه چیز است اوّل آنکه بنصاب
برسد و نصاب اوّل در طلا بیست اشرفی است و زکوتش چهل یك میشود
که نیم اشرفی است و نصاب دوم بیست و چهار اشرفی است و هکذا
بیست و هشت اشرفی و هکذا بشرط آنکه چهار چهار بالا رود نه کمتر که در کمتر
زکوة نیست و در چهار بالا رود چهل یك نیز حساب کند و نصاب اوّل نقره
تقریباً صد و پنج مثقال صرافی میباشد و تقریباً بپول حال نه تومان میشود
و نصاب دوم تقریباً بیست و یك مثقال صرافی میباشد و همچنین اگر بیست و
یك مثقال بالا رود که مجموع دو نصاب صد و بیست و شش مثقال صیرفی
میباشد و زکوة هر دو را چهل یك حساب کند و اخراج کند دوم آنکه سکه
دار باشد بسکه قدیم یا جدید سوم آنکه یك سال بگذرد و بهتر آنست که
بعد از یازده ماه اخراج کند والله العالم س ما تقولون فی رجل املکه
تعالی من فضله الف قران و یرید ان یخلص من حقوق الله جل ذکره
فلتمس ان تعرفنا الفرض الواجب علیه من مقدار الخمس والزکوة تکتبیا لنا بهما
و صاحب المسئلة قابلیه و یرید جوابکم ج ان کانت تملك الف قران المذکور
فی السؤال من باب الهبة والارث فالاقوی عدم وجوب الخمس نعم الاحتیاط
اخراج الخمس فی مثل الهبة والارث ولکن لا یجب الاحتیاط المذکور و ان کان
من باب ارباح التجارة بمعنی انه حصل تملك الالف من تجارة و اکتساب کما
اذا اتجر و اشتری مالاً امثلاً ثم باع ذلك المال و حصل من ربح ذلك البایعة

او المبايعة الاخرى او معهما الف قران فحينئذ يجب اخراج الخمس ولكن بشرط اخراج
مؤنة السنة اوّلاً فان بقى بعد اخراج مؤنة السنة بحسب حاله وبحسب
ما يليق بامثاله من المؤنة شئ فيجب ان يخرج من كل خمسة واحداً فمن خمسة توامين
بحساب ان يخرج تومان ومن كل خمسة قران يجب اخراج قران وهكذا واما
الزكوة فتجب قطعاً فيه ولكن بشرطين احدهما ان يكون قد مضى من ابتداء
الالف احد عشر شهراً قد بقى فى ملكه ولم يتصرف فيه بمبادلة واقراض ونحوها
فان لم يمض احد عشر شهراً او اقرض مثلاً فيما بين هذه المدّة الاخيرة [illegible]
الزكوة وثانيهما ان يكون الالف قران من فضة خالصة او يكون فيه الفضة التى
المخلوطة الموجودة قد بلغت النصاب ففى الفضة نصابان اولهما مائتا
درهم يكون عبارة عن مائة وخمسة مثاقيل صيرفية ومائة واربعين مثقالاً
شرعياً وثانيهما اربعون درهماً يكون عبارة عن ثمانية وعشرين مثقالاً
شرعياً وواحد وعشرين مثقالاً صيرفياً ولا يتعلق الزكوة بالنقص من المائتا
درهماً كما لا يتعلق بما فوق المائتين درهماً زكوة حتى تبلغ الاربعين [illegible]
ليس فوقه زكوة حتى تبلغ الاربعين ثانياً وثالثاً وهكذا والمقدار [illegible]
النصابين ربع العشر فلو اخرج من كل اربعين واحداً كفى ففى النصاب الاول
من الفضة اعنى المائتين درهماً خمس دراهم لانّ عشر المائتين عشرون
وربع العشرين خمسة وفى النصاب الثانى اعنى الاربعين يجب اخراج درهم
لانّ عشر الاربعين اربعة وربعها واحد والظاهر انّه بحساب القران الذى
بحسب النصاب الاوّل اقل من مائة قران فلا يجب فى القران زكوة الا ان يبلغ
مقدار ثمانية توامين واربع قرانات وهذا الحساب بغاية الاحتياط [illegible]
فى هذا المقدار قرانان ونصف والنصاب بعد ذلك فى القران [illegible]
ستّة عشر قراناً وستّة عشر شاهياً وزكوة هذا المقدار بحساب الاحتياط
ازيد من نصف قران وهكذا يجب بالغاً ما بلغ بعد النصاب الاول [illegible]

هذا الحساب لیس الا تخمین قیمة النصاب الاول بحساب المتنکیر مائة و خمس تنکیر
کان الدرهم بحسب حسابه تقریبا لیس الا معادل نصف المثقال الصیرفی
مع شیء زائد تقریبا کل درهم یصیر معادل ثلثة عشر حمصة و ربع الحمصة
و بحسب هذا المقدار و قومته کل مثقال بحسب الفضة المتعارفة بمقدار
التنکیر ثم انه یجب اخراج الزکوة و اخراج المؤنة و بعد اخراجهما یتعلق الخمس
بالباقی من کل خمس واحد و لا یخفی ان النصاب الاول فی الفضة ذلک المقدار
و اما فی الذهب فالنصاب الاول اکثر اذ نصابه الاول عشرون دینارا شرعیا
یکون بحسب وزن الصراف خمسة عشر مثاقیل شرعیة و قد اشتهرت المجرهو
الذهب الصنمی مثقال شرعی و لم ینقص منه شیء و زکوته نصف المثقال
الشرعی ثم بعد هذا النصاب فی الذهب یکون النصاب باربعة دنانیر فوقها
فکل اربعة دنانیر بعد النصاب الاول یکون نصابا و بس معطی الخمس
و الزکوة و المظالم اذا ادی الی ارباب الاستحقاق منها باللذیریم کالقبض
و الاقباض بالید المعبر عنه بالفارسیة دستگردان هل تبرء ذمته بهذا
ام لا الحاصل دستگردان فی کل المعاملات و العبادات و الصدقات
الواجبة و المستحبة هل یوجب البراءة ام لا ج انه کان الذی یاخذ الصدقة
مثلا متصفا بالفقر و کان سخیا بحیث لو کان غنیا او کان عنده مال
آخر لصرفه او اعطاه ایاه و اطمان بذلک و کان الارجاع الیه الاجل عرض
فقره لو کثرة و منه من غیر الزکوة و الخمس لم یکن عنده مال یفرغ ذمته
و لم یکن هناک حیلة فحینئذ یوجب البراءة و الا فلا و الله العالم و بس
زکوة بچه چیز تعلق میگیرد و بر که واجب میشود ج اما زکوة پس واجب است
بر شخص به پنج شرط بلوغ و عقل و آزاد بودن و مالک نصاب بودن و تمکن
بودن از تصرف در آن مال و تعلق میگیرد زکوة به نه چیز از جمادات طلا
و نقره و از نباتات بجو و گندم و خرما و مویز و از حیوانات بشتر و گاو و گوسفند

حاشیه:
۱ ... ۲ تخمین ... ۳ ... ۴ ... ۵ ... ۶ ...
۷ قبض ... ۸ ... دادن ۱۲ ۹ قبض ... ۱۰ ... دست ...
۱۱ ... ۱۲ مستحب ... ۱۳ برائت ... ۱۴ ... ۱۵ اخذ ...
۱۶ غنی مالدار ۱۷ ارجاع ... ۱۸ ... ۱۹ بلوغ بالغ شدن و آزاد ...
۲۰ ... نصاب ... ۲۱ ... ۲۲ تصرف ... ۲۳ جمادات ... ۲۴ نباتات ...
۲۵ ... خشک کرده ۱۲

حساب نميشود والاّ مضائقه نيست واقوى اعتبار اخراج مؤنت است قبل از
اعتبار نصاب پس نصاب معتبر است بعد از اخراج انچه از مؤنت حساب شود و
احوط اين است كه نصاب قبل از اخراج مؤنت اعتبار شود و اخراج مؤنت نمايد
انچه بماند زكوة او را بدهد هر چند كمتر از نصاب باشد و وجوب زكوة جنا
بعد از اخراج مؤنت است همچنين بعد از اخراج حصه سلطان ميباشد
كه متعارف باشد واما اگر زياده تر از متعارف بگيرد ظلماً آن زائد حساب
نميشود از حصه سلطان مگر آنكه سلطان قهراً بگيرد كه ضمان فقرا بر قاهر
است نه بر مالك زرع والله العالم س وضع مخارج از مال زكوى چه
چيزها بايد بشود ج اين مخارج مختلف ميشود باختلاف زكوى از غلات
اربع و ميزان در زراعت آنست كه انچه از مؤنت زرع حساب ميشود وضم
شود بتفصيل در سوال عربي ميايد انشاء الله تعالى س زيد مبلغ
سي و هفت تومان وجه مسكوك از نقره ذخيره كرده بمدت چهده سال بر
سبيل علم و از چهده تا بيست و چهار بر سبيل شك آيا در مدت معلوم و
مشكوك هر يك بايد كه اخراج زكوة بكند يا نه و بر فرض وجوب از هر يك از اين
دو مدت چه قدر بايد اخراج نمايد ج زكوة چهده سال معلوم از سيصد
و هفتاد قران مزبور يكصد و بيست و [illegible] قران است و زكوة شش سال
مشكوك نيز واجب نيست و اگر بخواهد احتياط كند و بدهد بايد يكصد
شصت قران بدهد والله العالم س نصاب زكوة التمر كم هو واذا كان
سقيه في تمام السنة بالسيح او كل السنة بالدوالي او نصفها بالسيح ونصفها
بالدوالي او ربعها بالسيح وثلثة ارباعها بالدوالي او ثلثها بالسيح وثلثها
بالدوالي وكذا العكس ما قدر الاخراج وهل يكون اكل العيال والضيف و
تعمير الحائط والنور لاجل السقي والفلاح للخدمة والمستحفظ للحفظ واللقاح
والاقلام وغيرها مما يتعلق بالنخيل والارض من المصارف كخراج السلطان ام لا

وفى مسافات بعض الفواكه والاشجار مع النخل هل يحسب من المصارف او يحسب
على الكل بحسب التوزيع واذا استاجر البستان قبل الاحمرار والاصفرار تجز
الاجارة والمصارف ام لا وهل يحسب الفواكه والسعف والكرب من وجه الاجا
ام لا بد ان يخرج وجه الاجارة من التمر وهل على الصغير زكوة ام لا وكذا على
الشركاء على ملك الموقوف عاماً او خاصاً يجب الزكوة ام لا واذا كان ثمرة
مما يكفى بمؤنة السنة ايضاً يجب عليه الزكوة ام لا وهل يجوز ان يعطى زاهديا
بدلاً عن الخستاوى وغيرها ام لا وهل يجوز دفع القيمة ام لا اذا كان فى البستا
فاكثر والزرع ما تقدير المصرف على الميوة والزرع بينوا توجروا ان شاء الله
ج النصاب بالمن التبريزى الذى هو عبارة عن ستمائة مثقال بزيادة از
مثقالا هو مأتان وثمانية وثمانون منّاً الا خمسة واربعين مثقالا والقدر
المخرج هو العشر فيما سقى بالسيح فى تمام السنة ونصف العشر فيما سقى بالدوالى
ومع اجتماعهما ومساواتهما فثلثة ارباع العشر ومع اجتماعهما وعدم تساويهما
يقدم الاغلب زماناً والحاصل ان ما سقى بالة فالقدر المخرج نصف العشر وما
سقى لا بالة فالقدر المخرج هو العشر وان سقى بهما مع تساويهما فجمع بينهما
بالعشر ونصف العشر وان كان هناك اغلب مانا فالمدار فى القدر المخرج على
الاغلب لا على النادر من حيث الزمان وما ذكر من تعمير الحائط وسائر
ما يحتاج اليه من المؤنة كخراج السلطان الا ان يزيد اخراج السلطان عن
المتعارف فالزائد عن المعتاد خارج الا ان يأخذ ظلماً وقهراً بحيث لا يمكن
من منعه سرًّا واكل العيال والضيف والمترددين من البستان وغير ذلك
مما جرت به السيرة ومما صار من حقوق البستان والزرع محسوب من المؤن
وان كان الاحوط خرصهما عند تعلق الزكوة بخرص ارباب الخبرة وتعيين المقدار
والالتزام بمقدار الزكوة حتى يكون اكل الاكلين واكل نفسه وعياله خالياً عن

زرع غیر الزکوی خارجًا عن المعتاد فلا یحتسب الزائد کما اذا کان المقصود
بالذات غیر الزکوی فلا یحسب من مؤنة الزکوی وفی اشتراء الزرع وثمرة البستان
یحتسب ثمن ما یخرجهم بعد ذلک من المؤنة ولو کان ما یحتاج الیه النخل مثلا
مما له مدخلیة فی ثمرة السنین الاتیة فالاحوط التوزیع علی السنین وان کان الاقوی
جواز اخذ الجمیع من السنة الاولی واذا کان الفوائد والسعف والکرب
فی بیع الثمر فلا بد ان یخرج ثمن المبایعة من الجمیع لا من خصوص الثمر وان کان
عقد بیع الثمر عقدًا علیحدة فلا بد ان یخرج فلو سر من حصة الثمر ولا یبقی علی
زکوة مطلقا فی غیر النقدین بل فیهما ایضًا علی الاقوی ویجب الزکوة علی
اذا بلغ نصیب کل منهم الی النصاب ولیس علی اصل الوقف عامًا او خاصًا
زکوة واما فی نماء الوقف الخاص ففیه الزکوة اذا بلغ النصاب وفی نماء الوقف
العام لا زکوة الا بعد القبض لمن بلغ النصاب ولا یشترط فی وجوب الزکوة
فی ثمرة البستان بعد بلوغ النصاب ان یکون زائدا عن مؤنة سنة فیجب الزکوة
بعد بلوغ النصاب واستثناء مؤنة الثمرة وان کانت قاصرة عن مؤنة السنة
واعلم انه یجوز اخراج القیمة من الزکوة بدلًا عن الزکوة المتعلقة بالعین ویجوز
اخراج الزاهدی والردی عن المتساوی والجید واما اذا تعلق الزکوة بالجید
والردی فالاحوط تقسیط الزکوة علی الجید والردی کما تعلق خطاب الزکوة
بهما معًا واحوط منه تخصیص اخراج الزکوة من الجید والاعلی لا الردی والادنی
الا ان الاقوی کفایة ما یصدق علیه انه تمر صحیح غیر معیب **مس** زکوة
غله بر فرض تعلقش بر ذمه میت آیا وصی میتواند اگر مستحق باشد خود
بردارد یا نه **ج** اقوی جواز آن است واحوط ترک است بالمره واگر بخواهد
بگیرد بهتر آنست که رجوع بحاکم شرع نماید واخذ اذن نماید **مس** شخص
زکوة مال خودش را میتواند بمستحقین زکوة ندهد قرآن وملک وکتب
علمیه بخرد و وقف عام نماید که از جمله فی سبیل الله است یا نه و بر فرض جواز

میتواند تولیت آنرا بخود شرط کند و بعد باولادش و خود ایشان منتفع شوند و بدیگران ندهند یا نه و بر فرض جواز آیا بری الذمه میشود یا نه و علی فرض الجواز او صرف فی کل او فی البعض آیا حال زکوة فطره مثل حال زکوة مال است یا نه و علی فرض عدم الجواز فی الکل و عدم برائة الذمة هرگاه چنین عمل واقع شود آیا وقف صحیح است یا نه ج بلی جائز است بجهت آنکه بسط باصناف لازم نیست علی الاقوی و ظاهر صحت وقف عام و وقف خاص هر دو میباشد بشرط آنکه طبقه اولی وقف خاص فقیر باشند بل مطلقا علی الاقوی و در وقف عام جعل تولیت برای خود و اولاد خود نیز مانع نیست و لکن با نحوی که اولادش منتفع شوند و بدیگران ندهند بعید است و زکوة فطره نیز مثل زکوة مالیه است که اختصاص بفقراء و مساکین ندارد علی الاقوی و لکن چون در خصوص زکوة فطره نقل خلاف از بعض قدماء شده بلکه بعض از متاخرین متاخرین مثل نراقی اعلی الله مقامه مائل بلکه قائل باختصاص زکوة فطره بفقراء و مساکین شده بهتر آنست که در زکوة فطره این کار نشود و اگر بشود ضرر ندارد و وقفش صحیح است و بر فرض عدم جواز اگر نفس وقف را خرید بعین زکوة بجهت اینکه وقف را جائز نبوده پس وقفش صحیح نیست و اگر بذمه خریده و وقف کرده و احتساب از زکوة نموده وقفش صحیح است علی احتمال و احتساب زکوة باطل میباشد فتامل فی فرض عدم الجواز فان فی الوقف و صحته اشکالا مطلقا

س احتساب زکوة با مدیون مستحق جائز است اگر دین قبل از وجوب زکوة باشد یا نه ج بلی جائز است

س هرگاه زید مدیون عمرو باشد عمرو دیان میتواند بعد از وفات مدیون یا در حال حیاتش بدون طلب حق و جبر دین مذکور را او زکوة احتساب دارد یا نه ج احتساب زکوة در حال حیوة بلا اشکال است و اما

مستحق فقرا اعتبار نکنند و باو زکوة بدهند والله العالم س
زکوة میتوانند در نفقه و کسوت عیال خود وسعت دهد یا امساك لازم است
ج امساك لازم نیست س مقدار دادن زکوة در اصناف هشتگانه
بیان نمایند که چه قدر باید داد همچنان در زکوة فطره بیان نمایند که آیا به یك
کس اکثر از یك صاع جائز است بدهند یا نه بلکه جائز نیست ... فقرا و
مساکین پس مختار آنست که حد معین ... زیاده و نه در
جانب نقیصه مادامیکه سائر شرائط اختلال نشود پس هرچه در جانب نقیصه
بدهد کافی است بشرطیکه قیمتی داشته باشد نه آنکه از غایت نقص از
قیمت بیفتد و در جانب زیاده اگر دفعة باشد هرچند غنی شود و اگر بتدریج
باشد حدش آنست که بحد غنی نرسد بجهت آنکه فقر شرط است و زیاده
خرج سالیانه نباید داد ولکن مستحب است در جانب کمی که هر فقیر را از قدر
نصاب زکوة کمتر ندهند پس از نقره پنج درهم کمتر ندهند و از طلا کمتر از نیم
دینار و از گوسفند از یك گوسفند کمتر و در گندم و جو و مویز از بیست
و نه من کمتر ندهند و در صنف عامل صدقات بقدر اجرت عمل و در صنف
ابن السبیل بقدریکه بوطن برسد یا آنکه به بلد دیگر برسد و هکذا و قرضدار
بقدر قرض و بندگان بقدریکه آزاد شوند و در صنف مؤلفه بقدریکه
تالیف قلوب ایشان حاصل شود و در زکوة فطره از یك صاع کمتر ندهند
و اگر فقرا زیاد باشند و مقدار زکوة کم باشد این اشتراط یا استحباب
ساقط است والله العالم س آیا زکوة در خصوص نصیب فقرا و مساکین
حدی دارد یا نه و همچنین حکم در زکوة فطره نسبت بفقیر دادن مقداری
یا خیر ج احوط در خصوص زکوة فطره آنست که حدی دارد و حد آن آنست
که از یك صاع کمتر ندهد بیك فقیر واما در سائر زکوة هرچند احوط در آنها
آنست که از اقل نصاب درهم و دینار و گندم و جو کمتر ندهند ولکن قوی

وزیادتی خرچ وخوف تلف نفس ومال وعزت وآبرو دارد ودران راه
برای شیعه تقیّه هم هست واهل هند چونکه عادت تقیّه کمتر دارند وقتی از
اوقات اگر تقیّه بهم خورد مظنه ضرر از جان ومال وعزت وآبروی قوی است
لهذا اهل هند برای حج وزیارت خواه اصالةً باشد خواه نیابةً از دو راه بر
ودریا دو مرکب دارد یکی مرکب بادی یکی آتشی ومرکب بادی اگرچه طهارت
دران حاصل وممکن است مگر بسیار دیر میرسد وخیلی عسر وحرج برای
راکب دارد ازین جهت اهل هند اکثر بمرکب آتشی برای حج وزیارت میروند لکن
بر مرکب آتشی غالباً طهارت هیچ وجه ممکن وحاصل نیست بلکه میتوانیم گفت
که آدمی هر وقت از سر تا پا نجس میباشد مگر نجاست عینیه نیست ونیز از
وضو وغسل طهارت اعضا هم ممکن نیست درینصورت آیا برای نماز
با اعضای نجس وضو وغسل میکند یا تیمم میکند وحال آنکه اعضای تیمم
هم نجس است وطهارت ناممکن ویا درین صورت حکم فاقد الطهورین
است که نماز از و ساقط است ویا بی طهارت نماز میکند وبعد اعاده یا
قضا هم میکند یا نه ونماز در صورت مذکوره چه ادا وچه اعاده وقضا
قصر است یا تمام ونیز درینصورت اگر مستطیع وواجب الحج است ویروند بحج
ویا نائب باشد که نیابةً بحج وزیارت بروند مجزی است وبرائت ذمه گردیده است
یا معصیت است وحرام وغیر مجزی وعدم برائت ذمگی جواب تفصیلاً تحریر فرمایند

ج اما نماز درین سفر ساقط است وقضا لازم است وقضا تمام است نه قصر
چون سفر معصیت است مگر آنکه از اول امر نداند که کشتی طهارت درو ممکن
نیست ونتوانست که از کشتی بجای دیگر رود دران صورت قضا قصر است
واستطاعت بطریق خشکه وطریق دودی دریا حاصل نیست بلکه بر بادی
حاصل است بلی اگر بادی هم مشقت محض نباشد که لازم سفر است خصوص
دریا بلکه عسر وحرجی باشد که لا یتحمل عادةً در ینصورت استطاعت بالمره حاصل

نیست لکن اگر مستطیع در سابق بوده و بسوء اختیار این سفر معصیت نموده نمازش تمام است لاکن حجش صحیح است و نائب در حکم منوب عنہ میباشد در قصر و تمام و کفایت حج اگر در خصوص آن راه حرام اجاره واقع نشده باشد والله تعالی اعلم

مسئلہ شخصی از شدت صفرا و سوء مزاج نمیتواند که در کشتی بادی که طهارت دران میسر است سفر نماید بجهت آنکه بحدی بی احوال میشود که نماز از و فوت میشود و در کشتی آتشی بفرض ابتلائی نجاست که دران است بحدیکه با نجاست بدن باید نماز کند احوالش باین حد نمیرسد که نماز ازو فوت شود سفر در کشتی آتشی برای همچو شخصی چه حکم دارد و آیا استطاعت حج باین سفر حاصل است یانه و نائب اگر بهمچو سفری بحج رود از عهده نیابت بر میاید یانه۔

الجواب استطاعت بسفر کشتی چه بادی چه آتشی در فرض مرقوم نیست اگر استطاعت راه دیگر داشت یا دارد باید ازان راه برود والا فلا و اگر نیابت بنائب است آنوقت نائب اگر سفرش بدریا جائز است میتواند برود والا فلا بلکه اگر معصیت کند و برود ضرر ندارد اگر محل اجاره و نیابت نفس حج باشد چنانچه اگر منوب عنہ نیز بعد استقرار حج براه دیگر معصیةً از راه دریا رود ضرر بحجش ندارد هرچند سفرش معصیت است و نمازش تمام است

مسئلہ هل یجوز لزید ان یرکب بسفینة الکافر المشرك فی البحر ویذهب الی ان یحج بیت الله الحرام و اکله و شربه من الکافر بان یقاطعه بمبلغ معلوم ولا شك ان مائه و طعامه نجس بملاقات رطوبته فیهما ولا یقدر زید فی اوقات الصلٰوة ان یطهر ثیابه و بدنه عن النجاسة ولا یمکن التطهیر من جمیع الجهات لیصلی فرائضه وهل یکون الفرق بین ان لا یکون زید مستطیعًا الا بطریق البحر لقلة الزاد والراحلة وبین کونه مستطیعًا بطریق البر ایضًا فحقق المسئلة بیانًا۔

الجواب ان کان علی طریق البحر والسفینة قادرًا علی تحصیل الطهارة الشرعیة باشتراء ظرف کالجلد او نحوه بسبع الکرّ من الماء او ازید لیطهر بدنه

عند الصّلوة ويحفظ ثوبا طاهرًا ليلبسه اوقات الصّلوة ولا ياكل ولا يشرب
من النّجس فيحفظ غذاء طاهرًا او ماء طاهرًا او ماء يطهره بالاتصال بالكرّ
ففي هذه الصّورة بهذه الشرائط يجب الحجّ وتأخيره كبيرة متوقّفة واذا مات
مع هذا التّمكّن وجب اخراج حجّة ميقاتيّة من تركته يكون كالدّين مقدّمًا
على الارث والّا فلا استطاعة له بل يكون هذا السّفر حرامًا وسفر معصية
يجب عليه الصّيام والاتمام في الصّلوة نعم لو كان مستطيعًا في سفر البرّ ايضًا
لسوء اختياره سفر البحر مع علمه بانّ سفر المعصية من ترك الصّلوة واكل
النّجس وحينئذٍ فالاقوى انّه وان كان عاصيًا وآثمًا لكنّه يصحّ حجّه ويبرئ
ذمّته انشاء الله تعالى س آدم زنده مستطيع كه از كبر سنّى و ضعف
قابل رفتن تا مكّه نباشد فرزندش به نيابت او حج بكند جائز است يا نه
ج بسم الله وله الحمد باياس از خوب شدن نائب گرفتن ضرر ندارد و
فرزندش اگر بتواند كه اعمال حج را بجا بياورد بهتر است والله العالم
اگر كسى مستطيع باشد وعمرش زياد باشد و پير او ضعيف باشد در
حيات خود ميتواند نائب بگيرد و بمكّهٔ معظّمه بفرستد يا نه ج بلى اگر پير
و ناتوان باشد جائز است كه نائب بگيرد خصوصًا اگر مايوس از قوّت باشد
بلكه بعضى تصريح كرده اند كه اگر اتفاقًا بعد از نائب گرفتن بنيه اش قوى
شد و قادر برفتن مكّه شد واجب نيست كه برود وهمان حج به نيابت كفايت
ميكند واين قول حق است هرچند احوط قول بلزوم حج ميباشد كه
استطاعت دو سبب دارد يكى استطاعت مالى و ديگرى بدنى وآنچه
بجا آورد عوض استطاعت مالى بوده و بدنى باقى ميباشد وان [illegible]
[illegible] س چه ميفرمايند در اين مسئله كه نائب حج اگر از ميقات احرام عمرهٔ
تمتّع بسته داخل مكّهٔ معظّمه شود وبعد از بجا آوردن افعال عمره
آيا نائب و منوب عنه هر دو برى الذّمه ميشوند يا نه واگر با نائب [illegible]

با حج شرط زیارت مدینه هم کرده شده است در صورت مذکوره نائب و
منوب عنه از زیارت مدینه هم بری الذمه میشوند یا نه و همچنین نائب زیارت
ائمه معصومین علیهم السلام در سرزمین مدفن امام رسیده پیش از
بجا آوردن زیارت بمیرد آیا نائب و منوب عنه بری الذمه میشوند یا نه و
همچنین کسیکه برای خود حج و زیارت میرود و بعد از بستن احرام عمره تمتع در
مکه معظمه رسیده پیش از بجا آوردن اعمال عمره یا بعد از بجا آوردن بعض
اعمال عمره یا حج بمیرد و حج را تمام بجا نیاورد آیا از برائی خود از حج و زیارت مدینه بری الذمه
میشود یا خیر و همچنین اگر از برائی خود بزیارت ائمه معصومین میرود و در
سرزمین مدفن ائمه رسیده قبل از بجا آوردن زیارت بمیرد از زیارت خود
بری الذمه میشود یا نه ج بسم الله وله الحمد بلی بموت بعد از احرام و دخول
حرم در حج سبب برائت نائب و منوب عنه هر دو میباشد و همچنین اگر از
خود حج نماید ولکن چون حکم مخصوص حج است تعدی از آن بزیارت مدینه
نباید نمود و در نائب با شتراط زیارت مدینه نقص اجرت باید شود و در
سائر زیارات ائمه صلوات الله علیهم نیز این حکم جاری است باید اعاده
بشود اگر زیارت ائمه واجب بوده والله العالم س کسیکه اجیر شود
برای حج و زیارت مدینه آیا میشود که هم از دیگری نیابت زیارت مدینه
بگیرد و بعد از بجا آوردن زیارت اولی زیارت دیگری را بجا آورد و همچنین
در زیارت کربلا و سائر زیارات اجیر میتواند که دو زیارت یا متعدد
زیارت نیابتی بگیرد ج اجیر حج نمیتواند که در آن سال اجیر حج دیگری شود
اما در زیارت مدینه و سائر زیارات ائمه با عدم منافات تعدد جائز
است س اگر کسی اجیر شود برای حج تمتع مطلقا یعنی مستاجر بگوید برو
برای فلان کس حج تمتع بکن و ذکر زیارت مدینه بمیان نیامد پس اگر اجیر
همین تنها حج تمتع بکند و زیارت مدینه منوره ننماید بری الذمه میشود یا نه

ج اگر متعارف دخول زیارت مدینه در ضمن حج باشد باید زیارت مدینه
نیز نماید به نیابت و اگر نکرد در بنصورت بقدر اجرت مثل زیارت مدینه نقص
اجرت زیارت مدینه میشود و اگر متعارف دخول زیارت مدینه نباشد
اینوقت نقص اجرت زیارت مدینه نیست و حج صحیح است در هر دو صورت
ولکن ظاهر اینست که زیارت مدینه دخلی با استیجار حج نداشته باشد س
کسیکه برای حج و زیارت مدینه منوره اجیر شود برای زیارت حمزه و مسجد
قبا و مسجد قبلتین وغیره نرود بری الذمه هست یا نه ج حکم این مثل سؤال
سابق میباشد که اگر متعارف است برود و اگر نرفت نقص اجرت المثل این
اعمال فائته میشود و در هر دو صورت در زیارت مدینه نیست و بری الذمه
هست و ظاهر خروج زیارت حمزه بلکه ائمه بقیع در استیجار زیارت مدینه است
مگر اینکه قرینه بر دخول باشد س کسیکه در ذمه خودش نماز و روزه
و حج قضا باشد آیا میشود که اجیر شود از برای حج و نماز و روزه دیگری یا نه
ج بنماز و روزه میتواند اجیر شود اگر منافی نماز و روزهٔ قضائی سابق
نباشد و همچنین حج اگر حجة الاسلام یا مقید بسنهٔ خاصه نباشد و اگر
حجة الاسلام باشد یا در خصوص یک سال باشد که در حج بجا آورد باطل
س چه میفرمایند در این مسئله اگر دو حج بلدی بنیابتی از بابت دو کس
از یک بلد خواه دو بلد در یک سال بگیرد باین شرط که فلان حج را امسال بجا
خواهم آورد و بعد تمام سال مکه یا مدینه خواهم ماند و سال دیگر حج دیگر را
بجا خواهم آورد و باراده هر دو حج در یک سال از بلد میت روانه شود جائز
یا نه ج بسم الله وله الحمد این استیجار با ترتیب مرقوم صحیح است ولکن اگر رفتن
داخل در اجاره نباشد بی اشکال است و اگر حج بلدی باشد در این استیجار این
نحو از بلدی که تا فلان مکان با این فاصله از ثانی نیز محسوب شود یا اگر
آن بلد مقام که میماند تا آنکه سال دیگر از آنجا برود اگر محل انصراف اطلاق

حج بلدی شود از هر دو مجزی است والا بقصد حج سال اول که طی مسافت
نموده مجزی است برای اولی و اگر تدارک نموده حج بلدی از هر دو محل اشکال

س در نیابت حج بلدی ضرور است که نائب از بلد منوب عنه از برای حج
روانه شود یا از هر بلدی که خواهد روانه شود میتواند مثلاً بلد نائب و حج
تا بلد منوب عنه ده روز یا بیست روز فاصله دارد آیا ضرور است که نائب
واجب در بلد منوب عنه آمده روانه شود یا نه و اگر نائب در اینصورت
از بلد خود روانه مکه شد آیا این حج بلدی شده یا میقاتی ج حج بلدی
مقابل حج میقاتی میباشد و میزان حج بلدی مختلف میشود بشرط مستاجر
و بنظر وصیت و بنظر مراد له حج برای کسیکه اگر خود میرود از کجا بلدی
میگرد و هر بلد میزان نمیشود پس نمیتواند از هر بلدی که خواهد برود بلکه
اقتصار کند بخصوص آن بلد که موصی یا مستاجر قرار دهد و بلد استطاعت
یا بلد موت غالباً میزان است و شیخ استاد بلد استیطان را میزان گرفته
و با تعدد اقرب الاوطان را و استیجار از ابعد یا مرور بوطن بی اشکال کافی
دانسته اند و بمرور با اشکال مع المیل بالصحة والله العالم س زید
وفات کرده و حجة الاسلام در ذمه اش هست حج میقاتی کفایت میکند
یا محتاج بحج بلدی است ج اقوی کفایت حج میقاتی است و احوط حج بلدی است
لکن زائد بر میقاتی باید از ورثه استرضا حاصل شود یا از ثلث اگر
وصیت نماید والله العالم س زن میتواند حج استیجاری برود
یا نه ج بلی میتواند س نیابت حج و همچنین صوم و صلوة شیعه
مؤمن را بشخصی که از کلاً شش ذو هم متصوف و شیخی بودن میشود
میتواند داد یا نه ج اگر عدالت را شرط بدانیم در اجیر در عبادات
چون وثوق را شرط در مستاجر از ین شخص منتفی است اجاره
او را از برای حج و صوم و صلوة و اگر شرط نباشد بلکه وثوق اطمینان

بوقوع دخل بر وجه صحیح را کافی بدانیم کما هو الحق با وجود این اطمینان ضرر ندارد والله العالم

وجواب دیگر از این سوال که دفعهٔ دیگر نوشته شد اینست که شرط نائب اینست که اطمینان

بدیانت و وثاقت او باشد و بعضی عدالت را شرط میدانند اگر مرد صوفی و شیخی نباشد

و مرد خدا و با تقلید یا اجتهاد باشد چه ضرر دارد و اگر نباشد جائز نیست هر چند شیخی و صوفی نباشد والله العالم

س شخص در ظاهر مؤمن و اعتقاد خود را صحیح و حق بیان میکرد و لکن

در بعض کلمات و اقوال مشتبه بصوفی و شیخی بود نیابت حج و نماز و روزه او را

گرفتن جائز است یا نه **ج** جائز است بلکه راجح است که مؤمن را بری الذمه

نمایند **س** مسئلهٔ اجیر شدن از برای حج و نماز و روزه شخص صوفی

و شیخی را چند بار دستخط فرمودند که اجیر شدن جائز است بلکه راجح است

که مؤمن را بری الذمه کند و در جای دیگر دستخط فرمودند که نیابت گرفتن

جائز است بلکه تفریغ ذمه موالی اهلبیت مستحب است در این صورت

اول آنقبله بیان فرمایند که آیا شخص صوفی و شیخی یا مشتبه بصوفی و شیخی

که ادعای مؤمنیت و شیعهٔ اثنا عشری بودن بکند و عقائد خود را صحیح

بیان میکرده باشد مؤمن و مسلم میتوان دانست یا نه و در حال رطوبت

با او مباشرت میتوان کرد یا نه بعد از آن بیان فرمایند که در هر دو صورت

نیابت حج و نماز و روزه از بابت آنشخص میتوان گرفت یا نه **ج** مجرد نسبت

بشیخی و تصوف منشأ حکم بشدی یا کفر و یا فسق نمیشود خصوص در صورتیکه

ادعای ایمان و اعتقاد بائمه دوازده گانه داشته باشد مؤمن و مسلم

میباشد و با رطوبت ملاقات ایشان ضرر ندارد و نیابت و استنابت

او نیز ضرر ندارد در ظاهر شرع والله العالم **س** اگر کسی وصیت کند که

پنجاه تومان از برای حجه من بگیرید و آدم امینی باین وجه راضی نمیشود

و وارث هم بزیاده بر این راضی نمیشوند تکلیف وصی چه میباشد در صورتیکه

آدم امینی هم نباشد که بمعامله دهند **ج** باید ادای دین از جهت استطاعت

یا غیر آن از ترکه مال میت بشود هرچند ورثه راضی نشوند و رضایت ورثه
شرط نیست هرچند تصرف جمیع ترکه باشد اگر حج موصی به واجب باشد از جهت
حجة الاسلام یا وجوب نذر و اجاره در موقت وارث بعد از ین میباشد و اگر
حج موصی به واجب نباشد و محض وصیت باشد درین وقت عمل بوصیت
چون ممکن نیست دران سال ساقط است و اگر رجاء عمل بوصیت باشد باید
منتظر شوند و اگر بالمره مایوس باشند در بوقت حکم تعذر عمل بوصیت
در وجاری میباشد که باید صرف در وجوه بر شود و در باب وصیت انشاء الله
تحقیق این مسئله از رجوع بوارث یا صرف در وجوه بر خواهد آمد و اگر ورثه
فقیر باشند از بابت وجوه بر دادن بآنها اولی میباشد و اگر فقیری پیدا شود
که بآن مقدار حج کند هرچند امین نباشد شاید اختیارش اولی باشد بقاعدهٔ
اقربیت و علم سقوط میسور بمعسور **س** شخصی مؤمن و شیعه
به نیابت کسی حج و زیارت ائمهٔ طاهرین و چهارده معصومین بجا آورد به چه قدر
ثواب خداوند عالم به منوب عنه میدهد و چه قدر به نائب **ج** در خصوص
حج روایت وارد است که برای نائب نه حسنه میشود و برای منوب عنه یکی
اگر مجال کردم تتبع زیاده میکنم تا آنکه باحادیث دیگر اگر وارد شده باشد
مطلع شوم و همین بس است **س** زید در دریا رسید بمحاذات یکی از مواقیت
و محرم نشده و داخل جده شد بدون احرام آیا فعل حرام کرده یا نه و آیا بر
یلملم که میرود محرم شود احرام او صحیح است و یا باید در دریا از محاذات
احرام به بندد **ج** اقوی لازم نیست که بمحاذات احرام به بندد مگر آنکه بداند
که بمیقاتی مرور نخواهد کرد پس اگر بمیقات دیگر مرور کند بهمان اکتفا کند
و اگر جمع کند بهتر است والله العالم **س** در دریا فرنگی ناخدای جهاز
نصب نموده که مرکب بمحاذی میقات رسید آیا از قول فرنگی که کافر است اگر
یقین یا ظن حاصل شود میتواند بمظنه اکتفا کند و احرام به بندد یا نه

ج اکتفا بمظنه است از قول اعراب و کفار در منیقات و محاذات میقات
خصوصا اگر تحصیل یقین متعذر یا متعسر باشد والله العالم س نماز احرام
که مستحب است و تلبیه واجب است آیا اینها را خواه روز باشد و خواه شب
جهرا قراءت نماید یا اخفاتا ج نماز احرام و تلبیه واجب الجهر و واجب الاخفا
نیستند بلکه مکلف مخیر است در جهر و اخفات ولی خصوص تلبیه جهرا در
رجال مستحب است والله العالم س کسی که احرام بست و لبیک گفتن را
شامل نیت احرام کرد مگر اینکه لبیک گفتن را تاخیر انداخت آیا میتواند تا لبیک
نگفته است بعض محرمات احرام را بعمل آورد یا نه ج لبیک موجب انعقاد احرام
است مثل تکبیر و قبل از تمام شدن لبیک جائز است ارتکاب محرمات احرام
نه محرمات حرم س آیا شخص حاجی میتواند از این بندها که آستین ندارد
که در ولایت ما هم بند مینامند شبها در حال احرام بروی احرام بیندازد
بجهت دفع اذیت از سرما یا نه ج بسم الله وله الحمد چون مخیط و شبیه مخیط
هر دو حرام است و آستین کوتاه شبیه مخیط میباشد البته نپوشد ولکن بجهت
سردی جامه احرام را زیاد کند و بند یا پتو و چیزی که مخیط و شبیه بمخیط نباشد
بر بدن و کتف خود بیندازد س زنان فوق جامه مخیط احرام بر بندند یا
باید ثوب احرام ملاصق ببدن تحت ثیاب باشد ج دو جامه احرام برای مردان
است و زنان احرام بهمان لباس خود می بندند س حاجی در حال احرام
اذیت سرما او میرسد و تقصیر میکند بپوشاندن سر و قصد ذبح گوسفند میکند
حال اگر سهوا و یا در خواب سرش باز شد یا بجهت معاذیر دیگر سر را باز نمود
یا آنکه سر باز شد و آن چیزی که بآن سر را پوشانید از سرش افتاد و در هر یک
ازین صور باز پوشانید سرش را حال باید یک گوسفند دیگر ذبح نماید و
کان متعددا که از برای هر پوشانیدن سر قصد ذبح یک گوسفند نماید
یا آنکه همان دفعه اولی که تقصیر کرد و قصد ذبح گوسفند نمود کفایت میکند

ج — سهو ونسیان در محرمات احرام باعث کفاره نمیشود مگر در صید واگر برداشتن کلاه وگذاشتن کلاه مثلا هر دو بی اختیار باشد یا هر دو سهوا بشود ضرر ندارد وکفاره نیز ندارد واگر برداشتن سهوا و بی اختیار شده باشد وگذاشتن به اختیار وعمد باشد کفاره دیگر تعلق نمیگیرد بجهت اینکه این تکرر ستر است نه ستر واحد والله العالم

س — از زبان بعضی از ثقات اهل علم بگوش رسید که حدیث در کشتن مار وکژدم وزاغ در حالت احرام وارد است آیا این حدیث بنظر شما رسیده یا نه

ج — فقها گفته اند که حرام است بر محرم کشتن حیوانات از وحوش وطیور وحشرات الارض الا شتر وگوسفند ومرغ خانگی وزنبور وعقرب وسوسمار وافعی وموش دشتی ومار وکلاغ ابقع که سیاه وسفید است وجمیع حیوانات موذیه چنانچه در نصوص وارد است

س — حاجی بعد از فراغ از اعمال عمره آیا زن بر او حلال میشود یا باید طواف نساء را بجا آورد

ج — بعد از فراغ از عمره تمتع جمیع محرمات احرام بر او حلال میشود مگر صید وحرمت آن هم از جهت حرم میباشد نه احرام

س — در عمره تمتع تقصیر محلل نساء هم هست یا نه

ج — بتقصیر محرم محل میشود از جمیع محرمات اجماعا

س — هرگاه ضعیفه در بین افعال حج وعمره یا قبل از آن حائض شد چه نماید

ج — بدانکه اگر زن حائض شود یا مستحاضه شود یا جنب شود یا وضع حمل شود پیش از احرام جائز است که با آن حال احرام ببندد واحرام از او ساقط نمیشود بلکه غسل احرام در حال حیض نیز مستحب است ونیز مستحب است که پنبه بسیار بخود بردارد ولته بالای پنبه گذارد وبر کمر بندی محکم ببندد واگر از مسجد شجره احرام ببندد که میقات اهل مدینه است وهمچنان کسی است که از راه مدینه برود وباید احرام او در اصل مسجد شجره بسته شود نه در بیرون آن پس حائض وجنب ونفسا مکث نکنند ودر حال راه رفتن نیت احرام کنند واگر حائض شود یا نفاس عارض او شود پیش از طواف عمره پس اگر

بداند که پاک میشود و میتواند طواف و سعی را بجا آورد و میرسد بعرفات
بر وقت آنکه اول ظهر است و وقوف بجا میآورد پس باید صبر کند تا پاک شود
پس طواف و اعمال را بعمل آورد و بعد از آن احرام حج به بندد و اگر بداند که بتاخیر
انداختن و صبر کردن وقوف عرفات فوت میشود و بعرفات نمیرسد عدول کند
از عمره تمتع بحج باین معنی که در دل قرار دهد که این احرام سابق را احرام حج قرار
دادم و برود بعرفات و مشعر و منی و جمیع اعمال آنجاها را بعمل آورد و چون بمکه
میآید اگر از حیض پاک شده در روز عید غسل میکند و طواف حج و صلوة
طواف و سعی و طواف نساء و تقصیر را بعمل میآورد و اگر از حیض پاک نشده
طواف حج و صلوة طواف را بعمل نیاورد تا پاک شود و بعد از پاک شدن
بعمل آورد و بعد فراغ از همه اعمال حج و تقصیر برود با دنی الحل که نزدیکترین
مقام و موضع است بحرم و احرام عمره مفرده و اعمال آنرا بجا آورد و اگر پیشتر
از احرام بستن بجهت عمره زن حائض یا نفساء بداند که اگر احرام عمره ببندد
و اعمال آنرا بجا بیاورد پاک نخواهد شد که بتواند بعرفات برسد وقوف عرفات
را بعمل آورد در این وقت ابتداء احرام حج ببندد و بنیت حج افراد کند پس برود
بعرفات و جمیع اعمال عرفات و مشعر و منی را بجا بیاورد و بعد از پاک شدن
طواف و باقی اعمال حج را بنیت افراد بجا آورد و بعد از آن عمره مفرده بکند و اگر
حیض بعد از طواف و نماز عارض شود سعی صفا و مروه را بجا آورد والله
العالم **سؤال** ضعیفه که حائض و جنب باشد دخل کعبه معظمه و حرم
رسول خدا صلی الله علیه وآله و جناب سید الشهداء علیه السلام و یا حرم یکی از
ائمه اطهار سلام الله علیهم میتواند بشود یا نه **جواب** دخل کعبه و حرمین نمیشود
و احوط عدم جواز دخول در روضات میباشد چنانچه تفصیل آن در
رساله بیان شد والله العالم **سؤال** چه میفرمایند در این مسئله که
طواف نساء در عمره مفرده و در حج تمتع از ارکان است یا مختص برای حلال

شدن زن است و کسیکه در حج و عمره مفرده طواف نساء را بجا نیاورد آیا حج و عمره او صحیح و کامل است یا ناقص یا باطل و کسیکه طواف نساء را بجا نیاورده باشد در حج و عمره مفرده و بوطن که از بلاد بعیده است برگشت و عود هم ممکن نیست و فاصله قلیل یا کثیر هم گذشته باشد چه کند ج در عمره تمتع طواف نساء نیست و واجب نیست علی الاصح و اما در عمره مفرده و در حج تمتع پس واجب ست و لکن رکن نیست علی الاشهر و اگر فراموش کرده یا آنکه جهلاً ترک کرده حرام است برای او زن چنانچه اگر زن باشد حرام است برای او مرد تا آنکه خود بعمل آورد آنرا یا نائب بگیرد بلکه اگر بمیرد قضا باید کرد والله العالم س هرگاه کسی طواف نساء را فراموش کند و بعد از چند روز بخاطرش آید چه کند و زن بر او حرام است یا نه ج جوابش گذشت س آیا بر تارک طواف نساء خصوص وطی زن حرام است یا سائر تمتعات نیز حرام است ج وطی و نظر بشهوت و تقبیل و لمس بشهوت نیز حرام است بلکه فاضل هندی تقویت کرده حرمت عقد بر نساء را نیز هر چند خوا از خالی از قوت نیست والله العالم س ارکان واجب حج بیت الله الحرام چند است بیان فرمایند ج آنچه بعض فقهاء تصریح کرده اند ارکان عمره سه است احرام و طواف عمره و سعی و نیت احرام حاجت بذکر ندارد که داخل در ارکان است بجهت آنکه در هر جائی نیت تابع آن واجب است در رکن و غیر رکن بودن و ارکان حج پنج است احرام از خانه کعبه و وقوف بموقفین عرفات و مشعر و طواف حج نه طواف نساء و سعی و تفصیل ارکان از حج و عمره در بیان احکام هر یک مفصلاً مذکور است س طواف خانه کعبه واجب ست یا مسنون و داخل ارکان است یا خیر ج از واجبات و ارکان است و نقل باتفاق و اجماع نیز شده است و امر بات در کتاب الله شده است و لیطوفوا بالبیت العتیق س زید بحج رفته و جمله ارکان حج بجا آورده و از جهت طوافکه به

باعدم مانع نائب گرفته خود بجا نیاورده آیا نیابت مسقط طواف خویش
هست یا نه (ج) مسقط نیست (س) زن غیر مختون بود و ارکان حج طواف
کعبه کرد آیا این حج صحیح است یا نه (ج) شرط صحت طواف این است که مختون باشد
و این اشتراط در حق مرد ثابت است بلکه بعضی در صغیر نیز گفته اند و احوط
آنست که با جهل معذور نیست بلکه اعاده نماید بعد از ختنه و نائب مختون
برای طواف نیز بگیرد (س) زن چهل سال است که ختنه نکرده و از ختنه
کردن میترسد آیا در این حالت حج میتوان کرد یا نه (ج) اگر رجاء زوال خوف
باشد در آن وقت حج کند و اگر رجاء زوال نباشد خود طواف کند و نائب
هم بگیرد و شیخ استاد اعلی الله مقامه فرموده که با تعذر ختنه احوط آنست
که خود حج کند و نائب هم بگیرد و سالی که ممکن از ختنه باشد نیز حج کند بعد از
ختنه (س) زن غیر مختون هرگاه مستطیع شود به همین حالت حج میتوان
کرد یا نه (ج) نمیتواند طواف کند (س) چه میفرمایند در هدی تمتع که
آنرا قسمت اثلاث نشود اضطرارا یا سهوا یا عمدا یا جهلا محض ذبح کافی
است یا نه (ج) سه قسمت کردن واجب نیست بلکه مستحب است بلکه محض
ذبح کافی است والله العالم (س) احکام حج را تماما بتفصیل بیان فرمایند
بنحویکه حاجی و مقلد را دیگر احتیاج استفسار نباشد (ج) در مناسک رساله
کوچکی نوشته ام با و رجوع نمایند بلکه همان رساله را در جواب این سوال
نقل کنند

رساله

بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله رب العالمین والصلاة
والسلام علی خیر خلقه محمد و آله الطیبین الطاهرین المعصومین و بعد
این چند کلمه بسبیل اختصار در مسائل حج و عمره بحسب التماس جمعی از
احقر عباد زین العابدین المازندرانی قلمی میشود در ضمن دو باب و چند
فصل و یک خاتمه انشاء الله تعالی

باب اول در عمره است

و افعال آن پنج است احرام و طواف و نماز طواف و سعی صفا و مروه

فصل اول در احرام

و تقصیر فصل اول در احرام میباشد پس در حال بستن احرام قصد کند که احرام می بندم یعنی متصف میشوم بحالتیکه باعث میشود حرام شدن چیزهائیکه پیش ازان حلال بود یا آنکه قصد کند که قرار دادم برخود ترك امور مخصوصه که میاید یا داخل میشوم در عملی که باعث میشود در حرام شدن چیزهائیکه پیش ازین حلال بوده یا اینکه قصد کند که اشیای مخصوصه که حرام اند برخود حرام کرده ام و لبیك میگویم و دو جامۂ احرام می پوشم و میتواند که لبیك و دو جامۂ احرام را در نیت احرام ملاحظه نماید خلاصه بهر طور که تعبیر کند کافی است بلکه لازم نیست که معنی احرام را لغةً و اصطلاحاً بفهمد یا آنکه در وقت نیت احرام محرمات احرام را بجا بیاورد مثل روزه که اگر همین قدر نیت کند که روزه میگیرم یعنی امساك میکنم از امور یکه خداوند قرار داده که امساك از آن کنم کافیست و حاجت بتفصیل نیست و چون بهتر آن است که یك نیت اجمالی را در احرامگاه بالنسبت بعمره تمتع نماید و بعد از آن در هر یك از افعال عمره نیت علیحده نماید بدین طور نیت کند در احرامگاه که عمرهٔ تمتع و عمرهٔ اسلام بجا میاورم برای خود یا به نیابت از فلان قربةً الی الله و بعد ازان نیت کند که احرام عمرهٔ اسلام بجا میاورم قربةً الی الله تعالی و مراد از عمرهٔ اسلام آنست که ابتداءً بر مکلف لازم میشود نه بسبب نذر و عهد و نیت در همه جا مجرد قصد است و جای آن دل است و لکن خصوص نیت حج و عمره را بزبان آوردن مستحب است و چون از بعضی ظاهر میشود که کندن رخت دوختنی نیز از واجبات احرام است پس بهتر آنست که همچنین نیت کند که جامه های دوختنی را میکنم از برای عمرهٔ تمتع حجة الاسلام قربةً الی الله و در وقت پوشیدن دو جامهٔ احرام نیز نیت کند که دو جامهٔ احرام میپوشم در عمره تمتع قربةً الی الله و واجبات احرام چند چیز است اول نیت که مشتمل باشد بر

قصد یعنی نیت ۱۲
متصف صفت کرده شده ۱۲
امور مخصوصه چیزهائیکه مخصوص است ۱۲
اشیاء چیزها ۱۲
لغةً یعنی از روی لغت و اصطلاحاً از روی اصطلاح ۱۲
محرمات چیزهای حرام ۱۲
امساك باز داشتن ۱۲
امور چیزها و کارها ۱۲
اجمالی یعنی غیر تفصیلی ۱۲
احرامگاه جای بستن احرام ۱۲
عمرهٔ تمتع یعنی عمره که در حج تمتع ۱۲
اسلام بجا میاورند ۱۲
مکلف کسیکه عمل برو واجب شود ۱۲
نه بسبب نذر و عهد یعنی عمرهٔ تمتع و اسلام هم مثل نماز و روزه است که بر مکلف از جانب خدا واجب است ۱۲
مستحب یعنی سنت ۱۲
کندن رخت یعنی بیرون آوردن جامه از بدن ۱۲

تعیین و قصد قربت و مقارنت و همچنین وجوب و ندب و اصالت و تحمل و
اداء و قضا هرگاه تعیین موقوف بملاحظهٔ اینها باشد یا از جهت ملاحظهٔ احتیاط
باین نحو مثلاً که قصد احرام عمرهٔ تمتع برای خود یا غیر خود کنند قربةً الی الله تعالی دوم
پوشیدن دو جامهٔ احرام پیش از احرام و نیت احرام علی الاحوط سوم گفتن کلمهٔ
لبیک چهارگانه که میباید مقارن نیت احرام علی الاحوط چهارم بستن احرام
تمتع است در زمان احرام که ماه شوال و ذی القعده و اوائل ذی الحجه باشد
بخلاف عمرهٔ مفرده که زمان او مجموع سال است پنجم بستن احرام در مکان احرام
که مواقیت شش گانه است در احرام عمره اول وادی عقیق است که میقات اهل
عراق و نجد و کسانیکه بنزدیکی ایشان میباشند و میقات هر کسی است که از آن
راه عبور کند و اول مسلخ است و وسط آن غمره است و آخر آن ذات عرق
و احرام در مسلخ و غمره صحیح بلکه افضل است علی الاقوی و در خود ذات العرق خلاف
احتیاط است مگر از برای مضطر و احرام بعد از گذشتن از ذات العرق حکم بعدم
صحت او شده است دوم مسجد شجره است که ذوالحلیفه عین آن یا جزء آن
است و آن میقات اهل مدینه است و هر که از آن راه عبور میکند و هرگاه
محرم حائض و نفساء یا جنب باشد که طهارت در حق او ممکن نباشد در حال
مرور از مسجد محرم شوند و مکث نکنند و اگر احرام بستن ممکن نباشد الا
بمکث از خارج مسجد محرم شود یا آنکه تاخیر اندازد و در جحفه محرم شود و همچنین
است حال کسیکه احرام در مسجد شجره از برای او مستلزم مشقت شدیده
شود پس از خارج مسجد محرم میشود یا منتظر جحفه میشود و احتیاط آنست
که در خارج مسجد احرام ببندد و در جحفه نیز تجدید احرام نماید سوم جحفه است
که آن احرامگاه اهل مغرب و مصر و شام است و هر کسیکه از آن راه بمکه میروند
چهارم یلملم است که احرامگاه اهل یمن و کسانی است که از آن راه بمکه میروند پنجم
قرن المنازل که آن احرامگاه اهل طائف است ششم خانهٔ کسی که خانه اش

وهم مرد باید مخیط نباشد و شبیه مخیط نیز نباشد مثل پاسلق و پیاپیچ
و نحو آن و اگر شک کند که مخیط است یا نه احوط اجتناب است و اقوی جواز
است و هم یک از این دو جامهٔ احرام را باید گره نزند بلکه بعضی تصریح نموده‌اند
بعدم جواز گره زدن ثوب احرام که بر دوش میباشد هر چند اقوی جواز است
خصوص در لنگ که جائز است گره زدن آن و اگر متصل کند دو طرف ازار و
و خیاطه به پیچد ضرر ندارد هر چند احوط ترک بستن است مطلقاً
و نحو آن و تکمه نیز نبندد از دو تکمه دار درست نکند و اگر از جهت سرما یا گرما
یا غرض دیگر بخواهد یا زیاده جامه را بدل کند یا زیاد کند عدد آن را بهر قدر که بخواهد
جائز است بهمان شرائط که در دو جامهٔ احرام ذکر شد و غیر از شرائط مذکوره
شرط ندارد بحسب جنس ثوب و رنگ ثوب پس هر جنس و هر رنگ ضرر ندارد
از ریسمان پنبه و سفید بودن نیز ضرر ندارد بلکه مستحب است چنانچه مکروه
است که چرک باشد یا آنکه سیاه باشد و اگر دو جامهٔ احرام را نداشته باشد بیکی
اکتفا کند و اگر هیچ یک را نداشته باشد و ساتر دیگر نیز نداشته باشد مگر
و نحو آن برهنه احرام به بندد و اگر لنگ نداشته باشد بر یک جامه اکتفا نماید اگر
رداء نداشته باشد و قبا یا پیراهن داشته باشد قبا را یا پیراهن را پشت
و بالا را پائین کند و بر کتف اندازد و دست را در آستین داخل نکند و تکمه‌ها
نیز نبندد ازو بلکه بکند و این دو جامه شرط صحت احرام نیست هر چند واجب
است پس اگر عمداً در اول احرام دو جامهٔ احرام را نپوشید گناه کار است
ولکن احرام او صحیح است چنانچه واجب نیست که همیشه این دو جامهٔ احرام را بپوشد
بلکه جائز است که از خود دور کند چنانچه واجب نیست پوشیدن این دو
جامهٔ احرام برای زن بلکه جائز است که زن همان جامه که پوشیده است
احرام به بندد بلکه جائز است برای زن بلکه بعضی که حریر در وقت احرام بپوشد
هر چند احوط از برای هر دو ترک احرام است بحریر چنانچه در حق زن انشاء

شد چنانچه احوط برای زن پوشیدن دو جامهٔ احرام نیز هست که بپوشد
در زیر لباسها و امّا لبّیک پس بعد از نیّت بلا فاصله لبّیک گوید هر چند که
جواز لبّیک است با فاصله و مقارنت شرط نیست و بهتر آنست که موضع
احرام با موضع تلبیه عرفاً متّحد باشد و در لبّیک گفتن نیز نیّت کند مثلاً
و بگوید که لبّیک میگویم در عمرهٔ تمتّع از جهت عقد احرام قربةً الی الله و تلبیه
واجب یکدفعه است و بهتر آنست که دو مرتبه لبّیک بگوید یکمرتبه در حال ابتدا
و مرتبهٔ دیگر در حال راه افتادن و بهتر از آن آنست که تکرار کند آنرا چه سوار
چه پیاده تا زمان مشاهدهٔ خانهای مکّه پس در آنوقت تلبیه را قطع کند
و مستحبّ است بلند گفتن از برای مرد نه زن در صعود و نزول و از بعضی
ظاهر میشود که در اوّل انعقاد احرام جهر به لبّیک مستحبّ نیست بلکه اخفات
آن مستحبّ است بعد از آن جهر نماید و امر آن سهل است و صورت آن
این است که بگوید لَبَّیْکَ اَللّٰهُمَّ لَبَّیْکَ لَبَّیْکَ لَا شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیْکَ و همین قدر
و احوط این است که این فقرات نیز بخواند اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَکَ وَالْمُلْکَ لَا
شَرِیْکَ لَکَ و فقرات مرقومه را باید غلط نخواند و درست بخواند و همزهٔ
اِنَّ را بکسر و فتحه هر دو بخواند و اگر جمع نکند بکسر همزه بخواند و اَلْمُلْکَ را بفتح
نیز بخواند و اگر بعد از ملک کلمهٔ لک را زیاد کند احتیاطاً باک نیست و ضرر ندارد
و حیض و جنابت مانع از احرام نیست بلکه مانع هیچ چیز از افعال حج و عمره نیست
مگر طواف و نماز طواف بدانکه شرط انعقاد احرام و صحت آن گفتن چهار
لبّیک مرقوم میباشد که قبل از گفتن لبّیک چیزی بر محرم حرام نمیشود
هر چند دو جامهٔ احرام پوشیده باشد و اگر عاجز باشد از گفتن مثل لال
و گنگ پس اشاره با انگشت میکند و بهتر آنست که بدل بگذارند الفاظ
لبّیک را و زبان را نیز حرکت دهد و اگر نائب بگیرد در تلبیه نیز بهتر میباشد
و اگر قادر بر عربیّت نباشد بقدر مقدور بگوید و اگر هیچ قدرت نداشته باشد

بعربیت ترجمه‌اش را بگوید و نایب نیز بگیرد و بعد از گفتن لبیک حرام میشود بر او
چند چیز اول صید کردن و گرفتن حیوان وحشی صحرائی حتی ملخ چه حلال گوشت باشد
چون آهو و چه حرام باشد چون شیر و جائز است صید حیوان بحری و اگر ندانست
که بری است یا بحری اجتناب نماید علی الاحوط و مراد از بری آنست که
تخم کردن و جوجه کردنش در بر باشد هر چند تعیش آن در بحر باشد و
صید بحری آنست که تخم کردن و جوجه کردنش در بحر باشد هر چند تعیش
آن در بر باشد دوم کشتن صید حیوان صحرائی هر چند بسبب حشرات آن
باشد پس اگر محرم حیوانی را ذبح کند حرام است خوردن آن و خوردن بچه شکم
آن که آن و بچه‌اش مرده و در حکم مردار است سوم خوردن صید صحرائی و همچنین
تخم صید صحرائی یا جوجه آن و همچنین تلف کردن آن چهارم راه نمائی کردن
صیاد را بر صید بسبب اشاره کردن و نشان دادن بآن هر چند آن صیاد محرم
نباشد و هرگاه صیاد محتاج به نشان دادن نباشد مجرد دلالت حرام نیست
و هر حیوانی که قصد شخص کند و خوف از و حاصل باشد مثل درنده و کژدم
پس قتل آن جائز است و قتل مار جائز است اگر چه قصد او نکند پنجم لذت
بردن از زنان بجماع یا بوسیدن یا نظر کردن بشهوت حتی نظر بقامت زن
کردن بشهوت هر چند در زیر چادر باشد و لمس آنها بشهوت یا معانقه
آنها و نحو آن از تلذذات ششم طلب خروج منی نمودن از خود ببازی یا
بخیال یا بدست و نحو آن هفتم عقد کردن زن از برای خود یا غیر خود چه بدوام
و چه بانقطاع و همچنین اجازهٔ عقد نیز حرام است و احوط آنست که
از صیغهٔ تحلیل نیز اجتناب نماید بلکه احوط ترک خواستگاری نمودن زن
است برای محرم بلی طلاق دادن زوجه خود یا غیر در حالت احرام بلکه رجوع
بمطلقه رجعیه ضرر ندارد هشتم حاضر شدن در مجلس عقد هر چند برای
شاهد شدن بر عقد نباشد بلکه احوط اینست که شهادت بر عقد نیز ندهد

هرچند با اهل شهادت نموده باشد درحالیکه محرم نبوده بلکه اگر اقامت شهادت واجب
شود آنوقت جائز است شهادت دادن نهم پوشیدن لباس دوخته یا شبیه
بدوخته مثل باسلق و بیابچی و زره برای مردان واما زنان پس جائز است
برای آنها پوشیدن دوخته درحال احرام بلی زن محرم ترك نماید دستکش بند
نمودن را که برای محافظت از سرما درست میکنند بلکه ترك نماید قسمی از
زینتی را که زنها برای دست و پا درست میکنند و بستن شال بکمر و کمر
و همیان دوخته بکمر ضرر ندارد و همچنین چیز دوخته که برای بادفتق می بندند
و همچنین نشستن بر فرش دوخته نیز ضرر ندارد و لحاف مخیط و پوشاندن خود
بدوخته در وقت خواب که سر را نپوشاند و بخوابد [illegible] از چیزی که لبس مخیط صادق
نیست نیز ضرر ندارد هرچند احوط اجتناب است بلکه شال را اگر بسینه به بندد
نه بکمر ضرر ندارد دهم استعمال مشك و عنبر و زعفران و ورس بلکه احوط اجتناب
از جمیع انواع طیب است ببوئیدن یا بخور کردن یا خوردن یا بچشم کشیدن
سرمه خوشبو یا پوشیدن چیزیکه دران بوی خوش باشد چون مشك و عنبر
حتی مالیدن خوشبو یا داخل کردن خوشبو در چیزی برای خوردن و خوراك
مادامیکه مستهلك نباشد بلی بوکردن میوه های خوشبو مثل سیب و به
و همچنین شنیدن بو در وقت مرور ببازار عطاران میان صفا و مروه
و همچنین ریاحین و خلوق کعبه که کعبه را بآن خوشبو میکنند ضرر ندارد
بلی اجتناب از همه آنها احوط است و هرگاه جامه محرم یا بدنش به طیبی
بخورد جائز است که خود بشوید آنرا ولکن احوط آنست که بدست خود
نشوید بلکه بآلت دیگر بشوید یا آنکه بحلال بدهد که بشوید یا جامه را عوض کند
یازدهم گرفتن دماغ است از جهت بوی بد بلی حبس نفس از آن یا بتعجیل
رفتن از جهت فرار از بوی بد ضرر ندارد هرچند خلاف احتیاط است دوازدهم
سرمه سیاه بقصد زینت بچشم کشیدن بلکه احوط اجتناب از مطلق سرمه است

سیزدهم مالیدن روغن ببدن بلی خوردن آن ضرر ندارد چهاردهم جدال
است باین نحو که بگوید لا والله و بلی والله در مقام خصومت یا در غیر طاعت خدا
بلکه اجتناب نماید از مطلق قسم در غیر طاعت و قسم دروغ بخورد هر چند یکدفعه
باشد بلکه سه دفعه ببهم قسم راست بخورد و قسم راست بجهت ضرورت مثل
رفع ضرر و احقاق حق یا جدال در طاعت خدا و صله رحم و اکرام برادر مؤمن
ضرر ندارد و کفاره نیز ندارد و قسم حاصل میشود بگفتن لا والله و بلی
والله بلکه احوط ترک مطلق قسم است چه راست و چه دروغ هر چند بلغت
عربی نباشد و هر چند بغیر لفظ جلاله باشد پانزدهم فسوق است و آن دشنام
دادن بمؤمن است و همچنین دروغ گفتن و اذیت کردن بزبان و نحو آن
شانزدهم ناخن گرفتن اگر چه ناخن یک انگشت باشد هفدهم نگاه کردن با ئینه
علی الاحوط هر چند بقصد زینت نباشد و عینک و دوربین ضرر ندارد
و همچنین ضرر ندارد نگاه کردن در آب صاف و نحو آن از چیزهائیکه عکس
در آن نمایان است هیجدهم زائل کردن مو از سر و ریش و سائر بدن در
حال اختیار نوزدهم بیرون آوردن خون از بدن بسبب فصد یا حجامت
یا مسواک در حال اختیار علی الاحوط بیستم کندن دندان است علی الاحوط
در حال اختیار هر چند خون نیاید بیست و یکم پوشیدن مردان سر را
یا بعضی از سر را حتی گوش بهر ساتری که باشد حتی مثل گل و حنا و حمل
چیزی بر سر و گذاشتن آن بر سر بلکه بهتر آنست که سر خود را بدن نیز
نپوشاند بلکه اولی آنست که سر خود را بجامه و نحو آن نخشکاند و اگر محتاج
شود بخشک کردن بدست خشک کردن بهتر است بلی انداختن بند
آب بر سر و بستن سر بجهت صداع بر ریسمان و بند زیر جامه و دستمال
و نحو آن ضرر ندارد و جائز است که مرد سر خود را بروی بالش و نحو آن
یا بر روی زمین بگذارد و هرگاه سهواً سر خود را بپوشاند هر وقت که

مذکور شد بیند از دستار را و مستحب است که بعد از اند اختن تلبیه
بگویند چنانکه در احرام گذشت و مراد از سر در مقام احرام محل روئیدن موی
میباشد یا گوش و غیر آن داخل در سر نیست حتی گردن و سر و هر چند احوط
نپوشانیدن مو میباشد بلی گوش داخل است چنانچه ذکر شد و اما
زنان پس پوشانیدن سر برای آنها جائز است بلکه احرام زنها در روی ایشان
میباشد که باید روی خود را نپوشانند بنقاب و غیر آن حتی در خواب مگر
برای نامحرم که در آن صورت نیز بیاویزد مقنعه یا چیزی را و ببندد را و لکن
سعی نماید که نقاب و چیزی و مقنعه بر روی او نخورد علی الاحوط و احوط در
زن آنست که ترک کند زیوری را که عادت او بپوشیدن مثل آن زیور نبوده
است بلکه بعضی حرام دانسته اند بلی پوشیدن زیوری که غالبا در خانه میپوشید
ضرر ندارد و باید ترک نماید اظهار زینت را برای شوهر و غیره و خنثی که
معلوم نیست که زن است یا مرد باید که جمع کند میان احرام زن و مرد
که رو و سر هر دو را نپوشاند و بعضی گفته اند که خنثی مخیر است در سر
نپوشاندن یا رو نپوشاندن و کفاره بر او واجب نیست مگر در وقتیکه
جمع کند ما بین پوشاندن رو و سر هر دو بست و دوم انگشتر بدست
کردن برای زینت علی الاحوط و برای سنت ضرر ندارد بست و سوم استعمال
حنا برای زینت بلکه خضاب بحنا نمودن علی الاحوط و بعضی استعمال حنا
برای سنت جائز دانسته اند بست و چهارم پوشیدن موزه و مثل
آن بلکه نپوشد هر چیزی را که تمام پشت پا را بپوشاند مثل جوراب و کفش
در حال اختیار و در حال اضطرار پوشیدن آن جائز است و لکن بهتر
آنست که پاره کند آنرا که تمام پشت پا را نپوشاند و اما ستر پشت پا بغیر
پوشیدن مثل نشستن بر آن و زیر لحاف یا زیر آب بردن و بدست
پوشاندن ضرر ندارد بست و پنجم ازاله مو از بدن خود یا غیر خود

بچیدن یا کندن یا تراشیدن یا بنوره یا غیر آن پس محرم را حرام است که سر محرم را بتراشد بلکه سر غیر محرم را نیز اجتناب نماید علی الاحوط بلی اگر بغیر عمد موی زائل شود ضرر ندارد و مبالغه در تخلیل در وضوء و غسل ننماید که مبادا موی ساقط شود بیست و ششم سر را باب فرو بردن نه ریختن آب بر سر بیست و هفتم در سایه چیزی بودن از بالای سر و همچنین از پهلو علی الاحوط چه در روز و چه در شب و چه روز ابر و چه آفتاب ولکن مخصوص است حرام بودن آن بوقت راه رفتن در حالت سواری از برای مرد نه زن و نه طفل و چوبهای کجاوه که خالی از روپوش باشد ضرر ندارد و امّا وقت منزل کردن یا جای ساکن شدن یا پیاده رفتن در زیر سایه بودن ضرر ندارد و چنانچه از جهت آفتاب یا سرما یا باران اگر مضطر شود ضرر ندارد چنانچه ضرر ندارد سایه بدست خود بر خود نمودن بیست و هشتم سلاح پوشیدن علی الاحوط مگر در صورت خوف از دشمن بیست و نهم کشتن سپش جامه یا بدن امّا کشتن غیر سپش از جانوران بدن مثل کیک و پشه ضرر ندارد هر چند احوط اجتناب است چنانچه ضرر ندارد انداختن سپش و نقل آن بمکان دیگر هر چند مظنه افتادن آن باشد بلی احوط ترک آنست که جمیع انداختن سپش را نیز حرام دانسته اند و نقل آن بموضع دیگر که در معرض سقوط باشد نیز حرام دانسته اند سی ام بریدن درخت و کندن علف مگر چیزها ئیکه استثناء شده از اذخر و غیر آن و فی الحقیقت این از تروك احرام نیست و مخصوص بمحرم نیست بلکه از خواص حرم است

فصل دوم در طواف است بدانکه محرم بعد از آنکه داخل مکه معظمه و مسجد الحرام شد واجب است که طواف خانه کعبه نماید و شرط طواف پنج چیز است اوّل پاك بودن از حدث اکبر و اصغر که اگر محتاج بغسل است غسل نماید و اگر محتاج بوضوء است وضوء بسازد و اگر عاجز از

وبنوبر وغسل است تیمم نماید دوم پاك بودن بدن و دو جامه احرام از نجاسات حتی از نجاسات معفو در نماز علی الاحوط سوم پوشیدن عورت اگر با عورت این خواتی شده باشد مثل نماز چهارم آنکه ختنه کرده باشد در حق غیر زن خنثی بعیده وخنثی علی الاحوط پنجم نیت قربت و دوام نیت و مقارنه نیت که قصد نماید که از برای خود یا از برای فلان اگر نائب باشد طواف عمره تمتع بجا میاورم که هفت مرتبه دور خانه کعبه میگردم واجب قربة الی الله تعالی

واجبات طواف هشت چیز است اول قرار دادن خانه کعبه را در جانب چپ طواف کننده در جمیع احوال دوم ابتدا کردن بحجر الاسود بر وجهی که عرفا ابتداء حرکت او از حجر الاسود باشد و همین قدر کافی است و هرگاه بخواهد که یقینا کند در ابتداء قدر قلیل از حجر عقب تر بایستد و شروع در طواف کند و قصدش این باشد که این زیادتی من باب المقدمه میباشد نه جزو طواف و همچنین در شوط هفتم قدری زیاد کند بنحوی که یقین کند که اول جزو از بدن مقابل حجر شد و ختم باو نیز ضرر ندارد پس اگر بخواهد که دقت تمام نماید که تعیین اول جزو از بدن خود را که آن شکم یا سینه یا ابهام رجلین است برابر اول جزء از حجر الاسود نماید ضرور نیست سوم منتهی نمودن حرکت باست بحجر الاسود بنحو مرقوم چهارم آنکه طواف را میانه خانه کعبه و مقام ابراهیم واقع سازد پنجم آنکه همه بدن از خانه کعبه خارج باشد و بر روی شاذروان که بمقدار یك ذراع متصل بخانه کعبه است راه نرود ششم آنکه حجر اسمعیل را داخل در طواف خود نماید که دور حجر نیز بگردد هر چند از اجزاء خانه ندانیم هفتم آنکه هفت مرتبه دور خانه کعبه بگردد نه کم و زیاد هشتم آنکه این شوط از این هفت شوط پیهم بجا آورد بی فاصله و در این حال بر شاذروان کعبه که اساس و بنیان قدیم کعبه است راه نرود بلکه مس دیوار کعبه بدست و بدن خود نکند و هرگاه شك کند در عدد اشواط بعد از فراغ دخول

در کار دیگر شکش اعتبار ندارد و اگر قبل از فراغ شک کند و شک در زیادتی
باشد مثل اینکه نداند هفت شوط کرده یا هشت شوط بنا را بر اقل
بگذارد و هرگاه شک کند در نقیصه مثل آنکه نداند که چهار شوط است
یا پنج یا شک در نقیصه و زیاده هر دو کند مثل اینکه نداند که شش شوط است
یا هشت شوط باطل میشود طواف و طواف را از سر میگیرد و ظن مثل شک
است در طواف مستحب در همه این صور جائز است بنا بر اقل و واجب است
که بعد از اتمام هفت شوط طواف مشغول نماز شود **فصل سوم**
در نماز طواف است و احوط آنست که نماز طواف واجب را در عقب
مقام ابراهیم که عرفا قریب باو باشد بجا آورد و طواف مستحب نمازش
در تمام مسجد جائز است که بجا آورد و واجب نیست که در خلف مقام ابراهیم
بجا آورد و کیفیت نماز طواف باین نحو است که نیت نماید بدون اذان
و اقامت که دو رکعت نماز طواف عمره تمتع برای خود یا برای فلان بجا
میآورم واجب قربة الی الله تعالی و اگر بصحت قرائت خود مطمئن نیست
اقتدا نماید در این نماز و الا اقتدا نماید و فرادی نیز بعمل آورد و مخیر
است میان جهر و اخفات چنانچه مخیر است که هر سوره که بخواهد بخواند
مگر آنکه بهتر آنست که در رکعت اول بعد از حمد قل هو الله احد بخواند
و در رکعت ثانیه بعد از حمد قل یا ایها الکافرون بخواند و هرگاه نسیانا
نماز را ترک کرده باشد یا باطل شده باشد بعمل آورد بمقام ابراهیم
و هرگاه عود بآن مشقت داشته باشد هر جائیکه خواهد بکند و لکن
احوط آنست که در اشهر حج بکند و اعمال متاخره از صلوة طواف باطل
نمیشود و بعد از نماز واجب است که سعی مابین صفا و مروه نماید
فصل چهارم در سعی مابین صفا و مروه است یعنی
راه رفتن در میان این دو مقام باین قصد که نیت کند که راه میروم

درمیان کوه صفا و مروه در عمرهٔ تمتع برای خود یا برای فلان قربة الی الله
و واجب است که ابتدا از صفا کند و پشت بصفا کند و رو بمروه و بطریق متعارف
راه برود و چون بمناره اول برسد اگر مرد باشد احتیاطاً هروله نماید یعنی
تند برود مانند دویدن تا بمناره دوم و بمروه ختم کند و از مروه
شروع کند و بصفا ختم کند و این را شوط دوم حساب کند پس واجبات
آن شش است اول نیت دوم شروع از صفا سوم ختم بمروه چهارم هفت شوط
بعمل آوردن که رفتن از صفا بمروه یک شوط است و برگشتن از مروه بصفا
شوط دیگر است پس شوط هفتم ختم بمروه میشود پنجم رفتن از صفا
بمروه و از مروه بصفا بنحو متعارف ششم آنکه روی خود را در وقت سعی
بسمت مطلوب نماید که مروه باشد در وقت رفتن بسوی او و صفا
باشد در وقت رفتن بسوی او و چون باید تمام مسافت ما بین صفا
و مروه شوط شود باید که پاشنه پای خود را بچسباند بصفا در
وقت رفتن بمروه و سر انگشتان پا را بچسباند بمروه در وقت رسیدن
بمروه و در وقت مراجعت از مروه بصفا پاشنه پا را بچسباند بمروه و
در وقت رسیدن بصفا انگشت پا را بچسباند بصفا و اگر بالای مروه
و صفا برود و سعی کند و از آنجا حرکت کند حاجت باین چسباندن ندارد
و هرگاه سواره سعی کند مِن باب المقدمه بالای صفا و مروه برود و جائز
است که سواره سعی کند هرچند مضطر نباشد و واجب نیست موالات
در سعی پس جائز است که قطع کند و بعد عود کند و اینکه در اثنا بنشیند و بخوابد
و جائز نیست تاخیر سعی از یوم طواف بلی جائز است که تاخیر اندازد سعی را
تا آخر یوم طواف بلکه در شب آن تا روز دوم جائز است که بعمل آورد و اگر اشواط را
زیاده بر هفت نماید عمداً سعی او باطل میشود و سهواً ضرر ندارد و احوط
این است که بعد از تمام شدن سعی یک طواف نساء بجا آورد و نماز طواف نساء را

نیز بجا آورد **فصل پنجم** در تقصیر است مراد از آن این است که از
موی سر یا ریش یا شارب یا ابرو یا زیر بغل یا موی بدن یا ناخن بچیند و
بگیرد بجا آورد یا مقراض یا دندان یا بغیر آن و احوط آنست که تمام سر را نتراشد
بلکه احوط ترک سر تراشیدن است حتی بعد از تقصیر و نیت کند که تقصیر
از جهت محل شدن از عمره تمتع بجا می آورم قربةً الی الله و بتقصیر از احرام عمره
فارغ میشود و قبول است ان شاء الله تعالی **باب دوم** در
بیان حج تمتع است بدانکه واجب است بر مکلف که بعد از تقصیر و محل شدن
از عمره تمتع اینکه اعمال حج را بجا آورد که آن اعمال بر سبیل اجمال این است که
احرام حج در مکه بندد و وقوف در عرفات و در مشعر الحرام نماید و رمی
جمره عقبه نماید و قربانی در منی نماید و سر را نیز در منی تراشد و طواف
حج در مکه کند و نماز آن و سعی میان صفا و مروه و طواف نساء و نماز
آنرا نیز بعمل آورد و بعد از آن عود کند بمنی از برای شب در آنجا
ماندن و انداختن سه جمره و بیان از چند چیز در ضمن چند فصل
است **فصل اول** در احرام حج است و احرام حج بطریق احرام عمره است
که گذشت مگر در نیت و مکان احرام که محل احرام حج در مکه است در
مقام ابراهیم یا زیر ناودان طلا یا سائر مواضع مسجد الحرام و حائض و
نفساء احرام می بندند در بیرون مسجد الحرام و وقت احرام حج تمتع موسع
است پس جائز است که احرام در روز ششم یا هفتم یا هشتم بلکه نهم نماید
در وقتیکه ادراک بموقفین ممکن باشد چنانچه جائز است احرام در شب هفتم
و هشتم و نهم و بهتر آنست که در روز هشتم ذی الحجه بعد از نماز ظهر و عصر
باشد و هر گاه وقت نماز ظهرین نباشد بعد از دو رکعت نافله احرام واقع
سازد و نیت چنین کند که احرام حج می بندم حج اسلام و حج تمتع از برای خود
یا به نیابت از فلان بن فلان قربةً الی الله تعالی و دو جامه احرام را نیز بپوشد

واگر مخیط پوشیده است از خود دور نماید و تلبیات چهارگانه مذکوره
را یک مرتبه بر سبیل وجوب و زیاده بر آن بر سبیل استحباب مکرر بگوید تا
بعد از ظهر روز ترویه

فصل دوم در وقوف بعرفات است

بدانکه
واجب است بر حاج که بعد از احرام حج بروز ترویه بقصد وقوف بعرفات از
مکه معظمه زادها الله شرفاً و عظمة بیرون رود و شب در منی در
مسجد خیف بقصد استحباب بماند و بعد از طلوع آفتاب روانه عرفات
شود و از اول ظهر تا غروب آفتاب آنجا بماند باین نیت که در عرفات توقف
میکنم از زوال تا غروب آفتاب برای حج تمتع حجة الاسلام از روی خود یا نیابة
فلان قربة الی الله و من باب الاحتیاط قدری پیشتر از ظهر در عرفات
شود و چیزی پیدا و در بین حال واجب نیست مگر همان وقوف در عرفات
بلکه مستحب است که از ظهر تا غروب آفتاب مشغول ذکر و دعا برای خود و دیگران
و خواهران ایمانی شود و دعای عرفه حضرت سید الشهداء روحی له الفداء
و دعای صحیفه کامله نیز بخواند و چون آفتاب غروب کند روانه مشعر الحرام
شود و شب را در مشعر بروز آورد باین نیت که در مشعر الحرام میمانم از
حال تا طلوع آفتاب برای حجة الاسلام و حج تمتع قربة الی الله و سنت است
که جمع میان مغرب و عشا نماید بیک اذان و دو اقامت و نوافل مغرب را بعد
از عشا بجا آورد و اگر بعد از طلوع فجر نیز نیت دیگر کند که وقوف میکنم
و میمانم در مشعر الحرام از حال تا طلوع آفتاب برای حج تمتع و حج اسلام قربة
الی الله نیز ضرر ندارد و در مشعر هفتاد سنگ ریزه بلکه بیشتر احتیاطاً
جمع نماید و جائز است که سنگ جمره را از غیر مشعر بردارد ولکن از حرم
برچیند نه از مسجد و باید بسیار بزرگ و بسیار کوچک نباشد که از اسم
حصی خارج باشد و باید که حصی بکر باشد که قبل از آن با آن سنگ رمی
بعمل نیامده باشد و احوط آنست که طاهر باشد و چون آفتاب روز عید

در روز دهم ماه روانه منی شود و خود را در آن روز بمنی رساند و
چون داخل منی شود و منزل بگیرد اولاً رمی جمرهٔ عقبه که از همه نزدیك تر است
بمکهٔ معظمه بجا آورد که هفت سنگریزه بزند با نیت و مقارنه نیت و دوام
نیت تا آخر عمل باین طریق که نیت نماید که این جمره را هفت سنگریزه میزنم
در حج تمتع برای خود یا به نیابت فلان واجب قربةً الی الله الی الله تعالی
و هر یك از سنگریزه را جدا جدا بیندازد بطوری که بر جمره بخورد و اگر بر نخورد
یا شك كند در بر خوردن سنگ دیگر بیندازد و اگر بر زمین خورده
بجستن که خورده بر خورد نیز کافی است و در وقت انداختن سنگریزه با
وضو بودن و دعاهای وارده را خواندن و ده ذراع یا پانزده ذراع
دور ایستادن و سنگریزه را بدست چپ گرفتن و بدست راست انداختن
و پشت بقبله در رمی جمرهٔ عقبه بخصوص مستحب است و پیاده بودن
و سنگریزه را بر شکم انگشت بزرگ گذاردن و بناخن انگشت شهادت
یا وسطی انداختن نیز مستحب است

فصل سوم

در نحر است که
واجب است بر حاج که چون از رمی جمرهٔ عقبه فارغ شود در همان روز عید
قربانی نماید بنحر شتر یا کشتن گاو یا گوسفند باین قصد که نیت کند که
میکنم این هدی را یا نحر میکنم در حج تمتع از برای خود یا به نیابت فلان واجب
قربةً الی الله تعالی و باید ذبح در منی باشد و با عذر تاخیر قربانی تا آخر
یوم ذی الحجه را جایز دانسته اند و شتر باید پنج سال را تمام کرده باشد و
در سال ششم شده باشد و گاو و بز در سال دوم باید داخل شده باشند
گوسفند در ماه هشتم علی الاحوط و مستحب است که شتر و گاو ماده باشد
و گوسفند نر باشد و لکن باید ناقص و معیوب و بریده عضو و لاغر و
کور از هر دو چشم یا یك چشم و لنگ و بیمار و بسیار پیر و باطن شاخش
شکسته نباشد و شکستن ظاهر شاخ عیب ندارد و شکاف گوش و سوراخ

بودن آن ضرر ندارد مثل پیچیدن خصیه و کوبیدن آن که ضرر ندارد و هر چند بهتر آنست که ازین دو عیب نیز خالی باشد و اولی اینست که گوشت قربانی را سه قسمت کنند یکی را برای خود نگاه بدارد و قدری هم را بخورد به نیت قربت و یک حصهٔ دیگر را بفقرا صدقه بدهد و یک حصهٔ دیگر را هدیه بفرستند برای مؤمن و احوط آنست که گوشت و سائر اجزای هدی و قربانی را از منی اخراج نکند چنانچه احتیاط آنست که چیزی از اجزا آنرا بر جزار و قصاب ندهد از بابت اجرت و نه از بابت دیگر

فصل چهارم

در حلق و تقصیر است بدانکه چون از قربانی فارغ شود واجبست سر تراشیدن اگر مرد و نو حاجی باشد علی الاحوط و همچنین کسیکه موی سر خود را جمع نموده بر سرش پیچیده باشد و همچنین کسیکه برای سپش و چرک موی خود را مثل موم و صمغ و نحو آن مالیده باشد که در حق این اثر احوط اختیار سر تراشیدن است چنانچه اگر زن باشد سر نتراشد بلکه حرام است که سر بتراشد بلکه ناخن یا یک مو یا دو مو یا سه مو از خود کم کند هر چند بغیر آهن باشد مثل دندان و ناخن و بقدر بند انگشت اگر تقصیر کند بهتر است و اگر مرد باشد و نو حاجی نیز نباشد مخیر است میان سر تراشیدن و ناخن گرفتن یا مو از بدن جدا کردن و لازم نیست که مرد تمام سر را بتراشد بلکه مسمی کافی است بلی تمام سر را تراشیدن بهتر است و در غیر محرم نیز چنین است و نیت نماید که سر می تراشم یا تقصیر میکنم از جهت محل شدن از احرام حج تمتع واجب قربة الی الله و رو بقبله تراشیدن و ابتدا بجانب راست پیش سر نمودن و موی سر را در منی دفن کردن مستحب است چنانچه مستحب است که بگوید اَللّٰهُمَّ اَعْطِنِی بِکُلِّ شَعْرَةٍ نُوْرًا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ و کسیکه سرش مو ندارد احوط آنست که

تیغ را بر سر خود بکشد و مرد قصد کند که صورت سر تراشیدن بعمل آید و با امکان در یوقت اختیار تقصیر نماید و حلق و تقصیر در منی باید باشد و اگر عمداً یا جهلاً یا نسیاناً از منی بیرون رود عود نماید بمنی با امکان بجهت حلق و تقصیر و اگر ممکن نشود عود ساقط است ولکن موی خود را بفرستد بمنی علی الاحوط چنانچه احوط آنست که حلق یا تقصیر در یوم عید باشد و بعد از رمی و ذبح باشد بلکه احوط آنست که حلق و تقصیر بعد از قسمت گوشت قربانی باشد و بهتر آنست که قلم نیز نیت کند پس از فراغ از اعمال ثلثه منی روانه مکه شود از برای اعمال پنجگانه که طواف حج و رکعتین آن و سعی و طواف نساء و رکعتین آن باشد پس طواف نماید باین نیت که طواف حج تمتع حجة الاسلام بجا میآورم قربةً الی الله و بعد از طواف دو رکعت نماز طواف را نیز بجا آورد در عقب مقام ابراهیم باین نیت که دو رکعت نماز طواف حج تمتع بجا میآورم واجب قربةً الی الله و بعد از نماز متوجه صفا و مروه شود از برای سعی کردن بنحویکه ذکر شده در عمره تمتع باین نیت که هفت مرتبه سعی بجا میآورم در میان صفا و مروه در حج تمتع حجة الاسلام قربةً الی الله تعالی و بعد از سعی متوجه خانه کعبه میشود از برای طواف نساء باین نیت که هفت دور بر خانه کعبه میگردم از برای طواف نساء در حج تمتع قربةً الی الله پس نماز طواف را بجا آورد و احوط برای کسیکه حج تمتع میکند اینست که روز عید خود را بمکه رساند و اعمال مذکوره را بجا آورد هر چند تاخیر تا شب یازدهم و روز یازدهم نیز جائز است چنانچه در دو قسم دیگر از حج تا آخر ذی الحجه نیز جائز است و طواف نساء بر همه واجب است حتی بر صبی و صغیره در جمیع اقسام حج و در عمرهٔ تمتع واجب نیست هر چند بجا آوردنش بهتر است چنانچه اشاره شد پس از اعمال مکه عود بمنی نماید و روانه منی شود و بیتوتت در منی بعمل آورد در شب یازدهم و دوازدهم و سیزدهم و کافی است در شب ماندن از اول

غروب تا نصف شب و بعد از نصف جائز است خروج چنانچه جائز است
عود بمکه معظمه و اگر در بیتوتت منی خوف بر نفس یا مال یا عرض یا
مریض باشد بیتوتت ساقط میشود و در اول شب نیت نماید که در شب
میمانم در منی برای حج تمتع قربة الی الله و واجب است که در ایام تشریق که
روز یازدهم و دوازدهم و سیزدهم است رمی سه جمره بترتیب نماید که
شروع از جمره سمت مشعر کند و بجمره عقبه ختم کند با این نیت که سنگریزه
در جمرهٔ اول یا دوم یا سوم در حج تمتع قربة الی الله و وقت رمی عید و تشریق
روز است که مابین طلوع شمس و غروب است مگر مریض و معذور که رمی
هر روزی را در شب آن روز میتواند که بجا آورد بلکه بعضی برای زن در حال
صحت و اختیار نیز جائز دانسته اند تاخیر را و کسیکه قادر بر رمی نباشد مثل
مریض و پیر و مغمی علیه و همچنین صبی غیر ممیز دیگری برای او رمی نماید و اگر
باشعور و عقل باشد احوط آنست که اذن در رمی نیز بدهد و مستحب است
که روزهائی تشریق در منی باشد چنانچه جائز است که خارج شود و از برا
بیتوتت شب عود کند و بعد از فراغ از اعمال منی مستحب است عود بمکه
معظمه بجهت طواف وداع و دخول خانهٔ کعبه شرفها الله و جائز است که در
روز سیزدهم کوچ کند در هر وقت که خواهد پیش از ظهر یا بعد از ظهر
بعد از عود بمکه مشغول شود بعبادت و تلاوت قرآن و ذکر و دعا در مسجد
الحرام و دخول خانهٔ کعبه اللهم ارزقنا بمحمد و آله و تقبل منا آمین
یا رب العالمین

خاتمه در بیان کفارات احرام است

اول کفارهٔ جماع عمداً و عالماً بالحرمت قبل از
وقوف بمشعر در قبل و دبر در حال احرام حج قربانی شتر پنج ساله است با
اعادهٔ حج در سال آینده و همچنین است صید شتر مرغ ولکن احوط آنست
که شتر مذکور ماده باشد و در اینجا اگر ممکن نشود قیمت آنرا بدهد گندم

بخرد و بشصت مسکین اطعام کند بهر مسکین بقدر نصف صاع بدهد و اما در صید گاو وحشی و الاغ وحشی یک گاو قربانی کند و با عدم امکان قیمت آنرا گندم بخرد و بسی نفر مسکین طعام کند و اما کفاره آهو و روباه و خرگوش یک گوسفند است با امکان و با عدم امکان قیمت آنرا گندم بخرد و بده نفر مسکین اطعام کند و اما شکستن تخم شترمرغ که جوجه شده باشد در میان تخم این که یک شتر بچه که صلاحیت حامله شدن داشته باشد قربانی کند و اگر جوجه حرکت کرده باشد باید یک شتر نر را در میان شترهای ماده رها کنند و نتایج آنرا بکعبه بفرستند که قربان کنند و با عجز از این ده مسکین را اطعام کند و با عجز از آن سه روز روزه میگیرد و کفاره شکستن تخم دراج و قطا که یک گوسفند کوچک است اگر جوجه حرکت کرده در آن باشد و اگر حرکت نکند باید گوسفند نر را در میان گوسفندهای ماده رها کنند و نتایج آنرا قربانی کنند و با عجز اطعام کنند و با عجز روزه بگیرد و کفاره کبوتر که طوق داشته باشد و آب را بیاشامد بدون مکیدن در غیر حرم صید کرده شود یک گوسفند است و اگر در حرم صید شود یک درهم علاوه نماید و کفاره دراج و قطا که یک بره که از شیر جدا شده میباشد و کفاره سوسمار و خارپشت بزغاله است و کفاره گنجشک و قبره یک مد از طعام است و کفاره ملخ یک خرما است یا یک کف از گندم و کفاره ملخ بسیار یک گوسفند است و کفاره سوسک یک کف گندم است و کفاره فراری دادن کبوتران حرم که برگردند یک گوسفند است و اگر برنگردند از برای هر یک یک گوسفند است و کفاره شکستن دو شاخ آهو نصف قیمت اوست و از برای کور کردن هر دو چشم یا شکستن دو پای آن بقدر قیمت اوست و کفاره جماع با زنان بعد از وقوف بمشعر الحرام و قبل از چهار شوط یا پنج شوط از طواف نساء یک شتر بحیضا است و اگر قبل از طواف پنج باشد و عاجز از شتر باشد یک گاو یا گوسفند باید قربانی کند

والعهد **سس** در نذر تقلید واجب است و شرط صحت است مثل سائر عبادات یا نه **ج** وجوب تقلید در نذر واضح است و حال او مثل حال سائر عبادات است که اگر مطابق واقع شده صحیح است والا فلا و مقارنت تقلید بعمل نذر شرط صحت نذر نیست بلی از فتاوی اعلی الله مقامه در سوال و جواب خلاف مختار ظاهر میشود که فرموده که هرگاه در خلافیات آن تقلید نکرده و بنای مجتهد معینی نگذارده اتیان بآن کند منعقد نمیشود و باید در ابتدا نذر کردن یا عهد یا قسم بنای تقلید داشته باشد واگر در آنوقت بنا نداشته جاری سازد و بعد بنای تقلید بگذارد فائده ندارد **سس** در نذر گفتن لفظ عربی شرط است یا نه و بر فرض عدم اشتراط آیا بالفاظ دیگر از فارسی و ترکی و نحو آن نیز منعقد میشود یا نه **ج** بدانکه اقوال علماء در اشتراط لفظ و عربیت کلام نذر و عدم اشتراط آن مختلف است در خصوص اشتراط لفظ در نذر دو قول است مشهور و حق اشتراط لفظ است و قول ثانی عدم اشتراط است و این قول ظاهر میشود از شیخ طوسی و غیره و اما در اشتراط عربیت و عدم آن سه قول است اول شرطیت عربی و نذر بغیر عربی منعقد نمیشود و این ظاهر جمله از متون و نسبت به مشهور نیز داده اند و قول دوم عدم اشتراط عربیت است چنانچه مصرح در صاحب ریاض و جواهر و فاضل قمی و غیره میباشند و حق نیز همین قول است و سوم قول بتفصیل است بین قادر بر عربیت و غیر قادر پس در قادر شرط است و در غیر قادر شرط نیست و جمله علماء چون صاحب کفایه و غیر ایشان توقف فرموده و اقوی عدم اشتراط است مطلقا پس منعقد میشود نذر بهر لفظی که بوده باشد و فاضل قمی فرموده که اگر عربیت شرط باشد پس کسیکه قادر بر عربیت نباشد باید نذر در حق او متحقق نشود و وکالت در نذر هم مشروعیت آن معلوم نشده و انصافا خوب فرموده پس نذر منعقد میشود بهر لفظیکه بوده باشد زیراکه بنذر بالفاظ غیر عربی صدق عهد و نذر متحقق است و انکار آن مکابره است

وعمومات که متذکر آن در رساله است کتابخیرین بودن متعلق بالنذر و او فوا بعهد کم و بخو آن نیز شامل غیر عربی میباشد و همچنین عمومات اخبار چون لله بنذر لک و نحو آن نیز صادق بر عهد و نذر غیر عربی میباشد و اما اخبار خاصه در مقام که مذکور شد و نحو آن نظر مشترطین است چون قوله علیه السلام لیس النذر الا ان یقول لله علیّ کذا و امثال آن پس وارد است در مقام بیان اشتراط انعقاد نذر بلفظ که هرگاه شخص عقد قلبی در نذر نماید بدون تلفظ بلفظ پس آن نذر نیست و منعقد نمیشود نذر مگر بلفظ و میشود که وارد باشد در مقام بیان آنکه در لفظ نذر لابد است از اینکه برای خدا باشد و قصد الهی در انعقاد آن باید ملحوظ شود و الا نذر منعقد نمیشود و خصوصیت لفظ لله علیّ از بابت مثال و تحصیل مورد است چون سائل و مسئول عنه عرب بوده اند تادیه باین لفظ شده نه اینکه این لفظ خاص سبب تحصیل صیغه با چنانچه مقتضی قاعده نیز اکتفا بهر لفظ است در هر عقد و ایقاع الا ما خرج بالمخصص چنانچه شیخ اوستاد اعلی الله مقامه در همین باب بیان این قاعده را نموده است بنا براین نذر بهر لفظیکه بر آن صدق نذر بکند حاصل میشود لکن فاضل قمی اعلی الله مقامه فرموده که از امثال این اخبار معلوم میشود که صیغه خاص نذر این لفظ است در عربی و ترجمه آن است بمثل خدا و ند و یزدان در فارسی و تاری در ترکی و نحو آن پس شخص فارسی باید در مقام نذر بگوید که از برای خدا است بر من چنین بنا براین اگر بگوید که نذر دست لله هکذا یا آنکه بگوید لازم کردم از برای خدا بر خودم که چنین و چنان بجا آورم اشکال است و همچنین اشکال است در نذر بعربی غیر لفظ جلالة و بفارسی و غیر آن غیر ترجمه آن که خدا و ند و یزدان و ایزد است بفارسی و تاری است بترکی و کفایت نمیکند مثل لفظ الرحمن الرحیم و نحو آن از اسمای صفتا و ترجمه آن در غیر عربی مثل بخشاینده مهربان و رحم کننده بر بندگان در دنیا و آخرت بلکه در بعضی از آنها که منعرض شده تصریح بعدم

وقوع نذر نموده با اینکه مقتضی صدق نذر وقوع نذر است بهمه اینها. س
چه میفرمایند در عهد که مثل نذر است در اشتراط و عدم اشتراط یا نه همچنین
از سؤال سابق فی الجمله معلوم شد. ج بلی عهد مثل نذر است در عدم اشتراط
عربیت بلکه بعضی از مشترطین عربیت در نذر در عهد عربیت را شرط ندانسته
اند چون فاضل هندی که فرموده اند که دائرهٔ عهد اوسع از نذر است. س
شخصی نذر کرد که مثلاً دیگر اگر این کار را بکنم صد گوسفند از دست خود در
ذبح نمایم و حال آنکه در هیچ وقت مقدور صد گوسفند و استطاعت رفتن
مکه نداشت و باز مرتکب آن کار شد در حالیکه مقدور نداشت باید اداء نذر
بکند یا نه و اگر بکند چه طور بکند و این قسم نذر منعقد میشود یا نه و صیغه هم که
نذر در عربی و غیر آن شرط است یا نه. ج در نذر لفظ شرط است نه عربیت
علی الاقوی و احوط وفاء بنذر است مطلقا حتی مجرد نیت و قرار با خدا چرا که
مناسب نیست که بندهٔ با خدا قراری بدهد و تخلف نماید و همچنین
قدرت شرط است همین که متعلق نذر مقدور نیست منعقد نمیشود و اگر
قدرت در اول بود بعد از آن عجز طاری شد نذر منحل میشود قال فی التحریر
لو نذر صوم یوم معین فعجز عنه سقط النذر و استحب له الصدقة عنه
ثم قال فی الحج و نذره لو نذر ان یحج ماشیا فعجز لم یسقط عنه الحج و وجب
ان یحج راکبا والله العالم. س کسیکه نذر کرد و صیغه هم خواند که مادام الحیات
نان خشکه بخورد و بعد چند روز دید که این راجح نیست بلکه ضعیف و لاغر میشوم
و نمیتوانم که با مشقت کار بکنم و با مشقت تحصیل علم نمایم نذر را شکست یعنی
نان خشکه نخورد آیا بر همچو کس کفارهٔ نذر هست یا نه و یا اینکه همچو نذر که راجح
نیست منعقد نمیشود. ج نذر بحسب ظاهر منعقد نمیشود لظهور ان المراد منه
الاخشنیة ولا رجحان فی الاخشنیة الا فی الفرض النادر والله العالم. س شخصی
ناخوش بوده و دیگری باو میگوید که نذر کردم که خدا اثر اشتفاء بدهد فلان روز

زیارت فلان امام زاده برویم بعد از خوب شدن ناذر میگوید که نذر کرده ام بیاید برویم این شخص اهمال میکند و نمی آید و وقت نذر که قرار داده میگذرد آیا بعد از گذشتن زمان نذر بر شخص نذر کننده واجب است که خودش برود یا نه

جواب عبارت نذر که جزماً لازم العمل باشد این عبارت نیست و نذر در حق زیاری نیز معنی است

سوال زید نذر نمود که مبلغ معینی باهل مصر بدهد آیا آن مبلغ را میتواند باهل مصر بدهد و حال آنکه در شام بوده باشند و یا باهل شام بدهد که در مصر باشند و آیا چه قدر در مصر ماندن سبب شدن از اهل آن میشود و آیا تشخیص اهل مصر بودن بصدق عرفی است یا میزان شرعی دارد

جواب اگر مقصود دادن مبلغ باهل مصر خصوص ساکنین در مصر باشد که حاصل نذر دادن مبلغ بکسی میباشد که در مصر ساکن باشد پس اگر در شام اهل مصر بوده باشند نمیتواند که بدهد و اگر مقصود متوطنین اهل مصر باشد پس اگر آنانکه در شام میباشند و مجاورت و توطن در شام نکرده اند بلکه بقصد راهی مثلاً در شام میباشند و بعد از آن بمصر میروند در اینوقت دادن باهل مصر که در شام باشند ضرر ندارد و اگر اهل شام در مصر سکنا نمایند بقصد توطن یا طول زیاد در مکث آنها بکشد آنها نیز از اهل مصر میشوند مثل اینکه اهل کربلا غالباً از عرب هستند که در کربلا سکنا و مجاورت اختیار نموده اند و اگر سکنا نمایند نه بقصد مجاورت و نه بقصد توطن و نه بقصد تجارت یا مکث طویل بلکه بقصد مرور یا مکث قلیل در اینوقت از اهل مصر محسوب نمیشوند و نمیتوان که مبلغ را بایشان داد مگر آنکه مقصود حاضر بودن در مصر باشد خلاصه تشخیص اهل مصر بصدق عرفی است که نزد اهل عرف عام صادق باشد که این شخص از اهل این بلد میباشد و این اضافت زیاد از اختصاص میخواهد و آن بسبب ظاهر نمیشود مگر بیکی از چند چیز اول آنکه در آنجا متولد شود و در آنجا باشد دوم آنکه در آنجا توطن کند سوم آنکه مکث

مالک حکمش را بیان فرمایند ج نسبت بمشهور متأخرین داده اند که نذر زن
بی اذن شوهر چه در مال و چه در غیر مال مثل روزه سنت و نحو آن منعقد باذن شوهر
است و آن احوط است شیخ در منتهی ظاهر و کرده دلیل واضحی ندارد و هم چنین احوط
نذر ولد بدون باذن و اجازه والد منعقد نباشد جهت آنکه هم اشکال است زیرا
و از شرط صحت است یا شرط لزوم که والد میتواند حل نماید و تعدی بوالده نمیکنند زیرا
حکم و تعدی با نسبت بجد پدری خالی از وجه نیست و فاضل قمی علی الله مقامه اذن
والد و والده را شرط نمیدانند بلکه فرموده است که توقف اذن والد قول نادر است
اذن مولی شرط صحت است در نذر عبد و امه لکن از شیخ استاد بعضی ظاهر مستفاد
که لحوق اذن و رضای مولی نیز کافی میباشد بل قال المحقق و ان اجاز المالک ففی صحته
تردد اشبهه اللزوم انتهی فالاقوی اشتراط رضاء المولی سابقا او لاحقا پس رضا
شرط صحت است لکن بشرطی که هنوز آزاد نشده باشد و اگر آزاد شده باشد منعی
نیست بحسب ظاهر خصوصا اگر نذر در حال فسحت خودش باشد پس ما دامیکه
آزاد نشده اذن مولی شرط است حتی در مدبر و ام ولد در مکاتب بیرون از حکم رق
خالص میباشد بجهت آنکه مکاتب قبل از اداء مال در حکم عبد است و شبیه حر است
مگر در خصوص تصرفاتی که منشاء اکتساب مال باشد در آن مال مکاتب
مجبور است مسئله نذر کافر صحیح است یا که غیر صحیح است یا نه ج ظاهر
استاد تصریح فرموده این است که شرط است بجهت آنکه در صحت عبادت ایمان
شرط است و صریح محقق این است که نذر کافر صحیح نیست بلی فرموده که اگر نذر در حال
کفر کرده بعد از اسلام مستحب است که وفا کند و در دلیل محقق اعلی الله مقامه
مناقشه است قال المحقق فی باب النذر انه لا یصح من الکافر لتعذر نیة القربة
فی حقه قال فی الجواهر باعتبار شرطیة الایمان فی صحة عباداته والفرض عدم [illegible]
یتصور فیه نیة القربة منه اذ لیس المراد منها الفعل کذا قربة الی الله تعالی و ان لم یکن
الفعل مقربا [illegible] هنا المراد [illegible] فی عدم صحته منه بین اساطین الاصحاب کما [illegible]

یه فی الرّیاض نعم تأمّل فیه سیّد المدارك وتبعه فی الكفایة فانّهما بعد ان اعترفا بالشهرة

وذكر الدّلیل المزبور قالا وفیه منع واضح فان ارادة التقرّب ممكنة من الكافر المقرّ بالله و

فی الرّیاض لا یخلو من قوّة ان لم یكن الاجماع علی خلافه كما هو الظّاهر اذ لم نجد المخالف

من الاصحاب الاحتیاط لا یترك **س** نذر مطلق كفّاره دارد یا نه **ج** از شرح لمعه

ظاهر میشود که نذر مطلق حجّة الاسلام كه مقیّد بسنهٔ مخصوص نباشد كه كفّاره

دارد هرگاه تأخیر انداخت تا آنكه مرد و اگر بمال مستطاع فوت شد حجّة الاسلام این حكم

را شهید كرده است پس باید در هر سنه كفّاره بدهد اگر تأخیر انداخت هر چند

و محقّق در شرائع در بحث یمین كفّاره نیز لازم در حال ظنّ بوفات قرار داده و این هم

محلّ تأمّل است بلی با علم بوفات و عدم تمكّن از منذور منجّز است كفّاره و اگر

ظنّ را قائم مقام علم بدانیم واجب است كفّاره در صورت اصابه ظنّ نه خطاء آن

والله العالم

باب الصّید والذّباحة در صید

س اگر ماهی را تقطیع كنند باین معنی كه قطعه قطعه شده از آب بیرون

آورد حلال است یا نه و همچنین شرط است كه در خارج آب بمیرد یا نه و همچنین

زنده در خارج آب خوردنش حرام است یا نه **ج** تذكیه ماهی باثبات ید مسلم است

ماهی را در خارج آب بشرطیكه در آب نمیرد و موت او در خارج آب شرط نیست علی الاقوی

در جواز خوردن بلكه اگر زنده از آب بیرون آورد و زنده بخورد حلال است

و قطعه كه از شبكه یا نحو آن جدا كند اگر بعد از اثبات ید و اخراج او تماماً از آب

باشد حلال است هر چند جزء دیگر در خارج از آب دو باره بآب رود و در

آب بمیرد امّا آن جزء كه بعد از بیرون آوردن از آب دو باره رفت بآب و در آب

مرده پس آن جزء حرام است بجهت آنكه در آب مرده است و در حدیث وارد است

كه حرام است چون در حیات خود مرده است و امّا آن جزء دیگر كه در خارج ماند

حلال است چون از زندگی جدا شده و اگر قبل از اخراج جدا شود حرام است چون

دلیل نداریم بر اینكه باین جزء تذكیه حاصل شده بلكه اطلاق ما ابین من الحیّ

فهو میتة شامل است پس حرام است والله العالم س اگر در زیر آب یا
روی آب کسی ماهی را بشمشیر مثلا دو حصه نموده و بعد از قطع و قبل از خروج
روح هر دو را بیرون آورده یا آنکه یکی را بیرون آورده حلال است یا حرام
ج ظاهر اینست که حرمت اقوی باشد هرچند که هر دو قطعه را بیرون آورده
دفعةً یا بتعاقب خصوصا اگر یک قطعه را بیرون آورده و باقیمانده در آب بمیرد
بجهت آنکه ما ابین من الحی فهو میتة شامل است و عموم آنکه تذکیه سمک اخراج
او از آب است حیا شامل منفصل نیست بلکه استصحاب حلیت و استصحاب قبول
تذکیه فی وجهه مقتضی کفایت اخراج بعض و حیا نیز میباشد ولکن عموم ما
ابین من الحی فهو میتة وارد است بر استصحاب حلیت ونحوها والله العالم
س هرگاه ماهی که در آب زنده است نصف یا بعض آن را با تیغ و خنجر
از آب بیرون آرند و آن باقی ماهی که در آب است حیات دارد این بعض ماهی
که از آب خارج نموده اند حلال است یا حرام ج اگر همه را بیرون آورده
نصف را قطع نموده یا پارچه از آن را قطع نموده بعد از بیرون آوردن
حلال است هرچند مابقی دو مرتبه به آب رود که در آنجا بمیرد یا صید شود
و اگر همه را بیرون نیاورد و قطع پاره از آن بکار نمیخورد و حرام است س
قسمی است از ماهی که در دریای هندوستان بشکل مار میباشد و خار
و استخوان هم دارد لکن فلس بظاهر هیچ معلوم نمیشود البته هرگاه بالای سنگ
بقوت میسایند فلسها نازک بقدر دانه‌های عدس از و جدا میگردد آیا آن
ماهی حلال است یا حرام بینوا و توجروا ج هرگاه فلس دارد حلال است
هرچند که در بعض اوقات ظاهر شود و اگر سوال از خصوص مار ماهی باشد
که آن بی فلس است بالمره ولکن خصوص مار ماهی بجهت اختلاف اخبار
خلاف شده بملاحظه اکثر علماء و اشهر روایات نخوردن و حرام بودن
اقرب باحتیاط است والله العالم س قسمی است از ماهی که آنرا

میگنگو میگویند وهندی چهینگا میگویند وبشکل کرم میباشد و پاهاء دارد وخار واستخوان ندارد وکوچک وبزرگ هم میشود وتاآنکه تازه است فلس بران معلوم نمیشود مگر وقتیکه خشک میشود فلس معلوم میشود. آیا آن ماهی حلال است یا حرام بینوا توجروا ج همینکه فلس دارد حلال است چه از غایت ریزی بعد از خشک شدن ظاهر شود یا آنکه در هرحال ظاهر باشد والله العالم

س ذبح ونحر شکار که صید میشود واز گلوله یا تیر ونیزه بسا میشود که خون در رو منجمد میشود آن خونی که قبل از ذبح در جلد یا لحم میماند نجس است یا نه ج خونیکه در جلد وگوشت بواسطهٔ ضرب وغیر آن میماند تا مستحیل نشود نجس است بلی مادامیکه در باطن است ضرر ندارد ولکن بعد از ذبح لابد است از اخراج آن خون متخلف وتطهیر آن موضع بلی خون متخلف بعد از ذبح وخروج متعارف از دم پاک است واندراج خون مانده در دم متخلف چون اصل حکم در متخلف برخلاف قاعده است واقتصار بر متیقن باید نمود خالی از اشکال نیست وحال مجال تفصیل نیست

س ذات الاشاجع در حیوان حلال گوشت مثل گاو وگوسفند وغیره که خورده میشود آن حرام است کدام چیز است ج اشاجع را تفسیر نموده اند باصول الاصابع که متصل است بعصب ظاهر کف میباشد واز جواهر نقل شده پس گفتند که بنابراین ذات الاشاجع مجمع اصول اصابع کف میباشد واز مجمع الفائدة نقل نمودند که اشاجع وذات الاشاجع یکی میباشد ودر بهائم محلله نیست مگر آنکه تفسیر شود باصول اصابع وظلف وغیر آن پس در گوسفند وگاو وشتر موجود میباشد وانچه خود دیدم که در اصول اصابع چیزی است مانند دو دانه بادوده دراز ودر میانش موی بسیار میباشد ودر طیور هیچ ندیدم والمعنی الاوّل یمکن وجوده فی الطیر فهو غیر ممیز الموضوع والاحتیاط اولی والله العالم

آنچیزیکه معتبر است صدق ذبح و نحر است و تتابع را دلیلی نداریم بر اعتبار
و فصل کم قطعاً مضر نیست پس هرگاه سر ذبیحه بسبب مقارنت ذبح بجهت تیزی
کارد یا قوت دست ذابح جدا شود مضر خواهد بود یا نه ج عیب ندارد و
حلال است اگر بالقصد و عمداً نباشد بلکه اگر عمداً سر ذبیحه را جدا کند بتیزی
کارد فعل حرام کرده و لکن ذبیحه حرام نمیشود پس چه میفرمایند در ذبح حیوان
خواه گردنش کوتاه باشد یا دراز اعتبار از جانب متصل بسر است یا از جانب
متصل ببدن ج در زیر چانه ذبح کنند پس مرغ و دیگر طیور را چه گونه
ذبح باید کرد مشهور است که وقت ذبح زبانش بگیرند که پس نکشد والا حرام
میشود بواسطه اینکه بجای حلقوم زبانش بریده میشود ج وجوب آن بر ما
معلوم نشد و اگر زبانش را بگیرند بهتر است والله العالم پس از زیر رگ
بریدن کافی است یا نه ج کافی است پس اگر شتر را مثلاً گوسفند را بخلاف
قبله یا انحراف از قبله نحر یا ذبح نماید حلال است یا حرام ج اگر عمداً بخلاف قبله
یا با انحراف از قبله ذبح یا نحر نماید حرام است و اگر از روی نسیان یا جهل بحکم
یا جهل بموضوع یا اضطرار یا تقیه ذبح یا نحر نماید حلال میباشد پس
از قفا بریدن جائز است یا نه ج این هم جائز است هر چند سید استاد
احتیاط نموده والله العالم پس در ذبح حیوان لازم است که حیوان و ذبح
کننده تا از ذبح فارغ نشود استقبال قبله داشته باشد و استقبال بتمام
بدن تا از برای هر دو شرط است یا نه ج اقوی وجوب دوام استقبال است
تا از ذبح فارغ شود و چنانچه اقوی اکتفا باستقبال ذبیحه است بدون ذابح
بعبارت دیگر بگویند استقبال ذبیحه شد چه بمذبح تنها باشد یا مقادیم
بدن مذبوح و احوط استقبال ذبیحه و منحور و ذابح و ناحر بمقادیم بدن است
و اقوی عدم اشتراط استقبال ذابح و ناحر میباشد بلکه اگر ذبیحه را آویزان
کند بدست چپ و راست بسمت قبله و ذبح کند صادق است که بقبله ذبح

شده ذبیحه وازاستحباب استقبال ذابح وناحر صرفا اثقه نیست س
آیا واجب است در استقبال ذبیحه که سر ذبیحه جانب مشرق و پای ذبیحه جانب مغرب یا
عکس نیز جائز است چنانچه جائز است بدست راست یا چپ کشتن ج
تصریحی از قدما درین شرط ندیدم ومقتضای اطلاق جواز هر دو است
بلی چون متعارف ذبح بیمین میباشد لهذا سر ذبیحه را سمت مشرق میکنند
ودرین تعارف خصوصیت واشتراطی معلوم نیست هرچند محتمل است مثل
استقبال میت در وقتی که امام نماز میخواند باید جانب راست امام باشد
نه ماموم وهمچنین در دفن که سرش باید بسمت مغرب باشد قال فی [illegible]
والظاهر انه یکفی الاستقبال بای وجه کان سواء اضجعها علی الیمین او علی
الیسار کما هو الشائع او لم یضجعها واستقبل بمقادیمها الیها کالطیر لاطلاق
الاستقبال الشامل لجمیع الصور وکون الاستقبال الملحوظ بالاضجاع علی
الیمین لا یستلزم کونه فی جمیع الموارد کذلک مع ان الذبح علی هذا الوجه فی غایة
العسر غالبا الا للاعسر الذی یعمل بالید الیسری وهو نادر بین الناس الا
ان یقال ان الاطلاق ینصرف الی الفرد الشائع الغالب وهو الاضجاع علی
الیسار فیشکل الحکم بان الاحتیاط یقتضی الاضجاع علی الیمین فتامل انتهی
والله العالم س دو شخص مختلف در قبله بسبب اجتهاد هرگاه ذبح نمایند
هر کدام حیوانی را بسمت قبله خود که دیگری مخالف است با او در اجتهاد در
جهت قبله میتوانند که آن ذبیحه را تناول نماید یا نه ج بلی هر کدام میتوانند ذبیحه
دیگری را تناول نمایند زیرا که ذبح حلقوم شد در قبله مامور به وقول بعدم
تناول ضعیف است والله العالم س کسی در صحرا است ویک گوسفند
با خود دارد وگرسنگی زور آورده وچیزی خوراکی بهم نمیرسد میخواهد که گوسفند
بکشد وبخورد ولکن قبله مشتبه است وعلم وظن بقبله هم بهم نرسانیده بسبب
ممکن نیست آیا چه طور ذبح کند گوسفند را بینوا وتوجروا ج درین وقت توجه

بقبله ساقط است والله العالم **س** ذبح بغیر آهن در حال اختیار جائز است یا خیر و از ناخن و دندان ذبح کردن چه حکم دارد **ج** در حال ضرورت و اضطرار جائز است و الافلا **س** آیا از داس و نحو آن ذبح جائز است اختیاراً یا اضطراراً **ج** اضطراراً بی اشکال است و اختیاراً هم جائز است و چون باعث زجر مذبوح میشود حکم بکراهت ضرر ندارد چون مستحب است که آلت ذبح تیز باشد هر چند ترک مستحب مکروه نیست **س** آیا در ذابح ذکوریت و بلوغ شرط است یا اینکه غیر ذکور و غیر بالغ ممیز با دانستن شرائط ذبح ذبح بکند حلال است و مباح **ج** ذکوریت و بلوغ شرط نیست زن و طفل ممیز غیر بالغ اگر با شرائط ذبح کند حلال است **س** اتحاد ذابح شرط است یا نه **ج** تشریک در ذبح ضرر ندارد و امّا اگر هر یک رگی را ببرند صریح دلائل این است که ضرر دارد و اقوی اینست که شرط نیست مثل تشریک در صید **س** اگر جنب و حائض بسم الله بگوید در حال ذبح یا نحر یا صید مثلاً و لکن بقصد سورهٔ عزائم کافی میباشد یا نه **ج** فی القواعد فلا شکل فیه و فی الجواهر و لعلّه من الدّخول فی العموم و من النّهی المنافی للوجوب و لکن لا یخفی علیک انّ الاقوی الاوّل و لا منافاة بین الوجوب الشّرطی العاملی و الحرمة و فی الدّلائل ایضاً رجّح ما رجّح فی الجواهر و فیه اوّلاً انّ الذّبح قد یکون واجباً کما فی الهدی و نحوه فیمتنع الوجوب فی النّهی و النّهی مقدّم و ثانیاً انّه صرّح فی الجواهر قبل ذلک باسطر انّ الظّاهر اعتبار ذکر التّسمیة بعنوان کونها علی الذّبیحة فلا یجزی التّسمیة الاتفاقیّة الّتی لم یکن بالعنوان المزبور و لا اقلّ من الشّک فی حصول التّسمیة المعتبرة بدون ذلک و الاصل عدم التّذکیة و کذلک الظّاهر اعتبار المقارنة العرفیّة فیها علی وجه یصدق التّسمیة علیها فلا یجزی ذکرها عند مقدّمات الذّبح کربط المذبوح و نحوه و قال الصّادق علیه السّلام فی صحیح الحلبی من لم یسم اذا ذبح فلا تاکله انتهی

وانت خبير بان اللازم حينئذ ان يكون التسمية بقصد الذبح حتى يصدق عنوان ذكر اسم الله عليه فعلى هذا ان البسملة المزبورة بقصد القرائة وبعنوان كونها على الذبيحة بمنزلة استعمال الالفاظ فى معنيين فتامل جيدًا وقال فى حاشية الموجز فى احكام الحائض فائدة لو ذبح الجنب بالتسمية ما قصده القرئية فهل تحل الذبيحة ام لا وهل يكون فرق بين الذبيحة الواجبة كالكفارة والنذر ام لا الظاهر ان الذبيحة تحل لان المعتبر فى حل الذبيحة ان يذكر عليها اسم الله ولم يشترطوا ان يكون الذابح طاهرًا من الحيض والنفاس والجنابة وانما شرطوا كونه مسلمًا لا غير مع احتمال عدم الحل للنهى عن ذكر الله على هذا الوجه ولا فرق بين كون الذبيحة واجبة او غيره والمختار الفرق وهو انها ان كانت واجبة حرمت والا فلا انتهى والتعليل الاول واضح الفساد لان هذا الشرط راجع الى التسمية لا الى حال الذابح فيرجع الكلام الى انه هل يشترط ان يكون التسمية على وجه الحل او لا كان يكون عبدًا واجبًا خاصًا لجميع منافيه من التسان وقد صرح السيد الاستاد فى الدلائل بان مس كتابة القرآن وقع على وجه الحرمة فان كان وجوب المس توصليًا كان يكون من الاستنقاذ من يد الكافر والغاصب ولا صلاح الغلط او للتطهير او للدفع من القذر ونحو ذلك فلا يجب ان كان على وجه النذر ونحوه فيجب الاعادة ومن المعلوم ان النهى وان كان لا يوجب ابطال ما لا اثر لاينهم منه ولكن لا بد من استفادة العموم من ذلك المنهى عنه باثره فى حال النهى ايضًا لا اثر كالذبح بالة الغصب وفى المسجد وبغير الطهر والغسل بالماء المغصوب فالعمدة اثبات هذا والظاهر عند الاحقر عموم تاثير التسمية بالله سبحانه وان صدر على وجه الحرمة لان الحرمة معلقة بذكر غير اسم الله ولا يعمه

في المفروض او مع التشريك لغير الله كان يقول بسم الله ومحمد بالجرّ ولا يصدق بالفرض مع ظهور عموم التعليل في قوله عليه السلام عن ذبائح كلب اليهود المعلّم قال لا بأس لانه مكلّب ذكر اسم الله عليه فظهور العموم من قوله لا تأكل ذبيحة الناصب واليهود حتى تسمعه يذكر الله اما سمعت قول الله تعالى ولا تأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه مضافا الى ما في السرائر عن ابي جعفر من سمعته يسمّي فكل ذبيحته مضافا الى ان الحرمة معلّقة في الآية مما لم يذكر اسم الله عليه وهو في المنهي عنه غير صادق فيما وقع عن الخصم من الحكم ليس الا لاجل عدم العلم باحراز شرط التسمية عند كونها شرطا وبعد ما جعلنا مدار الحرمة على عدم ذكر التسمية يكون الحكم بالحرمة في الفرض متقدما مع احراز الواقع لسقط المقدمة فتأمل جيدا وعن العيون والعلل في باب علل تحريم المحرمات عن محمد بن سنان ان ابا الحسن الرضا عليه السلام كتب اليه حرّم ما اهل به لغير الله الذي اوجب على خلقه من الاقرار به وذكر اسمه على الذبائح ليلا يبين ما تقرب به اليه وبين ما جعل عبادة الشيطان لان في تسمية الله عزّ وجلّ الاقرار بربوبيته وتوحيده لا ترى في الاهلال لغير الله من الشرك به والتقرب به اليه الى غيره ليكون ذكر الله وتسميته فرقا بين ما احلّ وما حرّم انتهى وفي توضيح البحار كان قوله حرّم ما اهل به الى قوله المحلّل تعليل لوجوب ذكر الله سبحانه على الذبائح والمعنى انه لما كان اعظم اصول الدين الاقرار به سبحانه وكان تكرير ذلك سببا لرسوخ الاعتقاد واعلان الامر الذي به يتحقق اسلام العباد وكان الذبح مما يحتاج اليه الناس ويتكرر وقوعه فلذا اوجب على العباد الاقرار بذلك عنده وبقية الكلام تعليل لتحريم ذكر اسم غيره عند الذبائح لانه يتضمن خلاف هذا المقصود وعلاوة

الشرك والاقرار بحرم الذبيحة عند ذلك لنزجر وافقو له ليكون ذكر الله كالنتيجة لما تقدّم والله يعلم انتهى وازين تعليل نيز استفاده ميشود مختار ما والله العالم س

اگر ذابح بر ذبيحه ذكر اسم خدا و محمّد يا ائمّه صلوات الله عليهم بكند حلال است يا نه ج بسم الله وله الحمد صرح بعض فى الفقه بحرمته وفى الدروس فصل بين ما قالوا قال بسم الله ومحمّدٍ بالجرّ والرّفع فحرم الاوّل واحلّ الثانى وهو محلّ تامل لانّ الاعراب المذكور وانكان بحسب القواعد ابطل التشريك الّذى هو مانع وابطل انفراد اسم الله تعالى على الذبيحة التى هو شرط لكن يمكن ان يقال انّه فى العرب يصدق عدم الانفراد فتامّل س

خصوص اسم الله شرط است يا سائر اسماء كافى است ج احوط عدم تعدّى است واقوى كفايت هر اسماء الله ميباشد واضافت بيا نيه محتمل است ولكن خلاف ظاهر است بنابراين عربيت نيز احوط است واقوى عدم اشتراط عربيت ميباشد والله العالم س

مجرد اسم خدا كافى است يا آنكه بايد منضم شود باسم يا بصفات يا بتنزيه يا تكبير يا تحميد وبخوانده ج از شيخ استاد وفاضل مقداد در شرح آيات الاحكام وجوب انضمام ظاهر ميشود چنانچه تصريح باشتراط انقاد ذابح ومسمّى را نيز ذكر كرده است وآن احوط است س

در ذكر اسم خدا بر ذبيحه قصد قربت شرط است يا نه وقصد ريا مانع است يا نه ج تصريح نديدم ولكن ظاهر عدم اشتراط وعدم مانعيت ريا ميباشد وازحديث علل الشرائع كه مذكور شد توهّم اشتراط تقرب ميشود ولكن ان در اصل

ذبح میباشد نه در ذکر اسم عمدا و حدیث بعد مذکور میشود انشاء الله
تعالی **س** بسم الله را فراموش نمود بعد از انفصال و بریدن
رگها باید اعاده نماید یا نه **ج** لازم نیست و لکن ضرر ندارد و اگر
بخاطرش بیاید **س** تسمیه اخرس باشاره کافی ست یا نه **ج** صریح
مستند عدم اکتفا است و صریح خبر و عموم البدلیة و الاستقراء
فی اقوال الاخرس کفایت آنست چنانچه حدیثی است که سوال شد از ذبح
اخرس جواب فرمودند که اگر بفهمد تسمیه را ضرر ندارد والله العالم **س**
مکروهات ذبح را بیان فرمایند **ج** اول آنست که چاقو را مثلا بزیر
رگها ببرد و از زیر ببرد ببالا و در بحار از شیخ در خلاف نقل حرمت این
فعل را نموده است و فرموده ضعیف است دوم ذبح حیوان در حالتیکه
حیوان دیگر نگاه کند و از شیخ نیز نقل حرمت و تضعیف آن نموده
سوم در شب کشتن چهارم در روز جمعه قبل از زوال بلکه بعد از زوال
هم بلی کراهت در هر دو رفع میشود بضرورت و خوف مردار شدن
والله العالم

باب الاطعمه والاشربه

چه میفرمایند در اینکه اشیاء خشک و تر از قسم خوردنی سوای
گوشت و دنبه را که در بلاد هند کفار حربی و ذمی میفروشند
مثل روغن و شیر و ماست و پنیر و حلویات و لوزات و نقل
و حبوب و غیره اگر شبهه دال باشد بر نجاست بدین معنی که
کفار بسبب رسم و عادت خود اشیاء مذکوره را از دست
خود تیار میکنند و ظروف را هم خود میشویند و شیر را هم
میدوشند و ما این را از چشم خود می بینیم در اینصورت اشیاء
مذکوره را که تر باشند خود از ظروف کفار بگیریم یا از قاشق و غیره
خود کافر از ظرف خود در آورده بدهد که دستش باشیاء مذکوره نرسد

واشیاء مشتبه را خود از دست کافر بگیریم درحالیکه دست آن کافر خشک
باشد آیا جائز است واشیاء مذکوره پاک است یا نجس وخوردن واستعمال
آن درحال صلوٰة وغیره چه حکم دارد و ایضاً اشیاء مظنون النجاست را
بغیر از طاهر کردن خوردن وباستعمال آوردن درحال صلوٰة وغیر صلوٰة
جائز است واشیاء مذکوره حلال است و پاک یا نه بینوا توجروا
ج قند وشیر وسائر اشیاء مقارنت عمل کفار اگر موجب قطع بملاقات کافر
درحال رطوبت موثره باشد یقیناً نجس است واگر باعث ظن مجرد
مظنه شود حکم بطهارت میباشد وظن بنجاست حتی از قول عادل
واحد نیز محل اشکال است واقوی عدم اعتبار ظن بنجاست میباشد ودر
جواب سوال دوم نیز ازین سوال ظاهر شد والله العالم س گرفتن
روغن وشیر وماست وغیر آن از کافر جائز است یا نه ج مادامیکه علم
بمباشرت درحال رطوبت نافذه حاصل نشود جائز است والا فلا
س در اکثر شهرهای هندوستان بلکه اکثر اشیاء خوردنی
را کفار میفروشند مثل شیر گاؤ وسر شیر وماست وروغن خوردنی
وروغن چراغ ودیگر اقسام شیرینی ها وغیرهم واکثر زنان ومردان
کفار بخانه مسلمانان میآورند ومیفروشند در ظرف کافر خود وجمیع
علماء ظروف کفار را طاهر میدانند اگر بعض مردی مسلمانان اصلا
روغن وغیره را مس نکنند ومسلم از دست خود از ظرف کفار درست
کرده بگیرد جائز است خوردن آن یا نه بینوا توجروا ج بسم الله والحمد لله
است مادامیکه مس برطوبت موثره نکند وحلال نیاید محکوم بنجاست مثل گوشت
دست کافر بگیرد مثل حلوه ولحوم است که محتاج بتذکیه وسر بریدن باشد که تا علم بتذکیه
نباشد محکوم بنجاست خواهد بود واما مثل شیر وماست وروغن وشیرینی ها
وحبوب وغیره ضرر ندارد بشرط عدم علم بنجاست والله العالم س جائیکه ماکولات وشیرینیها

را کفار میفروشند و مسلم میفروشد و محض مجبور مؤمن میخورد پس خوردن
واشامیدن آن چه دستور است آیا جائز است یا نه بینوا توجروا ج بسم الله و
الحمد ماکول و مشروب اگر علم بملاقات کافر و نجس شدن آن نباشد ضرر ندارد
مگر آنکه محتاج بطبخ و ترکیب باشد چون گوشت و پنیر و اگر مثل روغن و مشروبات و امثال
و شوان باشد ضرر ندارد و اگر از روی اضطرار و مجبوریت خورده شود اظهر در مثل
باب بکشیدن کفایت میکند والله العالم س نانهای انگریزی خشک از قسم کیک
وغیره که بر اکثر آنها مهر انگریزی هم ثبت میباشد و همچنین شربت و مربا و شیرینی
از چوب و نقل وغیره و دواهای خشک از قبیل جوهرات و دواهای تر از قبیل
عرقیات که در قوطی و شیشه بند سر بمهر انگریزی از ولایت انگریز در ممالک
هندوستان برای فروش میاورند آیا این اشیاء در قوطی و شیشه سر بمهر از
کافر و مسلم خریدن و خوردن و استعمال آوردن جائز است یا نه و اشیای
پاک و طاهر است یا نجس ج همه اینها پاک است و حلال مگر اینکه علم بنجاست
حاصل شود س طعام پخته یهود و نصاری خواه خریده شود یا نه هندیان
تریاشو و ایشان با رطوبت شان را مس کرده باشند پاک است یا نجس ج نجس است
یقینا خواه خریده شود یا پخته هندی والله العالم س جمعی طعام میخورند یا ادراکی
از ایشان قضیه موشی در آنها دیده لازم است که دیگران را اعلام نماید یا نه
ج جبرا اعلام لازم نیست لا خود نباید بخورد و در صورت معاشرت با ایشان
باید خود را حفظ نماید و هرگاه اعلام نماید و بعد از فهمیدن هر چه
است ضرر ندارد پس هرگاه جماعتی طعام خورده در حالیکه نجس بود و
مطلع بود و ممکن نیست تطهیر اوضاع و اسباب ایشان اعلام لازم است
صورت یا نه ج از سابق معلوم شد عدم لزوم اعلام و لکن هرگاه مطلع شوند
تطهیر نمایند هر جائیکه یقین بسرایت نجاست دارند با امکان آن و همچنین است
نسبت باوضاع خودش پس هرگاه ظرف دستش نجس باشد و کیش علم بان

نجاست دارد و با آن طفل و لبش در یک ظرف غذا میخورد یا رطوبت مسریه
حکم دارد یا نه ج باحتمال تطهیر محکوم بطهارت است در حق غیر س چه
میفرمایند علمای امامیه کثرهم الله امثالهم درین مسئله که در سوق و بازار
مسلمین شخصی مجهول الحال است در اسلام و کفر و گوشت میفروشد بدون
تفحص از حال او خریدن و خوردن آن گوشت جائز است یا نه ج بسم الله و
له الحمد سوق مسلم مثبت حلیت و طهارت است هر چند که ولی البیع مجهول
الحال باشد در اسلام و کفر بلی اگر ولی البیع کفرش معلوم باشد خریدن گوشت و
نحو آن از او و خوردن آن جائز نیست مگر آنکه علم داشته باشد که از ماکول اللحم
مذکی است یا آنکه عدلین شهادت بر آن دهند و مظنه بان بلکه شهادت عدل واحد
نیز کفایت میکند و همچنین است حکم گوشت و نحو آن که پیدا شود و بیکار از
نباشد و اثر تصرف نیز در آن نباشد مثل آنکه جلد کتاب و گوشت سفره در صحرا
پیدا شده که بعد از فقدان علم وجدانی و شرعی ظن پیدا کند که از ماکول اللحم مذکی
است کفایت میکند س گوشت حیوانی که حلیت آن بسبب جهل معلوم نباشد
میته و نجس است یا پاک و حلال ج میته و نجس میباشد در ظاهر شرع تا معلوم
شود بتقلید یا باجتهاد که حلال بوده س بعضی از طیور است که حال او مشتبه است
که از حلال گوشت است یا حرام گوشت فضله او پاک است یا نجس و گوشت
او حلال است یا حرام ج اگر اشتباه در حکم است باین معنی که نمیداند گوشتش
یا جائز است خوردن باندرین وقت رجوع بیکی از چهار چیز کنند که علامت
حلال بودن طیور است که خارپس یا داشته باشد مثل خروس و مرغ و سنگدان
یا چینه دان داشته باشد یا آنکه در وقت گرفتن تکان پرش بیشتر از تکان
باشد که تعبیر از این میکنند که دفیف او اکثر از صفیف او باشد پس با وجود یکی از این
چهار چیز حلال گوشت میباشد و فضله اش پاک است و الا حرام گوشت و
فضله اش نجس است و اگر در موضوع است باین معنی که میداند ماکول اللحم

کدام است غیر ماکول اللحم کدام است ولکن نمیداند که فضله از کدام است پاک است
ولکن گوشت او را نخورد تا آنکه موضوع را معین کند س حیوان حلال گوشت
هرگاه موطوئه انسان شود یا آنکه متغذی به نجاست انسان شود که غذا غالبا
انسان باشد بول و غائط آن حیوان که نجس است آیا گوشت آن نیز حرام میشود
یا نه ج بلی بول و غائط آن که نجس است گوشت آن حرام نیز حرام است مگر اینکه
استبرا شود در حلال س اگر در ذبیحه ماکول اللحم خون در عضوی باشد که
خوردن آن عضو حرام است مثل سپرز یا حلال است مثل جگر آیا آن خون پاک و خوردن
آن حلال است یا نه ج خون باقی مانده در ذبیحه پاک است بشرطیکه خون متعارف
از حیوان مذبوح برود و بشرطیکه خون در حالت متعارف از ذبیحه برود نه آنکه سرش
سرازیر باید نعش سرازیر باشد و خون باقی مانده هر چند پاک است ولکن اولی اجتناب
از آن میباشد هر چند حرمتش معلوم نیست بلکه حلال بودن آن قوی است س
اگر مومنی بدست پیش خدمتی که کافر باشد طعام بپزد و بفرستد که در آن گوشت
باشد آیا آن طعام را از آن کافر گرفته خوردن جائز است یا نه ج بسم الله و له
الحمد نمیتوان خورد الا آنکه علم داشته باشد که این طعام را مسلم پخته است و در
وقت از کافر گرفتن ضرر ندارد و خوردنش نیز ضرر ندارد و همچنین ضرر ندارد
اگر کافر مجرد آلت و واسطه ایصال باشد و ذو الید آن فی الحقیقه مومن باشد یا
آنکه بجائی که بید کافر مسبوق بید مسلم میباشد که مفروض در سوال است و حاصل
در سوال بعد س اگر طعامیکه در آن گوشت نباشد چون حلوا و نخود آن یا
خود گوشت را مسلم بدست کافر بدهد و برای مسلم دیگر بفرستد و علم بملاقات
کافر بآن حاصل نشود خوردن آن بدون تفحص و تجسس از ملاقات جائز است
یا نه و مظنه بعدم ملاقات از جهت قرائن خارجیه کافی است یا نه ج طعام بی گوشت
را از کافر بی علم بملاقات گرفتن ضرر ندارد و اما گوشت حیوان چون محتاج بتذکیه
شرعی است از دست کافر خوردن جائز نیست الا اینکه علم حاصل شود که مسلم

آیا از چیزهای خبیثه است که خوردن آن حرام است یا نه ج بسم الله و له الحمد اولا
انکه مجرد ترش و بدبو شدن خبیث شدن محل کلام است و بر فرض خبیث شدن
بعد از انکه او را طوری طبخ نمایند یا انکه بریان کنند که از خباثت بیرون رود و ضرر
نداشته و تغییر استحاله است که محلل و محرم هر دو می باشد والله العالم س
از طعام یا خورده نان که از دهن بیفتد یا ریزهای غذا که در بیخ دندان می ماند
بخلال در می اورند خوردن و فرو بردن ان جائز است یا نه ج همه انها پاک
و از خباثت نیست بلی گاهی از اوقات میشود که لقمه از خبائث میشود مثل اینکه
دهن متعفن بوده و لقمه نیز متعفن شده یا انکه مدتی در بیخ دندان مانده و متعفن شده
این وقت از خبائث و حرام است و مجرد الوده شدن با آب دهن و بیرون امدن
منشا در خبائث نمیشود خصوص اگر دهن عالم یا معشوقه باشد س اگر شخصی
از فرقه اثناعشریه یوم عاشورای محرم قبل از صبح یا قبل از نماز عصر چیزی از
قسم طعام و یا از قسم تنقلات بخورد یا بخوابد فاعل آن قباحتی دارد و معاصی
میشود یا نه ج قباحت و معصیت ندارد بلکه اگر بقصد قوت یا فتنی بوجه از [illegible]
و گریه کردن باشد ثواب دارد و همچنین خوابیدن روز که چون شب عاشورا
احیاء آن شب مستحب است اگر روز بخوابد فی الجمله ضرری ندارد س آب بینی یا
آب دهن یا آب چشم یا عرق از بدن از خود شخص خواه از غیر اگر در آب و طعام افتد
و مخلوط شود خوردن و خورانیدن آن بانسان و حیوان حرام است یا حلال ج
حلال است و مندرج در خبیث نیست خصوص از مقدس و خصوص از علمای
بلی بعضی از اقسام آب بینی و نخوان(?) میشود که در بعضی از احوال و بعضی از افراد
انسان مندرج در خبیث میشود س شخص و آرد [illegible] میشود [illegible] برای [illegible]
می اورند بر فرض اشکال در مسئله تنجیس اجسام طاهره در عصیر عنبی [illegible]
از غلیان و قبل از ذهاب ثلثین که در میان غذا و در پای بد و سیب و کدو و غیرها
ان میباشد آیا پاک و حلال است و خوردن آن جائز است یا نه ج محل تامل

ضرر رساندن است بدیگری بر خلاف شرع مثل شراب فروختن و اما نوکری بمعنی التزام

بطاعت پس از حرام و باعث تکثیر سواد کفر و اضلال است پس در نوکری

ظلام که جائز نیست بشرائطی که در مشغول فرموده اند آیا نوکری ظلام مسلم

و مؤمن هم جائز نیست یا نوکری ظلام مؤمن جائز است و ظلام

عبارت از چیست ج هیچکدام جائز نیست و مؤمن و مسلم فرقی ندارند و ظلام

آنهائیکه تصرف در امور مسلمین مینمایند بدون اذن حاکم شرع پس در نوکری

کفار که جائز نیست بشرائطی که در مشغول فرموده اند آیا نوکری کافر ذمی و

حربی هم جائز نیست یا نوکری کافر ذمی جائز است ج هیچکدام جائز نیست و

این واضح است الا بجهت دفع ضرر یا اغاثه مظلوم یا تقلیل ظلم پس اگر کسی نوکری

کافر را بکند باین نیت که مال کافر بهر نوع که باشد باید گرفت و نام خود را بکند

خواه آن خدمت متعلق بظلم باشد خواه بظلم نباشد در دیوان کافر ثبت

و آن خدمت را انجام داده باشد جائز است یا نه ج حرام است پس اگر کسی

باوجود علم باین معنی که نوکری کفار جائز نیست فرض نمائید متعلق بظلم است

نوکری کفار بکند و نام خود را در دیوان کافر ثبت نماید پس پول مشاهره اش

که میرسد حلال است یا حرام و آن پول را اگر بدهد در امور شرعیه صرف کنند

ج باین عنوان آن پول حرام است مگر آنکه حربی باشد در حکم حربی که این

وقت پول را بقصد استنقاذ از کافر حربی بدارد پس بعضی کفار بت پرست

که حاکم و ظالم نیستند از اغنیا و ارباب دولت نوکری آنها بحیثیتیکه متعلق

بظلم نباشد مثل نوکری رفاقت و شغل نویسی و حساب نویسی و نحو ذلک

جائز است یا نه ج این اجیر است ضرر ندارد والله العالم پس نوکری نصاری

و دیگر کفار برای درس دادن زبان فارسی و عربی باطفال کفار و مسلمین

شخص مسلم را جائز است یا نه ج اجیر شدن ضرر ندارد پس اگر کافر مسلمی

را نوکر بدارد یا بچو کرنام او را در دیوان ثبت کنند و هیچ خدمتی با و

متعلق نمایند و بگویند کہ نوکر خانہ خود یا شہر باشد اگر خواستند باشی باش من در ماہ
بتو خواهم داد این قسم جائز است یا نہ و اگر باشد دو ماہ در مشاهره
ندهد یا نقص سازد پس طلب کردن مشاهره خود جائز است یا نہ؟ ج ذکر شد
کہ اسم خود را در دیوان کفر و ظلم ثبت نمودن خلاف شرع است بلی
اگر وظیفہ برای مسلم قرار دهد ابتداءً یا بطلب مسلم ضرر ندارد مثل
وظائفی کہ علمای ما و مفتیین از بادشاه وغیره میگیرند در این وقت و باین
عنوان ضرر ندارد و افضل است در جواب سوال دوم پس فرق ما بین اجیر
و نوکر را بیان فرمایند و در هند و ستان در عرف نوکران را میگویند کہ
کسے را بجهت مدت معینہ یا غیر معینہ واجیر دارند و در شهر برای او قرار
میدهند پس کسیکہ بجهت مدت معینہ یا غیر معینہ شهریہ میابد آن نوکر است
و اجیران را میگویند کہ خدمتی از کسی میگیرند و اجرت آن خدمت او را
میدهند و بطریق شهریہ نمی دهند ج این فرق خوب است کہ مرقوم فرمودید
لکن در اول احتراز از وظائف سلطان نکردی کہ آن هم از سلوید یا شهریہ
میگیرند و مع ذلك بازاء نوکری نیست پس اگر این طور بگوئیم شاید بهتر باشد
کہ وظیفہ آن است کہ از بابت اظہار جلالت و بزرگی میدهند نہ بازاء نوکر
و نوکری پول را بازاء محض نوکری و اطاعت میگیرند نہ بازاء خدمت
و اجیر بازاء خدمت پس در باب نوکری کفار آن قبلہ دستخط فرموده اند
کہ مسلم را نوکری کفار جائز نیست الا بجبر و ضرورت و در جواب از سوال
دیگر در نوکری نصاری و بت پرست دستخط فرموده اند کہ مجرد نوکری
ضرر ندارد مگر در خلاف شرع ظاهراً منافی فتوی است توضیحش قلمی
فرمایند کہ هر قسم نوکری هر قسم کفار جائز نیست یا مستثنی هم است و اگر
مستثنی هست کدام است ج مراد از نوکری کہ جائز نیست این است
کہ اسم خود را در دیوان ظالم ثبت کنند و هر چہ فعل کہ کافر میخواهد بجای

آنها جایز است یا نه بر فرض جواز هرگاه کسی برچیند بقصد تملک و عین آن
حاضر و باقی باشد مالک میتواند از او بگیرد یا نه و هرگاه بعضی از آن خوشه‌ها که
بر زمین افتاده است بعد از اعراض مالک دانه دانه شود و در خاک پنهان
شود و شخصی آنها را بقصد تملک متوجه شود یا آب بدهد یا زمستان از آب
باران یا غیره سبز شود و او محافظت آنها بکند و حاصلی از آن بعمل آید این حاصل
مال این شخص میشود یا مال صاحب اصلی و مملوک بودن زمین ج بسمه الله و
له الحمد در صورت اعراض مالک برچیدن خوشه‌ها ضرر ندارد پس اگر شخصی
را برچیند با قصد تملک مالک آن را از او نمیتواند بگیرد چه آن عین تلف شده
باشد و چه باقی باشد و اما آن دانه‌ها که آب داده پس اگر بسبب آب دادن
سبز شده پس آن نیز ملک او است و مالک نمیتواند از او بگیرد هرگاه این آب دادن
و نحو آن بقصد حیازت و تملک بوده بلی اجرت زمین را باید بدهد و اما اگر
بخودی خود سبز شده مال صاحب ملک میباشد علی الاقوی نه صاحب بذر
زیرا که او اعراض نموده و این انتفاعی در ملک غیر حاصل شده پس دخلی بسعی
ندارد س هرگاه دو نفر یا زیاده در ملکی یا باغی یا دکانی شریک باشند و یکی
از آن شرکاء در دادن مال الاجاره یا چیز دیگر بد رفاقتی کند میتوانند قسمت
کنند یا نه هرچند او بگوید که قابل قسمت نمیباشد و من قسمت نمیکنم ج بلی قسمت
مینمایند چیزهای را که قابل قسمت باشد چون اراضی و بیوتات و اما چون طاحونه
و حمام که قابل قسمت نباشد پس طریق تخلص از نزاع آنکه اجاره دهند احدی نصیبش را
بدیگری یا بثالثی و یا آنکه مناوبت نمایند که یک ماه در نوبه و تصرف احدهما باشد
که استیفاء منفعت نماید و یک ماه دیگر مثلا در ید دیگری والله العالم س
اجرت گرفتن بجهت ختم قرآن در سر قبور حلال است یا حرام ج یا آنکه هیچ
حرمتی ندارد بلی غنا نیست و در مراثی جناب امام حسین علیه السلام و
در قرآن و اذان غنا جایز است یا نه و کیفیت خواندن مراثی چنین است که

در اهل خبره خصوص مقامات و اصوات بجا است و استثناء در حرمت غنا نیست
مگر در عروسی بشرایطش و مگر در حدی برای شتر و در مراثی و قرآن غنا
عدم ایش بیشتر است بلی اگر شک شود که در عرف عام غنا باشد یا نباشد بنا را
بر اباحت بگذارد و گوش دادن آن ضرر ندارد در چنین احتیاط اکمل است
یعنی آیا غنا حرام است مطلقا و در هیچ موضع استثناء نشده مثل مراثی
سید الشهداء و قرآن و غیر آن یا مستثنیات دارد و آیا اجتناب از صوت مشتبه
الحال از حیثیت غنا و غیره لازم است یا نه حرام است و مدار تشخیص آن عرف
است که بگویند خوانندگی میکند بلی اگر بگویند که مرثیه خواند یا قرآن میخواند آن
وقت ضرر ندارد و استثناء که در غنا شده است و دلیل معتبر دارد استثنا
در عروسی است بچند شرط اول آنکه عروسی شرعی باشد نه آنکه زن غیر را یا
در عقد غیر باعلم و اطلاع عروسی نماید دوم آنکه غنا کننده زن باشد نه مرد
بلکه احتیاط این است که کنیز باشد سوم آنکه تکلم بباطل نکند چهارم استعمال
آلات لهو مثل تار و طنبور و سنی و دف با صنج ننماید بلی فی صحیح ضرر ندارد پنجم آنکه
مرد داخل بر ایشان نشود ششم آنکه اجنبی صوت زن را نشنود هفتم آنکه
در نکاح دائم باشد نه منقطع و ملک یمین و تحلیل هشتم آنکه در حال زفاف
که وقت داخل کردن عروس بخانه داماد است باشد یا آنکه در وقت متعارف
از عروسی در بلاد باشد نه آنکه تا یک سال یا شش ماه مثلا طول بدهند هر چند
اشتراط بعضی ازین شرطها محل مناقشه است لکن احوط است و اما مستثنیه
بغنا پس اجتناب لازم نیست علی الاقوی پس مراثی در سوز که عبارت از
غنا است خواندن و شنیدن آن ثواب دارد یا نه و سوال دیگر اینکه شخصی که
مقامات غنا نمی فهمد و محض بنیت ثواب که شنیدن ذکر مصائب امام حسین
علیه السلام نهایت ثواب دارد و سوز میشنود و گریه میکند آیا شنیدن سوز او را
ثواب دارد یا نه جواب در این دو سوال رجوع بمرقه فاینی اگر در عرف میگویند

حال بیاور دیم در هندوستان در عشرهٔ عاشورا در مجالس عزای جناب سید الشهدا علیه الاف التحیة والثنا شیعه و سنی همه جمع میشوند و از سنی ها کسی باعتقاد از برای شنیدن ذکر مصیبت می آید و کسی برای شنیدن اشعار مرثیه که لطف شاعری بیشتر در آن میباشد و کسی از برای تماشا و دیدن جمعیت مردم و سامان عزا که شوکت و شان خیلی میدارد و بعضی ازین سنی ها عزادار هم هستند باعتقاد و بعضی بلا اعتقاد حسب رواج و این از اخبار ثابت است که در مجالس عزای حسین علیه السلام حضرت فاطمه و سایر معصومین علیهم السلام تشریف میاورند و سنی ها که باعتقاد شیعه دشمن پیغمبر و آل پیغمبر هستند آیا از شرکت ایشان در مجالس عزا جناب فاطمه و دیگر معصومین تشریف می آورند یا نه و بفرض ثانی ثواب مجلس کم میشود یا نه و اگر چنانچه بانی عزا با وجود مکان و قدرت سنیها را از آمدن در مجالس منع نکند و باز نداد ایشان را درین صورت آیا صاحب عزا ماتم تشریف آوردن معصومین علیهم السلام در مجلس عزا نشد یا نه و کسی که مانع تشریف آوری معصومین علیهم السلام در مجالس عزای حسین علیه السلام شود آن شخص عاصی شد یا خیر و ثواب مجلس برای او هست یا نه جواب اعتقاد بنده این است که اگر کافر هم در مجالس عزا حاضر شود منع نکنند بلکه کافر اگر چه بکفر هم باشد بجهت همین حاضر شدن عذاب حاصل میشود و اگر هم ثواب دنیوی حاصل میشود مثل اینکه رزق او وسیع میشود یا ولدی باو عطا میشود یا رزق تازه یا درد سرها یا باعث هدایت او میشود و اگر آن کافر العیاذ بالله قائل نباشد هدایت او تا در آباء و امهات و اجداد و جدات یا اولاد و اولاد اولاد عوض و پاداش میدهد و امدن کافر منع نمیکند حضور را بلکه ایشان نیز مسرور میشوند با مدن کفار و منع خوب نیست ولکن معصیت نیست اگر در جایی باشد که ملک مانع نباشد والا معصیت میباشد در مجالس عزای جناب امام حسین

الحدیث ایضاً ان الحسین باب من ابواب الجنة یعنی تحقیق که حسین درب است
از درهای جنت س در جلسه‌ها خوشی که افعال و اقوال مضحکه از دشمنان
پیغمبر و ائمه نقل میشود برای خوشی محبان اهلبیت علیهم السلام آیا رفتن
دران مجلس و دیدن و شنیدن آن اقوال و افعال را جائز است یا خلاف مروت
و حرام میباشد ج بسم الله وله الحمد مادامیکه دران مجلس حرامی را مرتکب
شوند حرام نیست بلکه بعضی از اوقات بقصد سرور اهلبیت و اشتراک در سرور
ایشان مستحب میشود س اگر کسی دشمنان اهل بیت و قاتلان و غاصبان حق
ایشان را فحش دهد بطوری که اسم مادر و خواهر ایشان را در فحش مذکور نماید
صریحاً اسم عورت مادر و خواهر ایشان ذکر نماید آیا جائز است یا نه ج سب
مؤمن حرام است نه دشمن اهلبیت و مادر و خواهر آن ملعونان اگر ملعون باشند
و دشمن اهلبیت باشند ضرر ندارد س فحش دادن و در فحش نام عورت مادر
و خواهر او آوردن بغیر مؤمن که نزد آن قبیله جائز است پس اگر شخصی عاقل و [illegible]
باشد و بکسی که غیر مؤمن باشد فحش دهد و نام عورت مادر و خواهر او را که ایشان
هم غیر مؤمن باشند در فحش بر زبان بیاورد عدالتش میرود یا نه ج عدالت نمیرود
س فحش عبارت از چه چیز است و آیا فحش دادن حرام است یا سماع و استماع
آن هم حرام است و اگر کسی بدون قصد فحش دادن اسم عورت را بر زبان بیاورد
این هم فحش است یا نه و نقل فحش هم حکم فحش دارد یا نه ج فحش عبارت است از
کلام قبیح و تشخیص آن بعرف است و سماع و استماع حرام نیست و نقل فحش فحش
نیست س کسیکه مسائل واجبه را نداند و بزیارت برود چه صورت دارد
ج بزیارت برود و مسائل را هم یاد بگیرد

باب البیوع و متعلقات

آن س حقیقت بیع را بیان فرمایند ج بدانکه بیع را تعریف فرموده اند
علمای رضوان الله علیهم بتعاریف مختلفه که اخصر و امتن آن انشاء تملیک عین
الی آخر بعوض معلوم است و منتقض نمیشود این تعریف بر هبه زیرا که مقصود از

بخشش و ہبا نیست است نہ معاوضہ و نہ مبادلہ و ہمچنین منتقض نمیشود بہ ہبہ
معوضہ زیرا کہ مراد از ہبہ معوضہ این است کہ ہبہ و ہدیہ میکند عینی را
بشخصی و لکن مقصود از و عوض گرفتن است ہمہ از حالش این مطلب معلوم باشد
یا اینکہ شرط کند مثل اینکہ بگوید وہبتک ہذا بشرط ان تہبنی ذاک پس نقل
ملک عین موہوبہ بواسطہ نفس ہبہ شدہ و نقل مشروط بسوی موہوب لہ بواسطہ
شرط ہبہ و خود ہبہ شدہ و ہمچنین است ہرگاہ بگوید وہبتُ ہذا الفرس مثلاً
بہذا الثمن دین را ہبہ معوضہ و ہیچ بدانیم در این وقت تعریف بیع منتقض میشود
بہ ہبہ معوضہ و الا صحت چنین ہبہ محل اشکال است زیرا کہ حقیقت ہبہ تملیک
عین است تبرعاً و بلا عوض و در ماہیت آن نقل بعوض ماخوذ نگشتہ بلی صحیح است
جعل عوض بواسطہ شرط چنانچہ بیان شد و ہمچنین منتقض نمیشود بصلح با عوض
زیرا کہ حقیقت صلح تسالم محض است و ہیچ عوض در آن ملحوظ نیست و از ارکان
نیست بخلاف بیع کہ در مفہومش عوض ماخوذ است بخلاف صلح و در جائیکہ عوض
ہم باشد در آن وقت تمیز بیع از صلح با قصد است در جائیکہ بلفظ مشترک باشد
و در جائیکہ بلفظ خاص مثل بعت یا صالحت باشد تمییز بقصد مفہوم این
عنوان در واقع و در نزد اہل عرف و اصح است بلی کلام ہست آن است
کہ انشاء تملیک در بیع کہ باعث نقل و انتقال است انشاء بائع و مشتری ہر دو
یا این ہو کہ نقل المالک العین و ملکہ الی المشتری بعوض و لکن ملک
المشتری العوض بالمالک المبائع بتملک العین یملک المشتری العین
و تملک البائع الثمن فعلی ہذا یکون کل واحد منہما مملکاً و متملکاً فیکون البیع انشاء
المبادلۃ من کل منہما و یا آنکہ انشاء تملیک از طرف واحد است کما ہو الظاہر بان
یکون التملیک و المبادلۃ من قبل البائع وحدہ و اما من جانب المشتری فالقبول
وحدہ و لکن اقوی وجہ ثانی باشد بحسب سابق و وجہ آن بلکہ دور نیست کہ بنا
از بیع در عرف ہمین باشد و اما آنچہ در بعض کتب معروف است بیع خرید و

فروختن است در غیر خریدن و خریدن است که تملیک از طرف واحد را

بیع نمیدانند پس بیع تملیک است بازای تملک نه تملیک بازای تملیک پس عبارت

او خالی ازین دقت است بلکه اشاره است که بیع بمعنی شرای هم آمده است که بیع

مشترک بمعنی فروختن است و مره بمعنی خریدن است نه آنکه اشاره است بحقیقت

بیع که مرکب است از دو چیز مرحوم س بیان فرمایند در غیر بیع معاملات که انعقاد

آن بلفظ است یا باید لفظ واحد معین باشد که الفاظ متعدد موجب حصول معامله

نمیشود یا آنکه شرط نیست ج بدانکه بیع و نحو آن در لسان متشرعه معامله عرفیه

است که متعلق شده باشد با امضاء شارع چونکه حقیقت شرعیه در او نیست پس

میگوییم آنچه معلوم است موثر بودن قصد انشا است و بلفظ واحد معین که تلفظ باو

میکنند یا بهمه الفاظ که مرادف و محصل مقصود باشند مثل انکحت و زوجت واما

بلفظ واحد غیر معین یا بمجموع من حیث المجموع که هر یک جزء آلت باشند بر خلاف

عرف است و امضاء شارع نیز معلوم نیست بلکه معلوم العدم میباشد اظهر بلکه

اقوی اشتراط اتحاد لفظ است پس هرگاه بگوید ملکت و بعت و اشتریت و ازمجموع

اینها من حیث المجموع لا کل واحد اراده نقل نماید نقل حاصل نمیشود زیرا که نقلی

که یقینا معهود از لسان شرع و امضاء شارع شده آن حصول نقل بلفظ واحد است

و زیاده از آن مقطوع العدم یا مشکوک است پس شک در حصول اثر باعث

آن شده که اصالت فساد را مع اصالة عدم النقل و استصحاب ملکیت کل مال

لصاحبه را باید حکم بدانیم چنانچه لازم است که قصد اثر را بلفظ واحد معین

داشته باشد که اگر بیکی غیر معین از الفاظ مذکوره قصد انشاء و نقل را نماید

نیز معامله بعد حاصل نمیشود کما اینکه لا بد است که مدلول همان لفظ مقصود باشد

اگر بعت بگوید و مدلول آن مقصود او نباشد صحیح نیست س بیع زمین که جمیع

معلوم باشد و جریب و مقدار و مساحتش معلوم نباشد جائز است یا نه ج قد

المحقق بجوازه فی الشرائع فقال و یجوز بیع الثوب و الارض مع المشاهدة و ان لم

بهیتها پس بیع مذکور صحیح است لکن بشرطیکه مشاهده شده باشد نه آنکه اکتفا بجدود تنها شده باشد همچنین اکتفا بحدود تنها بدون مشاهده در وقع ضرر ظاهر اکا باشد فاما بلی در بعضی از زمینها و در بعضی از بلاد میشود که بدون مساحت بیع ارض خالی از غرر نباشد پس فروش باتعیین حد و دصحیح است یا نه باشاهده بیعش صحیح است و حاجت بمساحت نیست و اما بیع ارض بوصف و بمساحت تنها انهم جائز است علی الاقوی پس شخصی را که مستاصل و ناچار کرده باشند و بجهت استیصال و ناچاری مال خود را در معرض بیع در آورده میتوان مال او را خرید یا نه اگر او را جبر بر فروختن این اموال کرده باشند که عین این معامله اکراه جائز باشد صحیح نیست والا صحیح است پس بیع اثمار و غلات و سبزیها و ورق توت و نحو ان قبل از ظهور و بروز جائز است یا نه در اثما قبل از آنکه ظاهر شود و زیاده از یک سال نباشد و بجز دیگر منضم نشود که شرائط جواز در هر یک مفصلا در کتب فقه مذکور است و در امثال این مسائل نقل بر بیع جائز نیست و نقل بصلح جائز است علی القیاس پس آیا حقوق قابل عوض شدن در بیع و نحو ان هستند باین معنی که حق را مثل حق تحجیر و نحو ان را میتوانند عوض قرار دهند در بیع یا نه و همچنین افعال را مثل خیاطه والصلوات علی النبی و آله و نحو ان یا نه اما اعتبار عوض در بیع پس محل کلام نیست و اما بحسب عین یا منفعت و غیر ان پس بر چند وجه متصور است اول آنکه تعیین عوض بعین باشد و این صحیح است در نزد همه دوم آنکه منفعت باشد و این قسم نیز صحیح است همچنین دعوی اتفاق مشکلست سوم آنکه حق باشد و از شرح قواعد ظاهر میشود فساد آن که اگر حق را عوض قرار دهد باطل است ولکن حق صحت آن است پس مراد از عوض ماخوذ در بیع مطلق مقابل است سواء کان عینا او منفعة او حقا فلو بیع الکتاب بسکنی الدار او بخیاطة ثوب مثلا و بحق تحجیر صح البیع و یعتبر فیه ما یعتبر فی البیع لان تخصیص العوض بالعین و المنفعة تخصیص بلادلیل و العقد کالبیع صادق فیما عوض فیه الحقوق کما لا یخفی پس اقوی جواز قرار دادن حقوق است عوض در بیع و نحو ان و اما

افعال پس در مثل خیاطہ و نحو آن پس ظاہر اشکال در صحیح از آن نباشد و اما مثل صلوة
بر نبی صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم و زیارت الحسین علیہ السلام و الصلوة و غسل الجمعة
مثلا فلما لم یرد حکم صریحا فی الاخبار فرجع الی القواعد فنقول المستحبات علی قسمین الاول
ما لا یقع عن الغیر کغسل الجمعة و النافلة المرتبة فانهما لا یقعان عن الحی فی حال الحیوة
و الثانی ما یقع عن الحی کالزیارة اما القسم الاول فمقتضی القاعدة عدم الجواز اذا
لا فعال المستحبة کالصوم و الصلوة و الزیارة و نحوها من الاغسال و غیرها یشترط
فیها المباشرة بنفسه فکما انها یستحب للبائع فکذا یستحب للمشتری ایضا و لا یعقل کون
فعل الشخص فعلا لغیره و نائبا عن الغیر و لو جعل الثواب عوضا عن العین فهو غلط اذ الثواب
اول غیر معلوم و علی فرض معلومیة غیر مقدور التسلیم ثانیا و قد اشترطوا فی الثمن ان
یکون المشتری قادرا علی تسلیمه نعم یجوز جعل الافعال المستحبة للاموات بجعل ثوابها
راجعا الیهم لدلالة الاخبار علی ذلک کما فی باب الحج و غیره و لیس فی الاخبار ما یدل
علی جوازها للاحیاء فافهم پس نا بعدم وجدان دلیل بر جواز اصالة فساد در معاملات
محکم است و اما فی القسم الثانی فیجوز جعله عوضا مطلقا للاحیاء و للاموات و لکن
الاشکال فی ان الصلوة علی النبی و قرائة القرآن یقع عن الاحیاء ام لا فالاولی جعله
للاموات و ترکه للاحیاء پس طلا و نقرهٔ خالص و تارهای طلا و نقرهٔ خالص و
همچنین کلابتون و قیطان که در آن چیزی از ابریشم یافته میباشد و تمام این مذکورات
مکیل و موزون است داخل در بیع صرف است که قبض در مجلس شرط است یا نه که
بدون قبض در مجلس معامله فاسد است و فرقی هست در میان اینکه هر دو مسلم
باشند یا احدهما مسلم و دیگر کافر باشد و هرگاه قبض در مجلس نشده باشد مبیع قابل
تصرف هست یا نه صحیح در همه اشیاء مذکوره در سوال غیر از کلابتون قبض در مجلس
شرط است چه مسلم و چه کافر چه حربی چه ذمی و بدون قبض تصرف به عنوان
جائز نیست مگر آنکه با اذن شود و در کلابتون قبض در مجلس احوط است پس در بیع
و شراء طلا و نقره خالص و تارهای طلا و نقره خالص و کلابتون و قیطان هر چند

و دو چیز مثل نخ یا ابریشم چیزی که میباشد اگر یکی وزن یادتی بیع و شراء شود ربا میشود بلی اگر بجنس ایشان فروخته شود ربا میشود و اگر بغیر جنس فروخته شود یا ضمیمه غیر جنس نماید ربا نمیشود چون شرط ربا دو امر است و ضابطه این است که مکیل و موزون باشد و در جنس متحد باشند و ضمیمه غیر جنس نباشد س پول سیاه داخل در بیع صرف هست یا نه باین معنی که اگر آن سفید یا نقره و طلا پول سیاه را خرید کنند و اگر بپول سیاه پول سیاه را خرید کنند یا بپول سیاه را خرید کنند داخل در بیع صرف میشود یا خیر و در کمی وزن یادتی ربا هست یا نه ج داخل در بیع صرف نیست و داخل در ربا میشود چون مکیل و موزون است س نفع پولیکه در برات نوشتن یکفا میدهند بیع است که محسوب بحق السعی یا عوض و اجرت ایشان میشود یا این را هم سود میدانند و حرام است ج نفع برات را اگر اجرت و حق السعی قرار دهند ضرر ندارد و خلاصه باید یا تعیین برات در بیع برات دو چیز را ملاحظه نمایند یکی قبض در مجلس و اگر در بیع نقدین معتبر است اگر بصیغه بیع باشد نه صلح و یکی دیگر ملاحظه ربا را اگر در مکیل و موزون باشد و از یک جنس باشد و اگر مقصود قرض باشد نیز ضرر ندارد و لکن شرط صحت قرض که قبض باشد ملاحظه کنند و نفع را شرط نکنند و قصد نیابت یا قصد حق السعی یا قصد های دیگر ضرر ندارد و الله العالم س شخصی کاغذ برات بگیرد و بعد از چند روز بفروشد پس چنین بیع برات صحیح است یا نه ج منظور از بیع آنجا و کاغذ نیست بلکه آن مبلغ است که در آن کاغذ مسطور است و لکن بیع مالی الذمه چون محل اشکال است در بعض از اقسامش پس صلح نمایند که خالی از اشکال میشود س روغن خوراکی نجس از کفار خریدن بقصد تجارت و باز بهمان کفار فروختن تماما صحیح است یا نه و جمیع کفار را این داد و ستد یک حکم دارند یا اختلاف دارند ج بسم الله و له الحمد با اعلام بنجاست صحیح است و لکن بهتر این است که مصالحه حق اولویت خود کنند و تجارت در آن چیزهای که بیعش مشکل است بحق اولویت بکنند باین معنی که پول بگیرد بعوض حق اولویت و اگر مشتری بنجاست روغن را میدانند

دو قسم است اول آنکه منفصل از عقد بیع باشد دوم آن است که متصل باشد اگر
منفصل است اول و آخرش باید مضبوط باشد و اگر متصل باشد آخرش باید مضبوط
باشد و بودن آن خوب نیست و اگر خیار فسخ را معلق بشرطی نموده مثل رد ثمن و نحو آن
در این وقت نیز باید معلوم باشد و نماء مبیع در ایام خیار مال مشتری است چنانچه
نماء ثمن در ایام خیار مال بائع است علی الاقوی والله العالم مس تصرف غیر ذی الخیار
در مالی که منتقل شده باو جائز است بدون اذن ذی الخیار یا نه یا فرق است
میان خیارات و میانه تصرفات ج تصرف غیر متلف وصف یا عین کلاً یا بعضاً
و همچنین تصرف غیر مانعی از رد مثل استیلاد امه و همچنین تصرف غیر ناقل عین
یا منافع ملک جائز است اشکال در تصرف موجب تلف عین یا وصف یا منفعت
یا ناقل ملک میباشد اقوی جواز است و احوط ترک است ولکن اقوی این است
که این تصرف مانع از فسخ نیست بلکه اگر فسخ کرد رجوع بمثل یا قیمت نماید هرچند در
اصل جواز فسخ مناقشه میتوان نمود نظیر جواز رجوع در هبه با انتقال عین از
موهوب له بغیر او مس کسی ملکی را مثلاً فروخت بمقدار از مال که باقساط بگیرد
و قرار داد که اگر تخلف کرده از قسط خیار فسخ داشته باشد در اثنای قسطها
خیار مرده آیا این خیار برای وارث بائع حاصل میشود یا نه ج مانعی از ثبوت
خیار وارث نیست هرچند این صورت خیار است برای وارث بائع نه انتقال
خیار از مورث بوارث نظیر انتقال خیار منفصل که پیش از رسیدن زمان خیار
شارط بمیرد بلی اگر مورث شرط عملی کرده و تخلف شرط در زمان شارط نشده بلکه
در زمان ممات آن شده خیار اشتراط برای وارث محل اشکال است من جهة
الاهلیة للخیار بمعنی الاشتراط و هذه الاهلیة تنتقل الی الوارث و من ان خلاف
الشرط و التخلف عنه انما حدث بعد وفات الشارط و دلیل خیار الاشتراط هو النص
و النص لا یشمل الفرض و لیس علی طبق القاعدة حتی تتسری الی الفرض والله العالم

باب الاجارة

در اجاره مس اجاره بساتین مثمر باشجار

ج بسم الله وله الحمد با بقاء رهن و عدم رد آن در ضمن مصالحه باطل است یا باید ادای دین شود از آن خانه یا غیر آن خانه بلی بعد از فوت خانه را از رهن و ادای دین را رهن دختر وارث اخذ ارث خود مینماید و او محتاج با ورثه شهود به بطلان صلح نیست بلکه ضعیف مدعی باید اقامه شهود با نتقال نماید بلی هرگاه اصل صلح معلوم باشد و دختر مدعی باشد بر صوری بودن آن باید اولا شهود نماید و پس از اقامه شهود نزد حاکم متصدی مرافعه اخذ حق خود نماید و حاصل آن گوید نزاع و مسائل بنحو استفتاء مشکلست بلکه باید رجوع بحاکم حاکم شود

س شخصی در مصالحه یا در بیع خیار فسخ ما دام العمر از برای خود شرط میکند آیا صحیح است یا نه ج احوط ترک است و اقوی صحت است در صلح او مثل تولیت ما دام الحیات هر چند ظاهر بعضی بطلان است بجهت آنکه زمان فسخ اول و آخرش هر دو باید معلوم باشد ولکن در صلح جهل مغتفر است نه در بیع و نحو آن از عقود که مبنی بر مداقه میباشد و الله العالم

س زنی بوالده خود مصالحه نمود جمیع ما یملک خود را و خیار ما دام الحیات برای خود قرار داده و بعد زوج زوجه مرقومه ادعا نموده که در ما یملک خود وصی تعین نموده و مصارف قرار داده آیا این فسخ حساب میشود یا نه ج اقوی این است که این فسخ نیست بجهت اینکه وصیت اثبات سلطنت است برای دیگری یا تملیک عین یا منفعت است و با ابقاء صلح مرقوم اثبات سلطنت برای اجنبی یا تملیک دیگری بمعنی است و هر تصرفی که نافذ نیست الا بملکیت رجوع و فسخ میباشد چنانچه در مسئله بیع با خیار فسخ برای از بائع و مشتری تصریح نمودند که تصرف ذی الخیار فیما انتقل الیه اسقاط خیار است و تصرف او فیما انتقل عنه فسخ میباشد و هکذا صرحوا فی بحث الهبة الجائزة نعم لهم کلام بل خلاف فی ان الرجوع الفعلی اذا کان بالعقد او بالایقاع فهل یصح ذلک العقد فقیل لا لانه مشروط بالفسخ و الفسخ لا یحصل الا به صحیحا و الصحة فیه لا یتحقق الا بصحة العقد او الایقاع و هو دور محال و قیل بالصحة

بل ادعوی انه هو المسمی و قد تعرض شیخنا الاستاذ اعلی المقامه فی هبة معوض و تبعه
بعض فضلائنا المعاصرین فی احکام الخیارات و الاقوی فیه ایضا الصحة نظیر
الرجوع العقلی بالتحسین و التقبیل و الوطی فی الرجوع للمطلقة کما ان لهم کلاما
اخر و هو ان الفسخ المذکور انما یکون مع العلم بالالتفات لما فعله سابقا و
مع الشک لاصالة النفوذ و اما مع العلم بعدم الالتفات فلا فالحق مع الزوج
فی السوال المرقوم لو ثبت الوصایة المرقومة و لکن الاولی الصلح لما مر من الخلاف
مع الاشکال فی اصل صحة الصلح لاشتماله علی الخیار فی الزمان المجهول نعم لو علمنا
بعدم التذکر و الالتفات الی الصلح السابق فحینئذ یشکل الحال فی کونه رجوعا
س زید ملک خود را مصالحه نمود بیکی از اولاد خود و در ضمن العقد شرط
خیار فسخ ما دام الحیاة از برای خود نمود آیا بعد از موت زید خیار فسخ منتقل
بوارث او میشود یا نه ج اقوی صحت شرط مرقوم است لکن خیار فسخ ما دام
الحیاة هیچگونه منتقل بوارث میشود بعد از موت بلی اگر اجل مضبوط باشد مثل
ده سال و قبل از اجل مصالح بمیرد خیار فسخ منتقل بورثه میشود س چه میفرمایید
در این مسئله که هرگاه زید عمرو را وکیل نمود که ما یملک مرا مطلق چه از منقول
و چه از غیر منقول مصالحه نماید برای من و منافع ما دام الحیاة مخصوص
بخود هم باشد که بر آن تصرف نتواند بکنی ما دام الحیاة و مدتی هم معین نکرده
معلق ساخته منافع را بما دام الحیاة آیا چنین صلحی صحیح است یا فاسد ج بسم الله
و لله الحمد هر چند استثناء زمان حیاة مجهول است و ظاهر فساد صلح هم
است و لکن چون اول علم دارد و عقد صلح متحمل این نحو از جهالت میباشد
صحت این گونه صلح خالی از قوت نیست و الله العالم س هرگاه شخصی ملکی
از املاک خود را بعقدی از عقود شرعیه مثل صلح منتقل نمود به شخصی
مسلوب المنفعت که ما دام الحیات منفعت این ملک مال ناقل باشد آیا این
عقد صحیح است یا نه بر فرض صحت هرگاه فوت ناقل مقارن شود با وفات

در عوض طلب او و خیار فسخ بوعده معینه از برای خود میگذارد آیا صحیح است
ج ضرر ندارد اگر از روی حیا و جبر نباشد والله العالم س آیا مصالحه
در خمس جائز است که اگر کسی در ذمه وی بیست تومان باشد و یا هر چه باشد
صلح کند با همکیش بده تومان مثلاً و یا صلح با وی کند مالی را بقدر یک از اضعاف
قیمت آن است و یا تمیع را به همین سید از باب خمس و او بر وفیت ظاهر بعینه
را ببخشد چه در اول چنین معاهده کردند ج بسم الله وله الحمد صلح مرقوم
از سادات جائز نیست بجهت آنکه قبل از اقباض مالک چیزی نیستند و بعد از
اقباض اگر ضمیر یا صلح نماید بنحوی که اطمینان برضایش در واقع باشد مضایقه
نیست و اگر صلح از حاکم شرع باشد ضرر ندارد بشرطیکه خلاف مصلحت نباشد
و حاکم شرع عادل و متدین ۲ بصیر بتکلیف خود میباشد س مصالحه از دعوای
مدعی یا مدعا علیه بقسم مطلقاً یا بضمیمه مالیه یا صلوات جائز است برای غیر
مجتهد که بمعنی مدعی و منکر را تمیز داده باشد ج صلح بقسم محل اشکال است
س شخص غیر مجتهد ادعای مدعی را مصالحه مینماید بمبلغ معینی و در ضمن
العقد شرط مینماید که مدعا علیه قسم بخورد در حضور همین شخص غیر مجتهد یا
در غیر حضور او آیا دعوی بچنین مصالحه و قسم ساقط میشود و مصالحه
صحیح است یا نه ج اگر منظور قسم مسقط دعوی باشد صلح محل اشکال است
بلکه سید استاد و جمعی این شرط و این صلح را باطل میدانند والله العالم س
بفرمایند که در مصالحه صیغه شرط است یا نه و بر فرض شرطیت آن باید
بعربی باشد یا بهر زبان که باشد کافی است ج عربی و فارسی هر دو کافی است
و عربیت شرط نیست بلکه اقوی آن است که اگر بتعاطی و تراضی بفعل اظهار شود
بعنوان صلح نیز کافی است و لازم است والله العالم س صحت صیغه صلح
موجب لزوم میشود پیش از دادن مال المصالحه یا نه ج قبض عوض شرط
در صحت و لزوم نیست و واجب است ادای ثمن در صورت صلح بعوض

باب الوقف

چنانچه لازم است دعای عوض علی الاقوی الاظهر والله العالم

در وقف س هرگاه ملکی را وقف کند و شرط کند که هرگاه خود محتاج شود منفعت را خود تصرف کند و بکسی ندهد صحیح است یا باطل ج این وقف باطل است علی الاقوی س اگر در حین وقف محتاج باشد و وقف بر جهت فقر نماید و نظرش باین باشد که تا خود محتاج است بدیگری ندهد آیا صحیح است وقف یا نه ج اگر وقف بر فقرا کند و خود مندرج در فقراء شود یا وقف بر سادات یا مجتهدین کند و خود سید باشد یا مجتهد شود تصرف کند ضرر ندارد و اشتراط اینکه بغیر خود ندهد بیجا است که وقف بر نفس میشود س هرگاه شخصی ملکی را وقف نموده و ابتدای این کار اسم خود را هیچ داخل در موقوف علیهم محسوب نداشته بود و بعد از وقف نموده و صیغه وقف هم جاری ساخته و بتصرف متولی داده بعد از چندین روز میگوید که من خود را هم یکی از موقوف علیهم محسوب داشتم آیا بهر متولی هست که سخن واقف را حمل بکذب نماید یا محمول بصدق است ج شرط وقف اخراج واقف است از وقف پس اینکه میگوید که من خود را داخل در وقف کرده ام بحسب ظاهر کلامش مدعی بطلان وقف است و متولی مدعی صحت وقف اگر معارضی ندارد خود بداند و خدا ایش و اگر معارض دارد باید مرافعه شود در پیش حاکم شرع و در مدعی صحت و مدعی فساد اولی مقدم است والله العالم س هرگاه ملکی وقفیت آن معلوم باشد چون ید ابین بهمین قسم آمده است دیگر نه متولی و نه مصرف و نه وقف نامه و بیان تقدیم بطنی بر بطنی معلوم نیست این ملک حال در میان موقوف علیهم چه قسم باید قسمت بشود و سخن در این است که بعضی که بطن اول اند مدعی اند که رفتگان و اموات بلاعقب حصه معینه ایشان مخصوص بطن اول است و بطن ثانی دخلی ندارد و حال سند و حجتی از تعیین واقف ندارد

نموده و نصف کل مال از مال شرکاء باقی طلق میباشد و آن املاک مشاع
مشتمل است بر نخیلات متفرقه که هر بیست اصله مثلاً در مکانی واقع است
و اراضی چند که هر جزء آبرو در مکانی واقعست و آن خرابجات مختلف است
از حیثیت طول و عرض و خوبی و بدی حال صاحبان سهم طلق میخواهند
قسمت نمایند آن اراضی و نخیلات را آیا بجمیع قسمت نمایند باین معنی که
آیا هر خرابه یا اراضی معین اگاند قسمت نمایند که وقف و طلق از هر خرابه حصه جدا
بردارند یا آنکه تمام خرابجات را سنجیده و خوب و بد در مقابل یکدیگر قرار
داده مقومین معادل آمده با تراضی یا بقرعه قسمت نمایند آیا یک وجه
از این دو وجه صحیح است یا هر دو ج اگر تراضی باشد هر دو وجه جائز است
والا وجه اول متعین است ولکن باید تعدیل سهام و عدم تبدیل وقف را
منظور بدارند که وقف را در ملکی بدل بملک نکنند س آیا ما بین موقوف
علیهم یا وقف عام باشد یا خاص وقف را قسمت میتوان کرد یا نه چنانچه
ما بین وقف و طلق جائز است ج قسمت وقف بین موقوف علیهم جائز
نیست و قسمت وقف از طلق جائز است س هرگاه یکی از شرکاء
بعد از قسمت بگوید که حصه من کمتر است یا پست تر میباشد و من قسمت
را قبول ندارم آیا میتواند یا نه ج ادعای فساد قسمت میباشد باید
ثابت نماید والله العالم س آیا وقف فعلی را جائز میدانند یا نه ج
اکتفا با فعال وقف در منقول مثل کتاب و قرآن و حصیر مسجد و نحو آن
و غیر منقول مثل پل و مسجد و مدرسه و مقبره هر چند خالی از اشکال نیست
ولکن خالی از قوت هم نیست س کسی ملک معینی را وقف نموده
است که منافع آن را صرف افطار مؤمنین نمایند در ماه رمضان یا از
برای مسجد فرش تمام نمایند و متولی از برای آن معین نموده و شخص
آن متولی را عادل نداند آیا جائز است برای آن شخص که از آن افطار

دیگرے مثل آن ازان حقیر تر و کوچک تر و کمتر در بعض آن زمین بنا
کند و بعض آن زمین خالی را طویلہ اسپ خود یا جای نشستن نوکران
خود یا راہ آمد و رفت خود و مردم در خانہ خود قرار دهد بیانہ
ج اما فروختن عین مسجد و مدرسہ پس جائز نیست و اما آلات
این دو پس جائز است و ہرگاہ امکن صرف در این دو باید شود والا بمماثل
و اما غیر مسجد و مدرسہ پس فروختن بشرائطی کہ در بیع وقف مذکور
است در سوال و جواب دیگر جائز است و اما منہدم ساختن
و آلات و اسباب او را فروختہ و کوچک تر نمودن جائز است
و ہرگاہ امکان تغییر وضع دهد نہ تغییر موضوع پس اگر ممکن نشود الا بتغییر
وضع و موضوع در این وقت جائز است بزرگ را کوچک کند و دکان
را حمام کند و اگر مکان زیادہ باشد کہ محل احتیاج آن وقف نباشد
جائز است کہ اجارہ بدهد بلکہ اگر ممکن نشود اجارہ بیع بعض آن نما[ید]
و اگر بیع بعض ممکن نشود بیع کل نماید و بمصرف وقف برساند واللہ العالم
س چہ می فرمایند کہ خانہ ایست وقف اولاد و اولاد اولاد نازلاً
مانزلوا و مشرف بخرابی است کہ ہرگاہ خراب شود موقوف علیہم
قدرت بر تعمیر آن ندارند و بعد چند مدت یا بکلیہ از قابلیت سکنی
میافتد آیا بیع چنین خانہ و خریدن خانہ دیگرے بجای آن خانہ برای
موقوف علیہم جائز است یا تغییر [illegible] آن را [illegible] نیت آن داد
کہ آن را مدرسہ یا مسجد یا مقبرہ بسازند و وقف نماید حکم مسئلہ
را بیان فرمایند ج بسم اللہ [illegible] الحمد للہ بیع و شرای خانہ مرقومہ
صحیح است بچند شرط اول آنکہ ممکن نباشد تعمیر آن ہر چند باجارہ دادن
در مدت طویلہ باشد دوم آنکہ امید تعمیر آن [illegible] نباشد ہر چند
بتغییر وضع مثل کوچک نمودن خانہ مرقومہ باشد یا بتغییر موضوع

مثل اینکه خانه را کاروانسرا کنند سوم آنکه اقتصار شود بر بیع همان
چیزیکه خوف خرابی است پس اگر خوف خرابی در تمام خانه باشد
تمام خانه را میفروشند و اگر در غرفه یا حجره تنها باشد اقتصار شود
بر بیع همان غرفه یا حجره و اگر امر دائر شود ما بین آنکه غرفه را بفروشد
یا آنکه معمور نیز با غرفه نمایند بجهت آنکه غرفه تنها را نمیخرند
نفروشند تمام خانه را مگر آنکه خوف خرابی در جمیع خانه باشد
بسبب سرایت و غیره چهارم آنکه ممکن باشد شراء چیزیکه
بدل از وقف باشد در این وقت جائز است بیع وقف و بعضی از
بیع جائز است مسجد یا مدرسه نمودن هرچند ترک نمودن بیع وقف
یا اجاره اولی باشد مگر بدقت زیاده که بیع وقف مربوط چنان
بوده باشد که جمیع بطون در ترک آن ضرر باشد و با ملاحظه
حق واقف و حق خداوند متعال و حق موجودین از اهل وقف و حق
معدومین از اهل وقف بنظر دقیق بشود و الله العالم
مکانی از مضیف خانه که وقف مضیف خانه جماعتی معین بوده
جائز است که او را تغییر دهند و مسجد نمایند یا معامله مسجد با آن مکان
نمایند و فرق میباشد در جواز و عدم جواز میان اذن متولی
و عدم اذن آن بیان نمود او توجه کن بسم الله و له الحمد تغییر وقف
بحسب وضع یا موضع نوع باشد مهما امکن بدون داعی جائز نیست
مگر بجهت سه چیز اول بجهت رعایت مصلحت خود وقف مثل آنکه در
مسجد را متعدد میکنند یا آنکه بجهت خادم مسجد و مدرسه جائی بنا
میکنند یا مأذنه یا چاه و یا حوض در وسط مدرسه بنا میکنند
دوم آنکه بجهت دفع مضرت از خود وقف است بجهت خرابی
و تعطیل وقف حتی آنکه جائز است بجهت خرابی وقف یا تعطیل وقف

بنا کنند و وقف را اهتمام کنند یا اتمام وقف را امضا نمایند سوم بجهت
ملاحظهٔ اصلح فالاصلح بجهت بزرگ کردن مسجد دیوار مسجد را خراب
میکنند و دیوار دیگر میسازند و مثل آنکه تعمیر مشاهد مشرفه و تغییر
وضع آنها مینمایند و لکن بعضی از علماء ما تغییر موقوف را در غیر مسجد
و مدرسه فرموده اند حال اگر تغییر مضیف خانه به مسجد بجهت آنکه
تعمیر آن موقوف باشد این تبدیل ضرر ندارد و اگر در غیر این صورت
باشد ضرر دارد و اذن متولی هم بکار نمی آید و در این صورت اگر متولی
اذن بدهد و اگر امتناع از اذن بکند اذنش ساقط است س صیغه
وقف را خود ناظر و واقف هر دو عام و هم خاص میتوانند بخوانند یا
حاکم شرع بخواند و در تعمیم مذکورات بر فرض اختصاص بحاکم و
عادل اذن از ایشان کافی است یا نه ج در وقف خاص قبول بطن
اول کافی است و در وقف عام قبول حاکم شرع یا ماذون از قبل
حاکم شرع باید باشد بلکه در اول هم احوط با نسبت ببطون آتیه
اشتراط قبول حاکم یا ماذون از او میباشد س چه میفرمایند در این
مسئله که مسلمی از مال حلال مسجدی ساخت مگر عمله اش هم کفار و از
عیالات متشیعه مسجد ساخته شد آیا حکم ——— مسجد را
جاری میتوان شد یا نه و در صورت اولی تطهیرش از ظاهر و باطن واجب
است یا خیر و اگر واجب است چگونه تطهیر نمایند هم از ظاهر و
هم از باطن بینوا توجروا ج تا ماست مادام حصول مسجدیت نیست
معلوم بودن اگر بدیوار مسجد یا سقف مسجد باشد و آن را جزو مسجد قرار ندهند
و اگر ممکن است تطهیر ظاهر و باطن بباران و شمس و نحو آن تطهیر
بکنند بلکه بر آب کردن آن اگر باذن معمر باشد و الا تطهیر ساقط
است و نماز در آن نیز جائز است بلکه در وجوب تطهیر مسلمین

غیر از بانی کفایتہ با وجود خود بانی که باعث تخبیس مسجد شد ۱۱ یکفا
عجبی و تمکن بانی از تطهیر آن نیز محل اشکال است و الله العالم س
هرگاه شریعی ملکے را در تحت تصرف داشت بطریق عاریت یا اجاره
آن ملک را زید وقف نمود بر جہتے و صیغه جاری نمود لکن قبض و
اقباض که شرط وقف است بعمل نیامد و متولی و ناظر بعد وجه تصرف
ننمودند آیا این وقف لازم است یا نه و مالک مرجوع میتواند بکند
و تصرف مالکانه نماید یا نه ج قبض شرط صحت وقف است علی الاقوی
پس مادامیکه قبض بعمل نیامده یا قبض نشده انه وقف بعمل نیامده و وقف
مذکور صحیح نداره س قبض ناظر در وقف کافی است یا نه
ج ناظر بمعنی متولی است و قبض او کافی است در متولیات س رجلے
کتب بخطه انه وقف دارة الفلانية وقفاً صحيحاً شرعيّاً من دون تعرض
الاقباض الذي هو شرط في صحة عقد الوقف ولزومه واشهد على صحة ما
كتبه فهل يكفي ذلك في ثبوت الوقف ولزومه ام لا ج الذي يظهر
من الفقهاء في بحث الهبة وغيرها ان الاقرار بالهبة والوقف ونحوهما
مما يشترط فيه الاقباض ليس اقراراً بالاقباض ولكن الذي يظهر
من المراجعة الى عرفنا اليوم مضافاً الى قرينة الاشهاد ان الاقرار
به منزل على الصحيح المستجمع للاجزاء المقيد لوجود الشرائط كما اذا
لزم بالنذر او العهد او سائر اللزومات باصدار الهبة او الوقف
او نحوهما ومع ذلك فاللازم في امثال هذه المسائل الرجوع الى
الحاكم الحاسم والمرافعة عنده ولا يقنع بمجرد الفتوى والله العالم

باب الوصایت

در وصایت س شخصے وصیت کرد باین عبارت که فرزند من میرزا حسن وصی من است با خواهر
هاجره بیگم که هر دو معاً وصی میباشند و در ثلث من اختیار

باهرد و میباشد و میرزا حسن بعد از خواهرش خواهر دیگرش
سکینه بیگم را خواهرش بدانند و شریک در وصایت است یا
میرزا حسن و بعد از وبنات خانم شریک در وصایت است
با میرزا حسن و بعد از وجود میرزا حسن بالاستقلال وصی من است
و بعد از همه طبعی میرزا حسن آقا محمد و آقا هاشم و آقا تقی هرکدام که
دیانت ایشان بیشتر باشد او وصی میباشد و بعد از ایشان کسی
را که ایشان وصی خود قرار دهند و الا وصی من کسی که دیانتش
بیشتر باشد از نسل آقا محمد و آقا هاشم و آقا تقی و از سلسلهٔ ایشان
باشد پای غیر از سلسله بمیان نیاید آیا بعد از فوت میرزا حسن
هاجر بیگم است بالاستقلال یا موقوف است با نضمام یکی از آن
سه نفر که آقا محمد و آقا هاشم و آقا تقی است که اولویت داشته
باشند بفرض عدم استقلال هاجر بیگم و احتیاج بانضمام او کسی
و احق یکی از آن سه نفر است یا موقوف باذن حاکم شرع است
یا نه برحسب وصیت ج بسم الله و له الحمد اقوی در فرض مزبور آنست
که هاجر بیگم وصی میباشد نه باستقلال بلکه با ضم دیگری چنانچه
اقوی در هر دو وصی بالاجتماع آنست که اگر یکی فوت شود حاکم شرع
ضم شخص دیگری بآن وصی باقی بایدبنماید ولکن چون در این وصیت
موصی گفته که پای غیر از سلسله بمیان نیاید پس لازم است که
از آنها که تعیین شده اند هر مرتب متقدم قرار شود و بهتر آنست
که آن حاکم شرع دو نفر را ضم نماید یکی از سلسله آقا محمد و آقا
هاشم و آقا تقی هرکدام که متدین تر باشد و دیگری سکینه بیگم
که بعد از هاجر خانم ضم میرزا حسن میشد هرچند اقوی ضم یکی
ـی باشد لکن کلام در این است که او ضم سکینه بیگم میباشد

سپرده مسلم العدالت بوده و بعد از تعذر و یا تعسر حاکم شرع بوده درین
وقت ضامن نیست یا آنکه مضطر بوده و بنای سفر داشته یا آنکه استیمان
آن شخص را اصلح بحال صغیر و غائب دانسته درین وقت نیز ضامن
نیست ما علی المحسنین من سبیل و اما در ثلث موصی پس شکی نیست که و
امین است تا فرض تعدی و تفریط نشود ضامن نیست پس اگر در عبارت
موصی دلالتی بر رخصت استیمان شخص دیگر باشد باز ضامن نیست و
اگر نباشد تو هم ضمانت میشود چون استیمان شخص وصی مستلزم و
دال بر استیمان غیر او نیست پس ضامن میشود و لکن تحقیق آنست که ضامن
نیست چون لازم نیست بر وصی مباشرت در حفظ مال و انفاذ وصایا
چه عاجز باشد از مباشرت چه نباشد و وصی غیر وکیل میباشد چون که
اول است نه مباشر و برای وصی جائز است تصرفی که منوط بمصلحت باشد
و مذکور در سوال این است که بجهت حفظ مال استیمان مسلم الامانت
عند الکل نموده و گفته اند که وکیل نمیتواند وکیل بگیرد الا بتصریح موکل
و صح بل ذکر بعض السادة من الفقهاء جواز التوکیل مع التصریح بالمنع
بعض الصور فقال و لو منع من التوکیل فهل یجوز اه لا یحضرنی الآن احداً
تعرض لهذه المسألة و التحقیق ان یقال ان اوصی الیه بالشرط
المذکور و لم یعلمه بذلک حتی مات فلا یجب العمل بهذا الشرط حیث
لم یقبله و ان قبله فی حیوة الموصی او بعد مماته فالا شرط مراعاة
الشرط المذکور بل احتمال الرد فی غایة القوة انتهی کلامه هذا
مما توجه فی نظره فی الحال مع ان المسائل فی غایة الاستعجال یعنی
منجزات مریض از اصل محسوب میشود یا از ثلث [illegible] از ثلث محسوب
است هر چند قول باصل خالی از قوت نیست و هر ادب دیگر از ین سوال
از ثلث است علی الاقوی المشهور ایضاً و در زاید محتاج باجازت

کان ما ذونا ایضا فی توکیل غیرہ بتصرف بمال الموکل ثم ان الوکیل المعلوم الاول قبض من مال الموکل شیئا معلوما ورفعه الی موکله بیدہ ومات الموکل وبعد موت الموکل انکر الورثه ذلک فهل یصدق الوکیل لانه امین ام لا بل یجب علی الوکیل اثبات ما دفعه الی موکله فی حیوته ج بسم الله وله الحمد الاقوی عدم قبول قوله بالنسبة الی موکله فضلا عن وارث الموکل لان الوکالة تبطل بالموت وامانة الوکیل بالنسبة الی الموکل لا بالنسبة الی وارث الموکل ففی الودیعة المقبول قوله فی الرد حکم جمع بانه لو ادعی الرد علی من ائتمنه یصدق مع الیمین واما اذا ادعی بعد مطالبة الوارث الرد علی المودع بعد موته فلا یصدق وفی وکالة الشرائع اذا اختلفا فی دفع المال الی الموکل فان کان بجعل کلف البینة وان کان بغیر جعل قبل القول قوله کالودیعة وهو قول مشهور وقیل القول قول المالک وهو الاشبه انتهی فکیف یقبل قوله فی حق وارث الموکل والله العالم

باب در احکام اولیاء وحضانت س

ولی شرعی یتیم یا وصی شرعی او در بلد بعیدہ بودہ باشد ویا در بلاد بعیدہ محبوس باشد وعاجز از تصرف بودہ باشد آیا در ینصورت مفروضه حاکم شرع در اموال یتیم ولایت هست یانه وبرفرض ثبوت ولایت حاکم شرع آیا در بالاستقلال است یا بالاشتراک وآیا در فرض مذکور باعدم تمکن از حاکم شرع عدول مومنین ولایت دارند یانه ج درفرض مزبور حاکم شرع ولی مستقل میباشد وبا بودن ان یا دست رس نبودن بان عدول مومنین ولی میباشند تا آنکه وکیل نائب الوکالت از ولی محبوس بیاید یا آنکه خود ولی بیاید والله العالم س چه میفرمایند هرگاه در بلدی حاکم شرع نباشد وعدول مومنین هم از نفس حکام جور نتوانند تصرف در امر صغیری نمایند وبا اجمال شخصی متوفی شدہ ونداشته احدی را بجز صغیری در ینصورت ولی در تجهیز وتکفین متوفی وامورات صغیر که میباشد ولکن صغیر قدرت

ف۱ ودیعه امانت کردہ ۱۲
ف۲ یتیم طفل نابالغ بی پدر ۱۲
ف۳ بلاد بعیدہ شهرهای دور ۱۲
ف۴ محبوس یعنی قید در زندان ۱۲
ف۵ مفروضه فرض کردہ شدہ ۱۲
ف۶ اموال جمع مال ۱۲
ف۷ ولایت ولی بودن ۱۲
ف۸ بالاستقلال یعنی تنها بی شراکت ۱۲
ف۹ بالاشتراک یعنی با شراکت ۱۲
ف۱۰ عدم تمکن یعنی ممکن نبودن ۱۲
ف۱۱ عدول مومنین یعنی مومنین عادل ۱۲
ف۱۲ بلد شهر ۱۲
ف۱۳ عدول مومنین یعنی مومنین عادل ۱۲
ف۱۴ حکام جمع حاکم ۱۲
ف۱۵ تصرف یعنی دخل ۱۲
ف۱۶ امر یعنی کار کسی ۱۲
ف۱۷ متوفی یعنی مردہ ۱۲
ف۱۸ صغیر یعنی نابالغ ۱۲

مسئله شرعیه که صغیر مال دارد که سن او دوازده سال است حاکم
شرع خالوی او را قیم قرار میدهد و سالی مبلغی بجهت خرج صغیر از مال
صغیر قرار میدهد که قیم مذکور بدهد مادر طفل شوهر دارد و میگوید
صغیر باید در نزد من باشد اخراجات او را بدهید و خالوی که قیم است
میگوید که صغیر را من خود نگاه میدارم و اخراجات او را از مال
خودم میدهم که ضرر بمال صغیر نخورد و آنچه دارد از برای او باقی بماند
تو که مادر هستی اگر بخواهی صغیر پیش خودت باشد مطالبه
اخراجات از مال صغیر مکن آیا در صورت خالو که قیم است میتواند صغیر
از صغیره بگیرد یا حق حضانت از برای مادر است ج در حضانت
مادر مقدم است بر غیر از وصی و قیم حاکم شرع خصوص اگر خرج متعارف
طلب کند نه زائد بر متعارف بلکه اگر زائد از متعارف هم خواهش کند
حق حضانتش ساقط نمیشود هر چند خرج طفل را قیم بکشد بلی اگر فرض
شود که تفکیک حضانت از انفاق بشود که تعذر یا تعسر باشد در این وقت
سقوط حضانت مادر وجهی دارد بخلاصه مادر با نبودن پدر در جهة حضانت
مقدم است بر همه و در جهة مال وصی و حاکم شرع مقدم میباشند بر
مادر و مادر ولایتی ندارد الا در تربیة والله العالم س شیخنا ادام
الله وجوده چه میفرمایند در خصوص صغیره که از سن هفت
سالگی گذشته و عمویش موجود و والد مرحومش وصی هم ندارد و والده
صغیره شوهر کرده حال در این صورت عمو صغیره را حضانت
نماید یا مادر او که شوهر کرده افتونا اجرکم علی الله بالخیر والسعادة ج
بسم الله وله الحمد اگر دختر بعد بلوغ رسیده اختیارش با خودش است و
اگر بلوغ نرسیده و پدر شمرده باشد مادرش هر چند شوهر کرده باشد احق
و اقرب است از جمیع اقارب قال فی الروضة فان مات احدهما کان

الاخر احق بالولد مطلقة من جميع الاقارب الى ان يبلغ اشهر و بلکه از کلام
بعضی از بعضی اخبار بلوغ با رشد فاطم اولویت امر است نه بلوغ تنها
بلی بعضی اشکال در صورت تزویج ام کرده اند که در بین فرض اولویت ندارد
ولکن تضعیف اشکال شیخ استاد اعلی الله مقامه و غیره نموده اند باینکه
مانعیت تزویج در فرض وجود اب میباشد و با نبودن اب تزویج مانع
نیست والعلم عند الله العلیم س حضانت طفل که شرعا با مادر است پس
اگر پدر بخواهد که بمجرد وضع حمل یا دو سه روز بعد از وضع حمل طفل را از
مادر بگیرد جائز است یا خیر و نفقه طفل با مادرش در مدت حضانت باید
یا نه و اگر هست چه قدر است و اگر پدر بگوید با مادر طفل که من حضانت
ترا نمی خواهم طفل مرا بده و مادر ندهد باز هم نفقه طفل و مادر با پدر هست
یا نه و مدت حضانت را بیان فرمایند که چه قدر است ج بسم الله وله
الحمد حضانت طفل در ایام رضاع با مادر است چه پسر باشد و چه دختر
و جائز نیست گرفتن طفل را از مادر تا تمام شدن مدت رضاع مگر اینکه
مادر طلاق بگیرد و شوهر کند و نفقه ایام حضانت با پدر است و حضانت
و تربیت با مادر است و نفقه بقدر احتیاج و کفاف عرفیه میباشد و حضانت
حق مادر است دخلی به پدر ندارد که بگوید من حضانت ترا میخواهم یا نمیخواهم
و نفقه ثابت است و مدت حضانت در پسر تا دو سال و در دختر تا هفت سال
والله العالم س بیان فرمایند که زن خواه دائمه باشد خواه منقطعه
و در حالت حمل داشتن شوهر او را مطلقه کرد یا هبه مدت نمود یا بعد از وضع
حمل خواه زن شوهر دیگر کرده باشد خواه نکرده باشد قبل از تمامیت ایام رضاع یا حضانت
پدر میتواند طفل را از مادر بگیرد یا نه و در شق ثانی نفقه طفل بر پدر است یا نه
بینوا اجرکم علی الله ج اگر مادر شوهر نکرده باشد پدر نمیتواند طفل خود را بگیرد
تا آنکه حضانت طفل تمام شود و آن دو سال است در پسر و هفت سال است در دختر

یا متعه با زنهای ایشان میتوانند کرد یا نه و اگر اهل عرب و عجم در جائیکه ایشان جزیه نمیدهند بروند و بخواهند که با زنان ایشان نکاح یا متعه کنند چه حکم دارد ج نکاح حربیه جائز نیست چه اینکه بالذات حربیه باشند مثل آفتاب پرست یا با خلال شرائط ذمه حربی شوند و نکاح ذمیه جائز است بعقد انقطاع والله العالم س زنان لاابالی که مقید به تزویج نیستند تزویج ایشان جائز است یا نه ج ضرر ندارد و لاکن مکروه است والله العالم س ضعیفه زانیه عده دارد یا نه و بعقد دوام یا انقطاع عقدش جائز است یا نه ج اقوی عدم عده است و احوط استبراء بحیضه و احوط از آن عده میباشد س زید ضعیفه را عقد کرد بدوام و دخول نمود بعد طلاق داد بجهت حیله شرعیه باز عقد کرد و دخول نکرد و طلاق داد و بدون عده همان ساعت دیگری عقد کرد و دخول کرد چه صورت دارد و هرگاه چند نفر چنین کردند و حمل ظاهر شد از که میباشد ج بسم الله وله الحمد عقد شخص اول صحیح و سائر عقدها باطل و این حیله مذکوره بیچ و پوچ است و آن چند نفر مذکور زانی خواهند بود با علم اینکه ضعیفه در عده است والله العالم س قبل از انقضای مدت منقطعه و قبل از ابراء آیا جائز است عقد دوام یا انقطاع با کمتر از زمان اول یا نه ج مقتضای حدیث ابان عدم جواز است و هو المشهور و الا مقتضای قاعده جواز است خصوص در ثانی بملاحظه قوله علیه السلام هن مستاجرات و روایت هرچند مشتمل بر این عبارت است که لا یجوز شرطان فی شرط و این در عقد معمول به نیست بلکه روایت خالی از اجمال در دلالت نیست که معلوم نشد که مراد از شرط الالزام است یا عقد است یا اجل است یا مهر یا بالتفکیک در اراده باید نمود که مراد از شرطان اجلان باشد و مراد از شرط عقد باشد بنابراین در عقد واحد واجل نمیشود و ما نحن فیه در عقد انقطاع

دو عقد میباشد نظیر اجاره که دو عقد میباشد بلی اگر زیادتی اجل نکاح منقطع
را در ضمن عقد مصالحهٔ دیگر یا بیع یا اجاره یا عقد لازم دیگر شرط کنند در آن اشکال
و منع است من حیث القاعده چراکه شرط مجوز وطی در زمان زاید شده نه
عقد نکاح و شیخ استادنا اعلی الله مقامه در جواهر الکلام تعلیل میفرمایند
بعدم قابلیت تأخیر اثر عقد نکاح و تحصیل حاصل و این تعلیل در عقد انقطاع
بالائی عقد انقطاع ضعیف است زیراکه این بالاتر از جمع بین شاة و خنزیر
نمیباشد و تحصیل حاصل در عقد اثر بالائی انقطاع بالاختلاف این دو در
و عزل و سایر لوازم ممنوع است و اگر بگوئی که زوجه با فرض بقای زوجیت
قابل انشاء عقد دوام نیست نظیر تکبیر مصلی در اثنای ظهر سابق احوالش
آن است که مدعی عدم قابلیت باید بیان نماید نه مدعی قابلیت و لا جناح
علیکم فیما تراضیتم به من بعد الفریضه هم دلیل بر جواز است و
قابلیت دوام و انقطاع دلیل قابلیت میباشد مگر آنکه منع از حدوث
قابلیت نمایند و بطور منفصله مانعة الخلو بیان باشد لکن چون نقل از مشهور عدم
جواز است و در امر فروج احتیاط اولی است اجتناب نمایند و بعد از انقضای
مدت اجرای عقد دوام یا انقطاع نمایند بعض اهل تزویج المطلقة
بالطلاق الرجعی او تزویج المنقطعة الموهوبة مدتها للزوج المطلق
للمتمتع فی زمان عدتها یجوز ام لا اما تزویج المنقطعه فی زمان
العدة فیجوز للزوج ولا یجوز لغیر الزوج لان العدة للاجنبی لا للزوج و
هکذا فی زمان العدة فی الطلاق لکن فی خصوص الرجعی لا یجوز تجدید
العقد دواما او انقطاعا و یصح الرجوع نعم العدة من حیث انها عدة
لیست مانعة بالنسبة الی المطلق بل المانع فی خصوص الطلاق الرجعی انما
هو حق الرجوع لان العقد علی الرجعیة غیر صحیح مطلقا والله العالم سوال زنی
از راه محبت و رسم و رواج گفت تو خواهر یا مادر یا دختر من هستی

وار را همیشه مادر یا خواهر یا دختر خطاب میکرد همچنین زن مردی را
پدر یا برادر یا پسر میگفت نکاح با ایشان جائز است یا نه ج جائز است
بلا اشکال والله العالم س صیغه اخوت چنانکه میان مردان جائز است
آیا میان زنان هم جائز است یا نه و همچنین میان زن و مرد و در صیغه
اخوة ایجاب و قبول از طرفین که باید بشود و آیا محرمیت حاصل میشود
یا نه ج در میان زنان و در میان زن و مرد مضائقه بقصد استحباب
نیست ولکن محرمیت حاصل نمیشود این اخوة در دین و ایمان و دخول
بهشت و نجات از آتش ظاهر میشود پس اگر اخوة واقع میان زن و مرد شود
اگر زوج او باشد اخوة باطل نمیشود و ایجاب و قبول از هر دو میشود مثل
صیغه س مرد و زن هر دو کافر بودند نا گاه مرد مسلمان شد
و بعد چند مدت زن هم مسلمان شد حالا که هر دو مسلم شدند بنکاح اول
که موافق ملت کفر بوده آیا الآن بهمان زوجیت و شوهریت باقی باشند
یا تجدید نکاح بمذهب اثنا عشری نمایند و اگر در حالت کفر نکاح شرعی
اثنا عشری کرده باشند باز هم تجدید لازم است یا نه اما عقد کننده
و صیغه خواننده هم کافر بوده ج بسم الله و له الحمد هرگاه مرد مسلمان
شد اگر مرد کافر از اهل کتاب بوده نکاحش باقی است در جمیع صور محتمله و حاجت
بتجدید عقد نیست و اگر از اهل کتاب نبوده و بت پرست بوده یا آتش پرست
و مانند آن و بعد از دخول بوده و زن در عده مسلمان شده باز نکاح باقی است
و اگر اسلام بعد از انقضای عده بوده نکاح شان در روز اسلام زوج منفسخ شد
س آیا عنین مجنون را لازم است که بوقت عقد نکاح اعلام کند زوجه را
از عنین بودن خود خواه عقد دوام باشد خواه انقطاع یا نه و بعد از
عقد اگر زوجه مطلع شد و راضی نباشد آیا عقد فسخ میشود یا نه و در شق ثانی
در همین صورت اگر زن مانع شود مرد را از دخول بسبب کراهت آیا مهر

چه دوام باشد چه انقطاع تمام است یا نصف ج اعلام لازم نیست و عقد صحیح
است و موجب خیار نیست و زن اگر مانع شود از دخول اگر طلاق حاصل شد
مهر نصف میشود و الا فلا س کسیکه لیاقت مجامعت نداشته باشد مثل
اینکه ذکرش را بریده باشند یا مالیده باشند یا بالکلیه مردی نداشته باشد
مثل اینکه عنین باشد نظر کردن بر زنان نامحرم برای او چه حکم دارد و اگر
همچو کسی با زنی نکاح یا متعه کند صحیح و درست است یا نه ج بسم الله وله الحمد
حرام است نظر کردن او بر زنان نامحرم اگر بقصد تمتع و تلذذ باشد بلکه مثل
سائر مردم است غرض این است که خواجه با دیگران فرقی ندارد در نظر به نامحرم
و نظر نامحرم با او و نکاح و متعه هر دو در حق او جائز و صحیح است والله العالم
س چه میفرمایند که بر دخول خواه قدرت داشته باشد خواه نداشته
باشد و در ضمن عقد شرط کند عدم دخول را آیا نکاح یا متعه صحیح است یا
باطل و بر تقدیر اول مهر نصف میشود یا تمام و بعد اگر دخول کرد با وجود شرط
عدم با رضاء زوجه یا بدون رضاء زوجه دخول حرام است یا حلال و در صورت
حلال مهر تمام است یا نصف ج شرط عدم دخول در متعه جائز و صحیح
و اما در دائم پس آنچه در نظرم قوت دارد صحت آن است و لکن احتیاط ترک نشود
است و اگر با شرط عدم دخول دخول کرد با اذن ضرر ندارد و بی اذن حرام
و لکن مهر تمام در ذمه مستقر میشود که بدخول نصف مهر ثابت است والله
العالم س با شرط عدم دخول نکاح یا متعه صحیح است یا نه و بر تقدیر
اول هرگاه منکوحه یا ممتوعه بخانه زوج آمد و موافق شرط دخول نشد
بعد طلاق یا انقضاء و ابراء مدت یا بعد وفات زوج یا قبل از اینها زوجه
میتواند مطالبه مهر کند یا نه و در شق اول مهر تمام است یا نصف مثل اینکه
با شرط عدم دخول مهر ده تومان مثلا قرار یافته بود زوجه قبل از افتراق و یا بعد
از افتراق مطالبه ده تومان میکند یا پنج تومان ج توضیح حال در جواب

موقوف بر چند مسائل است **مسئله** اولی اینکه شرط عدم دخول در عقد دایم یا متعه صحیح و جائز است یا نه **جواب** اقوی جواز است مطلقا چه در دائم و چه در انقطاع و تفصیل را در سوال دیگر متعرض شدم **مسئله** ثانیه اینکه با این شرط عدم دخول هرگاه دخول کرده زنا میشود یا نه **جواب** این است که زنا نیست **مسئله** سوم این است که تمام مهر ثابت میشود یا نه **جواب** این است که ثابت میشود تمام مهر و مستقر میشود هرچند دخول بجهت حرام باشد **مسئله** چهارم آنکه با اذن در دخول آیا دخول جائز است یا نه **جواب** اقوی جواز دخول است **مسئله** پنجم آنکه با شرط عدم دخول اگر فراق حاصل شد بطلاق و ابراء و سبب انتصاف مهر میشود یا نه **جواب** این است که باعث انتصاف میشود بلی در موت خلاف است و در سوال دیگر نوشتم که نصف را بدهند و در نصف دیگر صلح اولی است **مسئله** ششم آنکه مطالبه مهر در چه وقت است **جواب** انست که مطالبه مهر در عقد دائم مشروط است بدو شرط اول آنکه مهر موجل نباشد که اگر موجل باشد و در صیغه با تراضی طرفین قرار داده اند که بعد از اجل شش ماه بگیرد همه را یا بعض را مطالبه مهر یا بعض موجل نمیتواند کرد بلکه اگر بر فرض معتبر ضعیفه معصیة امتناع نموده از دخول زوج تا آنکه اجل تمام شد باز میتواند که امتناع نماید دوم اینکه قادر باشد پس اگر معسر باشد مطالبه حرام است بلی حق امتناع از دخول مرد برزن در فرض ثانی که معسر باشد زوج حاصل است که میتواند که زن نگذارد که برای دخول کند تا آنکه تمام مهر خود را بگیرد علی الاقوی بلی ابن ادریس منع امتناع زن در فرض اعسار زوج کرده است و آن ضعیف است بخلاف فرض اول که مهر موجل باشد که حق امتناع زوجه ساقط است و مرد میتواند که زن را دخول کند و زن حق امتناع از تسلیم بضع خود ندارد بجهت آنکه خودش راضی باشد که مهر را بعد از شش ماه یا شش سال بگیرد پس خودش اقدام اضرار خود نموده که

حق امتناع را ساقط کرده **مسئله** هفتم آن است که در صورت امتناع زوجه و زوج از تسلیم بضع و مهر کدام مقدم است **جواب** بعضی گفته اند که هیچکدام مقدم نیستند بلکه حاکم شرع امر میکند هر دو را بتقابض پس امر میکند بزوج که تمام مهر را در نزد امینی عادل بگذارد و امر میکند بتمکین زوجه و بعضی گفته اند که زوجه مقدم است در حق امتناع بجهت آنکه فائت المال بیستد بخلاف البضع و هو وجیه بلی در ثبوت حق امتناع دادن مهر از برای زوج قبل التسلیم اشکال است بجهة آنکه نکاح معاوضه حقیقیه نیست تا آنکه امتناع از تسلیم قبل التسلیم ثابت باشد و لزوم ظلم بر زوجه مقتضی حق امتناع زوجه نیست چنانچه در سبق شیخ استاد در جواهر الکلام گفته که مجرد حکم تکلیفی مبا[ح] و بر نه حکم وضعی که اولویت باشد و فرموده که از عاج سابق در مکان مشترک ظلم است نه جلوس در مجلس مگر آنکه ادعا شود که استیلا بر ما فی ید مسلم اینها ظلم آخر و انت خبیر بان کلاهما محل منع اذ الظلم فرع حق الاختصاص و الملک و مع ثبوت احدهما لا یصدق الظلم **مسئله** هشتم آن است که در منقطعه زوج قبول شرط عدم دخول نموده پس اگر زوجه مطالبه تمام مهر نماید زوج لازم است که بدهد یا نه **جواب** چون امتناع زوجه بجواست مثل اینکه مریض و حائض باشد میتواند زوجه مطالبه تمام مهر نماید بلی اگر تخلف نموده بقدر تخلف در خصوص وطی مهر قسمت میشود در صورتیکه تخلف از روی عصیان باشد و اما اگر از جهت عذر تخلف شود در خصوص وطی یا سائر تمتعات مثل مرض و حیض و موت زوجه اقوی عدم تقسیط مهر میباشد والله العالم **س** در نکاح دایم یا متعه شرط عدم دخول از جانب زوج که جائز و عقد صحیح است آیا این شرط عدم دخول اگر از جانب زوجه باشد که زوجه در وقت عقد نکاح یا متعه شرط کند عدم دخول را باز هم جائز و عقد صحیح است یا نه **ج** بلی این شرط از جانب زوجه نیز صحیح است و عقد نیز صحیح است و در منقطعه

مهر وهبه است والحاق آن بتمام مهر قوی است بمنقطعه والله العالم سئل باشرط عدم
دخول عقد کرده شیعه را ابتداء دوام خواه انقطاع وضعیفه خانه زوج هم آمد
وموافق شرط دخول نشد تا آنکه فراق حاصل شد بسبب طلاق یا ابراء مدت
یا انقضای مدت یا موت احد المتعاقدین مهر زوجه نصف است یا تمام خواهد
بود ج در طلاق زوجه دائمه و ابراء مدت منقطعه قبل از دخول نصف است
ودر موت عدم تنصیف مهر منقطعه قوی است ولکن صلح با ورثه اولی
است ان رضوا الجواب سئل باشرط عدم دخول بدون اذن زوجه وطی کرد
بنابر رای انفیله که وطی حرام است بدون اذن زوجه باشرط عدم دخول
پس اگر ولد آورد حرامزاده است یا حلال زاده واگر حلال زاده است سبب
چیست که وطی حرام باشد وولد حلال زاده ج سببش این است که شرط
عدم دخول شده واز زوجیت بیرون نرفته است وملاک لحوق بزوجیت
است نه حرمت وطی یا عروض مثل صوم وحیض ودر مکان غیر حلال به
حرمت ذاتیه منشأ عدم لحوق ولد است نه حرمت عرضیه والله العالم
سئل مهر زن خواه عقد دوام باشد خواه انقطاع در صورت عدم دخول
نصف است یا در متعه مهر تمام است ج ابراء مدت منقطعه مثل طلاق
موجب نصف مهر است در صورتیکه طلاق قبل از دخول باشد ودر صورت
انقضای مدت وعدم دخول زوج بدون امتناع زوجه مهر تمام است والله
العالم سئل زنی متعه داشته مگر دخول نشد یا بفوت احدهما مهر تمام
یا نصف ج بسم الله وله الحمد در تنصیف مهر بموت قبل از دخول خلاف عظیم
میباشد احوط رجوع بصلح است والله العالم سئل کسیکه استطاعت نداری
که پنجاه هزار روپیه مالک روپیه دین مهر زن ادا نماید ووقت تعیین
مهر التجی تصور کند که این زن دادنی نیست برای نام نهادن ذکر تعیین
میشود این نکاح جائز است یا نه ج جائز است هرچند صد هزار تومان

محقق در شرایع حکم ببطلان شرطین مرتین مذکورین منصوصین نموده و حکم بصحت عقد
نیز نموده و شیخ استاد عماد علی الله مقامه در جواهر حکم بصحت نیز نموده
و مدعی اتفاق علما نیز شده پس ناکح و منکوحه بدون وکالت اگر خود نکاح
یا متعه بخوانند صحیح است یا نه ج بلی صحیح است و توکیل لازم نیست والله العالم
س در نکاح اگر یک صیغه بلفظ انکحت یا زوجت یا بجمع هر دو یک
صیغه بتعدیه بالنفس یا بتعدیه بحرف باء یا بی در زوجت خوانده شود
کافی است و عقد منعقد میشود یا نه و بنا بر انعقاد تکرار صیغ بصور مختلفه چرا
است و چه نیت بخوانند ج تکرار صیغه لازم نیست و محض احتیاط میباشد
چون امر فروج عظیم میباشد و یک صیغه باید صحیح باشد و در کلمه ناکح و منکوحه
است باید مذکور یا معلوم باشد و قاعده تعدی و لزوم را نیز مراعات کنند
تا آنکه غلط نخوانند و تزویج متعدی بباء در مفعول ثانی میشود مثل و زوجنا
هم بحور عین و لکن در انکح تعدی بباء معلوم نیست محتاج به تتبع میباشد
س هرگاه متعاقدین عارف بعربیت نباشند و ممکن از تالقی باشند بی
و یا بدون مشقت را آنکه نخواهند که عقد در میان خودشان صورت بپذیرد
از سببی یا نکاحی [illegible] آیا لازم است توکیل یا خود در زبان خود بخوانند
یا آنکه مثلا میخواهند متعه کرده باشند و [illegible] در این عدم تمکن [illegible] است
یا نه ج توکیل لازم نیست هر چند قادر بر توکیل باشند پس بزبان هندی
صیغه نکاح یعنی ایجاب و قبول وکالة یا اصالة جائز است یا نه ج با عدم
قدرت بر عربیت بزبان هندی و فارسی جائز است بلکه آنکه وکیل [illegible]
هم لازم نیست والله العالم س در تجویز [illegible] متعه فارسی
اکتفا میتوان نمود یا آنکه در غیر نکاح دائم [illegible] کفایت میکند و در این دو مورد
بر عدم تمکن است یا خیر و مراد و مقصود از عدم تمکن چه بیان است ج بسم الله
وله الحمد بلی جائز است صیغه فارسی با اجتماع سائر شرایط و در خصوص نکاح

در عقد نکاح مقلد سرکار شریعت مدار است مثال زوج و زوجه یا وکیل ایشان
آمده نزد او وکیل میکنند در ایقاع نکاح آیا بر زید لازم است که سوال کند از ایشان
که فتوای مجتهد ایشان در این باب چه چیز است یا زید بتکلیف و تقلید خود عمل کند
صح لازم نیست که دریافت کند فتوای مجتهد ایشان را و بتکلیف و تقلید خود عمل
نماید مگر در صورتی که بداند که بر این کس حرام است که اقدام بر این نکاح و یا
عقد نماید بس در عقد نکاح و سایر عقود شخص واحد میتواند وکیل طرفین
در عقد بشود یا نه صح بلی میتواند شد و هم اگر ولی صغیر و صغیره باشد و مجتهد
از نزد قاعلی الله مقامه و بعضی از علمای دیگر که منع نموده اند که یکنفر مباشر
ایجاب و قبول هر دو شود بس یک نفر میتواند که هم موجب و هم قابل واقع شود
یا نه و بر فرض جواز تولی یا یک نفر ایجاب و قبول را در جمیع صیغ عقود از نکاح دوام
و متعه و بیع و شراء و صلح و امثال ذلک متولی میشود یا نه و آیا فرقی هست میان
وکیل از یک جانب و از هر دو جانب یا نه و هرگاه وکیل مطلق باشد ایا وکیل میتواند
کسی دیگر را وکیل نماید از جانب موکلش یا نه صح بسم الله وله الحمد یکنفر میتواند
که هم موجب و هم قابل شود غایت ما فی الباب در فرض وکالت از هر دو طرف
فضولی نخواهد بود و بر فرض عدم وکالت فضولی خواهد بود از هر دو طرف
یا از یک طرف و ظاهر وکالت مطلقه جواز توکیل نیز هست الا آنکه قرینه خلاف
منصب شود بس یک کس در ایجاب و قبول از طرف ناکح و منکوحه وکیل میتواند
شد یا نه و همچنین در متعه صح بلی میتواند شد حتی در متعه بس شخص واسطه
نائب میتواند که اقرار بوکالت خود از زوج و زوجه نماید و اجرای عقد
نکاح و متعه بکند همچنین در طلاق و سایر عقود یا نه صح وکالت ثابت نمیشود
الا به دو شاهد عادل در وقت اگر دو شاهد عادل شهادت ندادند بهتر آن
است که با اسقاط توکیل و با توکیل هر دو بخواند بس ایا حینا تکه وکیل
از وکیل برای اجرای صیغه طلاق از طرف زوج جایز است یا نه بمعنی که زوج

زید را وکیل کرده برای طلاق و زید عمرو را وکیل نمود همچنین در نکاح و متعه
هم وکیل از وکیل از طرف زوجه و زوج یا احدهما جائز است یا نه و همچنین
در سائر عقود ج قاعده در باب وکالت ان است که وکیل وکیل نگیرد
مگر در جائیکه قرینه داله باشد بر توکیل غیر مثل اینکه شان وکیل مباشرت
موکل فیه نیست یا آنکه دائره موکل فیها وسیع باشد و یک شخص نتواند
از عهده برآید یا اینکه اذن صریح داشته باشد بر توکیل غیر چه آنکه
بگوید از قبل خود وکیل بگیر یا از قبل من وکیل بگیر یا آنکه مجمل بگوید که
در این صورت توکیل جائز است در جمیع عقود و ایقاع از طلاق و عتق و غیره س
ناکح خود از طرف منکوحه وکیل میتواند شد یا نه و همچنین پدر از طرف دختر خود
و جد از طرف دختر پسر خود در نکاح وکیل میتواند شد یا نه ج بلی میتوانند شد
بلکه در مطلق عقود هم س ۲ یا جائز است که زوج از طرف زوجه وکیل شود
و نکاح را باین نحو بخواند که انکحت موکلتی نفسی مثلا باز در جواب گوید قبلت
لنفسی یا نه ج صحیح است چون انکحت هم دو مفعول متعدی بنفسه میباشد
هرچند نسبت بمفعول ثانی چه زن فرض شود چه مرد متعدی به من
و لام هم میشوند س اگر دو زن یک کس را وکیل کنند برای نکاح خود
از برای زید و مهر هر دو مساوی باشد یا مختلف آیا وکیل میتواند که
هر دو زن را بیک دفعه برای زید عقد کند و صیغه را باین نحو جاری سازد
که انکحت موکلتی فلانه و فلانه موکلی علی المهر المعلوم یا نه و آیا فرقی هست در صورت
تساوی مهرین یا اختلاف مهرین ج اینهم جائز است و فرق نیست
در تساوی مهرین و اختلاف آن س مسلم غیر مومن و غیر اثنا عشری
را یا کافر را چه حربی باشد چه ذمی خواه مرتد ملی باشد خواه فطری وکیل
کرده اند برای اجرای صیغه عقد دوام و انقطاع و ایقاع طلاق و همچنین در سایر
عقود و ایقاعات جائز است و عقد صحیح خواهد بود یا نه ج اگر بدانند کیفیت

ظلام و فساق از شیعه هر دو حرام است واگر تقیه مشروع شد قبول ولایت از قبل
مخالفین با مضاء شرع ما میباشد بلکه اگر نوکری نباشد و اعانت در کفر و ظلم دیگرین
مصدق شدن نباشد ضرر ندارد س زید دختر باکره را بعد از تزویج وطی نموده
و افضاء نموده آیا حرام موبد میشود و سائر استمتاعات نیز حرام است یا نه
و اگر زوجه بعلا انداز مال خوف داشته باشد از ضرر جماع خون در سابق
غائط از مخرج بول بیرون می آمد حالا خوب شده است و لکن اطمینان حال
نیست چه حکم دارد و قول قابله یا طبیب یا زوج مقدم است یا قول زن
ج افضاء بعد از بلوغ سبب تحریم وطی و سائر استمتاعات نمیشود اگر فرضاً جماع
ضرر داشته باشد سائر تمتعات ضرر ندارد و حرام نیست و اگر تعارض
بکند قول طبیب و قول قابله با قول زوجه قول زن مقدم است علی الاحتمال القوی
سیما اذا قلنا بشمول هن مصدقات لغیر المقام لا فی خصوص العدة والحیض
والحمل بلی افضاء قبل از بلوغ سبب تحریم وطی میشود نه سائر استمتاعات علی
قول قوی خلافاً للمقنعة س زید دختری را عقد دائمی نموده عمرو
یقین نموده بطلان این عقد و آن را برای خود عقد نموده و تصرف کرده زید
تصرف نکرده بود و بعد به عمرو معلوم شد که عقد زید صحیح بوده زید
صیغه طلاق جاری کرد آیا عمرو ضعیفه را میتواند ثانیاً برای خود عقد نماید
یا حرام موبد خواهد بود یا در مسئله تفصیل است ج شیخ استاد اعلی الله
مقامه در جواهر الکلام و فاضل قمی اعلی الله مقامه در سوال و جواب تصریح نموده
اند که حرام موبد میشود بلکه شیخ مرحوم ادعای وضوح حرمت موبد نموده
اند و مع ذلک خالی از اشکال نیست س اگر کسی زن کسی را وطی کند
بالشبهة بعد از فوت شوهرش یا بعد از طلاق و عده طلاق میتوانند آن زن
را برای خود عقد کنند یا حرام موبد میشود ج حرام نمیشود والله
العالم س اگر کسی با مادر زن یا دختر زن وطی کند بالشبهة آیا

حرمت ابدی میان کافره و مسلم و در تحلّد زنا محض که مرجم هست با جمع بین
علّته و مرجم است شهید ثانی فرق نکند اشتر است میان زنا بمسلم یا کافره **س**
اگر کسی زنی را بعقد خود در آورد خواه بدوام خواه بانقطاع و دخول هم کرده یا دخول
نکرد و بعد برادران زن را وطی کرد آیا زن بر او حرام مؤبّد میشود یا نه و چنین
اگر قبل از عقد خواهر برادر او را وطی کرد خواهر موطوئه بر واطی حرام مؤبّد
میشود یا نه **ج** در اوّل حرام نیست و در ثانی حرام است اشکال درین است
که اگر خواهرش را پیش از وطی برادرش عقد کرده و طلاق داده
آیا جائز است که این خواهر را دوباره عقد کند یا نه احتیاط اولی است
س ما تقول العلماء فی رجل لاط بغلام فهل یجوز له ان یعقد
علی امّه او اخته او بنته افتونا توجرون فاذا لم یجز فهل تسری الحکم
فی الامّ وان علت وان نزلت والاخت وان علت وان نزلت والبنت
وان نزلت **ج** انما تحرم الامّ وان علت والبنت وان نزلت
وخصوص الاخت دون بناتها لعدم ذکرها فی النص المحرّم
وعدم معقولیة علو الاخت ولا یبعد بنت الاخت ولا بنتها ایضا
وهو واضح **س** چه میفرمایند علماء حقه امامیه ادام الله
ظلالهم درین مسئله که وطی در دبر باذن حلال کرینا بر مشهور
در مذهب امامیه جائز است آیا حدیثی در خصوص جواز آن
وارد است یا نه و بنا بر اوّل آیا آن احادیث محمول بر تقیه است
یا نه و بر فرض تقیه آیا آن کراهت دارد یا نه و بعضی از
علماء که حرام نوشته اند احادیث حرمتش قابل اعتبار هست یا نه
جوابش را تفصیل تحریر و مشروح مزین فرمایند که تسکین خاطر
فاتر شود **ج** بسم الله تعالی الحمد چون جمعی از علماء ما رضوان الله
علیهم حرام میدانند وطی در دبر را حتی آنکه در بعضی بسیاری

وکیل کردن ممکن نباشد و یا عسر و حرج داشته باشد و ضرورت طلاق رو دهد
چکند و چگونه طلاق دهد چاره ندارد تا آنکه عادلین حاصل شود و دیگر
عادلین بدل ندارد والله العالم پس در شهادت و سائر جاهای که عدلین
میباید و بجای عدل واحد و زن عادله معتبر و کافی است آیا در طلاق هم
بجای عدلین چهار زن عادله معتبر و کافی هستند یا نه ج غیر عدلین جایز
نیست و شهادت زن منفرده و منضمه بکار نمی آید پس زنیکه خود را عادل
نمیداند و در حقیقت هم عادل نیست لکن دیگران اعتقاد بعدالت او دارند
خصوص مطلق که او نیز اعتقاد بعدالت او دارد پس هرگاه مطلق خودش طلاق را جاری
سازد یا وکیل مطلق یا وکیل وکیل مطلق هرگاه طلاق بوکالت باشد در این صورت جایز
است زید را که شاهد در طلاق شود یا جایز است مطلق یا وکیل مطلق را که زید را شاهد
در طلاق قرار دهد یا نه و در عکس این چه حکم دارد ج بسم الله وله الحمد در اینجا دو
مسئله است اول اینکه اگر کسی خود را عادل نداند اگر او را در چیزهای که مشروط
بعدالت باشد بطلبند جایز است قدم بر آن گذارد یا نه جوابش این است که جایز است اقدام
او و لازم نیست بر او اظهار فسق خود یا اظهار عدم عدالت خودش مسئله دوم
این است که آیا جایز است که این شخص آن زن را نکاح کند یا آنکه عادل نبوده
و باعتقاد خودش شرط طلاق مثلاً حاصل نیست جواب از این آن است که
بعضی از علمای ما رضوان الله علیهم مثل ملا احمد نراقی میفرمایند که در
مطلقه ما هفت کس داریم حاکم و اجنبی و زوج و زوجه و شاهدین و وکیل
زوج که اگر اینها مختلف در اعتقاد باشند باین معنی که زوج بعد از طلاق دانست
که وکیل طلاق داد در حضور فلان و فلان و آن هر دو عادل نبودند یا آنکه زوجه
مطلع شد که شاهدین عادلین نبودند یا آنکه شاهدین خود را عادل نمیدانند
آیا زوج و زوجه و شاهدین چه کنند میفرماید هر کس عمل باعتقاد خود نماید
پس هرکه این طلاق را صحیح میداند آثار صحت را جاری کند و هرکه فاسد میداند

اثار فساد را جاری نماید پس اگر زوج معتقد عدالت شاهدین باشد بعد از عدهٔ
ضعیفه مطلقه خواهرش را میگیرد و اگر این زن چهارمی بوده چهارمی دیگر را
میگیرد و اگر زوجه معتقد عدالت باشد شوهر میکند همچنین شاهدین اگر خود را
عادل میدانند ضعیفه را نگیرند و هکذا احکام شرع واجنبی واما سید استاد و
بعضی دیگر میفرمایند که مدار در صحت طلاق عدالت واقعیه نیست بلکه عدالت
عند المطلق میباشد و عند مجری صیغة الطلاق میباشد واین خالی از دقت نیست
پس همین که عند مجری صیغة الطلاق طلاق در نزد عادلین جاری شد همه
میتوانند آن زن را بگیرند و طلاق صحیح است فی حق الکل واینها همه در صورتیست
که اعتقاد در هر دو حاصل باشد بعدالت یا بخلاف عدالت واما اگر مجهول الحال
باشند اجماعًا حمل بر صحت نمایند والله العالم س زید زوجه خود را مطلقه
نمود و قبل از انقضاء عده رجوع کرده وقبل از دخول ثانیا مطلقه کرده آیا طلاق
ثانی بائن است یا رجعی ج اقوی واحوط این است که رجعی میباشد بنا بر این در مجلس
واحد سه طلاق حاصل نمیشود به تخلل وتوسط رجوع واما اگر بگوئیم که طلاق ثانی بائن است
نظر باینکه زوجیه هم باین عده سابقه کرده سه طلاق در مجلس واحد حاصل نشود وانصافا این است
که بائن بودن طلاق ثانی خالی از قوت نیست وجهت احتیاط تجدید عقد یا رجوع اولی است
س آیا زوجه میتواند که خود وکالة از زوج صیغه طلاق خود را جاری
سازد باین نحو که بگوید که انا زوجة موکلی المسماة فلانة طالق بائنة
وطلاق صحیح است یا نه ج بلی میتواند هرچند بطور غیاب بگوید المرأة
المعهودة طالق والله العالم س چه میفرمایند که زید دو زن دارد
هر دو را طلاق میدهد بوکالت آیا وکیل میتواند هر دو زن را یک دفعه طلاق دهد
ویک صیغه طلاق جاری سازد باین نحو که بگوید فلانةُ وفلانةُ زوجتا
موکلی طالقتان بائنة ودر صورت جواز در همین حال چهار شاهد عادل باید یا
عدلین هم کفایت میکند ج جمع وتثنیه در صیغه طلاق بالعدد نموده

طلاق جائز است و عدلین کافی است س چه میفرمایند درین مسئله
که آیا چنانکه نکاح سنیها و کفار حربی و ذمی که موافق مذهب ایشان میشود
بمقتضای و لکل قوم نکاح در مذهب ما صحیح است و ما نمی توانیم منکوحه ایشان
بگیریم همچنین طلاق ایشان که موافق مذهب ایشان میشود آیا در مذهب ما صحیح
که ما نمی توانیم مطلقه ایشانرا بعد از انقضای عده بگیریم یا نه و بر تقدیریکه هرگاه
نکاح ایشان در مذهب ما صحیح است پس طلاق ایشان چرا در مذهب صحیح نباشد
و قاعده طلاق سنیها در هند این است که عربیت و شاهدین عادلین را شرط نمیدانند مگر
محض زبانی میگویند سه مرتبه که من ترا طلاق دادم پس طلاق میشود در مذهب
ایشان درین مسئله آنچه حکم شرع باشد فرمایند ج حق این است که اگر مخالف
بمذهب خود طلاق بدهد عیال خود را بآن طلاقی که بمذهب خویش صحیح است
چه بمذهب ما صحیح باشد یا نباشد بعد از تمام شدن عده جائز است برای ما که
آن زن را بگیریم لقوله علیه الصلوة والسلام الزموهم بما الزموا به انفسهم بلکه
اگر مخالف فرضا زن شیعه داشته باشد بنا بر این نکاح شیعه با السنی جائز بدانیم
باز هم اگر طلاق بدهد طلاق ثلث در مجلس واحد بی رجوع باز صحیح است لان ذلک
دینهم بلکه ازین تعلیل ظاهر میشود که طلاق کفار ذمی و حربی نیز چنین است
بلی شیخ استاد اعلی الله مقامه در جواهر نقل کرده از بعضی علما که اگر زن شیعه
باشد و مرد سنی در بینونت آن طلاق غیر صحیح بمذهب ما مضی در حق زن شیعه
نیست و این تفصیل ضعیف است والله العالم س معروض ذروه رفیعه
میدارد که زنان عساکر مشهوره واقعه هرو که منقطع الخبر و مرتفع الاثر میباشند
و منفقی چه شرعا و چه ولایة ندارند و صبر هم هیچ جا برای شوهری ولی جبری نمینما
ایند و امر تا کنون که قریب بده سال است اگر چه رجاع بحاکم شرع خصوص جهات
بنود لیکن بعضی از بلاد ایشان و تعدد و تفتیش نیست با ایشان نوعا کما هو الغالب در
رجوع بحاکم غیر بلد در تاجیل اربعه سنین و تفحص نشده ولکن عامه مومنین

خواهد طلاق بگیرد صداقش میرسد یا نه ج بعد از دخول تمام میرسد و قبل از دخول
اگر شوهر فسخ نماید بواسطه عیبی مرقوم صداق ندارد و اگر طلاق دهد نصف صداق
میرسد والله العالم س اگر با مطلقه رجعیه کسی زنا کند در عده آن زن
مؤبد میشود بر آنکس یا نه و بر تقدیر اول آیا در عده وفات و خلع و مبارات هم
اگر کسی زنا کند حرام مؤبد میشود یا نه همچنین در سائر احکام رجعیه با غیر رجعیه
فرق هست یا نه ج زنا بذات البعل موجب حرمت ابدیت میباشد و همچنین
عده رجعیه که بمنزله زوجه میباشد و اما زنا در عده وفات و عده خلع و مبارات
پس موجب تحریم ابدی نیست س عقد در عده با علم بعده و با علم بتحریم یا
و دخول در عده حکمش را بیان فرمایند ج موجب تحریم ابدی چند چیز است اول
عقد در عده چه عده بائن و چه رجعیه بشرط اجتماع دو علم یکی علم بتحریم و دیگری
علم بموضوع عده و با فقد هر دو علم یا یکی از آن تحریم ابدی حاصل نمیشود بعقد و دوم
دخول در عده که اگر زنی را عقد کند و دخول کند و این دخول نیز در عده باشد
موجب تحریم ابدی میباشد چه هر دو عالم باشند بعده یا جاهل باشند و عالم یا
تحریم یا جاهل باشند همین که دخول شد حرمت ابدیه حاصل است و اگر دخول در
خارج عده شود تحریم ابدی ندارد اگرچه عقد در عده شود پس اگر عقد را
تجدید کنند عقد مرقوم صحیح است و آن دخول مثل عقد مرقوم منشأ تحریم ابدی
نمیشود س عده طلاق از حین طلاق است یا نه و عده وفات همچنین است
یا خیر ج اقوی در عده وفات این است که ابتدای او از زمان بلوغ خبر است و بلوغ
خبر شرط تزویج است نه شرط عده و عده طلاق از زمان وقوع طلاق است نه از
زمان بلوغ خبر طلاق و قول باشتراک هر دو و عده از حین بلوغ خبر ضعیف است
هرچند روایات متعدده وارد شده است شهید ثانی اعلی الله مقامه فرموده
که اگر حد او را بر امه واجب نداریم مثل مطلقه خواهد بود در عده که از حین
وقوع موت است نه از حین بلوغ خبر والله العالم س عده طلاق و عده وفات

هذا فی غیر الزمان الذی و اما فیه فالنزاع فی انقضاء العدة بأن زمانه لا یکون الا بعد
زمان ایقاع الطلاق و الاصل تأخیره و الاصل بقاء العدة و لکن اطلاق قوله ع
العدة و الحیض للنساء اذا ادعت صدقت تصدیقها و لما قیل فی هذا القسم بعدم
قبول قولها و انه لا خلاف بین الاصحاب فالاحتیاط اولی و الا فمقتضی الادلة سماع
قولها فتدبر و الله العالم س یا در طلاق خلع قبل از رجوع ضعیفه
ببذل جائز است برای مطلق نکاح خواهر و پنجمی یا نه ج اقوی جواز است
و قول بعدم جواز بسبب تزلزل طلاق در بینونت ضعیف است س آیا رجوع
ضعیفه به بذل مشروط است بامکان رجوع زوج یا نه پس در جائیکه برای
زوج ممکن نیست مثل اخیر زمان عدة یا با حاصل زوج برجوع زوجه یا به تزویج زوج
رابعه و اخت زوجه باید کرد ج ظاهر محقق در شرائع بلکه ظاهر مشهور عدم اشتراط
میباشد و لکن شیخ استاد در جواهر اختیار اشتراط امکان رجوع زوج را نموده و لکن
در نظر احقر قول محقق قویست مثل ظاهر مشهور س بعد از رجوع زوجه در بعض
البذل مثل رجوع در تمام بذل میباشد یا نه ج اقوی این است که رجوع ببعض
بذل نیز کافی است بلی برای زوج لازم است که بعد از اختیار رجوع زوجه همه
مهر را بدهد و اکتفاء برجوع زوجه ببعض مهر نکند س در جائیکه جواز رجوع
برای زوجه بوده و رجوع ننموده بعضی توهم فرق کرده اند میان آنکه فراق بصیغه
خلع بوده یا بصیغه طلاق که در اول خلع فاسد میشود و احتیاج برجوع مرد
نیست و در ثانی خلع فاسد و طلاق حاصلست و محتاج برجوع زوج میباشد
آیا این فرق صحیح است یا نه ج این فرق نیز از شیخ استاد ظاهر میشود و لکن
محل مناقشه میباشد بلکه فرق غیر صحیح میباشد هذا ما ظهر لی فی الحال ان یفتح
التأمل فی سعة المجال س شرط رجوع برای زوج در طلاق خلع و طلاق بعوض
صحیح است یا نه و بر فرض بطلان شرط خلع نیز باطل میشود یا نه ج محقق
تصریح ببطلان شرط در هر دو مقام کرده و متعرض فساد خلع نشده و شیخ استاد

در خواهر بخود تردّدی در مسئله دارد هرچند در اول کلام خود مایل بفساد خلع
نیز شده و اسناد خلاف را با بن ادریس داده و تحقیق هرچه مقام که صحت شرط
و صحت خلع باشد در خیار اشتراط در شرح شرایع گذشت و آنجا رجوع نمودن
اولی میباشد والله العالم **س** حق رجوع را جایز است مصالحه نماید یا نه **ج**
جایز نیست مصالحه حق الرجوع والله العالم **در ظهار س** لفظ
او بجای مادر من است یا خواهر من موجب ظهار است یا نه و همچنین لفظ تو
بجای مادر من خواهر منی و تو خواهر و مادر منی اگر بزن خود بگوید و آیا در متعه
ظهار میشود یا نه **ج** ظهار بقوم حاصل میشود علی الاقوی از جهت اشتراط
لفظ ظهر هرچند عربیة را شرط ندانیم و از جهت اشتراط سماع عدلین و خالی بودن
از حیض و طهر غیر مواقعه و مدخوله بودن زوجه و اقوی حصول ظهار در متعه
میباشد بلکه در ملک یمین نیز میباشد بلی اگر مملوکه را از ملک خود خارج کند
یا ابراء مدت متعه کند کفاره ساقط است مثل طلاق در دائمه اگر طلاق بائن یا
رجعیه دهد که عده اش تمام شود در این وقت حلال میشود بعقد جدید با سقوط
کفاره و پیش از کفاره ظهار وطی حرام است و سائر استمتاعات هرچند احوط
ترجیح تلذذات میباشد قبل از کفاره و اگر وطی کرد پیش از کفاره ظهار دو کفاره باید
بدهد و کفاره ظهار مکرر نمیشود بتکرر وطی هرچند کفاره وطی مکرر میشود بتکرر
وطی در وقتیکه عمد باشد نه نسیان **باب العتق والتدبیر**
در عتق س در عتق لفظ شرط است یا نه که هرگاه در دل قصد نماید
بدون تلفظ عتق حاصل نمیشود یا شرط نیست و بر فرض اشتراط لفظ صریح
شرط است یا نه **ج** اقوی اشتراط لفظ و عدم اکتفا بمجرد قصد است بجهت خصوص
نقلیکه وارد است که لیس الطلاق والعتاق الا لمن یقول هرچند در اشتراط
آن بنفسی بر نحو صریح بیرون بمقتضای قاعده نیز همین اشتراط است بلکه احتراز در
اکتفاء بکل ما دل علیه است چنانچه استفاده از قول مفصلین بین قادر بر عربیت و عاجز از

عربیت میتوان نمود واما اشتراط عربیت پس اقوی عدم اشتراط است وخبری که وارد است که حضرت علی بن الحسین علیه السلام بغلامیکه ریزه نان را خرده بود فرمودند انت حر لوجه الله دلالت بر اشتراط عربیت بلکه دلالت بر اشتراط خصوصیت این صیغه وعدم اجتزاء بغیر این صیغه ندارد بلی همین قدر است لال میتوان نمود بر وقوع عتق بآن واما اشتراط صیغه ولفظی در عتق عربی بودن پس دلالت ندارد زیرا که لسان آن بزرگوار عربی بود تا دیه بعربی فرموده وبدانکه در تحقق عتق کفایت لفظ انت حر لوجه الله اتفاقی است ومثل صیغه اعتقتک وانت عتیق محل خلاف است واقوی اجتزاء باین دو صیغه نیز میباشد

در تدبیر

مسئله یا در تدبیر لفظ شرط است وعربیت نیز شرط است یا نه ج چون تدبیر یا از اقسام وصیت است چنانکه در جمله از احکام با وصیت موافق است ویا از اقسام عتق است چنانچه تحقیق آن است که تدبیر عتق معلق است پس آنچه در عتق گفتیم در تدبیر نیز جاری است از اشتراط لفظ وعدم اشتراط عربیت وبخوان والله العالم

باب الارث

در ارث

مسئله اشیاء حبوه را بیان فرمایند یا عمامه وپوستین وشد وسط وکفش وجوراب وخاتم در صورتیکه متعدد باشد ولکن انگشتر متعدد داخل در حبوه است یا نه ج حبوه علی الاقوی وعلی المشهور المنصور منحصر بچهار چیز است شمشیر وقران وانگشتر ورخوت بدن وپوشاک آن وپوستین داخل است ولکن در عمامه وشال کمر وکلاه وجوراب اشکال است وقد صرح فی المستند بدخول جوراب ولکن احتیاط در امثال اینها رجوع بصلح وبخوان میباشد وهمچنین دستکش وعرقچین وبهاری وشلوار بیمی باشلق وپاپیچ وکفش وچکمه نعلین عربی وخاتم تجمه تو وانگشتر مگر اینکه جامع وصفین باشد وهمچنین در جامه حریر وانگشتر طلا که احتیاط در اینها وآگر امنی باحتیاط نشوند اقوی در محل شک عدم حبوه میباشد بلکه بعموم

پس شخص متوفی از دو برادر زاده وعم وخالو باقی است وارث متوفی کدام یک از اشخاص مذکوره است ج عم وخالو وارث نیستند مال مختص است که به برادر زاده داده شود اگر یکی باشد همه را میبرد والا قسمت کنند والله العالم

پس هرگاه وارث پسر عموی پدری ومادری باشد وعمو وعمه مادری یا پدری تنها باشد در ینوقت کیفیت ارث چگونه است ج اقوی حرمان پسر عموی مرقوم میباشد پس ارث منحصر میشود بعمو وعمه الا انکه دو ثلث عمو میبرد ویک ثلث عمه پس هند فوت شد کلا وارث گذاشت مادر ویک خواهر نسبیه وشوهر وخاله ویک عم متروکه از منقولات وغیر منقولات بکدام کس میرسد بچه طور تقسیم میشود ج خواهر وخاله وعمو با وجود مادر ارث نمیبرند نصف ترکه شوهر میرسد وتتمه بمادر ولکن ارث مذکور بعد از ادای وصیت میباشد وکفن میت دفن با شوهر است اگر دارنده باشد پس

چه میفرمایند که زنی وفات نموده است شوهری دارد دو همشیره از پدری ومادری ویک برادر از مادر خود میراث را چگونه تقسیم نمایند ج بعد از کفن ودفن ودین ووصیت شوهر نصف ترکه را میبرد وبرادر مادری سدس ترکه را میبرد وتتمه تمام مال همشیره پدری ومادری میباشد پس شخصی مرده دو خواهر دارد یکی از پدری ویکی از مادری ووارث منحصر بانها است تقسیم ترکه برانها چه نحو باید بشود ج بسم الله ولله الحمد خواهر مادری از شش یکی میبرد وخواهر پدری نصف میبرد که از شش سه میبرد باقی میماند دو تا که دیگر همین دو تا خلاف است که بچه طور قسمت میشود هر یک بقدر نصیب میبرند یا بخصوص خواهر پدری میباشد وقول ثانی اقوی است در نظر لکن احتیاط در این دو تا اگر نکرد امر است بصلح یا تراضی والله العالم پس چه میفرمایند که زید نامی فوت شد وازو باقی ماند یک پسر ومتروکات او چند خانه وچند کنیز مدخوله ویک غلام وپسر زید بالمره متصرف هیچیک از متروکات نشد بواسطه انکه زید بعد از فوت

بود ولیسر نتوانست که دین او را ادا نماید پس یک کنیز خودش را حیلةً مالکه قرار
داد پس همان کنیز مالکه کنیزی را بحباله شخصی در آورد و یک قطعه خانه را بکابین
پرستی هبه نمود که او را معبد خود ساخت حال پسر زید میتواند آن کنیز را از حباله
آن شخص بیرون آورد و خانه را از تصرف آن کافر بگیرد و کنیزان و غلام و اولاد
کنیزان و غلام و اموال اینها ملک پسر زید خواهد بود یا نه ج در فرض مرقوم
همه را حجر بر پسر زید میباشد هر چند پسر زید نیز محجور میباشد از تصرف پیش از
ادای دین بلی ولد کنیز محکوم بحریت است اگر تزویج بحر شد و حر نیز جاهل بحال بود
س آیا ولد الحیض ارث میبرد از پدر و مادر یا نه و همچنین کسی که طواف نسا
نا کرده وطی کرد با زن حلاله خود و ولد ورد آیا آن ولد حلال زاده است یا حرام زاده
وارث از پدر و مادر میبرد یا نه ج بواسطه حیض و احرام وطی حرام است نه
آنکه زن از زوجیت خارج شده است و اجنبیه شده است تا آنکه باعلام
بجهت زنا شود و ولد ملحق نشود بیرون لد ملحق است و وارث هست والله العالم
س زن مسلمه شیعه که از فواحش بازاری و پیشه او زناکاریست در پیش یکمرد
سنی نوکر شد و با او همخواب و هم بستر میشد و لکن آن مرد سنی او را در پرده نشانید
بلکه همیشه در مجمع نامحرمان می نشست و با یکدیگر حرف و حکایت میکردند
و ظن بنکاح هم ندارد بلکه مظنه زنا قوی است بعد مدت از آن مرد سنی و از آن
زن شیعه اولاد بهم رسید آیا اولاد حرامزاده هستند یا حلال زاده وارث
از پدر و مادر میبرند یا نه ج بسم الله وله الحمد تا یقین بزنا نشود حلال
زاده است وارث از پدر و مادر میبرد والله العالم س زید اگر بگوید
که عمرو ولد من نیست و عمرو بعد از وفات زید بگوید که زید پدر من بود من
پسر او هستم در این صورت عمرو ارث میبرد از زید یا نه ج تا ثابت نکند
ولادت خود را از و ثابت نمیشود ارث و باید بمرافعه حاضر شود س در این
مسئله شرعیه که شخصی متوسطی شده و فتنائی از وی مختلف شده زوجه دارد

آیا زوجه از قنات ارث میبرد یا نه و فرقی بین ذات ولد و غیر ذات ولد هست
یا نه ج از مجری قنات محروم است عیناً و قیمتاً و از آب موجود ارث میبرد اگر قبل از
وفات بوده و آبی که بعد از وفات در قنات میباشد اگر معلوم است که قبل از وفات
بوده ضعیفه ارث میبرد و اگر معلوم است که بعد از مدة است و از نهر جاری آمده
است ارث نمیبرد و اگر استنباط شد از مجری قنات احتیاط اولی است و اگر تاریخ سبق
و لحوق در آب و موت مجهول باشد نیز ارث نمیبرد س هرگاه زید فوت شده و
اولاد ذکور از وی مانده یکی از زوجه حره و یکی از جاریه مملوکه و جاریه ذات الولد با
ولدش فوت شود ارث او بکه میرسد و هرگاه جاریه قبل از ولد فوت شود
حکم چیست و هرگاه ولد پیش والده اش فوت شود
و اولی بارث والده اش که جاریه متوفیه باشد نداشته باشد آیا ارثیت به برادر
پدری که از حره است میرسد یا نه ج هرده و ولد وارث پدر میباشند و وجود
ولد از جاریه مانع از ارث نیست و تاخر بودن وارث چنانچه ظاهر این است بلکه
جاریه را تماماً از نصیب پسرش قرار دهند آزاد میشود اگر مالی غیر از جاریه بوده
باشد و جاریه آزاد میشود از حصه پسرش و اگر مالی غیر از جاریه نبوده باشد
بقدر نصیب ولد خود آزاد میشود و اگر هریک از جاریه و ولدش باهم فوت شوند
که تقدیم و تاخیری در بین نباشد هیچکدام از یکدیگر ارث نمیبرند و اگر جاریه قبل
از ولد فوت شود وارث او ولد او میباشد نه ولد از زوجه حره و هرگاه ولد پیش
از جاریه فوت شود وارث او جاریه میباشد که از حصه ولد آزاد شده بود
و اگر چنانچه جاریه نیز بعد از فوت ولدش فوت شود پسر دیگر از زوجه حره وارث
او نمیشود مگر اینکه قرابتی در میانه باشد و برادر پدری که از حره است وارث جاریه
نمیشود و ارث ولاء عتق در اینجا راه ندارد و شرط ولاء عتق مفقود است لیکن ارث
جاریه امام علیه السلام میباشد بعد از فقد وارث نسبی و سببی غیر امامت و در زمان
غیبت رجوع بحاکم شرع عادل میشود و ایشان اگر صلاح دیدند که فقرا میباشند بدهند

مقام بیس شرط توارث در منقطعه اثر دارد یا نه قال فی الشرائع لا یثبت بهذا العقد میراث بین الزوجین شرطا سقوطه او اطلقا اما لو شرطا التوارث او احدهما قیل لا یلزم لانه لا یثبت الا شرعا فیکون اشتراطا لغیر وارث کما لو شرط الاجنبی والاول اشهر و از کلام محقق استفاده شد که شرط ارث برای اجنبی معلوم البطلان میباشد چون مقیس علیه قرار داده و اما وجه آن اینست که اگر مقصود از جعل عنوان ارث میباشد که این شرط خلاف شرع است بجهت آنکه اجنبی و اجنبیه داخل در اولاد و ازواج نمیشود و شرط هم محلل عنوان نیست و اگر مقصود جعل حصه برای او بعد از موت خود میباشد این منزل بوصیت میشود و از عنوان ارث خارج میشود و صحیح است نهایت ثلث بی اجازت و در زائد از ثلث با اجازت و بی اجازت و در زائد بر ثلث اشتراط در حق غیر میباشد و این اشتراط صحیح نیست این بود حال اشتراط ارث اجنبی الا ان یقال ان صحة اشتراط الرقیة فی الحر والعود الی الحریة فی الرق دلیل علی ان الشرط کما هو ملتزم کذلک جاعل العنوان ایضا فیجعل الاجنبی وارثا ویجعل الوارث اجنبیا الا ان الاخیر مخالف للشرع والسنة وقد مر بعض الکلام فی هذا الا صحیة والشرط الغیر المقدور شرعا وفی العتق فتامل جیدا والعجب من الفاضل القمی حیث ینظر فی اقتضاء الشرط بعموم المؤمنون عند شروطهم اذ لا معنی لوفاء المیت لشرطه انتهی وفیه اولا انه تقتضی بطلان الامر بالوفاء فی حال الحیوة بالممات ایضا وثانیا انه یقتضی بطلان شرط الوصیة و اما اشتراط ارث در عناوین شرعیه زاید از جعل شارع مثل اینکه نصیب زوج را با ولد زوجه نصف قرار بدهد این هم بحسب ظاهر مثل سابق میباشد که بقدر ثلث ممضی میباشد و در زائد از ثلث محتاج باجازت میباشد و الا لازم می آید اشتراط در حق غیر و اما اشتراط ارث در خود عناوین شرعیه که زوج و زوجه در عقد انقطاع باشد که عنوان بودن آن معلوم نباشد

پس اگر قول قاضی را اختیار کنیم که عقد انقطاع را مثل عقد دوام میداند علی
کل حال این شرط مرقوم ضرر ندارد بلکه شرط سقوط ارث در این وقت مثل شرط سقوط
در دائم میباشد و اگر قول ابن ابی عقیل و سید مرتضی را اختیار کنیم که عقد انقطاع
مثل عقد دائم میباشد مادامیکه شرط سقوط نکرده باشد در این وقت نیز شرط مرقوم
باید صحیح باشد چنانچه بحسب قاعده عموم المؤمنون عند شروطهم صحت این اشتراط
است مگر اینکه معلوم شود که عنوان ارث زوج و زوجه دائمی میباشد که در این
اشتراط ارث منقطعه مثل اشتراط ارث اجنبی و اجنبیه میباشد و اتفاقاً
اثبات این مشکلست بلکه مقتضای عموم ازواج و اینکه منقطعه زوجه است
از جهت عده و جواز تغسیل و جواز نظر بعد از وفات و نحو ذلک اقتضاء ارث
میباشد خرج صورة الاطلاق وبقی صورة الاشتراط هر چند شیخ استاد در جواهر
مضعفات عدیده ذکر کرده اول آنکه هن مستاجرات و قوله ع فی خبر محمد بن
ابی جعفر فی المتعة قال لیست من الاربع لانها لا تطلق ولا ترث وانما هی مستاجرة
ظاهر الدلالة یا صریح الدلالة میباشد که ارث مخصوص باربع من الزوجات میباشد
دوم آنکه در حدیث وارد است از عبد الله بن عمر سألت ابا عبد الله ع عن المتعة
فقال حلال لک من الله و رسوله قلت فما حدها قال من حدودها ان لا ترثها ولا ترثک
سوم خبر ابان بن تغلب قلت لابی عبد الله کیف اقول لها اذا خلوت بها قال تقول
اتزوجک متعة علی کتاب الله وسنة نبیه لا وارثة ولا موروثة کذا وکذا یوماً
وان شئت کذا وکذا سنة بکذا وکذا درهماً وتسمی من الاجر ما تراضیتما علیه قلیلاً
کان او کثیراً فاذا قالت نعم فقد رضیت فهی امرأتک وانت اولی الناس بها قلت
فانی استحیی ان اذکر شرط الایام قال هو اضر علیک قلت وکیف ذلک قال انک ان
لم تشترط کان تزویج مقام و لزمتک النفقة و کانت وارثة لم تقدر علی ان تطلقها
الا طلاق السنة ضرورة کون المراد بذلک بیان ان المتعة حکمها ذلک کی لا تکون
الامرأة مخدوعة چهارم آنکه اشتراط ارث از یک طرف و سقوط ارث از طرف دیگر

ف۱ دوام یعنی نکاح دائمی ۱۲
ف۲ علی کل حال ای بهر حال ۱۲
ف۳ اجنبی مراد غیر و اجنبیه زن غیر ۱۲
ف۴ اتفاقاً یعنی باتفاق ای متفق بودن همه ۱۲
ف۵ اثبات ثابت کردن ۱۲
ف۶ عموم عام و جمع ۱۲
ف۷ عده مدت معینه بعد طلاق و وفات شوهر ۱۲
ف۸ نظر دیدن ۱۲
ف۹ نحو ذلک یعنی مثل این ۱۲
ف۱۰ اقتضا یعنی خواهش وارث میراث ۱۲
ف۱۱ مضعفات یعنی ضعف کنندگان جواهر ۱۲
ف۱۲ عدیده یعنی چند ۱۲
ف۱۳ ظاهر الدلالت یعنی دلالت او ظاهر ۱۲
ف۱۴ صریح یعنی ظاهر تر ۱۲
ف۱۵ باربع من الزوجات یعنی بچهار زوجه ۱۲
ف۱۶ خبر یعنی حدیث و ابان بن تغلب نام راوی ۱۲

نیز باید جائز باشد تبلیغ غایة التوارث من الجانبین بحجر انکه کلا زوجیت اشتراط
مرقومه بجهت ارث زوجه و زوج بنحو غیر مقرر از شرع است وهو من المستغربات
واغرب منه التزام جهة ارث الزوجة والزوج لا علی حسب حالهما من وجود
الولد وعدمه بالنسبة الی النصف والثمن والربع وارث العقار وعدمه من غیر
فرق لان الشرط یصیرها کذلک سوم انکه عقد متعه بموت باطل میشود و منهدم
میشود وانه بمنزلة الهبة بخلاف عقد الدوام فلا زوجیة حینئذ بینهما
کی تقتضی التوارث بل یکون بالموت کمن ذهبت بل لعل ذلک هو السبب فی عدم اقتضاء
المتعة الارث ضرورة کونها حینئذ کموت العین المستاجرة الذی من المعلوم
بطلان الاجارة بها و یتفرع علیه عدم جواز تغسیلها والنظر الیها وعدم اولویة بها
فمن الغریب بعد ذلک جرأة من عرفت علی الفتوی بذلک فالتحقیق عدم ارثها
بذلک مطلقا بل لو اشترط ذلک فی العقد علی غیر جهة الوصیة بطل العقد بناء علی
اقتضاء بطلان الشرط بطلانه بل قال فی اثناء استدلاله ولا ینبغی لمن رزقه الله
معرفة مذاق الشرع ان یحتمل ذلک فضلا علی ان یکون فتوی انتهی وانت خبیر بان
الثلثة الاول قابلة للتخصیص فنقول هن مستاجرات مالم یشترط الارث وان من
حدودها عدم الارث مالم یشترط الارث وبالتخصیص حصل رد استدلال ابی
حنیفة وبعض العامة علی حرمة المتعة بقوله تعالی والذین هم لفروجهم حافظون الا علی
ازواجهم بتقریب ان المتعة خارجة عن ملک الیمین وعن الازواج ایضا لعدم
التوارث وقال ابوحنیفة ان آیة المیراث تنطق بنسخ المتعة فقال له فی رده مؤمن الطاق
قد ثبت النکاح بغیر میراث فقال ابوحنیفة من این قلت ذلک فقال لو ان رجلا
من المسلمین تزوج بامرأة من اهل الکتاب ثم توفی عنها ما تقول فیها
قال لا ترث منه فقال قد ثبت النکاح بغیر میراث واما ضعف دوم و سوم
پس ضعفش مضعف واضح است بجهت اینکه این ارث از شرط است نه از
جعل شارع ابتداء هرچند شرط نیز از جعل شارع است لکن لا ابتداء

فهو بسبب جعل الشارط ولانه غيب فيه واما ضعف چهارم پس این نیز
ضعیف است بجهت آنکه بطلان زوجیت بموت محل کلام است بجهت آنکه بالنسبت
ببعضی از احکام مثل نظر و لمس باقی میباشد و بالنسبت بجواز تزویج با خواهرش و برابعه
مثلا باقی نیست و مقتضی کلام بقاء الزوجیة واحکامها الا ما خرج بالدلیل علاوه
آنکه فرق در بطلان بموت میان دوام وانقطاع ایضا محل کلام است در احکام
مثل جماع بعد از موت و زنده شدن بعد از موت بلکه هم مادامی که نزدیک باشد الی است
پس متفرع میشود جمیع احکام مثل اولویت در دفن و غسل که زوجه منقطعه نیز
غسل میدهد زوج را و بالعکس کما صرح به جد و هو مختاره فی الرسالة العملیة
ایضا پس قوی صحت این اشتراط است و فاضل قمی اعلی الله مقامه هر چند اختیار
بطلان این اشتراط را کرده از جهت ترجیح اعتبار منافیه لکن قال ومع ذلك كله فالاحتياط
ان لا يترك مع الشرط ويصالح بينهما الشيء والله العالم س ما قولكم في زوجة
ذات الولد هل هي عندكم كغير ذات الولد فتحرم مما تحرم منه من غير فرق بينهما
ام بينهما فرق عندكم وهل المدار في القيمة على حال الموت ولو تأخر التقويم ام على حال التقويم
وهل الماء المتجدد في الانهار والقنوات بعد الموت ترث منه الزوجة ام لا ج الاقوى
تسوية ذات الولد مع غير ذات الولد فتحرم مما تحرم منه من غير فرق بينهما والظاهر
ان المدار في التقويم هو ملاحظة قيمة يوم الدفع الى الزوجة س ما يقول
جناب الشيخ سلمه الله فيمن توفي وله زوجتان احدهما صاحبة ولد والاخرى
خالية الفراش هل لها الثمن عينا او قيمة افدنا ج الاقوى ان الزوجة محرومة
من مطلق الارض حتى ارض المزارع والمراتع والآبار والقنوات فضلا عن ارض الدار
والمنازل عينا وقيمة فكما انها محرومة من الابنية عينا لا قيمة وكذا
من عين الاشجار لا من قيمتها كما ان الاقوى عدم الفرق في الحرمان المذكور بين ذات
الولد وغيرها وان نسب الفرق الى المشهور فالاحتياط اولى والله العالم بالصواب

در غصب و غیر آن

س هر گاه شاخه درخت

در ملک همسایه بیاید حکمش چیست ج درباب صلح ذکر این مسئله کرده اند که اگر صاحب درخت قطع نماید یا انکه همسایه راضی باشد ببودن شاخه درخت بدون اجرت ضرر ندارد واگر همسایه راضی نشود بگذاشتن نه بعوض نه بغیر عوض انوقت واجب است بر صاحب درخت که شاخه از حد ملک همسایه انعطاف یا قطع نماید و خرج انعطاف یا قطع بر مالک است واگر ممکن نباشد انعطاف و بکج نمودن پس اگر قطع نماید بسیار خوب والا فوراً واجب است قطع نماید یا کج کند واگر تاخیر کند واجرت داشته باشد هوای همسایه یا دیوار همسایه باید اجرتش را بدهد واگر وقوع شاخه بفعل اجنبی باشد بدون اذن مالک اجرت بار بر مالک شجر میباشد هرچند قوت دارد بودن اجرت بر اجنبی وتقسیط اجرت بر هردو که مالک واجنبی باشد اولی است بلی اگر انعطاف بفعل همسایه باشد بر مالک چیزی نیست و نمیتواند بکند واگر قطع بکند یا انعطاف بکند خود همسایه مباشر قطع یا انعطاف میشود و حاجت باذن حاکم ندارد و همچنین حکم عرق شجر و جدار حائل که واقع شود در ارض غیر و بعضی گفته اند که حاجت باذن از مالک نیست وبعضی تامل دارند در قطع در وقتیکه قطع مستلزم قطع جزء دیگر از مالش باشد س اگر شاخه درخت زید در ملک هوای عمرو باشد با ضرر و بی ضرر آیا در هر دو صورت عمرو میتواند که شاخه درخت زید را قطع نماید یا میل دهد بملک زید بی اذن و رضایت از زید و آیا فرقی بین حالت اضرار و عدم اضرار هست یا نه ج بسم الله وله الحمد اگر عمرو راضی شود ببودن شاخه درخت زید در هوای ملکش چه با اجرت چه بی اجرت بی اشکال است واگر راضی نشود خواه با اجرت یا ضرر یا بی ضرر اولا زید بگوید که شاخه مر قومه را میل دهد بملک خویش واگر اماله ممکن نباشد خود زید قطع نماید واگر زید مماطله نماید برای خود عمرو جائز است که اولا اماله بدهد شاخه را بملک صاحب شاخه اگر خود قطع نماید شاخه را شاخه مقطوعه را بصاحب شاخه رد نماید واگر عمرو باذن حاکم یا عدول مومنین بعد از امتناع زید این امر

واذن کبیر از ورثه بجهت نشستن عمرو بیمصرف است مگر آنکه از حاکم شرع
اجاره نمایند والله العالم س اشخاص بهیئت اجتماعیه بر رمه گوسفند وارد شوند
بعضی امر و بعضی مباشر اخذ بعضی از رمه گوسفند شوند و بعد از اخذ همه اشخاص
مباشر از آمر و آخذ یا بعضی از انها مباشر کشتن و اتلاف گوسفندان شوند
و غیر از این اشخاص مزبوره هم تصرف در گوشت گوسفندان مزبور نمایند آیا ضمان
تعلق بهمه اشخاص مسطوره از آمر و مباشر اخذ و مباشر تلف و کسانیکه تصرف
در گوشت نموده اند میگیرد یا متصرف در بعضی از گوشت گوسفند ضامن کل
گوسفند میباشد و یا کشنده گوسفند ضامن است و خورنده را ضمان تعلق
نمیگیرد یا آنکه شخصی که یکی از گوسفندان از ده راس گوسفند ماخوذی از رمه
را تصرف نموده همه ده راس را ضامن است که در معرض تلف در آمده یا شخص گوسفند
خورنده که مباشر اخذ و تلف نشد باید از جهت بعضی از قیمت این گوسفند
بقدر حصه برآید و ضامن کل قیمت نیست بینوا اسلمکم الله ج بسم الله وله الحمد
اما آمر پس ضامن نیست به مجرد امر الا آنکه نحو حکومتی داشته باشد که مامور مجبور باشد
در امتثال امر او که در این وقت ضمان بر آمر است نه مامور مباشر و کسانیکه گوشت
در تصرف ایشان در آمده هر چند نخورده باشند نیز ضامن اند مثل کسانیکه تصرف در گوسفند
کرده اند و گوسفند را گرفته ضامن میباشند و متصرف در گوشت ضامن
همان قدری است که تصرف نموده نه همه گوسفند مگر آنکه همه گوسفند
بدست او رسیده باشد که ضمان ید با و متعلق است هر چند هزار دست گشته
باشد و اخذ یک گوسفند از ده گوسفند باعث ضمان کل نمیشود مگر آنکه فرض
شود که آن یک گوسفند مثل اسب پیش آهنگ است که بسا میشود که غصب
اسب پیش آهنگ سبب اتلاف و تضییع اسبها در بیابان شود و اگر گوسفند را
ذبح کرد و بعد از ذبح رد بمالک نموده ضامن تفاوت قیمت زنده و مذبوح
میباشد س چه میفرمایند در حق واطی بهیمه مثل حمیر که فی طیش

و ظاهر میباشد که بعضی از آن مدیون شخصاً منصرف شده است که حقی از او بجهة
او باقی نیست و بعضی در قبض او هست و شخص مدیون التماس کرد از مالک که جمیع حقوق
خود را به من معاف بکن و لفظ معاف در اصطلاح او بمعنی بخشیدن است و آن
کس گفت معاف کردم و مدیون لفظ قبول ... کردم نگفت که مصلحت بگفتن
لفظ قبول بسبب اینکه قبول کردن ظاهر است از التماس سوال و هذا التمس پس
آن حقوق برای این شخص حلال است یا نه اما بالنسبت بآنچه در ذمه تعلق دارد
احتیاج بقبول ندارد چه اگر احتیاج بقبول باشد دل الاقوی و اما بالنسبت
باعیان پس آنچه در قبض او نیست هبه تمام نشده بجهت آنکه تحقیق این است
که هبه محتاج بقبض است و بدون قبض اثر ندارد و صحیح نیست هر چند فوریت
در قبض شرط نیست پس ایجاب و قبول و قبض متاخر سبب میشوند از برای نقل
و انتقال و اما بالنسبت بآنکه در قبض او میباشد اشکال از چند وجه است اول
آنکه عربیت در ایجاب و قبول شرط باشد و حاصل نشده این اشکال بی وجه است
بجهت عدم اشتراط عربیت سیما در مثل هبه ثانی آنکه قبول ندارد .. یا قبول مقدم
شده و این اشکال هم بی وجه است بجهة آنکه قبول فعلی کافی است بلکه شرایط
قبول در هر قسم از هبه مشکل است نظیر هدایای مرسله از بلاد بعیده یا هدایا
و نحو آن س زید با عمرو مثلا ادعای دارد یا عمرو ادعای حقی هم دارد و در مجلس مرافعه
بلیهای دیگر کسان دیگر او را میگیرند که بیا بگو که اگر حقی دارم ساقط کردم پس
مدعی میگوید که حق را ساقط کردم بعد منتقل شد شرعاً مطالبه حق خود را بکند یا نه
ج اگر از قرینه خارجیه معلوم شود که اسقاط را بر تقدیر ثبوت بلفظ اسقاط کردم حق
خود را قاصد اسقاط و ابراء نبوده میتواند ادعا و مطالبه حق خود را نماید و الا فلا
والله العالم س شخصی مدیون شخصی است و شخص مدیون منکر بوده و گفت
که حقوق خود را از من بگیر و منکر آن شخص گفت در جوابش که من حقوق را از تو
نمیخواهم تا زنده بود او فوت شد نگرفت بعد از فوت او وارث او از مدیون مطالبه

میتوان انکرد یا نه ج این کلام که حقوق خود را نمیخواهم بر چند وجه است
اول اینکه باین قصد انشاء عقد و ابراء نموده یا بسبب قرینه مقام ظاهر شود
اینوقت حقی نمانده که خود یا وارث مطالبه نماید دوم آنکه مهلت مقصود او
یا مقصود تعارف است که یقیناً خود یا وارث از و میگیرد سوم آنکه ندانیم که مقصود
چیست و قرینه در مقام نباشد ولکن ظاهر آن لفظ این است که از حق خود گذشت
ولا یخفی علی المتدبر سیما فی الدین لان ظاهر اللفظ عدم المطالبة بما یدفعه عوضا
عن الحق والدین وظاهره عدم مطالبة العوض بالمرة کما اذا قال لا اطالب حقوقی منك
ابداً اذ النفی المذکور فی العموم وکما اذا فرض هذه العبارة فی ابتداء القرض فقال
ملکتك هذا ولا ارید ما تدفعه عوضاً فهو ظاهر فی انه اراد الهبة لا القرض لان نفی
اللازم دلیل علی نفی الملزوم والله العالم

باب در قضا وقسم وغیر آن

در قضاء پس چه میفرمایند
در اینکه هرگاه مسئله واضح باشد و احد طرفین با وجود آن اطاعت
نکند مجتهد جامع الشرائط را آیا شخصی که غیر مجتهد باشد جائز است
او را که از باب امر بمعروف خود یا بواسطه بعضی از ارباب اقتدار اجباراً حق را
گرفته بصاحب حق برساند یا نخیر ج اگر ایجاد حاکم ممکن نباشد یا آنکه حاکم
شرع موجود نباشد و شرائط امر بمعروف جمع باشد جائز است بلکه لازم است
پس شخص ملکی را متصرف است شخص دیگر مدعی میباشد که مال من ملک
میباشد مدعی علیه منکر میگوید که این مال را من فروخته و من بحق متصرف
میباشم آیا دعوی باین حرف منقلب میشود یا نه ج قطعاً منقلب خواهد شد
که منکر مدعی شود و مدعی منکر میشود و مدعی باید اقامت بینه کند

در قسم پس چه میفرمایند هرگاه مدعی راضی بقسم کلام
الله مجید یا قبور ائمه صلوات الله علیهم یا امام زاده یا مسجد یا محراب و منبر
و امثال اینها شود این قسم مشروع است یا نه و برفرض جواز مسقط دعوی

میباشد یا نه ج بسم الله وله الحمد بلی اینچنین قسم مشروع میباشد ولکن
مسقط دعوی نیست والله العالم س اگر مدعی بخواهد که منکر را در عتبات
قسم بدهد جائز است یا نه و خرجش با که میباشد ج این تغلیظ در قسم است بسبب
مکان و جائز است ولکن واجب نیست بر منکر که اجابت کند در تغلیظ و علی هذا
خرج تغلیظ در قسم با طالب تغلیظ که مدعی است میباشد
و با وجود خرج کشیدن هم بر مدعی علیه اجابت واجب نیست والله العالم س برترک
امر مکروه قسم شرعی منعقد میشود یا نه برین نهج که باز اگر آن فعل مکروه را بجا آ
مستوجب کفاره قسم شود ج قسم منعقد میشود بر ترک فعل مکروه و اگر عمداً او
اختیاراً خلاف کرده کفاره قسم بدهد و اگر قسم خورده که هیچوقت بجا نیاورم
این مکروه را در دفعه دوم و سوم مثلاً کفاره احوط است مگر آنکه قصد همه از زمانها
مستقلا کرده باشد که تعدد کفاره لازم است والله العالم س در جائیکه حکم شرع
منحصر در قسم باشد بالتماس طرفین آیا غیر مجتهد را جائز است قسم دادن و القای
صیغه قسم نمودن در صورتیکه مجتهد در ولایت نباشد یا حرام است و برفرض
جواز چه کند که این قسم مسقط دعوی شود بنا بر حکم الله ج بسم الله
وله الحمد قسم مسقط دعوی مخصوص است بحاکم شرع یا بمصالحه یا با براء و یا بهبه
و بغیر از این ثلثه نمیشود والله العالم س یمین بکذب در غیر اذن حاکم موجب
کفاره هست یا نه و چه چیز است کفاره آن و یا کفاره یمین در حنث فعلیست
که یمین بآن تعلق گرفته نه در یمین بکذب مطلقا ج بسم الله وله الحمد در
فعل یا ترک محلوف علیها کفاره است نه در یمین کذب والله العالم س
دروغ گفتن صریح بغیر توریه جائی مستثنی هم هست یا نه و اگر هست کدام
کدام جاها هست بیان فرمایند ج بسم الله وله الحمد سه جا دروغ گفتن مستثنی است
اول در مقام اصلاح مخصمین از مومنین دوم دفع ضرر مالی یا جانی و یا عرضی از مومن
و از خود سوم وعده با عیال والله العالم س کذب صریح گفتن که در شرع

ایشان فصل دعاوی نمایند ولکن تفصیل و فصل حق با عانت حکام جور میشود و همچنین در جائیکه حکام جور هستند و حاکم شرع نیست و مدعی مرافعه را در نزد حکام جور میبرد نه در نزد مومنین تا ایشان فصل نمایند مگر آنکه حکام جور طرفین را برائی فصل در نزد مومنین میفرستند پس شهادت دادن در هر یک ازین مقامات را بیان فرمایند و هم فیصل کردن مومنین مرافعه بیرون گشتگی حکام جور را و جمیع ایشان هم در حال اختیار میباشد نه اضطرار بینوا و توجروا

ج مرافعه بحکام جور و کفار حرام است و شهادت نیز در نزد ایشان حرام است واخذ دین بحکم ایشان نیز حرام است یعنی اخذ عین مال خود بحکم حکام جور هم حرام میشود و اگر مضطر شود در رجوع بحاکم جور و احیاء حق او موقوف باشد بحکم حکام جور در این وقت مرافعه در نزد ایشان جائز است و شهادت نیز جائز میباشد خلاصه مطلب جمیع این صور مفروضه با اضطرار و اختیار میباشد والله العالم

س اذا شهد الشاهدان باشتغال ذمة عمرو لزید الآن بموجب الاقرار فی السابق ولکن یمکن فی حق الغیر انه ادی ما علیه المدیون فهل هذا الامکان یرفع الشهادة ولا یجوز للشاهدین مع هذا الاحتمال الشهادة ام لا بل ما لم یعلم الشاهد بالاداء یجوز له ان یقول للحاکم بانی شاهد بان عمرو الآن ذمته مشغولة لزید بکذا مع مکمن امکان الاداء و لا یدری ببقاء الاشتغال بینوا یرحمکم الله

ج الشهادة المذکورة لا بالحال و بعبارة اخری بالحدوث لا بالبقاء و بعبارة اخری بکان لا بالآن ولا یجوز الشهادة الا بما علم والعلم ما دام نعم وظیفة الحاکم الاستصحاب فی الدیون لا فی العین لعدم معارضة الاستصحاب فی الید فی العین فتبصر والله العالم

باب در قصاص و دیات

س زید بعمرو در منازعت لکد بشکم و پهلو زد و بعد از سه روز یا کمتر یا بیشتر بهمان لکد مرد حکم آن چه چیز است

ج از علامه در قواعد وشیخ ...

محمد صلی الله علیه گرفته است یا آنکه خطا کرده یا آنکه سهوا کرده باشد و بملاحظه ادرءوا
الحدود بالشبهات نیز قوت میکند ما میباشد در الفاظ آنکه احکام کفر لغایت اکثر آنها
نیست به خصوص سب زیرا که سب حکم او قتل است جمیع تعابیر ... و در کشف
اللثام نقل کرده از شیخ طوسی نقل شده که حضرت امام فرمود که لا یوتی بحد ... کرات
ما وجدا دعت المرأة الا جلدته مائة وستین فان حد الناس ثمانون وحد
الانبیاء مائة وستون وعن عمار السجستانی ان ابا بحر عبد الله النجاشی سأل ابا عبد الله
فقال انی قتلت ثلاثة عشر رجلا من الخوارج کلهم سمعتهم یتبرؤن من علی بن ابی طالب
فقال لو کنت قتلتهم بامر الامام لم یکن علیک فی قتلهم شیء ولکنک سبقت
الامام فعلیک ثلاثة عشر شاة تذبحها بمنی وتتصدق بلحمها لسبقک الامام
ولیس علیک غیر ذلک وحمل بر عامل بابن حدیث وفقد شرائط ... ما نحن فیه
بان میباشد لیس عمل به دلیلی که ... ملاحظه ... سنن ...
ومعلوم است که حکم سب جاری است با احراز قصد وعدم غفلت وعدم خروج
از حال طبیعی بل فی خبر علی بن عقبة عن ابی عبد الله قال کنت عنده وساله رجل عن
رجل قال عن النبی علی جهة غضب یواخذه الله به فقال الله اکرم من ان یستغلق عبده
ولکن فی الجواهر وان کنت لم اجد من افتی به علی وجه لا یسلب الغضب الاختیار
علی وجه یسقط عنه التکلیف وفی الجواهر بعد ان حکم بالتعمیم وعدم الفرق بین
المسلم والکافر والرجال والنساء ثم قد یتوقف فی قتل الکافر الساب اذا اسلم
لان الاسلام یجب ما قبله انتهی اقول ومنه ایضا یتوقف فی الساب التائب لعموم
قوله التائب من الذنب کمن لا ذنب له وفی الجواهر ایضا ولا اشکال فی ثبوت
السب بالبینة ولو اثنان اما الاقرار فمقتضی اطلاق دلیله کفایة الواحد منه
وقد یقال باعتبار الاثنین منه ایضا لما سمعته فی نظائره والله العالم اقول
لو بنینا علی المناقشة لکان هذا المقال جاریا فی عدم اعتبار الاثنین فی البینة
ایضا لما فی نظائره من اربعة شهود وانت خبیر بان سائر العقوبات حتی القذف

والا لما ثبت بالبينة او بالاقرار مرة هذا الاشكال جار فيهما قال السيد المرتضى
في الانتصار ومما انفردت به الامامية القول بان من سب النبي صلعم مسلما كان
او ذميا قتل في الحال وخالف باقي الفقهاء في ذلك فقال ابو حنيفة واصحابه
من سب النبي وكان مسلما فقد صار مرتدا وان كان ذميا عزر ولم يقتل و
قال ابن القاسم عن مالك من شتم النبي من اليهود والنصارى قتل الا ان
يسلم وهذا القول من مالك موافق لقول الامامية وقال الثوري الذمي يعزر
وذكر عن ابن عمر انه يقتل وروى الوليد ابن مسلم عن الاوزاعي ومالك
فمن سب رسول الله قالا هي ردة يستتاب فان تاب نكل به فان لم يتب قالا
يضرب مائة ثم يترك حتى اذا هو برئ ضرب مائة ولم يذكر فرقا بين المسلم والذمي
وقال الليث في المسلم يسب النبي انه لا يناظر ولا يستتاب يقتل مكانه وكذلك اليهودي
والنصراني وهذه موافقة للامامية وقال الشافعي ويشترط على المصالحين من الكفار
ان من ذكر كتاب الله عز وجل او محمدا رسول الله بما لا ينبغي او زنى بمسلمة او اصابها
باسم نكاح او فتن مسلما عن دينه او قطع عليه طريقا او اعان اهل الحرب بدلالة
على المسلمين او آوى عينا لهم فقد نقض عهده واحل دمه وبرئت ذمته وقال الطحاوي
وهذا من الشافعي يدل على انه اذا لم يشترط لم يستبح دمه بذلك دليلنا على صحة
ما ذهبنا اليه الاجماع المتردد ان سب النبي وعيبه والوقيعة فيه ردة من المسلم
بلا شك والمرتد يقتل واما الذمي وان لم يكن ذلك منه ردة لان حقيقة الردة هي
الخروج عن الايمان والذمي ما كان مؤمنا فصار كافرا بكفره فيقتل لكن هذا وان
لم يكن منه ردة فهو خرق للذمة واستخفاف بالشريعة ووضع منها ومن اهلها
ويصير هذا بمنزلة الافعال التي يخرج بها الذمي من ان يكون ذمة مباحا من الوجه
الذي ذكرناه ومما كان يستدل به اصحاب ابي حنيفة في الفرق بين الذمي والمسلم
في هذه المسألة من روايتهم عن الزهري عن عروة عن عائشة قال دخل
رهط من اليهود على النبي فقالوا السام فقالت ففهمتها فقلت عليكم السام و

اللعنة فقال النبی صلی الله علیه واله یا عائشة فان الله تعالی یحب الرفق فی الامر کله
فقالت یا رسول الله صلی الله علیه واله الم تسمع ما قالوه فقال قد قلت وعلیکم قال
العلماء لناولو کان هذا الدعاء من المسلم لصار مرتدا یقتل ولم یقتله النبی صلی الله
علیه واله بذلک ومما یستدلون به ایضا ما رواه شعبة عن هشام بن زید
عن انس بن مالک ان امراة یهودیة اتت النبی صلی الله علیه واله بشاة مسمومة
فاکل منها فجئ بها فقیل الا تقتلها فقال لا قال الجبتی ولا خلاف بین المسلمین ان
من فعل ذلک بالنبی صلی الله علیه واله وهو ممن ینتحل الاسلام انه مرتد یقتل
والجواب عنه ان هذه اخبار احاد لا توجب علما ولا عملا ولا یعترض بها علی مدلول
الادلة وهی معارضة باخبار کثیرة یتیسر نقل من هذه سنة مثل ما رووه
عن ابی یوسف عن حصین بن عبد الرحمن عن رجل عن ابن عمر انه قال له انی سمعت
راهبا سب النبی صلی الله علیه واله قال لو سمعته لقتلته انا لم نعطهم العهد علی
هذا فانه لم ینکر احد علی ابن عمر هذا القول فدل علی وقوع الرضا به ما ایدل السلام بانها
فلیس بصریح فی سب ولا شتم ولو وقع من مسلم او ذمی ما اقتضی القتل واما الشاة
المسمومة فیجوز ان یکون النبی صلی الله علیه واله اعتقد ان الیهودیة ما علمت
بانها مسمومة وقد یجوز ان لا تکون بذلک عالمة وقد یجوز ایضا لو کانت عالمة
وقاصدة ان یکون صلی الله علیه وراء التترک بها مع استحقاقها الضرب من المصلحة
وله صلی الله علیه واله مثل ذلک وانما کلامنا فی الاستحقاق للقتل والمسلم و
الیهودی فی هذا الباب سواء بعض بفرمایند که سب مومنین کدام است
و کبیره است یا نه و مستثنیات ان چند است و فرق میان ان و غیبت چیست
ج اما السب فی القاموس و مجمع البحرین ان الشتم والسب واحد بل فی مجمع البیان
فی ایة ولا تسبوا الذین یدعون من دون الله المذکورة فی سورة الانعام قال
السب الذکر بالقبیح ومثله الشتم والذم ونقل عن ابن عباس فی نزول هذه الایة
لما نزلت انکم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم قال المشرکون یا محمد

ف شتم ... سب ۱۲ [illegible]
ق سب ... [illegible]
ق کبیره ... [illegible]
ق ... [illegible] ۱۲
اوره ... [illegible]
ق ... [illegible]

لتشتمهن عن سب لهتنا او لنهجون ربك فنزلت الاية وعن قتادة كان المسلمون يسبون فنهاهم الله عن ذلك لئلا يسبوا الله فانهم قوم جهلة وفي حدود مجمع الفائدة قال والظاهر ان المراد بالسب والشتم والنبز شئ واحد وهو ما يقتضي النقص وفي مجمع البحرين الشتم ان تصف الشئ بما هو ادني والنقص وفي كليات ابي البقاء والغيبة بالفتح مصدر غاب عن العين اذا استتر وبالكسر اسم من الاغتياب وهو ان يتكلم خلف انسان مستور بكلام وهو فيه وان لم يكن ذلك الكلام فيه فهو بهتان وان واجهه فهو شتم انتهي كلامه والاولى الرجوع الى العرف والظاهر انه كبيرة والاستثناء ليس الا في صورة المعارضة بالاهم والفرق واضح عرفا ولغة لان الغيبة اخبار والسب انشاء قال في القاموس غابه عابه والله العالم س هرگاه شخصی در مقام غیض و غضب نسبت دهد بخودش حرامزاده یا ولد الزنا و همچنین نسبت زنا بوجه خود کند برای همچنین شخصی حکم شرع چیست و آیا برای حد لازم میشود یا نخیر بینوا اجرکم علی الله ج بسم الله وله الحمد اما ولد حرام یا تو ولد حلال نیستی پس قذف نیست و موجب حد نخواهد بود بلکه موجب تعزیر و تادیب میباشد اگر مخاطب باین کلام مستحق استخفاف نباشد مثل فاسق متجاهر بفسق و مراد بولد حرام هم معنی مجازی نباشد یعنی که وفای بعهد نداری و دیانت یا امانت نداری یا خلاف الظاهر نداری و اگر منظور بولد الحرام این باشد که یعنی انعقاد نطفه او در مکان حرام یا در زمان حرام مثل مسجد و روزه و حیض و احرام شده است و این هم معلوم نباشد مستحق تعزیر میباشد مگر آنکه ثابت کند براینکه انعقاد نطفه او در یکی از مذکورات واقع شده واست از مال تعزیر او ساقط میشود و اما ولد الزنا گفتن پسران صریح بقذفست و ادعای میباشد و باعث حد قذف میباشد و اگر بوجه پسر نسبت زنا دهد مستحق حد قذف میباشد ولکن در ید و مثال مخاطب مستحق ادیب میباشد و حد قذف ساقط میشود بتصدیق مقذوف واقرار او و بینه عادله بوقوع آن فعل و بعفو از قاذف در قذف آزاد و در عفو از بنده عفو مقذوف کافی است واحد

ضم عقل از مولی نیز میباشد تا آنها را مرجوعی هرگاه قذف مسند باو باشد و الله
العالم س سوال چه میفرمایند درین مسئله که هرگاه کسی ملبس بلباس سیادت
بشود و گاه گاه هم ادعای سیادت بکند و اظهار هم بکند حد برای چنین شخص واجب
یا خیر و بر فرض وجوب حد شرعی چیست بینوا و توجروا ج اول موعظه و نصیحت
بکن و الا حاکم شرع بگوید که او را موعظه کند و اگر اثر نکرده حاکم شرع او را تادیب
کند به مقداری که تادیب و کفایت در قوت و منوط است بنظر حاکم والله العالم خاتمه

در مسائل مختلفه

س مراد از نهر قاصر از شیریان علی
ابن ابیطالب در بعضی از روایات شریفه چه چیز است و هرگاه العیاذ بالله مرتکب شرب
خمر یا زنا شوند حرجی نیست ج بسم الله وله الحمد ظاهراً مستقل حاکم است
که زنا و کفر و ظلم مثلا هیچ یک در هیچ وقت از اوقات حلال نمیشود و در فرح
قلم کنایه از مدت امهال است در ترک توبه که واجب فوری است و برای آن هست
از اوقات متبرکه کتاب اعمال سیئات در بین روز تا سه روز نمینویسند و بعضی
اگر توبه نکند مینویسند و در روزهای دیگر تا هفت ساعت یا نه ساعت
که الآن در نظرم نیست س در بعضی ادعیه و زوجنی من الحور العین است
زنان چه خوانند ج ظاهر است که بگویند و اخدمنی من الحور العین با آنکه
زوجنی بگویند و [illegible] قصد نمایند س در کتاب
بحر الجواهر و مطلع النیرین مذکور است که فی الحدیث النهی عن قتل عوامر البیوت العوامر
الحیات التی تکون فی البیوت واحدها عامر و عامرة سمیت به لطول اعمارها انتهی
از این حدیث شریف چطور قتل مارهای خانگی معلوم میشود آیا این حدیث از روایات
قابله صحیح و قابل اعتبار هست یا نه و بفرمایید که آیا کلام امام نافی را است
و یعنی مطلق مار خانگی یا آنکه حیه خاصه مراد است بینوا و توجروا ج
بسم الله وله الحمد آنچه در نظرم میباید این است که این حدیث از نواهی تنزیه
و در من لا یحضره الفقیه ذکر کرده و این حدیث در کتاب حلیة المتقین در خاتمه

اش گفته و نقل از معصوم نکرده پس گفته که در حدیث است والله العالم
بحث چه میفرمایند علماء امامیه در صورت تعارض امر والدین در امور
مستحبه و مکروهه و مباحه که قول کدام یک مقدم است شرعاً که باید مقدم
داشت ج بسم الله وله الحمد آنچه حقیر خوش دارم این است که ولد تا ممکن
کاری کند که والدین هر دو راضی باشند و بدست و یا و بسبب یا قول دادن
یا پیشکش چیزی نمودن یا واسطه نمودن شخص بزرگی که ایشان را راضی نماید
و اگر هیچ چیز راضی نشوند فاضل قمی اعلی الله مقامه مقدم داشت رضای مادر
را و این خالی از قوت نیست بجهت آنکه اخبار وارده در باب والدین بیشتر
درباره والده میباشد و اهتمام بتحصیل رضاء مادر بیشتر است حتی آنکه در خبر است
که اگر ولد در نماز باشد پدر او را صدا بزند جواب نگوید و اگر والده صدا کند
جواب بگوید و این خبر هر چند معمول بها باطلاق نیست خصوص در فریضه
و خصوص در ضیق وقت ولکن در نافله هم فرق بیجا است که اگر قطع نافله جائز
است برای اجابت هر دو جائز است و اگر جائز نیست برای اجابت هر دو روا
نیست و در حلیة المتقین این خبر در باب حقوق والدین بطور دیگر نقل شده
و آن این است که از امام محمد باقر ع منقول است که در میان بنی اسرائیل
عابدی بود جریح نام و او دائم در صومعه خود مشغول عبادت بود روزی
مادرش نزد او آمد و او مشغول نماز بود او را آواز داد جوابش نداد بار دیگر
آمد و او را آواز داد باز مشغول نماز بود و جواب نداد بار سوم آمد و او را
طلب کرد باز سخن نگفت و مشغول نماز بود مادرش گفت از خدای بنی اسرائیل
میخواهم که ترا باین گناه بگیرد روز دیگر زن زناکاری که در بنی اسرائیل بود
آمد و نزد صومعه او نشست و فرزندی زائید و گفت این فرزند از جریح است
با من زنا کرد و این فرزند از و بهم رسید در میان بنی اسرائیل شهرت کرد که آن کسی که
مردم را از زنا ملامت میکرد حالا خود زنا کرده است و پادشاه فرمود که او را بدار

کشتند پس مادرش بر رودی خود میزد و میگفت خاموش باش که این بلا تنها بر
تو بر من متوجه شده است چون مردم این را شنیدند از سبب آن پرسیدند و چه
آنچه گذشته بود نقل کرد گفتند ما چون بدانیم که تو راست میگوئی گفت این
طفل مرا بیاورید چون آوردند دعا کرد آن طفل پرسید که فرزند کیستی با مر الهی زبان
آمد و گفت فرزند فلان کس که شبان گوسفند فلان میکند پس از کشتن نجات
یافت و قسم خورد که تا زنده باشد خدمت مادر کند و از رهبانیت [illegible] پس
چه میفرمایند علمای دین در حق کسیکه بسبب عدم تتبع اخبار صحیحه و یقین
بر تشریف آوردن جناب امیر المومنین علیه السلام در قبر وقت سؤال نکیر
و منکر نداشته باشد آیا برای او نقص در ایمان و اعتقاد لازم میاید و برای او چیزی
است یا نه و آیا از این نقص در فضیلت آنحضرت لازم میاید یا خیر و اعتقاد و یقین
آن قبله در باب حضور آنحضرت در قبر وقت سؤال چیست اگر برآن قبله ثابت
و یقین است پس دلیلش چه چیز است و آیا کدام حدیث صحیح و معتبر
در خصوص بنظر آن قبله رسیده است یا خیر و این مسئله آیا از اصول دین
میباشد یا فروع دین و حدیث حافظ رجب برسی و آنچه در تفسیر منسوب امام حسن
عسکری است درین خصوص قابل یقین و اعتماد علماء اصولیین است یا نه
و برای منکر این مطلب چه حکم است و بعض فضلا را انحضرت فی القبر حدیث ما من احد
من شیعتنا الا الخ چه چیست و تلقین کردن میت هنگام دفن چرا گفته
شود که مکالمت اعتقادهم که حضور معصومین از اخبار کتب صحیحه معتبره
ثابت است یا وجه این چه مخصوص برادر است انتظار شهادتین و دعای عدیله
و غیره تلقین میکنند گویم که این تلقین شاید قبل از احتضار و حضور حضرات
علیهم السلام باشد تا شیطان ملعون قبل از تشریف آوردن حضرات معصومین علیهم السلام
در آن وقت تکنه جواب منهدل موافق عقاید خود قلبش نمایند که ضرور است بنا بر آنکه علی الله
بسم الله و له الحمد در بعض از کتب دیدم این است که حضور حضرت

قدری که از ایشان رسیده و بقدری که رسیده تعدّی از آن قدر خوب نیست
و قاعده نیست که رعیت با شاهزاده بیفتند علاوه آنکه در خصوص اینها زیاد گفتن
وارد شده بلکه امام علیه السلام تشبیه جعفر کرده به برادران یوسف که خدا
گناهان ایشان را بخشید و یوسف نیز بخشید و قال لا تثریب علیکم الیوم [illegible]
استغفار و دعا کردن برای ایشان است نه لعن و نحو آن والله العالم س ریش
اقل درجه و انتهای آن چه قدر است ج قدر استحبابی آن یک قبضه و قدر
جائز هر قدر که باشد و در جانب نقیصه و اقل القدری است که عرفاً بگویند که
ریش خود را تراشیده است و مقراض بقدر اصلاح و بقصد اصلاح را اشکال است
و مقراض کلی که هیچ نماند بمنزله تراشیدن است و اگر چیزی بماند بعد از مقراض
اگر کمتر از قبضه باشد ضرر ندارد هر چند اولی ترک است س اینکه مشهور
است ریش زیاده از یک قبضه در آتش است اصل دارد یا نه و بر فرض اصل ریش
چه قدر است و قبضه از کجا حساب میشود از اول چانه یا منتهای زنخ و بر فرض
تالی علماء چرا ریش را تا سینه میگذارند چنانچه دیده‌ام ج بعضی از روایات
دیدم بعضی از امت پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم داخل در آتش میشوند و
لکن تا سینه زیادتر ندیدم و لهذا بعضی از اخبار وارد است که زیادتی ریش در
النار است و این محمول بر کراهت است نه حرمت و انشاء الله این شخص ریش بلند
داخل آتش نمیشود و قبضه از زنخ میباشد س اینکه مشهور است
که اگر کسی از فرقه اثنا عشریه شخصی بمیرد فرشتگان رحمت برای او دعا
مغفرت میکنند صحیح است یا نه ج بلی صحیح است والله العالم س اینکه
مشهور است که ایستاده شانه کردن و شب شانه کردن پریشانی می‌آرد چنانچه
شب در خانه جاروب کردن و تراشیدهٔ ناخن در خانه انداختن و تراشه
قلم زیر پا آوردن و آنرا سوزانیدن چه حکم دارد آیا ممنوع است
یا نه ج ایستاده شانه کردن مکروه است و باقی را بحلیة المتقین و جمال الصالحین

بپزند و تشبیه کرده انشاء الله چون فقط را تربیت داده هر چند کم است خالی از ثواب نیست والله العالم **س** ابابیل را میکشند و میسوزانند و از ان با اجزای دیگر سرمه میسازند که بجهت روشنی چشم هر که ضعف بصارت دارد بنهایت نافع است آیا کشتن ابابیل یا زنده سوختن آن بجهت ساختن همچو سرمه جائز است یا نه و آن سرمه که از ابابیل سوخته است پاک است یا نجس بینوا توجروا **ج** کشتن بجهة ذبح کردن جائز است ولکن مکروه است و کشتن غیر ذبح نیز جائز است ولکن این شق اشد است و سوزاندن آن اشد کراهیة میباشد از هر دو زیرا که سوزاندن مخصوص خداوند است و هم حیوان را ابابیل سوزانده و سوخته اش اگر زغال شود در پاک بودنش اشکال است و اگر خاکستر شود پاک و با ضرورت و احتیاج قطعاً جائز است و بی ضرورت هم جائز است هر چند مکروه است والله العالم **س** اگر کسی مرد مؤمنی و مسلمانی را بکشد بلا جرم عمداً آیا جمله گناهان مقتول بر گردن قاتل میرود و مقتول مستحق بهشت میشود یا نه **ج** در بعض اخبار چنین وارد است حتی آنکه تعلیل میکنند باینکه شاید اگر زنده میماند توبه میکرد ولکن این منزل است بگناهانی که حق الله صرف باشد نه حق الناس و اما آنکه مقتول بهشتی میشود بواسطه قتل بی اصل آیجهت اینکه بهشت رفتن مشروط باسلام و ایمان میباشد اگر مقتول از اهل ایمان است بهشت میرود و الا نه والله العالم **س** شخصی حضرت نبی و ائمه صلوات الله علیهم و دیگر انبیای سابقین علیهم السلام و بهشت و دوزخ را بعالم رؤیا بر ببیند باینطور که در عالم رؤیا اشکال دیگر مصدق باشند و نیز ازینکه شیاطین بصور انبیا علیهم السلام و ائمه طاهرین صلوات الله علیهم متشکل نمیشوند پس این رؤیا را صادق دانستن درست است یا نه **ج** بلی رؤیا صادقه است ان شاء الله ولکن تعبیر رؤیا مشکل و مخفی خواب کار هر کس نیست **س** شخصی بعد از بودگی صورتی

مسئلهٔ کشتن ابابیل

مسئلهٔ قتل مؤمن و مسلمان

مسئلهٔ خواب

نباشد بلکه بعوض صاحب گوشهای بگذارد که نزانبش راجع بمالک
گویی اول شود والله العالم س بعض علماء العصر قائل بان الله تعالی
لایخلو عن فعل ابداً و بعضهم مخالف له یقول من قال بهذا القول فانه
منکر بضرورة من ضروریات الدین و یعلل من خالف الاول بقوله یلزم
منه تعدد القدماء لان اول ماخلق الله نور نبینا المصطفی صلی الله علیه
واله والمفروض انه تعالی هو الازل والازل من لا یکون له
ابتداء ولا انتهاء وهو تعالی ازلی وعلی قوله فی الاول لایخلو عن فعل
فیلزم منه ان النبی صلی الله علیه واله قدیم مقارن له تعالی یعنی انه
خلق اولا والمفروض انه تعالی لا اول له فالنبی صلی الله علیه واله قدیم
ورد بان النبی صلی الله علیه واله حادث یعنی انه صلی الله قائم
بالغیر بخلاف الله تعالی فانه قائم بذاته فمرجع النزاع الی معنی الحادث
والقدیم فبعض قال الحادث هو المسبوق بالعدم وهذا المعنی یقول ان
النبی صلی الله علیه واله لیس بحادث بهذا المعنی فیلزم قدمه صلی الله
العیاذ بالله وقال اخر الحادث هو القائم بالغیر مطلقا اعم من ان یکون
مسبوقا بالعدم کسائر المخلوقات اولم یکن کالرسول صلی الله علیه
واله فهو حادث ولیس بقدیم والکاتب المتحیر یتمنی من اهالی الفضل و
العلم الفرق بین الحادث والقدیم کی یزول تحیره ج بسم الله وله
الحمد اما الفرق بین الحادث والقدیم واما مسئلة القدوم والحدوث
فالکلام فیه طویل الذیل لاتسعه هذه الصحیفة سیما فی هذه الایام
التعزیة ولکن نبین لک ان شاء الله ما تقدر به علی الفهم والاعتقاد فاعلم
ان معنی الحادث واضح وهو الذی یعبر عنه بالفارسیة نو شد والقدیم
ایضا واضح وهو الذی یعبر عنه بالفارسیة همیشه بود واما اطلاق
قدیم بر شی کهنه و عرجون قدیم که شمشاهه شده باشد مجازیست

وا ... کنند ۱۲
مسئلهٔ ...
قوله قدماء ... ۱۲
مقارن ... برابر ۱۲
حادث ... نو پیدا شده ۱۲
مسبوق ... ۱۲
عرجون ... چوب خرما ... و شاخهای ... ۱۲

ولکن جعل اهل الکلام الحادث علی قسمین الحادث بالذات والحادث
بالزمان وارادوا بالاول ما افتقر الی العلة وان کان قدیما بالزمان کما انهم
ارادوا بالثانی معناه المتعارف المتبادر وکذا جعلوا القدیم علی قسمین قدیما
بالذات وهو منحصر فی الله سبحانه تعالی وهو ما لیس له علة ولیس له بدایة
وقدیما بالزمان وهو ما لیس لوجوده بحسب الزمان بدایة الا انه بحسب
ذاته مفتقر الی العلة فاذا فرض مثلا قدم الشمس والقمر بالذات و
فرض عدم انفکاکهما عن الضوء والنور فیصدق علی الشمس والقمر انهما
من القدیم بالذات ویصدق علی الضوء انه قدیم بالزمان لا انه قدیم
بالذات لانه معلول النیرین ولا یعقل قدم المعلول ذاتا والا لم یکن معلولا
وعلی هذا فالنسبة بین القدیم والحادث صارت واضحة وملخص الکلام
ان الحادث معناه الذی حدث ووجد وهو علی قسمین الحادث بالذات
والحادث بالزمان کما ان القدیم معناه الذی لم یسبقه العدم وهو
ایضا علی قسمین القدیم بالذات والقدیم بالزمان لان عدم سبق العدم
علی قسمین عدم سبق العدم بالذات وعدم سبق العدم بالزمان فالقدیم
بالذات مع الحادث بالذات متباینان کما ان القدیم بالذات مع الحادث
بالزمان ایضا متباینان واما القدیم بالزمان مع الحادث بالذات
فیجتمعان اذ معلول القدیم بالذات اذا فرض قدمه یصدق علیه
القدیم بالزمان کما یصدق علیه الحادث بالذات اذ نور القمر
وضوء الشمس اذا فرض دوامهما وعدم انفکاکهما کما اذا فرض قدم
الشمس والقمر یصدق علیهما القدیم الزمانی لان المفروض
اذ لم یسبقهما العدم زمانا کما یصدق علیهما الحادث
اذ المفروض کونهما معلولین والمعلول لا یعقل قدمه ذاتا والا
لم یکن معلولا والقدیم اذا قید بالذات تباین مع الحادث

سواء قید بالذات او بالزمان او لوحظ مطلقا ای مہملاً مع الحادث کذلک
یکون النسبة عموماً من وجہ یتفارقان فی الواجب بالذات والحوادث الزمانیة
ویجتمعان فی القدیم الزمانی والحادث الذاتی کما ان النسبة بین القدیم بالذات
مع القدیم بالزمان عموم وخصوص مطلق اذ کل قدیم بالذات قدیم بالزمان
ولا عکس والحادث عکسہ یعنی ان الحادث بالزمان اخص من الحادث بالذات
عام اذ کل حادث بالزمان حادث بالذات ولا عکس فتبصر الکل واحفظہ
التصویر اذا عرفت ذلک فنقول تحقیق قدم العالم وحدوثہ لا یسعہ ہذا المختصر
والاحوط فی ہذا الباب الاعتقاد بان العالم اعنی تمام ما سوی الله سبحانہ والنبی
صلی الله علیہ وآلہ والائمة علیہم السلام روحی لہم الفداء وحتی المشیة
التی وردت فی الاخبار بانا خلق المشیة حادث بالحدوث الذاتی والزمانی
وان الازلیة والقدم مطلقا من خواص الواجب لا یشارکہ غیرہ
کما نقل علیہ اجماع الملیین ویدل علیہ الاخبار المتکثرة فی نہج البلاغة
وتاویل کلام القدماء والاخبار بالحدوث الذاتی یحتاج الی دلیل
بعد ان کان الحدوث الزمانی ہو المتبادر وبالجملة الاولی بل اللازم حتماً
الاعتقاد بان کل شیء سوی الله وجودہ فی طرف الازل متناہ بخلاف الله سبحانہ
وعدم خلو الله عن الفعل ممنوع اولاً لان الفعل وعدمہ یدوران مدار
الحکمة والعلم بالاصلح ویمتنع ان المصلحة فی القدم وان المصلحة دائمیة
ویکفی للمانع المنع ومجرد الاحتمال فی الدلیل العقلی غیر مفید وغیر مقبول
ثانیاً لان القبض والامساک وعن الایجاد وعن الخلق ایضاً فعل مع
القدرة علی خلافہ ولا یختصر الفعل فی البسط نعم لو قلنا بان الله سبحانہ
لا یخلو من فیض اصلا لتوہم القدم فی الجملة ولو قلنا بالحرکة الجوہریة
فالحدوث الذاتی والزمانی من الواضحات کما قال فی شواہد الربوبیة
وقرة العیون بل لا من حظ الممکن وتصور حقیقتہ وافتقارہ الذاتی الی الله

لا یلیق بالقدم فی نفسه وانه نقلی محض وسواد بحث ولیس بمحض وعدم
بحث لا من جهت تلقاء الرب فهو فی نفسه فی کل ان عار عن الوجود فکیف
بالقدم مع انه لو کان ازلیا لکان ابدیا اذ کما لا ابتدائة له لا نهایة له
هرچه آغاز ندارد نه پذیرد انجام و لا یجوز زوال الخلق الفنا و عدم البقاء و
هو ایضا خلاف الاخبار الکثیرة والحال انه قد ورد الاخبار الکثیرة بفناء
الاشیاء غیر الله سبحانه و بالجملة الاعتقاد السالم عن الکفر ما ذکرنا و الاقوی
ای الاعتقاد بالقدم الزمانی اما الفسق کما فی کلام بعض الفقهاء او الکفر کما فی
کلام بعض آخر وقد نقل عن العلامة دعوی الاجماع علی کفر من قال بالقدم
فالاعتقاد السالم ما ذکرناه والله العالم **بسم الله وله الحمد**
که این رساله سوال و جواب از فتاوای احقر که مدتی مدید بود که مرتب
بباب و ترتیب و نظم کتب فقهیه نداشت و حال که ۱۳۱۲ هجریه باشد
بسعی و اهتمام جناب مستطاب قدسی انتساب فخر الحاج والذاکرین حاجی
سید نواب جان هند عظیم آبادی زید فضله و توفیقه جمع شده با اهتمام
در تصحیح شده و مقابله نموده شد که عمل بآن لی عیب باشد امید
از خداوند منان که ببرکت اجداد طاهرینش این سوال و جواب
یا نسخه سوال و جواب که به تحریر رفته چاپ شود
و شیعیان تماما از این منتفع شوند و این نسخه
از جهات عدیده بهتر شده والله العالم
وانا الاقل الجانی زین العابدین
المازندرانی
تمام
شد

عبده العابد الراجی زین العابدین

دستخط جناب خاص جناب شیخ دام ظله العالی

دستخط مقابله کنندگان ... نظر ثانی در کربلا

تمت المقابله بالدقة ... از اول تا آخر ... یوم الثلاث ... ربیع الثانی ...

این چند مسئله در ابتدای سنه ۱۲۹۶ هجری که از کربلای
معلی از دستخط جناب شیخ دام ظله رسید که مرقوم میشود

س حیوان حلال که تخم و بچه اش تازه از شکمش بیرون آمده مثل
مرغ و شتر در حکم جلال است که حرام است یا نه بینوا ج بچه جلال و تخم جلال
که در حال جلل منعقد شده اند و قبل از استبراء بیرون آید حرام است س
بعد ذبح حیوان اگر بچه مرده یا تخم از شکمش بیرون آید حلال است یا حرام بینوا
ج بچه شکم اگر مو در آورده باشد ذبح مادر کافی است در حلال بودنش
یعنی تام الخلقت شده و اگر مو در نیاورده باشد حرام و نجس است و تخم
اگر صلب و سخت شده باشد پوست رویش آب بکشند و درونش از
سفیده و زرده پاک است و حلال است و اگر پوست رویش محکم و سخت
نشده اجتناب نمایند و نخورند والله العالم س در وقت تولد نصف
بچه از شکم حیوان بیرون آمده و نصف داخل شکم است که حیوان حلال
را ذبحش کردند در اثنا ذبح یا بسبب طپیدن حیوان آن بچه که نصف
بیرون آمده بود مرد آیا آن بچه حلال است یا حرام بینوا توجروا ج
آن بچه حرام است مگر اینکه قدری بسیار کم بیرون آمده باشد که صدق
جنین بر او بکند آنوقت ذکوة الجنین ذکوة امه شود س پیشنمازیکه
بلا عذر شرعی نماز فریضه را از وقت فضیلت مرتباً تاخیر اندازد عادل است
یا نه آیا این از گناهان کبیره است یا خیر بینوا ج با اینکه تاخیر نماز
مستحب است که قریب بر بیست موضع میباشد اول وقت نماز کردن خوب
نیست در جائیکه تعجیل مطلوب است لکن تاخیر را اندازد بجهت اذن و
توسعه آن هم ضرر ندارد و ضرر بعدالت ندارد والله العالم س واعظ
غیر مجتهد خواه اخباری باشد خواه اصولی اگر صحبت کند در باب نماز
جمعه بان طوری که نماز جمعه در غیبت امام حرام است و آنانکه نماز جمعه میکنند

در غیبت غاصب اند که حق امام را غصب میکنند و طعن کنند بر علماء که نماز جمعه
بر نیت وجوب تخییری یا عینی یا به نیت استحباب میخوانند و مقصود شان ازین
موعظه این باشد که مردم نماز جمعه را ترک کنند و نخوانند آیا جائز است یا
واعظ فعل حرام کرده و عاصی و فاسق شده بینوا توجروا ج واعظ غیر مجتهد
قولش مثل بولش میباشد در بیان احکام اگر از خود بگوید چه اعتبار دارد
مدار بر قول علماء باشد و حق آنست که نماز جمعه حرام نیست بلی حق اهلبیت
علیهم السلام است ولکن نواب ایشان بمنزله ایشان حاکم میباشند اگر این قول
از مجتهد زنده نقل میکند بحث بران مجتهد است نه واعظ و اگر از قول خود
بگوید و چند حدیث پشت کتابی دیده واعظ فاسق و عاصی میباشد والله
العالم س در جائیکه در بین کم از یک فرسخ دو نماز جمعه میشود یکی
مقدم و یکی مؤخر و ماموین هر دو امام را عادل بدانند تکلیف ماموین
در شریک شدن جماعت چیست و اگر ماموین امام اول را عادل بدانند
و دومی را غیر عادل یا عکس آن تکلیف ماموین چه چیز است و در صورت
صحت اگر هر دو نماز یک دفعه شود یعنی تکبیر هر دو امام برابر واقع شود
ماموین چه کنند بینوا توجروا ج مقدم صحیح و مؤخر باطل و مقارن
هم باطل است و تکلیف ماموین است که بنماز صحیح اقتدا کنند و با شک
در صحت اقتدا نکنند و در سوال و جواب ذخیرة المعاد ظاهرا ذکر شده
س آیا ختم دوازده امام خواجه نصیر طوسی چنانکه مشهور است
است که روز شنبه شروع کند و هر روز یازده مرتبه بخوانند با غسل و بعد
غسل یا وضو و جامهٔ پاک بپوشد و طیب همراه برداشته باشد و اگر در مسجد
باشد بهتر است تا روز جمعه آنگاه یازده بار هر روز تا یک هفته بخوانند
و بعد از ختم هر روز یکمرتبه بخواند جائز است باین طریق یا نه بینوا توجروا
ج با آنکه در آخر تحفة الزائر در توسلات ائمه در دهم آن توسل ذکر کرده

نواب علیہ الرحمہ ان توسل را بحسب فکر خود در فقرات آن افزوده و بجہت قضای حوائج آن از مجربات است رجوع بتحفہ نمائید و بخوانید چون نواب مرد بزرگی میباشد بطور تالیف خواجہ ہم بخواندن ضرری ندارد و ختم بطریق متکرره است بحسب اجازه صاحب نفس ہم خوب است و حدیث نیست واللہ العالم وانا الاقل زین العابدین المازندرانی

عبده العابد الراجی زین

دستخط جدید جناب شیخ دام ظلہ العالی بعد نظر ثانی

بسم اللہ وللہ الحمد این کتاب سوال و جواب ذخیرۃ المعاد کہ از حقیر سید در سنہ ۱۲۹۶ نود و شش چاپ شده برسالہ افتخار السادات والاشراف حاجی سید نواب جان دو جلد رسیده و از اول تا آخر بقدر الوسع دیدم و نظر ثانی نمودم غلطی کہ در چاپ واقع شده گرفتم و تغییر و تبدیل بعض از الفاظ و عبارات ہم نمودم ولکن ضرر بمطلب ندارد و حکمش صحیح است عمل بہر دو ہم صحیح است وانا الاقل الجانی زین العابدین المازندرانی

عبده العابد الراجی زین

ملحقات در مسائل جدیده کہ بعضی از آن در توجیہ مسائلی است کہ مرحوم در اقیل و قال دارند دستخط و مہری جناب شیخ مد ظلہ

بس عرض میشود بخدمت مجتہد العصر والزمان جناب شیخ زین العابدین المازندرانی دام ظلہ العالی کہ در کتاب ذخیرۃ المعاد در بحث استنجا در باب حاصل از نجس و متنجس کہ قلمی فرموده اند پاک و حلال است توجیہش بیان

ف ۱ یعنی تضعیف تالیف و مراد افزوده ۱۲
ف ۲ ... یعنی اجازت ۱۲
ف ۳ اجازه یعنی اجازت

تمت المقابلۃ علی ید ... علی بن الحسین ...

واضح باد

کہ اعلان مانعت طبع این کتاب در آخر بعد قطعات ... نوشته شده ... کتاب ... تا ده سال ... کتاب ... است ہر کہ طالب ... باشد ... قیمت ... نماید ... من طلب ... قبل از ... آن کہ ... است ... سید نواب جان ...

فرمایند ج سر طہارت اینست کہ شرع نجاست چند چیز را اسم آن نجاست
مثل بول و غائط و منی نیست حتی از عرق جنب از حرام بر فرض نجاست اگر
زیاد جمع شود و عرق بکشیم نمیگویند کہ ہذا عرق الجنب من الحرام بل یقولون
ہذا عرق الجنب من الحرام و اصالت طہارت سلیم از معارض است
علاوہ آنکہ بمقتضای حکمت انقلاب ہوای ہا در جنس عرق شدہ و این
بالذات پاک است و ہذا الحکم مسلّمۃ است بجہت ثبوت عدم اسکار و عدم نجاست
کہ اگر مسکر باشد مثل شراب حرام است س گفتن الصلوۃ خیر من النوم
در اذان صبح کہ نوشتند ضرر ندارد توجیہ آن قلمی فرمایند بینوا
ج چون خلیفہ ثانی ایراد کرد برین فقرہ از اذان کہ حی علی خیر العمل شاید با
باینکہ این چہار رکعت نماز مثلاً با این دو رکعت چگونہ میشود بہتر
باشد از یل یا مسجد ساختن مثلاً جہاد کردن صحابہ گفتند پس چہ
بگوئیم گفت بگوئید الصلوۃ خیر من النوم حقیر من ہذا الباب والتقیۃ گفتیم
کہ اگر الصلوۃ خیر من النوم بگویند ضرر ندارد و مطابق واقع است خصوصاً
و تقیہ ثواب دارد و لکن بقصد جزئیت نگویند کہ حرام است ما چون دیدیم
پارہ از اشخاص نمی فہمند در رسالہ عملیہ ملاحظہ بعضی از نکات خط کشیدہ
کہ نخوانند و ننویسند س در ذخیرۃ المعاد در باب مکاسب جواز
آلات لہو مثل طبل و سنج و غیرہا ہمراہ علم تعزیہ داری سید الشہداء
علیہ السلام در صورتیکہ مثلاً غرض از طبل طبل حرب باشد و غرض
از زدن آنہا تذکر زدن مخالفین در روز عاشورا باشد کہ بہم قلمی
فرمودہ اند توجیہ مثل رشاد فرمایند ج وجہ جواز آن در انصاف
ظاہر میشود از وجہ جواز پوشیدن لباس زن در تعزیہ کہ مقصود
از لباس زن پوشیدن این نیست کہ خود را زن قلم بدہد بلکہ مقصود
حکایت از زن است قولاً و فعلاً و لباساً فتامل جیداً فانہ دقیق

فیکون کذا با عند الله وان الرجل یکذب علی اخیه یرید به نفعه فیکون عند الله صادقاً و فی حدیث یکون اعین عن ابی عبد الله فی الرجل یستاذن علیه فیقول للجاریة قولی له لیس هو هٰهنا قال لیس بکذب نعم الاحسن للمؤمن الکامل ان یجتنب عن الکذب مهما امکن ففی نهج البلاغة عن امیر المؤمنین انه علامة الایمان ان تؤثر الصدق حیث یضرک علی الکذب حیث ینفعک و انا الاقل الجانی زین العابدین الما زندرانی

پس احوط مطلق که در رساله بیان فرموده اند ترک آن جائز است یا نه ج غالباً اینچه در خاطرم میباشد احتیاط مستحبی میباشد پس

هل یجوز للمقلد العمل علی فتاوی الشیخ المرتضی اعلی الله مقامه فی دار البقا علی جمیع کتبه ام لا و ایضاً اذا لم یجد المقلد فی مسئلة حکم مجتهده الذی یقلده الآن و یضطر الیه او یحتاج مطلقاً فهل یجوز له ان یعمل علی القول المشهور من کتب الفقهیة للعلماء الاعلام رضوان الله علیهم ثم علی الاشهر ثم علی الاظهر ثم علی الاصح والاشباه مرتباً ام لا و هل یجوز ایضاً لدی الجناب لمقلدکم اذا اراد ان یعمل علی اقدام کتب العلامة اعلی الله مقامه فی دار الکرامة کالقواعد و منتهی المطلب و غیرهما ام علی کتب المحقق صاحب الشرائع ام علی کتب الشهید الثانی کالمسالک و الروضة البهیة و غیرهما ام علی کتب مبسوطة کالمدارک و غیره ام علی کتب آقا السید علی طباطبائی رضوان الله علیهم ج قد ذکرت جواب هذا السؤال فی الرسالة و غیرها بان الاعتماد علی المشهور و بعض الکتب بل تقلید الاموات فی حال الاضطرار جائز سیما اذا کان علی طبق الاحتیاط پس منزوحات یعنی کشیدن دلوهائی مقرر چاه و کیفیت آنرا بیان فرمایند ج باید دانست که جمعی از علماء متاخرین چاه را مثل چشمه و کر و جاری میدانند و میفرمایند که بملاقات نجاست نجس نمیشود بلی بتغیر اوصاف

اجتهاد

عمل برکتب

نزح چاه

ثالثاً او یعنی در رنگ و مزه و بو بخس میشود و نزح یعنی کشیدن دلوهای مقرره
چاه را واجب نمیدانند و اینهم نیز مستحب میدانم و بدین سبب در این کتاب
و در زینت العباد متعرض نشدم و اگر کسی استحباباً یا احتیاطاً یا تعبداً بکشد
ضرر ندارد و از باب تسامح در ادله سنن دقت لازم ندارد پس اگر عمل کند باینچه
در رساله قدیمه وغیره مذکور است ضرر ندارد در مردن شتر چه ماده و چه نر
خصوص گاو نر و منی خواه از انسان خواه از غیر آن و خون حیض و نفاس
را مستحاضه و شراب تمام آب را بکشند و بعضی ملحق نموده اند هر مسکر
مائع را چون شراب عسل یا مویز یا خربزه و مانند آن و بعضی ملحق کرده اند
خون نجس العین چون سگ و کافر و خوک و انچه فرموده اند ظهوری ندارد
و ضرری ندارد بلکه در عرق جنب از حرام و جلال بر فرض اینکه نجاست
قائل باشیم بلکه در هر ما لا نص فیه اگر تمام را بکشند بهتر است مثل مردن
فیل و غیر آن از ما لا نص فیه و در مردن اسب و استر و خر و گاو ماده
یک کر نزد اکثر علماء و بعضی در خصوص گاو ماده نیز حکم بتمام آب
نموده اند و در مردن انسان مسلم چه زن و چه مرد و چه طفل هفتاد
دلو و بعضی در انسان کافر حکم بکشیدن تمام آب نموده اند و در
فضله آدمی اگر از هم بپاشد و متفرق الاجزاء شود چهل دلو و بعضی
پنجاه گفته اند چه تر باشد چه خشک و اگر از هم نپاشد ده دلو و بعضی
پنج دلو را کافی میدانند و در ریختن خون بسیار چون ذبح گوسفند
پنجاه دلو و بجهت خون کم چون مرغ و نحوه ده دلو و در روایت صحیح
ناطق است که بجهت خون کشتن گوسفند سی دلو یا چهل
دلو و در کشتن مرغ یا کبوتر یا خون رعاف که خون دماغ باشد چند
دلو و بعضی گفته اند که بیست یا سی دلو بکشند و برای باران مخلوط
ببول و غذره آدمی و غذره سگ که در چاه رود سی دلو و از برای مردن

سگ و گربه و روباه و خرگوش مانند اینها باشد یا ما بین اینها باشد اشهر
میان علما آنست که چهل دلو بکشند و از برای بول مرد نیز چهل دلو
و از برای ریختن چند قطره نیز چهل دلو بلکه در ریختن بول تمام آب چاه
را بکشند احوط است بلکه در بول شتر نیز تمام آب وارد است و اگر سگ
زنده بیرون آید ازو با هفت دلو و همچنین برای غسل کردن جنب که
خالی باشد بدنش از نجاست عینیه هفت دلو است بلکه برای دخول
جنب و غسل هفت دلو کشیدن بهتر است و بعضی گفته اند که این نزح
بجهت نجاست نیست بلکه بجهت اینست که آب چاه بغسل طاهر است و مطهر
نیست و بنابرین نزح برای سلب مطهریت است و در صحت غسل نیز خلاف
کرده اند و لکن غسل صحیح است بلی احوط اعادهٔ غسل است و از برای مردن
مرغ از شتر مرغ تا کبوتر هفت دلو و از برای مردن موش نیز هفت
دلو و اگر از هم پاشیده باشد پنج دلو و از برای مردن چلپاسه که ما اینها
میگویند نیز هفت دلو و از برای بول کودکی که غذای او غالباً شیر
باشد تا بالغ شدن هفت دلو و اگر شیرخواره باشد یک دلو
و از برای مردن گنجشک و شبیه آن یک دلو و بهتر سه دلو است
و اگر حیوانی که نفس سائله نداشته باشد یعنی خون جهنده از رگ ندارد در
چاه بمیرد چاه نجس نمیشود و لکن بهتر آنست که از برای مردن مار و عقرب
و چلپاسه سه دلو بکشند و همچنین اگر وزغ بمیرد و اینکه گوشت آنها
بیفتد در چاه چاه نجس نمیشود و بهتر آنست که برای فضلهٔ مرغ
خانگی پنج دلو بکشند و پوست مار که در حال حیات ازو جدا شود پاک است
و همچنین پوست وزغ [illegible] اول آنکه در جمیع اقسام کشیدن
آب سوای کشیدن تمام آب اول باید سبب نزح را بیرون آورد و بعد
مشغول بنزح شوند دوم آنکه اکتفا میشود بدلو که متعارف آن بلاد است

یا آنکه منفعل سازد آن چاه است و بهتر آنست که به دلوی که دو من و نیم شاه
آب بگیرد تخمینا بکشند سوم آنکه کافی نیست یک دلو بزرگی که مثلا ده دلو
آب بگیرد جهت آنکه شاید بنجاست از ماده چاه بعد بیرون آمدن فعلیت باشد
پس در مثل سی دلو بجای هفتاد دلو یا کمتر یا بیشتر یک دلو بزرگی که هفتاد
دلو آب بگیرد در یک دفعه کافی نیست چهارم آنکه مطهر چاه منحصر نزح
نیست بلکه آب باران و اتصال بکر یا القاء کر نیز مطهر چاه است بلکه اگر
چاه را از زیر زمین جاری کنند پاک میشود و چاه اتفاقا شرف چون
غالبا جاری است حکم چاه را ندارد پنجم آنکه اگر آب چاه بعد از نجاست فرو
رود و بعد از آن عود کند اقوی سقوط نزح است و احوط ابقاء حکم است
در ماند و در صورتی که اگر در حین کشیدن مقدر هنوز تمام نشده
آب چاه تمام شود مشهور آنست که پاک میشود و احتیاج نزح بقیه دلوها
نیست و اگر بعد از بیرون آمدن آب بقیه را بکشند بهتر است ششم
آنکه حکمی که متعلق بحیوان یا انسان شده صغیر و کبیر در حکم یکی است هفتم
آنکه اگر اسباب مختلفه در چاه بیفتد مقدر هر یک آنرا بکشند و اکتفا
بنزح اکثر یا تداخل نکنند هر چند در جائی که حکم بر طبیعت شده مثل شراب
و بول که بر قلیل و کثیر صادق است تداخل قوی است هشتم آنست که اگر آب چاه
متغیر شود بملاقات عین نجاست که طعم آن نجاست یا بوی آن نجاست
یا رنگ آن نجاست را بگیرد بملاقات نه مجاورت بی اشکال و بی خلاف
نجس میشود و مطهر او اینست که آنقدر بکشند که زوال تغیر شود و اگر
نزح مقدری داشته باشد بهتر که نزح مقدر را بکشند هر چند زوال
تغیر شده باشد هشتم آنست که بتبعیت آب چاه سنگ و چوب
ریسمان و حواشی چاه و دست و لباس آبکش نیز پاک میشود هر چند
نجاست بر آنها قبل تغیر شده باشد نهم آنست که اگر زوال تغیر بنفسه شده باشد

بل اصلاً روغن غسالة الشعر نیست در تقدیر غسل والله العالم س ظرف
سفالین و کاشی هرگاه جائی روغن باشد در رطوبت دهنیت داشته باشد
باین معنی که روغن خوار باشد و بعد فضله موش در ان بیفتد تطهیرش
چه نحو است ج تطهیرش بآب میشود و اجتنابا چیزی بمالند که چربی
زائل شود و اگر آب گرم داغ بریزند حاجت بچیز دیگر نیست س کاغذ
هرگاه بول موش یا گربه بروی آن ریخته شده باشد در آب کر فرو برند طاهر
میشود یا نه و هرگاه طول بکشد در زیر آب تا تمیز شود و اگر خط غیر چاپ
باشد خط آن محو شود واجب است یا نه ج بمجرد فرو بردن در آب کر یا
جاری یا چاه پاک میشود و حاجت به تمیز شدن و محو آن نیست س
در زمین تر مثل در ایام باران تا چند قدم باید رفت که کفش یا قدم پاک
شود ج بعد از زوال عین [illegible] کافیست و بعضی تحدید بپانزده گام کرده اند آنقدر
راه روند که اگر عین نجاست بوده زائل میشد س عصیر عنبی جوش
آمده ریخته شود در میان عصیر عنبی جوش نیامده که پاک است بعد دو ثلث
ان پاک میشود یا نه ج پاک میشود بعد ذهاب ثلثین مجموع س در
شبهه محصوره اجتناب لازم است و ملاقی آن محکوم بطهارت است یا نه
ج اجتناب لازم است و ملاقی آن محکوم بطهارت است هر چند خود
محکوم بنجاست و وجوب اجتناب میباشد والله العالم س شیء محصور
تنجس موضع منه ولم یعلم بعینه ای موضع تنجس فان مس جسم برطوبة موثرة
فهل یحکم علی ذلک الجسم بالنجاسة ام لا ج ملاقی الشبهة المحصورة اذا لم یکن
الملاقاة بالجمیع طاهر س اگر مسلمی اغذیه نجسه بخورد و دست و دهان
خود را پاک نکند و غائب شود پس بعد مدت قلیله یا کثیره عند الملاقات
در یابد و حکم طهارت جاری خواهد شد یا نه ج در رساله است و کلام
مجمل اینست که همینکه احتمال تمیز رود محکوم بنجاست است و همینکه احتمال تطهیر

هر دعائی خوانده شود چه فارسی چه عربی وچه دعاء قرآنی چه ماثور
چه غیر ماثور کافی است یا باید ماثور باشد ج هر دعاء عربی کافیست چه
قرآنی چه غیر آن وچه ماثور وچه غیر ماثور حتی بفارسی نیز جائز است
لکن بهتر ترك فارسی است در نماز چه در قنوت وچه در غیر قنوت و اگر
آنرا بخواند بهتر این است که قصد وظیفه قنوت نکند س ماموم مسبوق
باید نیت تمام نماز خود را نماید وبعد از اتمام نماز امام قصد انفراد نماید
یا آنکه بقدر باقی مانده از صلوة امام باید قصد اتمام نماید ج قصد تمام
لی بعضها است وقصد بقیه کافیست وقصد اقتداء مطلق بدون قصد
تمام وبدون قصد باقی کافیست س ماموم در ابتدای صلوة قصد
آن دارد که در بین صلوة امام قصد انفراد نماید آیا باید همان در ابتدای
این نیت نماید یا آنکه نیت اتمام تمام صلوة نماید وبعد در بین قصد انفراد نماید
ج قصد اتمام نماز لازم نیست وقصد بعض رکعت نیز کافی است بلکه قصد
تا بر در رکوع یا تا رکوع نیز کافی است علی الاقوی چون از ادله استفاده شده
که نماز جماعت زمانا هر چند بقدر قیام وبقدر یک فعل یا قول باشد جایز
است و نظام الحق باشد س هذه المسئلة الی جناب الامام الهمام قدوة
المحققین وافضل علماء الاصولیین واکمل الفقهاء الکاملین المتوحد القائم
الفقیه النبیه البارع الشیخ زین العابدین ادام الله ظلاله العالی على رؤس الانام
ما دامت السموات والارضین نیت الامامیت لامام الجمعة شرط الصحة
الجمعة ام لا بل هی من المستحبات ام لها حکم آخر ج صرح جمع بالوجوب
والشرطیة لصحة الجمعة وان کان لا یخلو عن المناقشة ولا شك انه احوط
س عرض میشود خدمت جناب شیخ زین العابدین المازندرانی دام ظله
العالی ما دامت الایام واللیالی که آیا نماز جمعه که در این زمان غیبت امام
واجب است خواه عینی باشد خواه تخییری قراءت نماز جمعه احوط جهر است

یا اخفات و در زینة العباد و در سوال و جواب ذخیرة العباد در بحث قرائة
در این عبارت که هفتم جهر در نماز صبح و در دو رکعت اول نماز مغرب الی
آخره حکم قرائت نماز جمعه هم در احوط اخفات داخل است یا حکم قرائت
جمعه را معلق گذاشته اند بینوا ج حکم قرائت نماز جمعه استحباب جهر
فتوی میباشد و احوط اخفات است و وجه احتیاط مراعات خلاف
بعض میباشد والله العالم س نماز روز عید فطر و اضحی را فرادی
یا جماعت خواندن مستحب است یا واجب یا حرام درین زمان غیبت امام
عصر عجل الله فرجه ج مستحب است جماعة و فرادی س هل
یجب الصوم المندوب لمشغول الذمة ام لا و کذا النذر ج الاحوط ترکه
من علیه الواجب للمستحق و الله العالم س ادام الله ایام کم زید از املاک
سوای مستثنیات فقط همین قدر دارد که اگر آنرا بفروشد وقاء مصارف
راه و خرچ عیالش تا برگشتن او میتواند کرد اما بعد از برگشتن فقیر
و محتاج میشود پس درین صورت نزد شما واجب الحج خواهد بود یا نه
و اگر صنعتی یا پیشه دارد که بآن تحصیل معاش بعد از مراجعت بنماید
او ممکن میشود درین صورت چه حکم دارد بینوا توجروا ج در صورتیکه
هیچ چیز بعد برگشتن پیش او نماند واجب الحج نخواهد بود و اگر چیزی
بماند که از آن اوقات گذاری بدون عسر و حرج میتواند کرد اگر چه با
وسعت نباشد که پیشتر ازین بوده واجب الحج خواهد بود والله العالم
س شخصی املاکی دارد که محاصل آن اوقات گذاری خود و عیال
خود میکند اما اگر آنرا بفروشد قیمتش بحسب متعارف هند وستان
سی هزار روپیه میشود که از آن در ده هزار مصارف زاد و راحله
حج و عیالش تا مراجعت میتوان شد و بیست هزار در دستش بعد
مراجعت باقی میماند اما یقین میداند که باز همچو املاکی بدست

نخواهد آمد و بعد از انکه این بیست هزار هر چند بسال بمصرف برسد البته
خودش با عیالش محتاج و فقیر میشود هر چند بعد از حج بالفعل فقیر نیست مگر
یقین دارد بعد چند سال فقیر خواهد شد در چنین صورتی حج واجب میباشد
یا نه ج بسم الله وله الحمد اگر باقیمانده بقدری میباشد که اگر ملکی را بخرد
یا تجارت شود وفا باقل واجب از معیشت او بکند بخرد بکند باید بحج برود
واجب است که بفروشد آن ملک سی هزار روپیه را و بحج برود و اگر وفا باقل و
از معیشتش نکند لازم نیست علی الاقوی هر چند اولی و احوط اینست که حج را
ترک نکند والله العالم س نزد علمای اعلام امداد الله ایامکم شخصی
که بهر تحصیل مصارف سفر حج نتوان فروخت ج سوای مسکن حسب حال
خودش و املاکی که بدان قوت عیال تا مراجعت و بعد از مراجعت بدون عسر
حرج باشد اشیاء زائده را میفروشد والله العالم س کسانیکه مالک
املاک از باغات و زراعات و امثال آن بقدر مصارف خود و زاد و راحله
میباشند اگر خواهان زیادت وسعت شده پنجاه یا صد هزار قرض کنند
و از ان املاک دیگر بخرند و یا تجارت کنند که از منافع آن سال بسال قرض
مذکور ادا میشده باشد پس چنین کسان تا ادای این قرض که محض بهر حصول
منفعت زائد از ضرورت خود قرض کرده اند واجب الحج میباشند یا چنین
قرض مانع از وجوب ادای حج خواهد بود ج بیناً املاک و منافع تجارتی
که از در قرض گرفته اگر قیمتش بان مقدار برسد که ادای دین کرده و استطاعت
باقی ماند واجب الحج میباشد والا فلا س ادام الله ظلالکم ترکز اشخاص شخصی
مدیون است اگر املاکی داشته باشد که از محاصل آن ادای قرض شدنی مستطیع
شد و دائن مهلت هم دهد و نیز بقدر زاد و راحله و نفقه عیال هم
پیشتر خود داشته باشد آیا واجب الحج میشود یا نه ج اگر قیمت املاک وفا
بادای دین کند و زائد از ان بقدر استطاعت داشته باشد واجب الحج

خواهد بود والله العالم سوال شخص مستطیع هرگاه از بهر کارهای که شرعاً
واجب نباشد مثل عروسی کردن اهل هند اولاد را که دران مقروض هزار
روپیه میشوند مدیون گردد و دائن مهلت هم دهد واجب الحج خواهد بود
یا نه جواب اگر در سال استطاعت ادا از حج نکرده سال دیگر مقروض شده
قرض متأخر مسقط وجوب حج نخواهد بود والله العالم سوال اگر شخص
مستطیع مدیون مهر زن باشد واجب الحج میتواند شد یا دین مهر مانع
وجوب حج است جواب دین مانع استطاعت است پس تا وقتیکه بعد از مقدار
دین بقدر استطاعت نداشته باشد واجب الحج نیست سوال ادام الله
ظلالکم علی رؤس المؤمنین چه میفرمایند درین مسئله که اغنیا دختران
خود را جهیز از نقد و جنس و زیور مال الاف میدهند چنانچه در هند
متعارف است پس این دختران باین اموال که از پدر می یابند واجب الحج میشوند
یا نه جواب بلی اگر بوجه تملیک داده باشند و زیور از جنس ضروری زائد باشند
که به استطاعت برسانند اگرچه بانضمام اشیاء دیگر باشد واجب الحج خواهند
بود سوال زن مستطیع اگر از محارم مثل اهدی همراهش نرود و در صفر
همراهش نشود وجوب ادای حج ازو ساقط خواهد بود یا نه و در صورت
ثانیه اگر زن جوان را اندیشه که خوف فتنه ازو نداشته باشد همراه با نساء
میسر شدن چنین کس حجة الاسلام ازو ساقط خواهد بود یا نه جواب
اگر شام محارم یا اجنبی باشد تا عدم تیسر آن مستطیع نیست والله
العالم سوال شخصی یکمرتبه در عمر خود مستطیع الحج شده اما در ادای آن
اهمال کرده باز فقیر شد آیا وجوب حج از ذمه او ساقط میشود یا نه و در صورت
ثانیه حال که استطاعت ندارد سبیل بری الذمه شدنش چیست بینوا
جواب هرگاه مستطیع شود و دران سال حج نرود پس اگرچه فقیر شود وجوب
حج ازو ساقط نمیشود بلکه ضرور است که بهر وسیله که ممکن شود خود را بحج

برساند اگرچه بگدائی باشد مگر اینکه خوف تلف نفس داشته باشد که در آن
صورت وجوب حج ساقط خواهد بود والله العالم س چه میفرمائی
درین مسئلهٔ شرعیه که هرگاه بکسی حج واجب باشد بر سبیل استطاعت
ورفتن آن کس بحج منحصر باشد بمرکب آتش زیراکه از خشکی راه آن شخص
نباشد لکن در بعضی از راه حج لابد است آن کس در مرکب آتش بنشیند یعنی
در بعض دریا باید آنکس در کشتی کفار بنشیند وحال آنکه عمله کشتی تماماً
از جماعت کفار اند ودر بعض دریا آنکس بمرکب اهلسنت بنشیند وحال آنکه
اهلسنت دران مرکب آتش مثل کفار از نجاست اجتناب نمی نمایند وبرای
اینکس دران دو مرکب مزبور بری شدن از نجاست دشوار باشد کلام
در مرکب اهلسنت ومرکب کفار مثلاً یکروز یا دو روز یا هفت روز یا
ده روز یا زیاده برای آنکس تطهیر لباس وبدن برای صلوٰة ممکن نباشد
ومع ذلک صلوٰة را بهمان طور بگذارد آیا اعمال او از حج وصلوٰة صحیح ومقبول
است یا نه ج بانحصار رفتن بمرکب آتش وعدم امکان رفتن از خشکی اگر
اجتناب از نجاست ممکن باشد هرچند بتعسری باشد که مسقط تکلیف
نباشد مثل اینکه مباشرت بمردم نکند وهمیشه در گوشه با عبائی یا پلاسی
بنشیند که آن عبا یا پلاس نجس شود ونان خشک که همراه آورده بخورد و
طبیخ وخورش نخورد درینوقت حجش صحیح است وحجة الاسلام بعمل آمده
واگر اجتناب از نجاست ممکن نیست قطعاً یا ظناً یا آنکه بحرجی سر دارد که تکلیف است
درآنوقت سفر سفر معصیت ونماز قصر نیست وروزه ساقط نیست مگر
حجش صحیح است لکن حجة الاسلام ازو ساقط نیست در سفر دیگر باید برود
که ابتلا باینها دران سفر نباشد ولکن دران فرض که در سوال است اگر
بدین نحو باشد پس مستطیع نشده که حجة الاسلام بذمه اش آمده باشد
مگر آنکه براه دیگر مستطیع بوده ونرفته یا بکشتی آتشی ودیگر که این طور نبوده

قرینه بر تعیین اراده موصی نباشد در این وقت اظهر اعتبار به بلدی است که آن
میباشد و اگر وطن متعدد باشد اقرب الاوطان متعین است و اگر از بلد
ابعد از وطن حج بدهند اگر مرادش به بلد وطن شود بی اشکال است و اگر مراد
نشود شیخ استاد اعلی الله مقامه در جواهر الکلام اشکال کرده و میل به عدم
وجوب مرور نموده و الله العالم **س** کسیکه مشغول الذمه به حج بوده اگر
وارثانش با وجود وفائی مالش به حج بلدی حج میقاتی از او ادا نمایند مجزی
خواهد بود یا نه **ج** بلی مجزی است اگر وصیت به بلدی نکرده باشد و در صورت وصیت
حج میقاتی از اصل مال و مصارف که از بلد تا میقات است از ثلث مال
واجب خواهد بود والله العالم **س** چه ارشاد فرمایند اگر شخصی در حال
خود وصیت باداء نماز و روزه و حج نموده باشد آیا وارثانش را واجب است
که از اصل مالش او را از شغل ذمه بری کنند یا نه **ج** از اصل مال خروج وجوب
اداء حج میقاتی نزد من ثابت نیست بلی مسلم است که ورثه تبرع کنند که برای
خویشان و برای میت هر دو بهتر خواهد بود والله العالم **س** چه
ارشاد است اگر در اداء حجة الاسلام از میت معامله اجاره نکنند بلکه
ورثه بشخصی بگویند که او تبرعاً از جانب میت اداء حج بکند و ورثه میت
باو نقدی معین یا غیر معین تبرعاً بدهند آیا در صورت میت و وارثان
از شغل ذمگی بری میشوند یا نه و در صورت وصیت و عدم وصیت
این حج تبرعی متفاوت میشود یا نه **ج** حج دین است و اداء دین به تبرع
نیز میشود بلکه اگر تبرعاً اداء حج شود لزوم عمل به وصیت مشکل است مگر
آنکه عمومی در وصیت باشد که علی کل حال استیجار حج شود والله العالم
س چه میفرمایند در اینکه اگر هم معامله حجة الاسلام از میتی اگر
پیشتر اداء حج را مردد کنند در امسال و سال آینده باین طریق که اگر جهت
میسر آمد امسال اداء حج از جانب میت خواهم کرد و در سال آینده و الا

مضمون را شنیده صیغه کنند آیا اجاره حج بلا تعیین مفهوم مردد می تواند
شد یا نه ج اگر منظور اجاره حج در دو سال است ولکن ادائی در این دو سال
مردد شود بسال اول و بسال دوم باختلاف عوارض و حوادث مثل مدن
جهاز و نحو آن صحیح و اگر مستأجر علیه مردد فرض شود در ینوقت اجاره باطل
والله العالم س عرض اینکه گاه است که حجاج بحجة الاسلام در وقت تضییق
بجده میرسند که رسیدن بر سعدیه اهل هند را آنوقت متعسر میشود بلکه
گاه است که متعذر پس بصورت اگر ضرور باشد از محاذات احرام بستن
پس کارش مشکل میشود چرا که حال محاذات معلوم نمیشود مگر از گفتن نصاری
یا مخالفین که باهم در بیانش اختلافها دارند و هرگز بر قول شان وثوق حاصل
نیست پس در ینوقت چه کنند آیا از محاذات مشتبهه احرام می بندد یا از ادنا
حل اینهم واجب چنین حاج باشد ارشاد شود ج گفتن نصاری و مخالفین
و اعراب با حصول ظن بقول ایشان کافیست و با اختلاف ظن اقوی را
ملاحظه نمایند بلکه حجیت قول در تشخیص مکان میقات در حدیث وارد
است و اگر فرض عدم شود که نباشند یا ظن برخلاف باشد در ینوقت احوط
عمل باحتیاط است که قبل از میقات و محاذات احتیاطاً محرم شود و اقوی
جواز احرام با نذر متیقن از محاذات است و محاذات خالی از وسعت و فضا
نیست والله العالم س شخصی ادای مناسک واجبه بحساب رؤیت
ثلاثین یعنی سی ام نموده بجهت اینکه رؤیت تسع و عشرین ای بیست
نهم پیش او بحجت شرعیه قائم نگردیده بود و بعد گذشتن ایام حج معلوم
شده که در واقع رؤیت هلال در تسع و عشرین شده بود پس در ینصورت
حجش صحیح و از شغل ذمه خود بری گردیده یا حاجت باعاده حج خواهد بود
در سال آینده در ین باب هر چه حکم شرع شریف باشد ارشاد فرمایند
ج جواب مختصر بطلان حج مرقوم است علی الاقوی و علی الاحوط ولکن

منتقل بخود نموده باید ثمن خود را وضع از حاصل بستان نماید من باب المؤنت والله العالم پس زکوة فطره را از جنس باید داد و وقت آن بصر وقت آن و مستحقین آن کیا نند ج قبل از زوال اخراج کند و اگر ممکن نیست عزل کند و مستحق آن فقیری است که خرج ساليانه را نداشته باشد بالفعل یا بالقوة مثل آنکه کسبی داشته باشد که وفا کند بخرج سال او بتدریج والله العالم

پس رد مظالم بسادات میتوان داد یا نه و کذلک مجهول المالك ج بلی جائز است ولکن بهتر ترك دادن بسادات است پس شخصی نذر نمود که هر زمان عملی را مرتکب شود سه روز معین صائم شود بعد صوم را افطار نمود بفرمائید که کفارهٔ هر روز علیحده است که سه کفاره بدهد یا آنکه یك کفاره بجهت حنث نذر کفایت از هر سه یوم مینماید بر فرض کفایت یك کفاره آیا یك کفاره کفایت میکند یا آنکه هر دفعه که آن فعل را مرتکب شد و موجب صوم ایام ثلثه شده باشد باید کفاره علیحده بدهد ج ظاهر تعدد کفاره است اگر ایام ثلثه معینه را افطار نماید یک کفاره اظهار ندارد صوم معین چنانچه تعدد نذر است بسبب ارتکاب آن فعل که هر دفعه آن فعل را بعمل آورد سه روز را باید روزه بگیرد نه آنکه یك نذر باشد زیرا که یك دفعه حنث شد دیگر واجب نیست مثل آنکه نذر کند که هر شب نماز شب بکند از استغلال بتخلف یك شب نیز میرود پس نذر باید که کفاره حنث نذر چیست ج احوط و اولی در حنث نذر آنست که کفاره افطار شهر رمضان بدهند خصوص در کفاره نذر صوم که افطار نماید پس مقتضای نذر در صوم و غیر صوم در حیثیت کفاره تفاوت دارد یا نه ج بسید مرتضی و ابن ادریس و علامه در غیر مختلف اسناد داده اند که کفاره نذر صوم هر که افطار کند کفارهٔ شهر رمضان است و در غیر آن کفاره یمین او کفاره یمین اطعام ده مسکین یا پوشانیدن ده مسکین یا آزاد

زکوة فطره

رد مظالم وغیرها

کفاره نذر

کردن بنده که نیستی ما تو کلم مد ظلکم درین مسئله که زید با زنی متعه کرد
بغیر وکیل یعنی هر دو خود صیغه را بزبان عربی خواندند وزید با زن
مقاربت هم کرد بعد زید متنبه شد که زن حروف صیغه را از مخارج نخوانده
وچونکه از عربی اطلاعی ندارد ومعانیش نمی فهمد مقصد انشا هم نکرده باشد
پس زنا واقع شد بگمان این زید از فعل خود توبه کرد وقسم خورد باین طور
که خداوندا اگر آن زن بر من حرام است وحرام کردم قسم میخورم بعزت و
جلال تو که باو مقاربت نخواهم کرد یا باین طور سوگند خورد که خداوندا
قسم میخورم بعزت وجلال تو که با آن زن مقاربت نخواهم کرد بعد مدت
فراموش کرد که بچه طور قسم خورده بود یعنی چنین قسم خورده که اگر حرام است
مقاربت نخواهم کرد یا باینطور که مطلقا مقاربت نخواهم کرد حالا
زید میخواهد که با آن زن باز متعه کند ومقاربت نماید آیا جائز است
یا بسبب قسم متعه ومقاربت با آن زن قطعا وابدا حرام است ودر صورت
حرام بودن اگر زید کفاره قسم بدهد وبعد ازان متعه ومقاربت کند جائز
وحلال خواهد بود یا نه اگر جائز است پس کفاره چیست اگر کفاره اش مثل
کفاره صوم رمضان است پس اگر عوض شصت روزه اطعام شصت مساکین
نماید جائز است یا نه وبالفرض اگر زید چنین قسم کرده که با آن زن مقاربت
نکند اگر کفاره قسم بدهد یعنی اطعام شصت مسکین نماید وبعد ازان
با آن زن باز متعه نماید ومقاربت کند جائز است یا نه بینوا ج بسم الله
ولله الحمد این قسم از چندین راه معتبر نیست اولا اینکه نمیدانیم قسم بر ترک
مقاربت مطلقا نموده یا قسم بر ترک مقاربت مشروطا با حرمت و یا
در تحریم بسبب حلف حکم بحرمت نمیتوان نمود بلکه اصلا اباحت و
حلیت مقتضی حلیت میباشد ثانیا اینکه شرط انعقاد قسم آنست که متعلق
حلف خلاف اولی بحسب دین یا دنیا نباشد قال العلامة فی المختلف لا

اما فی التادیب فلا لاولویة الدنیویة فلا اولی العفو ولا کفارة وقال بعض [illegible]
والیمین لا ینعقد بخلاف فلا اولی انتہی و نزاع مقاربت خلاف را میباشد
با وجود میل نفسانی و عدم مانع و مع ذلک احتیاطاً التزام آن مومنی را
بانقطاع آن زن ضم کنند که بخواهش مومن حاجت او شود و قسم بر فرض
انعقاد شکست شود و کفاره ندارد و اگر بخواهد احتیاطاً کفاره بدهد کفاره
عتق رقبه یا اطعام ده مسکین یا کسوت ده مسکین فان عجز عن الجمیع صوم
ثلثة ایام متتابعات خلاصه مسئله مرقومه جواز است و بجهت اطمینان
سائل خود ذکر میکنم که بعضی از روایات وارده را نقل کنم که سائل مطمئن شود
بدلالتها آنها اول خبر زرارة عن ابی جعفر قال قلت الرجل یحلف بالایمان
المغلظة ان لا یشتری لاهله شیئا قال فلیشتر لهم ولیس علیه شیء فی یمینه دوم
خبر محمد العطار قال سافرت مع ابی جعفر الی مکة فامر غلامه بشیء فخالفه
الی غیره فقال ابو جعفر والله لاضربنک یا غلام قال فلم اره ضربه فقلت جعلت
فداک انک حلفت لتضربن غلامک فلم ارک ضربته فقال الیس الله یقول
وان تعفوا اقرب للتقوی سوم ما ورد فی قوله تعالی یا ایها النبی لم تحرم
ما احل الله لک تبتغی مرضات ازواجک والله غفور رحیم قد فرض الله
لکم تحلة ایمانکم چهارم خبر سعید الاعرج قال سألت ابا عبد الله عن
الرجل یحلف علی الیمین فیری ان ترکها افضل وان لم یترکها خشی ان یأثم ثم قال ترکها
اما سمعت قول رسول الله صلی الله علیه وآله اذا رأیت خیرا من یمینک
فدعها پنجم خبر مرسل علی بن سنان عن ابی عبد الله من حلف علی یمین
فرای غیرها خیرا منها فاتی ذلک فهو کفارة یمینه ششم خبر ابن فضال
عن ابیها من حلف علی یمین فرای ما هو خیر منها فلیأت الذی هو
خیر منها فقط

وانا الاقل زین العابدین المازندرانی

ف ۱ یمین قسم ۱۲
ف ۲ الا انتہا یعنی موقوف او ولی الامر و کسی که حاجت او ... باز ... نمی کنند ۱۲
ف ۳ شکسته شده ۱۲
ف ۴ عتق رقبه یعنی آزاد کردن یک غلام یا کنیز ۱۲
ف ۵ کسوت لباس ۱۲
ف ۶ ثلثة یعنی سه ۱۲
ف ۷ متتابعات یعنی پی در پی ۱۲
ف ۸ روایات یعنی احادیث وغیره ۱۲
ف ۹ خبر حدیث و زراره نام راوی ۱۲
ف ۱۰ مرضات خوشنودی ها ۱۲
ف ۱۱ تحلة کفاره ۱۲
ف ۱۲ خبر مرسل یعنی حدیثی که سلسله راویان تا معصوم نرسد ۱۲

دارد آیا جائز است یا نه واگر کبیرے صغیرے را بفرستد که چیزے از بازار بخرد
بخیال بیست یا نه ج در اشیاء حقیره ضرر ندارد و اگر ولی داشته باشد و ولی
هم مقاطعه راضی باشد و اذن در تسلیم و تسلم هم داده باشد از محل نزاع خارج
است با این قیود مرقومه س کسی از کسے چیزے بخرد نه تعیین ثمن و تعیین
کند و نه مدت را آیا آن بیع صحیح است یا نه اگرچه مشتری راضی است که هر وقت که
هر وقت بیع بدهد ج بیع بلا ذکر تعیین ثمن اگر مشتبه باشد و بدون تعیین
مدت اگر نسیه باشد باطل است س چه حکم است در باب تجارت روغن
گاؤ بشرطیکه ساخته کفار باشد و هم از دست کفار خریده بدست کفار یا
مسلمین بعد از اعلام بگوید حسبنا بفروشد بینوا ج حکم این مسئله نیز از نسبا(?)
معلوم شد که روغن از تکان دادن شیر و مخوان حاصل میشود وقتا(?)
نجس نیست و شاید کافر روغن را ساخته و تحصیل نموده از آلات طاهره
یا باعانت مسلمانان خلاصه روغن از کافر گرفتن ضرر ندارد بلکه گوشت
و پوست از کافر گرفتن ضرر دارد مگر اینکه بداند که از دست مسلمان گرفته
س تجارت قند سیاه که ساخته دست کفار است از دست کفار خرید
نماید یا از آید بدست کفار یا مسلمین بفروشد جائز است یا نه و در
صورت جواز آیا شرط است که اعلام مشتری عندکوند مسلماً(?)
نماید یا نه ج ساخته کفار اگر مقطوع النجاست است باید اعلام نماید
والا لازم نیست و هر ساخته کفار مقطوع النجاست نمی باشد گاه میشود
با آلات طاهره یا آنکه مسلمانان عمله کفار بوده اند و هر چه مائع و رطوبتی
بوده بمباشرت مسلمانان شده و باقی بمصاحبت کفار درست شده س
چه میفرمایند درین مسئله که شخصے صد روپیه مثلاً از وجه حلال نزد
خود داشت پس پنجاه روپیه از غیر وجه حلال بآن منضم کرده متاعی خرید
و آن متاع را بدو بیست روپیه فروخت حالا میخواهد که وجه حرام را [illegible]

کرده منفعتی راکه حاصل شده است بصرف خود آرد پس حلیّت ازین منفعت
که از وجه حلال و حرام هردو حاصل شده است چگونه ممکن میشود یعنی چه قدر منفعت
وجه حرام را اخراج کند تا بقیه منفعت حلال و طیب گردد بینوا **ج** اگر بدهد
خریده منفعت مال خودش میباشد هر قدر که فروخته باشد و اگر بعین خریده
بقدر پنجاه روپیه فضولی میباشد اگر مالک پنجاه روپیه معین است باید
اجازه بکند والا حاکم شرع باید اجازه کند تا حلال شود اصلاً و فرعاً و اگر
بیع معاطات کرده بیع بدرمی باشد خلاصه در صورت مشکل باید رجوع
بحاکم شرع شود و بمراجعه با و اشکال رفع میشود والله اعلم **س** زید
زری از مسلمی بوعده دادن ربا بقرض گرفته و از آن تجارت نموده منفعت
بهم رسانیده و حالا ضرور است که قرض را با ربا ادا نماید پس بهر حلیّت
دقیقه منفعت را از برای ید شرعا اصورتی میتواند شد یا نه **ج** اگر تجارت
بعین مال نکرده هر چند نفع عاین مال خود از ربا نموده در بیوقت بقیه منفعت
مثل تمام منفعت از تجارت کنده میباشد و اگر تجارت ازعین مال
ربا نموده در بیوقت هم تابع با جازه مالک میباشد بلی حلیّت و حرمت عین
ماخوذه از ربا در آیه شریفه بتفصیل وارد شده و تفسیر آن و فهم فقها
بمنزلت است و حال بهال تفصیل نیست و شما آگهی میشوید والله اعلم
س چه ارشاد است درینکه اگر مومنی از کافر تاجر پارچه وغیره خرید
کند و قیمتش بکافر مذکور از وجه حرام ادا نماید آن پارچه وغیره برای
آن مومن حلال است یا حرام **ج** اگر از کافر حربی بالذات یا بالعرض پارچه
وغیره بگیرد حلال است و لکن از آن وجه حرام که من باب القیمت مستخلص
بری الذمه نشده علاحده برد بمالک یا ورثه یا بحاکم شرع است **س**
چه حکم است درینکه اگر از رعایای کفره خود بوجه صدور قصور جبراً و
قهراً چیزی بطور جرمانه بگیرم پس آن جرمانه حلال خواهد بود یا نه **ج** حلال

اتانیا اهتمام در ترویج ایشان و دعا در تسهیل امر ایشان و اینکه این مصیبة
است و لکل مصیبة انا لله وانا الیه راجعون پس چه میفرمایند
چند نفری من آبائنا و اجدادنا در سلک ملاها منسلک شده و از جمیع
تحصیلات دیوانی معاف و مرفوع القلم بوده اند وقتیکه دولت روسیه
بولایت اسلامیه تسلط یافته دفترنویس ترتیب و قرار داده اند و ملاها
مذکوره را بدفتری معاف و مرفوع القلم ثبت نموده اند و رعیت خراج گذار را
بیک دفتر و غیر آنرا بدفتری دیگر ثبت نموده اند و حالا پادشاه روسیه
و حکام روسیه من باب الاکراه والاجبار حکم نموده اند که در هر محله از ملاها
مزبوره که هستند باید برای خود شان دفترها ترتیب و قرار دهند و بر
هرکس ملاهای مذکوره اجرای نکاح نمایند و اسامی ناکح و منکوحه
در دفتر نکاح ثبت کنند و نیز برای هرکس اجرای طلاق نمایند و اسامی مطلق
و مطلقه در دفتر طلاق ثبت و ترقیم نمایند و هر مولودیکه در آن محله بوجود
آید نام مولود و والدینش را در دفتر مولود تحریر کنند و هرکس که در آن محله
بمیرد نام متوفی در دفتر وفات بنویسند و حکم پادشاه روسیه است که
کسی از ملاهای مذکوره که مباشر این اعمال و افعال نشود او را از زمره
ملائی خارج نموده داخل در زمرهٔ رعیت خراج گذار نمایم و تحصیلات
دیوانی از و بگیریم و حالا از اخراج دیگر قادر نیست که برای اجرای عقد
نکاح و ایقاع طلاق نماید درینصورت آیا برای آن ملاها جائز است که
من باب الاکراه والاجبار بحکم ایشان گردن نهاده مباشر این اعمال مزبوره
شوند یا نه بینوا فرمایند چون نمایند که مجرد ثبت و ضبط در دفتر اسماء
ناکح و منکوحه حرمتی ندارد بلکه التزام بحکم کافر و اسم خود را در دیوان کافر ثبت
نمودن و نوکری کردن ایشان حرام است و حرمت این واضح است اگر بعلت
فرط اکراه و اجبار که مفروض در سوال است حرمت آن رفع میشود بلی

حرام میشود و اگر موقوف بر عرفیست پس آیا عرف اهل موسیقی است یا غیر
این طائفه اگر اهل موسیقی میباشند پس موضوع فن موسیقی هر آوازی است
که از فضای دهن بیرون آید خواه تکریر داشته باشد یا نه و اگر مراد غیر این طائفه
است پس عرف اهل زمانه است یا زمان شارع علیه السلام بنا بر اول عرف
جاری بر آنست که قرآن خوانی و مرثیه خوانی و روضه خوانی را خوانندگی
نمیگویند اگرچه ترجیع مع الاطراب داشته باشد و اگر عرف زمانه شارع علیه السلام
است پس معلومیت آن باید میخواهم که هر شقی از این شقوق را مفصل و مبین
و واضح جواب التفات شود و ما اجرکم الا علی الله حقیقت غنا بنوعیکه
تشخیص جنس و فصل جامع و مانع باشند نه خود فهمیدیم و نه کسی را دیدیم
که فهمیده باشد و بخیالت نرسد که ترجیع مع الطرب یا تغاریب دیگر بیان
حقیقت است تاماً بلکه از قبیل سعدانه نبت میباشد و ایضاً بخیالت نرسد
که رجوع بعرف و اصطلاح اهل موسیقی باید چنانچه شیخ استاد اعلی الله مقامه
میفرماید زیرا که واضح است خطاب منزل بعرف عام است این هم اشتباه
وارد که کنیزک بعضی حرام است و بعضی تجارت باو جائز نیست چگونه منزل بعرف
خاص میباشد و استثناء حدی و عرس و غیرهم دلیل بر اینست که از غنا
عرفیه است چنانچه از سوال و جواب ائمه علیهم السلام معلوم میشود خصوص
حدیث ان لجیرانا و بخیالت نرسد که خصوص عرف زمان حضرت مراد است
بجهت اینکه این در وقتی است که تغایر عرفین باشد و عرف زمان ائمه
علیهم السلام تغییر زده باشد و بخیالت نرسد که از خواص غنا است که بر ما
حقیقتش معلوم نیست بلکه مرا اعتقاد اینست که بیع و صلح و اجاره و هبه
و دین و شیر و خوان حتی آب حقیقتش بر ما معلوم نیست بلکه برای علماء نیز
واضح نیست علامه اعلی الله مقامه تلمیذ محمد که بقدر کر باشد میفرماید
که منفعل نمیشود بجهت آنکه حقیقت ماء در او ظاهر است و این عدم توبای

وافضح است بلکه باعتقاد بنده غیر امام علیه السلام احدی حتی افلاطون
نمیتواند که یک حقیقت از حقائق عرفیه واضحه عند العرف را بتواند تشخیص
کند که جامع و مانع باشد مگر آنکه باز متوسل بعرف شود مثل آنکه بگوید الماء
ما سمّی ماء مطلقًا وهکذا و آنها که داعی ذکر کردم از واضحات است در پیش
خبیر فهیم بعد از آنکه غنا عرفی شده مثل سائر الفاظ پس باید که رجوع بعرف
شود و بعد از مراجعه بعرف چند قسم است اول آنست که یقین میکند که
این غنا است باینکه عجم مثلا میگویند که خوانندگی میکند و عرب میگویند
که یغنّی در هیچ وقت حرام است و در حکم این قسم است که در عرف عام میگویند
یغنّی فی مرثیة او فی قرائة او فی اشعاره او فی مدحه یا اینکه بگویند یرثی غناء
و اهل عجم بگویند که بطور خوانندگی قرائت و دعا و مرثیه میخوانند که این نیز
حرام است مثل سابق مادامیکه برای عروس نباشد بشرائط و در حکم
نباشد کما یز دو جا استثنا دارد و در غیر این دو جا استثنا ضعیف است
قسم دوم اینست که یقین ندارد مظنه یا وهم یا شک دارد درین قسم
حرام نیست و اصل اباحت محکم است قسم سوم که در حقیقت قسم پنجم است
اینست که یقین دارد غنا نیست نه ذاتًا و نه وصفًا و نه حالًا این حلال است
جزمًا و احوط اقتصار در سماع اصوات مشتبه بعد از مراجعه بعرف عام این
که اقتصار کند در سماع بقسم سوم که پنجم است فی الحقیقت والله العالم
وهو الهادی **س** بنا کردن نقل ضریح حضرت خامس آل عبا سید الشهداء
علیه آلاف التحیة والثناء در هند رسم شده است شرعًا چگونه است و در اکثر
قریات ساکن کفار بت پرست بسیار و اهل اسلام کم هستند که وقتیکه سالها
نقل ضریح را گردش میدهند کفار خنده میکنند نظر باین ترک آن اولی
یا نه و اگر بنظر گریه و بکاء نقل ضریح ساختند آیا شرعًا دفن کردن خواه در
آب انداختن خواه مسلم و سلامت نگاه داشتن کدام یک از اینها بهتر است

نقل ضریح سید الشهداء

بزینة العباد مفصلاً فی مقدمة وفصلین مشتملین علی بعض احکام التقلید والاجتہاد ثم فصل الثالث بعد تلک المقدمة فی بیان آداب بیت الخلاء ثم ذکر الوضوء واحکام الحیض وقسیمہا ثم الاغسال مطلقاً ثم المقصد الثالث فی التیمم ثم النجاسات والطہارات ثم کتاب الصلوٰة بتمامہ ثم الصوم وھذہ امارات کتاب جنابکم المذکور قد طبع فی مطبع مجمع البحرین لودھیانہ من امر جناب الحاج والنواب السید **ولایت علیخان** **بہادر** بیّنوا وتوجروا من عند اللّٰہ الجلیل **وانا** العبد الذلیل المشتاق الی رحمة ربہ الغنی علی نقی ابن مظہر علی الفیض آبادی مقلد جنابکم شرفنا اللّٰہ زیارة عتبة بابکم ان شاء اللّٰہ فلرجو من جنابکم ان یدعو لنا فی اوقات الخلوات واعقاب الصلوات تحت القبة الشریفة المبارکة علی صاحبہا افضل الصلوٰة **ھذا** ما نمقہ المذنب علی سبیل الاستعجال مع تکثر الاشغال وتوزع البال وتشتت الاحوال وضیق المجال واللّٰہ یعلم بحقیقة الحال یوم الثلثا السابع عشر من الثالث یوم ولادت سید البشر صلی اللّٰہ علیہ وآلہ سالتصل عین بنظر واذن بتصحیح تم لنا رسالتان **زینة العباد** کا قرہ **ذخیرة المعاد** فی الجواب عن السوال ھذا ما وفقنی اللّٰہ تعالی باکتب والارسال الی خدمتکم وانا الاقل الجانی زین العابدین المازندرانی عرضہ میشود بخدمت عالم ربانی جناب الشیخ زین العابدین المازندرانی دام ظلہ العالی اینکہ آیا کتاب سوال وجواب ذخیرة المعاد از آنقبلہ وفتاوی آنقبلہ ھست کہ حاجی سید نواب جان عظیم آبادی نزد آنجناب آوردہ درھندچاپ کنانیدہ یا نہ و بہ دستخط ومہر کہ در اول وآخر شد ھست آیا دستخط ومہر آنقبلہ است یا خیر وکتاب مذکور بعد چاپ شدن مرسلہ سید نواب جان کہ یک نسخہ از ان مقابلہ کردہ خواستہ بود بخدمت آنقبلہ رسید یا نہ بیّنوا توجروا ملتمس سید نواب جان بفرمائیش بعضے از احباب فی شہر ذیقعدة

ف ـــ اجازت نامہ

ذخیرة المعاد ... کتاب

مهدی شد بفکر سال آن بحر | هاتف بگوش او گل باغ مراد گفت

۱۲۹۶ھ

از فکر رسای صائب جناب مولوی شیخ بهادر حسین صاحب وحید لکهنوی دام لطفه شاگرد رشید فردوسی وطن مرحوم و مغفور میرزا سلامت علی دبیر و ملک الشعرا ابدیه الدوله منشی منظور الحق اسیر دام فضله

جلیل زمان میر نواب جان | کز و گشت ترویج احکام دین
بحج و زیارت مشرف شده | بکرات و مرات با صد یقین
عدیم المثال و عدیم النظیر | سر سالکین افسر عارفین
فلک مرتبت آسمان منزلت | چو شمس الضحیٰ زیر چرخ برین
ملائک خصال و معلی جناب | محب علی ذاکر شاه دین
فلک با دو چشمان خورشید و ماه | مثالش ندیده بروی زمین
ز احکام شیخ المشائخ نمود | فراهم مسائل ز شرع متین
چو شد طبع زینت پذیر این کتاب | خریدند جمله کهین و مهین
بفرمائش شائقان طبع شد | مکرر همین نسخهٔ دلنشین
باین شاد عال دو تاریخ طبع | رقم کرد کلک وحید حزین
بشد طبع بار دگر این کتاب | فتاوای انواع شرع مبین
۱۲۹۰ھ | ۱۲۹۹ھ

چکیدهٔ کلک بلاغت ترجمهٔ معظم جناب سید امیر جان صاحب فرخ عظیم آبادی دام ظله العالی

بیا ساقی ای ز تو دل باغ باغ ‏ ‏ زجام شریعت بکن تر دماغ

شرابی صفا تر از سلسبیل ‏ ‏ پی مؤمنان لکن چو کوثر سبیل

کتابیکه باشد سوال و جواب ‏ ‏ بود حکم شرعی دران با صواب

بد و لفظ نامش گرفت اتحاد ‏ ‏ ذخیره یکی هست و دیگر معاد

سراپاست مملو ز احکام دین ‏ ‏ ز شرع متین و کتاب مبین

تمامی مسائل ز سهل و دقیق ‏ ‏ اوامر نواهی بطرز انیق

چه از باب تقلید و تشریح آن ‏ ‏ چه از اجتهاد و چه توضیح آن

چه غسل و طهارت چه صوم و صلوة ‏ ‏ چه حج و چه عمره چه خمس و زکوة

چه از عقد متعه چه عقد دوام ‏ ‏ طلاق و ظهار و حلال و حرام

چه وقف و چه ارث و چه از غاصبی ‏ ‏ چه صید و ذباحه چه از کاسبی

چه باب الاجاره چه امر هبه ‏ ‏ چه بیع و شرا اطعمه اشربه

رضاع و ضمانت امور و صلے ‏ ‏ چه باب شهادت وکالت وصی

چه از باب ابرا چه نذر و عهود ‏ ‏ چه امر قصاص و دیات و حدود

چه از اهل و عبید و اما ‏ ‏ چه تدبیر و عتق و چه حکم قضا

چه احکام میت ز دفن و کفن ‏ ‏ توان یافتن اندران بی سخن

دگرها از انشاء دیگر امور ‏ ‏ که باشد پی دین و دنیا ضرور

ز فتوای شیخ امام هدا ‏ ‏ جهان را باحکام دین رهنما

که باشد درین عهد مفتی دین ‏ ‏ مسمی است با زین و یا عابدین

هم علم دینش بود در ضمیر ‏ ‏ حدیث صحیح و حسن را خبیر

بر او منکشف جمله سر خفی ‏ ‏ همه رمز قرآن بر او منجلی

نباشد چو او مجتهد در جهان ‏ ‏ هم اجتهاد و فقیه زمان

مشرف ز تقلید او بیشمار ‏ ‏ بهند و عرب عجم با یران دیار

ز بهر هدایت پی مؤمنان ‏ ‏ بود نائب از امام زمان

برادر که ما راست نواب جان	عزیز سعید و برابر بجان
زفیضان آن حجة المسلمین	بود عالم و ماهر علم دین
باحکام دین از وی بهره ور	ز شرعی مسائل همه باخبر
بجمع عبادات هم سرفراز	عبادا امامت ز بهر نماز
امانت دیانت عدالت نشیم	بخلق و بعهد و وفا مستقیم
مشرف زحج و زیارت همه	محلی بتقوی طهارت همه
بیاورد از کربلا آن کتاب	دو سالی ز پیش وقت ایاب
نمود اولش طبع با اهتمام	که نفعی رسد زو بهر خاص و عام
شده شهرتش چون بشهر و دیار	طلب کرد هر کس بصدق اعتقاد
همه ها گرفتند از شیخ و شاب	که بودند مشتاق چون آن کتاب
مگر چیها نشد با صد شعف	نمودش طلبگار از هر طرف
ز اطراف و اکناف شهر و دیار	خطوط طلب میرسید بار بار
درین روزگار سعادت قرین	که هستند مشتاق اهل یقین
بترویج احکام خیر البشر	نمودش کنون طبع بار دگر
بحسن عجیب با دو صد زیب و زین	که روشن شد از وی دل جان و دین
بحل رموز و دقائق نکات	بتشریح معنی اکثر لغات
همه در خط نسخ زیبا رقم	بایمای اهل عراق و عجم
بفرمود از بهر تاریخ آن	سرا فرقتی آن عزیز جهان
خرد سال طبعش بگفتا چه خوب	بود طبع ثانی چه زیبا چه خوب

۱۲۹۸ ھ

از صدق قبل الحاج والزائر السید نواب جان
الذاکر الراجی الی رحمة ربی و رب العالمین

لله الحمد این سوال و جواب	حاوی حکم شرع ربّاسب

خاتمة الطبع

الحمد لله الذی خلق العباد لعبادته من الانس والجان وارسل الانبیاء
هادیاً علی کافة الانام بالجود والاحسان سیما سید المرسلین وخاتم
النبیین نبینا محمداً علیه وعلی وصیه سید الاوصیاء امیر المؤمنین
وسائر الائمة المعصومین صلوات الله الملک المنان که این کتاب مستطاب
لاجواب شریعت آئین حاوی احکام دین مبین مسمی به ذخیرة العباد
از تصانیف وفتاوی سمی سید سجاد قدوة المجتهدین شیخ
زین العابدین الحائری المازندرانی که چراغی است در
راه هدایت و راهی است برای سالکان طریق عبادت درین جزو زمان
از فضل و تائید خالق سبحان بصحت تمام بجد و جهد ما لا کلام در مطبع
اثنا عشری واقع شهر لکهنؤ باهتمام سید عابد علی بماه
رمضان المبارک سنه ۱۲۹۸ یکهزار و دویست و نود و هشت هجریه
حلیه طبع پوشید اللهم ارزقنا وارزق کل مؤمن منه الافادة والارشاد
واجعله لنا ولجمیع العباد ذخیرة المعاد

اعلان ممانعت طبع این کتاب

چونکه مصنف حق تالیف این کتاب را بمن داده است لهذا این کتاب را در بمبئی
هم که طبع نمودم اعلان ممانعت طبع در آن نوشتم الان هم در این کتاب نوشته میشود
که کسی بغیر اجازت من این کتاب را بجنسه یا به تبدیل نام و تقدیم و تاخیر و کمی و زیادت
باب سوالات یا ترجمه کرده تا ده سال طبع ننماید ورنه موافق قانون سرکار
گورنمنت انگلسیه عوض نفع نقصان خود خواهد کرد در هندوستان
هر که طالب باشد از من احقر الحاج سید نواب جان ذاکر ساکن عظیم
آباد پٹنه محله گذری و در عرب و عجم از کربلای معلی از نزد
حاجی سید محمد تقی تاجر هندی مجاور کربلا قیمت و محصول فرستاده

طلب نماید و مسئلہ جواز ممانعت طبع نوشتن ہم در آخر کتاب در ملحقات چاپ شدہ است فقط

العبد
حاجی سید نواب جان ذاکر ساکن شہر
عظیم آباد پٹنہ محلہ گذر ہٹہ
المرقوم ماہ رمضان
المبارک
سنہ ۱۲۹۱ھ

يلوح الخط في القرطاس دهراً وكاتبه رميم في التراب

كتبه أقل الكتاب السيد رضا ابن السيد يوسف الحسيني
اللكهنوي .

سوالات درین کتاب با ملحقات جملہ دو ہزار و ششصد و دہ است ۲۶۱۰ و مسئلہ کہ ہزارہا است یعنی یک یک سوال از آنہا متضمن است بچندین چند مسئلہ و در اصل کتاب
ہیچ سوال زیادہ و کم کردہ نشدہ بجز یک سوال
الصلوٰۃ خیر من النوم کہ جناب
شیخ آنرا از اصل کتاب
در آوردند
حقیقت شرح ملحقات
بہ توضیح مسئلہ
نوشتند

این مسائل بعد طبع شدن کتاب در شروع شهر محرم تازه کاد مستخط شده از نزد جناب شیخ دام ظله از کربلا رسید نوشته میشود

س چه میفرمایند جناب الشیخ دام ظله در اینکه زید پول حرام از نوکری حکومت نصارا و غیر ان
وجه ناجائزه که رسیدن آن بصاحبان و وارثان صاحب مال نمیتواند جمع کرده است میخواهد حج برود از ان
پول آیا میشود و مستطیع است یا نه بینوا ج بسم الله و له الحمد بعد از انکه پول حرام شد چگونه استطاعت
بان حاصل میشود بلکه در اخبار وارد است که هیچ شخص وقتیکه در احرام لبیک بگوید خداوند
میفرمایند که لا لبیک مال حرام را اورده بخانه من و لبیک میگوئی والله العالم س درصورت
مستطیع نشدن ازین پول راهی بفرمایند که رفتن حج تمتع ازین پول جائز باشد و مستطیع شود بینوا
ج پول حرام که رسیدن بمالک یا وارث ممکن نیست تحلیل ان منحصر است که تسلیم مجتهد جامع
الشرائط شود و او تکلیف را بهتر میداند و اگر بخواهد بدهد بذل یا بخشش تا حد استطاعت شرعیه
او را مستطیع میکند والله العالم س زید پول ناجائز از نوکری حکومت انگریزی و غیر ان مال اهلها
از مسلم و کفار بوجه ناجائز که رسیدن بصاحبان و وارثان مسلم نمیتواند جمع کرده است و از جهت
مستطیع حج است مگر پول همین ناجائز دارد آیا میشود که زید بمقدار ان پول ناجائز پول از کافر
بوعده بصیغه قرض بگیرد به نیت استنقاذ از نام قرض ان پول را بقبضه خود در ارد و بانیت
بخشیدن هر دنیا قرض کافر را از پول ناجائز ادا کرده ازین پول که از نام قرض به نیت استنقا
از کافر گرفته حج برود صحیح و جائز است و مستطیع میشود یا نه بینوا ج اگر غیر از وجه نقد اش
املاک و جواهر چیزی دارد که بان مستطیع شده درینوقت اگر از وجه حرام مکه برود معصیت کرده
و حج او صحیح است و حاجت بپول گرفتن از کافر بقصد استنقاد ندارد و در جهت حصول استطاعت
بلی اگر خواهد که در راه حج مال حرام نخورد پول گرفتن از کافر بقصد قرض خوب است
و اگر غیر از وجه نقد ندارد و میخواهد قرض از کافر بقصد استنقاذ را مایه استطاعت قرار
دهد این مشکل است اولا اینکه در قرض قصد استنقاذ نمودن بعضی اشکال کرده اند
ثانیا اینکه وجه حرام حلال نشده که بمنزله قرض و دین است باید استطاعت ملاحظه شود بعد
ازوین بلی علاج در سوال خوب است والله العالم س زید پول ناجائز از نوکری حکومت
نصارا و غیران که بوجه ناجائز از مسلم و کفار گرفته است و مال مسلم بصاحب و وارثانش

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۳۴۲	۷	طمانیت	طمانینت
۳۴۶	۳	دوس	صوس
۳۶۲	۱۴	اسب	جانب
۳۷۰	۱	جمعی	جمیع
۳۷۳	۶	بشام	لتام
〃	۲۳	دوازدہ	نیز پانزدہ
۳۸۰	۱۱	بحو	بنحو
۳۸۳	۷	قولیت	قولیست
۳۸۴	۱۰	نماند	نماید
〃	۱۵	طمانیت	طمانینت
۳۸۸	۱۰	عادت	عادۃ
〃	۲۳	اینان	وایتان
۳۸۹	۵	طمانیت	طمانینت
۳۹۲	۱۸	قلب	قلب او
۳۹۳	۱۰	میندازد	بیندازد
۳۹۵	۱۹	تعیّن	تعیین
۴۰۱	۱۵	وسخ دما	وسخ دود دما
۴۰۳	۱۸	کمال	کسان
۴۰۵	۲۳	قرام	قرع
۴۱۳	۱۷	سرمن هم	سرخ من هم
〃	۱۷	ریزونش	دیسرولش
۴۲۰	۲۲	اوسلے	اوسطے
۴۲۲	۹	ولیکہ	ملکیہ
۴۲۳	۲	امنوا منهم	امنوا
۴۲۵	۳	[illegible]	[illegible]

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۴۳۸	۷	قواقطع	قواطع
۴۳۹	۱۶	ایا من	ایّا می
۴۴۳	۶	طمانیت	طمانینت
۴۴۸	۶	ایا نماز	یا نماز
۴۵۳	۷	ایا	امّا
۴۵۵	۸	تعلیم مسائل	تعلّم مسائل
۴۵۶	۵	نماز فجر	نماز صبح
۴۶۷	۱۲	العاوم	العلم
۴۹۵	۱۱	شاشہ باشد	سک باشد
۴۹۸	۲۱	وکفارہ	دوکفارہ
۵۰۰	۱۴	روش و شب	روز و شب
۵۰۱	۱۸	والد	ولد
۵۱۴	۸	نزاد	مراد
۵۱۶	۱۱	کراسکناس	اسکناس
۵۲۰	۲۱	براءت	برات
۵۲۳	۴	هکذا	فقلنا
۵۴۰	۲	براءت	برات
۵۴۴	۳	زید مثلا زید	زید مثلاً
۵۴۹	۹	صورت در	صورت لفظ
۵۵۱	۲۱	ازبرای حیض	ازبرای من حیض
۵۵۹	۱	وجوب نداب	وجوب ندب
۵۶۰	۱۹	یکے	کی
۵۶۶	۳	پاکوئش	پاگوئش
۵۶۷	۷	کہ بعد	بعد
۵۷۵	۲۳	دوازد	دوازدہ
۵۷۹	۱۶	مصحح در	مصحح بد